Katolickým rodinám

doporučujeme

nádherné obrazové album od Betléma na Golgotu

SVATÁ ZEMĚ.

Nádherné toto dílo tvoří album nejkrásnějších pohledů na svatá místa, v nichž narodil se, působil a trpěl Ježíš Kristus. — — — — — — — — — —

SVATÁ ZEMĚ obsahuje na 300 celostranných obrazů dle fotografií. Vyšla v 25 sešitech po **60 hal.** (poštou 70 hal.). — Na dílo vydány krásné desky v ceně 2 K, 2 K 40 hal. a 3 K. — Úplné dílo vázané v nádherné vazbě dle druhu desek za **18 K 20 h, 18 K 60 h, 19 K 20 h.** — — — — — — — — — — — —

Toto bohaté obrazové album slovem provází prof. Václav Müller, a krásné meditace vzácným svým pérem podává professor Emanuel Žák. — — — — — —

K celému dílu obdrží každý odběratel **zdarma** skvostnou uměleckou, dva metry měřící prémii, představující „Ukřižování Ježíše Krista s panoramou na Jerusalem. ☛ Skvostná ozdoba rodinných knihoven!

Po vzájemném se dohodnutí na mírné měsíční splátky.

Veškeré objednávky přijímá a vyřizuje

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba

v Praze-II. 200.

JUL. KOŠNÁŘ

POUTNICKÁ MÍSTA

A

PAMÁTNÉ SVATYNĚ V ČECHÁCH

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA
A NAKLADATELSTVÍ V. KOTRBA.

Z této knihy vydána **hlavní poutní místa česká**

— též v jednotlivých zvláštních svazečcích. —

Vydání ta vzhledem k tomu, že tvoří té doby nejúplnější popis a historii toho kterého místa, v ceně levné a úpravě velice vkusné, obrázky opatřené, doporučujeme k hromadným objednávkám, zvláště tam, kde chystají se pouti a processí; každý zajisté s radostí sáhne po knížce, v níž dočte se historii a význam poutního místa, k němuž spěchá načerpat útěchu a posílení ve víře i vyprosit sobě a svým drahým zdraví a požehnání Boží. —

Ve zvláštních svazečcích jsou vydány:

Stará Boleslav a její památky.

Tisíce poutníků do svatyň Staroboleslavských putujících, uvítají s radostí krásný tento spisek, 12 vyobrazeními ozdobený, jejž vzhledem k láci a pěkné výpravě neopomenou zajisté na památku si opatřiti. — **Cena výtisku pouze 40 hal., poštou o 5 hal. více.**

Chotouň a Sázava.

Spisovatel provádí nás ve spise tomto, obrázky vyzdobeném, rodištěm a působištěm sv. Prokopa a seznamuje nás na základě historických dat o působnosti kláštera Sázavského a jeho úctě a vážnosti českého lidu. Poutníkům Sázavským rovněž bude spisek tento vítán. **Cena 20 hal., poštou 23 hal.**

Svatá Hora nad Příbramí.

Svatá Hora! Co vděku a vzpomínek nejposvátnějších probouzí se v srdci při pouhém vyslovení tohoto tak drahého jména každému ctiteli Marianskému, byť toto poutní místo jen jedenkráte v životě spatřil. To, co Monserat Španělům, co Čenstochova bratřím Polákům, co Hostýn a Velehrad sesterské Moravě — to jest a bohdá zůstane všem katolickým Čechům — Svatá Hora . . . — Spisek tento má 4 vyobrazení. **Cena 20 hal., poštou 23 hal.**

Tetín a Svatý Jan pod skalou.

Obě tato Čechům posvátná místa popisuje spisovatel na základě historických dat a příslušné obrázky doplňují pěkný tento spisek. — **Cena 30 h,** poštou **33 h.**

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství
V. Kotrba v Praze 200-II.

POUTNICKÁ MÍSTA

A

PAMÁTNÉ SVATYNĚ V ČECHÁCH.

NAPSAL

JULIUS KOŠNÁŘ.

V PRAZE.

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA A NAKLADATELSTVÍ V KOTRBA.

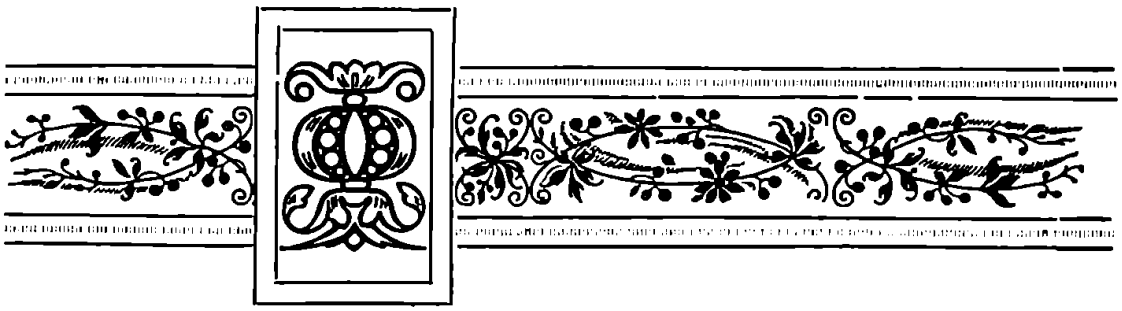

Několik slov k milému čtenáři.

Již delší dobu ozývalo se přání některých příznivců katolické literatury naší, aby vydán byl i u nás spis, pojednávající o poutnických místech a některých památných svatyních v Čechách. Po prvé, tuším, ozvalo se přání toto v době Národopisné výstavy československé, jejíž exposice církevního odboru mimo jiné poskytovala i přehled českého poutnictví.

Jakožto člen tohoto odboru těšil jsem se nadějí, že s pomocí několika přátel v brzku toto přání mnohých splním a látku pracně nashromážděnou zpracuji. Ale neočekávané překážky a ztráta rukopisů při zakončení výstavy i jiné věci zdržely mne nemálo, a to tím více, ježto k práci zůstal jsem sám a o výtahy z pamětních knih farních po většině marně jsem prosil a žádal.

Tím stalo se, že dílo toto valně se opozdilo, ježto jsem byl odkázán na vlastní námahu i dosti obtížné hledání pramenů, a protože k nákladným cestám ani času valně mi nezbývalo při těžkém povolání školním.

Dnes — teprve po letech — kladu knihu tuto do rukou milých čtenářů, nemaje jiného přání, než aby přinesla při veškeré snad neúplnosti hojnost užitku, ale nikoho nepohoršila. Staré latinské přísloví: »Byť scházely síly, buď uznána aspoň vůle!« kéž platí i tu, ač nikomu, by o práci mé svůj vlastní si utvořil úsudek, nebráním a brániti nechci.

Najde li se časem někdo šťastnější, kdo dílo moje doplní anebo předstihne, bude mi to jen radostí, neboť odměnu poskytla mi již práce sama; bylať mi v strastech života útěchou i posilou. Bude-li těšiti a síliti i milé čtenáře, buď Bohu a nebes Královně za to dík i chvála!

S přáním všeho dobra

spisovatel.

V PRAZE, na slavný den Narození Panny Marie L. P. 1903.

I. Pražská arcidiecese.

1. Poutní místo Stará Boleslav.

A) Nejstarší dějiny Staré Boleslavi.

Nazývá-li se často Velehrad kolébkou křesťanství, odkud první jasnější paprsky víry Kristovy pronikly do Čech, a zvou-li mnozí Prahu se starobylým Vyšehradem kolébkou české slávy, můžeme směle opět napsati, že Stará Boleslav jest kolébkou českého poutnictví, ježto neznáme staršího místa poutního v dějinách drahé naší vlasti.

O prvních počátcích Staré Boleslavi psáti není snadným úkolem, ježto se nedostává spolehlivých zpráv, a co mlhou dávnověkosti jest zastřeno, to těžko lze zrakem lidským jasně prohlédnouti. Přes to přese vše považujeme za správnou onu domněnku Gelasia Dobnera, který má za to, že Boleslav byla jakýmsi dvorcem knížecím, a to už v oněch dobách, než z ní Boleslav Ukrutný, bratr sv. Václava, pevný hrad učinil.

Můžeme-li věřiti Balbínovi (viz Epitome histor. rerum Bohemic., str. 3—4), založil dvorec tento kníže Vratislav a nazval jej dle syna svého Boleslava, kterému bylo tehdy šest let. Při dvorci tom chtěl zbudovati prý i chrám a zasvětiti jej ke cti a slávě svatých věrozvěstů slovanských Cyrilla a Methoděje, avšak smrt prý zničila tento zbožný úmysl.

Odtud snad vznikly i ty domněnky spisovatelů jiných, že na tomto nám posvátném místě stál první chrám, zasvěcený památce sv. Crhy a Strachoty (Cyrilla a Methoděje), a to před nastoupením sv. Václava na stolec knížecí, ač po svatyni této ni té nejmenší stopy nikde nenalézáme. Za to v lidu okolním udržela se stará legenda, vztahující se na naše slovanské věro-

zvěsty, o nichž až podnes se vypravuje, že prý tu evangelium Kristovo hlásali a tu že i křtili.

Uvádíme-li všecky tyto zprávy, činíme tak, ne že bychom je brali za bernou minci, ale proto, že z nich lze odůvodniti výše už naznačenou domněnku Dobnerovu, který za to má, že již za dob Vratislavových místo, kde Stará Boleslav stojí, obydleno bylo.

Mimo to dějepisnými zprávami na jisto jest postaveno, že kníže Vratislav I., ustanoviv nejstaršího syna svého sv. Václava před smrtí svou za hlavního knížete v Čechách, mladšímu synu svému Boleslavovi Krutému za úděl odkázal krajinu zálabskou na břehu Jizery. Po nastoupení sv. Václava na stolec knížecí

Pohled na Starou Boleslav v nynější době.

nastoupil i Boleslav Krutý vládu dědičného údělu svého a počal v něm nedlouho na to nový hrad »dle způsobu římského« stavěti. Že tento nový hrad byl později skutečným župním hradem, o tom nemůže býti žádné pochybnosti proto, poněvadž ze zakládací listiny Břetislava I. (1037—1055) na jisto jest postaveno, že ve věku jedenáctém župa staroboleslavská již stávala a boleslavskou se jmenovala.*)

*) Stará Boleslav jest jméno pozdější. Původně psalo se pouze Boleslav. Teprve po založení Mladé Boleslavi vzniklo pojmenování »Stará Boleslav« k vůli odlišení.

Křišťan (Prameny dějin českých, d. I., str. 216) v životopise sv. Ludmily a sv. Václava naznačuje, kdy asi Boleslav hradem se stala, a tak činí i Kosma, který stavbu klade do doby smrti sv. Václava a přenesení těla světce tohoto.

Proč právě toto místo k vystavění hradu Boleslavem bylo vyhlédnuto, můžeme snadno si vysvětliti výbornou polohou. Byloť netoliko nedaleko řeky, ale i obklíčeno lesy a močály, takže přístup k němu byl dosti nesnadný. Řeka Jizera, jež nyní nedaleko Toušeně do Labe padá, měla tenkráte ústí své nedaleko Houšky a také Labe mělo řečiště své tehdy o něco severněji než nyní. Mimo to měl tu kníže na východní a jižní straně svého údělu mocné župany či vojvody zlické, kteří více než třetině země české panovali, majíce hlavní sídlo své na Libici. Bylť tedy hrad zde velice důležitým střediskem, třeba že nebyl z kamene, maje pouze místo kamenných hradeb široké příkopy a hráze ze země nasypané a opatřené ze dřeva roubenou stěnou, která nevysokou podezdívkou byla opatřena.

Toto všechno dílo musil vykonati prostý lid robotní, maje k tomu cíli pouze nedokonalé nástroje. A proto rádi věříme tomu, co vypravuje Kosma, který dí, že se lid práci té vzpíral a zvláště mluvčí jeho, již pravili Boleslavovi, tento těžký úkol jim přikazujícímu: »My, kteří jsme ústa lidu a vedeme v hodnostech vládu, my odpovídáme ti, že ani neumíme, ani nechceme učiniti to, co nařizuješ; neb také otcové naši nic takového prve nedělali . . .«

Ale marné bylo všecko vzpírání. Kníže Boleslav násilím lid svůj k tomu donutil a tak dílo za nedlouhou dobu bylo dokonáno.

Pod pevným hradem vzniklo záhy i podhradí, a že hrad sám stal se střediskem čilého života v celém kraji, rostl rok od roku počet těch, kteří kolem něho se usazovali. Avšak ani tu, ani na hradě nebylo výstavných budov mimo snad sídlo knížete Boleslava Krutého, který tu rád se zdržoval. Staré legendy ovšem nám zmiňují se i o chrámu sv. Crhy a Strachoty, ale jak již jsme doznali, nepřikládáme jim mnoho váhy. protože nedostává se nám dějepisných zpráv spolehlivého rázu, a proto za nejstarší svatyni, která tu zbudována byla, pokládáme kostel sv. mučedníků Kosmy a Damiana, kamž svatý Václav putoval a po něm i lid český.

Z té příčiny nebudiž nám vykládáno ve zlé, že zastavujeme se u prvního tohoto poutního chrámu později krví sv. Václava posvěceného a teprve v řadě druhé zastavujeme se u milostného obrazu Matky boží staroboleslavské, jenž o něco později v širší známost vešel. Bude nám to i přípravou, abychom se srdcem povzneseným k Bohu mohli překročiti práh svatyně tak drahé

a přemnohými milostmi posvěcené, již Královna nebes vyvolila za své slavné poutní místo, až podnes zbožnými ctiteli Marianskými navštěvované.

B) Dějiny starého chrámu sv. Kosmy a Damiana. Kostel sv. Václava.

Není pražádné pochybnosti, že v první polovici desátého století kostel sv. Kosmy a Damiana již v Staré Boleslavi stál, ježto v tom shodují se všecky legendy i jiné zprávy, které nasvědčují tomu, že sv. Václav právě u dveří tohoto kostela byl zavražděn. Rok založení přesně udati jest ovšem věcí nemožnou, jako těžko jest říci, kdo vlastně tuto svatyni vystavěl. Někteří spisovatelé domnívají se, že chrám tento již otcem sv. Václava Vratislavem I. byl zbudován, opírajíce své důvody o to, že již sv. apoštolové slovanští Cyrill a Method úctu k sv. mučedníkům Kosmovi a Damianu po Moravě a Čechách rozšířili a proto jako četné kostely svatoklimentské, tak i svatyni tuto dlužno že jest považovati za dědictví po svatých našich věrozvěstech.

Jiní jako zakladatele chrámu nepřímo uvádějí Boleslava Krutého, jak to činí i professor Augustin Sedláček (Místopisný slovník II. str. 41), který dí, že právě při příležitosti posvěcení tohoto kostela sv. Václav tu byl zavražděn. Tato zpráva, kteréž i jiní novější spisovatelé se přidržují, zdá se nám skoro pravdě nepodobnou a to proto, že nemá podkladu pevného, ježto vrahové z pravidla na Boha a stavbu kostelů velmi málo pomýšlejí. Jeden den oslavovati posvěcení domu božího a druhý den zavražditi bratra vlastního jest přece příliš věcí pochybného rázu než abychom jí věřiti mohli.

Proto spíše se nám zamlouvá tvrzení Balbínovo (Epitome lib. I. VII. str. 27), s kterým se i petrohradská legenda v r. 1830 nalezená shoduje, vypravujíc: »I chrámy vystavěl (sv. Václav) ve všech hradech a dobře činil jim a sluhy boží shromáždil ode všech národů . . .« Bollandisté sice i toto tvrzení vyvracejí pochybujíce, že by sv. Václav v údělu bratra svého kostel stavěl, ale výborný historik P. Jan Křt. Votka dobře tuto námitku potírá, ježto nevidí v tom nic nemožného. Což nebyl sv. Václav knížetem hlavním v Čechách, jenž v horlivosti své víru Kristovu po celé české zemi rozšiřoval, maje otěže svrchované vlády ve svých pevných rukách? Či nevypravuje stará legenda, že sv. Václav i pohanským Děčanům kostel vystavěl? A tomu-li tak, nezdá se nám ani Balbínova ona zpráva nevěruhodnou, ano naopak velice pravděpodobnou.

Za dob sv. Václava nebyl ovšem kostel sv. Kosmy a Damiana nižádnou velikou svatyní, maje velmi malé rozměry, jak podnes viděti. Než to nikterak nevadilo světci našemu, a proto rád sem putoval a tu se i dle starého podání modlil. A jak to činil přečasto ve svém životě, tak to činil i před svou mučednickou smrtí, kterou přijal pln odevzdanosti do vůle boží.

V Staré Boleslavi měla se právě slaviti výroční památka sv. Kosmy a Damiana. Dle jiných legend povila prý touž dobou manželka Boleslavova syna, který téhož dne měl býti pokřtěn a proto světec náš na hrad boleslavský byl pozván. Avšak

Zbytky kostela sv. Kosmy a Damiana (zevnitř).

podivných hodů tu se dočkal! Dle zprávy nejstarší legendy petrohradské, jejíž vznik klade se do první polovice XI. století, sešli se spiklenci s Boleslavem ve dvoře jakéhosi Hněvsy, a tu v noci se radili, jak by se zbavili svatého knížete Václava, jehož nenáviděli pro jeho zbožnost a zářící ctnosti ducha jeho. Jaký byl výsledek porady té, dovídáme se z různých zpráv. Boleslav u dveří památného chrámu prolil krev nevinnou, probodnuv bratra svého Václava vlastní rukou za pomoci umluvených vrahů . . . To stalo se památného roku 935 dne 28. září.

Legenda Křišťanova k tomu dodává: Krev blahoslaveného mučedníka od bezbožných prolitá bezbožně, která po zemi a zdích se rozstřikla, smývána vodou a utírána byla; než druhého dne ti, kteří dne předešlého ji umývali, přišedše k témuž místu, shledali zdi a zemi, jakoby nikdy voda na ně nepřišla, krví zbrocené. I dali se znova do utírání. Také po třetí to učinili, ale vidouce marnost svého namáhání, odešli.« (Prameny d. I. str. 219.)

Podobně tvrdí i petrohradská legenda, která praví: »Uslyševši máti jeho (sv. Václava), že zabit jest syn její, přiběhla a hledala ho; a uzřevši jej, padla k srdci jeho a plačíc sbírala údy těla — syna svého. Sebravši pak je nesměla je nésti do domu svého, ale v popově (kněžském) dvoře omyvše a oblekše jej, nesli a položili jej v chrámě. Obávavši pak se máti jeho smrti, prchla do Charvat« (Prameny d. I. str. 219.).

Svaté tělo velikého našeho mučedníka uloženo bylo dle zaručených zpráv skutečně v kostele sv. Kosmy a Damiana, kde záhy Bůh je oslavil velikými zázraky k útěše českého lidu, který smrt svého svatého knížete hořce oplakával a k jeho hrobu putovati začal.

Konečně kníže Boleslav, jenž pro tento zločin »Krutým« nazván jest, se vzpamatoval, dav se na cestu k pokání. Oplakav čin svůj, kázal tělo sv. bratra svého na hrad pražský převézti již po třech letech dne 4. března r. 938.

Avšak svatyně staroboleslavská sv. Kosmy a Damiana zůstala i nadále místem všem věrným Čechům nad jiné posvátným a svatým, takže po všecky věky i potom pohlížel na ni národ náš s neobyčejnou úctou.

Proto kníže Břetislav I., když obžalován byl Poláky, že při vpádu do Polska tělo sv. Vojtěcha odtud odnesl ještě s jinými ostatky a posvátným náčiním a za pokutu dle rozkazu papežské stolice chrám zbudovati měl, vyhlédl si právě starobylý kostelík sv. Kosmy a Damiana, aby jej zvelebil a budoucím věkům zachoval oslavený. Z té příčiny prodloužil původní stavbu směrem západním o několik pilířů a strhnuv střechu vybudoval nad kaplí tou nádhernou románskou *basiliku, zasvěcenou svatému Václavu.*

Tato sestávala ze tří lodí, jež k východní straně polookrouhlými apsidami byly zakončeny. Průčelí tohoto nového chrámu bylo na straně západní, kde v obou rozích stály i vysoké věže.

Kostel uvnitř byl s neobyčejnou okázalostí vykrášlen a při něm zřízen i klášter pro kanovníky, z něhož se vyvinula *kapitola* s proboštem, děkanem, kustodem (strážcem), scholastikem, a j.

Kostel tento stavěn byl po celých sedm let a byl dne 19. měsíce máje r. 1046 pražským biskupem Šebířem slavně posvěcen.

Sv. Otec Beneš IX. nadal jej mnohými milostmi, tak že tento nový chrám řadil se v této době k nejpřednějším v celé drahé naší vlasti. Zde byly i r. 1046 uloženy ostatky sv. pěti bratří, které Břetislav do Čech přinesl.

Jak z nadací listiny Břetislavovy vysvítá, nescházelo ani kostelu, ani kapitole na statcích pozemských, které množily se čím dále tím více, ježto dobrodinců stále přibývalo, kteří při tomto kostele i celou řadu »oltářníků« (kaplanů) usazovali, jak to později r. 1351 učinil sám císař Karel IV., který do Staré Boleslavi putoval a tam duchovního ustanovil, kterýž by každého dne u bývalého hrobu sv. Václava mši sv. zpíval. Aby pak svatyni tuto i celé toto místo posvátné před nepřáteli uchránil, dal Karel IV. Boleslav novými hradbami opevniti v letech 1351—1378.

Že i kapitola staroboleslavská náležela k těm nejváženějším, vidíme z toho, že ustanovený tu probošt míval hlas na sněmu duchovním i světském a že této i zvláštní místo v chrámě svatovítském vyhrazeno bylo.

Avšak valnou část té slávy smetla nešťastná doba husitských válek, v nichž i kostel sv. Václava se svatyní světců Kosmy a Damiana mnoho utrpěl. Kapitola prchla do Žitavy na samém počátku těchto bouřlivých časů; statky její byly pobrány a aby neštěstí bylo úplné, i nádherná basilika Břetislavova, tento skvost českého umění stavitelského — byl ohněm zničen . . .

R. 1434 vrátili se sice někteří kanovníci domů a pokoušeli se o obnovení kapitoly, avšak s nevelikým štěstím, poněvadž císař Zikmund velkou část statků zastavil. Za bouří po r. 1437 rozprchli se kanovníci opět. Větší část uprchla do Budína vzavši s sebou poklady a listiny, kde vše od Turků bylo buďto uloupeno anebo zničeno. Po roce 1452 byla sice opět kapitola v držení svých statků, ale hynula nedostatkem kněží katolických, a když na to proti králi Jiřímu se postavila, nastaly pro ni opět doby velice nepříznivé, v nichž znovu byla ochuzena a poměry tyto ani za krále Vladislava o mnoho se nezlepšily.

R. 1543—1553 byl proboštem boleslavským známý spisovatel české kroniky Václav Hájek z Libočan, ale nesídlil na tomto posvátném místě nikdy, špatně se zastávaje práv kapitoly, takže na něho byla vnesena i žaloba. Poslední léta svého života strávil v klášteře u sv. Anny, kde dne 9. března r. 1553 život dokonal, odkázav veškeré jmění zmíněnému klášteru, v jehož kostele i pohřben byl.

I za následujících proboštů kapitola jen živořila, a proto lze snadno pochopiti, proč velkolepá basilika sv. Václava, vyklenutá nad původním kostelíčkem sv. Kosmy a Damiana, zůstávala zpustošená podléhajíc zkáze.

Za to však v oněch smutných dobách péčí o památný chrám staroboleslavský vynikl děkan kapitoly staroboleslavské Ondřej Pešín, který znovu jej obnovil dokončiv stavbu tuto asi r. 1593, kterýžto letopočet dosud na jednom z pilířů lze viděti.

Avšak počátkem 17. věku nové dostavily se pohromy, které dostoupily svého vrchole dne 14. února r. 1632, kdy Sasové v Staré Boleslavi zle řádili. O nic lépe nepočínali si ani Švédové, kteří sem pod Bannerem vtrhli, táhnuvše na Prahu, a když jí dobýti nemohli, znova v Brandýse u Staré Boleslavi táborem se rozložili. Při této příležitosti strhli do poloviny obě dvě věže kostela sv. Václava a na jich zříceninách svá děla umístili, namířivše je ku Praze, odkud nepřítele očekávali. Kolegiátní kostel — jeden z nejpamátnějších chrámů — proměněn byl v konírnu a stal se místem zpustošení a hříchu, jak o tom poznamenává tehdejší děkan kapitolní, Bílek z Bílenberka, dokládaje, že suroví Švédové naposledy nadpřirozeným viděním odtud byli vypuzeni.

Avšak spolehlivé prameny zvěstují nám věc ještě daleko horší. Bylť kostel sv. Václava s blízkou kaplí sv. Klimenta dne 20. ledna r. 1640 Švédy zapálen, takže podruhé lehl popelem, a pohroma tato byla daleko horší prvé. Zvony rozlity, klenutí se rozpukalo, ano požár neušetřil ani hrobek pod zemí, v nichž (jako na příklad v kryptě Kolovratské) i cínové rakve i mrtvá těla v nich uložená na prach spálil a strávil. Tentýž osud stihl kanovnické residence, takže kapitulárové neměli ani místa, kde by své hlavy složili.

Avšak zmíněný již děkan Bílek neztratil duchapřítomnosti. Rozeslav po celém českém království posly, kteří by milodary sbírali, sám u české šlechty pomoci úpěnlivě se domáhal a ne bez úspěchu. Zvláště Jindřich Libštejnský z Kolovrat, nejvyšší tehdy zemský komoří, a Jeníšek z Újezda, nejvyšší písař zemský, přispěli nemalou hřivnou horlivému děkanu, aby aspoň část kostela, tak zvanou kapli sv. Kateřiny, střechou přikrýti mohl, kdež se služby boží potom konaly. Za to ostatní část kostela bohužel zůstala nepřikryta až do roku 1650, kdy na zemském obecném sněmu bylo usneseno, by ze zemské komory 3000 zl. bylo věnováno na znovupostavení chrámu a ježto ještě celá řada dobrodinců se nalezla, byla svatyně zvolna budována, takže, jak se zdá, r. 1654 zevně vyhlížela tak, jak vidíme ji podnes.

V létech následujících pracovalo se na vnitřní výzdobě. Kostel zatím byl požehnán a teprve na svátek Nejsvětější Tro-

jice (dne 10. června) 1691 slavně posvěcen tehdejším arcibiskupem pražským Janem Bedřichem hrabětem z Valdštýnů. Památka však tohoto posvěcení přenesena na den sv. Václava, jak to kámen s nápisem v presbytáři chrámovém dodnes hlásá. *)

Avšak na dokonalejším vyzdobení tohoto památného chrámu pracováno i dále, ač kapitola sestávala po většině jen z probošta a děkana, z nichž málokterý sídlil v Staré Boleslavi. Zejména r. 1784 nabyl chrám tento mnohých ozdob ze zrušených tehdy císařem Josefem II. kostelů. Byloť sem přeneseno 14 obrazů ze života sv Václava z kostela bosých augustiniánů na Zderaze a spolu obraz na hlavním oltáři se nacházející, jenž představuje

Kostel sv. Václava v nynější podobě.

sv. Václava uprostřed dvou andělů. Dle úsudku znalců jsou malby tyto znamenitého českého mistra Skrety.

Ze zrušeného chrámu sv. Martina v Praze koupena byla

*) Kámen ten jest zakryt kanovnickými lavicemi a nese nápis latinský tohoto znění: R. 1691 na neděli Nejsv. Trojice, dne 10. června posvětil Jan Bedřich hrabě Valdštýn kostel tento a hlavní oltář ke cti a slávě Boha všemohoucího a sv. Václava, mučedníka, a do něho vložil ostatky sv. Theodora a Celestina; v oltář sv. Kříže vloženy ostatky sv. Benigna a Theodora. Do dolního chrámu sv. Kosmy a Damiana v oltář jsou vloženy ostatky sv. Benigna a Angela. Památka posvěcení chrámu položena na neděli v oktávu sv. Václava.

v téže době pěkná kazatelna, z kostela sv. Václava na Zderaze šest soch sv. českých patronů a j.

R. 1795 přestavěny byly tu i varhany Antonínem Reisem, mistrem varhanářským z Prahy, a vykonány různé práce opravné, takže pozvolna chrám svatováclavský byl tak vykrášlen, jak jej dnes vidíme.

I zde viděti, že svatou pravdu dí Písmo svaté, které praví, že silnější nežli smrt jest láska, jež znovu vrátila národu svatyni, již nenávist a zloba nepřátel marně se pokoušela srovnati se zemí. A proto se srdcem vděčným vstupme již dovnitř chrámu sv. Václava, abychom si prohlédli zajímavé památky, které zajisté nejednu vzpomínku vzbudí v duši naší a uvedou nás v náladu posvátnou, ježto směle tu můžeme zvolati slovy básníkovými: Stoj noho! Posvátná místa jsou, kamkoliv kráčíš!

C) Popis původního kostela sv. Kosmy a Damiana a basiliky sv. Václava. Kaple sv Klimenta.

Projdeme-li dveřmi, jež nacházejí se ve zdi

kostel sv. Václava

obkličující, ocitneme se na bývalém hřbitůvku, který asi za doby císaře Josefa II. byl zrušen. Jdeme-li dále, ocitneme se po několika krocích u dveří chrámu našeho, který uvnitř jest trojlodní. Rozhlédneme-li se v lodi hlavní, poznáme záhy, že velice se podobá kostelu sv. Jiří na Král. Hradčanech. Jako tam vidíme pod velikým kůrem kněžským (k němuž se dvou stran vedou široké schody) kapli neboli kryptu sv. Martina, tak i zde pod presbytářem spatřujeme

kostel původní sv. Kosmy a Damiana,

jenž velice nízko jest položen.

Vstupme po několika stupních dolů vedoucích přímo do vnitřku jeho. Zvláštní chlad, jako v kobce nějaké ovane nás, ale ten náladu duše nezmění.

Délka celé krypty obnáší 21 metrů, šířka 10 metrů, ale výška sotva 3·75 metru; jest tudíž svatyně tato velice nízká, jak byly všechny první svatyně v tomto románském slohu stavěny. Již na první pohled poznáváme, že tento starobylý kostel vlastně sestává ze dvou částí.

V *západní* stojí čtyři řady kamenných sloupů, jichž dohromady napočísti lze 16. Toť jest ona stavba, jež nazývá se

kryptou Břetislavovou, ježto kníže Břetislav ji dal k původní přistavěti. Jak na půdorysu jest viděti, oddělena jest tato krypta Břetislavova v pravo a v levo částečně zdí a v prostředku dvěma silnými pilíři od východní části celé krypty.

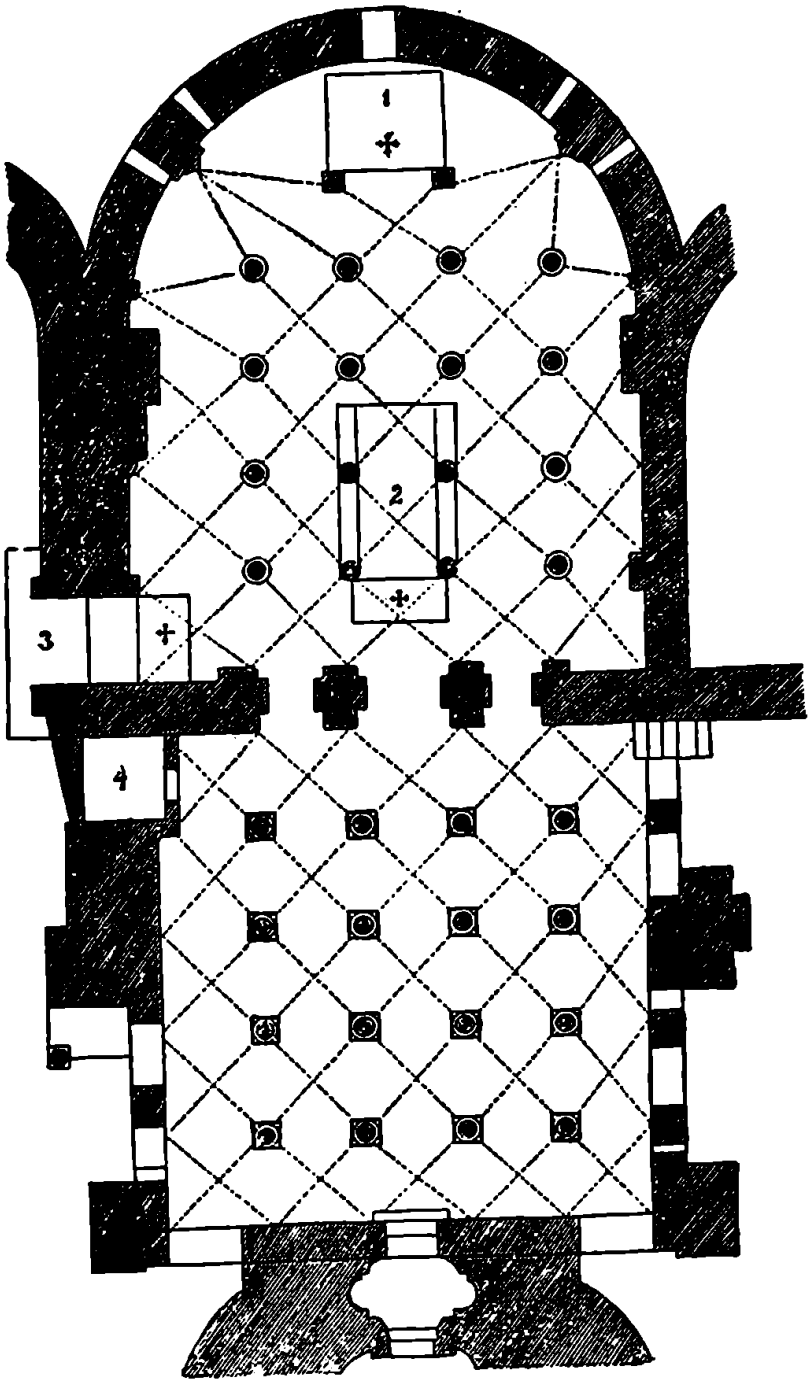

Půdorys krypty kollegiátního chrámu sv. Václava v Staré Boleslavi: 1. Oltář sv. Kosmy a Damiána. 2. Původní hrob svatého Václava s oltářem. 3. Mučednictví sv. Václava. 4. Kuchynka sv. Václava.

Tuto *východní část* nazývají mnozí *kryptou Vratislavovou*, ač, jak jsme už pravili, jest to vlastně svatyně dle vší pravděpodobnosti zbudovaná svatým Václavem, a tudíž prvotní chrám

sv. Kosmy a Damiana. Zde slavný světec náš se modlíval a zde i mučednickou smrt podstoupil!

Jak na půdorysu lze spatřiti, zakončena jest svatyně sv. Kosmy a Damiana *polookrouhlou apsidou*, v níž nacházející se čtyři okénka a jedno větší okno ve středu z doby pozdější jen málo světla v kobku tuto vrhají. Před oknem v samém středu nalézá se *oltář sv. Kosmy a Damiana*, který v půdorysu naznačen jest číslicí 1, ale není původní. Postaven byl z příspěvků za děkana Ondřeje Kaisra r. 1764. Památný jest na oltáři tomto *kříž*, po jehož stranách stojí *sošky sv. mučedníků*. Oltář zdělán jest z mramoru a kříž na něm stojící jest velmi pěkná práce sedmnáctého věku. Zde sloužena bývá rok co rok mše svatá na svátek sv. Kosmy a Damiana (dne 27. září) a zde proboštové, děkanové i kanovníci instalováni bývají.

Téměř uprostřed tohoto původního kostela umístěn jest veliký *náhrobek z porfyru* kryjící místo, kde tělo sv. Václava po tři léta v hrobě odpočívalo před převezením jeho na hrad pražský (viz čís. 2). Také u tohoto náhrobku nachází se *oltář*, na němž stojí *bronzový kříž*, 2 stopy vysoký a 103 liber těžký, který prý pod širou oblohou před kostelem kdysi byl umístěn a teprve později sem přenesen. Jak z nápisu na porfyrové desce náhrobku, opatřeného po stranách stupněm, jest viděti, zřízen byl sarkofág tento teprve r. 1657.

Na stranách stojí prosté *lavice pro kanovníky*. Jiných sedadel tu není. Hned v levo od vchodu do této krypty nalézá se *bývalý vchod se strany severní*, kde sv. Václav byl svým bratrem umučen, jak jsme se už zmínili. Zde prolil jeden z největších světců krev svou, kteráž dle starých legend nemohla smyta býti ani zabílena v dobách pozdějších. Místo, kam střikla, podnes ve zdi se ukazuje a jest opatřeno *kovovou schránkou* a zakryto sklem. V místnosti, jež na půdorysu označena jest číslem 3, stojí *oltář mučednictví sv. Václava*. Za ním lze spatřiti *bílé sochy* Jedna z nich představuje sv. Václava, kterak pod ranami klesá, drže se pravou rukou za kruh ve zdi upevněný. Druhá představuje Boleslava, mířícího dýkou na prsa bratrova, a ostatní dvě sochy představují spiklence.

Vedle tohoto vchodu (viz čís. 4) nachází se t. zv. *kuchynka sv. Václava*, kde světec náš dle staré legendy hostie ke mši svaté pekal. Nyní stojí však už v kryptě Břetislavově.

Jako přední část tak také i zadní část této původní svatyně spočívá na *šestnácti sloupech* románského slohu ve čtyřech řadách umístěných, jež ničím téměř se od prvních neliší. Avšak za to hlavice sloupů v původní kryptě značně se liší od oněch hlavic v kryptě Břetislavově, kteréžto poslední nesou ráz doby pozdější a jsou ozdobnější.

Avšak vystupme již z tohoto posvátného místa a vyjděme po schodech *na vysoký kůr a presbytář,* jenž vyklenut jest nad původním kostelem sv. Kosmy a Damiana, nad nímž Břetislav I. nádhernou basiliku vystavěl. Odtud nejlepší otvírá se nám pohled na kostel sv. Václava.

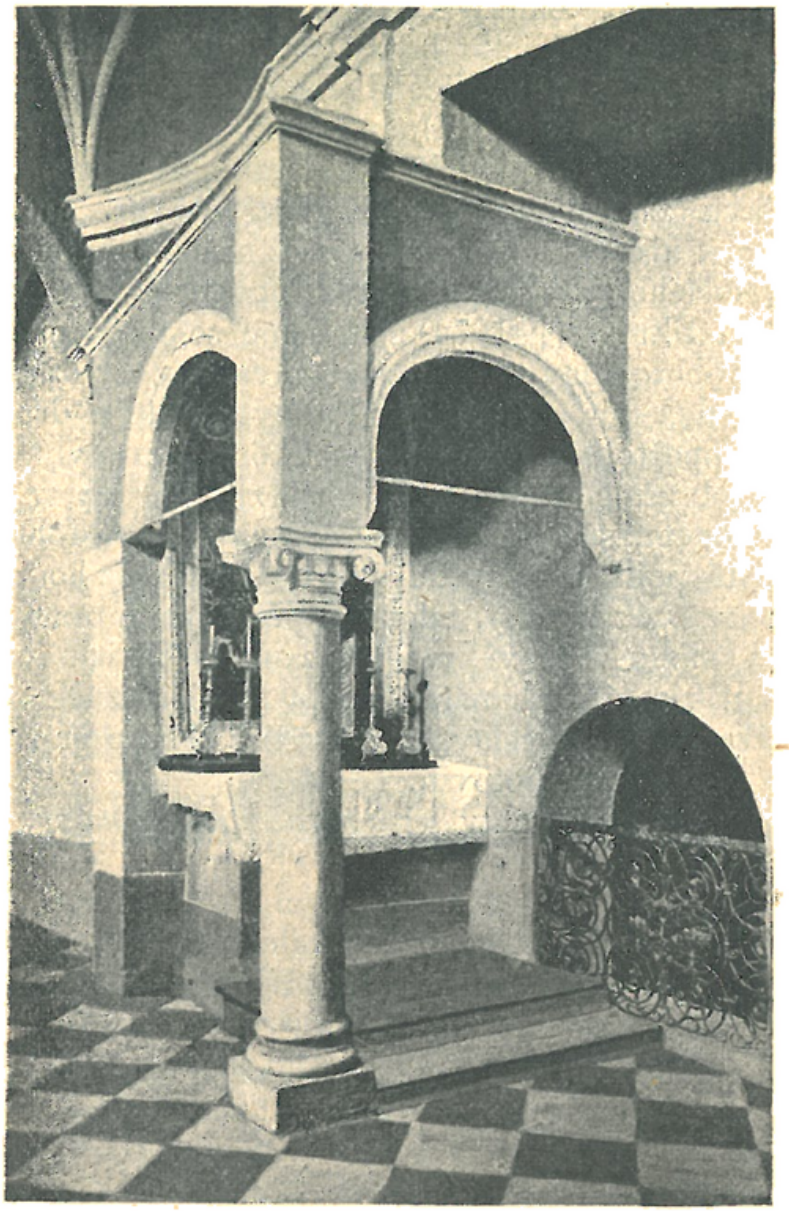

Oltář Všech Svatých v evang. lodi chrámu sv. Václava.

Hned u schodou po evangelijní straně vidíme *kazatelnu* mistrné práce pozdního slohu, kteráž sem r. 1785 z kostela sv. Martina na Starém Městě pražském zakoupena byla. Tato ozdobena jest sochami předních církevních učitelů a sochou Kristovou.

Na pilastrech v témže kůru stojí *čtyři sochy* a to Panny Marie, sv. Jana Nep. a sv. Kosmy a Damiana. Jsou vesměs

dobré práce ze sedmnáctého věku a byly pro chrám r. 1785 rovněž zakoupeny.

Mimo tyto vidíme v presbytáři *dvě zpovědnice* neméně umělé práce řezbářské, barokového slohu a tak zvaná *kanovnická stalla* neboli kanovnická sedadla, vynikající umělým vykládáním; zvláště krásně na nich se vyjímají vykládané obrazy Matky Boží a sv. Václava. Zhotoveny byly r. 1729 pro deset kapitulárů a jsou téhož stáří jako lavice pro lid v lodi chrámové.

Mezi kanovnickými stolicemi jest *vchod do hořejší sakristie*, v níž také svaté ostatky chrámu tohoto se uchovávají.

Nejhlavnější ozdobou celého chrámu jest *hlavní oltář* svatému Václavu zasvěcený, jenž pochází ze zrušeného kostela bosých Augustiniánů na Zderaze, témuž našemu drahému patronu kdysi zasvěceného. Překrásný obraz oltářní jest dílem slavného mistra Karla Skréty († 1674), jak jsme se už v předu zmínili.

Vedle tohoto hlavního oltáře stávaly v kněžišti ještě jiné dva a to jeden ke cti a slávě Panny Marie a druhý svatým slovanským apoštolům zasvěcený, které časem byly odstraněny.

Avšak obraťme se již čelem *ke kruchtě*, jež vznáší se nad hlavním vchodem, se strany západní vedoucím. Mohutný dojem působí zajisté pohled ten v duši každého příchozího. Na kruchtě spatřujeme *veliké varhany*, zdobené překrásnou prací řezbářskou barokového slohu 18. věku. Varhany tyto, jak jsme se již zmínili, jsou prací varhanáře Josefa Straisla z Králíka, které r. 1772 děkan staroboleslavský a světící biskup pražský Kayser za 3.000 zlatých dal zhotoviti.

Pod zábradlím kruchty visí *dva staré obrazy*, latinskými nápisy tohoto smyslu opatřené: »Přesvatý Václav rozhání hromem, bleskem, deštěm a vichřicí svolaný sněm.« »Svatý Václav poráží na hlavu krále maďarského Bélu, jeho syna a jejich vojsko v podobě bílého orla, jenž křídly svými vojsko chrání. Jaroslav Berka nese korouhev svatováclavskou.

První obraz vysvětluje Hájek ve své kronice, kde udává toto: Když u hrobu sv. Václava mnohé divy se dály, žádali prý pohanští zemanové, aby Boleslav I. sněm na Tursko svolal a přísně lidu zakázal sv. Václava uctívati. Boleslav poslechl, avšak hle! Sotva že rokovati počali, zjevil se na nebi sv. Václav na bílém koni a hned za ním ukázal se veliký mrak, z něhož za chvíli řinul se déšť a blesky se křižovaly, tak že všickni účastníci tohoto sněmu se rozutíkati musili. Událost na druhém obraze znázorněná spadá do doby Přemysla Otakara II., kdy válčil s uherským králem Bélou, jenž na hlavu byl poražen.

Také na stěnách pobočních této hlavní lodi spatřujeme *čtrnácte velkých obrazů*, známých pod jménem *legendy svatováclavské*, které omylem někteří znalci mají za dílo Karla Skréty

ač na některých kresba jest dosti vadná. Jak se pravdě podobá, maloval je buďto některý ze žáků slavného tohoto mistra, nebo syn jeho Karel Skréta mladší († 1691), který otce svého nedostihl svými pracemi. Obrazy tyto (veliké 2·10×3·50 m) jsou opatřeny nápisy tohoto znění: 1. (od choru po straně evangelijní k hl. oltáři): Narození sv. Václava a jeho zbožné knězem Pavlem Kaichem vychování. Na druhém čteme: Sv. Václav vzdělává se v umění. Na třetím: Volba sv. Václava za knížete a smrt sv. Ludmily. Na čtvrtém: Sv. Václav kostely staví a pohanské modly kácí a službu andělskou kněžím koná. Na pátém: Svatý Václav chléb a víno k oběti připravuje. Na šestém: Sv. Václav chudým dříví přináší a při nočních těchto návštěvách zimou se chvějícímu Podivínu radí, aby v šlepějích jeho kráčel. Na sedmém: Císař úctu vzdává na sněmu říšském sv. Václavu, ježto andělové jej provázejí, a jemu rámě sv. Víta dává.

Obrátíme-li se opět ke hlavnímu vchodu, vidíme na stěně po epištolní straně hlavní lodi zavěšených ostatních sedm obrazů, které představují nám další příběhy. Tak na příklad na osmém (od hlavního oltáře prvním) čteme nápis: Sv. Václav dává posvětiti nově zbudovaný kostel svatého Víta v Praze a v něm rameno téhož svatého mučedníka ukládá. Na devátém: Sv. Václav dává vyučovati ve víře na svobodu vykoupené dítky pohanské a v chorobnici, již sám založil, sirotkům posluhuje. Na desátém: Svatý Václav odpouští odbojnému knížeti Radislavovi, jenž se byl proti němu vzbouřil, ale potom před ním se pokořil. Na jedenáctém: Sv. Václav, obmýšleje vzdáti se knížectví, žádá k tomu v Římě skrze své vyslance o dovolení, a poučen byv o svém násilném usmrcení, kráčí jako beránek ke své smrti. Na dvanáctém: Sv. Václav, trvaje na modlitbách, zabit jest od svého bezbožného bratra, a věrný průvodčí jeho na smrt jest vlečen. Na třináctém: Sv. Václav uzdravuje manželku Boleslavovu zimnicí trpící, a Boleslav jí důtku dává. Na čtrnáctém: Při přenesení těla sv. Václava do Prahy nabývají vězňové svobody, a ucho téhož světce, jež mu uťato bylo, přirůstá opět zázračně k jeho svatému tělu.

Mimo tyto obrazy nacházíme v chrámě tomto: *cyklus devíti obrazů »Utrpení Páně«* (velikost 142×192 cm.), které připisují mnozí slavnému mistru Petrovi Brandlovi († 1739), dále *obraz sv. Jana Nep., obraz sv. Barbory,* výborně provedený; *obraz bl. Podivína,* malovaný r. 1742 Janem Václavem Spitzerem a j.

V téže hlavní lodi vidíme na sloupech *další sochy, představující sv. české patrony,* a to na straně evangelijní od kruchty k oltáři hlavnímu: sv. Ivana, sv. Víta, sv. Vojtěcha a na straně epištolní: sv. Jana Nep., sv. Sigmunda a sv. Norberta. Tyto

sochy pocházejí ze zrušeného kostela (r. 1785) na Zderaze, zasvěceného sv. Václavu.

Vstupme do *postranní lodi*, která se vine *po straně evangelijní* (severní) tohoto chrámu a spatříme hned na první pohled, že jest o něco delší nežli poboční loď jižní. Hned vedle kruchty, kde dříve druhá věž stávala, nachází se *dolejší sakristie*, v r. 1772 zřízená. Uprostřed této lodi jsou pochováni tři boleslavští děkanové, a to Martin z Plané, Ondřej a Petr Pěšínové, kteří po sobě jako děkanové se tu vystřídali.

Nedaleko schodů z presbytáře vedoucích mezi pilíři umístěn jest jeden z nejpamátnějších oltářů, a to *oltář sv. Kříže*. Kříž, který sklem kryt se tu vypíná, jest umělecké dílo z počátku XVI. století pocházející, as 1 m. 60 cm. vysoký. Považován jest za zázračný, a to proto, že dle přísežných výpovědí svědků, vyslechnutých na rozkaz arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštýna, Kristus oči otevíral a zavíral mezi 2.—8. červencem r. 1689. Kříž tento byl v tak veliké úctě u lidu, že k němu z daleka zbožní křesťané putovali. Tehdejší světící biskup Jan Ig. Dlouhoveský z Dlouhé Vsi i zvláštní spis o něm vydal a sem často s mnohými jinými a vznešenými hodnostáři v průvodu církevním se ubíral. (Viz str. 23.)

V této lodi vedle krypty za pilířem, u něhož oltář sv. Kříže stojí, nachází se další *oltář Všech Svatých*, krytý krásně provedeným baldachýnem z pískovce ve slohu renesančním, o dvou kruhových obloucích a jediném souměrném sloupu. Klenutí připomíná dobu gotickou. Oltářík ozdoben jest obrazem v kamenném rámci slohu barokového. Rám na zdi prozrazuje nám rod pánů z Vrábí, z nichž r. 1399 pan Aleš z Vrábí založil tu mešní nadaci. (Viz str. 21.)

Nejzadněji v této lodi nalézá se *kaple sv. Kateřiny* mučednice. Svatyně tato slula za starých dob »knížecí«, kdy snad ještě česká knížata sem přicházela a tu mši sv. přítomna bývala. *Oltář* založen byl Rudolfem Ignácem Vrábským a jeho chotí Kateřinou, rozenou Šporkovou. *Oltářní obraz* na něm (dílo Josefa Ignera z r. 1690) představuje Rodinu Páně, před níž klečí s jedné strany sv. Rudolf a s druhé sv. Kateřina — patronové zbožných zakladatelů. Na stěně lze viděti dosud obraz představující rodokmen tohoto rodu. Pod *náhrobním kamenem* leží tělo zbožného zakladatele, očekávajíc slavného vzkříšení. V této kapli, a to od vchodu do ní po straně pravé nalézá se *zadní část »mučednictví sv. Václava«*, ohražená tepanou mříží.

Vstupme však ještě do *epištolní (jižní) lodi*, kde vedle kruchty stojí jediná vysoká věž a kde ve střední části nachází se *vedlejší vchod*, jímž se obyčejně do kostela vchází.

Mezi sloupy u schodů nacházíme barokový *oltář Panny Marie bolestné,* jehož oltářní obraz jest neobyčejně cenné dílo umělecké a v pravdě uchvacuje. Oltář tento r. 1685 dal postaviti starobo-

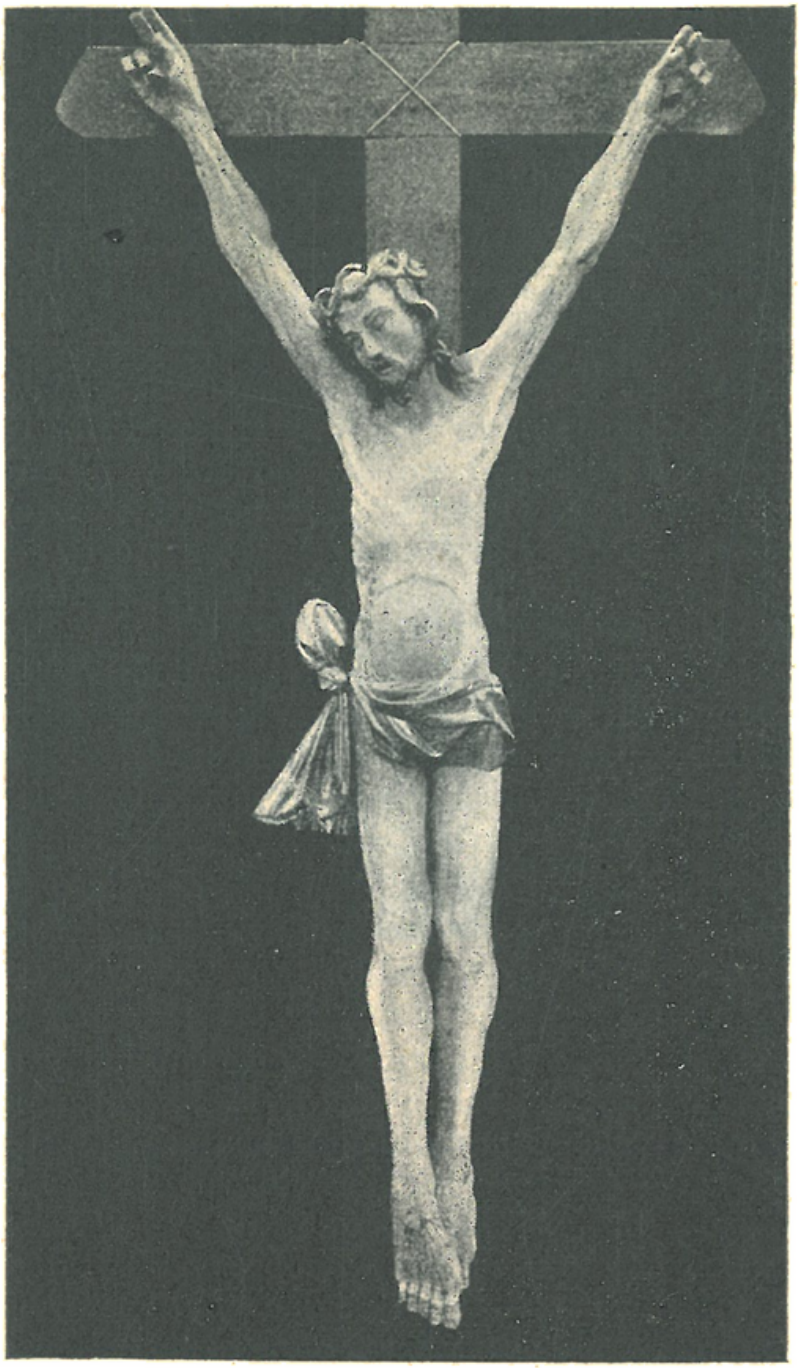

Památný kříž v kostele sv. Václava ve Staré Boleslavi.

leslavský probošt Jan Čapek, který i latinský spis o Staré Boleslavi vydal. Pod obrazem stojí sošky sv. Volfganga a sv. Norberta.

O něco dále v lodi této stojí *stará křtitelnice,* jež podobá se osmihrannému kalichu a pochází z XVI. věku. Lid vypra-

vuje si, že pod ní bývala studánka, ve které se křest svatý v nejstarších dobách uděloval. Místo toto, ve kterém přišedše až ke křtitelnici jsme se ocitli, jest *kaple sv. pěti bratří:* Benedikta, Matouše, Izáka, Jana a Křišťana, již proto sv. Vojtěcha »bratry« se nazývají, že s ním do Čech z římského kláštera přišli a v Čechách také nějaký čas přebývali a v Polsku zavražděni byli. Břetislav I. těla jejich převezl do Čech a v této kapli je uložil. Později převezeny byly do Prahy mimo ostatky sv. Křišťana, jež dostaly se darem do Olomouce, ač nějaká částka jich u sv. Víta se chová. *Oltář* sv. pěti bratří jest jednoduchý, avšak starobylého původu. Kaple sama jest nizoučká, a nad ní zbudována jest »panská sakristie«, kterou už jsme svrchu připomněli.

Nebude snad od místa, prohlédneme-li si i *poklad chrámový*, kde nachází se: a) trn z koruny Krista Pána Karlem IV. kostelu darovaný a listem papežským ověřený. b) Krev sv. Václava v křišťálové a ve zlatě zasazené nádobě. c) Ostatky sv. Kosmy a Damiana v stříbrné skřínce, které bývalý probošt staroboleslavský a kardinál hrabě Althan z Říma přivezl. d) Ostatky sv. pěti bratří. e) Částka lebky a vlasů svatého Václava v malé gotické monstranci. f) V podobné nádobě i část kosti téhož mučedníka. g) Obraz sv. Václava s podpisem císaře Ferdinanda III.: »svatý Václave, králi český, pros za mne.« h) Šestnácte malých stříbrných nádob, opatřených ostatky rozličných světců a světic Božích a j.

Všecky reliquiáře jsou umělého díla a jsou po většině ze stříbra, tepanou prací a zlatem zdobené. Většina jich byla v r. 1895 vystavena v církevním odboru Národopisné výstavy československé, kde budila zaslouženou pozornost. —

Chrám sv. Václava jest zvenčí 45 metrů dlouhý a 22 metry široký i byl důkladněji r. 1876 obnoven. Na západní straně po pravici hlavního vchodu nachází se mohutná *věž s cibulovitou bání.* Starý spodek její podepřen jest pilířem, pocházejícím z doby pozdní gotiky. Pilíř ten sahá do čtvrtiny výšky celé věže. Na něm nachází se námi již zmíněný letopočet 1593, dle něhož lze souditi, že kostel po husitských válkách byl dostavěn asi téhož léta. Nad pilířem stojí ve výši na rohu kamenná socha sv. Michaela archanděla, pod nímž leží socha představující přemoženého ďábla. Na štítkách ostatních pilířů pravé boční lodi spatřují se zasazené a z kamene vytesané obrazy tří božských osob, sv. Václava a j., jež vesměs jsou rázu starobylého.

Na hřbitůvku kolem tohoto kostela upoutají dvě věci naši pozornost. Jest to *kamenný lev,* jenž nachází se nedaleko dveří z východní strany vedoucích. Pochází dle úsudku znalců ze

XVII. věku. Proč sem byl postaven, nelze udati. Poutníci vypravují si toliko, že jím označen jest střed české země, který právě na tomto místě se nachází. Pověst ovšem neodpovídá pravdě.

Avšak mnohem důležitější památkou jest

kaple sv. Klimenta,

která několikráte byla přestavována. Jest jedna z nejstarších památek staroboleslavských. Dle úsudku povolaných kruhů, stála tu jistě již před jedenáctým stoletím a dle pověsti lidu sedával na místě tom sv. Methoděj a lid učil. Svatyně tato přečkala šťastně husitské války, avšak utrpěla na své původnosti velmi mnoho přestavbou roku 1601 podnikнutou. Po požáru Švédy založeném byla opětně opravována. Posledně zostalo se tak několikráte. Původní jsou oba vchody, polokruhovité klenutí v apsidě a dvě okénka. Za to klenutí v lodi pochází už z r. 1601. Zde až do roku 1788 scházela se kapitola staroboleslavská k poradám a zde i těla zesnulých proboštů před pohřbem se ukládala. Avšak již neváhejme a vydejme se na další pouť kostelu nad jiné nám drahému — chrámu Panny Marie staroboleslavské, již sv. Václav tolik ctil a pod jejíž mocnou ochranu se poroučel.

Kaple sv. Klimenta.

C) Původ a dějiny milostného obrazu staroboleslavského a chrámu Panny Marie.

Nazývá-li se národ náš »národem Marianským«, náleží přední zásluha o to velikému světci a mučedníku národa našeho sv. Václavu. Již jedna stará legenda vypravuje o bl. Podivínu, panoši sv. Václava, že když za zimní a mrazivé noci se

světcem naším chodil nemocných a chudých navštěvovat, že pro sníh a mráz dále jíti nemohl a již únavou a všecek zkřehlý klesal. A tu prý svatý kníže kázal sluhovi svému, aby ve šlepějích jeho kráčel. A hle, sotva bl. Podivín nohy své ve stopy světcovy klásti počal, únava a zima jej pominuly, ustoupivše příjemnému teplu, jakoby ne zima krutá, ale samo jaro nadešlo.

A podobně dálo se i českému lidu, pokud kráčel světlou stopou mučedníka svého a dědice země české, neboť mrazivý chlad nevěry nedotkl se srdce jeho, a když roztržky přece nabyly v drahé vlasti naší vrchu i u věcech náboženských, to co zachovalo lid náš církvi pravé, bylo zásluhou opět jen dědictví sv. Václava, kultu Marianského, který příliš hluboko zakořeněn byl v srdci národa celého. Proto i z těch, kteří pobloudili, většina vracela se zpět dobrovolně. Zde nevítězilo násilí, jak mnozí nepřátelé víry naší tvrdívají, zde vítězila moc jiná — láska k Matce boží, pro niž odpůrci církve měli jenom potupu.

Jak sv. Václav ke Královně nebeské lnul, mnoho se vypravuje. Jeť dobře známo, že kdykoliv do boje táhl, vždy panoš jeho nosíval válečnou korouhev s obrazem blah. Marie Panny, již téměř ustavičně vzýval. S korouhví tou objevoval se i při slavnostech — když ke dvoru císařskému dojížděl obklopen čeledí, z níž každý lnul k němu duší celou. Podobných legend jest více. Z těch vybíráme jen ještě jednu, vztahující se k smrti jeho, a ta dí, že když sv. Václav pod ranami najatých vrahů klesl, i tu nalezen byl kovový obraz Marianský pod šatem jeho, který stále s sebou na prsou svých zavěšený nosil ... Dle jedněch zpráv legendárních vzali prý vrahové obraz ten, zakopavše jej na skrytém místě v podhradí, dle druhých — učinil prý tak bl. Podivín před svou mučednickou smrtí.

Jiná stará pověst dodává k tomu, že tento obraz Matky Boží, který sv. Václav s sebou nosil, dala ulíti sv. Ludmila návodem sv. Methoděje z roztavených model pohanských. A opět jiné podání dí, že sv. Cyrill a Methoděj přinesli ono kovové vyobrazení Marianské z Řecka na Moravu, odkud dostal se od nich darem sv. Ludmile, která prý jej opět věnovala sv. Václavu.*)

---

*) Někteří z novějších spisovatelů tvrdí naproti tomu, že obraz nynější není vlastně ničím jiným než v kovu provedenou kopií na plátně malovaného obrazu zlatokorunského, jehož původ nesahá dále než do XIV. století. První, kdož na tuto vzájemnou příbuznost obou poukázal, byl známý kritik K. B. Mádl, jenž r. 1894 celou stať této věci věnoval v Památkách archeologických, což po něm částečně opakuje i dr. A. Podlaha ve svých církevně schválených spisech (Sochy a skulptury Marianské v Čechách XIV—XVI. věku, 1904), ale připouští, že původ těchto dvou obrazů může býti opačný. Dle toho nebyl by nynější obraz Staroboleslavský zhotoven podle Zlatokorunského, ale Zlatokorunský dle Staroboleslavského, čímž by věc byla urovnána. Ostatní námitky padaly by méně na váhu a to z té příčiny, ježto třeba jest dalšího zkoumání.

Obraz Panny Marie Staroboleslavské. (Palladium země české.)

Po smrti světcově odpočíval prý tento drahocenný klenot dlouhou řadu let pod zemí, jak Kašpar Arsenius z Radbuzy, chrámu svatovítského děkan, o tom vypravuje ve svém spisu: »Pobožná knížníka o blahoslavené Panně Marii a přečisté Rodičce Syna Božího: a o divích, kteří se dějí před jejím obrazem v Staré Boleslavi; nábožným poutníkům a jiným křesťanům užitečná« (Praha 1629). A ježto spisovatele tohoto chválí současní mužové a po nich i Tomáš Pešina z Čechorodu, jako učence na slovo vzatého a v starých spisech sběhlého, nechme jej i vypravovati. Píše Arsenius doslovně:

»Za panování krále Vladislava okolo léta 1160 putování k obrazu Matky boží v Staré Boleslavi začalo tímto způsobem. Byl v Staré Boleslavi nějaký pracovitý a robotní člověk, Matky boží (jakými tu těch časů i jiní všickni byli) veliký milovník: ten na tom místě, kdež nyní jest Matky boží kostel a veliký oltář, měl pole neb dědinu, kteroužto oraje, když na to místo velikého oltáře přišel, zastavili se koně, od toho místa zpátkem postoupali a pluhu dále nikterakž táhnouti nechtěli. A když tu voráč na tom místě těžce s koňmi pracujíc dlouhou chvíli stál, pravil sám k sobě: Něco tu divného jest. A bijíc koně, aby táhli, vlékl tuze radlici do země, a hle maličký k stříbru neb mosazu nápodobný obraz blahoslavené Panny Marie a obraz Syna jejího Pána Ježíše, an ho chová na svých rukách, jemu se zjevil a ukázal. Kterýž uzřev, podivil se a nevědouc od koho, aneb kdy tu zakopán byl, vzal jej s uctivostí a do domu svého nesl. Na ráno však chtě ten obraz ohledati, nikdež ho více nespatřoval: jakž pak k práci své ven na pole vyšel, obraz ten na témž místě, kde jej prve vyvoral, spatřil. Vzal jej do domu podruhé, a opět následující noc na to místo sám se navrátil. Vzal jej i po třetí, a stalo se tolikéž. I divil se tomu velice, a rozmejšlejíc se nad tou věcí, a srozuměv tomu, že by tu nějaká moc boží byla, vidělo se mu, jakž i náleželo, aby takový obraz dal do kostela. Vzal jej tehdy z toho místa, šel s ním k děkanovi a k kanovníkům kostela sv. Václava v Staré Boleslavi, a vypravujíc jim, co se tu přihodilo, dal jim ho do kostela k schování. Ale divná věc, i z toho kostela na dotčenou dědinu, na též místo, jednou i po druhé se navrátil. Tu ti nábožní a Boha se bojící kněží, věc tu u sebe rozvažujíce, jedni k druhým pravili: Jistě div boží jest toto, že obraz tento již po tolikráte na to místo sám se navracuje, bezpochyby, že Blahoslavená Panna Maria to místo sobě oblíbila, a na něm ctěna býti chce. Protož snesše se na tom všickni, dali na témž místě k poctivosti jména jejího kapličku kamennou postaviti, aby v ní obraz ten poctivě chován a ctěn byl. To když uslyšeli všickni okolní obyvatelé, jaký to div Pán Bůh ukázati ráčil, počali ten

obraz a to místo u veliké vážnosti a poctivosti míti, a mnozí znamenitější, a zvláště ti, jenž byli milovníci blahoslavené Panny Marie tam přicházejíce, nábožně se modlili, a ctíce v tom obrazu tu, kterouž vyznamenává blahoslavenou Pannu, pravili: Tys Matka boží, tys naše milostivá před Pánem Bohem přímluvnice: tebe ctíti a chváliti budeme, my, i naši budoucí věky. A když to pomalu den ode dne v okolních končinách, po vsích a městech se rozhlašovalo, mnozí lidé, a mezi těmi někteří nemocní k spatření toho obrazu tam přicházeli a ňákou pomoc odtud očekávali. Aniž v naději své zklamáni byli. Neb místa toho pobožnost a svatost tělům zdravým mysl, neduživým pak uzdravení nemoci dávala. Mnozí také ve všelijakých ouzkostech a těžkostech postavení, na pouť k Matce boží do té kapličky se slíbili a putovali a mnozí z nich v svých modlitbách bývali od Pána Boha uslyšáni, takže začkoli z víry a pokory právě žádali, bylo jim pomoženo. Odtud potom přišlo, že častokráte v houfích lidé do té kapličky putovali, netoliko muži, ale i ženy a panny i děti, obojího pohlaví, duchovní i světští: a téměř každý z nich přicházeje tam, svou pobožnost nějakým darem prokazoval. Někteří pro milost, kterou měli k Matce boží, obětovali vosk, někteří peníze aneb roucha, aneb jiné divné věci pokorným srdcem přednášeli. Žádný před obličejem božím, který tu divné věci působil, s prázdnýma rukama se neukázal, ale jeden každý, seč býti mohl, ke cti a chvále Matky boží nějakou obět učinil. Odkavád vidouce nábožní správcové té kapličky, že to vůlí božskou se začalo, bojíce se vůli božské protiviti se, z těch offěr a obětí věrných křesťanův dali tu kapličku rozšířiti, udělavše z ní kostel: kterýž že pro množství poutníkův, jenž tam těchto časův dvakrát nejméně každého roku s slavnou processí, s velikým náboženstvím, s pokorou srdce a láskou k Pánu Bohu, z okolních měst a vesnic přicházeli, ještě malý byl; jest nedávných let nemálo rozšířen a zveleben, že pak tu při obrazu Blahoslavené Panny Marie, jak z počátku, pak i potom mnozí a častí dáli se divové, a mnoho lidí od rozličných nemocí uzdraveno bylo: zprávu o tom činí lidé starožitní, kteří dosud jsou živi, aneb nedávno zemřeli: ale že pro sprostnost aneb nedbalost popsány nebyly, a lidé aby je v paměti své snášeli, na to nedbali, protož mnoho o tom, což se tu dálo, upadlo v zapomenutí. Kostel pak toho času vystavěný z offěr a obětí dobrých a pobožných křesťanův, jest na svědectví divův činěných až do dnešního dne...«

Tato zpráva jest velice důležitá a to tím více, ježto aspoň z části nahrazuje nám starší zprávy, které asi v dobách husitských válek s mnohými listinami kapitoly staroboleslavské se ztratily. Proto ne nadarmo uvedli jsme ji do slova a to z toho

důvodu, že se předně dovídáme, že milostný obraz dávno před r. 1629 znám byl a že mnozí pouti k němu konali, za druhé, že v prvních dobách XII. věku kaple Marianská v Boleslavi stávala a o něco větším kostelem nahrazena byla v dobách pozdějších. Kdyby byla úcta k obrazu milostnému vznikla teprve krátce před r. 1629, nemohl by Arsenius jistě svým vrstevníkům o dávném uctívání psáti, protože by jej byli usvědčili ze lži.

Tím vyvrací se i tvrzení některých historiků, kteří vznik poutí kladou teprve mezi r. 1554—1616. Právě tyto doby byly velmi málo příznivé, neboť, jak ze spolehlivých zpráv se dovídáme, bylo v nejbližším okolí staroboleslavském a brandýsském rozšířeno v těchto dobách husitství, které s počátku v Bratrskou jednotu a později i v protestantismus se změnilo.

Že náboženské války k rozkvětu poutnictví ničím nepřispěly, jest jisto, a proto také jest to vedle pohromy archivu kapitulního druhý důvod, proč o poutích v dobách těchto zachovala se nám zpráva jenom legendární. Bylyť pouti tyto asi slabé, ale nezanikly. Jedna ze starších legend vypravuje nám, že k Matce boží staroboleslavské již sv. Jan Nepomucký putoval a Balbín dokládá v jednom spisu svém (Epitome libr. V., cap. XIII., pag. 599), že ke konci věku patnáctého český rytíř Jan Kapoun ze Svojkova svůj štít v kostelíčku Marianském dal zavěsiti a že potomci jeho tento kostelík všecek sešlý věkem znovu vystavěti dali.

Kostel tento byl zaměněn počátkem XVII. stol. chrámem, který dodnes v Staré Boleslavi spatřujeme. Náklad na tuto stavbu uhrazen byl jednak z dobrovolných příspěvků poutníků, šlechty a hlavně z daru královny Anny, choti císaře Matyáše, která k tomu cíli tisíc dukátů věnovala. Potřebné dříví, vápno i peněžitý obnos vykázal císař Matyáš k tomuto účelu rovněž darem z důchodu panství brandýsského, takže se stavbou mohlo se záhy započíti, a to r. 1617. Stavbu řídil vlašský stavitel Jakub Devaccani, avšak záhy uvázla. Již roku následujícího vypuklo povstání protestantských stavů českých, jež mělo v zápětí válku třicetiletou. Avšak staroboleslavský probošt Jan Chrisostom Kilian přece nemínil naděje se vzdáti a svatyni dostavěti hleděl, zakoupiv od města Brandýsa kus skály, kde by potřebný kámen lámati mohl. Nepřivedl však přes to vše stavbu dále, než že kostel přikryl, leč na dostavění obou předních věží pomýšleti na ten čas již nemohl. Také vnitřní zařízení uvázlo. Potřebnými obnosy přispěli ochotně Vilém Slavata a Jaroslav Martinic, kteří při vyhození z oken r. 1618 téměř bez pohromy vyšli, jak věřili, na přímluvu Rodičky boží. Též jesuité a jiní řádoví kněží v těchto neblahých dobách svatyni Marianskou

dostavěti usilovali, posílajíce do Boleslavi příspěvky sebrané mezi šlechtou a zámožnějším lidem českým.

Avšak nade všechno očekávání přikvapila veliká pohroma na místo svaté Dne 11. listopadu r. 1631 Sasové pod Arnheimem

Chrám Panny Marie v Staré Boleslavi.

zmocnili se Prahy, loupeživé vojsko v menších oddílech činilo výpady do celého okolí na několik hodin cesty, až konečně jeden z jeho oddílů dorazil dne 24. února r. 1632 až do Staré Boleslavi zcela neočekávaně. Tuto loupeživou tlupu protestant-

ských žoldáků vedl jakýsi rytmistr Hrbovitý z Řičan a Jan Tonner, kteří vyloupili kostely, pobravše posvátné nádoby, ano i cínové svícny, lampy a roucha. Sochy svatých, obrazy, stolice i jiné věci, jež s sebou odnésti nemohli, posekavše, posléze i milostného obrazu Marianského se zmocnili a jej do Prahy odvezli, kde svému plukovníku Vavřinci Hoffkirchovi jej dali.

Zmíněný Hoffkirch byl rovněž protestant a Rakušan, jenž pro vzpouru z císařské armády byl vyhnán a do služeb Arnheimových přestoupil. Aby snad veliké výkupné vynutil, dal milostný obraz umístiti na dvě rozlámané židle naproti šibenici postavené na náměstí Staroměstském, asi tam, kde nyní sloup se sochou Matky boží stojí. Pod obraz upevnil jakýsi rouhavý list a při tom i s čeledí svou velice hrubě se choval.

Když toto jednání uzřela česká paní Alžběta z Plavna, rodilá z rytířského rodu Kořenských, prodrala se davem lidu, ano i stráží saskou až k obrazu, kde na kolena svá padla a jala se velikým hlasem volati: »Rodičko boží, Panno nejsvětější, neváhej a ztrestej nepřátely své!« Lid žasl a vše očekávalo, že paní tato na místě bude ztrestána, avšak nestalo se tak; za to její prosba do slova se vyplnila. Za nedlouho odpraven byl bratr Hoffkirchův za to, že v bitvě u Lützenu zbaběle se choval, byv sťat na tomtéž Staroměstském náměstí . . .

Milostný obraz choval dále Hoffkirch ve své moci. Pokud v Praze se zdržoval, měl jej ve svém bytě v domě dvorního rady Bynaga, načež odnesl jej s sebou do Lipska, kam s vojskem bylo mu táhnouti. Řečený Bynago na památku toho, že milostný obraz Marianský v domě jeho ukryt byl, dal v komnatě oné oltář postaviti a na něm podobný obraz umístil, před nímž dnem i nocí lampa hořela.

Konečně zásluhou kněžny Benigny z Lobkovic, která k tomu cíli nejvíce přispěla, sebráno bylo výkupné a zasláno Vavřinci Hoffkirchovi, který milostný obraz Matky boží staroboleslavské konečně vydal, načež přivezen byl tento drahocenný klenot do Prahy, kde zbožná kněžna ve své domácí kapli jej chovala v paláci svém na královských Hradčanech (proti nynější nemocnici vojenské). Avšak zbožní ctitelové Marianští nebyli s tím spokojeni, a proto domáhali se na císaři Ferdinandu III., jenž tehdy v Praze dlel, aby milostný obraz veřejně byl k uctění lidu v chrámě vystaven a ne uložen v domě soukromém. Po tomto zakročení dán byl do kaple loretánské na Hradčanech, kde bedlivě byl střežen, avšak ne dlouho.

Již dne 12. září r. 1628 byl na rozkaz tehdejšího arcibiskupa kardinála hraběte Harracha po poledni s velikou slávou vyzdvižen a do Staré Boleslavi přenesen. Průvod tento i celá slavnost byly tak velkolepého rázu, jakým snad ani mnohá koru-

novace krále českého vykázati se nemůže. Napřed kráčeli zpěváci a řeholníci, za nimi světské duchovenstvo, kanovníci, kardinál-arcibiskup, obklopen čtyřmi zemskými preláty, a posléze nesen byl milostný obraz na trůně perlami a drahokamy zdobeném. Za ním kráčel císař Ferdinand III. s obnaženou hlavou v čele ohromného množství lidu a šlechty až na hranice královské Prahy. Po té vsednuv do kočáru, jel napřed a očekával průvod ten v Boleslavi, kde nemenší sláva byla připravena. Teprve za noci dorazilo sem slavné toto processí, jež vítaly nepřehledné řady kutnohorských havířů s rozžatými kahanci, cechové s pochodněmi a množství zpěváků. Zvláště studenti z kolleje OO. jesuitů u sv. Klimenta se vyznamenali. Jedna část jich projížděla se po Labi na osvětlených loďkách a opět jiní v historických krojích a na koních jeli v čele za hlaholu zvonů a nábožných písní.

Konečně průvod stanul až u chrámu, kde očekávala jej processí z celého kraje a také i z dědin vzdálených. Milostný obraz uložen na oltáři a děkan kapitoly staroboleslavské Jiří Bílek vystoupil na kazatelnu, odprošuje Matku boží za všecky urážky tak procítěnou řečí, že ani císař nemohl se zdržeti slz. Po tomto českém kázání následovaly latinské i jiné promluvy vynikajících kazatelův, již střídali se až do rána.

Avšak slavnost tato nebyla ukončena tímto dnem. Po celých osm dní putovali sem tisícové, že ani veliké množství zpovědníků stačiti nemohlo, aby slyšelo svatou zpověď všech těch, kteří si toho z duše žádali.

Avšak další pouti přetrženy byly již událostmi roku následujícího, kdy pověstný vůdce švédského vojska Banner vtrhl do Čech. Děkan Jiří Bílek obávaje se, aby milostný obraz znova nebyl uloupen, svěřil jej k uschování paní Benigně z Lobkovic, jež přímo císaři Ferdinandovi III. jej k uschování do Vídně zavezla, který s radostí jej přijal, kdežto zbožná choť jeho císařovna Marie dala jej ozdobiti korunkou plnou drahokamů, uctívajíc jej se vznešeným chotěm svým každodenně.

Konečně došlo na Hoffkircha, který mezi tím z milosti opět do císařské armády byl přijat.

Bylo to dne 27. května r. 1639, kdy rozvinula se bitva u Lobkovic mezi ním a Bannerem, jenž dobyv Boleslavi a Brandýsa, proti němu do pole táhl. V bitvě té byl Vavřinec Hoffkirch zajat a dle zprávy některých i odpraven. Slova statečné a zbožné paní Alžběty z Plavna, rozené z Kořenských, splnila se do poslední písmeny . . .

Jak si vojsko švédské v té době v Staré Boleslavi počínalo, můžeme si snadno představiti. Mimo to Švédové svou neopatrností zavinili i požár, kterým zničen byl kostel sv. Václava

s kaplí svatoklimentskou; poutní chrám Marianský zůstal budoucím věkům zachován. Pravda, suroví Švédové i v něm divně řádili, ale svatyně vlastní aspoň na svém zevnějšku valné škody neutrpěla.

Milostný obraz byl chován dále na dvoře císařském, takže po celých dlouhých osm let byl mimo Čechy, a to proto, že císařovna Marie nemohla od něho se odloučiti. Teprve když r. 1646 na smrtelném lůžku ležela, prosila vznešeného chotě, aby do Staré Boleslavi opět jej vrátil, což se po smrti zbožné této paní také stalo. Ještě téhož r. 1646 dal císař Ferdinand III. dne 5. srpna svého prvorozeného syna Ferdinanda na krále českého korunovati a při této příležitosti přivezl také milostný obraz Matky boží z Vídně do Prahy, kdež jej odevzdal tehdejšímu arcibiskupu kardinálovi hraběti Harrachovi. Obraz zatím uložen byl v kapli svatováclavské.

Jakmile tato zpráva v známost vešla, putovali sem tisícové zbožných zástupů v slavných církevních průvodech, při nichž i milostný obraz byl přenášen do různých pražských svatyní. Posléze 19. srpna r. 1646 byl vzat a u veliké slávě jako roku 1638 dopraven do Staré Boleslavi, kde však nezůstal dlouho vystaven k úctě lidu.

Již po necelých dvou letech nastalo opět vážné nebezpečí, neboť Švédové znovu do Čech vtrhli, porazivše na hlavu vojska císařská na několika místech. Kapitola staroboleslavská obávajíc se, aby o tento drahocenný klenot nepřišla, dala jej znova dopraviti do Prahy, kde v chrámu svatovítském opět byl uložen, ježto se za to mělo, že Švédové tak snadno královského hradu nedobudou. Ale brzy se ukázala tato domněnka klamnou, ježto nepřátelé tito pod Königsmarkem zradou Arnošta Otovalského právě této části Prahy s Malou Stranou dobyli a zde zle řádili, neušetřivše ani svatovítského dómu, kde vedle jiných klenotův i milostný obraz Matky boží staroboleslavské jim do rukou padl.

Šťastnou náhodou dlela tehdy v Praze dcera šlechetné paní Benigny z Lobkovic, jež vdána byla za hraběte Lauenburgského. Tato osobně znala falckraběte Rýnského (a pozdějšího krále švédského) Gustava Adolfa, jenž v říjnu r. 1648 do Prahy přijel. I poradila mu, aby milostný obraz jako dar poslal do Vídně císařovně Marii Leopoldině, druhé to choti Ferdinanda III., což Gustav Adolf i učinil, ježto tou dobou již o mír se jednalo.

Radost císařských manželů byla veliká. Znovu vystaven byl milostný obraz náš na oltáři v hradě vídeňském, kde před ním Ferdinand III. se svou chotí často se modlil a také v té památné chvíli, kdy Švédové i Starého a Nového Města dobýti se pokoušeli, ale měšťany a studenty pod vedením Jiřího Plachého odraženi byli. Dne 1 listopadu r. 1648 odtáhly konečně

voje švédské z Prahy a válka třicetiletá mírem vestfálským ukončena.

V době této staroboleslavský děkan Rudolf Roder všemožně se přičiňoval o vrácení posvátného klenotu z Vídně na poutní místo naše, čehož docíleno bylo, avšak teprve v srpnu r. 1650. Milostný obraz vypraven byl na zvláštním voze z Vídně po

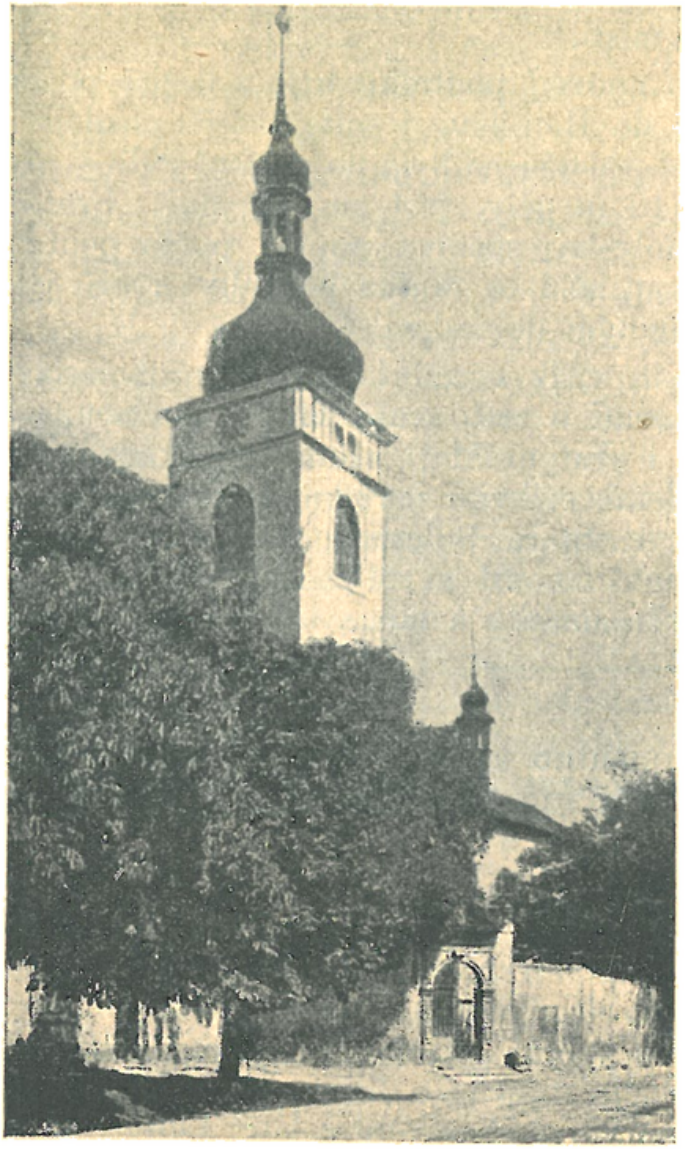

Pohled na kostel sv. Václava.

slavných obřadech a dopraven přes Jindřichův Hradec a Prahu do Staré Boleslavi zvláštní čestnou stráží, kterou mimo jiné tvořili přední šlechticové a mezi nimi i známý ctitel Marianský Vilém Slavata. Jak v Hradci tak i v Praze přijat byl s velikou okázalostí a v Staré Boleslavi nebraly slavnosti a pobožnosti téměř ani konce.

Od této doby nebyl milostný obraz Matky boží starobole-

slavské nikdy mimo české království, ač několikráte za nepokojných dob byl ukryt.

V následujících časech byla Marianská svatyně uvnitř dokonale vyzdobena a počet poutníků rok co rok páčil se na veliké tisíce. Zajímavo jest, že pouti tyto neutuchly ani v oněch nešťastných časech, kdy v Staré Boleslavi milostného obrazu nebylo. Tak veliká a tak oddaná byla láska lidu našeho k tomuto posvátnému místu!

Aby o zpověď poutníků bylo náležitě postaráno, povoláni byli r. 1658 do Boleslavi jesuité, kteří později si tu postavili residenci, jež proměněna byla po zrušení řádu v jízdecká kasárna. Že tímto pouti utrpěly, jest na bíle dni. Proto také od doby oné Stará Boleslav zůstává co do počtu poutníků daleko za Svatou Horou, ač i tu Matka boží divy tvoří, jak četné zázraky jsou toho pevným dokladem.

Na štěstí vždy věrná kapitola staroboleslavská nikdy nepřestala pečovati o toto svaté místo, zvelebujíc vedle chrámu sv. Václava i svatyni Marianskou s láskou nevšední — věrna starým tradicím, církvi i národu. A že tomu tak, dozná zajisté každý, kdo v Staré Boleslavi jen jednou byl v životě a měl příležitost povšimnouti si té neúnavné píle — zachovat nejdrahocennější památky a místa tato věkům budoucím.

E) Popis poutního kostela Panny Marie ve St. Boleslavi. Kaple bl. Podivína. Kapličky z Prahy vedoucí do Staré Boleslavi s kaplí sv. Rocha u Brandýsa.

Dáme-li se směrem východním od kostela sv. Václava a projdeme-li staroboleslavskou branou, ocitneme se záhy na náměstí, kde po levé straně vidíme státi velice pěknou sochu milého našeho světce a dědice české země ohraničenou železným zábradlím. Socha tato jest dílem profesora Suchardy. Byla zde postavena teprve před několiky lety. Odtud již vstříc nám kyne *poutní chrám Marianský*, k němuž vstupuje se po několika schodech vedoucích na terasu a odtud dovnitř drahé národu našemu svatyně, kde na hlavním oltáři uložen jest milostný obraz, jejž ne nadarmo předkové naši nazývali »palladiem země české« (ochranou země české).

S posvátnou úctou proto vcházíme i my *do vnitř se strany západní* a ocitneme se pod chorem.

Tajemná nálada mění se v překvapení. Před námi jeví se celá vnitřní prostora chrámová vyzdobená bohatou štukaturou a skvící se čistotou i souladem, s jakým málo kde se setká-

váme. A vše to tím více vystupuje a na mysl naši působí, ježto Marianský chrám jest jednolodní a tudíž snadno přehledný a co více i světlý. *Loď chrámová* jest 30·9 m dlouhá a 28·8 m široká. Bílá barva tu a tam promísena zlatými ozdobami převládá tu, jak se na svatyni Bohorodičky sluší. Vše urovnáno, vše pečlivě rozděleno, jako by slovutný stavitel tohoto domu božího chtěl vyjádřiti všechen ten hluboký dojem, jaký na něho působila slova Písma svatého: »Celá jsi krásná, přítelkyně má, a poskvrny na tobě není!« Mimoděk poklekáme a ústa naše opakují slova ta, k nimž pojí se vroucí modlitba a pokorné vzdechy.

Avšak již popatřme na *hlavní oltář* ve skvostném barokovém slohu provedený. Oltář tento není původní, (který byl menší a jednodušší), nýbrž pochází teprve z r. 1717, kdy pražský světící biskup Josef Mayer jej posvětil, vloživ do něho ostatky sv. Maxima, mučedníka církve. Oltářní stůl (neboli tumba) byl r. 1764 odstraněn a novým mramorovým nahrazen. Po roce pořízeno nové tabernakulum, nad nímž nachází se *stříbrná skříň*, bohatě zdobená a opatřená křišťálovým sklem, za kterým *milostný náš obraz* polovypouklé práce jest uložen. Týž jest 19 cm vysoký a 13·5 cm široký Kovový plech, v kterém jest milostný obraz vytepán, jest zvláštní směsice, v níž převládá měď. Na některých místech jest viděti, že relief tento byl na několika místech poškozen a později pozlacen. Jinak milostný obraz Marianský podobá se staročeským obrazům Madon, z nichž podoba Madonny zlatokorunské jest přímo nápadná. *Ve skříni* této stojí překrásný *oltářík z ebenového dřeva* zhotovený, 72 cm vysoký, 47 cm široký. Z každé strany má dva pilastry (sloupce) se skvostnými hlavicemi a ozdobami tepanými ze stříbra a v ohni pozlacenými, kdežto dolejší část tohoto oltáříku ve skříni stojícího vykládána jest opálovými destičkami. Ve středu oltáříku, na nějž se milostný obraz zavěšuje, ozdoben jest na přední části cenným obrázkem Zvěstování Panny Marie a na zadní straně Nanebevzetí Panny Marie.

Toť tedy trůn »palladia« země české, který umístěn jest v samém středu dolejšího hlavního oltáře, na němž vyniká *kříž s tělem Spasitele*, klečící *andělové, sochy sv. Kosmy a Damiana* a posléze i *sochy sv. Ludmily a Václava*, kteří dle staré legendy milostný obraz Panny Marie uctívali, zanechavše jej jako posvátný odkaz po sobě i slovanských apoštolech Cyrillu a Methoději. Všecky *skvosty*, které dnes »palladium« naše zdobí, pocházejí po většině od dobrodinců a zvláště od choti císaře Ferdinanda III.

Ježto pak milostnému obrazu hrozilo častěji nebezpečí, nebyl vždy vystaven na hlavním oltáři, kde jej dnes vidíme ale byl s největší ostražitostí uchováván jinde. Místo toto lze

dosud spatřiti v poboční zdi presbytáře na straně evangelijní nedaleko zábradlí mramorového. Tu spatřujeme *ve zdi vytesaný stánek* a opatřený ozdobnými dveřmi. Místo toto má svou historii.

Když totiž od r. 1617 až do r. 1623 nynější chrám Marianský se stavěl, zůstala prastará a původní kaplička, v níž se posvátný obraz zprvu aneb od dávných století přechovával, zcela netknuta a zrušen byl jen kostelík, který bezpochyby rytíř Kapoun ke konci věku šestnáctého dal zbudovati. Tato původní kaple pojata byla v novou stavbu a stávala tudíž v nynější poutní svatyni Marianské, kde viděti lze stánek opatřený kovovými dveřmi a kde dle staré legendy milostný obraz Marianský byl vyorán.

Jiří Kruger, kněz z řádu Tovaryšstva Ježíšova, rodák pražský, vypravuje, že sám jako chlapec ještě na své oči tuto kapličku v kostele státi viděl na dotčeném místě a proto ve svém spise vydaném r. 1669 (Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae etc. pars tertia XIII. Martii pag. 79) praví: »Jest neobyčejná škoda, že tato kaplička byla zbořena z pouhé domněnky, že se tím chrámu poslouží. Neboť od těch dob, co zmizela, zmenšovala se i ona posvátná hrůza, která po tolik set let tak mocně a spolu něžně pobožnost poutníků na tomto místě vzbuzovala, kde obraz posvátný byl nalezen.«

Na tu asi památku dala rodina hrabat Šternberků zvláštní onen stánek vytesati a jej mramorem vyložiti, v kterém potom až do r. 1778 posvátný obraz obyčejně byl ukládán pro větší bezpečnost i jistotu. Před stánek postaven byl i dřevěný oltář, na nějž poutníci své dárky skládali. *Dvéře tohoto stánku* jsou železné, trojím zámkem opatřené, ale tak prosekané, že jejich otvory milostný obraz bylo viděti při bližším nahlédnutí.

Dvéře tyto jsou neobyčejně uměle provedeny, vynikajíce umělou *prací tepanou*; na zevní straně nesou stříbrný *znak Šternberků* i mnohé jiné ozdoby, v kterých jména jednotlivých členů tohoto hraběcího rodu jsou vyryta a to: Maria Barbora, František Bohuslav, Ignác Karel, Václav Vojtěch, Jan Norbert, Marie Maxmiliana, provdaná hraběnka Lažanská, František Ignác a Jan Adam. I rok 1672 jest udán. Na nejnižší části dveří vyryt jest latinský nápis a nad stánkem samým vytesána jsou v mramoru latinská slova: »Ty, Panno Maria, řiď potomky Šternberků.« *Na zadní stěně* za dvířkami zasazen jest *obrázek Mathauserův*, představující, kterak rolník vyorává boleslavský milostný obraz Matky boží.

Toto vyobrazení Mathauserovo pochází teprve z novější doby a jest zasazeno v starém a bohatě tepaném rámu, na němž lze spatřiti i *podoby sv. českých* patronů a drobné andílky.

Ježto však milostný obraz těžko bylo lze viděti, proto přechovává se na hlavním oltáři v tak zvaném tabernakulum Marianském, jež jsme už vylíčili.

V presbytáři vedle hlavního oltáře spatřujeme též »stalla« neboli *lavice pro kanovníky* kapitoly staroboleslavské a to jak na straně evangelijní tak i epištolní.

Kovová dvířka bývalého stánku, v němž obraz Panny Marie byl uchováván.

V severním rohu lodi chrámové nachází se *kazatelna* z r. 1743 v pěkném barokovém slohu provedená, na jejíž stříšce stojí nejvýše socha Panny Marie s Jesulátkem. O něco níže vidíme sochy sv. evangelistů, kdežto poprsní stěna kazatelny okrášlena jest reliefy svatých Otců církevních.

V protějším rohu proti kazatelně postaven jest menší *oltář*

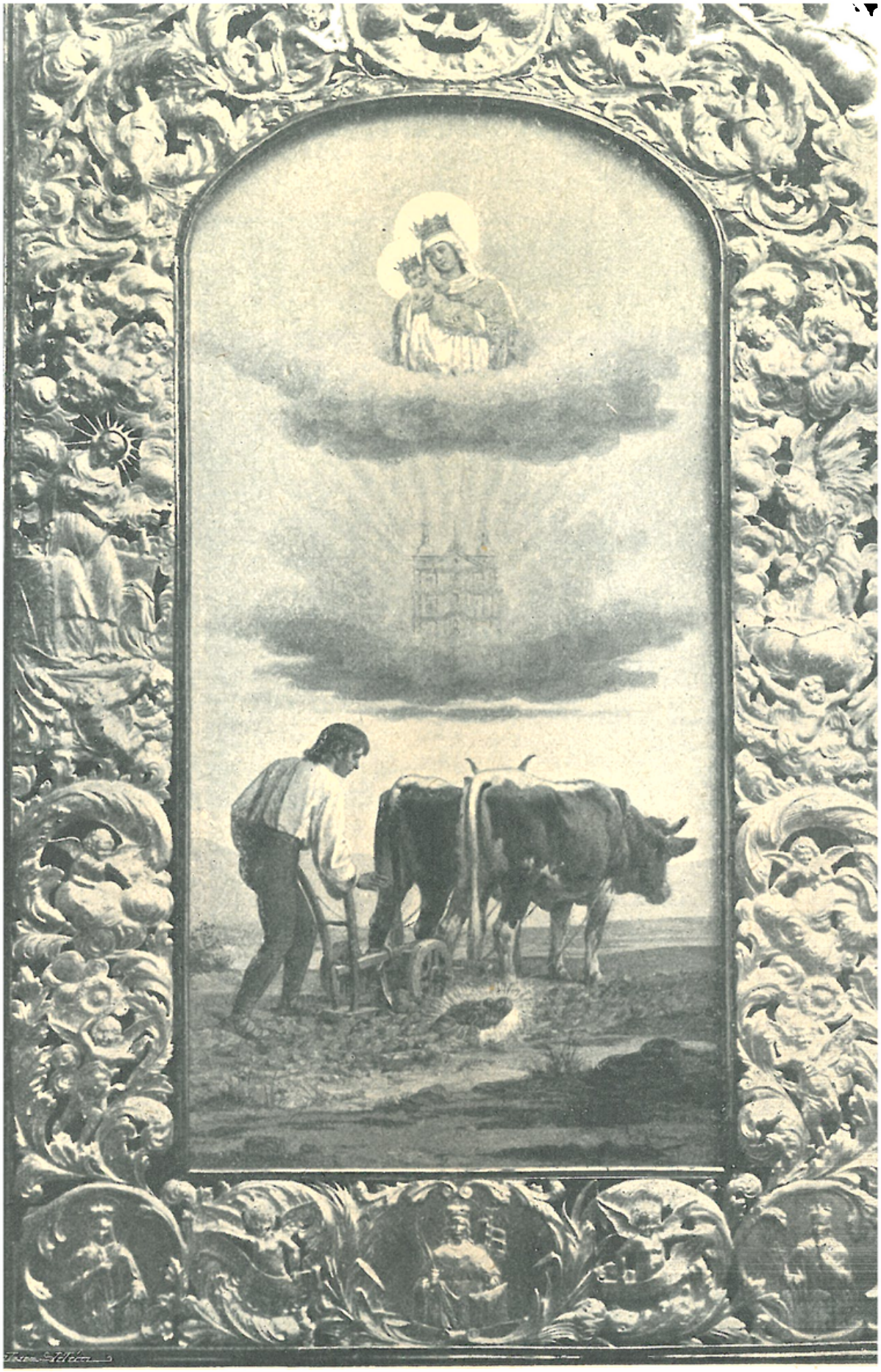

Vnitřek bývalé schránky Marianského obrazu s vyobrazením Mathauserovým.

sv. Jana Nepomuckého z r. 1744 s novějším obrazem světcovým, který maloval Mathauser.

Dalších *šest oltářů* nachází se ve *zvláštních kaplích*, neboli výklencích lodi chrámové. Byly vesměs zbudovány jednotlivými šlechtickými rodinami, jak nasvědčují to i znaky, jimiž oltáře tyto jsou zdobeny.

Z těch *první oltář na epištolní straně* (od východního rohu lodi chrámové) jest zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie a zbudován byl rodem Slavatovským r. 1668. Oltářní obraz v době novější, jak jsme se už zmínili, maloval Hellich.

Druhý oltář (na téže straně o něco dále ke kruchtě) zasvěcen jest Zvěstování Panny Marie a pořízen byl nákladem rodu Valdštýnův. Oltářní obraz jest slušné dílo neznámého mistra z druhé poloviny XVII. věku, jako dolejší obrázek sv. Rodiny a hořejší obraz Boha Otce.

Třetí oltář ozdoben jest krásným obrazem Marie Panny, stojící na zeměkouli a zasvěcen jest Neposkvrněnému početí Panny Marie. Zbudován byl nákladem Martinicův.

Na evangelijní straně od východního rohu lodi chrámové stojí: *čtvrtý oltář* »Navštívení Panny Marie« s velikým obrazem neznámého mistra a s obrazy sv. Kateřiny a sv. Barbory. Oltář a výzdoba byla dokonána nákladem rodu Černínův.

Pátý oltář zasvěcený Očišťování Panny Marie postavil svým nákladem rod Lažanských.

Šestý oltář zbudován byl rodem Berků z Dubé a rodem Montekukuli. Oltářní obraz »Obětování Páně« má velmi pěkný kolorit a představuje Matku boží, kterak nejvyššímu knězi podává Ježíše Krista, by jej obětoval. Jméno mistra a rok (167?) není čitelný.

Proti hlavnímu oltáři vypíná se *kruchta*, která nad lodí chrámovou téměř volně se vznáší a toliko v středu podepřena jest dvěma sloupy. *Varhany* s bohatou skříní postaveny byly v r. 1736—1738.

Neméně dovedné práce jsou i *zpovědnice*, ozdobené na vrcholi sochami světců a lavice pro lid z r. 1703.

Jako při kostele sv. Václava, tak i při chrámu Marianském nachází se bohatá *pokladnice chrámová*, v níž celkem mimo drahocenné ornáty uloženo jest 19 schránek; v těch uchovány jsou votivní dary: kříže, prsteny, náušnice, perly a j., které zbožnými poutníky sem byly věnovány. V jiných opět schránkách nacházejí se sv. ostatky. Žel že r. 1806 mnoho vzácných klenotů umělecky provedených odtud bylo vzato a odvedeno do mincovny, kde byly rozlity. Mezi těmi nacházelo se 16 kalichů, (z nichž jeden zvláště vynikal uměleckou výzdobou a drahokamy), velice krásný stříbrný kříž, (jejž daroval kostelu císař

Ferdinand III.), stříbrná lampa a stříbrné antipendium i jiné věci. Nejskvostnější mezi zachovanými klenoty jest veliká monstrance, kterou r. 1729 děkan staroboleslavský Jan Frik dal zhotoviti v Paříži na památku svatořečení sv. Jana Nepomuckého, jež v onom roce se slavilo. Užívá se jí pouze o slavnostech, ježto váží celých 25 liber a jest tudíž příliš těžká.

Jako na mnohých poutních místech, tak i zde nacházíme *za poutním kostelem ambit*, a to na straně východní, postavený asi v letech 1728—1731. Světící biskup pražský Kayser dal jej vlastním nákladem vymalovati známým malířem Kramolínem r. 1775. Na stěnách dvanácti kaplí vyobrazil mistr celou historii milostného obrazu staroboleslavského od nalezení až do posledního vrácení jeho z Vídně. Kromě těchto obrazů vymaloval i jiné, představující vyslyšení proseb a zázraky, jež se staly na tomto posvátném místě. Na klenbě nacházíme malby upomínající nás na jednotlivé příběhy ze života Panny Marie. V ambitu jest osm zpovědnic i oltář, kde se Tělo Páně o velikých poutích podává poutníkům.

Za kostelem Marianským ke straně východní vedle silnice nalézá se i

kaple sv. Benedikta

s bývalým hřbitovem. Kdy byla postavena, nelze říci s určitostí. Na hřbitově pochovávalo se do r. 1835.

V bezprostřední blízkosti nachází se i *chorobinec* založený r. 1745 děkanem Frikem, ve kterém šest žen stářím sešlých zaopatření nachází, jež o čistotu chrámu pečují.

Neméně cennou památkou jest na tomto posvátném místě okrouhlá

kaple bl. Podivína,

jež stojí na téže straně východní po levé straně silnice do Benátek vedoucí. Nevyniká sice ani stářím, ani umělou výzdobou (bylať teprve r. 1738 zbudována), avšak označuje místo, kde bl. Podivín, věrný sluha a panoš sv. Václava, byl oběšen dle starobylého podání. Dříve na místě tomto stávala boží muka.

Na oltáři nachází se pěkně řezaný *kříž* ve slohu renaissančním s tělem Kristovým ze XVII. století a na stěně visí *tři* neméně zajímavé *obrazy*.

První jest kopií obrazu vatikánského, jejž maloval r. 1625 Vlach Caroseli. Na obraze tomto vidíme světce našeho sv. Václava s korouhví v ruce; na druhém, kterak sv. Václav bos jde do chrámu, a na třetím smrt bl. Podivína. Poslední dva obrazy maloval Spitzer r. 1741—42.

Také stará silnice, vedoucí z Prahy do Staré Boleslavi, byla v letech 1680—1690 označena

44 kapličkami,

z nichž některé se časem zřítily anebo byly zbořeny. Silnice tato zvána byla zbožným lidem »svatou cestou«, ježto dle staré legendy svatý Václav tudy do Boleslavi putoval a po něm tutéž pouť sv. Jan Nepomucký horlivě konal. Kaple byly zbudovány jednotlivými šlechtickými rody. V dolejší části byly vyobrazeny příběhy ze života sv. Václava, v hořejší milostné obrazy Marianské v Čechách a na Moravě. V poslední z těchto kapliček byl vymalován rodokmen císaře Leopolda I., který po přeslici z rodiny sv. Václava pocházel a před milostným obrazem ve Vídni se narodil.

Za mostem vedoucím z Brandýsa do Staré Boleslavi stojí malá

svatyně sv. Rocha,

o níž píše J. P. Hořčice (Popsání nejstarožitnějšího chrámu kollegiátního v Čechách. Praha 1845): »Kaple sv. Rocha jestiť na kamenném mostě mezi Brandýsem a Starou Boleslaví. Tento most, jak Schaller v popsání kouřimského kraje udává, byl prý již r. 1317 od protivníků královny Alžběty postaven, ale teprve r. 1735 vydlážděn. Jiní udávají, že byl za krále Matyáše postaven . . . Dle ústního podání prý tehdáž řemeslníci pracující na mostě v prázdných hodinách tuto kapli postavili. Někteří mají za to, že byla v čas panujícího moru zbudována« (což jest správné). Část kaple časem se zřítila a proto znovu byla obnovena v dobách nedávných a postaven v ní i oltář, na němž někdy i mše svatá se sloužila.

* * *

Jako Stará Boleslav, tak i její okolí jest milé a zajímavé. Vedle blízkých *lázní Houška* zasluhuje povšimnutí i město *Brandýs nad Labem*, jež před r. 1318 bylo pouhou vsí, kterou dle domnění páni z Michalovic povýšili na město. Jimi snad zbudovaný tu *hrad* vyhořel v XVI. století. Místo něho spatřujeme zde dnes úpravný *zámek*, jehož jednotlivá křídla pocházejí z různých století. Na zámku tom často sídlili: Rudolf II., král Matyáš a zvláště Karel VI. Roku 1813 v prvních dnech srpna dleli na brandýsském zámku císařové: rakouský i ruský s králem pruským, očekávajíce odpověď Napoleonovu. Zámek i s příslušným panstvím koupil arcikníže Leopold roku 1860, jehož potomkům náleží dosud.

Také *brandýsský děkanský chrám* »Obrácení sv. Pavla«, zbudovaný v XV. století, ale několikráte přestavovaný, stojí za povšimnutí, jako tamní *kostel sv. Vavřince*, který nyní jest již zrušen. Leč přes to vše vyniká jako dosti cenná památka stavitelského umění ze XIII. věku. Zvlášť pozoruhodné jsou uvnitř četné malby jeho na vápně, kteréž dlužno řaditi k nejstarším pracím českého malířského umění.

Jak jest viděti z toho všeho, co jsme tuto o Staré Boleslavi, jejích památkách a blízkém okolí napsali, jest pouť na toto místo nejen zajímavá, ale i vděčná. V duši poutníkově jistě utkví celá řada dojmů a citů nejposvátnějších, s nimiž vrací se do svého domova netoliko posílen, ale i potěšen. Kéž zůstane i nadále Stará Boleslav vzácným klenotem naší drahé vlasti, jíž na přímluvu blahoslavené Rodičky boží, sv. Václava a všech patronů staroslavného království českého vše dobré ze srdce od Boha žádáme.*)

---

*) Kromě uvedených spisů v textu použito bylo následujících děl Jan Křt. Votka: Památky staroboleslavské. Frant. Šrdínko: Stará Boleslav. Beckovský: Poselkyně příběhů. Palackého Dějiny národu českého. Sedláček: Místopisný slovník. Orth a Sládek: Orthografický slovník. Ottův Naučný slovník. Podlaha: Soupis památek (okr. karlínský) a j.

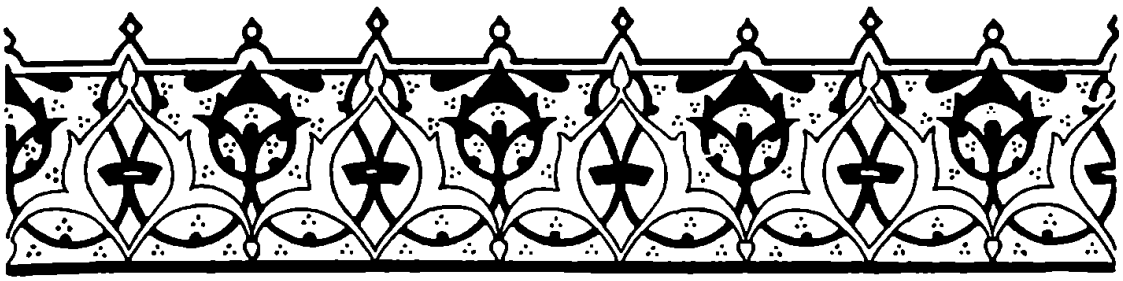

2. Chotouň, rodiště sv. Prokopa.

Jako kdysi prorokem starozákonním pověděno bylo o městě Davidově: »Aj, ty Betléme, nikoliv nejsi ty nejmenším mezi městy judskými,« tak právem mohli bychom slov těch použiti o nepatrné na pohled *vísce české* — *Chotouni*, ležící as půldruhé hodiny na východ od smutně proslaveného bojiště lipanského. Vždyť v neveliké dědince té narodil se jeden z největších světců slovanských — svatý Prokop, jehož památka tam dosud žije, ovinuta nejednou pověstí i legendou.

Dle starých zpráv spatřil tam svatý patron náš světlo světa jako syn zemana chotouňského Sudislava, a to na statku, který podnes se příchozím ukazuje za nynějším kostelem svatoprokopským, jenž farou náleží k neméně starobylému Skramníku. Obyvatelé chotounští, převahou rolníci, posud jsou hrdi na velikého rodáka svého a světce, k jehož památce lnou celou duší. Zeptej se v Chotouni třebas jen poněkud vyspělého dítěte a přesvědčíš se.

Tu ukáže ti veliký příkop a vysvětlí ti, že to jest ona *brázda*, kterou sv. Prokop vyoral, maje zapřaženého čerta do pluhu; tam směrem ke Kouřimi ukáže ti podél brázdy »*homoli*« *) a nedaleko ní od r. 1897 *uschlý dub* a ihned ti vysvětlí, že tam světec zabodl botku, z níž vypučel strom ten na památku pokoření pokušitele.

*) Homole jest vlastně pohanskou mohylou, již Kromulus v l. 1855—59 prohledal a nalezl několik popelnic, domnělá brázda jest dle mínění mnohých příkop, jenž ohraničoval kouřimskou župu.

Na návsi pod kostelíčkem můžeš spatřiti opět *studánku*, již sv. Prokop požehnal, aby voda její byla netoliko dobrým nápojem, ale stálým lékem milovaným krajanům, za něž prosí dodnes v nebesích, aby Pán všech Pánů ode všeho zlého jich chránil a úrody jim uděliti ráčil.

Proto snad chotouňský ten koutek patří k nejúrodnějším krajům naší drahé vlasti . . .

Neméně zajímavý jest *kostel nad studánkou* a návsí se vypínající, který přičiněním † faráře skramnického Matyáše Kura byl v letech šedesátých vkusně upraven a ozdoben.

Na hlavním oltáři skví se Hellichem malovaný *obraz* svatého Prokopa, který vyobrazen jest, kterak káže lidu víru Kristovu. *Po stranách oltáře*, jenž nese ráz románský, stojí *sochy svatých apoštolů slovanských* Cyrilla a Methoděje, k jichž tisícileté památce byla svatyně obnovena. Na stěnách postranních zavěšeny jsou další *obrazy Hellichovy*, a to: Křest sv. Prokopa, Příchod do škol, Setkání u pramene sázavského s knížetem Oldřichem, Oldřichův sen a zjevení, Sv. Prokop uzdravuje nemocné, Smrt světcova.

Oba *poboční oltáře* jsou ozdobeny novějšími *obrazy* Kandlera ml. (Srdce Pána Ježíše a Panny Marie.) Na epištolní straně v lodi jest zasazena *pamětní deska* s tímto nápisem: »Za vlády Boleslava II. mezi r. 967—970 narodil se v Chotouni na tomto místě svatý Prokop. Okolo r. 1033 učiněn opatem na Sázavě, kde dne 25. března r. 1053 v Pánu zesnul. Dne 4. července r. 1204 za svatého prohlášen a 28. máje r. 1588 na hrad pražský do kaple Všech svatých byl přenesen. Postaveno r. 1860.«

Mimo obrazy již zmíněné visí na stěně *obraz* větší od Rába (dle Archeol. památek od Karla Skrety), představující sv. Petra a Pavla (jenž sem byl přenesen z bývalého kostela farního v Chotouni, těmto světcům zasvěceného), a jiné dva menší od Petra Brandla, ač nejsou-li to pouhé kopie.

Kostelíček tento, který stavěn jest v pěkném baroku, vyniká čistotou a vkusně sklenutou kopulí. První základ k němu položil r. 1584 Adam Skořepa, majitel statku svatoprokopského, na podnět své ženy Doroty, která byla velikou ctitelkou světce našeho. Tehdy postaven byl dle všeho jen presbytář, který byl kaplí náležející ke statku, jehož majitelem stal se r. 1599 Berka z Dubé, toho času nejvyšší kancléř království českého, jehož rod r. 1710 vyhynul. Za něho kaple tato byla rozšířena, ale nedokončena pro nastalé války. Příčina leží na snadě, uvážíme-li, že r. 1634 Chotouň i se zemanským statkem vypálilo císařské vojsko, v němž kázeň silně byla porušena.

Po Bercích stal se majitelem svatoprokopského statku Vrbna z Bruntála a r. 1715 Jan Ignác Mladota ze Solopysk, který roku tohoto kostel dostavěný v den 4. července (na den sv. Prokopa) posvětiti dal.

R. 1759 Antonín Dobenský věnoval kostelu 2500 zl. na jeho udržování. Avšak přes to vše zdá se, že tato svatyně nenacházela se ve valném stavu. R. 1808 byla na prodej a měla z ní zřízena býti židovská synagoga. Avšak chotouňská obec nedopustila té hanby, chtíc kostelík stůj co stůj zachovati, což se jí koupí také podařilo. Od této doby kostel byl od zemanského statku odtržen a jakž takž znovu zřízen. Šest let později byl postoupen poděbradské vrchnosti. Avšak služby boží započaly v něm teprve r. 1816, kdy jako filiální přifařen byl ke Skramníku. Událost tato byla důstojně oslavena, při kteréžto příležitosti měl skramnický děkan Kynzl slavnostní kázání a známý prostonárodní básník a sedlák v Milčicích František Jan Vavák zvláštní píseň k této události se vztahující složil.

Nad vchodem kostela, kolem něhož se rozkládal *hřbitov*, lze viděti dosud *znak Berků z Dubé*

Kromě tohoto kostela stával tu až do r. 1814, jak jsme už napsali, *farní kostel sv. Petra a Pavla* (z něhož po zboření jeho podnes zbyla tu pouze věž z doby pozdější). Po bitvě bělohorské byl bez faráře, a proto přifařen byl k Plaňanům. Dle úsudku znalců zbudován byl před r. 1204, nebo kdyby se tak bylo stalo později, jistě byl by zasvěcen ke cti a slávě sv. Prokopa, jenž byl r. 1204 za svatého prohlášen, ježto na světce toho Chotounští nikdy nezapomínali

Dějiny Chotouně, která má asi 470 obyvatelů, jsou prosté. Jisto jest, že založena byla už v desátém století a náležela po několik věků k biskupství olomouckému, po té císaři Zikmundovi, který ji dal v zástavu Jiřímu z Kunštátu (pozdějšímu králi Jiřímu z Poděbrad). R. 1463 trvale připadla k Poděbradům a biskupovi dána za ni ves Dražejovice u Vyškova. Pozdější držitelé její častěji se měnili, což platí i o dvoru svatoprokopském, jenž náleží dnes dědicům rodu Perfolfů.

Chotouň náleží mezi nejspořádanější dědiny české, jejíž zbožní obyvatelé po staletí putovali a putují podnes od kolébky svatého rodáka svého k jeho rovu na Sázavu, kde dávali jim kdysi píti z koflíka jalovcového, který sv. Prokop svou vlastní rukou vyrobil. Při tom i ve svém domově slaví pouť svatoprokopskou okázale a velice se těší, když vidí přicházeti četná processí i z farností okolních a slyší z úst kazatelů chvály o světci, jehož tak rádi uctívají a nazývají světcem »svým«! Oči brzy zalévají se jim slzami a brzy zase jiskří radostí . . .

Tak veliká jest ta láska maličké vísky k slovanskému světci, o němž my v slovanské Praze tak málo víme, ač svaté tělo jeho leží v hradčanském chrámě Všech svatých!

Kéž mohu kus té lásky prostého českého lidu vložiti v ta velkopanská srdce dam v pražském ústavě šlechtičen, jejichž předchůdkyně r. 1748 vystrčili tělo slavného našeho patrona i s náhrobkem z presbytáře, aby jejich vzácné postavičky bylo viděti, když jednou do roka ve stallech se ukáží! A tak tomu podnes . . .

A sv. Prokop? Jako chudinka odpočívá v koutku hezky na straně pod chodbou (!), a o pouti neuslyšíš ani slova českého, jakoby nebyl ani světcem naším; však jest tu vždy také, jako když vymete — kostel prázdný.

Ovšem, jinak ve velké Praze — jinak v maličké Chotouni . . .

A proto, zlatá, zbožná dědinko tam pod Lipany, budiž požehnána! *)

---

*) Prameny: Bernau: Plaňany. Archeol. Památky, III. díl. Sedláček: Histor. slovník. Cečetka: Od kolébky ke hrobu, kniha národopisná a j.

3. Bývalý klášter sv. Prokopa na Sázavě s chrámem Nanebevzetí Panny Marie.

V minulé stati uvedli jsme milé čtenáře do Chotouně, kde stála kolébka sv. Prokopa, jednoho z největších světců našich, který vynikal svatým životem, hrdinným sebezapíráním a spolu požehnanou činností svou, jež úzce souvisí s kulturní českou historií. A proto z rodiště světcova vedeme své čtenáře dále až ke břehům ladné Sázavy, kde sv. Prokop po dlouhá léta horlivě působil a žil jako opat kláštera, který po celá staletí byl semeništěm věd a umění, ano i pramenem vzdělání, jež šířilo se odtud do všech vrstev národa našeho.

Říká se obyčejně, že »velká doba plodí velké muže«, ale pravda těchto slov neosvědčuje se dobře, máme-li je vztahovati i na velikého světce našeho, poněvadž doba, v které žil, musila by býti neméně utěšenou a pro vývoj vzdělání neobyčejně příznivou. Tomu však přímo odpírají dějiny, ježto z nich patrno, že časy, v kterých sv. Prokop žil a působil, byly právě naopak neobyčejně smutné, plné různic a nepokojů. A právě tyto roztržky, kolem r. 1003, kdy světec náš na kněze byl vysvěcen, dostoupily svého vrchole, což vše způsobil nešťastný spor o stolec knížecí a vládu v těžce a nevinně zkoušené zemi.

Po smrti totiž Boleslava II. neboli Pobožného († 999) ujal se žezla Boleslav III. Ryšavec, který bezcitně vystoupil proti vlastním bratřím Jaromíru a Oldřichovi. Onoho zmrzačil, tohoto pak hleděl odstraniti vraždou, což se mu na štěstí nepodařilo. Ježto vlády jeho v Čechách každý měl záhy až po

krk, vzbouřili se Čechové proti němu a pomocí Vladivoje polského vyhnali jej ze země jako psance. Vladivoj na to dosedl sám na stolec knížecí, ale neosvědčil se o mnoho lépe. Na štěstí zemřel již r. 1003.

Jeho nástupce v Polsku Boleslav Chrabrý uvedl po té do Čech opět vypuzeného Boleslava Ryšavého, ale sklidiv málo vděku od něho, vyhnal jej a sám uchopil se otěží vlády r. 1004. Leč ani Boleslav Chrabrý neudržel se, i byl přispěním německého krále Jindřicha II. ze země vyhnán, načež Jaromír konečně stal se knížetem v Čechách. Ale již r. 1012 svrhl jej vlastní bratr Oldřich, dav zmrzačeného Jaromíra ke všemu tomu ještě oslepiti.

Ta tam byla samostatnost a sláva říše české spory těmi, ježto Čechy ocitly se následkem nesvárů těch v podruží Německa a Morava v rukou Poláků, kteří vladařili v ní bezmála celých 26 let (1003 – 1029).

Nelze se tudíž pranic diviti, že sv. Prokop, jenž viděl tyto smutné poměry, dal výhost světu a uchýlil se do ústraní života poustevnického, aby modlil se i za svou vlast a český lid, který z duše miloval. Usadiv se na zmíněném místě na břehu středního toku Sázavy, nedaleko nynějšího městečka téhož jména, vzdělával půdu vlastní rukou ke své obživě Tu zřídil si i poustevnu a postavil malou, dřevěnou kapli ke cti a slávě Bohorodičky.

Lid zvěděv o světci poustevníku záhy putoval sem a sv. Prokop byl mu upřímným rádcem a duchovním pastýřem.

Zde nalezl jej i kníže Oldřich r. 1030, zbloudiv na lovu. Při pohledu na světce zmocnil se knížete obdiv, tak že mimoděk se otázal sv. Prokopa: »Kdo jsi a proč bydlíš zde na poušti?«

»Jsem bídný hříšník a sluji Prokop. Odřekl jsem se hříšného světa a přebývám zde, abych o samotě dle mnišské řehole život vedl slouže Bohu,« zněla odpověď

Srdečná tato slova a spolu vzpomínka na hříchy dojala Oldřicha měrou nemalou, že poklekl a svatému muži vyznal se z hříchů svých. A když světec podal knížeti i občerstvení proměniv vodu ve víno, nevycházel Oldřich ani z udivení. Naslouchal moudrým jeho radám a otcovským slovům, ano oblíbil si jej i tou měrou, že umínil si sv. Prokopa učiniti i opatem kláštera slovanského obřadu, pro nějž světec velice horlil.

Potud vypravuje o setkání tom stará slovanská legenda, pravdě jistě velice blízká a proto i Palacký nazývá sv. Prokopa »zpovědníkem Oldřichovým«. (Palacký I. díl, 4. vyd. str. 149.)

Kníže slibu svému dostál, vyhlédnuv k stavbě kláštera místo nad nynějším městečkem Sázavou velice vhodné, jež se i světci našemu velice zamlouvalo. Leč ačkoliv základ položen

byl již r. 1032, dostavěna byla řeholní budova s chrámem úplně teprve r. 1039 po smrti Oldřichově, který klášter bohatě nadal.

Sem ještě před úplným vystavěním přesídlil sv. Prokop s družinou poustevnickou, která poblíže jeskyně, již dříve obýval, se usídlila, aby po příkladě světcově život Bohu zasvěcený vedla. Sjednotiv tyto druhy své mnišskou řeholí bezpochyby dle sv. Basilia Velikého, začal o to pečovati, aby tento nový klášter liturgie staroslovanské co nejvíce zkvétal; leč sám hodnost opatskou přijati nechtěl, chtěje zůstati mezi mnichy třeba tím nejposlednějším. Teprve po mnohém domlouvání přijal tuto hodnost a postaven jest na roveň s opatem ostrovským (na Ostrově u Davle) a břevnovským. Leč i tehdy neopustila jej pokora, neboť vše, čím se odíval a sytil, bylo pracně zaslouženo vlastní jeho mozolnou rukou. S bratry svými stromy v lesní pustině kácel, půdu vzdělával a osíval, neustávaje pečovati o výzdobu chrámu, jejž ke cti a slávě Bohorodičky a sv. Jana Křtitele (patrona poustevníků) zasvětil.

Jaký div, že pod moudrým vedením klášter svatoprokopský záhy nabýval úcty u lidu i u knížete Břetislava, který nadání Oldřichem dané mnichům sázavským netoliko zajistil, ale i rozmnožil, takže mohli tito ujímati se i chorých a chudiny měrou největší. Že pracovali pilně i na poli kulturním, toho četné máme doklady.

Právem dí o klášteru sázavském Jakub Malý ve svém »Historickém slovníku«, že sloužil až do konce XI. století netoliko jako »semeniště náboženství, nýbrž i vědy a umění, osvěty a průmyslu, ba působil i na vzdělání půdy, zvelebení hospodářství a řemesel«, což i jiní spisovatelé souhlasně potvrzují.

Podrobnější důkaz umělecké slávy založení svatoprokopského podávají nám dosud zachované evangelistáře, které vznikly v klášteře sázavském a tvoří vrchol umělecké tvorby nejen snad toliko v Čechách, nýbrž v celé střední Evropě, jak přesvědčivě dokazuje msgre. Lehner ve svém spise: »Česká škola malířská v Čechách v XI. století«. Známo, že kláštery byly domovem umění a věd, jak hrabě Montalembert ve svém světoznámém spise pětisvazkovém: »Mnichové západu« dokazuje. Též Sázava měla své dílny řemeslné a umělecké, měla školu stavitelskou, jak prof. Braniš píše, měla své mistry sochařské i malířské, neboť již zakladatel kláštera v těchto odborech sám vynikal a základ jim položil. Táhl první brázdu hlubokou na úhorovitém poli umění českého, ano byl jedním z prvých, kteří český národ na stupeň vyšší vzdělanosti povznésti hleděli. Při práci Bohu libé a lidem užitečné plynula rychle léta života Prokopova, jemuž Bůh propůjčil i moc divotvornou. Vnuknutím božím zvěděl

i dobu smrti své, a proto svolav své bratry, rozloučil se s nimi tklivě, předpověděv jim i různá utrpení, která je v budoucnosti čekají. Skonal svatě jako byl živ v polovici měsíce března r. 1053. Biskup pražský Šebíř, zvěděv o smrti světcově, vypravil se ihned do Sázavy, kde tělo jeho slavně a za pláče bratří i českého lidu pochoval v chrámě klášterním dne 25. března.

Jak jsme se již zmínili, měl tento slovanský klášter vzkřísiti zaniklou liturgii staroslovanskou k nám sv. Cyrillem a Methodem přinesenou do Čech. Avšak vliv nepřátelské nám ciziny byl silnější nežli poctivá vůle Břetislavova i mnichů, kteří po smrti sv. Prokopa mnohého příkoří zakoušeti musili, ač novým

Pohled na trosky sázavského chrámu.

opatem stal se Vít, sestřenec zesnulého světce, muž vlastností nevšedních. A poměry tyto ještě více se přiostřily po smrti Břetislavově. Syn tohoto, kníže Spytihněv, neodolav různým nátlakům, vypudil sázavské mnichy z Čech, odevzdav klášter i se vším majetkem mnichům břevnovským, kteří se tam také ochotně ihned usadili.

Teprve po smrti Spytihněvově vrátili se řeholníci sázavští z Uher opět do svého domova, z něhož břevnovští ustoupili, a to na přání knížete Vratislava II., kterýž sem r. 1063 zavítal a věc urovnal. »Zbožní synové sv. Prokopa usadivše se opět ve svém dědictví tím více napínali síly, aby vynikali ušlechtilou snahou ku prospěchu církve i národa a mohli toto tím směleji

podniknouti, ježto měli mezi sebou muže bystrého rozumu i nadání. Mužem tím byl i opat Jimram, který po smrti Vítově byl zvolen a ještě snad znamenitějším mužem byl nástupce tohoto — opat Božetěch, kterému budiž vděčná paměť. Bylť to kněz skutečně úžasného nadání, plný lásky k Bohu, chudině i umění, jenž vynikal i neobyčejnou výmluvností. Celou duší oddával se malířství a sochařství a svými pracemi i v oboru stavitelství církevního budil obdiv u svých vrstevníků. Chtěje klášter sázavský ještě více povznésti, přestavěl jej v překrásném slohu románském, zbudovav i nádherný nový chrám (na místě starého), který r. 1095 byl pražským biskupem Kosmou slavně posvěcen.

Nelze se diviti tudíž, že pod správou tak velikého pěstitele umění, jakým byl opat Božetěch, klášter svatoprokopský povznesl se na stupeň slávy nebývalé a že škola umělecká opět při něm zřízená dodávala mu tím většího lesku.

Ale přes to přese vše nezažil opat Božetěch kýženého klidu, o nějž neopatrností svou se sám připravil. Stalo se totiž, že při jakési slavnosti v chrámě svatovítském opomenul biskup Kosmas postaviti korunu na hlavu královu, což když viděl Božetěch, sám tak učinil na místo biskupa, jemuž jediné toto právo přináleželo. I byl za tuto smělost odsouzen urobiti kříž s tělem Spasitelovým a donésti jej do Říma. Božetěch podrobil se tomu a skutečně se dvěma mnichy k papeži se vydal, snad i proto, aby klášteru svému v Římě větší přízně vydobyl. Ale po svém návratu našel i mezi spolubratry svými mnohé nepřátele, kteří na něho zanevřeli, ježto prý jměním řeholním plýtvá, vynakládaje vše na stavby.

Tyto různice a snad i jiné, bezdůvodné žaloby konečně rozmrzely nástupce Vratislavova Břetislava II., který mnichy v zimě r. 1097 i s Božetěchem vyhnal a břevnovským benediktinům latinského obřadu jej opět odevzdal. Tím umlkl hlahol staré slovanštiny při obřadech církevních na Sázavě, a to navždy.

Leč ani mezi břevnovskými mnichy nescházelo věrných synů, českou vlast milujících, a proto klášter sázavský i za nové řehole zkvétal dále. Zvláště slavným dnem jeho stal se 4. červenec r. 1204, kdy slaveno bylo velice okázalým způsobem prohlášení sv. Prokopa za světce a patrona národa českého, jejž papež Innocenc III. na naléhání a prosby sázavského opata Blažeje za svatého uznal na základě církevního šetření. V té době bylo též tělo sv. Prokopa ze země vyzdviženo a na oltáři uloženo k radosti všech věrných Čechů.

Na Sázavě začalo zkvétati umění církevní poznovu, jak toho práce mnichů při stavbách kostelů v Hrusicích, Rovném,

Záboří, Plaňanech, Poříčí nad Sázavou, v Kouřimi, později i v Kolíně a Kutné Hoře jsou dokladem.

Ježto sloh románský zanikal, vpravili se mniši-umělci do nového tehdy slohu gotického, v němž vystavěli i svůj nádherný chrám na Sázavě, zbořivše starou velkolepou basiliku Božetěchovu.

Žel že ani tento třetí chrám nezachoval se na naše doby, ježto byl i s klášterem r. 1421 od husitských Pražanů vypálen, takže z něho zbyly jen pouhé sloupy, které smutně trčí k nebesům až podnes s věží a překrásným portálem a kaplí Panny Marie.

R. 1433 vrátilo se sice několik mnichů opět do svého starého sídla, ale ta tam byla stará sláva.

Tím lze vysvětliti, proč později biskup pražský Martin Medek dal tělo sv. Prokopa do Prahy přenésti dne 29. května r. 1588 a v chrámě Všech Svatých na hradě pražském uložiti. Vždyť ubozí mnichové nebyli s to ani kostel znovuzříditi. Opat broumovský Matěj poslal sice již r. 1550 několik řeholníků do Sázavy, aby starý tento klášter znovu vzkřísil, ježto mimo opata, který zastával místo faráře, žili v Sázavě sotva někdy dva neb tři mniši, ale řeholníkům nevedlo se valně pro nedostatek hmotných prostředků. K tomu cíli koupil r. 1663 opat břevnovský Tomáš Sartor část někdejšího zboží sázavského od Jana Viktora hraběte Valdštýna a klášter zvovu posíliti hleděl. Teprve tato snaha setkala se s výsledkem i zvolen tou dobou opatem na Sázavě Daniel Ildefons Nigrin, který o navrácení odcizených statků klášteru usiloval a to ne bez úspěchu.

Tím a přispěním dobrodinců vystavěn nový kostel, který vidíme tu podnes. K stavbě použito starého gotického kněžského kůru, kdežto ostatní část bývalého chrámu Husity zbořeného pro nedostatek peněz ponechána byla zpustlá. Stavba dokončena byla teprve r. 1687, kdy i kostel tento byl slavně posvěcen.

Arcibiskup pražský Sobek již před tím vrátil klášteru sázavskému rámě sv. Prokopa, jež chováno bylo u veliké úctě až dosud v chrámě svatovítském a všemožně o to usiloval, aby Sázavu jako poutní místo povznesl na bývalý stupeň slávy. A skutečně opět sem putovali zástupové českého lidu, takže i na svátky Marianské a svatých českých patronů bylo na Sázavě opět živo, jako za dávných a blahých dnů nezapomenutelné paměti Karla IV.

Tím úcta k sv. Prokopu opět obživla a to nejen v Sázavě, Chotouni, Praze, ale po celém staroslavném českém království. Lid rolnický a zvláště horníci čeští ctili jej jako svého patrona a s nimi národ celý.

Tato horlivost a hluboká úcta k velikému světci našemu přiměla pražského arcibiskupa Jana Josefa Breunera († 1710), že se o to postaral, aby svátek sv. Prokopa byl svěcen aspoň dopoledne jako den sváteční v Čechách.

Bohužel osudný josefinismus i to zničil. Bylť klášter sázavský r. 1785 zrušen a pouti zakázány. Od té doby zůstala tu pouze fara, jež udržela se tu až po dnešní doby.

Věci kostelní byly po zrušení kláštera, v němž žilo tehdy osm mnichů s opatem Leandrem Kramářem, odvezeny a tentýž los potkal i památné listiny a knihy. Ostatní bylo prodáno, jak se stalo i s velkostatkem r. 1809, jenž přešel do rukou svět-

Pohled na sázavský chrám a bývalý klášter (od řeky).

ských majitelů za 311.500 zl., kteří z bývalého opatství učinili sídlo své.

S bolestí díváme se dnes na zbylé tu památky svatoprokopské, jež jsou dosti sporé.

* * *

Jak již řečeno, byl *nynější chrám* sázavský vystavěn v letech 1663—1687 v jednoduchém novějším slohu na zbylých pilířích bývalého presbytáře chrámového a jest trojlodní.

Na hlavním barokovém oltáři nachází se *obraz* Nanebevzetí Panny Marie, malovaný r. 1755 mistrem Janem Molitorem; avšak již r 1838 přemaloval neznámý malíř obraz ten, a to do-ti nešťastně.

Na straně evangelijní *v samém kněžišti*, odděleném vkusnými mřížkami od hlavní lodi, nachází se jiný *menší oltář*, v němž za sklem uloženo jest v překrásném *reliquiáři* již jmenované *rámě sv. Prokopa*, *jalovcový koflík* obložený stříbrným a v ohni pozlaceným podstavcem a víkem a taktéž i *dřevěná lžíce*, kterou světec sám si urobil. Z koflíku toho dává se až dodnes píti po sv. přijímání poutníkům víno na památku toho, že z nádobky té sv. Prokop vodu Oldřichovi k občerstvení podal, proměniv ji ve víno.

V lodi chrámové upoutá pozornost k sobě *druhý poboční oltář*, taktéž na straně evangelia postavený, na němž spatřujeme veliký *obraz svatého patrona* našeho, o němž stará pověst dí, že nalezen byl v ssutinách starého kostela, husity vypáleného. Malován byl prý řeholníky hned po smrti světcově, kteří přáli si míti podobu svého drahého opata tak, jak v rakvi vypadal. Po nalezení (snad v r. 1638) visel prý obraz na chodbě klášterní, leč záhy o něm roznesla se pověst, že sv. Prokop na něm zobrazený oči otevírá a zavírá, což někteří očití svědkové i přísahou stvrdili, mezi nimiž vedle jakéhosi Jana Viktorina i hrabě Valdštýn stejně vypovídal. Proto obraz přenesen byl do kostela a na oltáři zavěšen, kde požívá veliké úcty až podnes. Zdá se však, že tato podoba světcova pochází z dob pozdějších.

Protější oltář na straně epištolní taktéž v lodi chrámové zasvěcen jest ke cti a slávě sv. Benedikta.

Kazatelna, pěkně řezaná, *zpovědnice* v severní lodi a obojí *chor* nad pobočními loděmi pocházejí z doby opata Václava Košína Slančovského (1703—1719).

Neméně zajímavou jest *chrámová krypta pod kostelem*, do níž vchází se padacími dveřmi, umístěnými téměř uprostřed svatyně. Lid nazývá ji poustevnou světcovou. Je to jediná památka z nejstaršího chrámu. K jakému účelu sloužila, těžko dnes udati.

Pod chorem, na němž nacházejí se slušné varhany, vidíme *náhrobek posledního opata* sázavského Leandra Kramáře, jenž dokonal život svůj v Postupicích r. 1801 a byl před nynějším kostelem pochován za zdí, do níž náhrobek jest zasazen.

Vyjdeme li ven na stranu západní, vidíme *trosky bývalého gotického chrámu Božetěchova* s přiléhající věží. Oko žasne nad překrásnými a uměle zdobenými sloupy, které zčernalé trčí tu k nebesům vysoko jako by žalovaly na smutný osud staré zašlé slávy a kolébky věd i umění, již udolali vlastní synové této

země. Tu a tam na vrcholi opeřenec zazpívá svou tklivou píseň, leč kámen neslyší, rozpadává se a obrůstá mechem. Maně zadumá se poutník a vida to dílo zhouby, povzdechne si z hluboka a šeptá tichou modlitbu, ba snad i zaslzí . . .

Studánky svatoprokopské zachovaly se dvě; jedna zvaná »Rakovka« na straně východní, as čtvrt hodiny od městečka vzdálená, druhá pak »Vosovka« na levém břehu Sázavy, ležící mezi řekou a lesem. Nedaleko této zbudována jest i *kaple*, na níž nápis hlásá, že na tomto místě právě setkal se sv. Prokop s knížetem českým Oldřichem. Leč kde byla vlastní poustevna světcova, již někteří hledají nedaleko studánky první, těžko lze říci a tím méně lze přesně udati, že pravou jeskyní svatoprokopskou jest ona skalní sluj, jež nachází se na straně východní nedaleko kostela u studánky »Rakovky«.

Krátce po založení kláštera vznikla v bezprostřední blízkosti *ves*, v níž připomíná se farní chrám již r. 1070. Ves tato, povýšená na městec, nazývá se rovněž *Sázavou*, kdežto část nejstarší u kláštera sluje *Černé Budy*. Nynější kostel v městečku, který jest filialní, zasvěcen jest sv. Martinu a zbudován byl r. 1856—1857, poněvadž starší a někdy farní kostel témuž světci zasvěcený r. 1848 lehl popelem.

Toť vše, co v hlavních rysech lze podati o Sázavě, jež pomalu mizí z počtu poutních míst, ježto processí přicházejí sem skoro výhradně v den výročního svátku světcova anebo i v neděli následující.

Škoda, že neujala se myšlenka zvěčnělého arcibiskupa pražského, kardinála-knížete Bedřicha ze Schwarzenbergu, který na Sázavu tělo sv. Prokopa přenésti chtěl a chrám nové řeholi odevzdati mínil! Jistě z tohoto posvátného místa byl by povstal český Velehrad, kam by každý věrný Čech putoval s úctou nezměrnou. Že by se to docíliti dalo, toho důkazem jest slavná pouť na památku 700letého svatořečení patrona našeho, která se tu dne 10. července r. 1904 slavila s nevšední slávou. Více než 30 církevních průvodů přišlo sem ze všech stran a nával zbožných poutníků byl tak veliký, že ani prostranství před kostelem nestačilo. Slavnost svatoprokopská v den ten rovnala se bezmála slavnému průvodu v Praze, kde dne 3. července téhož roku kosti slovanského opata a světce provázeli tisícové.

Kéž myšlenka povznésti Sázavu založením kláštera nového najde půdu příznivou aspoň v době budoucí, jak posvátné místo toho právem zasluhuje.

Dráha v novější době sázavským údolím vedená umožňuje značně pouť v kraj tento plný luzných krás přírodních, na něž vlast naše jest v celém Posázaví tak bohatá.

Než v daleko sličnějším kraji plném nebeského blaha přebývá duch svatého Prokopa, kde před trůnem Nejvyššího oroduje za národ náš, aby Bůh všemohoucí nedal zahynouti nám, ni budoucím.*)

---

*) Prameny: Palackého dějiny n. č. Dr. Borový: Dějiny arc. pražské. Ekert: Církev vítězná. Dr. Krásl: Sv. Prokop. Sázava a klášter svatoprokopský od anonyma. Památky archeologické. Prameny českých dějin a j.

4. Marianské poutní místo Hrádek u Vlašimi.

Tam, kde bouřlivé doby psaly dějiny místo pérem — krví, ohněm a železem, tam i místní zprávy jsou velice kusé a stručné, ježto místo litery mluví jen ssutiny. A proto proniknouti časy ty do menších podrobností jest věcí nesnadnou a tím těžší, čím více se kdo snaží podati jen čirou pravdu. A podobně děje se i nám, chceme-li psáti s rozvahou o poutním místě Hrádku, jenž stal se obětí nepokojů válečných, které v době patnáctého století byly vlasti naší smutným údělem.

Proto napřed doznáváme, že až do století šestnáctého v této stati opíráme se více o pouhé domněnky a jen tu a tam spolehlivější zprávu historickou, byť jsme měli snahu nejupřímnější.

Pokud s jistotou říci můžeme, stávala kdysi na Hrádku u Vlašimi tvrz a před tím již hrad, který dal místu tomu jméno, jež zachovalo se podnes.

Založení hradu toho spadá jistě v nejdávnější doby, ne-li dvanáctého, tož jistě už jedenáctého století. Kdo jej stavěl a kdo jej založil, těžko udati, ježto jen tolik víme, že kolem polovice čtrnáctého věku sídlili zde »páni z Hrádku«, kteří od Karla IV. za svou udatnost na rytíře byli pasováni. R. 1356 činí se zmínka o bratřích Markvartovi a Bohuslavovi z Hrádku, kteří za faráře místního farního chrámu dosadili kněze Václava Mikuláše z Dobřan. V letech 1386—1396 totéž právo vykonal Bohuněk (syn Bohuslavův?) a v roce 1414—1417 Jan z Hrádku, který válek husitských se čile súčastnil jako stoupenec strany podobojí.

Z toho, co jsme tuto pověděli, jest patrno, že daleko jasnější zprávy zachovaly se nám o držitelích Hrádku, nežli o naší poutní svatyni, o níž historické zprávy téměř ničeho nám nepodávají. Proto dlužno historii místa navázati legendou, která dí, že už za blahé doby Karla IV. kostel hrádecký byl znám v celém okolí, ježto v chrámě tomto na oltáři nacházela se milostná socha Panny Marie, kterou sem Arnošt z Pardubic daroval a již lid neobyčejně uctíval, přicházeje na Hrádek z celého kraje.

Že války husitské dosti značně toto místo poutní poškodily, můžeme si snadno domysliti. Avšak daleko větší pohromu přinesly nepokoje za doby krále Jiříka, proti němuž část českých stavů odbojně se pozvedla. Mezi protivníky těmito nacházel se i Jan mladší z Hrádku, který za to zle byl ztrestán od stoupenců Jiříkových Mikuláše a Buriana Trčků z Lípy. Pánové tito, zmocnivše se blízkého Šternberka, dobyli i Hrádku, který lehl popelem a od té doby nazýval se »Spáleným Hrádkem« na rozdíl od jiných téhož jména, jichž se po naše časy zachovalo jen — padesát. Zničený statek a hrad dostal se darem od krále vítězům, jichž rod podržel tento majetek až do roku 1547, kdy s blizoučkou vsí Ctiboří prodali jej městu Vlašimi, které od této doby jest patronem kostela až podnes

Zpustlá svatyně hrádecká, která dvakráte v bouřlivých dobách vyhořela, byla znova vlašimskou obcí vystavěna, a milostná soška Marianská, která nacházela se v držení Trčků, znova na oltář byla navrácena. Z té doby zachoval se zvon tehdy ulitý, který tuto kusou zprávu potvrzuje svým nápisem, jenž v této věci nemálo jest důležitý. Proto jej i doslova uvádíme: Letha Panie 1555 slit jest zwon tento ke cti a chwale Panu Bohu y wsie rzisse nebeské w miestie Benessovie skrze mne Matiege Spiese založenj Panny Marie i wsy osady Ctiborske« (která s Hrádkem tehdy tvořila již obec jednu).

Rok i posvěcení zvonu ke cti a slávě Marie Panny jsou zřejmým důkazem toho, že kostel v té době více jako Marianská svatyně byl znám, nežli jako kostel původně zasvěcený sv. Matouši apoštolu. Patrně stará vzpomínka opět oživla v srdcích lidu. Že však nebylo kněží již tehdy s dostatek, přifařen byl jako filiální k Vlašimi i se Ctiboří a zůstal tak po drahnou dobu

O něco později opět nedostává se určitějších zpráv.

Teprve r. 1677 dočítáme se spolehlivého podání, jež nám i minulost milostné sochy Marianské vysvětluje Píšeť v onom roce vlašimský děkan Josef Jiří Gregor ke konsistoři pražské (Libri relationum): »Zázračné soše Panny Marie hrádecké v kostele ctibořském (hrádeckém) lid velmi jest oddán; pro ni sem ke službám božím se všech stran se schází.«

Zpráva tato jest důležitou. Uvádí-li zmíněný děkan, že lid zázračné soše hrádecké Panny Marie velice jest oddán a pro ni že se všech stran se sem schází, nevzrostla úcta k tomuto posvátnému místu teprve r. 1677, ale byla rozšířena v celém kraji už dávno před tím, ježto k něčemu podobnému zapotřebí jest delší doby i jakéhosi podkladu dědičného s pokolení na pokolení. Proto i nám se zdá, že všechny zprávy, které udávají, že by Hrádek se stal poutním místem teprve v 17. století, jsou málo spolehlivé, třeba bychom před tím tak určité zprávy, jako jest ona vlašimského děkana Josefa Jiřího Gregora, neměli.

Z opravdové vděčnosti a hluboké úcty k Panně Marii hrádecké dal vystavěti bohatý měštěnín vlašimský Václav Klobasa poboční kapli Marianskou na jižní straně tohoto poutního chrámu, odkázav k tomu cíli dluh za obcí vlašimskou ve své závěti datované dne 8. prosince r. 1681 a přikázal: »Kdyby ty peníze vystačiti nemohly, tedy 20 zlatých aby jeho pozůstalá manželka Magdalena s Jindřichem, synem svým, ještě přidala.«

V téže době, anebo snad o něco později přistavěna byla i druhá boční kaple sv. Josefa na straně severní.

Než, nejslavnější dobou hrádecké svatyně bylo bez odporu osmnácté století, zvláště když r. 1763, jak místní pamětní kniha farní se zmiňuje, uzdraven tu byl dle pověsti lidu svobodník Ptáček ze vsi Chmelné (v kraji čáslavském), který byl šílený. Proto z Chmelné putují sem slavná processí podnes, a to rok co rok.

Poněvadž však nával o jednotlivých poutích byl tu nesmírný a mnozí z poutníků byli dychtivi na Hrádku sv. svátosti přijímati, postaven byl nedaleko svatyně této pro docházející sem kněze příbytek, který dobudován byl r. 1765. Ale podivno! Již v létě téhož roku z nařízení zemské vlády a knížecí arcibiskupské konsistoře milostná socha Panny Marie byla s oltáře sňata a do skříně v sakristii uzavřena. Církevní úřad podlehl nátlaku vládnímu, který usiloval vymýtiti úctu k tomuto svatému místu ze srdcí lidu, ač na jiná poutní místa přišla řada teprve po dvaceti letech. Jak viděti, na Hrádek si notně přispíšili. Jaká příčina k tomu slavné vládní úřady vedla, nevíme, ale tolik jest jisto, že tehdejší arcibiskup pražský Antonín Petr hrabě Příchovský z Příchovic (1764—1793) těžce to nesl, ježto nezbylo mu nic, než v té věci se podrobiti.

Leč lid putoval na Hrádek přes to přese vše s důvěrou největší, kterou dokázal zvláště r. 1790, kdy o vigilii sv. Jana Křtitele (dne 23. června) vydal se sem ve slavném processí, které vedl vlašimský děkan Jan Pokorný. Byloť téhož roku neobyčejné sucho, a proto okolní lid doufal zde vyprositi si vláhy na přímluvu Bohorodičky. Ženy a dívky plny pokory vstupovaly

na Hrádek bosy, a jiní s pláčem vrhali se před oltářem, na němž stávala kdysi milostná socha Marianská. Po vykonaných službách božích odebral se děkan Pokorný do lokalie, aby si odpočinul, ježto byl unaven vedrem i cestou. Leč netrvalo to dlouho a v kostele i kolem chrámu nastal křik, zmatek a jakési zvláštní nadšení. Kněz pospíšil do chrámu a co viděl? Milostná soška Marianská stála opět na oltáři po dvaceti pěti letech, ač byla v sakristii pod pečetí úřední ve skříni uschovávána! Některé ženy totiž násilím ji vyňaly z oné skříně a postavily na oltář. Děkan, ač byl pln strachu před vyšetřováním, netroufal si sošku vzíti a opět uložiti, boje se lidu, a proto na rychlo ukončil pouť pobožností a vrátil se s processím domů.

Vládní úřady, dověděvše se o tom, zavedly ihned přísné vyšetřování a vyslaly na místo i komisi, ale naposledy vše dobře dopadlo. Milostná socha »zatím« ponechána na oltáři, a rázné ženy nikdo více nestíhal, a to proto, že císař Josef II. byl již mrtev, a nový duch pomalu se hlásil k životu — mírnější a věcem náboženským příznivější.

Ježto Hrádek už r. 1785 stal se lokalií a měl tudíž svého kněze, kvetly pouti dále a vzmohly se opět za posledních let péčí výborného kněze a spisovatele českého A. N. Vlasáka, který vedl duchovní správu od r. 1844—1866 s nevšední horlivostí. Po něm nastoupil neméně zasloužilý nynější děkan František V. Kamarýt, rodák z Chmelné, který rovněž jako spisovatel dobře jest znám katolickým čtenářům. Oba výše uvedení duchovní správcové tohoto posvátného místa starali se o výzdobu této Marianské svatyně s největší láskou, a jejich přičiněním mnoho tu pořízeno, ač k úplné výzdobě schází ještě velmi mnoho, protože nepříznivé doby i zub času zle zde řádily. Doufejme, že i dnes najdou se dobrodinci, kteří pomohou k dokonání toho, co láska k Matce boží plná obětovnosti započala . . .

Poloha tohoto posvátného místa jest jako všech skoro poutních míst přímo rozkošná, třeba mimo kostel, faru, dvoutřídní školu a šest domků nebylo tu již jiných staveb. Ležíť Hrádek malou hodinu severovýchodně od města Vlašimi povýšeno na malém ostrohu, který obtéká říčka Blánice, jež klikatým svým směrem tvoří malebné zátočiny, vinouc se brzy lesy, brzy hlubokými úvaly; vlny její šumí tajemně, jakoby nesly pozdrav od Blaníka, v němž dle staré pověsti čekají blaničtí rytíři na vhodnou dobu, aby vlast naši pozvedli na výši staré české slávy . . .

Kostelík hrádecký jest prostičká stavba beze všeho uměleckého provedení, a jak už jsme se zmínili, má *půdorys kříže.* Příční loď tvoří *kaple sv. Josefa* (v níž jest nový krásný oltář se sochou světcovou) a *kaple Panny Marie.* V této poslední jest uložena *milostná soška,* as 1 m. vysoká, k níž na tisíce zbožných ctitelů Marianských rok co rok putuje.

Abychom podali našim milým čtenářům aspoň částečný obraz její podoby. stůjž zde popis z péra A. N. Vlasáka, který dí: »Socha (Panny Marie) představuje Matku boží, jakožto královnu říše nebeské, sedící pod korunou na trůnu, oděnou řasnatým rouchem barvy blankytné, posetém zlatými hvězdičkami, ana drží v levici korunovaného Ježíška; hlava jest plátnem potažena, na němž barvy obličeje naneseny jsou. Líbezností a spanilostí obličeje i celý tvar sochy nutí nás, abychom přisvědčili oněm znalcům, kteří zhotovení sochy té do doby Karla IV. kladou, za něhož kultus Marianský v Čechách kvetl.«

Hlavní oltář, postavený v XVIII. století, zasvěcen jest ke cti a slávě sv. apoštola Matouše. Dřívější *oltářní obraz* byl dílem slavného českého malíře *Petra Brandla.* Škoda, že tato cenná památka byla již velice sešlá, tak že nebylo lze jí ani více opraviti, a proto nahrazena byla novým obrazem.

Píše-li se o Hrádku a jeho památkách, činí se obyčejně i zmínka o hrádeckém »*husitském*« *ciboriu* (kalichu na hostie pro lid). Ciborium toto jest velmi veliká nádoba v ohni pozlacená, podivného tvaru a vysokou příklopkou opatřená. Leč ti, kteří za husitské ciborium je považovali, velice se mýlili, ježto sloh neodpovídá tomu, že by tato domněnka mohla býti pravdivou. Totéž rozpoznání učinil i známý znalec v oboru starožitností *dr. Chytil,* který k úžasu všech o podivné příklopce podal zprávu, že to bývala korunka bezpochyby na některé sošce Marianské kdysi umístěná.

Jinou neméně zajímavou památkou hrádeckou jest *Marianská studánka,* nacházející se v lese as čtyři sta kroků od chrámu. Nad ní zdvihá se *malá kaplička.* Poutníci všickni se tu zastavují, ježto mnoho se vypráví o tom, že tu někteří nemocní uzdravení nabyli.

Kaplička tato během časů velice zpustla, a proto v jubilejním roce Marianském nahrazena byla novou, a to nákladem 2400 K, jenž uhrazen byl z části ze zbírek poutníků a dobrodinců, mezi nimiž 200 K darovala Spořitelna ve Vlašimi a 200 K Občanská záložna, z části pak věnováním patronátního města Vlašimi. J. J. Karel kníže Auersperg věnoval větší část stavebního materiálu. Povozy opatřili někteří měšťané z Vlašimi. Plán kaple vypracoval a stavbu řídil bezplatně rodák vlašimský, mladý, nadaný architekt p. J. Neubauer, dosud zaměstnaný

u stavitele p. *Fanty* v Praze, jako své první dílo, jež mu skutečně slouží ke cti. Uvnitř kaple jest *mosaikový obraz*, představující kostel a Pannu Marii hrádeckou, který dodala rakovnická šamotka. U vchodu na stěnách jsou nanášenou prací dva modlící se andělé.

Kaple ta byla dne 29. m. m. za přítomnosti starosty pana Jana Němečka a městské rady vlašimské, obrovských dvou poutních průvodů z Vlašimi a Kácova, jakož i velikého množství obecenstva posvěcena od dpp. Frant. Kamarýta, faráře na Hrádku, (jenž měl nadšené kázání o Panně Marii, jež sálalo vroucí láskou k vlasti a národu), M. Panského, faráře z Kácova, a Josefa Suchého, děkana z Vlašimi.

Novou kaplí touto získal Hrádek pro budoucí časy trvalé památky, která svědčiti bude vždy o obětovnosti jmenovaných dárců i četných poutníků.

Hlavní pouti na toto posvátné místo konají se o svátku Navštívení Panny Marie, to jest první neděli v červenci, dále v oktávě téhož svátku a v posledních letech i na neděli třet v červenci. Ale i o jiných svátcích Marianských bývá zde veliký nával poutníků, tak že někdy 20—25 processí tu lze viděti. Zbožní ctitelové Marianští přicházejí sem až z dědin pět i deset hodin vzdálených. Nejvíce přichází jich na Hrádek z Benešova, Sázavy, Uhlířských Janovic, Kutné Hory, Světlé, Německého Brodu, Ledče, Humpolce, Pelhřimova, Pacova, Vožice, Votic i odjinud. Z toho lze viděti, že toto posvátné a poutní místo jest neobyčejně navštěvováno, a to zvláště z krajiny poblanické a posázavské. *)

Kéž všickni, kdož tu útěchy hledají, ji tu i najdou na přímluvu Marie Panny, jak pevně věříme!

---

*) Prameny: »Hrádek u Vlašimi, poutní místo Marianské« z péra Frant. V. Kamarýta. »Pamětní kniha fary hrádecké« z péra A. N. Vlasáka. Orth a Sládek: »Topografický slovník.« Sedláček: »Historický slovník« atd.

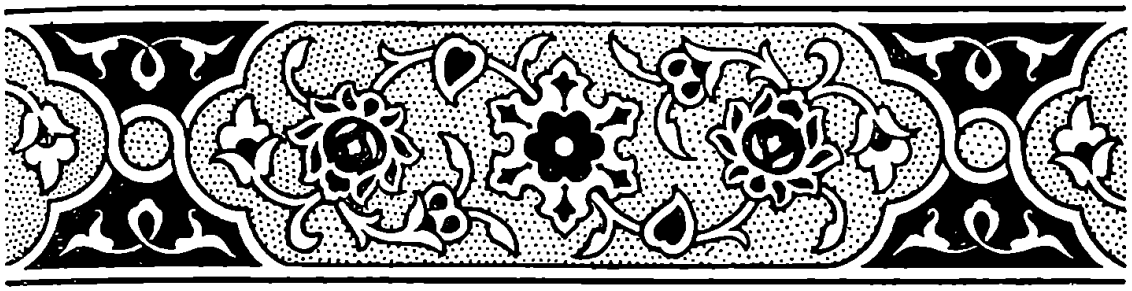

5. Loretta u Vlašimi.

Kouřimsko.

Malé půlhodiny jihovýchodně od města Vlašimi rozprostírá se po levé straně císařské silnice knížecí obora »Němčí« a po pravé straně opodál silnice této stojí na tak zvaném Spáleném vrchu při lese kaple Panny Marie lorettánské, založená r. 1704 a po dvou letech dokončená stavitelským mistrem Janem Jiřím Erhardem.

Kapli tuto vystavěti dal pán na Vlašimi František Ant. hrabě z Weisenwolfu, který ve své poslední vůli r. 1715 při ní duchovního ustanovil, což také r. 1717 konsistoří schváleno bylo. Pro duchovního postaveno prostranné obydlí a ježto lid tam putovati počal, přisluhoval jemu administrátor svatými svátostmi. Poněvadž však dotace klesnutím peněz na počátku století devatenáctého značně se zmenšila změněna byla v pouhý příspěvek na vydržování kooperatora vlašimského s tou podmínkou, aby v Lorettě třikráte v týdnu a o všech svátcích Marianských mši svatou sloužil, což se také od r. 1830 zachovává.

V den Narození Panny Marie bývá v Lorettě této slavena veliká pouť a na ostatní svátky pouti menší. Lid z okolí putuje na toto posvátné místo velice rád, chovaje k milostné sošce Panny Marie lorettánské bezměrnou důvěru.

Kaple tato podobá se všem lorettánským svatyním, a to jak rozměry, tak i jednoduchým slohem, až na to, že na východní straně při presbytáři přistavěna jest věž s cibulovitě lomenou střechou. Na vížce této zavěšené zvonky mají neobyčejně milý

hlas, a proto snad, ozvou-li se, pospíchá sem lid plný radosti, že může opět se tu osvěžiti a posíliti modlitbou v starostech a klopotách vezdejšího života.

Vnitřek svatyně podobá se rovněž ve všem svaté chýši nazaretské s obvyklým zamříženým oltářem, za nímž socha Královny nebeské se vznáší.

Kolem kaple, která stojí na místě terasovitě vyvýšeném, rozkládá se hřbitov, svou polohou zajisté jeden z nejmalebnějších a nejtišších. Tu a tam veliké stromy zastiňují jej i s tou Marianskou svatyní, kde v bezprostřední blízkosti bydlí jen lesník se svou rodinou v bývalé administrátorské budově.

Bylo by si přáti, aby tato památná Loretta, zbožnému lidu tak milá, byla záhy důkladně opravena, jak toho zasluhuje plnou měrou — byť dějiny její byly tak prostičké a chudé.*)

*) A. P. sv. IX. Zpráva vdp. dr. Karla L. Řeháka, bývalého staršího kaplana vlašimského a nyní faráře u sv. Ducha. Archeologické památky a j.

6. Svatá Hora nad Příbramí.

A) Dějiny počáteční až do r. 1647.

Svatá Hora! Co vděku a vzpomínek nejposvátnějších probouzí se v srdci při pouhém vyslovení tohoto tak drahého jména každému ctiteli Marianskému, byť toto poutnické místo jen jedenkráte v životě spatřil!

To, co Monserat Španělům, co Čenstochova bratřím Polákům, co Hostýn a Velehrad sesterské Moravě — to jest a bohdá zůstane všem katolickým Čechům — Svatá Hora...

A co že poutá náš lid k tomuto svatému místu? Což jiného, nežli láska k přesvaté Bohorodičce Marii Panně, která tu divy tvoří, a proto také tak hluboko do duše vštípena jest úcta k jejímu milostnému obrazu svatohorskému, s nímž setkáš se v každé katolické rodině české i — za oceánem, ano i ve ztrouchnivělé rakvi chuďasa nejposlednějšího.

V Praze nebýti a Svatou Horu nenavštíviti, jest u nás v Čechách — a ne v jednom kraji — tolik, jako ve své vlasti býti cizincem. Proto také každá památka z tohoto posvátného místa k rodnému krbu přinesená, byť to byl malý obrázek, anebo klokočový růženec, chová se ve zbožných rodinách jako drahocenná reliquie, ač-li nevložili jej drahému zesnulému do rukou na cestu poslední...

Ano tak mocně poutá nás věrné Čechy k sobě Svatá Hora, k níž posvátná úcta kvete ve vlasti naší, a to ne teprve od nedávna. Otevři knihu Balbínovu o tomto poutním místě, která vydána byla téměř před 250 lety, a poznáš, kterak už tenkráte bylo toto poutnické místo četně navštěvováno; a chceš-li najíti původ toho, třeba jest vrátiti se ještě jednou

o celých 250 let — až v doby Karla IV., otce vlasti české, a blahoslavené paměti Arnošta z Pardubic, jednoho z nejpřednějších arcibiskupů pražských, který té veliké úcty k Panně Marii svatohorské jest nepřímým původcem.

Málo kdo dovedl tak nadšeně a spolu něžně ctíti Matku boží, jako ctil ji Arnošt, a málo kdo dovedl Královnu nebes tak velebiti, jak to činil arcipastýř ten, jehož dějepisové nazývají »mužem svaté pověsti«. Kolika jen Marianskými sochami a obrazy vyzdobil české svatyně z úcty k té, již sám tak rád o pomoc vzýval! Proto i toužil, každoročně žíti aspoň měsíc o samé tě, a to na svém zámku v Příbrami, anebo v Kladsku, aby mohl trvati ve službě Marie Panny, na niž nikdy při těžkém povolání svém nezapomínal. Zcela správně dí probošt dr. Antonín Lenz: »Doba nejrannější náležela výhradně Bohu a Matce boží (v životě Arnoštově), a tou dobou nemohl nikdo s ním rozmlouvati; avšak když byl dal Bohu, což božího jest, a nebeské Mateři své se poklonil a její ochraně se doporučil, tuť sloužil všecek lidu a dal k sobě přistoupiti každému.« (A. L. Mariologie čili Mariale Arnesti. (?) Praha 1887.)

Obzvláště rád trval na modlitbách před milostným obrazem Marie Panny v Kladsku, který nacházel se v tamním kostele špitálních křížovníků sv. Jana. A co k této posvátné sošce ho poutalo, to vyznal teprve na smrtelném loži před celou kapitolou svatovítskou. Byla to zvláštní událost, která sběhla se ještě v té době, kdy tam Arnošt jako pacholík ještě studoval, a o níž před smrtí takto vyprávěl:

»Známo činím všem psaním tímto, kdož je čísti budú anebo čtúce slyšeti: že já Arnošt, arcibiskup první svatého pražského kostela, mezi hříšnými nejvyšší, ne v noci, ale ve dne, ne v súkromí, ani tajně, ale když jsem s jinými stál zjevně, nemnieje, anebo ve snách, ale jsa zdravého rozumu a bedliv, dole psaný div hrozný a mé mysli horký velmi, takový viděl jsem. Když jsem v Kladště ještě byl ve škole, kteráž náleží ke kostelu farnímu, kterýž křižovníci špitální svatého Jana spravují, tu některý den, za to mám, že bylo v sobotu, když jsem byl při nešpoře, stoje mezi jinými žáčky v kůru až do skonání nešpora, prostřed »Magnificat« (hymnu »Velebí duše má Hospodina«) nebo po samém nešpoře, když antifona: »Salve Regina« (»Zdrávas Královno«) aneb jiná o Panně Marii zpívána byla, toho se nemohu dobře upamatovati. Událo se mi pohleděti na obraz (rozuměj sochu) Panny Marie, kterýž stál na velkém oltáři; tuť hned rychle tvář obrazu Panny Marie, Matky boží, velmi hněvivě se ode mne odvrátila ... Toho já jsem se velmi lekl a změnil jsem se na své mysli a stál jsem jako omámený, a velikým příliš strachem jsa poražen, tak jako bych měl

tu hned konec života vzíti, ale že to dlúho netrvalo, sám některak k sobě se navrátiv, a upamatovav se . . . pozdvihl jsem očí svých k nebi a počal jsem té blahoslavené Panny pro milost Syna jejího prositi, aby se ráčila nade mnú slitovati a obličej svůj ke mně obrátiti. A v tom zármutku a v té tesknosti modle se, přišlo mi na mysl, abych pozdvihna očí, pohleděl na obraz Syna jejího Pána Ježíše, kterého chovala na rukou, chtě viděti, zdali také ode mne se odvrátil. I uzřel jsem, že se ode mne odvrátil maličko, tak jako by se na mne jeho svatá milost ohlédal. I padlo mi na srdce nějaké potěšení a tak jsem před se ustavičně trval v modlitbě mé, kterúž jsem činil k té slavné Panně prose, aby také ráčila tvář svú ke mně obrátiti A když jsem v té modlitbě dlúho trval, chvíli tak znenáhla jako s nějakú nelibostí svůj obličej zas ke mně obrátila v té tvářnosti, jak jsem ji prve, než se na mne rozhněvala, vídal . . .«

Tak výslovně vyprávěl vše Arnošt z Pardubic, a proto také celým životem se vynasnažoval, aby za hříchy své zadostiučinil a Marii Pannu a božského jejího Syna více neurážel. Od té doby také vzala původ ta veliká úcta, již k této milostné sošce choval, že netoliko před oltářem jejím se dal pochovati, tam i fundaci založil, ale i věrné napodobení tohoto posvátného obrazu všude za živobytí svého s sebou nosil. Ano vypráví se o Arnoštu z Pardubic, který byl dosti dovedným řezbářem, že i sochu podobnou — oné Královny nebes v Kladsku — vlastní rukou vyrobil a ji na zámku v Příbrami uchovával na oltáři a před ní často a dlouho se modlíval.

Pověst asi o úctě Arnoštově k sošce té byla dle všeho i příbramskému lidu známou, a proto nezůstala zapomenutou ani po smrti tohoto svatého muže, který dne 30. června r. 1364 v Roudnici život svůj dokonal.

Zámek příbramský, který Karel IV. i s městem a 45 vesnicemi arcibiskupům pražským daroval a který Arnošt zvelebil, zůstal osiřen a ještě větší pohroma na toto místo dolehla ve válkách husitských, kdy lehlo popelem a kdy z »Marianské tvrze«, jak lid hrádku arcibiskupů pražských říkal, nezbylo nic více — nežli ssutiny.*) Avšak na štěstí milostná socha Panny Marie, vzácný to odkaz arcibiskupův, už před tím uložena byla zbožnými ctiteli na oltáři špitálního kostela sv. Jana Křtitele, kterýž zvěčnělý arcipastýř v městě tom postavil. A když sešlá svatyně tato vyhořela, odnesena byla soška tato na místo, kde se dosud

*) Tvrz tato stála v městě vlastním nedaleko příbramského kostela sv. Jakuba. Na konci XVI. století náležela paní Lokšanové roz. Šternberkové, která chtěla měšťany všech práv zbaviti, a proto rozkazem královským musila Příbram opustiti, načež tvrz ta částečně byla zbořena po druhé. Místo bylo r. 1849 koupeno horní akademií, část arcibiskupova domu se zachovala až po dnešní dny.

nachází — na Horu Svatou, k níž lid lnul od dávných a dávných dob.

Tehdy již vypravovalo se mnoho o tomto svatém místě, a to netoliko mezi lidem příbramským, ale i v celém okolí. Jedni tvrdili, že vrch tento za tmavé noci přečasto září jako světlem nebeským, a druzí vyprávěli, že Matka boží se na něm ukazuje, která mocnou ochranou vysvobodila i rytíře Malovce na místě tom z rukou loupežníků. Proto Malovec pln vděčnosti za tuto milost, vystavěl již v druhé polovici XIII. stol. na Svaté Hoře kapličku a ji ke cti a slávě Matky boží dal posvětiti. Jaký tedy div, že pověsti ji i celý tento svatý vrch obetkaly a že zbožní ctitelové Marianští tam už tehdy putovali v naději na hojnou odměnu nebes?

Jak Balbín vypravuje, stál prý už tehdy v kapli svatohorské, již Arnošt z Pardubic dal rovněž opraviti, oltář s obrazem Marie Panny. Tento představoval Královnu, nebes jak vznáší se před nábožnými horníky, již s kahanci v rukách svých jí se klaněli, prosíce o mocnou ochranu. A ježto převážná většina příbramských měšťanů už tenkráte byla horníky, byl oltář ten všem tak milým a svatým, že nemohli vybrati pro milostnou sošku Marianskou lepšího místa, jak se jim zdálo.

O bezpečnost svatyně i tohoto tak drahého klenotu pečovali v oněch dobách poustevníci, z nichž nejeden tu život svůj strávil a také dokonal. Kde poustevna stávala, označuje dosud jméno blízkého pole, kde »na pouštce« se říká, a sice poblíž svatohorských ambitů na straně severozápadní.

V letech pak 1620 a 1630 vodívali také již dva kněží průvody na Svatou Horu. Byl to příbramský děkan Marek Saller, kněz o provedení katolické reformace v Příbrami a v okolí velezasloužilý, a pak Vojtěch Chanovský z Tov. Jež., který ten čas v okolí tomto jako missionář působil a ve svém spise »Vestigium Bohemiae piae« (»Šlepěje zbožné Čechie«) nám nejstarší o Svaté Hoře zprávy pozůstavil. Také příbramský pán, rytíř Zikmund Měsíček z Výškova, již ten čas na Svatou Horu chodil a Rodičku svatohorskou ctil.

Tento český šlechtic, který vedle statků svých v *Čimelicích* a *Kamenné* měl statek svůj v Příbrami, a to v místech, kde se nyní »u rybníka« říká, mnoho dobrého pro toto svaté místo vykonal z vděčnosti za náhlé uzdravení z přetěžké choroby. Jeho zbožného příkladu záhy následovali šlechticové jiní, z blízkého, ano ze vzdálenějšího okolí putujíce na Svatou Horu přečasto i bosí s poddaným lidem svým, z něhož ty nejchudší z peněz svých po cestě vydržovali.

Ale právě v době té, kdy Svatá Hora stala se oblíbeným místem poutnickým, začínaly nepokojné doby třicetileté války —

pro národ náš i české království neobyčejně nešťastné. Prvním předzvěstím jich byl rok 1618, kdy neblahý protestantismus rozmohl se i ve vůkolí příbramském. A ježto tu a tam posvátné obrazy i svatyně byly přívrženci Lutherova učení potupeny a též i jinak ohroženy, odnesl tajně zmíněného léta milostnou sošku Marianskou zbožný měštěnín příbramský Pavel Kloboučník z kaple svatohorské do svého bytu, kde ji pečlivě uschovával po delší dobu se svolením již jmenovaného děkana Sallera. Teprve když poraženi byli odbojní stavové na Bílé Hoře, odnesl ji opět Pavel Kloboučník na Svatou Horu, kde byla zbožným lidem velice uctívána, a to ne bez příčiny. Vždyť nepřátelská vojska stále hrozila vtrhnouti v kraj a zničiti všecken majetek ubohých

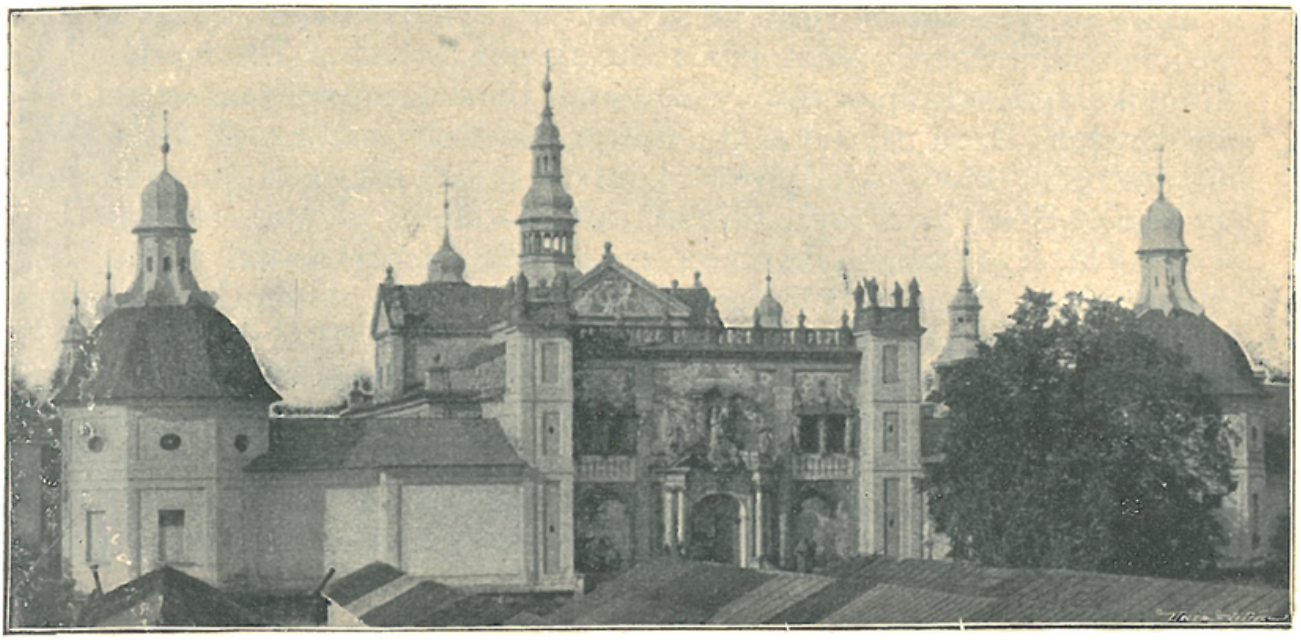

Pohled na Svatou Horu (s prostranství na straně západní).

obyvatelů, kteří ze strachu ani nevycházeli. Než ani vlastní císařské vojsko, skládající se přečasto ze surových žoldáků, lépe si nepočínalo, což ukázalo se r. 1631.

Tohoto totiž léta rozložilo se táborem císařské vojsko kolem svatyně svatohorské, která byla zavřena. Zpití vojáci vypáčivše dvéře, zle v kapli řádili. Všechno ze dřeva rozsekavše a spálivše, umístili v kostele naposled i koně své. Ale podivno! Milostná socha Marianská a též i jiná — svaté Alžběty, kterou lid rovněž za dědictví po Arnoštu z Pardubic považoval — zůstaly bez úhony.

Kaple dlouho byla by snad bývala zanedbána, kdyby nebylo věrných ctitelů Marianských, mezi nimiž jmenuje se i jakýsi Jan Procházka z Nymburka, který v letech 1632 byl víc než

šedesátiletým starcem a po 13 let světla božího nespatřil. Ježto nemohl se uživiti ve svém rodišti, odešel se svou manželkou do Prahy, kde na kamenném mostě ještě s jinými chuďasy žebral. I viděl žebrák tento kdysi ve snu starce ctihodného, který jej napomínal, aby na Svatou Horu šel, tam posvátnou sošku Panny Marie střežil, a tam že také zraku opět nabude. Vidění toto vypravoval manželce své Alžbětě, která však to majíc za pouhý sen, na Svatou Horu mu jíti zbraňovala. Slepec však stůj co stůj na Svatou Horu odebrati se zamýšlel. Veden jsa příbuzným svým Jakubem Horáčkem, hochem teprve osmiletým, šťastně až do Příbrami se dostal. Přišed do domu známého nám již Pavla Kloboučníka, svěřil mu vidění své jakož i svou žádost. Pavel Kloboučník odkázal jej u věci jeho k Samuelovi Nymburskému, primátoru příbramskému. I vymohl tento rodáku svému uskutečnění přání jeho; a tak dostav Jan Procházka Rodičku boží svatohorskou v ochranu, ihned s průvodcem svým na Svatou Horu se odebral. Nebylo tenkrát na Svaté Hoře poustevníka žádného, a proto ubytoval se náš slepec v opuštěné poustce. S hochem svým vyčistil a uspořádal, jak při slepotě své mohl, zanedbanou kapli a pak oddal se tu všecek životu nábožnému. V noci 14. června 1632 trval na modlitbách a prosil vroucně Rodičku boží svatohorskou, aby dle přípovědi onoho starce z vidění svého zrak mu vrátiti ráčila. Když byl ještě učinil slib, že tu věrně až do své smrti sloužiti bude, usnul. Ráno však, když procitl — ó div divoucí! Dívá se, ano dívá, a to po prvé po třinácti letech, neboť jeho oko levé opět ozdravělo. Od těch dob usídlil se v opuštěné poustevně a žil tu zbožně se svou chotí až do smrti. V svatyni Marianské, kde tak dlouho zbožně sloužil, jej také později pochovali.

Procházka prý byl též ten, jemuž na přímluvu nebeské Panny se podařilo objeviti pramen vody — nynější *studnici svatohorskou*, která byla později prohloubena a rozšířena.

Táž nachází se na straně jižní vedle ambit dosud a opatřena jest krytem na způsob nízké kaple s vysokou cibulovitou střechou. Vodu z tohoto pramene považují podnes poutníci za léčivou, odnášejíce ji v lahvích do svého domova.

A však ještě jiná památka na zmíněného již muže se tu zachovala. Jest to obraz, který zbožné město Nymburk na pamět uzdravení tohoto svého rodáka sem věnovalo a který v době nynější visí v residenci svatohorské až posud.

Že tento příběh, který Balbín a jiní spisovatelé velice obšírně vypravují, nemálo přispěl k rozšíření slávy tohoto poutnického místa, jest na bíle dni. A ač tehdy kaple svatohorská byla jen zcela malou a nevýstavnou svatyní, přece pověst o těch

milostech, jež Matka boží tu lidem prokazovala, dostala se až k císařskému dvoru.

Bylo to v letech r. 1634, kdy císař a král český Ferdinand II. se svým synem Ferdinandem III. na pouť do Příbrami se vydal s celým téměř dvorem svým, aby před milostnou sochou Marie Panny od Boha si vyprosil pomoci milostivého nebe, císařskému rodu a zvláště těžce navštívenému království našemu v oněch bouřlivých dobách velepotřebné. Proto také dlouho trval tu na modlitbách a zbožně přítomen byl i mši svaté, po níž milostnou sochu k políbení si podati dal u přítomnosti mnohých a vznešených ctitelů Marianských.*)

R. 1639, když Švédové za Banéra do Čech vtrhli a zle tu řádili, a bezpochyby až u Svaté Hory se ukazovali, vzal tehdejší svatohorský poustevník a strážce Rodičky boží, Jan Havránek z Kutné Hory, posvátnou sošku, uzavřel ji do skříně a na bezpečném místě ji zakopal. Ostatní drahocenné kostelní věci dav uschovati lidem spolehlivým, prchl až k Nepomuku. Teprve když ve snách Rodičkou boží byl ujištěn, že nebezpečí pro posvátnou její sošku více nestává, vrátil se na Svatou Horu a jak Marianskou sošku, tak i jiné věci do kaple zanesl.

Podobně musilo se státi i v roce 1648, kdy opětně Švédové až k Příbrami přitáhli. Tehdy P. Jan Institorius z řádu Tovaryšstva Ježíšova nevida jiné pomoci, vzal milostnou sochu Panny Marie a některé cenné věci a s nimi do Příbrami potají odešel, kde poklad tento v domě rytíře Zikmunda Měsíčka skryl. A když ani tam nebylo o úplné bezpečí postaráno, obraz Královny nebeské v lesích mezi Obecnicí a Svatou Dobrotivou ukryl do dutého stromu, kdež každodenně u přítomnosti mnohých příbramských ctitelů Marianských mši sv. sloužil, kteří tam rovněž se utekli v důvěře, že Maria Panna je chrániti bude svou mocnou přímluvou u Boha. A hle, nemýlili se. V krátké době uzavřeno bylo příměří, jež trvale upevniti měl mír vestfálský.

B) Svatá Hora pod duchovní správou Tovaryšstva Ježíšova (1647—1773).

Jak jsme se už zmínili, byla Svatá Hora velice četně navštěvovaným a poutnickým místem, kamž v dobách třicetileté války putovali vznešení i prostí ctitelové Marianští. Než přece

*) Ferdinand III. navštívil Sv. Horu ještě po druhé r. 1646 jako již korunovaný král a po třetí týž rok, když se synem svým Ferdinandem IV. do Prahy jel, aby opět jeho korunovati dal.

až dosud při této svatyni nebylo ustanoveného kněze, který by poutníkům sv. svátostmi přisluhoval. A že duchovenstvo příbramské při nejlepší vůli stačiti nemohlo, tehdejší děkan Vojtěch Klimkovič nahlížeti počal, že to dále takto jíti nemůže. I spojil se tento horlivý kněz s mnohými šlechtici českými a zvláště s panem Přibíkem Jeníškem z Újezda a na Březnici, který byl tenkráte nejvyšším písařem království českého, i podali žádost k císaři, aby Svatou Horu správě OO. jesuitů odevzdal.

Na podnět těchto dvou šlechetných mužů poslali i hejtmanové podbrdského kraje, v jehožto obvodu naše poutní místo se nacházelo, podobný list panovníkovi. Byli to Adam Leopold Vratislav z Mitrovic a Vladislav Chlumčanský z Přestavlk. Žádost tuto mimo ně podepsalo ještě jiných devatenáct šlechticů českých, a proto také nezůstala bez úspěchu.

Císař vyslyšev tuto prosbu, vydal zvláštní dekret, psaný ve válečném ležení u Chebu dne 3. srpna r. 1647, kterým netoliko dovolil, ale přímo nařídil, aby Svatá Hora i s milostnou soškou vydána byla OO. jesuitům.

Slavné odevzdání dálo se již dne 24. srpna na svátek sv. Bartoloměje téhož léta. Ježto však nebylo místa, kde by se při památné svatyni kněží téhož řádu usaditi mohli, zakoupili zatím v Příbrami dům, k čemuž jim Jan Častolár, pán na Vysoké, nemalým obnosem přispěl.

Od té doby konaly se bohoslužby v kapli svatohorské pravidelně a s největší okázalostí. Zvláště jesuity zavedené obřady při uctívání milostné sošky líbily se zbožnému lidu neobyčejně a návštěva rostla tím více, čím více doby klidnější nastávaly.

Než jako růže není bez trní, tak ani život lidský nezůstává bez svízelů. Již r. 1649 vypukl v Čechách mor, který v některých krajích zle řádil, avšak podivuhodným způsobem Příbram jen s několika málo městy zůstala ušetřena . . . Z vděčnosti za tuto milost vypravili se téhož léta Příbramští na Svatou Horu s velikým a slavným processím a příklad jejich nezůstal osamocen, neboť následován byl celou řadou dědin českých. Zvláště průvod města Březnice přesahoval ladným a skvělým uspořádáním všecky ostatní, ježto k němu připojila se valná část šlechticů na poděkování, že do zemč české vrátil se pokoj a mír. Po cestě, kudy toto processí se ubíralo, postaveno bylo *šestnáct kapliček*, které ještě dnes jsou dokladem zbožnosti dávno zašlých už dob.

Že však často se stávalo, že o slavných poutích a na svátky Marianské kaple sotva šlechtu pojala, kdežto lid selský zůstával státi pod širým nebem, pomýšleno bylo záhy na rozšíření svatyně, ježto veliká úcta k ní nedopouštěla její zboření a zbudování snad kostela jiného. A tak pozvolna kostel byl

rozšiřován vždy víc a více, až docíleno bylo oné nádherné výzdoby a přestavby v té míře, v jaké dnes jej vidíme. Že to nebylo dílem jednoho léta, ale více jak jednoho století, jest očividno. Zatím podotýkáme jen, že to vše bylo vykonáno z příspěvků šlechty, která v tehdejších dobách ukázala svou obětavost a zbožnost nejlépe. Mezi těmito dobrodinci shledáváme v XVII. a v XVIII. věku ty nejpřednější rody. Zvláště byli to: Malovcové, Kolovratové, Lobkovicové, Jeníškové z Újezda, páni na Březnici, Vratislavové, Martinicové, Slavatové, Chlumčanští, Guttenšteinové, Talmberkové, Svárové, Šternberkové, Černínové, Bechyně z Lažan, z Vrtby, Thunové, Švihovští, Valdšteinové, Trautmansdorfové, Šporkové, Švarcenberkové, Stokkingerové, Mansfeldové, Eggenberkové, Říčanští a jiní.

Jak mnoho jednotliví členové z těchto a jiných šlechtických rodů na stavby svatohorské věnovali a jaké dary Rodičce boží svatohorské obětovali, zaznamenáno v letopisech svatohorských dopodrobna.

Než ještě skvělejšího důkazu úcty neobyčejné dostalo se milostné soše Marianské, když r. 1652 přivezena byla do Prahy za tím účelem, aby povolaným umělcem věrné vyobrazení Panny Marie dle ní zhotoveno býti mohlo. Po ten čas postavena byla na oltáři sv. Ignáce z Loyoly v kostele sv. Salvátora u Karlova mostu, kde tenkráte řád Tovaryšstva Ježíšova měl své sídlo. A hle, sotva se roznesla zvěst o tom, byl do chrámu toho tak ohromný nával, že tísnily se davy i v celém vůkolí, čekajíce na vhodnou příležitost, kdy by do kostela dostati se mohly.

I do některých klášterů panenských s přísnou klausurou zanesena jest soška, aby ji řeholnice viděti a uctíti mohly. I kardinál Harrach ji uctít přišel a později každý téměř rok na Svatou Horu putoval.

Také mnohými a vzácnými dary poctěna tu Rodička boží. I pobyla v Praze přes dvě neděle, až zdařilý obraz její v mědi zhotoven byl. Tento pak první obraz sloužil za vzor při zhotovování jiných obrazů Panny Marie svatohorské.

Návrat posvátné Marianské sošky na Svatou Horu podobal se vítězoslavnému vjezdu. Pan *Krištof z Lobkovic*, prefekt království Českého, propůjčil k tomu svůj skvělý povoz o šesti koních. Vzácné dary vezeny s posvátnou soškou. Velká část komonstva zmíněného pána a množství nábožných Pražanů provázeli ten skvělý povoz k samému cíli. Královské horní město Příbram uvítalo způsobem okázalým své palladium a doprovodilo je tolikéž na místo svaté. Bylo to 28. června 1652.

A od této doby neminul jediný rok, aby z královské Prahy nevypravilo se nějaké processí na Svatou Horu. První tyto průvody poutníků vyšly z betlémské kaple a z památného

chrámu týnského, a příklad tento působil měrou neobyčejně utěšenou, jak to vidíme až po naše časy.

R. 1658 opatřen byl kostel svatohorský pěknou *štíhlou věží*, na níž zřízena byla zvláštní *lucerna* z červeného skla, v které rozžehalo se světlo každé noci, což dnes se více neděje; toliko o sobotách a před svátky Marianskými září světlo toto dosud. Lid nazývá je *světlem Marianským* a též i »*svatohorskou hvězdou*«, čímž asi naráží na starou legendu, která vypravuje, že Královna nebes už v pradávných dobách se nad tímto posvátným místem v podobě veliké hvězdy vznášela.

V té době také založena byla na Svaté Hoře česká pamětní kniha neznámým nám jesuitou »Historie svatohorská (kniha třetí), v které podivné milosti, dobrodiní a zázraky od r. 1660 až do r. 1751 štědře a hojně skrz zázračný obraz Rodičky boží svatohorské prokázány a učiněny byly a se vypisují a představují.«

Některé z divů těchto byly dosti přísně vyšetřovány, jak vysvítá ze zprávy o náhlém uzdravení jakési Salomeny Luňáčkové, již dcera na Svatou Horu donesla. Uzdravení této nemocné bylo divným i několika přítomným šlechticům, a proto dopsáno bylo na městskou radu Nového města pražského, kde každý Luňáčkovou dobře znal jako příslušnici, jež tu drahně let bydlila. Městská rada odpověděla do slova takto:

»My Purkmistr a Radda královského Nového města Pražského, známo cziníme a wubecz wysvědczujeme przedewsemi, že gsou przed nas wespolecznosti nassí przedstoupili, Slovutni Jakub Taborsky Cztvrti Svatého Stiepana, tu na Městě Novem prazskem zrzizeny Geittman, též wedle něho Jirzi Worel, oba Miesstiane Nassi, lide poczitivi a wiry hodni, seznáwajicze to jednomyslnie, že oba společně i geden každý, obzwlásstně Salomenu Lunačzku obytnou v tom Městě, okolo sedmdesati trzi lethy Starzi, dobrze znali, kterak Ona przed dvoumi minulymi lethy, na Audech swych s przepusstieni Božiho těžcze sslakem poražena byla, tak že rukami nicz dokoncze wladnouti nemohla, a proto pomoczy Lydmilly Svobodowe, dczery své, když ji ona swými Rukami krmiti y napoge podavati musyla, požívala. Podobně Nohy, tak skliczene majicz choditi nemohla, tak že táž Lydmilla dczera gegi, gi do Nusse sazeti, w té gi na Ramenach od Místa k mistu po Městě nosyti, a spolu s ní Almužny swatc dobywati musyla. Nemenie y taž Salomena sluchu sweho dokonce zbavena byla. Nini pak žie zase gak nohami, tak rukami wladnouti muže, y dokonaleho sluchu pomoczy Pana Boha wssemohauczyho a z przimluvy Blahoslawene Panny Marye poživa. Czož také Dwogi czti hodny Pan fararz Svatosstiepansky, kněz Jakub Alexius Chwoyny, že tak a neginačze

s ni przedessle bylo, a nimi gest, kterouž spowidal, y welebnou Oltarzni Swatosti posloužil, Attestirowal; Czož w tento list wepsati dawsse, k tomu na Svědomi pečzeť nassi Menssi Městskau s gistým a dokonalym wědomim nassim gsme przitisknauti dali. V Nowem Městie Prazskem, 9. Měsycze Juli, Letha Boziho 1660.«

R. 1664 dostavena byla *residence* čili *kollej OO. jesuitů*, kteří se na toto posvátné místo z Příbrami odstěhovali. Avšak přestavba kostela stálým rozšiřováním pobočními kaplemi protáhla se až do r. 1673, kteréhožto léta dne 27. srpna se mu teprve slavného posvěcení dostalo. Tento posvátný úkon vykonal s velikou slávou pražský arcibiskup Matouš Ferdinand Bílek z Bilenberka, kterému se zvláště zpěv školáčků neobyčejně líbil a jich tklivým »Zdrávas« neobyčejně pohnut byl. Od té doby každý rok jim 30 rýnských za to na přilepšenou posílal.

Tři dni po této slavnosti přijel do Příbrami císař Leopold I., a ačkoliv už bylo k večeru, přece na Svatou Horu pospíšil Královně nebes se poklonit. Druhého dne byl přítomen třem mšem svatým a odpoledne slavnému požehnání a kázání. Při této příležitosti daroval kostelu veliký obraz Zvěstování Panny Marie a pražskému arcibiskupu bývalý zámek Arnošta z Pardubic ve městě, z něhož ovšem mnoho se nezachovalo. Arcibiskup Bílek z Bilenberka vystavěl tu nový dům, v kterémžto přebýval velmi často.

Od té doby vznešených návštěv přibývalo tomuto poutnímu místu čím dál, tím více. V r. 1680 vidíme zde opětně zbožného císaře a jeho dceru arcikněžnu Marii Antonii a o několik dní později vdovu po císaři Ferdinandu III. Marii Eleonoru Mantuanskou. Všichni tito ctitelové Marianští zanechali na Svaté Hoře nějakou drahocennou památku po sobě na důkaz své hluboké úcty.

Sláva Svaté Hory dostoupila však nejvyššího vrchole v století XVIII., kdy jednalo se o milostné sošce ve vatikánské kapitole v Římě, která měla dáti povolení ke »*korunovaci*« *svatohorské*.

Vyznamenání tohoto, jak známo, dostává se v naší církvi jenom tomu obrazu anebo sošce, která 1. požívá neobyčejné úcty, 2. vyniká neobyčejnou starobylostí nad jiné, a 3. která i zázraky jest oslavena.

Důkazy toho pečlivě sebrali tehdejší provinciál Tovaryšstva Ježíšova P. Jan Seidl a svatohorský superior P. Prokop Příhoda a uspořádané zaslali pražské konsistoři, jež je opět kapitole vatikánské s dobrozdáním postoupila na pokyn tehdejšího arcibiskupa pražského Daniele Mayera.

Žádost vyřízena byla v Římě v brzku, a to velice příznivě. K tomu cíli poslány z Vatikánu i dvě zlaté korunky, opatřené znakem a ozdobené mnohými drahokamy a perlami. Slavnostní obřad vykonal na třetí neděli po svatém Duchu v zastoupení nemocného arcipastýře světící biskup Karel hrabě Špork za nevídané slávy. Celé město i Svatá Hora oděly se tím nejnádhernějším hávem. Kněžstva, průvodů i jednotlivých poutníků bylo tolik, že je ani posvátné toto místo pojati nemohlo. Pobožnost

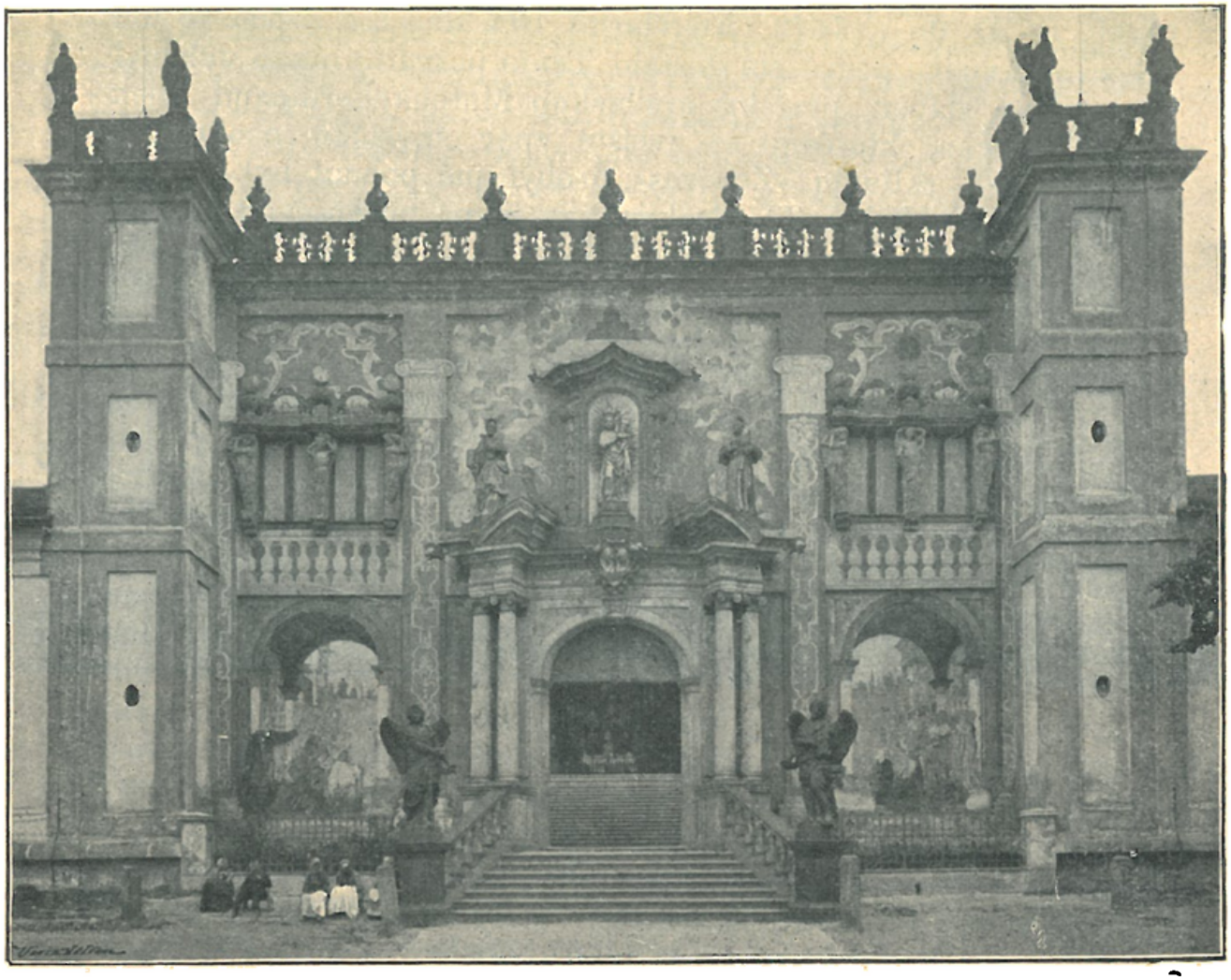

Pohled na svatohorský hlavní portál.

trvala po celých osm dní a v té krátké době přijalo skoro 16.000 poutníků sv. svátosti. Na pamět této veliké slavnosti raženy byly pamětní mince, vydány spisy a obrázky, po nichž byla čilá poptávka i ve vzdálených krajích.

Od této doby koná se každého roku na zmíněnou neděli, a to třetí po sv. Duchu, slavnost ona a každých padesáte let slaví se jubileum této korunovace s nemenší okázalostí, jak se to dálo poprvé onoho památného roku 1732.

Korunovací touto postaveno bylo toto posvátné poutní místo na nejvyšší stupeň mezi všemi netoliko v Čechách, ale i za hranicemi. A ježto dobrodinců neubývalo, snažili se jesuité Svatou Horu ještě více zvelebiti. Avšak z této práce vytrhl je rok 1773, kdy řád jesuitský byl zrušen a kněží tohoto Tovaryšstva nuceni byli všechny kláštery a také i Svatou Horu opustiti navždy, což s velikým pohnutím se stalo i na tomto poutním místě.

C) Svatá Hora pod správou proboštů.

Že tato událost byla velikou pohromou pro Svatou Horu, jest snadno pochopitelno, a proto dosah její také náležitě vystihl tehdejší arcibiskup Antonín Petr hrabě Přichovský z Přichovic, který velice horlivě se staral o to, aby toto slavné poutní místo opuštěno nebylo. Ježto však pro ten čas o duchovní správu na Svaté Hoře nebylo možno jinak se postarati, byla tato prozatím svěřena po odchodu jesuitů dne 14. října r. 1773 tehdejšímu děkanu příbramskému Antonínu Ungarovi z Rábu, avšak ne na dlouho. Již dne 17. listopadu téhož roku přišel na Svatou Horu nový duchovní správce P. Jáchym hrabě Cejka z řádu Theatinů u sv. Kajetána na Menším městě pražském. Ku pomoci byli mu dáni čtyři kooperátorové z duchovenstva světského. Ježto však ani těchto pět kněží nebylo by stačilo o poutích poutníkům sv. svátostmi přisluhovati, zváno bylo okolní duchovenstvo velice často ku pomoci, a dík jeho obětavé ochotě, docíleno bylo toho, že svaté toto místo zůstalo, čím bylo a čím jest až po naše doby.

Dne 22. srpna r. 1796 zavítala na Svatou Horu sestra císaře Františka I. arcikněžna Marie Anna, kde pobyla po celé dva dny, vroucně se modlíc k Bohorodičce, aby ve válce s Francouzy žehnal Bůh na mocnou přímluvu Marie Panny zbraním rakouským. A hle, prosba její nebyla oslyšena. Právě v oněch dnech mezi 22.—24. srpnem porazil bratr její arcikníže Karel v bitvě u Amberka a Würzburka jenerála francouzského Jourdána, kdežto jenerála Moreaua přinutil k rychlému ústupu až k Rýnu.

Na přímluvu této vznešené paní byla Svatá Hora povýšena *na proboštství* roku 1797 a probošt vyznamenán mitrou a berlou.

P. Jáchym hrabě Čejka, jemuž prvnímu toho vyznamenání se dostalo od tehdejšího arcibiskupa pražského Viléma Florentina hraběte Salm-Salma všemožně se vynasnažoval, aby této

hodnosti si zasloužil. Pln obětavosti a lásky k tomuto poutnímu místu, opravoval budovu residenční, ambity i svatyni a též i jinak byl pečliv, aby dílo zkázy odvrátil od Svaté Hory. A to nebylo v oněch dobách věcí tak snadnou. Byloť nařízeno císařským dekretem roku 1809, aby nejdéle do 1. května r. 1810 všecko zlato a stříbro z kostelů bylo vydáno státu na uhražení výdajů válečných. Dle tohoto nařízení měl státní pokladně připadnouti i stříbrný oltář svatohorský, aby z něho mince raženy býti mohly. Totéž mělo se státi i s ostatními klenoty, ano i s nádhernou monstrancí umělecké ceny. Avšak probošt hrabě Čejka neustával posílati prosebné listy k císaři, a když tento dne 5. června r. 1810 na Svatou Horu zavítal a horlivý kněz znova mocnáře prosil, přivolil tento, aby oltář, k odeslání do mincovny už připravený, směl zůstati v svatyni Marianské dále.

Roku 1812 dne 11. června zavítal na Svatou Horu arciknlže Jan, bratr císaře Františka I., a dne 3. července téhož léta připutovali arciknížata Josef I., palatin uherský, Ludvík Antonín a Rudolf, který za nedlouho stal se arcibiskupem olomouckým a posléze dosáhl i titulu kardinálského

Probošt hrabě Čejka zemřel dne 9. května r. 1814 jako stařec 93letý a pochován jest v kryptě pod zvonicí svatohorskou.

Po té následovali ještě tři probošti, a to Alois Fašang, bývalý ředitel knížecího arcibiskupského semináře v Praze, za něhož slaveno bylo 100leté jubileum korunovace Panny Marie dne 1. července r. 1832. K této veliké církevní slavnosti přijel na Svatou Horu arcibiskup pražský Alois Josef hrabě Kolovrat-Krakovský s dvěma kanovníky, kteří střídavě v jazyku českém a německém kázali, načež arcipastýř sloužil pontifikální mši sv. Účastenství kněžstva i lidu bylo neobyčejné. Zmíněného dne a ještě ve dvou následujících (2. a 3. července) přistoupilo přes 19.000 poutníků ke stolu Páně.

Horlivý kněz Alois Fašang dal mnoho v poutním místě opraviti nákladem víc jak 20.000 zlatých. Zemřel 13. června roku 1833.

Po něm následoval František Xaver Jedina, který napsal dosti obsáhlý spis o Svaté Hoře († 1847), a Petr Jeřábek († 1859), za něhož poutní kostel byl překlenut, čímž stal se daleko vzdušnější.

D) Svatá Hora pod správou OO. redemptoristů až po naše doby.

Po zesnulém proboštovi Petrovi Jeřábkovi, který v této hodnosti byl na sv. Hoře čtvrtý a poslední, následoval administrátor Jan Kohout, který dobře nahlížel, že sám s toliko dvěma

nebo třemi kaplany nestačí, by tisícům poutníků mohl svatými svátostmi přisluhovati. V té věci netajil se s tímto přesvědčením ani † kardinálu a knížeti arcibiskupu pražskému Bedřichu Švarcenberkovi, jenž po dlouhém jednání na sv. Horu *kněze z kongregace Nejsvětějšího Vykupitele,* jinak redemptoristy, povolal. Z těchto byli první P. Václav Zyka a P. Frant. Sal. Vítek, kteří r. 1860 se odebrali do nové residence své.

Zásluhy této kongregace, která na posvátném místě do dnes působí, bylo by zbytečno vypisovati, ježto množící se úcta k Matce Boží i Sv. Hora sama novou a pečlivou svou úpravou mluví za nás daleko výmluvněji. První zajisté snahou těchto horlivých missionářů bylo vždy toto poutnické místo s památnou svatyní netoliko na stupni slávy udržeti, ale vše vykrášliti a zachovati.

Co oprav provedeno tu bylo během čtyřiceti let! I nová kollej postavena byla vedle staré residence; fresky, oltáře, svatyně, ambity, střechy znova a znova byly renovovány, takže srdce každého poutníka plesá již při pouhém pohledu na Svatou Horu, která bělá se zdaleka. Věru, zdá se každému příchozímu, že ani vísky a dědiny, ukazující se v malebném pozadí, nejsou tak sluncem ozářeny jako onen nám drahý stánek na místě Matkou Boží vyvoleném.

Proto nedivíme se, že když sem v r. 1866 přitáhli nepřátelští Prusové, ač byli většinou protestanté, že modlili se tu co nejzbožněji a že téměř každý z nich si odnášel domů z tohoto poutního místa nejeden obrázek jako drahocennou památku.

Z toho, co jsme pověděli, vysvětliti si můžeme, proč na toto poutní místo do roka putují tisícové, takže jen během jednoho léta víc než 150 tisíc poutníků zde sv. svátosti přijímá. Jdi na Svatou Horu za léta kdykoliv a vždy tam setkáš se s četnými poutníky.

Zvláště zajímavý jest pohled na jednotlivé příchozí, jsi-li trochu jen znalcem lidí. Vždyť poznáváš takřka na tváři každého, proč sem přichází: zda tak činí snad proto, aby dostál slibu před lety učiněnému, či zvláštní příčina jej sem pudí a okamžitá potřeba. Vidíš tu i starce a stařeny, kteří se sem přišli rozloučit — a odcházejí odsud naposledy; vidíš tu matky obětující své dítky Marii Panně, chudasy i boháče, a všickni klečí svorně vedle sebe, líbajíce roušku milostné sochy, že se nezdržíš a ani nevíš jak, klečíš vedle nich a rty tvoje šeptají tutéž modlitbu »Zdrávas Maria . . .« »Pod ochranu Tvou se utíkáme.«

Když r. 1882 konala se stopadesátiletá památka korunovace Svatohorské u přítomnosti arcibiskupa a tehdejšího kardinála nuncia papežského Vanuteliho, který v Římě zajisté nejednu slavnost církevní viděl, řekl tento, všecek uchvácen veškerou

slávou a zbožností lidu: »Toť skutečně úchvatné podívání, podívání velikolepé, až podivné a neslýchané andělům i lidem . . .«

Sv. Otec Pius X. znaje dobře velikou úctu českého lidu k tomuto posvátnému místu, povýšil na počátku r. 1905 kostel svatohorský na basiliku, což zvlášť slavným způsobem oslaveno bylo za přítomnosti duchovních hodnostářů a J. E. kardinála a knížete arcibiskupa pražského Lva Skrbenského ze Hříště dne 2. července téhož roku. Prohlášením tím postavena jest Svatá Hora do první řady poutních míst v celém mocnářství rakouském, jak toho právem zasluhuje.

E) Stručné popsání Svatohorských památek.

Chceme-li vystoupiti z královského horního města Příbrami na Svatou Horu, můžeme tak učiniti buďto *po dřevěných* a *krytých schodech* (400 metrů dlouhých), které roku 1658 vystavěti dal hrabě Aleš z Mitrovic, anebo *cestou vedoucí stromořadím,* kterým po krátké, avšak dosti obtížné cestě ocitneme se na planině svatohorské. Čtyři řady bud i zděných krámků, jež po levé straně vidíme, prozrazují i ve všední dny letní ráz místa poutnického, kdežto po pravé straně stkví se nádherný *portál Svatohorský* s ambity po obou stranách, od něhož dolů k Příbrami táhne se po svahu *residence jesuitská* (z r. 1664) a vyšší nová budova, *nynější kollej redemptoristů.*

Před bývalou kollejí jesuitskou stojí *sloup se sochou Panny Marie,* postavený r. 1661 nákladem českého pána *Jaroslava z Dobrše.*

Ještě výše vypíná se »*Kalvarie*«, to jest veliký kříž se sochami Panny Marie, sv. Jana a Maří Magdaleny, pořízený v r. 1692 říšským hrabětem Ferdinandem z Harrachu, který svěřil provedení tohoto díla příbramskému sochaři Matěji Huebrovi.

Na jižní straně nalézá se známá *studnice svatohorská,* krytá nízkým stavením s věžovitou střechou.

Než zastavme se již *před 22 m. širokým portálem,* jenž jest v překrásném vlašském slohu nádherně vystavený a vyzdobený, kterým vstupuje se dovnitř se strany východní.

Dvě mohutné *sochy andělů* na schodech zvou příchozí do vnitř marianského našeho hradu. Po stranách vchodu viděti *obrazy poutníků,* vstupujících na posvátné toto místo. Nad přepažením portálu stojí velká, věrná, pozlacená *socha Matičky svatohorské* a po boku jí *socha sv. Ignáce* a *sv. Františka Xaverského.* Po obou stranách soch těchto jsou *čtyry okna,* odkudž druhdy na přivítanou poutníků zaznívaly trouby a vířily bubny

(kotle). Druhá strana portálu, která do vnitř hledí, opatřena jest též čtyřmi okny. V prostoře této, ještě dvěma zděmi uzavřené, bývala šlechta, když u větším počtu Sv. Horu navštívila. Teď užívá se místnosti té jako kůru o velkých slavnostech času letního, když služby Boží konají se u oltáře císařského v kapli martinické. *Poboční zdi portálu* zakončeny hranolovitýma *dvěma vížkami*, z nichž každá *čtyřmi sochami* proroků Starého zákona ozdobena jest. Uprostřed pak mezi věžemi těmito vine se ballustrada, na níž stojí 7 *poprsí královských a knížecích ctitelů marianských*.

Na portálu celém pracovalo v letech 1702—1705 několik sochařů a kameníků. Architektonickou část provedl novoměstský kameník Jan Oldřich Manes (Mauner?); ballustradu provedl Matěj Hueber; sedm poprsí na ballustradě Jan Brokov; sochu Panny Marie, sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského a dva anděly malostranský sochař Jan Umlauf Maier. Obrazy po stranách hlavního tohoto portálu, který sluje také »*Pražskou branou*«, maloval v r. 1881 akademický malíř František Čermák z Prahy.

Nuž, vstupme i my tímto hlavním portálem a ocitneme se po několika krocích *v ambitu*, který tvoří 80 m. dlouhý a 70 metrů široký čtverhran, kolem vlastního kostela se vinoucí.

Ambity tyto byly zbudovány r. 1669 dle návrhů P. Benjamina Šlágera a stavitele Luraga. *Klenba* jejich jest křížová a na ní zobrazeny jsou různé zázračné události na přímluvu Panny Marie svatohorské ze 17. a 18. století. *Na stěně ambity uzavírající* jsou *velké obrazy* hlavních událostí z dějin Svaté Hory. Všech těchto lunetových obrazů jest osmnáct a maloval je po většině J. Mathauser v novější době.

Ve stěně okružní mezi těmito obrazy právě jmenovanými jsou *výklenky s oltáři* Výklenky tyto tvoří vždy s příslušnou částí ambitu jako kapli, bohatou štukaturou zdobenou. Oltářů v těchto kaplích jest 9 a *obrazy oltářní* představují různé události ze života Panny Marie. Maloval je v letech 1870—1881 malíř Umlauf, mimo oltářní obraz Bolestné Matky Boží, který pochází od Herzoga (1872).

Což však zvláště dodává Svaté Hoře podoby Marianského hradu, jsou *věže osmiúhelníkového půdorysu*, kryté báňovitou střechou a lucernovitou vížkou. V každé z těchto věží nachází se dosti prostranná kaple a to v rohu jihovýchodním *kaple Pražská* (vystavěná roku 1661) s oltářem Panny Marie Sněžné, v rohu severovýchodním *kaple Mníšecká* s oltářem sv. Jana Nepomuckého, v rohu severozápadním *kaple Plzeňská* s oltářem sv. Bartoloměje, a v rohu jihozápadním *kaple Březnická* s oltářem Panny Marie. Kaple tyto jsou na stropech ozdobeny pěknými

štukatérskými ozdobami a malbami. Vchody, jež z ambitů do kaplí těch vedou, uzavřeny jsou krásně pracovanými *železnými mřížemi*, z nichž některé zhotovil roku 1713 Jan Jiří Knobloch z Prahy. Pod kaplí Plzeňskou nalézá se *kaple sv. Maří Magdaleny*, vyzdobená umělými krápníky. Do této kaple vchází se se zmíněných svatohorských schodů, jež v rohu severozápadním do ambitů ústí.

Uprostřed jižní části těchto ambitů nacházíme druhý portál,

Basilika na Svaté Hoře. (Pohled z ambitu.)

tak zvanou *Březnickou bránu*, která jest zbudována sice v slohu jednodušším, nežli hlavní portál, ale neméně zajímavém.

Uprostřed západní části ambitů stojí nízká *zvonice*, báňovitou střechou krytá; ve zvonici té visí čtyři zvony, kdežto pod zvonicí v ambitu nachází se u oltáře Panny Marie, orodující za dušičky, *krypta svatohorských proboštů*. Dříve v této hrobce pochovávali Jesuité svůj služebný lid a poutníky, kteří na Svaté Hoře zemřeli. Zdali skutečně někdo z těchto byl tu pohřben, nikde se zmínka nečiní.

Než všimněmež si *vlastního chrámu*, který stojí uprostřed ambitů na 2·5 metrů vysoké *terase*, která ohražena jest *ballustradou* (kamenným zábradlím), na které stojí celá řada *soch*, pocházejících z roku 1699—1701; zhotovil je po většině Matěj Hueber

Proti portálu hlavnímu, kterým jsme vešli, jsou k poutní svatyni přistavěny *tři otevřené kaple*.

V prostřední (Martinické) nachází se tak zvaný »*císařský oltář*«; slove tak proto, poněvadž *na stěnách* vedle obrazu Navštívení Panny Marie stkví se též obrazy jiné, představující nám mnohé osoby panovníků a mezi nimi i nevšedního dobrodince Svaté Hory, císaře Leopolda I. Nástěnné malby tyto obnoveny jsou v době novější professorem J. Sequensem. *Klenby*, jakož i *štít* ozdobeny jsou překrásným stukkem, které r. 1667 zhotovil Santino Cerghetti, kdežto *malby na klenbě* provedl Krištof Christ z Prahy.

Císařský oltář pochází již z doby novější a pořízen byl za rektora P. Klimenta Vlasáka (1868—1884); jest upraven tak, aby se netoliko mše svatá na něm sloužiti mohla, ale aby sem i milostná socha Panny Marie se přenésti a tu vystaviti dala, což děje se vždy, kdy nával na Svaté Hoře jest veliký. Poutníci zcela dobře mohou mši sv. a sv. požehnání přítomni býti stojíce buď pod širým nebem v nádvoří, anebo i v ambitech, ježto kostel vlastní stačí sotva pro 2000 lidí.

Zde umístěna jest i *kazatelna*, kdežto pod císařským oltářem nachází se *hrobka*, do níž dříve Jesuité své členy na tomto místě zesnulé pochovávali. Nyní činí podobně i Redemptoristé. Tuto císařskou kapli vystavěl vlastním nákladem Ignác hrabě Martinic, kdysi nejvyšší purkrabí království českého († 1685); proto také i jinak »Martinickou« se zove.

Dvě poboční, rovněž otevřené *kaple*, jsou o něco nižší.

Onu na straně evangelijní zbudoval hrabě František Gallas; jest zasvěcena ke cti a slávě sv. Jáchyma a Anny, jakožto rodičů Panny Marie.

Druhou, na straně epištolní, vystavěli hrabata Jan z Vrbna a Václav Vchýnský rovněž v druhé polovici 17. věku; tato opět zasvěcena jest ke cti a slávě sv. Josefa.

Obě tyto poboční kaple byly hned po vystavění malbami vyzdobeny; nynější *obrazy* nástěnné v nich jsou dílem akademického malíře Umlaufa. Bohaté *práce štukatérské* provedl v letech sedmdesátých minulého věku mistr Vojtěch Pupp.

Jako *na východní straně* kostelíka přistavěny byly tři právě zmíněné kaple, tak zbudovány byly i *tři podobné kaple na straně západní* r. 1675 nákladem hraběte Františka Libštejnského z Kolovrat. Tyto otevřené kaple západní byly později

zvenčí zazděny, kdežto zadní stěna, přiléhající k poutnímu kostelíku našemu, byla odbourána a tím spojení s chrámem k vůli rozšíření bylo docíleno. Také na *straně jižní a severní* byl kostel rozšířen obdélníkovými přístavbami a to již roku 1658, takže z původní gotické kaple svatohorské zachovaly se pouze obdélníkové zdi jeho lodi.

Ježto však poutní svatyně naše i po svém rozšíření byla nízká, byl rovný strop její za doby proboštů odstraněn a nahrazen jednoduchou klenbou.

Avšak ještě krásnějšího upravení dostalo se svatyni svatohorské péčí P. provinciála J. Němce a rektora P. Hradiláka v roce 1903, kdy bývalá kruchta byla zbořena, čímž kostel stal se vzdušnějším a jasnějším. V tomtéž roce opravena byla i *klenba chrámová* hlavní lodi a ozdobena *nádhernou štukaturou*, při čemž nebylo zapomenuto ani na výzdobu stěn. Až do této doby stěny i klenutí byly prázdné, ale jaká to nádhera překvapuje nás nyní! A co více těší nás, jest to, že práce tyto vynikají uměleckým provedením prvního řádu. Nákresy k této ornamentální výzdobě zhotovil nadaný architekt a professor R. Němec, kdežto práci prováděli vesměs osvědčení čeští umělci, vyšlí z české školy sochařské, nanášejíce ornamenty přímo na zeď.

Aby práce tato tím více vynikla, opatřeny byly ozdoby tyto nátěrem v nádechu slonové kosti a jednotlivé části byly i bohatě vyzdobeny. Kaple mimo to opatřena účinnou ventilací a acetylénovým osvětlením a presbytář od lodi chrámové oddělen překrásným mramorovým zábradlím, které daroval nejmenovaný církevní hodnostář.

V kostele upoutají naši pozornost *dva poboční oltáře*, umístěné ve zvláštních kaplích při zdi severní a jižní. Jsou to *oltář sv. Františka Seraf.* a *oltář Panny Marie* vždy trvající pomoci, které pocházejí z doby novější. V lodi chrámové, do níž vedou dvě předsíně z bočních stran, zasluhuje zmínky *vkusná kazatelna* a *velký kříž* umělecky provedený ze XVII. století.

Ale již neváhejme a věnujme pozornost svou drahocennému *oltáři hlavnímu*. Na místo něho stával tu kdysi oltář jen prostičký, zděný, na kterém stávala milostná soška Rodičky boží svatohorské ničím nekrytá. Nynější oltář stříbrný jest pozdější a dílem v pravdě uměleckým, jež dokazuje jak dovednost, tak i obětavost různých dob. Tak na příklad *stříbrné antipendium* daroval r. 1686 Adolf hrabě ze Šternberka, jak i jeho znak to dokazuje. *Stříbrné schůdky* pro svícny i *s tabernakulem* darovala r. 1686 zbožná paní a vdova po hraběti Ignáci Martinicovi paní Zuzana Polyxena, rozená Dietrichsteinová. Drahocennou *skříňku* na milostnou sošku pořiditi dala r. 1683 ovdovělá hraběnka Strozziová, rozená Khevenhüllerová, a to z ryzího stříbra.

Milostná soška Svatohorská.

Hořejší část oltáře jest rovněž z různých dob. Zhotovil ji v letech 1745—1746 stříbrník Josef Seitz, načež v letech 1758—1759 Kašpar Gschwandter ji znova upravil a značně zvýšil. V té době pořízeny bohaté *stříbrné reliquiáře*, takže celková úprava tohoto nádherného oltáře přímo překvapuje a jest důstojnou okrasou této slavné poutnické svatyně, které tím většího lesku dodává. Oltář celý posledně byl opraven výborným stříbrníkem pražským Janem Tenglerem v r. 1896.

Na tomto, abychom řekli, nádherném trůně stojí tudíž *milostná* ona *socha Marianská* — cíl tak mnohých poutníků. A podivno! Neuchvacuje ani uměleckým provedením, ani velikostí (jest asi půl metru vysoká a ze dřeva hruškového), a ty maně přece klekáš a upínáš zrak zamžený v tu její milou tvář. Ano zdá se ti, jakoby na tebe se usmívala a Ježíška, kteréhož drží na rukách svých, ti ukazovala, chtíc tě potěšiti a posíliti v tom krutém boji vezdejšího života. A již znovu spínáš rukou svých a modlíš se za sebe a za své drahé a obětuješ tu všecky bolesti a strasti, že zdá se ti, jakoby ten kříž Bohem ti uložený, který tě tolik tísnil, padal s beder tvých. Je ti lehčeji, ba sladko v duši, jako bys byl dítětem a vinul se k své matce. Z této posvátné nálady vyrušuje tě jen dušený pláč tak mnohého poutníka. Než ne, to nejsou více slzy zoufalství a bolesti, ale naděje a radosti, že popřáno bylo člověku hříšnému utéci se až sem na toto svaté místo, tolika zázraky na přímluvu Bohorodičky oslavené. A ty veliké divy dějí se dosud . . . Víme, že nevěrec snad usměje se při slovech těch, a zvláště když dodáme, že Svatá Hora jest — našimi českými Lurdy, kde už před sta lety i těžce nemocní nalezli svého uzdravení a nacházejí ho stále; ovšem jen ti, kteříž jsou toho hodni . . . A srdce věřící to chápe. Neboť vládne-li Bůh všemohoucí silou nevyzpytatelnou všemi živly, nebesy a zemí, proč by nemohl poručiti chabému a křehkému tělu člověka a uzdraviti je, které slíbil vzkřísiti i tehdy, kdy toto rozpadne se v prach rozmetený v úhly světa? Či měl by pohrdati přímluvou té mocné Orodovnice vlastní Syn její, který ji tolik miloval? Ó nikoliv, nepochybuj již nikdo více! Vždyť nevěříš-li pouhé liteře, uvěř aspoň těm, kteří byli svědky očitými mnohých těch divů. A ti tobě dosvědčí, kterak mocně mluví tu Pán, jako kdysi mluvil v Kafarnau slovy své věčné lásky, když byl řekl: »Víra tvá tě uzdravila!«*)

*) Prameny. Balbín: Vita venerabilis Arnesti, primi archiepiscopi Pragensis. Miscelanea. Diva Montis sancti . . . Jedina: Svatá Hora. R. Kameníček: Svatá Hora. Dr. Borový: Děj. arcidiecése pražské. Dr. Podlaha: Vzpomínka na Sv. Horu a Soupis památek okr. příbramského. Kl. Vlasák: Svatá Hora. P. Fr. Blaťák: Opravy konané r. 1903 v kostele na Sv. Hoře a j.

7. Marianské poutní místo „Maková“ na Příbramsku.

K nejstarším českým dědinám náleží ves *Smolotely*, ležící od Příbrami as půl třetí hodiny cesty směrem jihovýchodním. Dle některých zpráv lze za to míti, že býval tu už v nejstarších dobách manský statek, jehož majitelové během času se měnili.

A právě nade vsí touto, čítající něco přes 800 obyvatelů, vypíná se na levém břehu řeky Vltavy *vrch Makov*, lidem okolním horou Makovou zvaný, ač jeho výše nad hladinou mořskou sotva přes 580 metrů přesahuje. Vrch tento porostlý jest lesem od paty až k nejvyššímu bodu jeho, kde vystavěna jest památná svatyně, četně od poutníků navštěvovaná. Vyhlídka odtud jest přeutěšená, neboť za jasného počasí viděti lze daleko na vše strany, ano až na dumavou Šumavu.

Svatyně sama zbudována jest ve slohu vlašském a přikryta *kopulí*, která, čníc mezi *dvěma vížkami*, velmi pěkně se vyjímá. Tento chrám makovský stavěl od r. 1719 až do r. 1722 Jan Felix Chanovský-Krasilovský z Dlouhé vsi, pán na Krasilově, Němčicích, Smolotelech, Dožicích, Bukovanech, Řeči a Touškově a dal jej ke cti a slávě sv. Jana Křtitele na poušti a Panny Marie Karmelské posvětiti.

Při dobudované svatyni zbudoval i *klášter pro řeholníky řádu karmelitánského*, do kteréhožto řádu i sám vstoupiti si umínil.

Kostel slavně byl posvěcen dne 5. října r. 1723 od světícího biskupa hraběte Šporka a skoro současně uvedeni byli do

nového kláštera dva mnichové řádu karmelitánského, kteří s sebou milostnou *sošku Panny Marie škapulířské* přinesli, uloživše ji na hlavním oltáři k uctění zbožnému lidu. Od té doby byla svatyně tato četně navštěvována a zřízeno tu i škapulířské bratrstvo Panny Marie na hoře Karmel. Kdo nejvíce se z toho těšil, byl zbožný zakladatel sám, který hodlal kolem kostela vystavěti i ambity, ale náhlá smrt, která stihla jej r. 1730, přerušila všecky další jeho záměry. Tělo jeho uloženo bylo k posmrtnému spánku pod svatyní sv. Anny nad Krasilovem a Maková osiřela, neboť ztratila svého dobrodince, a ježto umřel

Poutní chrám na Makové.

bez poslední vůle, nedostalo se karmelitánům na výživu odnikud ani haléře. Z té příčiny opustili makovský klášter svůj, aby se sem už více nevrátili.

Následek toho byl, že kostelík jindy četně navštěvovaný zůstal od r. 1730—1760 bez duchovního. Nelze se ani diviti, vždyť nebylo zde ani příbytku pro něho, ježto karmelitánský klášter brzy po odchodu mnichů vyhořel.

Teprve uvedeného r. 1760 dosazen sem byl za duchovního správce P. Jiří Bayer, pro něhož i jeho nástupce složil tehdejší

držitel panství pan Křepický 5000 zl. stříbra jako kapitál na výživu, začež každý makovský duchovní měl povinnost za celý rod dobrodinců sloužiti čtyři mše týdně. Sestra Křepického Antonie Santini z Aichlu uložila na vydržování věčného světla v chrámě makovském 200 zl. stříbra a dcera její, která jako dědička panství smolotelského zemřela r. 1778, odkázala na vydržování této svatyně 1000 zl.

V době josefinské zrušeno bylo bratrstvo Panny Marie škapulířské a slušné jeho jmění propadlo fisku. Avšak pouti zbožného lidu na toto svaté místo už nezanikly — naopak množily se čím dál, tím více.

Škapulířské bratrstvo znovu zřídil P. Jan Šrámek (od r. 1853 –1865) a lokalie makovská povýšena brzy na to na faru, k níž připojeno několik vesnic

Jak jsme se už zmínili, jest *poutní tato svatyně* vystavěna ve slohu vlašské renaissance a to stavitelem Antonínem Can-

nevallem (jinak Chanivallem). Střed stavby tvoří elipsa, jejíž osa měří skoro 10 metrů, kdežto osa menší asi 7 m. Na straně západní přiléhá k tomuto středu *přístavek* skoro 6 m. dlouhý, kde umístěna jest i kruchta. Na straně východní připojuje se *presbytář* 7 m. dlouhý a skoro tolikéž široký. K němu na stranách přilehají jednopatrové obdélníkové přístavky, z nichž severní *oratoř* a jižní *sakristii* obsahuje.

V předu, kde vypínají se *dvě věže* a *báň chrámová*, vidíme *průčelí se znakem pánů Chanovských*, nad nímž ve výklenku umístěna jest *socha sv. Jana Křtitele*, patrona chrámu. *Ve štítu* ještě výše spatřiti lze kamennou *sochu Panny Marie* bez poskvrny hříchu prvotního počaté.

Světlo do kostela vchází *čtyřmi oblými okny* s dvěma o něco menšími.

Vejdeme-li hlavními dveřmi od strany západní do chrámu pod kruchtou, otevře se nám milý pohled na celé toto posvátné místo, bohatě štukaturou zdobené. *Strop* nad chorem vyzdoben jest pěkným *freskem*, představujícím »Stětí sv. Jana Křtitele«. V segmentech spatřujeme *další obrazy čtyř sv. Otců* a to svatého Ambrože, Jeronyma, Řehoře a sv. Augustina, podobně na obmítce malované. Rovněž tak vyzdoben jest strop nad kněžištěm, jenže nevědomostí lidskou stalo se, že byl zabílen.

V chrámě samém nalézají se *čtyři oltáře* vynikající umělou řezbou, *kazatelna* a *dvě zpovědnice* se *sochami sv. Maří Magdaleny a sv. Jana Nepomuckého*. Ve výklencích ve zdi stojí *sochy svatých českých patronů* — sv. Václava, Ludmily, Jana Nep. a Norberta.

V hlavní lodi v pravo jest *oltář sv. Anny*, v levo proti *oltář Neposkvrněné Panny Marie*, kdežto blíže vchodu do presbytáře lze spatřiti *oltář Královny sv. škapulíře*, který jest privilegovaný.

Oltář hlavní jest největší a ozdoben *obrazem* představujícím křest Ježíšův v řece Jordáně.

Před tímto stkví se nad tubernakulem v gotické zlacené a zasklené skříňce *milostná socha Panny Marie škapulířské*, oděná pěkným rouchem s Ježíškem v ruce a s korunkou na hlavě. Výška její obnáší as 60 cm. a jest z hruškového dřeva dosti slabě provedená.

Toť cíl tak mnohých a četných poutníků, kteří přicházejí sem vždy na nejbližší neděli po 16. červenci, to jest po slavnosti Panny Marie Karmelské a to netoliko z nejbližšího okolí, ale i z dáli — z krajů až sedm mil vzdálených. V ten den, ano už v předvečer, bývá Maková oživena až 10.000 ctiteli marianskými, z nichž 1000—2000 přistupuje ke stolu Páně a k správě

Boží. V ten čas bývá tu i troje kázání pod širým nebem, načež milostná soška dává se věřícím k líbání.

Pouť kostelní koná se vždy nejbližší neděli po 24. červnu (svátku sv. Jana Křtitele). Mimo to od r. 1883 slaví se vždy v neděli druhou po sv. Duchu památka korunování Panny Marie Makovské za největší slávy.

Na svátky marianské skoro vždy viděti lze na Makové to či ono procesí a proto máme za to, že toto posvátné místo nelze řaditi mezi ta nejposlednější. Kéž jest tomu tak i na dále! Jsouť poutní místa marianská našimi katolickými hrady a baštami proti nevěře a bludům a proto za to prosíme: »Pane Bože, nedej, nedej jich zdolati nepřátelům víry, aby lid náš, jak byl, i zůstal — národem marianským! *)

---

*) Prameny: Zpráva vdp. faráře J. Lefflera. Schaller VIII. Sommer. Fr. Panocha: Popsání poutního chrámu sv. Jana Křtitele a Matky Boží na Hoře Karmel a j.

8. Poutní místo sv. Dobrotivá

(na Ostrově).

Pátráme-li v rodokmenech české šlechty, shledáváme, že mezi nejstarší rody u nás náležel bez odporu šlechtický rod pánů Zajíců z Valdeku, který v jedenáctém století již udává se jako zvláštní větev Buziců.*) Po těch zdědili i erb s hlavou kančí.

Jako nejstarší známý člen připomíná se Dědříšek, který padl v bitvě s Poláky r. 1110. V druhé čtvrti téhož století činí se zmínka o Jurikovi (Jiříkovi), který zúčastniv se křižáckého tažení do Svaté Země, umřel v Jerusalémě r. 1148. Teprve v druhé polovici XIII. století dovídáme se více o Oldřichovi, jenž vynikal neobyčejnou zbožností a proto také zanechal po sobě vzácnou památku — *chrám zasvěcený ke cti a slávě Marie Panny s klášterem augustianským na Ostrově*, neboli zkrátka »*Ostrov*«, protože vystavěn byl na skutečné výspě, kterou tvořila dvě ramena tak zv. »Červeného potoka« a dosti velký rybník v bývalém kraji hořovickém.

O založení tohoto posvátného a později poutního místa vypravuje stará pověst následující: »Když pan Oldřich na svém hradě Valdeku dne 24. března 1262 v noci ve své ložnici spal, pocítil libý vánek, který ho probudil ze sna. Prohledávaje pak všechno ve své ložnici, spatřil ke svému podivení dva krásné a spanilé muže (byli to svatí apoštolové Petr a Pavel),

*) Buzicové uvádějí se již v pověstech o kněžně Libuši.

kteří ho takto oslovili: »Oldřichu, víť Pán Bůh, co obmýšlíš a žádáš, a proto vstaň, oblec se hbitě a pojď s námi!« Oldřich uposlechl hlasu knížat apoštolských a s nimi na cestu neznámou se vydal, a sotva že několik kroků učinil, objal ho líbezný větřík, jenž jej v okamžiku přenesl na místo uprostřed hustých lesů položené a Ostrov řečené, kteréžto místo asi hodinu cesty od hradu Valdeku jest vzdáleno. Zde objevila se panu Oldřichovi velmi sličná panna, jejíž neobyčejně krásnou a spanilou postavou byl jako u vytržení a nadmíru dojat. I řekl jemu sv. Petr: »Oldřichu, vidíš-li a znáš-li tu předůstojnou Pannu?« Načež Oldřich odpověděl: »Vidím, ale nevím, kdo a odkud jest. Jak živ jsem nic tak krásného neviděl.« Nyní sv. apoštol Petr vyjevil jemu vidění to řka: »Rodička boží jest to, kterou často vzýváš a žádáš, aby za tebe u Syna svého orodovala.«

Po slovech těch padl Oldřich na kolena svá a klaněl se velebné Matce boží, jež k němu tato slova promluvila: »Oldřichu, tato jest Syna mého i má, nás obou vůle, abys na tomto místě kde mne státi vidíš, dal ke cti jména mého co nejdříve vystavěti klášter a do něho uvedl služebníky mé, začež budeš míti od Syna mého a Pána svého hojnou odplatu.« Po té hned blahoslavená Rodička boží zmizela, jakož i oba mužové, knížata apoštolská, kteří se byli před tím objevili Oldřichovi v ložnici jeho. I zůstal pan Oldřich nyní samojediný v krajině lesnaté a hledal cestu, kudy by se mohl navrátiti do sídla svého. Když konečně po dlouhém hledání došel až ke hradu svému Valdeku a klepal na vrata hradní, aby mu otevřeno bylo, vrátný, jenž pánu svému přišel otevřít, velice se tomu divil, jak pán jeho mohl z hradu uzavřeného odejíti, když mu neotevíral a tudíž uctivě se pána svého tázal: »Pane, kterak's vyšel, když jsem ti neotvíral?« A v odpověď řekl p. Oldřich: »Vůle boží.«

Po tomto zázračném výjevu p. Oldřich Zajíc z Valdeku stále o tom přemýšlel a bez ustání zanášel se tou myšlenkou, aby mohl ke cti Panny Marie založiti kostel a klášter. I neváhal tedy dlouho s úmyslem svým, a dva dny po vidění svém, dne 26. března 1262, položil první základy k dílu svému a vyžádal si k tomu dovolení od krále Přemysla Otakara II. Se stavbou kláštera i kostela se pospíchalo tak, že za rok mohli již řeholníci započíti svou blahodárnou činnost.

Než pan Oldřich Zajíc byl nyní na velikých rozpacích, jaké služebníky do nově zbudovaného kláštera uvésti má. Avšak i v tomto případě byl od anděla ve snu ponaučen, že jsou to řeholní poustevníci řádu sv. Otce Augustina, kteří již tehda v Pivoňce u Ronšperka sídla svá měli.«

To vše vypravuje pověst, již uvádíme netoliko pro její zajímavost, ale také proto, že určitějších zpráv nám schází.

Tolik však jisto jest, že skutečně zmíněný český pán Oldřich z Valdeku klášter na Ostrově založil, do něhož na doporučení papeže Urbana VI. řeholníky augustiánské uvedl a to dne 13. května r. 1263. Při této příležitosti posvětil chrám klášterní pražský biskup Jan III. z Dražic s biskupem jatuenským Jindřichem ke cti a slávě Zvěstování Panny Marie.

Není pochyby, že klášter panem Oldřichem Zajícem založený hned od počátku výborně zkvétal, čehož zbožný zakladatel po celých sedm let byl svědkem, až posléze dokonal život svůj na svém hradě Valdeku, zanechav po sobě četné potomstvo, i byl bezpochyby také v klášteře ostrovském pochován r. 1271.

Tři synové pozůstalí po panu Valdekovi, jakož i pozdější členové rodu Zajícovského nepřestávali klášteru na Ostrově býti štědrými dobrodinci, pečujíce zvláště o chrám, který zdál se jim býti příliš malý. A proto dali se do stavby nového a nádhernějšího, který přistavěn byl k původnímu, jenž od té doby jako poboční *kaple sv. Mikuláše tolentinského* se připomíná.

Nová svatyně na Ostrově vynikala nádherou a velice umělým klenutím; presbytář byl o jediném a smělém oblouku, kdežto loď chrámová měla klenutí v tré pole rozdělené, na štíhlých sloupech spočívající. U každého sloupu umístěn byl vkusný oltář a na hlavním stkvěla se i překrásná socha Panny Marie, o níž stará pověst vyprávěla, že pánům z Valdeku se vždy o ní zdálo, ba jim se i zjevovala, měl-li kdo z nich zemříti. Také kámen byl prý ušlechtilý a z něho velice uměle zdělána byla i kružba v oknech, jichž bylo sedm po každé straně.

Nemenším dobrodincem chrámu i kláštera byl vnuk pana Oldřicha Viléma z Valdeku, nejvyšší komoří Karla IV. a vedle tohoto i jiných zvláště Oldřich z Valdeku, pravnuk zakladatelův a kanovník na hradě pražském, který r. 1326 chrámu na Ostrově *tělo sv. Dobrotivé* *) daroval, které v Římě na papeži si vyprosil.

Pakli již dříve putovali sem poutníci, tož tím více putovali na Ostrov, když tam tělo sv. panny a mučednice s velikou slávou bylo uloženo.

Dle světice této nazýván byl od té doby i klášter na Ostrově »*u svaté Dobrotivé*«, kteréžto pojmenování zachovalo se až na naše doby.

Mezi pány Zajíci z Valdeku vynikali dobročinností i později Zděslav z Valdeku, jeho choť Svatoslava (oba † 1358) a hlavně Zbyněk, příjmím Zámořský (pro své cesty do Svaté Země a dalekých krajin nazvaný), jenž vystavěl hrad Hasen-

*) Sv. Dobrotivá byla jednou z panen, které se sv. Voršilou pro víru Kristovu smrt podstoupily kolem r. 449 v krajině blíže Kolína nad Rýnem.

burk a první pánem z Hasenburku se jmenoval. Týž vystavěl při kostele i vkusnou věž, rozmnoživ statky klášterní, jak to činili již někteří jeho předkové.

Sv. Otec Bonifác IX. udělil poutnímu místu veliké duchovní výhody, ano i odpustky dne 6. dubna 1401.

Zvláště nemálo uctívány byly tu již tehdy poutníky ostatky sv. Dobrotivé; její socha, postavená na oltáři, vynikala neobyčejnou krásou. Stůjž zde popis její, vzatý ze staré pamětní knihy, kde se dí: »Byla vyřezaná ze dřeva a měla výšky sedm čtvrtí lokte pražského vyjma korunku, která zvláště na hlavu sochy postavena byla. Oděv na soše vyřezán byl podle způsobu panského a celá byla barvy bílé. Celá socha byla tak zhotovena, ana sv. Dobrotivá stojí; obličej byl tahů krásných, ušlechtilých a nábožných; oči jako ke spaní zavřené a ruce křižmo přes sebe složené, při čemž dlaně byly k tělu obráceny. Na prsou byla vydlabaná dutina na způsob malé skřínky a sklem opatřena, poněvadž časem bývaly v ní kosti svatého těla.«

Než po dnech slávy dostavily se záhy dnové utrpení i zkázy. V nešťastných válkách husitských bylo toto posvátné místo třikráte přepadeno, vypleněno, ano zapáleno a zbořeno. Mniši byli pobiti a jen malá část se jich zachránila útěkem na Valdek, kam nejcennější věci a bezpochyby i socha sv. Dobrotivé byly odneseny. Za to svatyně byla zničena skoro nadobro, ano ani hroby v ní ušetřeny nebyly.

Než i po této pohromě ukázali se potomci páně Oldřichovi jako dobrodinci chrámu i kláštera na Ostrově. Byli to hlavně Mikuláš a Jan z Hasenburku a Jan Zdeněk z Rožmitálu, kteří netoliko první pomoci poskytli, ale i roku 1496 převora P. Mořice ku papežskému legátu poslali, aby vymohl u apoštolské stolice odpustky pro ty, kteří by nějakým způsobem na obnovení kláštera a svatyně přispěli.

Bylo-li to povoleno, nevíme určitě, ale tolik jisto, že pomocí dobrodinců chrám byl střechou přikryt, přezděn a vyklenut, při čemž do zdí zasazeny byly erby tří výše jmenovaných pánů.

Aby se služby boží ihned konati mohly, upraven kostel původní, to jest kaple sv. Mikuláše tolentinského.

Než ani později nenastaly klášteru u sv. Dobrotivé lepší časy, tak že mnichové byli nuceni jej opět opustiti a do Prahy se uchýliti. Zchudlí zatím členové rodiny pánů z Hasenburku rozdělili se o zbytek statků řeholníků ostrovských a tím dílo zhouby takřka dokonáno. Jan Zbyněk z Hasenburku sice chtěl obnoviti klášter i chrám, ale nedostávalo se mu prostředků. Utratilť všecko jmění své s alchimisty, zanechav syny po smrti své (r. 1616) v největší chudobě. Z těch Jaroslav († r. 1663) byl také posledním potomkem tohoto rodu a byl v chrámě Panny Marie Sněžné pochován.

Zbiroh a klášter u sv. Dobrotivé přišel už před tím na Ladislava (Dobrotivého) z Lobkovic a byl znovu r. 1620 vydrancován Uhry, kteří neušetřili ani ostatků světice, jež rozházeli. Ostatní dokonal lid, který odnášel trámy a dvéře odtud domů na palivo.

Roku 1637 dostal se na Zbiroh za císařského hejtmana Jan Koleus z Kolína, jenž před tím býval rytmistrem ve vojště císařském; ten vida zkázu nádherné svatyně u sv. Dobrotivé, dal chrám střechou pokrýti r. 1642. Také strop a rozstouplé stěny dal stáhnouti a opraviti, a aby poutní místo oživlo, hleděl obnoviti processí, což se mu i podařilo. Choť zmíněného pána darovala ornáty a konečně našli se i jiní dobrodinci, kteří mnohé a právě ty nejnutnější potřeby pořídili. Přes to zůstával kostel bez kněze, až teprve roku 1676 dovolil císař Leopold I. řeholníkům sv. Augustina, aby se mohli vrátit do svého bývalého kláštera dobrotivského.

Uvedení mnichů stalo se s největší slávou. Ale v jakém stavu vše nalezli, vysvítá ze současného tehdy stesku, který patrně člen řádu augustinského v pamětní knihu vepsal. Praví výslovně: »Klášter ten přechudobný v pouhém božím a účinlivých dobrodincův slitování postavený jest v kraji pobrdském, prostřed mezi Svatou Horou neb Příbramí a Rokycany; míli od Hořovic, Žebráku, Cerhovic, Mýta, Jince na gruntu někdy waldeckém, potom našem, nyní Jeho Milosti císařské zbirožském, vzdálený, koutný, osamocený, nepřístupný, pokojný, s jedné strany na chlumečku, mezi horami, lesy, potůčky, právě poustevný. Kostel postranní bez klenutí, zdi staré, otrhané, vysoké, zohyzděné, oslabené, oltáře prosté zdoby a potřeba jak vnitřní, tak zevnitřní touží po slitování i pomoci nějakého podstatného Marianského milovníka a dobrodince, jehož nábožná ruka by vynahradila, co někdejší bohaprázdná, kacířská porušila.«

Sotva však klášter ze ssutin povstal péčí řeholníků a se vzmáhal, přišla nešťastná doba Josefínská. Klášter byl r. 1787

zrušen, pouti zakázány a teprve po dvou letech na veliké prosby dovoleno, že augustiani u sv. Dobrotivé směli zůstati a spolu uloženo jim, aby vedli duchovní správu v Zaječově, Nové Kváni, Olešné a Ivině, což náležitě církevní slavností bylo oslaveno.

Ježto Zbiroh s příslušným panstvím přecházel během let z ruky do ruky, neměli řeholníci u svaté Dobrotivé právě na růžích ustláno a pakli poutnické toto místo nezaniklo, jest to zásluhou jejich i milosti boží, z níž veškeré požehnání pochází.

Poslední léta svatyně svatodobrotivská byla slušně opravena i s pobočními oběma kaplemi (sv. Mikuláše a sv. Dobrotivé). Kromě zmíněné již sochy světice, památný jest *obraz na hlavním oltáři* představující legendu, kterak panu Oldřichovi Panna Maria se zjevuje a poroučí mu založiti klášter se svatyní na tomto místě.

Poutní slavnosti konají se tu hlavně v neděli po svatém Augustinu (slavnost řeholní), na šestou neděli po velikonoci a na Vše svaté. O těchto poutích přicházejí sem processí z dědin až 7 hodin vzdálených. Processí z Rokycan a odjinud, putující na Svatou Horu, zastavují se tu pravidelně.

Ke konci připomínáme, že toto posvátné místo u svaté Dobrotivé, jinak »na Ostrově«, nesmí se nikterak stotožňovati s »Ostrovem« u Davle, kde býval klášter benediktinský. S mýlkou tou shledáváme se v mnohých spisech a proto z té příčiny na to upozorňujeme své milé čtenáře, dokládajíce, že mnohé zprávy k tomuto článku čerpali jsme ze spisu nynějšího faráře vdp. Bernarda Branda, který o rozkvět tohoto posvátného místa získal si zásluh neobyčejných. *)

---

*) Prameny: Sommer. Schaller: Zpráva církevního odboru N. V. Č. Ottovy Čechy a j.

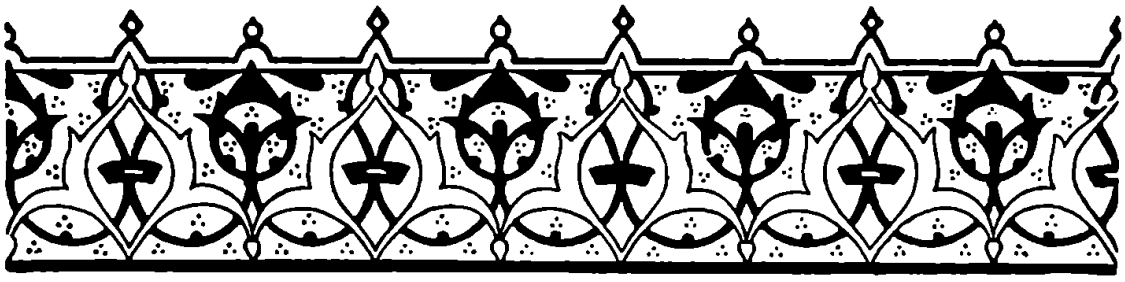

9. Kaple Panny Marie na Vršíčku u Rokycan.

Bylo tomu v r. 1680, kdy v Čechách zuřil hrozný mor, který zle řádil, tak že v Čechách víc jak 100.000 lidí v krátké době pomřelo, a aby pohroma byla ještě větší, dostavil se ještě po dvakráte, a to v letech 1689 a 1713. Avšak ačkoliv šířil se téměř po všech krajích, minul v letech naznačených královské město Rokycany, které vyvázlo vždy jako zázrakem.

Rokycanští plni vděčnosti k Bohu slíbili, že na poděkování za tuto milost postaví kapli zasvěcenou Panně Marii a ochráncům od zlých nemocí: sv. Rochu, sv. Šebastianu a sv. panně Rosalii. Místo k tomuto účelu vyhlédli *na »Vršíčku«*, to jest kopci as tři čtvrti hodiny vzdáleném od města směrem severozápadním.

Než pro nahodilé překážky Rokycanští nepřistoupili k dílu hned, ale odkládali až do r. 1741. A hle, i toho roku mor v Čechách zuřil, ale tentokráte již Rokycanům se nevyhnul! Plni strachu, že to trest boží, poněvadž slibu učiněného nesplnili, obnovili obyvatelé královského města Rokycan znovu zaslíbení své, ale pro války nebylo lze je hned uskutečniti, a to zvláště proto, že ani peněz na stavbu s dostatek nebylo. Než že nechyběla dobrá vůle, sbírkami docíleno bylo toho, že již dne 27. května r. 1744 mohl býti položen základní kámen rokycanským děkanem Šebastianem Tomandlem k votivní kapli, která také po třech letech dostavěna byla stavitelem Janem Mourkem v jednoduchém slohu, načež byla s velikou slávou požehnána.

Od té doby mile ční tato Marianská svatyně na Vršíčku porostlém jehličnatými stromy. Věru, krásnějšího místa královské Rokycany ani ke cti a slávě Panny Marie vybrati nemohly. Však jest tu také nával na svátek Navštívení Panny Marie, kdy se tu slaví *hlavní pouť*, a to ne bez veliké okázalosti. I na jiné svátky Marianské na Vršíček putuje zbožný lid i jednotlivci.

Hned nad schody na toto posvátné místo vedoucími stojí pěkný kříž, kterýž dal tu postaviti rodák rokycanský, † Jan Nekola, c. k. rada ve Vídni, pořídiv i na *hlavní oltář* obraz Navštívení Panny Marie.

Kaple sama činí velice milý dojem, ač jest to jednoduchá stavba barokní, nad níž kopulovitá střecha se čtyřmi vykýřovitými okny se klene s cibulovitě krytou lucernou.

Vnitřní prostora čtvercová jest nízkou kopulí překlenutá. Ku střední části připojují se na všech čtyřech stranách obdélníkovité části nízkou segmentovou střechou překlenuté; jedna z nich tvoří presbytář, zadní obsahuje na nízké klenbě spočívající kruchtu a obě postranní podobné empory.

Do kaple vedou *čtvery dvéře*, a to vždy z boku; nade dveřmi západními vytesán jest letopočet 1872. *Okna* jsou obdélníková a nahoře barokovitě prolomená. V obou rozích na straně západní vystupují ze zdiva *dvě malé nízké vížky* s cibulovitými střechami.

Zevnějšek jest prostý. Z vnitřního vyzdobení nic uměleckou cenou nevyniká mimo pěkný a uměle tepaný závěs na lampu, který k zábradlí kruchty jest upevněn.

Přes to svatyně na Vršíčku jest rokycanským rodákům tak velice milou, že jsme neváhali do této knihy ji zařaditi s tím srdečným přáním, aby zůstala jim i na dále tím, čím jest jim podnes, kdy vzpomínají na »Vršíček« vroucně i v cizině. Majíť aspoň čím se těšit a když se po letech navrací — snad nepoznáni a opuštění — kde nabýti útěchy a v tichu minulých dob vzpomínat. *)

---

*) Prameny: Jan Jodl, učitel: Vršíček. Adolf Srb: Rokycanské historie. Dr. Podlaha: Soupis památek.

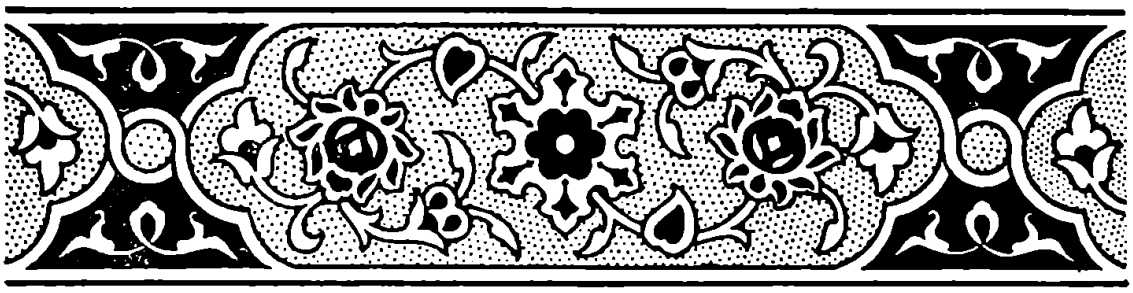

10. Marianská kaple v lese Kyjově u Plzně.

Hodinu od města Plzně na západ mezi Křimicemi, Račicemi, Malesicemi a Kotíkovem rozprostírá se *les* »*Kyjov*«, náležející k panství hraběte Karla ze Schoenbornů. Již v nepamětných dobách zavěsila ruka na staletém dubě malý obrázek Matky boží »pomocné«, který před 40 lety zaměněn byl větším a důstojnějším obrazem, jejž sem zesnulá a zbožná hraběnka Johanna Schoenbornová, rozená Lobkovicová, darovala a vlastnoručně upevnila na znamení vděčnosti za uzdravení milovaného synáčka.

Bylo-li již dříve toto místo hojně navštěvováno ctiteli Marianskými, nabylo tímto skutkem zbožné šlechtičny ještě větší vážnosti, a proto přicházeli sem věřící a zvláště matky chorých dítek s důvěrou v pomoc nebeské Královny. Z té příčiny připadl zasloužilý řídící učitel křimický Jan Kašpar na myšlenku, postaviti v lese Kyjově kapli, kde by netoliko obraz Matky boží byl kryt, ale kde by i o větších slavnostech sloužena býti mohla mše svatá. Přes veliké potíže a překážky sebral v pěti letech asi pět set zlatých a obdržev hraběcího svolení, dal se do stavby, která r. 1894 byla ukončena za přispění rolnictva okolního, jež zdarma dávalo povozy. Hraběcí velkostatek daroval stavivo a choť zvonaře Pernera v Plzni i pěkný zvon, jenž v dřevěné vížce čnící nad hřeben střechy byl umístěn. Do kaple pojat byl peň památného dubu i s milostným obrazem, takže dnes nachází se přímo za oltářem, kdežto koruna ční dále nad svatyní, jež stojíc na mírném svahu lesní samoty, bělá se už z daleka.

Slavného posvěcení dostalo se kapli této zmíněného roku dne 16. září, na svátek Jména Panny Marie. Posvátný obřad vykonal vikář plzeňský Martin Pachl za ohromného účastenství zbožného lidu z celého vůkolí. Zvlášť královské město Plzeň dokázalo, že jest stále touž starou, katolickou Plzní. Vyšlať dvě

Marianská kaple v lese Kyjově u Plzně.

nepřehledná processí z arciděkanského chrámu pod vedením plzeňského arciděkana Fr. Herolda a několika duchovních k slavnosti té, a čím více blížila se ke Kyjovu, tím více množily se zástupy lidu. Slavnosti súčastnily se vedle členů rodiny hrabat Schoenbornů, též processí z Křimic, Malesic, Škvrňan, Vejprnic,

Kotíkova i odjinud, jež sem docházejí až podnes, a to vždy na svátek Nanebevzetí Panny Marie, kdy v kapličce sloužena bývá slavná mše svatá.

Mimo tuto hlavní pouť bývá tato svatyně velice četně navštěvována mnohými poutníky na všecky svátky Marianské, již sem netoliko v církevních průvodech, ale i v celých zástupech neb jednotlivě putují, neboť úcta k Matce boží kyjovské roste den ode dne, čehož nejlepším dokladem jest, že ve svatyni po celý rok hoří svící veliký počet jako v nějakém chrámě.

O četných milostech, jež zbožní poutníci na tomto místě obdrželi na přímluvu blahoslavené Panny, vypravuje mnoho okolní lid, který útulnou kapličku Marianskou obetkal i nejednou legendou.*)

---

*) Zpracováno dle zprávy p. říd. učitele J. Kašpara v Křimicích.

11. Tetín.

Jest zcela pochopitelno, že všecky památky, které upomínají nás na svatou Ludmilu, mají pro nás význam neocenitelný. Neboť ne nadarmo nazývali už staří Čechové světici tuto »matkou národa«, ježto stála u kolébky duchovního obrození českého lidu. První z českých žen přijala víru Kristovu a křest svatý, a proto snad také jí první z lidu toho, který k Spasiteli národů vedla, popřáno bylo podstoupiti smrt mučednickou.

A jaký byl skon svaté Ludmily, tak bolestný byl i celý život její, třeba starý letopisec dí, že »vzešla v Čechách jako květ prvního jara a jako hvězda jitřní nového zrození«. Přečkalať netoliko zbožného chotě svého Bořivoje, který zemřel asi roku 894, ale i oba své syny Spytihněva († asi r. 912) a Vratislava († r. 921), které jako dobrá matka oplakala a doprovodila až ke hrobu.

Po mladším Vratislavovi zbyli tu synové dva — mladší Boleslav a starší Václav, kterýžto poslední byl v době opuštěnosti její celou útěchou a radostí, snad proto, že jej vychovala a že vynikal neobyčejnou zbožností a jemnou, ušlechtilou myslí.

Ale i od toho musila se po smrti Vratislavově odloučiti, když vlády za nezletilého Václava ujala se matka jeho Drahomíra, která majíc ctižádostivé úmysly, tchyni svou sv. Ludmilu do ústraní zapuditi hleděla. Ale nebylo toho ani potřebí.

Ludmila znajíc hrdou mysl své snachy a poznavši její žárlivost, záhy sama ustoupila do zátiší. Letopisec uvádí její slova, která k Drahomíře v tom smyslu pronesla: »Nechci vládnouti a žádného podílu míti na moci tvé, ježto za to prosím jen, abys mi dovolila osobně Bohu sloužiti.«

A aby tak činiti mohla, odebrala se světice naše *na hrad Tetín*, vystavěný vysoko nad Berounkou, kde měla své vdovské statky a kamž dle staré legendy o bl. Ivanu ji i kněz Pavel Kaicha následoval.

Tetín už tou dobou znám byl jako rozsáhlý župní hrad župy podbrdské, k němuž první základ dala Teta, druhorozená dcera knížete Kroka, dle starých kronikářů »znalá povahy bohů pohanských a pravého způsobu jich ctění«. Proto ještě za časů sv. Ludmily nacházela se tu četná pohřebiště i oltáře bůžkům posvěcené, které sv. Ludmila dala odstraniti a na místo nich vedle svého příbytku zbudovala tu *chrám sv. Kateřině zasvěcený* roku 910.

Zde vysoko nade Mží a uprostřed lesů žila světice naše toliko Bohu i svým tužbám, aby hodnou stala se ke dni Kri-

Pohled na Tetín (se strany jihozápadní).

stovu. Ale Pán všech pánů nepřijal dlouhé její přípravy, ježto znal dobře čistotu zbožného srdce jejího.

Dle staré legendy zjevil sv. Ludmile, že skon života jejího se blíží a ta plna ochoty dala zavolati kněze Pavla, aby se vyznala Bohu naposledy a přijala Tělo Páně. Po skončení mše svaté zpívala neúnavně žalmy a modlila se dlouho do noci.

A ne marně se připravovala. Téhož dne vydali se z rozkazu vladařky Drahomíry dva důvěrníci její Tuman a Kovan na Tetín, aby dle návodu kněžny sv. Ludmilu zavraždili. Provázeni branným zástupem, vnikli do hradu a ježto již se hodně připozdilo, dobyli se do ložnice, kamž světice k odpočinku se odebrala. Mezi tím, co jejich četné stráže stály venku před domem, vrhli se Tuman a Kovan na sv. Ludmilu, která toliko laskavými slovy se bránila.

»Co činíte? Zdali toho nepomníte, co jsem vám dobrého kdy učinila?« byla slova její. »Jestli jsem vám kdy ublížila, prosím, oznamte mi to!«

Ale laskavá řeč svaté kněžny vrahy jen podráždila, neboť v tomtéž okamžiku srazili ji k zemi. Ludmila vidouc, že přiblížila se poslední chvíle života jejího, jala se znovu prositi: »Poshovějte maličko, až se pomodlím.« A když se domodlila, majíc ruce sepjaté k nebi, dodala: »Jestliže jste mne přišli utratit, setněte mně hlavu!« Vrahové však nedopřáli jí toho, aby pro Krista krev prolila, ale vlastním závojem jejím ji uškrtili.

To stalo se dne 15. září r. 921.

Zločinci pobravše, co jen na Tetíně pobrati a vyloupiti mohli, rozehnali hradní čeleď i kněze, kteří prchli do lesů. Ale zvěděvše, že vrahové zpět ku Praze pospíšili, vrátili se znovu na Tetín, kde nad mrtvým tělem svaté kněžny dlouho a hořce plakali. Posléze vzavše mrtvé tělo a vloživše je do rakve, »při zdi hradní nedaleko kaple sv. Kateřiny na malém hřbitůvku je pochovali, a ne v kostele«, jak nejstarší letopisec Kosmas zvláště připomíná. Snad báli se, že by ani tu na místě posvátném nemělo pokoje a že by Drahomíra ve svatyni je nestrpěla a jinam uložiti dala. Dle legendy sama sv. Ludmila za svého života několikráte prý vyslovila přání, aby pouze na hřbitově po smrti její ji pohřbili, ježto se domnívala, že není hodna odpočívati v kostele, kde nejsvětější oběť se Bohu obětuje a kde jen tělům svatých a vyvolených místo po vezdejším životě přísluší.

Zvěst o mučednické smrti sv. Ludmily rozšířila se záhy po vší zemi a Tetín, který dříve znám byl pouze jako hrad župní, stal se místem poutnickým, kamž k rovu první mučednice české jali se putovati tisícové, zvláště když se rozhlásila zpráva o mnohých zázracích, kteréž tu na přímluvu veliké světice naší se dály.

To vše bylo příčinou, že i Drahomíra byla nucena k smytí své viny přikročit. I vystavěla na Tetíně *kapli sv. Michaela archanděla* a ozdobila svatyni tuto všemožnou nádherou.*) Dle jiné opět pověsti, těšila prý se, že všechny ty divy bude lid považovati za milosti propůjčené od Boha na přímluvu svatého Michaela a ne sv. Ludmily, jejíž úcta v národě rostla den ode dne.

Když sv. Václav r. 923 nastoupil samostatně na stolec

---

*) Drahomíra zle byla za zločin spáchaný potrestána, ježto vrahové domohli se prvního místa v radě knížecí a stali se svým chováním i loupežemi postrachem jejím. Po dlouhé době teprve podařilo se Drahomíře Tumana ze země vypudit a Kovana utratit. Vzali tudíž i vrahové sv. Ludmily svou odměnu.

knížecí, vzpomněl si na sv. Ludmilu, pěstounku svou, svatost i lásku její, a proto chtěl uctíti také její památku. Na radu řezenského biskupa Tuta dal tělo první světice české ještě téhož roku vykopati a do chrámu sv. Jiří na hrad pražský převézti.*)

Vstříc slavnému průvodu vyšel sám kníže Václav, který svaté Ludmile dal i náhrobek v kostele svatojirském zříditi, jenž při vyhoření této svatyně byl zničen r. 1142.

Leč pomník daleko trvalejší zbudoval český lid veliké světici ve svém vlastním srdci. Den 15. září posvětil její památce a svátek ten slavil okázalým způsobem jak na Tetíně, tak i v Praze až do století XIII., kdy svátek Narození Panny Marie na den 8. září byl církví přeložen. Aby pak svátek sv. Ludmily nespadal do oktávy Marianské, přeložena byla památka umučení sv. Ludmily na den 16. září, jak ji podnes slavíme.

Ke cti a slávě první světice české budovány byly po Čechách i svatyně, z nichž první stála na Tetíně, postavená podél kostelíka sv. Kateřiny a byla tak četně navštěvována, že kostel nejprvnější na Tetíně — svaté Kateřiny — pomalu upadal v zapomenutí. Že tomu tak, dosvědčuje bulla papeže Řehoře X., r. 1272 vydaná převorovi ženského kláštera v Chotěšově, který na Tetíně obdržel od Přemysla Otakara II. některé statky. V bulle této ukládá totiž sv. Otec Řehoř X. převorovi, »aby za ty příjmy péči měl o chrám sv. Ludmily a kapli svatého Michaela archanděla«, kdežto o kostele sv. Kateřiny pražádné zmínky se nečiní, ač stála tehdy a stojí podnes.

Tetín jako župa připomíná se ještě v XII. století, avšak jako hrad pozbýval své důležitosti čím dále, tím více. Přes to vše zůstával v majetku zeměpanském až do roku 1321, kdy ocitl se ve správě Štěpána z Tetína, levobočka Václava II., který držel jej až do r. 1338, kdy byl ze zástavy vykoupen a později Karlem IV. v manství přeměněn.

Že ani v tehdejší době nepřestával Tetín býti slavným poutnickým místem, vysvítá ze zprávy, dle které všem poutníkům na Tetín putujícím udíleny byly odpustky, jež papežští legátové r. 1326 zvláštní listinou blíže určili.

Zhoubná doba nadešla Tetínu r. 1422, kdy Husité obléhajíce Karlův Týn, i tu dílo zkázy dokonali. Při tomto pustošení utrpěly nejvíce kaple sv. Michaela a sv. Ludmily, takže trvalo

---

*) Jak Kosmas vypravuje, pověřeni byli k tomuto úkolu kněz Pavel Pavel, Fertův poslanec kanovník Michal a někteří z čeledí sv. Václava, ti odhrnuvše hlínu z hrobu sv. Ludmily, nalezli víko rakve již spuchřelé, ale tělo světice i šat bez porušení. (Též off. brevíře na den »Přenesení ostatků sv. Ludmily«).

to drahnou dobu, než byly znovu zbudovány. Stejně zpustošen byl i hrad, který nikdy více ze ssutin již nepovstal. Avšak přes to přese vše dosud rozeznáváme dle zbytků trojích valů, kde asi původně se nacházel a jaké asi byly jeho rozměry. Prvá jeho část nalézala se více na straně ke vsi a oddělena byla potokem od druhé, v níž stával palác župní, u něhož sv. Ludmila vystavěla si již zmíněnou *kapli sv. Kateřiny*.

Svatyně tato jest jednou z nejstarších památek církevního umění stavitelského v Čechách a zbudována jest ve slohu románském, který přese všechny pohromy zůstal dobře patrný a nezkažený. Stavba sama, ač jednoduchá a dosti neumělá, není prosta zajímavosti, ježto skládá se z obdélné, dosti nepravidelné lodi a čtverečného presbyteria. Toto jest sklenuto, kdežto loď má strop rovný, trámový. V pozadí vystupuje empora, silným pilířem podporovaná.

Kostel tento byl původně farním, dokud chrám ke cti sv. Ludmily nebyl vystavěn. (Fara tetínská přešla r. 1357 ve správu kapitoly karlotýnské, z níž jeden kanovník tu neustále sídlil a také bohoslužby konal po všecky dny mimo svátky Marianské a Hody boží, kdy na Karlově Týně měl povinnost mši svatou sloužiti a svatými svátostmi přisluhovati. Od r. 1422—1737 byla tu však pouze plebanie a později administratura, která r. 1856 pozměněna byla opět na faru. Mezi plebány tetínskými jmenuje se i známý kronikář Václ. Hájek z Libočan, který r. 1534 tu sídlil a pověsti sbíral.)

Prostou zvonicí vchází se *v malé nádvoří*, kde stojí *socha sv. Ludmily*, r. 1854 zhotovená sochařem pražským Jos. Maxem, a udává nám místo, kde světice tato byla kdysi pochována.

Vnitřní zařízení kaple sv. Kateřiny pochází z roku 1858, ježto svatyně tato jako mnohé jiné byla dekretem josefínským zrušena a obci tetínské za 34 zlatých prodána. Obec změnila ji ve špýchar a tím byla by svatyně podnes, kdyby šlechetná baronka Gabriela Thysebartová nebyla ji vykoupila r. 1852 s mnohými dobrodinci postavením obecního špýcharu nového a na opravu kostela toho a jeho znovuzřízení nepřinesla oběť největší. Ve zmíněném roce 1858 byla kaple sv. Kateřiny znovu posvěcena a novým oltářem opatřena; *oltář* tento jest skládací. V středu vymalována jest světice a na křídlech pobočních svatý Ferdinand a sv. Anna — patronové posledních korunovaných manželů královských, Ferdinanda Dobrotivého a choti jeho Anny, kteří rovněž k znovuzřízení kostelíčka sv. Kateřiny svou hřivnou přispěli. *Obrazy* tyto jsou dílem Hellichovým. Patronem této svatyně jest kníže arcibiskup pražský.

Podél kostela sv. Kateřiny stojí jen o několik kroků dále nynější *farní chrám sv. Ludmily*, který dle všeho ve válce

třicetileté zpustl a teprve v letech 1780—1785 z příspěvků poutníků i jiných dobrodinců byl znovu zbudován v jednoduchém slohu barokovém. *Na hlavním oltáři* vymalován jest sv. Václav, jemuž sv. Ludmila podává knihu. Světec jakoby nerozuměl něčemu, co v knize obsaženo jest, obrací se nazad ke knězi Pavlovi, očekávaje od něho odpověď. Kdo tento obraz maloval, není známo. Znalci však řadí jej mezi dobrá díla malířského umění XVIII. věku.

Hlavní tento oltář kryje v tumbě kámen, na němž dle pověsti byla sv. Ludmila zardousena a označuje i místo umučení jejího.

Proti kazatelně jest jediný *oltář postranní* pořízený teprve v době novější, na němž umístěn jest *obraz Panny Marie* s Jezulátkem na ruce.

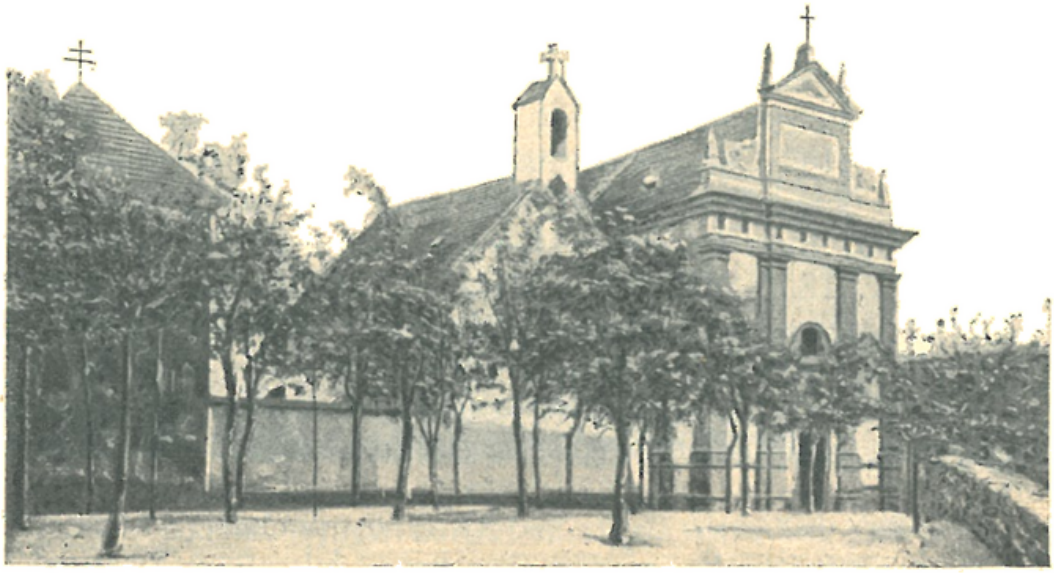

Kaple sv. Kateřiny. Kostel sv. Ludmily.

Oba kostely sv. Kateřiny i sv. Ludmily obklopeny jsou milým stromovím a lid vůkolní ovinul je i nejednou legendou, z nichž jedna dí, že obě svatyně blíží se časem a až přiblíží se k sobě docela, že bude soudný den i konec světa.

Na návrší a nad příkrým srázem ke Mži k straně severozápadní vypíná se *kaple sv. Michaela,* která není onou původní svatyní, již kající Drahomíra postavila a která stála blíže kaple sv. Kateřiny v nynějším farním nádvoří, kde také základy její byly v letech sedmdesátých nalezeny. Jak jsme se už zmínili, byla r. 1422 zbořena Husity.

Nynější kaple sv. Michaela, jak zjištěno, zbudována byla teprve r. 1496. Bohužel opravy v r. 1740 provedené zhyzdily

mnoho tuto svatyni, která vypíná se tu vysoko, obklopena hřbitůvkem, kamž Tetínští ukládají své v Pánu zesnulé k poslednímu odpočinku.

Místo toto bylo kdysi opevněno a tu sídlila i stráž, by pečovala o bezpečnou plavbu po řece, která dole pod srázem třpytí se jako stříbrná nit.

Mylnou jest zpráva, téměř ve všech popisech tetínských se opakující, že kaple sv. Michaela kdysi slula také *kaplí sv Jana Nepomuckého*, ježto svatyně téhož světce nachází se v zahradě *manského statku*, stojícího na návsi.

Manství tetínské přecházelo po válce třicetileté z jednoho držitele na druhého dosti často. Mezi posledními držiteli nacházíme i Jana Rochlice, který roku 1702 ve své zahradě kapli ke cti a slávě sv. Jana Nep. vystavěl a nadáním opatřil. Když však rod Rochlicův vymřel a manství dostalo se r. 1804 do rukou rodiny Vojáčků, změnil Jan Bohdan Vojáček kapli v příbytek a z hrobky učinil sušárnu. V tomto stavu nachází se budova tato až podnes . . .

Za to manský dům honosí se pěknými obrazy, představujícími ponejvíce výjevy ze života sv. Ludmily a sv. Václava. V domě tomto narodil se r. 1821 zasloužilý spisovatel český a slovníkář, professor Václav Vojáček, neúnavný pracovník v oboru klassické literatury.

Domky a chalupy této prastaré vsi prozrazují starý ráz. Malebné pozadí dědiny této tvoří háj kodecký a pak naostřilé témě vrchu Damilu, s něhož vděčný jest pohled k sv. Ivanu, na Krušnou horu a ke Koněprusům, kde ve výši 456 metrů se zdvihá Zlatý kůň a jiné pahorky pnící se k nebesům.

Věru, pochopujeme zcela, proč první světice česká právě tento kouť krásné vlasti naší vyvolila sobě za své vdovské sídlo k tomu cíli, aby zde Bohu sloužila. Vždyť nemohla najíti ani příhodnějšího místa, jež by poskytlo jí útulku tiššího, kde byla sice vzdálena všeho ruchu, ale blízka lidu, který tolik milovala.

Vděční ctitelové sv. Ludmily putují sem podnes z královské Prahy i okolí, a to vždy na první neděli po 16. září, aby uctili její památku. V tu dobu oživují i památné svatyně tetínské nadšeným zpěvem:

»Pros za nás, ó kněžno svatá,
Čechů zbožných naděje,
pomoz sejmout pouta klatá,
ať se v slávě zaskvěje

lid, jenž zve Tě Matkou svojí,
první českou světicí;
budiž jemu v těžkém boji
hvězdou spásy — dennicí.« *)

---

*) Prameny: Čechy IX. Sedláčkovy Hrady a zámky. Ekert: Církev vítězná III. Hebers: Burgen VII. Archeologické památky. Sommer a Schaller, i jiní, a zvláště zpráva vdp. kníž. konsist. rady Antonína Patery, bývalého faráře tetínského, jenž dějiny Tetína s nevšední pílí studuje. Podobný dík dlužno vděčně vzdáti vdp. J. Brožovi, nynějšímu faráři tetínskému.

12. Svatý Jan pod Skalou.

Kráčíme-li směrem jihovýchodním od Lodenic podél potoka lodenického, přijdeme za nedlouho na vísku v roztomilém údolí ležící, jež slove »*Svatý Jan pod Skalou*« Téměř na samém konci jejím vidíme pod vysokou skalní stěnou státi prostý, vesnický kostel o jedné věži, který jest častým cílem sta, ano tisíců zbožných poutníků. Chováť tato prostá svatyně, zasvěcená sv. Janu Křtiteli, na oltáři v prostřed lodi postaveném, *ostatky bl. Ivana,* poustevníka, který tu v druhé polovici devátého století zbožně živ byl a také i umřel.

Kdy se narodil veliký světec ten, těžko lze udati, jen tolik říci lze, že vlastí jeho bývalo Bílé Chorvatsko, a jak životopisci jeho vypravují, byl synem tamního knížete, jména neznámého. Odřeknuv se vší slávy i knížecí moci, jež by mu dědictvím jednou byla připadla, odešel v mužném věku do Čech, aby tu, nikým neznán, sloužil Bohu, jak po tom již od mládí svého toužil, a hle, prozřetelnost božská zavedla ho do skal až téměř k samému Berounu. Útulná jeskyně, samota, hojnost lesů a s dostatek pitné vody — to vše bylo tu pro život poustevnický jako stvořeno, a proto nelze se diviti blahoslavenci našemu, že tu prodlel větší část života — téměř 42 let. Odívaje se prostě v hrubý řasnatý šat, žil pouze Bohu modle se za spásu svou a bližních svých. Prostranná skalní sluj byla mu úkrytem, lůžkem i svatyní, a aby potravy se mu dostávalo, seslal mu Bůh bílou laň, která živila ho mlékem svým.

Než i tu měl svatý poustevník náš zakusiti toho, že cesta do nebe jest strmá a neschůdná. Zlí duchové, jak dí pověst, pokoušejíce ho, hleděli svésti ho ke hříchu. Avšak marná byla

jejich snaha. Čím větší byla pokušení, tím přísnější byly posty a vroucnější modlitby Ivanovy, tak že konečně svatý patron Ivanův, sv. Jan Křtitel (Jan = staroslovansky Ivan, Ivon), Bohem seslán, přišel posílit jeho. A jak stará legenda vypravuje, odevzdal mu prostý kříž, aby jím pokušení od sebe odvraceti mohl

Od té doby tiše plynuly dnové života zbožného poustevníka a světce, až konečně přiblížily se poslední.

Leč aby nezemřel nikým nepoznán ten dokonalý vzor sebezapírání, i o to postarala se prozřetelnost božská. Dle staré, výše již označené legendy, »událo se knížeti Bořivojovi jednoho dne jeti na hon, a když viděi laň, jal se ji pronásledovati. Ta pak, postřelena šípem, běžela a přiběhla pod hory k velikému lesu. A s těch hor plynula voda čistá a laň tu lehla; hojnost pak mléka vytékalo z ní, tak že kníže i průvodčí divili se tomu. Po malé chvíli vyšel z hory jedné muž kosmatý (vousem zarostlý) a počal mluviti k Bořivojovi jmenuje ho jménem: »Proč jsi zabil mou laň?« Kníže a všichni lidé jeho zděsili se. Konečně otázal se Bořivoj: »Kdo jsi a co tu děláš?« On pak řekl: »Já jsem Ivan chorvatský a žiji v poušti té pro Boha 42 léta, a nikdo mne neviděl (tu) do toho dne kromě tebe. A toto zvíře dáno mi od Boha na výživu.« A Bořivoj zval jej sebou, aby okusil pokrmů. On však odvětil: »Pošli mi kněze.« Bořivoj pak poslal k němu kněze i koně. Ale on nevsedl na kůň, šel pěšky do chrámu a přijav svátosti, jiného nejedl a nepil. A potom se vrátil do poušti, kde žil. A přijav pergamen a černidlo, psal jim, nazývaje sebe synem krále chorvatského. I umřel a pohřben jest Bořivojem počestně. Po pohřbu pak jeho mnoho daroval Bůh vyléčení lidem.«

Pátráme-li po místu, kde bl. Ivan pochován byl, dovídáme se, že hrob jeho nacházel se původně v jeskyni za nynějším kostelem, kde žil a kde prý i odpočívati před smrtí si vyžádal. Tento hrob jeho do dnes se tu ukazuje.

Pověst o smrti svatého muže a poustevníka, jakož i mnohé divy, které tu se dály, pobádaly sem v kratičké době zástupy zbožných lidí z široka daleka, aby se tu modlily a tak uctily památku toho, o němž pevně věřili, že Bůh před trůn svůj mezi vyvolené jej povolal.

Od doby té jeskyně bl. Ivana se svým milým údolím a studánkou ve sluji stávaly se místem poutnickým a jsou jím až po dnes přese všecky bouře válečné a převraty minulých dob. Že tomu tak, o to hlavních zásluh si získal český kníže Břetislav I. (1037—1055), jenž místo ono i s celým okolím daroval *klášteru ostrovskému*, který od r. 999 (kdy založen byl Boleslavem II.) stával na ostrově vltavském a to tam, kde Sázava se ústí, nedaleko sv. Kiliana. Zbožní mniši, přišedše sem,

jali se tu stavěti kobky, v nichž přebývali a také postrannou sluj upravili ve svatyni.

Že tu a tam musili si vypomáhati při této přeměně dlátem a zdivem, jest zvláště v přední části jeskyně do dnes patrno. Kolik mnichů zde žilo, nelze udati, jen tolik jest známo, že r. 1310 sv. Otec Klement V. při klášteru benediktinském u sv. Jana proboštství potvrdil.

Už tehdy byla tato řehole benediktinská bohatě statky nadána, jež jí jednotliví velmožové čeští byli darovali, tak že lze jich celkem napočítati víc jak na padesát. Mezi nimi byly Chrustěnice a Nuč (jejichž obyvatelé již z dob Břetislavových byli ochránci — „custodes« — svatyně a později i kláštera), Davle, Sloup, Hvoznice, Masečín, Čisovice, Tochovice, Štěchovice, Bratřínov a j.

Kromě proboštství bývala u sv. Jana pod Skalou i fara, která po prvé připomíná se v r. 1355; k ní později přidělen byl i kostel ve Vráži.

Řeholní kněží u sv. Jana byli u lidu velice oblíbení, kteréžto pocty také plnou měrou si zasloužili. Hlásalit nejen slovo boží, ale vypomáhali i na okolních farách, učili mládež jak náboženství tak i předmětům literním, ano mnozí z nich nejen že opisováním knih vědomosti šířili, ale i vlastní díla napsali.

Nebo jak ze zápisků tehdejšího arcijáhna pražského Pavla z Janovic se dovídáme, byla zde veliká hojnost knih, z nichž některé uvádí i jménem. Mezi těmito nacházíme sbírku kázání (libellas sermoniales zvanou), již »za duši svou kněz Petr, řečený Rakva, klášteru odkázal.« Opat Kuneš († 1380) daroval kostelu »Jádro (compendium) pravdy bohoslovné« a kromě toho dvě knihy psané na pergamenu, obsahu neznámého a několik legend.

R. 1395—1401 byl proboštem u sv. Jana pod Skalou Chval, r. 1411 zvolen byl proboštem Mikuláš a po něm Jan Skřička, který dříve již byl proboštem na Velízi.

Co se stalo s klášterem za nastalých husitských válek, o tom pramálo zachovalo se zpráv. V pověsti, jež udržela se v podání našeho lidu až podnes, vypravuje se, že Bůh sám poutnické místo toto ukryl křídly svých andělů, nad nimiž vyrostl mžikem šumný bor, z čehož souditi můžeme, že klášter i při něm stojící chrám zůstaly ušetřeny. Za to statky klášterní byly z většího dílu mnichům odcizeny a mnohé z nich nebyly pravým majitelům jejich vráceny už nikdy. Také císař Zikmund zastavil některé na věčnou oplátku.

Aby míra utrpení zbožných řeholníků byla dovršena, rozbit byl mateřský klášter jejich *na Ostrově* r. 1420 Husity tou měrou, že nezůstal kámen na kameni a přese všecky snahy

benediktinů neoživl více. Od té doby sídlili mnozí z mnichů ostrovských na poustce u sv. Jana pod Skalou, kde tělo blahoslaveného Ivana pečlivě ukrývali, pokud bouřná vřava válečná neutichla docela.

Jan V., opat ostrovský, vida, že zpustošený Ostrov více zvelebiti nelze, přeložil i opatství ostrovské r. 1517 k sv. Ivanu, kam se sám také odebral. Než zdá se, že i tu nevedlo se jemu a bratřím jeho příliš valně. Toliko s bídou velikou sehnal r. 1527 ke korunovaci císaře Ferdinanda I. 7 kop, 5 grošů a 2 denáry berně, a když hned na to r 1532 tomutéž panovníku na tureckou válku přispěti měl, musil prodati tvrz a městečko Tochovice, 7 vsí a 2 dvory Janovi rytíři z Vitence.

Jak se tu mniši tou dobou měli, vidno z listu opatova, který r. 1549 císaři Ferdinandu zaslal. Píšeť doslovně: »Nebezpečnosti kláštera božského Jana pod Skalou, kdež místo osamělé i od lidí odlehlé jest, poníženě oznamuji i nešťastenství, jež mne i čeledí mé potkalo, protože času minulého dvanáct loupežníků v noci do místa kláštera božského Jana mocí vlámalo se, loupeže své provozujíc, s největším života mého nebezpečím mě o všecky mé věci olupujíc, konečně mě z vlastních mých šatů vysvlečeného a vyzutého do klenutí sklepového s celou čeledí mou zavřeli; vypáčivše pak příbytky a pobravše všech věcí, na útěk se dali a mě ve sklepě s čeledí mou zanechali, až jiní okolní slyšíce to, mě vysvobodili. Aby pak nadále podobná nehoda mně opět se nepřihodila a podobným nebezpečím přepaden abych nebyl (čehož nejvíce obávám se), nestane-li se nějaké možné opatření, prosím Nejjasnější Královskou Vaši Velebnost poníženě, račiž mně i dotčené místo božského Jana, jež mezi vrchy a skalami o samotě leží, urozenému a statečnému Šebestianu purkrabí karlštejnskému dáti v ochranu, abych takových loupeží byl chráněn a k němu v potřebách i osoby mé i kláštera útočiště míti mohl.«

Tímto nešťastným opatem byl Jan VI. Placidus (1540 až 1572) i zdá se, že prosba jeho, již tuto jsme otiskli, zůstala marnou.

Z celé »supliky« této zřejmo, že tou dobou byl tu z řeholníků sám, ježto zmiňuje se jen o »čeledi«.

Pozdější opat Vít Hilft (1582—1589) velice sice staral se o povznesení kláštera a naleznuv šťastně ostatky svatého Ivana po více jak 150 let skrývané, uložil je v dřevěné rakvi na oltáři skalní svatyně. Leč zdá se, že ani přese všechnu péči ony poměry valně se nezlepšily, jak nejlépe nasvědčuje tomu odchod pozdějšího opata Pavla, který r. 1612 složil berlu opatskou, a to zcela dobrovolně.

Poněkud šťastnějším byl opat Martin Bytomský, který téhož roku po Pavlovi nastoupil. Sotva ujal se správy kláštera, obdržel vzácnou návštěvu, a sice císaře Matyáše († 1619), který

Hrob sv. Ivana.

se svou chotí vracel se z Frankfurtu. Na cestě té navštívili císařští manželé mimo jiná místa Sv. Horu u Příbrami a konečně i poutnické místo u sv. Jana pod Skalou, kde delší dobu pro-

dleli na modlitbách. Císař dal později vložiti ruku blahoslaveného poustevníka do stříbrného pouzdra jím darovaného, jež až podnes tu spatřujeme, a císařovna ozdobila hrob světcův damaškovým příkrovem. Mimo to poručila ve chrámu zhotoviti bílý mramorový oltář a několik reliquiářů. Nový oltář byl skutečně také roku 1616 zdělán a posvěcen, načež ostatky bl. Ivana na něm uloženy byly. Zdá se, že také tehdy některé ze statků císařem klášteru darovány neb aspoň navráceny byly. Leč sotva poutnické toto místo zkvétati počalo, bouřlivá doba třicetileté války začala mu hroziti zkázou. První rána zasazena mu byla r. 1619, kdy klášter od vládnoucích protestantských direktorů o statky byl okraden. Tehdy beze vší příčiny prodány byly klášterní dvory a vsi Hostín, Bukovice, Dobříč (dvůr), Sedlec a sv. Ivan. Opat Bytomský bránil se sice seč mohl, ale marně. Noví majitelové dvorů těch, Jindřich Šťastný a Homut z Harasova, nechtěli jich vydati za žádnou cenu.

Roku 1627 stal se opatem u sv. Ivana pod Skalou Tobiáš Václav Scultetus, rodilý Slezan, za něhož přicházeli sem poutníci z široka daleka, aby modlili se tu za odvrácení války, která ze všech stran stále hrozila, ano r. 1628 přišel sem i sám císař Ferdinand II. Opat použiv náštěvy panovníkovi, snažně prosil, aby aspoň Ostrov, který od r. 1530 dáván byl jednotlivým pánům v zástavu, řeholi byl navrácen.

Avšak i tato prosba zůstala marnou. Ke všemu tomu vpadli sem ještě r. 1634 Švédové, kteří rozbili vše, co se rozbíti dalo, a aby dílo své dokonali, vypáčili knihovnu a pobrali odtud celou řadu vzácných spisů, z nichž mnohé zničili anebo po groši v Praze prodávali. Když sem roku 1635 zavítal císař Ferdinand III. s arcivévodou Leopoldem (který r. 1656 na krále českého byl korunován), uzřel vše ve velice smutném stavu. S pláčem vypravoval mu opat Scultetus o hrozném řádění švédském a když se byl konečně zmínil o zpustošení svatyně a vzácné knihovny, nebyl s to pro hořké slzy mluviti dále. Opraviv s bídou, co se opraviti na ten čas dalo, zemřel r. 1651 a pohřben jest v kobce klášterní skalního chrámu.

Po něm stal se opatem u sv. Ivana Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka, muž povahy poctivé a energické, který o zvelebení poutnického místa našeho velikých zásluh si získal. Týž zastával od nějaké doby i hodnost opata u sv Mikuláše na Starém Městě pražském, kamž benediktini z Emaus již r. 1624 se přesídlili.

Od doby té náležel klášter u sv. Jana se vším ostatním majetkem benediktinům staroměstským a nový opat spravoval oba kláštery až do r 1664, ač již roku 1661 stal se prvním biskupem královéhradeckým. Týž ihned po svém nastoupení

v úřad biskupský jal se pomýšleti na zvelebení poutnického místa, kde již za svého opatování v letech 1653 až 1661 nový kostel s prelaturou pod skalou vystavěl, a to tak, aby k jeskyni těsně přiléhal. S touto svatyní setkáváme se tu podnes. Mimo to vydal v r. 1653 spisek »Život blahoslaveného Ivana, prvního poustevníka v Čechách«, který při druhém vydání věnoval císaři Leopoldovi k jeho korunovaci za krále českého. Císař tím potěšen, povýšil jej na šlechtice s přídomkem »z Bilenberka« a r. 1657 klášteru i Ostrov navrátil.

Po Sobkovi z Bilenberka (který r. 1668 stal se i arcibiskupem pražským) byl k sv. Ivanu dosazen r. 1664 Španěl Bellmonte, který vystavěl tu nové konventní stavení. Od té doby bylo tu také více mnichů, již všickni měli dosti práce.

Úcta k bl. Janu, již nedovedly zahladiti ani bouře husitské, ani rozkol protestantismem zasetý, zkvétala vždy víc a více. Přicházelať sem často četná processí z Hořelice, Berouna, Tetína, Úhonic, Lodenic, Třebotova, Dobřichovic, Tuchlovic, Plzně, ano i odjinud.

Bellmonte, který byl mužem nejen učeným, ale i zbožným, vší silou o to se zasazoval, aby tu zavedl i přísnější kázeň. Z té příčiny zavedl společné hodinky, jež mniši na oratoři nad starým skalním kostelem se modlili. Zemřel r. 1669. Po smrti jeho došel dekret císaře Leopolda I., aby opatství zůstalo po čtyři léta neobsazené a spravováno bylo zatím jen administrátory, kteří správu opatskou vedli tu však déle, a to až do r. 1675.

Mezi těmi byli: Bonifac Unger, po něm Anselm Stefanides a konečně Karel Bonifác Schuster z Goldburgu, který r. 1675 byl opatem jmenován. Týž zakoupil z uhospodařených peněz dvůr »Pták« u Berouna a staral se pečlivě o povznesení kláštera co nejvzorněji. Po jeho smrti roku 1678 stal se opatem u sv. Ivana Kašpar Eimer, který zakoupil dům v Černé ulici v Praze za 3000 zl., postavil mlýn u sv. Kiliana a zřídil některá hospodářská stavení časem velice zpustlá. Zemřel r. 1695, kdy nastoupil nový opat a to Emilian Koterovský, jenž úřad ten zastával po víc jak 46 let. Mimo četné opravy postavil r. 1696 nový hlavní oltář a pořídil nový strop, ježto stará klenba rozstupovala se; dal též zhotoviti nové stolice pro 20 mnichů, upravil hrob sv. Ivana, zřídil novou kruchtu a na ní nové varhany a také i prelaturu přistavěl a v jeskyni novou hrobku pro mnichy zbudovati dal s otvory ve zdi, do nichž rakve se vsunovaly a pak zazdily.

Za jeho opatování povstala tu také družina českých poustevníků »Ivanitů«, kteří dle pravidel církevně schválených žili, skládajíce prosté sliby.

Poustky jejich nacházely se u osamělých kostelíčků a kaplí, při nichž konali služby kostelníkův a zvoníků. Poustevnickou družinu, jež tu byla až do r. 1785, založil Dominik Ant. Stey, učitel z Jablonce.

Když pak vévoda bavorský Karel v Praze na krále českého se korunovati dal, nařízeno bylo i Koterovskému, aby hold novému králi přišel složit, čemuž nový opat všemožně se bránil. Vymlouvaje se na své vysoké stáří a vzdálenost místa (bylť tehdy 77 roků stár), žádal, aby od této povinnosti osvobozen byl, leč nadarmo. Zdá se však, že opat nikterak nechtěl se zpronevěřiti císařovně Marii Terezii, maje v úctě slavný rod Habsburský, z něhož mnozí členové tak vřelými ctiteli blahoslaveného Ivana se ukázali. Konečně, nevida pomoci, vypravil se do Prahy s těžkým srdcem, jako by záhubu svou předvídal. Přibyv do kláštera sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, dozvěděl se, že od povinnosti, pokloniti se králi českému, osvobozen jest, což naplnilo ho radostí nemalou. Ihned poručiv zapřáhnouti, rychle sestupoval se schodů, aby nepozorovaně a bez hluku z Prahy odejel. Nešťastnou náhodou klopýtl však na schodech, zlámal nohu a neobratnými lékaři zanedbán byv, zemřel roku 1742.

Po něm následoval Bernard Slavík, který v letech 1764 až 1766 postavil novou krásnou knihovnu zdobenou malbami Spitzerovými a dokonal pozemskou pouť života r. 1768. Od tohoto roku až do léta Páně 1772 byl opatem u sv. Jana pod Skalou Eugen Prudík, jenž sepsal důkladnou historii kláštera, v níž mimo jiné, všecky opaty dle posloupnosti vyjmenoval. Žel Bohu, dílo to nedochovalo se na naše časy. Kam se podělo, těžko lze dnes udati.

Od roku 1772—1785 byl opatem z 19 mnichů u svatého Jana zvolen Jan Felix, v této hodnosti poslední. Za něho chudl klášter vůčihledě a to tím více, ježto Zbenice, klášteru patřící, vyhořely a také živelní pohromy nemalých škod na statcích způsobily. Josefinské zrušovací dekrety, jež ničily řeholi za řeholí, stihly i klášter sv. Jana, aby dovršily zkázu jeho nadobro. Dne 5. listopadu r. 1785 přibyl z Berouna na koni vyslaný dragoun, který tehdejšímu správci klášterních statků, Václavu Sušenskému, nařízení přinesl, aby okamžitě kočár pro komisi poslal, což když se stalo, komise přijela a veškeren klášterní majetek sepsala, doručivši dne 7. listopadu opatovi nešťastný dekret zrušovací. Jaký dojem to způsobilo na mnichy, snadno můžeme si pomysliti. Dne 6. dubna r. 1786 zasedli naposledy k večeři, aby následujícího dne se rozešli a neshledali více.

Z řeholníků zůstal tu jediný farář Coelestýn Hostlovský,

který dějiny kláštera napsal. Leč i on musil svléci řeholní šat a obléci na sebe háv světského kněze.

Nábytek a nářadí klášterní, stolice a obrazy, posvátné sochy a knihy prodány byly ve dražbě, k níž dostavilo se hojně židů a měšťanů z Berouna. Některé ze spisů vybral adjunkt universitní bibliotéky Karmášek a dal odvézti je do Prahy. Že dražbou této pěkné sbírky knih přišly mnohé vzácné spisy na zmar tím, že odhadovaly se jen od oka a pak se na váhu prodávaly, jest samozřejmo.

Opat Jan Felix zemřel r. 1789 v Praze ve farnosti svatopetrské a byl na hřitově břevnovském pochován.

Klášterní stavení a bývalé statky jeho měnily od doby té majitele ustavičně a což divného, žádný nehospodařil na nich dlouho.

Klášter roku 1787 koupil jakýsi Antonín Janka ze Žatce a učinil z něho jírchárnu; avšak tři léta po tom prodal ho hraběti Kristianovi Swerts-Šporkovi, který koupil též bývalý majetek klášterní Sedlec, Hostím, Bukovice s dvorem Dobříčem a Ptákem za 69.000 zl. Z kláštera učinil tkalcovnu, při níž přebývalo celkem 123 osob, ale ježto rvačky a různice mezi nimi stále víc a více se množily, přerušena tu za nedlouho všechna práce a to na tři léta. Po hraběti Šporkovi byl majitelem u sv. Jana Jáchym rytíř ze Schirdingu, který r. 1819 odkázal vše Walburce z Lacknerů, jež později provdala se za svobodného pána z Bergrů. Ten po smrti choti své r. 1846 stav se majitelem továrny i statku, vystavěl na novém hřbitově (severně od kostela k Lodenicům) *nádhernou kapli v gotickém slohu* se vkusným schodištěm, zasvěcenou sv. Maximilianu. V hrobce pod kaplí uloženo jest k časnému odpočinku několik osob této rodiny, která tuším po meči již vymřela. Kaple tato zbudována byla dle plánů Bernarda Gruebera z Mnichova, který v oné době byl professorem architektury na Pražské malířské akademii.

V poslední době přišel velkostatek v ruce továrníka Maršnera, který zřídil zde lázně a bývalou prelaturu opravil.

Toť krátká historie kláštera a poutnického místa u sv. Jana pod Skalou, kamž tisícové zbožných katolíků putovali od dávných a dávných dob, jak nasvědčují tomu zprávy nejen posledního benediktinského faráře Hostlovského († r. 1812), ale i zprávy starší, z nichž vyjímáme zvlášť onu Pavla Stránského (narozen r. 1583, zemř. r. 1657) dějepisce a horlivého přívržence víry bratrské, jenž ve svém díle »Republica Bojema« výslovně o tom posvátném místě píše, že zvláště v den 23. a 24. června na svátek sv. Jana Křtitele, (jehož bl. Ivan ctil, jako patrona a první vzor poustevnického života) býval tu nával poutníků (maxima hominum multitudo) ten největší.

Vydal-li jinověrec toto vyznání, nebyla zpráva jeho jistě přemrštěnou. Ostatně četné zástupy putují sem do dnes a to nejen na sv. Jana Křitele, ale i na svátek slovanského poustevníka bl. Ivana (dne 25. června) a následující neděli po něm. Procesí z vůkolí chodí sem častěji a ze vzdálenějších zastavují se tu zvláště ta, jimž tudy na Sv. Horu jíti jest. Zde zdržují se obyčejně přes noc a ráno vykonavše pobožnost svoji u hrobu blahoslavencova, ubírají se dále.

Také z Pražanů přicházejí sem mnozí a to buď z Karlova Týna (odkudž podél »vodopádů« jest zvláště příjemná cesta) anebo Berouna a ze stanice »Vráž-Ivan«.

* * *

Jak již praveno, postaven byl *nynější chrám* asi v letech 1653—1661 ve slohu vlašském a to velice střízlivém opatem Sobkem z Bilenberga, jak i nápis na průčelí kostela nasvědčuje. Stoje těsně u vysoké skalní stěny, která s jeskyní nachází se na straně východní, obrácen jest presbytářem k severu, kdežto na straně jižní ční k nebi nevysoká věž opatřená cibulovitou bání. *Stěny kostela* jsou prosté, bez ozdob. *Loď* tvoří obdélník as 16 m. dlouhý a 8 m. široký. *Strop* jest dřevěný a nahozený a trámce jeho tak uměle jsou tesány a nastavěny, že se zdá, jakoby nad námi skutečná klenba se pnula. Tu zvláštnost má kostel z r. 1771, kdy stěny následkem tíhy klenbové počaly se roztupovati. Opat Koterovský obávaje se možné pohromy, zavolal si na radu tehdejšího slavného *stavitele Krištofa Dienzenhofera*, na jehož radu stará klenba byla sňata a nynějším stropem nahrazena.

Na straně epištolní, nad bývalým skalním kostelem vidíme prostranný *kůr pro mnichy* a na *straně jižní* s ním souvisící kruchtu, na níž umístěny jsou slušné *varhany* z r. 1714. Za těmito visí na západní stěně chrámové *veliký obraz* malovaný Bachmannem; na obraze jest vyobrazeno slavné položení základního kamene ku stavbě chrámu r. 1661, i jsou na něm viděti četné postavy českých pánů (kteří se té slavnosti zúčastnili) a zvláště opata Zoubka (Srbka) z Billenberka a císaře Ferdinanda s chotí.

Velký oltář jest sdělán ve slohu barokovém a to dosti úhledně, a jak již řečeno, dal jej zhotoviti opat Koterovský r. 1696. *Oltářní obraz* představuje, kterak sv. Jan Křtitel setkává se dle známé legendy s bl. Ivanem a odevzdává mu prostý dřevěný kříž k zažehnání duchů. Maloval jej známý malíř církevní Jindřich Heintsch, měšťan malostranský, jehož nejznámějším dílem jest obraz »Matky Boží Karlovské.« Nad oltářem viděti lze *kříž s umučeným Spasitelem*, pod kterým stojí *dvě menší*

dřevěné sochy Panny Marie a sv. Jana Ev. Tyto jsou pak památny hlavně tím, že stávaly kdysi v Praze na mostě Karlově a byly asi opatem Karlem Schustrem, který byl synem primátora pražského, na sklonku 17. století sem vyprošeny. Je-li toto udání, jež Zapp a Hostlovský uvádí, pravdou, stály tyto sochy na mostě Karlově, kde je Švédové v r. 1648 byli kulí poškodili. Hlava Kristova s kříže toho uložena jest v knížecím arcibiskupském semináři.

Postranní oltáře jsou dva a to: v levo sv. Benedikta, v pravo sv. Kiliana s obrazy světců těch z r. 1853. Maloval je akademický malíř Gustav Vacek z Prahy.

Prohlédnuvše si věci ty, přicházíme do prostřed lodi chrámové, v níž vypíná se malý *nízký oltář*, zdobený řezbami a opatřený nad mensou skleněnou barokovou skříní. V ní vidíme *cínovou rakvičku*, silně postříbřenou s ostatky blahoslavencovými a *stříbrnou ruku*, v níž uloženo jest i rámě jeho. Zde od r. 1661 odpočívají kosti blah. Ivana, které, jak známo, uloženy byly na různých místech v bývalém skalním chrámu.

Zbožné ruce věnčí květinami rov muže svaté pověsti a rozžehají tu celé řady světel, zvláště o poutích, kdy každý poutník touží dotknouti se aspoň skla knihou modlitební aneb i obrázkem.

Příklad zvláště dojímavé úcty ukázali chorvatští vojíni v druhé slezské válce, kteří v letech 1779—1780 byli posádkou v nejbližším okolí našeho poutnického místa, ano i v Berouně, Davli a Dobřichovicích. Uslyševše, že tu odpočívá bl. Ivan, v proudech celých hrnuli se sem v řadách jdouce za sebou po jednom kol oltáře, a házeli do pokladnice peněžité dary, aby osvědčili svou úctu jak ke blahoslavenému krajanu svému, tak i k místu, kde žil, umřel a kde odpočívají i kosti jeho, jak to hlásá i *nápis nad oltářem* upevněný:

Dalmata me genuit, mihi sceptra Croatia cessit,
Sylvae me occultant sidera ad austra vocant.
Cervaparat mensam. Sensia a Ivanne medelam,
Czechia me condit, numen ad austra rapit.

Dalmatsko mne zrodilo, Chorvatsko vládu nabídlo.
Leč lesy mne kryjí a hvězdy v jeskyni volají,
laňka chystá pokrm a smysle učí se od Jana (Křt.) léku.
Čechy mne pohřbily a Bůh v nebe vzal.

Od oltáře na levo (na straně východní) vidíme ve zdi nevysoké dvéře, které vedou do *bývalého skalního chrámu*, jenž skládá se z několika *skalních slují*, z nichž střední jest skoro tak dlouhá jako nynější kostel a táhne se směrem východním

majíc tvar velice nepravidelný. Od ní vine se celá řada výklenků a menších jeskyň na pravo (na jih), kdežto na levo (na sever) táhne se podél kostela bývalý skalní chrám, nyní již zpustlý a prázdný, místy překlenutý, kde na prostém kamenném oltáři bývá o pašijovém týdnu do dnes Boží hrob.

Hned v *přední chodbě* vidíme kámen (vápenec) ohrazený železnou mříží, na němž viděti jsou jakoby stopy noh člověka klečícího; to bylo prý *klekátko bl. Ivana*. Jinde opět ukazuje se kámen, který býval *lůžkem bl. poustevníka* našeho. Jiný opět kámen, který sem byl přinesen, nese na sobě zase jakoby stopy krvavé, na pravo opět vidíme skalní stěnu rozstouplou a světlo denní padající skrze ni, a jak legenda stará vypravuje, povstala trhlina ta způsobem prapodivným. Když totiž bl. Ivan od ďáblů byl pokoušen, vyhnal je křížem, který sv. Jan Křtitel mu daroval. Ďáblové nevidouce pomoci, byli tak zděšeni, že hlavami svými skálu prorazili, ježto východ byl zatarasen.

Mimo studánku blahosl. Ivana a kámen, na němž první český poustevník náš zemřel, jest ze všeho nejpamátnější *prastarý kamenný oltář*, na němž prý *kněz Pavel Kaicha* mši sv. sloužil, při které bl. Ivanu na poslední cestu Tělo Páně podal.

Oltář tento býval vždy u veliké úctě a ještě před r. 1770 sloužil tu opat Prudík každý pátek mši sv.

Nejzazší část střední chodby končí se ve známou již hrobku mnichů benediktinských, již roku 1712 opat Koterovský založil. Ježto místy jsou cihly ze zdi vytrženy, vidíme několik otvorů nad i podle sebe udělaných do stěny a v těch několik rakví, hnátů a lebek.

Opatové pochovávali se většinou do levé chodby, podél nynějšího kostela, která byla prvotním chrámem, v němž do dnes několik náhrobních kamenů nacházíme.

Těsně s kostelem souvisící *konventní budova* obnovena byla v době nejnovější majitelem p. Maršnerem velmi úhledně a změněna byla v lázeňské místnosti, z nichž zvláště zasluhuje zmínky *bývalý refektář* (nyní jídelna pro lázeňské hosty), jehož *strop* ozdoben jest velmi pěknou malbou na omítce, představující královskou hostinu. *Stěny* tohoto sálu mají opět polovypouklé menší obrazy ze života bl. Ivana, a to: 1. Sv. Jan podává blahoslavenci našemu kříž. 2. Bl. Ivan modlí se před jeskyní. 3. Bl. Ivan zapuzuje ďábla. 4. Anděl těší bl. Ivana. 5. Kníže Bořivoj setkává se s bl. Ivanem. 6. Poslové sv. Ludmily zvou bl. Ivana na Tetín. 7. Bl. Ivan na Tetíně. 8. Bořivoj na lovu.

V prelatuře mimo tento refektář nachází se též zajímavá sbírka zbraní, přírodnin, mincí a j., kdežto za budovou rozkládá se velmi útulný *park*.

Nad prelaturou ční do výše veliká *skalní stěna* (210 m. vysoká), na jejímž nejvyšším štítu vypíná se *kříž* značných rozměrů.

Pod zmíněnou stěnou na stráni lze viděti opět *kapličku sv. Kříže*, k níž r. 1604 položil základ Heřman Krištof Rosswurm. Před kaplí touto stojí *sousoší* (bl. Ivan se sv. Janem a kamenný kříž uprostřed).

Těžko věru jest vylíčiti všechny ty city, s nimiž odchází odtud každý, kdo trochu víry si zachoval ve svém srdci.

Svatý život, pokora a sebezapírání blahoslaveného Ivana, jež každý kámen tu hlásá, skalní sluj a milá svatyně se všemi památkami svými — to vše působí na poutníka dojmem přemocným, že mimoděk rozevírá se před ním jak dávná minulost poutnického místa toho, tak i sláva zašlého nyní kláštera slovanských benediktinův, který v dobách dobrých i zlých zůstal věren jak národu, tak i úctě bl. Ivana.*)

---

*) Prameny. Památky archeologické. Výpisky z farní pamětní knihy z r. 1895. Zpráva smíchovských škol z r. 1881 (stať Zoubkova Sv. Jan pod Skalou). Eckert: Církev vítězná. Dr. Borový. Dějiny arc. pražské, a j.

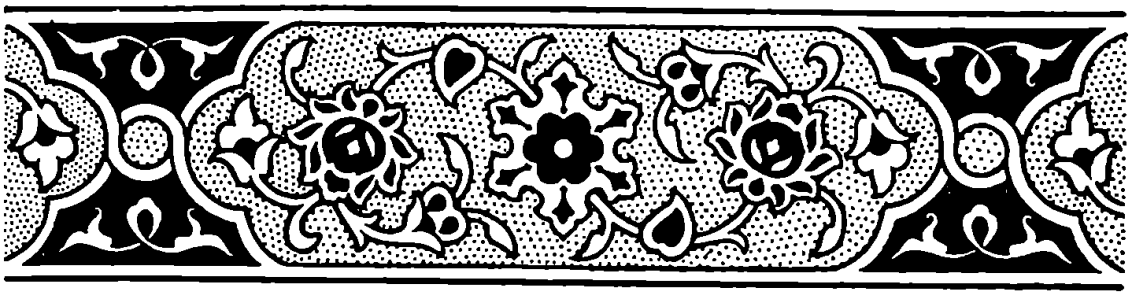

13. Kaplička Panny Marie na Rovínku.

Severovýchodně půl hodiny cesty od Slap nad Vltavou na rozkošné, malebné, avšak neveliké výšině, zvané »Rovínek«, (odkud se jeví pěkný pohled na známé Svatojanské Proudy,) jest zcela obyčejná 4 m. dlouhá, 4 m. široká a asi 6¼ m. vysoká *kaplička nejbl. Panny Marie;* vedle ní stojí v pravo primitivní, jednoduchá, dřevěná *zvonička,* jejíž zvonek buď vítá přicházející sem procesí, nebo ohlašuje započetí tu služeb božích.

Hlavní obraz oltářní jest neveliký obraz *Bohorodičky Mariacelské* v rámci pozlaceném, asi 60 cm. dlouhém a asi 40 cm. širokém. Tento na pohled nepatrný obraz chová zbožný lid z širého vůkolí u veliké úctě. *Stěny kapličky* jsou téměř přeplněné soškami a obrazy, obětinami to poutníků. Asi deset kroků od kapličky proti jejímu průčelí nachází se mezi dvěmi košatými lípami dráteníkem Štěpánem Hlavákem z Turčanské stolice věnovaný, vysoký, *dřevěný kříž* s obrazy ukřižovaného Spasitele a Bolestné Rodičky boží na plechu malovanými. O původu tohoto poutnického místa vypravuje se následovní:

Jakub Záhorský, vodák na c. k. vojenské akademii v Novém Městě u Vídně, rodilý ze statku »Záhoří« (obec Přestavlky, soud. okres Dobříš), na jehož pozemku také kaplička stojí, dostal ve snách napomenutí, by na onom místě postavil kapličku a v ní umístil obraz Panny Marie z Maria-Zellu a as 200 kroků jižněji, aby postavil 4 kříže. Dne 17. října 1841 byla kaplička ta i ony 4 kříže posvěceny církevním knězem Frant. Kostkou, t. č. kn. arcib. vikářem. Ze 4 oněch křížů jsou již tři nahraženy jinými z pískovcového kamene. Na vydržování kapličky jakož

i oněch čtyr křížů složil zakladatel kapitál 120 zl. stříbra, čili 126 zl. rak. měny. Netrvalo to dlouho a místo ono, kteréž svou půvabnou polohou samo již k tichému rozjímání vybízí, se těšilo četným návštěvám jak jednotlivců tak i celých velkých průvodů. Příbuzní zakladatelovi domohli se toho, aby v kapličce té aspoň dvakrát do roka slouženy byly služby boží a to: na svátek nejsv. Trojice a Nanebevzetí nejbl. Panny Marie. První mše svatá byla sloužena tu dne 26. května 1850 v den nejsv. Trojice Dr. Ant. Stachem, t. č. farářem v Slapech.

Slavnosti konají se obyčejně tím způsobem, že nejprve vyjde průvod z farního chrámu Páně slapského ke kapličce, kdež pod širým nebem bývá kázání, načež následuje zpívaná mše sv., po níž pak vůdcové (zpěváci) procesí vedou pobožnost křížové cesty, jejíž obrazy zavěšeny jsou na zevních stěnách svatyně. O jmenovaných dvou slavnostech přicházejí sem procesí velmi silná nejen z osady domácí a osad sousedních, ale i z farních osad na kolik hodin cesty vzdálených, jako: Borotic, Křečovic, Sedlčan a j. Počet účastníků při každé z obou poutí může se mnohdy páčiti na 3000 lidí. Kromě těchto dvou slavností putují sem i v jiné dny a sice nedělní a sváteční jednotlivá procesí počínajíc od Navštívení až do Narození nejbl. Panny Marie včetně, takže v celku všech poutníků do roka může se počítati na 8000. Při tom třeba poznamenati, že vše se děje v nejlepším pořádku a že poutníci nikdy nezapomínají druhého církevního přikázání.

Na cestě k Rovínku, po levé straně u samého potůčku, nachází se asi 100 kroků od kapličky *studánka*, u níž se nalézá *kříž*, roku 1851 Václ. Matašovským, býv. sládkem v Slapech, darovaný. Vodu ze studánky té mnozí považují za zázračnou, a proto také užívají jí jako léku.

---

*) Prameny: Sestaveno dle zprávy podané »církevnímu odboru« národopisné výstavy československé, důst. slapským farářem Theod. Ryskou.

14. Svatyně sv. Máří Magdaleny na Skalce u Mníšku.

Jedeme-li drahou na památný Karlův Týn, vidíme po levé straně nad stanicí Řevnicemi táhnouti se pásmo Brdských hor, po němž vine se serpentinová silnice na Mníšek a právě tam, kde dosahuje nejvyššího bodu, kyne poutníku as tři sta kroků na jih *Skalka s kostelíčkem sv. Máří Magdaleny* a budovou klášterní. Hustý les, který zdobí celé toto pohoří, obklopuje i tuto svatyni, jež strmí nad Mníškem v milém zátiší, které za doby letní jest zvláště plné poesie a přírodních krás. Z bohaté zeleně mechové po celém lese rozložené vyhlédají kvítky, z dáli ozývá se kukačka a z hloubi lesa zní klepot žluny, jenž směle se mísí v milý zpěv ptactva.

Plni milé nálady vstoupíme na paseku a vstupujeme ke kostelíčku nevelikých rozměrů, stavěnému ve slohu barokkovém se sanktusníkovou vížkou. *Nad vchodem kostela* jest latinský *nápis*, vytesaný do kamene, který hlásá, že chrámec tento roku 1693 postavil Servác Ignác svobodný pán z Engelflusu, pán na Mníšku a Velkých Hrašticích, c. k. rada a hejtman kraje podbrdského, rytíř božího hrobu atd.

Vnitřek kostela představuje jeskyni; strop, stěny i pilíře totiž jsou ovrhnuty hrubou, do šediva zbarvenou malbou na způsob skalní sluje, z jejíchž stěn i stropu vyčnívají umělé krápníky. Podlaha dlážděná jest drobnými oblázky, což však nikterak nevadí zbožnému lidu, aby tu klečel po celé hodiny, ač drobné kameny tlačí do kolenou až běda.

Tajemné pološero a klid, jakýž tu zvláště ve všední dny panuje, vzbuzuje v srdci pocity nejposvátnější, že zadíváme se

na *oltář*, na němž v skalní menší sluji nalézá se dřevěná *socha*, klečící *sv. Máří Magdaleny*, jež pochází z dílny dobrého sochaře pražského Jana Bendla; týž mistr zhotovil i ostatní *čtyři sochy svatých poustevníků*, stojící v mramorových výklencích po stranách a to: sv. Antonína, Pavla, Prokopa a Ivana v životní velikosti.

Na kruchtě postaveny byly v letech sedmdesátých nové *varhany*, soustavy kuželovité, péčí zvěčnělého řídícího učitele v Mníšku Františka Přibíka.

Na jižní straně kostelíka jest přistavěna v dobách pozdějších *sakristie s kryptou*.

Z dějin této svatyně můžeme sděliti toto: Po válce třicetileté koupil panství mníšecké od hrabat Vratislavů z Mitrovic svobodný pán Servác z Engelflusu r. 1655 i pojal za nedlouho po tom úmysl vystavěti na Skalce kostel dle způsobu jeskyně sv. Máří Magdaleny u města Marseille ve Francii, kdež dle staré legendy světice tato žila I vyslal tam toho času výborného stavitele pražského Krištofa Dienzenhofera, aby jeskyni ohledal a věrný nákres vyhotovil. Již r. 1693 zbudován byl chrám skalecký nákladem 30.000 zl. a nedaleko něho i klášter, který sloužiti měl za obydlí čtyřem Benediktinům od svatého Mikuláše z Prahy. Avšak úmysl zakladatelův nebylo lze splniti a proto kostel i klášter zůstal tu státi opuštěn po drahnou dobu let bez kněží i bohoslužeb až do druhé polovice osmnáctého věku.

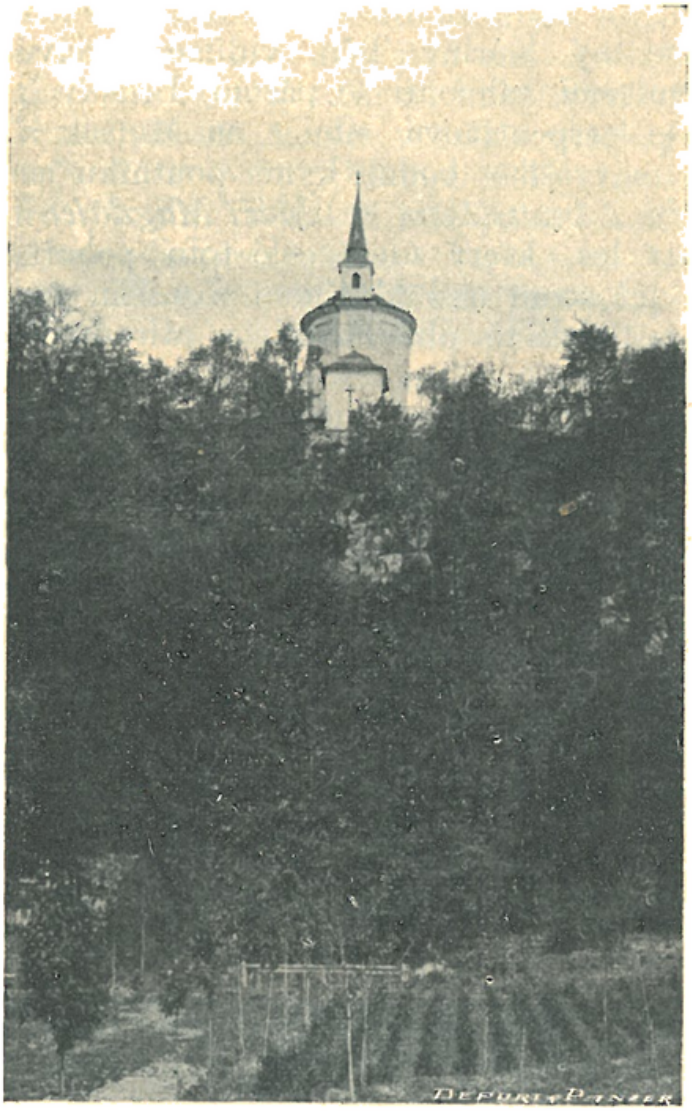

Rod Engelflusů r. 1743 vymřel a mníšecké panství přešlo následkem toho v držení hrabat Unvertů. Příbuzná paní rodu tohoto Benedikta, vdova po

hraběti Čejkovi z Olbramovic, bývalém polním maršálu a veliteli v Neapoli, zvolila skalecký klášter za svůj příbytek. Přičiněním této zbožné šlechtičny odevzdán byl kostel i s hospicem r. 1763 duchovním otcům sv. Františka, již sem od Panny Marie Sněžné z Prahy dosazeni byli, ale ježto dotace byla malou, počet jejich ze tří zmenšen na jednoho kněze a jednoho bratra, jak tomu do dnes.

V téže asi době (1763) postaveny byly i kapličky křížové cesty nákladem téže hraběnky Čejkové, která po své smrti (r. 1768) v kryptě pod kostelem pochována byla. Tam uloženy jsou i tělesné ostatky posledního mužského potomka rodiny hrabat Unvertů Ignáce († 1827) a jeho choti Terezie († 1858), čtyř kněží a tří bratří řádu Františkánského. Z těchto posledních dlužno zvláště vděčně vzpomenouti P. Vincence Lichtblaua, který horlivě zde až do let devadesátých minulého věku působil a jako výtečný numismatik (znalec starých mincí) znám byl daleko i za hranicemi. Škoda, že sbírky jeho nezachovaly se některému museu, jehož byly by jistě vzácnou ozdobou.

V klášteře nachází se na chodbě zavěšený obraz zesnulé dobrotitelky tohoto posvátného místa hraběnky Čejkové v oděvu třetího řádu sv. Františka, jehož byla členem. Jiný obraz téže dámy zavěšen jest na stěně refektáře, malovaný slavným českým mistrem Petrem Brandlem, který i *obraz sv. Máří Magdaleny* na stropě provinciální síně maloval. To jest také jedna z největších památek tohoto posvátného místa, k níž druží se i slušná knihovna s jesličkami výborného řezbáře pražského J. Veselého.

Nad klášterem směrem ku Praze vidíme jinou, dnes už zpustlou *budovu přízemní*, kterou v letech 1693—1695 vystavěl zakladatel kostelíčka tohoto Servác Ignác z Engelflusu, aby v ní kněží přísná duchovní cvičení vykonávati mohli. Stavení toto má čtyři celly a proti vchodu viděti jest i *oltář se skupinou soch* Bolestné Matky Boží s Kristem na klíně a vedle klečící sv. Máří Magdalenou. Sochy tyto jsou vzácným dílem znamenitého sochaře českého F. Brokova a jsou z jediného kusu kamene vytesány. Stavení toto nebylo z udaných příčin nikdy odevzdáno svému účelu. Zde pouze žila a zemřela již zmíněná hraběnka Čejková.

Pod kostelem, jak už řečeno, rozkládá se v malebném údolí *městys Mníšek* s překrásným chrámem a zámkem o třech věžích. Čtvrtá věž dle pověsti lidu postavena prý byla k ambitům na Sv. Hoře, kde skutečně podobné čtyři věže stojí s kaplemi, z nichž jedna mníšeckou se nazývá.

K Mníšku vedou mimo dvou jiných cest pěkné lípové aleje. Pohled se Skalky tímto směrem jest přímo úchvatný. Východně prostírají se rozsáhlé lučiny, skupiny lesů, úrodná

pole, dále hornaté břehy vltavské a sázavské a nejzadněji v modré dálce ční i hory na Táborsku. Za jasného počasí lze viděti i Sv. Horu a od ní na pravo i brdského velikána — vrch Třemšín.

Skalka sama není poutním místem prvého řádu, avšak do tohoto druhu přece ji zařaďujeme a to ne bez příčiny. Putujíť sem poutníci netoliko o slavnosti poutní, ale i na »porciunkuli«. Na veliký pátek a zelený čtvrtek přichází sem mimo to zástupové z celého okolí vykonat pobožnost cesty křížové, již modlí se tu i poutníci tudy na Svatou Horu se ubírající a žádný z nich nevynechá toto posvátné místo a tím méně útulnou svatyni A nedivme se! Vždyť zdá se člověku upřímně se modlícímu, jakoby tu na té výšině byl Bohu blíže. A více, věru ani my si přáti nemůžeme, vždyť i jeden z největších světců den co den se modlíval: »Vždy víc a více k Bohu, ale nikdy od Boha!« *)

---

*) Prameny: Ottovy Čechy. Schaller: Budečská Zahrada r. X. Josef Vávra: Historické paměti bývalého panství Mníšeckého. Zpráva † P. Vincence Lichtblaua a j.

15. Kostel Panny Marie na Bílé Hoře u Prahy.

Po smrti císaře a krále českého Matyáše, který zemřel dne 20. března r. 1619 bezdětek, nastoupil vládu císař Ferdinand II., již r. 1617 za nástupce Matyášova českými stavy zvolený. Když však vlády samostatně se ujmouti chtěl, narazil na odpor protestantských stavů, kteří lid proti císaři jitřili, vytýkajíce novému panovníkovi náboženskou nesnášelivost. Tím stalo se, že obnovena byla válka, již před dvěma roky započatá z těchže příčin, ač nový panovník marně ruku k smíru podával, slibuje českým stavům zvláštním listem potvrditi všecky svobody, a tudíž i majestát císaře Rudolfa.

Mezitím, co císařův vojevůdce Buquoy do Čech s vojskem císařským vtrhl, vůdce českých odbojných stavů Thurn na Moravu udeřil a zjímav všecku katolickou a císaři věrnou šlechtu, markrabství moravské proti Ferdinandovi II. podnítil, získav tam přemnohé a mocné spojence. Po té jal se obléhati i Vídeň, ježto tamní protestanté slíbili mu svou pomoc. Odbojní stavové dobyvše sídelního města, sice až do císařského hradu se dostali, kdež panovníka již zajmouti chtěli, ale císařská jízda Dampierova v čas přikvapila a tak Ferdinanda zachránila.

Thurn z rozkazu direktorů obrátil po té voje své směrem k Frankfurtu, chtěje tam volbu Ferdinanda II. za císaře německého ještě s jinými spojenci zkaziti, ale nadarmo. Za to v Čechách Ferdinand s trůnu byl sesazen stavy moravskými, českými, slezskými, lužickými, ano i protestantskými z Rakous a za vzdorokrále zvolen kalvín Fridrich, kurfiřt falcký, a to proto, že byl hlavou protestantské Unie a zetěm Jakuba, krále angli-

ckého. Tato nešťastná volba stala se 16. srpna r. 1619 a za nedlouho již nově zvolený protikrál do země české s chotí svou vjížděl, vítán svými spojenci.

Posvátný chrám svatovítský, kde odpočívají kosti českých králů a předních světců národa českého, stal se ohavným jevištěm. Bylť zde vzdorokrál administrátorem pod obojí Jiřím Dikastou korunován, načež popustiv uzdu své nenávisti proti všemu katolickému, národní tuto svatyni zpustošil a znesvětil, neušetřiv ani hrobů svatých patronů téhož národa, jemuž věrnost a lásku přísahal. Ano chtěl na popud své choti odstraniti i památný kříž s mostu Karlova, jejž sami měšťané na štěstí před svým novým králem hlídali.

Ale již po roce bylo po slávě. Hledalť i císař Ferdinand své spojence, a ne nadarmo a bez úspěchu. Pomoc slíbila mu všecka katolická knížata říšská, králové polský a španělský, vévoda toskánský a zvláště Maxmilian bavorský, jenž byl hlavou katolické ligy, a co víc — i kurfiřt saský Jan Jiří, ač byl sám protestantem.

Leč i vzdorokrál našel mimo českou zemi spojence v Uhrách, a vedle knížete sedmihradského i v sultánovi tureckém Osmanovi, který zvláštního posla vyslal do Prahy se slibem na pomoc nejvydatnější, začež vzdorokrál Fridrich sultánovi opět až nečestné závazky učinil, slibuje státi se jeho vasalem.

Tak daleko došlo to v Čechách, kde »čistému evangeliu« kalvínův Turci měli pomoci na nohy. Proto snad i doba krátkého panování Fridricha falckého nesla stopy skutečně tureckého hospodářství.

Válka vedena s počátku mimo Čechy, až vmísil se v ni Maxmilian, vévoda bavorský, který obsadiv Horní Rakousy, ujal se tam vlády, kdežto kurfiřt saský totéž učinil i s Lužicí. Ježto pak odbojná vojska vypuzena byla i ze Slezska a Moravy divokými Lisvosčíky (kozáky), kteří vysláni polským králem též Dolní Rakousy císaři Ferdinandovi podmanili, přišla řada na ubohou českou zemi, do které vtrhly voje Maxmiliana bavorského, spojivše se s vojskem císařským pod velením Buquoyovým. Maxmilian dobyl v krátké době Krumlova, Budějovic, Prachatic, po tuhém odporu i Písku, načež poddala se i jiná města, a to Strakonice, Vimperk, Sušice, Klatovy a vůdce protestantských vojsk Anhalt couval o překot.

Na všech těchto pochodech provázel vojsko statečný kněz a nadšený kazatel *P. Dominik, který naleznuv v Strakonicích obrázek Narození Páně,* jej vzal a s uctivostí největší s sebou jej nosil, ač sv. Josef a Panna Maria na tomto obrázku měli oči vypíchané bohopustými rouhači protestantského vojska.

Zatím voje dostaly se až *k Bílé Hoře*, as hodinu na západ od Prahy ležící. Na jedné straně stálo vojsko Maxmilianovo, k němuž připojil se Buquoy se španělskými legiemi. Na druhé straně utvořily sobě tábor voje odbojných stavů českých, Uhři pod velením Bornemissy, a Moravané mimo najaté žoldáky. Vrchní velení převzali tu vedle Anhalta Thurn a Hohenlohe krytí vysokými zákopy.

Nadešel osudný den 8. listopadu r. 1620. Na obou stranách již od půlnoci konány pilné porady. Na straně císařské nebylo mnoho chuti k bitvě, k níž sice Maxmilian radil, ale Buquoy zrazoval, což k svému úžasu zpozoroval i P. Dominik, jenž nadšenou řečí posléze k svedení bitvy je strhl. Po té procházeje šiky obraz Bohorodičky ukazoval, povzbuzuje vojíny k naději v Boha a mocnou přímluvu Královny nebes.

Touto řečí nadšené voje císařské hotovily se chutě k boji, který započal o jedné hodině po poledni za nábožného zpěvu a hlaholu hudby katolických legií, jež P. Dominik provázel na koni, maje milostný obraz zavěšený kol krku na prsou svých.

Anhalt útok císařských hleděl seslabiti, a proto ze všech děl najednou dal vystřeliti, ale kule vesměs přeletěly, minuvše se svého cíle. Přes to přese vše vedlo se protestantským a s nimi spojeným vojům českým s počátku znamenitě, ježto vítězství klonilo se k straně jejich. Zvláště mladý Anhalt na pravém křídle lehce útok císařských odrazil, kdežto na levém Bornemissa s 8000 Uhry obrátil Maxmilianovu jízdu na útěk.

Již zdálo se, že bitva pro katolické legie jest ztracena nadobro, ale náhlé objevení se P. Dominika s obrazem Bohorodičky způsobilo vážný obrat. Uhři dali se na útěk k Motolu a k nynějšímu Smíchovu, kde chtěli přeplaviti Vltavu, leč mnozí nalezli v ní hrob i s naloupenou v šťastné chvíli kořistí. Pravé křídlo císařské zbavené nepřítele v čas ještě poslalo pomoc levému, jež mladého Anhalta zajalo a lid jeho rozprášilo.

Nejdéle bránili se Moravané pod Šlikem a Thurnem u zdi Obory až konečně nuceni byli ustoupiti v háj, z něhož poslední do letohradu se uchýlili a tam zoufale se bránili, že i stěny zámku a obrazy krví byly potřísněny.

Ostatní prchající vojsko setkalo se teprve u brány s králem Bedřichem, který do poslední chvíle na hradě pražském hodoval, ač starší Anhalt poslal pro něho třikráte, a to vždy s prosbou nejúpěnlivější. A vzdorokrál, uslyšev o porážce svého vojska, zbaběle českou zemi opustil, ujížděje z Prahy po kamenném mostě kolem nenáviděného kříže i s chotí a komonstvem.

Brzy po bitvě bělohorské, při níž víc jak 8000 životů lidských bylo zmařeno, vystavěli neznámí dobrodinci *kapličku* na této pláni, a to nad samým svahem k Hostivicům a Rusíni.

Od této as tři nebo čtyři sta kroků směrem východním ku Praze založen byl i *klášter Servitů*, a to péčí a podporou císaře Ferdinanda II., který vděčnost svou k Bohu za toto vítězství osvědčiti hleděl.

Dne 25. dubna r. 1628 položen byl i základ ke kostelu Panny Marie u přítomnosti kardinála Arnošta Harracha a jenerála Servitů ze Říma. Leč klášter i chrám zůstal nedokončen pro tehdejší bouřlivé doby války třicetileté.

Mnichové byvše nuceni několikráte odtud utíkati před Švédy, kteří zvláště v letech 1634, 1639 a 1648 zle tu řádili, odstěhovali se na Staré Město pražské k svatému Michaelu a z opuštěného kláštera stala se během času zájezdní hospoda, kterou jest až podnes.

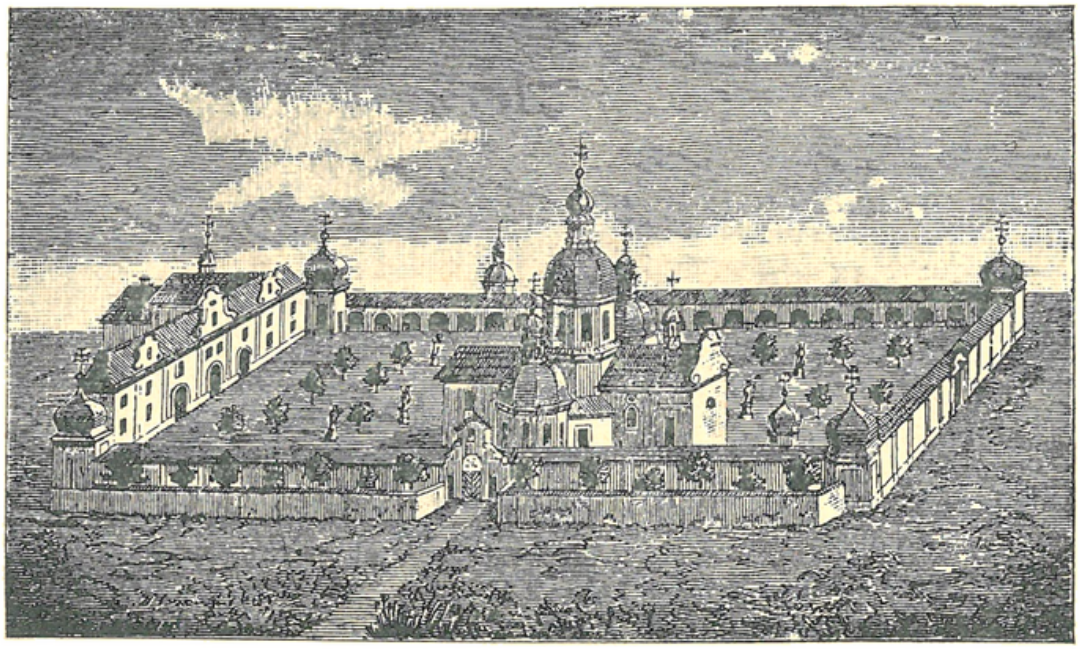

Také *původní kaplička* neznámými dobrodinci vystavěná zpustla a proměněna byla v *kostnici*, kam kosti padlých vojínů na bojišti bělohorském vyorané dobří lidé ukládali.

Posléze kaple r. 1704 ujal se bavorský zedník Michael Hagen, jenž ji opravil a zvětšil tak, že již téhož roku na svátek Neposkvrněného Početí Panny Marie v ní benediktin od svaté Markéty mši svatou sloužiti mohl.

Nad to však daleko více památným zůstane pro tuto svatyni rok 1712, kdy k původnímu kostelíčku přistavěna byla *kopule a dvě poboční kaple rovněž báněmi opatřené*, čímž svatyně tato nabyla podoby římského kříže v středu protknutého kruhem. Kolem kostela do čtverhranu postaveny i pěkné *ambity* s obydlím pro kněze v traktu severním. V každém rohu zbudo-

vána nad ambity i *kaple* s pěknou bání ke cti a slávě *svatých českých patronů sv. Vojtěcha, Jana Nep., Václava* a poslední ke cti a slávě *Nejsv. Trojice.* Náklad nesli, a to na první Jaroslav hrabě Colloredo, na druhou hrabě Trautmansdorf, na třetí Václav Markvart rytíř z Hrádku a na čtvrtou rytíř Leopold z Mohrenfelsu. Uprostřed uzavřené prostory vysázeny stromy a do pobočních kaplí vlastního chrámu přeneseny v slavném průvodu *těla světcův sv. Hilaria* a *sv. Feliciana*, které z Říma sem sv. Otcem darovány byly. Zde nacházejí se podnes uloženy na oltáři v skleněných rakvích.

Na hlavní oltář zavěšen *obrázek Panny Marie*, věrná to kopie onoho milostného obrazu, jejž P. Dominik v strakonickém zámku nalezl a po bitvě bělohorské do Říma odnesl, kde na rozkaz papeže Řehoře XV. byl na oltáři karmelitského chrámu sv. Pavla (in monte Cavallo) uložen a neobyčejně uctíván, takže i chrám dle něho byl přezděn »u Panny Marie Vítězné«.*)

Kopii tuto zhotoviti a o milostný obraz dotknouti dal

*) Obraz i s chrámem zničen byl požárem vypuklým v Římě r 1833. Chrám byl opět opraven a na oltář dána místo původního obrazu jen kopie.

student Pavel Hagen, bezpochyby bratr zedníka Michaela Hagena, jenž tak velikých zásluh o rozšíření kostelíka si vydobyl a při němž i r. 1737 zemřel, vykonávaje službu věrného strážce i sluhy.

Od této doby počaly zbožné duše putovati na Bílou Horu z celého vůkolí, a zvláště z Prahy, a to na všecky svátky Marianské.

V letech 1735—1740 vyzdobeny byly i ambity malbami, a to na zdech představujícími tajemství sv. růžence a na stropě obrazy poutnických míst Marianských v Čechách, na Moravě, Slezsku a Bavorsku. Podobně okrášlena byla i kopule kostela klenoucí se nad hlavním oltářem krásným freskem, jež představuje vítězství katolických legií s P. Dominikem v čele nad voji protestantů. Obraz tento maloval bavorský malíř Kosmas Damian Assan, ač neprávem obyčejně jej připisují slavnému malíři Václavu Vavřinci Rainerovi. První malby sice během času zanikly a nahraženy byly pracemi bez ceny, ale fresko v kopuli jeví se dodnes v plné kráse.

Nedaleko bývalého kláštera servitského (nynější velké hospody) zbudován též nákladem dobrodinců jiný *kostelík* zasvecený ke cti a slávě *sv. Martina*, k němuž základ položen byl již r. 1719. Kulatá tato a dosti prostranná kaple byla však v době josefínské zrušena, v dražbě prodána a v byty přeměněna jest až podnes.

Po smrti císaře Karla VI., jenž dne 20. října r. 1740 zemřel, nezanechav mužského potomka, nastaly nepokojné a bouřlivé doby netoliko v Čechách, ale i celém tehdejším mocnářství rakouském, takže dcera jeho Marie Terezie, která žezla se ujala, byla nucena proti nejednomu nepříteli čeliti na poli válečném.

Mezi nejprvnějšími nápadníky k celému dědictví rakouskému hlásil se i kurfiřt bavorský Karel Albert (který v r. 1742 císařem německým se stav, Karlem VII. se nazýval), a to z toho důvodu, že za choť svou pojal jednu z dcer Josefa I. (děda Marie Terezie). V úmyslu svém podporován byl Francouzy a Sasy, kteří se také s vojskem jeho před Prahou spojili a dne 26. listopadu r. 1741 také Prahy dobyli.

Kurfiřt bavorský uslyšev o tom vítězství, ještě téhož dne mši svaté v kostelíčku bělohorském přítomen byl a po té ještě dlouho před obrazem Matky boží se modlil. Praha sice později byla osvobozena, ale po bavorské válce nastala opět pruská, v níž Bedřich »Veliký«, král pruský, smutně se vyznamenal, dav na pražské svatyně z děl střileti od Hvězdy, jakoby s Bohem válku vedl a ne s lidmi. Ač vojsko jeho táborem leželo i na

Bílé Hoře, kostelík poutní na štěstí od pohromy byl zachován a neutrpěl valné škody.

Než co nedokonaly strastné ty doby pro zemi českou, to vykonati měl patent císaře Josefa II., daný dne 27. března r. 1787, kterým svatyně bělohorská byla zrušena a v dražbě s domky i pozemky prodána. Koupil ji motolský sládek Ulrich za celých 1780 zlatých.

Ostatky sv. Hilaria a Feliciana přeneseny byly na Šárku k sv. Matěji, kdežto hlavní oltář i s milostným obrazem přenesen byl do farního kostela v Stodůlkách. Také zvony prodány jako litina a místo svaté opuštěno a zavřeno, ježto administrátor bělohorský byl dán do výslužby a jeho dva kaplani jinam přeloženi.

Zaniknutí tohoto poutnického místa zvláště těžce nesli pražští ctitelové marianští a mezi nimi v prvé řadě pozdější kanovník u Všech Svatých na Hradčanech a tehdy kaplan u sv. Mikuláše Josef Čapek, jenž r. 1811 kostel na Bílé Hoře od vdovy Ulrichové za 14.000 zl. koupil, dav jej nákladem 18.000 zl. obnoviti.*) Ježto však bylo třeba i zeměpanského svolení, by patent císaře Josefa II. odvolán byl, namáhal se šlechetný kněz tento co mohl, a šťastná náhoda mu přála.

Bylo to roku 1812, kdy přes Bílou Horu jela ku Praze Marie Ludovika, choť císaře Napoleona I. a dcera císaře Františka I, která otce svého, jenž do Břevnova jí vyjel vstříc, pospíchala navštívit. Při té příležitosti sestoupila ve velké hospodě bělohorské, aby si odpočinula a se přestrojila. Okolnosti té použil kanovník Čapek ještě s jinými ctiteli marianskými, i šel prosit císařovnu za milostivou přímluvu u otce, by kostelík Panny Marie na Bílé Hoře svému účelu navrácen býti mohl, což Marie Ludovika i slíbila.

Již dekretem císařským ze dne 12 října téhož roku došlo povolení, a proto hlavní oltář s milostným obrazem Matky boží ze Stodůlek opět na Bílou Horu byl přenesen. Také těla sv. mučedníků ještě s jinými ostatky sem byla ze Šárky vrácena a nové zvony opět pořízeny.

To vše nepostačovalo však kanovníkovi Čapkovi, neboť neviděl nižádné záruky, že kostel i v budoucnosti bude zachován, a proto hledal opory i v této věci, uzavřev posléze smlouvu s břevnovským opatem P. Placidem Benešem r. 1827. Dle této přešel chrám Panny Marie na Bílé Hoře ve vlastnictví kláštera benediktinského, který od té doby také administrátory sem dosazoval.

---

*) Dle zprávy farního úřadu u sv. Mikuláše přispěla prý k tomu cíli největším obnosem hraběnka Ledebourová.

Horlivý kněz Čapek zemřel dne 21. října r. 1828 a jest uvnitř ambitů u svatyně pochován jako opat Beneš r. 1844 zesnulý. Hrob kryje jednoduchý kámen, ale nad ním stkví se Spasitel na kovovém kříži, pod nímž kovová deska nese jména obou těchto mužů, již tak velikých zásluh si vydobyli o toto místo posvátné.

Již po otevření kostela vznikla nedaleko Bílé Hory *ves Malý Břevnov* (od velkého Břevnova as půl hodiny vzdálená) a r. 1813 založeno i *Bratrstvo Bělohorské*, jež o rozkvět tohoto poutnického místa se stará. Správa Bratrstva vede se na faře Svatomikulášské na Menším Městě pražském, z jejíhož farního chrámu také největší processí rok co rok na neděli po Nanebevzetí Panny Marie na Bílou Horu putuje. Bratrstvo čítalo v roce 1904 přes 2000 členů a má filialky v Broumově, Lanškrouně, v Praze u sv. Mikuláše a j. Účelem této jednoty jest pečovati i o věčnou spásu svých členů, za něž pět mší svatých po úmrtí sloužiti dává. Roční příspěvek jest nepatrný, obnášíť pouze 1 K ročně, anebo 20 korun jednou pro vždy. Bratrstvo toto přispělo na výzdobu této svatyně Marianské již několikráte a získalo si zásluh v té příčině nevšedních.

Pouti na Bílou Horu konají se mimo velkou pouť na zmíněnou již neděli po Nanebevzetí Panny Marie, též na svátek Navštívení Panny Marie a na Narození Královny nebeské. Z Prahy putují sem processí a to z kostela sv. Mikuláše, svatého Josefa, sv. Petra, z Vršovic, Košíř, okolí Břevnova a Bílé Hory. Leč komunikantů bývá celkem málo.

Se strany protináboženské se tvrdí, jakoby pouť bělohorská chovala v sobě cosi nevlasteneckého, leč tomu tak není. Nikdo zajisté z poutníků netěší se z toho, že zde odbojné české vojsko se svými spojenci bylo poraženo, vždyť bitva tato měla následky nedozírné pro celou českou zemi a tudíž i tehdejší katolíky české, ano i pro časy pozdější. Pravdou jest však, že nebyl tu poražen národ náš, ale pouze strana, za niž všickni trpěti musili, i nevinní. Ostatně více jasnějšího světla do věci té na štěstí přinesli četní spisovatelové historičtí a to Gindely, dr. Rezek a posléze i dr. Řezníček, na jejichž spisy poukazujeme.

Proto putuje-li český lid na Bílou Horu, činí tak zajisté z úcty vrozené k Rodičce Boží, k níž lne láskou a oddaností. Kéž tato láska a důvěra zůstane i pro všecky věky lidu našemu dědičnou, aby byla mu útěchou v mnohém utrpení a pokladem i v těch řídkých vezdejších radostech. *)

---

*) K stati této použito prací: Holub, Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově a blízkého okolí. Kaněra, Bílá Hora. Dějiny českého povstání. Svátek: Dějiny panování císařovny Marie Terezie a dr. Řezníček: Bílá Hora a j.

16. Hájek s památnou Lorettou u Jenče.

Mezi slavné rody šlechtické náležel kdysi starý rod vladycký a později i panský pánů Žďárských ze Žďáru, který slul tak asi dle stejnojmenné tvrze (něm. Saar) na bývalém Loketsku. Starší listiny zmiňují se o této šlechtické rodině již ve XIV. věku. Statky pánů Žďárských množily se postupem času jednak výhodnými sňatky, jednak i příbuzenskými odkazy tou měrou, že v držení jejich dostaly se v XVI. a XVII. věku některé tvrze a polnosti na nynějším Žatecku a Slánsku.

Dle různých historických zpráv náleželi pánové Žďárští ze Žďáru ku straně utraquistické, k níž zvláště potomek jejich, r. 1598 rozený Jetřich Žďárský ze Žďáru, v mladších letech horlivě se hlásil. Než duch jeho, toužící po pravdě, záhy jal se kolísati, když uzřel, kterak strana podobojí víc a více podléhá vlivu německého protestantismu, který na věroučné články její působil tak velice, že ze starého učení utraquistického téměř nic již nezbylo. Zvláště nauka o Nejsv. Svátosti oltářní tak pod vlivem tím sklesla, že o přítomnosti Kristově v obou způsobách zřejmě se pochybovalo, ano i kázalo ve chrámech utraquistických, kde i ráz bohoslužeb tou dobou valně se pozměnil.

Mladý Florian Jetřich Žďárský ze Žďáru, tehdy 20letý, vida neblahou změnu tu ve straně podobojí, nemálo nad tím se horšil, ba, vyznal veřejně, že nelze mu více náležeti ku »církvi«, kde buďto pravdou učení božského se pohrdlo, anebo kde ji teprve hledati chtějí učení i neučení protestantští predikanti, z nichž každý káže dle vlastního rozumu.

Přestoupiv na víru katolickou, stal se věrným synem církve přes všecky útoky bývalých přátel a nepřátel.

O něco později pojal za choť zbožnou Alžbětu, dceru Jaroslava Bořity z Martinic, který krátce před tím z purkrabího karlštejnského stal se jedním z místodržilelův kralovství Českého.

Než štěstí rodinné záhy otřásla nepokojná doba válečná, jež vyvolána byla povstáním některých stavů českých proti vládnoucímu císaři Ferdinandu II. Jak se zdá, nesúčastnil se sice Florian Jetřich Žďárský povstání toho, ale přes to byl v ně od bývalých souvěrců zapleten lstí i osočením, tak že ze země uprchnouti musil do ciziny. Mezitím co tchán jeho snažil se jej smířiti s císařem a dokázati i nevinu jeho, bloudil Jetřich po světě, navštěvuje různá poutnická místa, až dostal se do Italie, kde navštívil i Lorettu.

Jaký dojem učinila na něho tato milostná svatyně, bylo nejlépe viděti z toho, že tam sv. svátosti přijal a spolu učinil slib Bohu, že podobný chrámek loretánský postaví doma na svém panství, dostane-li se mu ospravedlnění u císaře a šťastného narození mužského potomka, po němž tolik toužil.

A hle, přání jeho bylo vyslyšáno. Již r. 1620 byl povolán císařem do Pasova, kde mocnář přijal jej velice milostivě, oznámiv mu, že veškeré řízení proti němu zastavuje a všecky rodinné statky mu vrací. Že tím Florian Jetřich nemálo byl potěšen, jest na bíle dni. Než, pro bouře válečné nevrátil se do Čech, aby se uvázal opět v držení majetku svého, který zatím tchán jeho Bořita Martinic spravoval, ale odešel do Italie, kde r. 1623 zbožná choť jeho Alžběta synáčka mu povila. Novému tomuto potomku šlechtické rodiny Žďárských ze Žďáru dostalo se na křtu sv. jména František Adam Euseb.

Ježto tím přání šťastného otce svrchovaně se naplnilo, nezbývalo nic jiného, než uskutečniti slib Bohu učiněný. Za místo, kde by zatímní kaple loretánská postavena býti měla, vyhlédnuto bylo pole nedaleko vsi Litovice, kde od pradávna dva vysoké stromy k nebi se zdvihaly. Místo to bylo lidem velice oblíbeno, ba někteří i posvátnou úctu k němu měli a to tím více, ježto na zmíněných dvou stromech zpěvaví ptáci u velikém počtu sídlili, prozpěvujíce lahodné písně, jež široko daleko nesly se úrodným krajem. Ano i slavíci přilétali sem a tlukot jejich ozýval se dlouho do noci a to zvláště na tom stromě, na němž nacházel se malý a zpola zpráchnivělý obrázek Královny Nebeské.

Pole to, jež mělo rozlohu asi 6 korců, záhy bylo ohrazeno vysokou zdí, tak že oba památné stromy stály uprostřed a do úrodné půdy zaseto bylo símě borovic a smrků, jež tu výborně se dařily. Sotva práce tato byla dokončena, započal zbožný Florian Jetřich se stavbou loretánské kaple, kterou již dne

2. července r. 1625 kardinál Arnošt Harrach, arcibiskup Pražský, slavně posvětil.

Slavnosti té súčastnil se lid z celého vůkolí ano i z Prahy, těše se z toho, že i ve vlasti své má Loretu, přesně dle vlašské stavěnou Když pak rok na to papež Urban VIII. nadal svatyni plnomocnými odpustky, začala přicházeti sem četná processí ze všech stran. Zvláště neduživí putovali ke svatyni této s důvěrou a hle, nejeden byl uzdraven. Sám Adam hrabě Valdštýn, tehdejší purkrabí český, stížen byv těžkou chorobou uchýlil se sem k Rodičce Boží s prosbou o pomoc a zdráv navrátil se do Prahy. Také vévoda Fridlandský Albrecht Václav Euseb z Valdštýna navštívil Loretu r. 1627 po vítězství svém nad Dány, které ze Slezska vyhnal, a dal tu mnoho mší sv. sloužiti na poděkování.

Jej následovala i jiná česká šlechta, a jak veliká byla úcta samého knížete arcibiskupa, hraběte Harracha, k tomuto místu, jest viděti nejlépe z toho, že sem připutoval s celým dvorem dne 2 července r 1628 a na památku přinesl zároveň veliký kříž stříbrný, v němž zasazeny byly vedle vzácných drahokamů i ostatky svatého kříže, na kterém umřel Spasitel světa.

Když se však zakladatel, hrabě Žďárský, dozvěděl, že kaple přece nemá pravé podoby s domkem loretánským v Italii, ježto rozměry její byly pochybeny, dal ji znovu přestavěti. Dne 8. září r. 1630 na slavný den Narození Panny Marie posvětil ji podruhé kardinal Harrach u přítomnosti Adama hraběte z Valdštýna, nejvyššího purkrabí pražského, Jaroslava Bořity hraběte z Martinic, nejvyššího hofmistra, Jaroslava hraběte ze Šternberka a nesčíslných zástupův lidu, které od doby té sem putovaly.

Pouti z různých končin vlasti neochably ani tehdy, když rok potom posvěcena byla *druhá* svatyně loretánská, zbudovaná ještě úpravněji a to kněžnou *Benignou z Lobkovic* v Praze na Hradčanech. (Základ k této kapli položen byl r. 1626, při kteréžto slavnosti rozdáván byl pamětní peníz s obrazem sv. chýše Nazaretské, od andělů přenášené na líci a na rubu s obrazem chrámu loretánského, nad chýší tou strmícího.*) Kaple tato byla jako ona hájecká kardinálem hrabětem Harrachem slavně posvěcena dne 25. března r. 1631.)

Když pak r. 1638 byl do hradčanské Lorety péčí Benigny z Lobkovic přenesen milostný obraz Matky boží staroboleslavské, který od Sasů byl vykoupen, stala se sice hradčanská Loreta daleko široko známou, ale Loretě hájecké přes to na úctě a oblibě neubylo.

Z doby té pochází asi pojmenování, jež se kapli, vystavěné

*) Ekert. Posv. místa I. 154.

panem Žďárským ze Žďáru dostalo a podnes zachovalo, ježto malé stromky silně už povyrostly, tvoříce nevysoký, ale milý lesík, tak že lid toto poutnické místo začal »Hájkem« nazývati

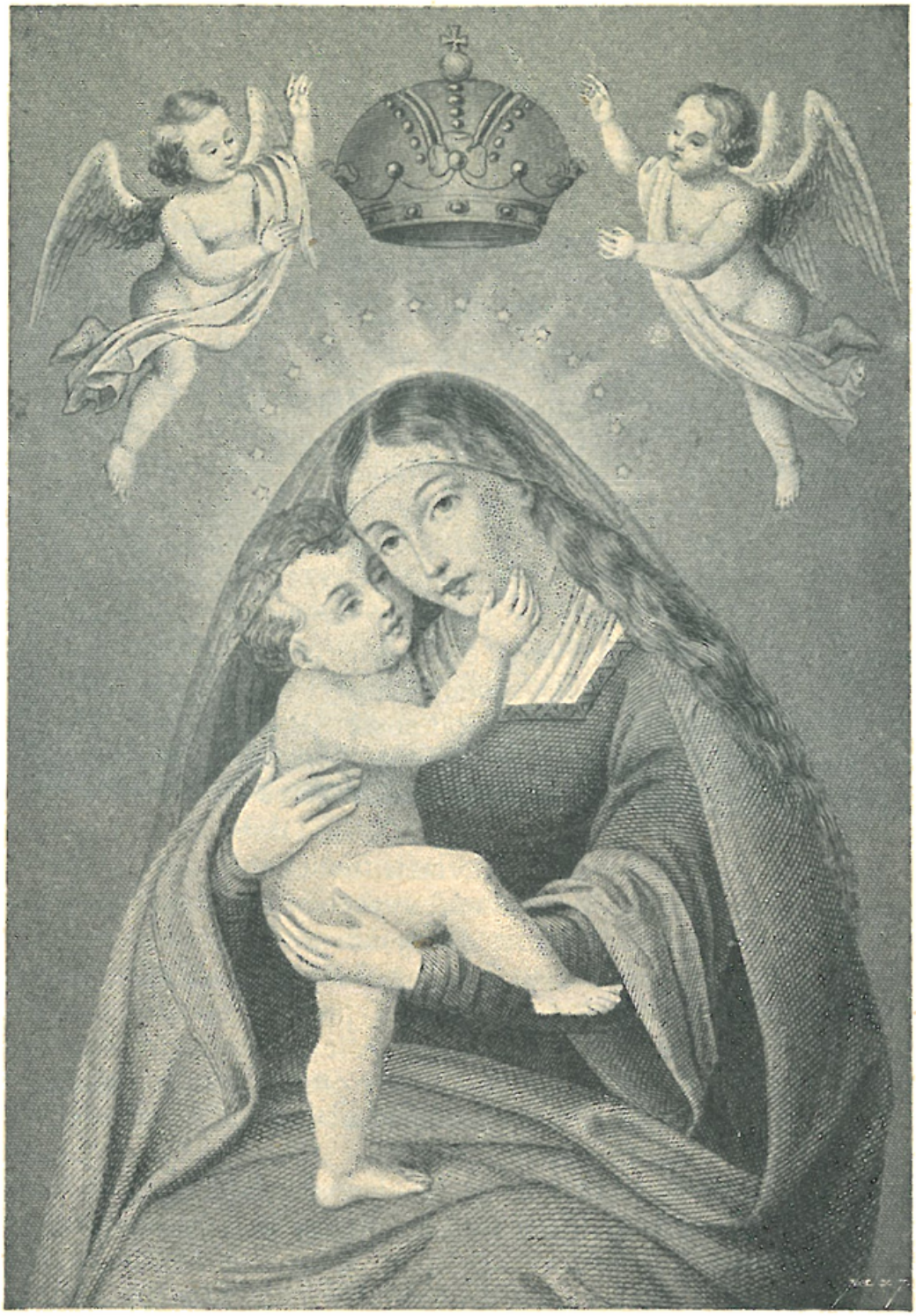

Obraz Panny Marie Pasovské na hlavním oltáři v ambitu hájeckém.

a také i my jej tak nazvali, poněvadž název ten jest podnes všeobecně užívaný.

Památným rokem pro svatyni v Hájku stal se rok 1630, který byl neobyčejně suchý a parný, tak že v celém vůkolí panovala veliká nouze o vodu. Lid plný úzkosti přicházel sem z blízka i z dálí, aby tu před obrazem Matky boží prosil za smilování a hle, prosba jeho nebyla oslyšána.

Tenkráte nebylo v Hájku ještě kněží, kteří by přisluhovali sv. svátostmi zbožnému lidu a slyšeli zvláště zpověď jeho. Proto jal se Florian Jetřich Žďárský ze Žďáru vyjednávati s různými kláštery, chtěje, aby sem řeholníky své poslaly, i sliboval, že se o hmotné potřeby jejich postará a větší fundací je obmyslí. Avšak k uskutečnění této své myšlenky již nedospěl.

Dokonalť zbožný život svůj r. 1653 v náručí milovaného syna svého Františka Adama, jehož umíraje zapřísahal, aby »Hájek« s posvátnou Loretou ještě více zvelebiti hleděl, což zbožný syn také učinil a r. 1659 po dokonaném vyjednávání Otce *Františkány sem uvedl.*

Prvním duchovním představeným byl tu učený P. Donatus, který v nuzné poustevně po dlouhý čas bydlil se čtyřmi bratry. Leč ani ti nestačili na tolik zbožných poutníků, jichž zástupy se den ode dne množily. Proto umínil si František Adam Žďárský ze Žďáru postaviti tu i klášter a to pro více kněží. Ježto pak měl hojnost statků i hojnost důstojenství,*) zdálo se, že není překážky, aby to, co v úmysl pojal, i provedl. Ale přes to přese všechno úplného dokončení stavby klášterní se nedočkal. Provedlť jen stavbu východní části kláštera s ambity, na níž r. 1668 zbudována byla věž s bání, křížem a hodinami.

Pozemskou pouť života svého dokonal již dne 7. dubna r. 1670 neženat, jako poslední potomek rodu svého na zámku v Kladně. Tělo jeho pochovali v chrámu svatovítském, kdežto srdce jeho uložili před oltářem marianským v hájecké Loretě, kde po dnes odpočívá. Tak hlásá nám aspoň deska zasazená na hrůbku tom s nápisem: »Sepultura (podoba srdce) cordis Franc. Eusebii comitis a Sora 7. aprilis. (Hrobka, kde léží srdce Frant. Eusebia ze Žďáru † 7. dubna.)

Jak obraz na hořejší chodbě kláštera nám ukazuje, byl pochován zbožný šlechtic ten v řeholním rouše františkánském, jehož zasloužil si právem pro zbožný život svůj, jak svědčí i odkaz jeho. Ustanovilť ve své závěti na výživu mnichů 20.000 zl. a na zaopatření světel, opravu kaple a kláštera 10.000 zl. Nadační listina, která jest i jinak důležita, zanesena jest v deskách zemských.

Ze zbytku jmění a z výnosu panství zděděných dokonal

*) Byl jeho J. M. C. radou, přísedícím soudu zemského a dvorského a hejtmanem kraje Slánského.

započaté dílo strýc posledního Žďárského pána Bernard Ignác hrabě Martinic, tak že již před rokem 1685, kdy i tento dědic zemřel, Hájek byl tak vyzdoben, jak ho dnes vidíme.

Toliko *hlavní oltář* byl později pozměněn nákladem kněžny Toskánské, která jej bohatě vyzdobila *ve stříbře tepaným antipendiem*, umělecké ceny nemalé.

Léta Páně 1686, dne 5. května zavěšeno bylo v ambitech, jež se vinou kolem Lorety *34 obloukových obrazů* představující různá poutnická místa marianská, kteréž roku 1890 znovu byly opraveny akademickým malířem Scheivlem z Prahy.

V létech 1686—1722 přibylo několik nových ozdob Hájku a to *zvonek* druhý (před tím na vížce byl toliko jeden), nové varhany a konečně *nový oltář sv. Kříže* v západní části dolejší chodby.

Stoletá památka založení r. 1723 oslavena byla velice okázale; trvalať po celý týden. Účastenství zbožného lidu bylo přímo ohromné. Téhož roku, dne 5. srpna, navštívil Loretu i císař Karel VI., který, byv slavně uvítán, byl přítomen dvěma mším sv. a dvojímu požehnání, modle se s lidem co nejzbožněji. S císařem přišla i šlechta, vznešení hosté z blízka i z dálí a celá řada slavných processí.

Dary, které při té příležitosti byly obětovány a v pokladu loretánském uschovány, byly již tenkráte ohromné. Žel, že později byly svatyni odňaty, aby z nich raženy byly peníze na vedení válek francouzských! Za obět padl ku příkladu stříbrný krucifix s podstavcem z ebenového dřeva, v němž 22 svatých ostatků se nacházelo (dva Floriana Žďárského), stříbrné, bohatě tepané konvičky, stříbrná soška Krista Pána, která jablko z ryzího zlata v ruce držela, dvě drahocenné korunky drahokamy posázené, stříbrná lampa podobně okrášlená a j.

Aby pak i cesta z Prahy do Hájku vedoucí důstojně označena byla, postaveno bylo *20 kapliček*, jež po dnes při bývalé silnici od Strahovské brány přes Bílou Horu vedoucí viděti lze. Stavba jejich započala dne 13. června 1720 a ukončena byla roku 1726.

Náklad na každou obnášel 200 zl. a mimo to založena byla fundací k udržování při každé v obnosu 20 zl. Zakladatelé těchto kaplí jsou po většině šlechticové a to: 1. Karel Joachym hrabě z Bred s jakýmsi tajným radou a místodržícím. 2. Hrabě Bred s chotí. 3. František Damian hrabě ze Šternberku, pán na Zásmukách. 4. Kníže Sagan. 5. František Arnošt hrabě z Waldštýnů s chotí. 6. Kněžna Anna Toskánská, roz. vévodkyně ze Sas a Westfálu. 7. Starší města Prahy. 8. Neznámý. 9. Jan František z Gloz, purkrabí český. 10. Hrabata z Clari-Aldringen. 11. Frt. Josef hrabě Černín s chotí. 12. Hrabě

Nostic, nejvyšší správce český. 13. Jan Filip hrabě Sikingen s chotí. 14. František Josef hrabě Šlik s chotí. 15. František Josef hrabě Černín z Chudenic, místodržitel český. 16. Jan Ant. hrabě Schaffgotsch s chotí. 17. Josef hrabě z Waldštýnu, nejvyšší maršálek s chotí. 18. Antonín Jan hrabě Nostic-Rienek, nejvyšší správce český. 19. Hrabě z Vrtby, nejvyšší purkrabí v království českém. 20. Ferdinand hrabě z Kühnburka, arcibiskup pražský.*)

Každá kaple měla na omítce znak a jméno zakladatele, v středu pak části obraz ze života Panny Marie a sv. Františka s veršem věnovacím.

Když císař Josef II. roku 1786 různé kostely rušiti se jal, odňal i kapitál na kapličky složený (mělať každá 20 zl. na udržení uloženo), čímž stalo se, že po více jak celých 100 let opraveny nebyly i zpustly na dobro. Péčí neunavného horlitele pro čest a slávu boží P. *Gilberta Procházky*, quardiana hájeckého, byly teprve v letech 1900—1901 důkladně opraveny a novými *obrazy Scheivlovými*, na plechu malovanými, vyzdobeny.

Šlechetný kněz ten obnovil i svatyni a klášter a tím vykonal dílo neocenitelné.

Prostorný klášter tvoří pravidelný čtverec s *ambity*, k jehož východní straně přiléhá *původní kaple loretánská*, jejíž zevnějšek jest prostý, bez ozdob. Vnitřek zařízen jest přesně dle vlašské Lorety a činí dojem neobyčejně posvátný. Za stříbrnou mříží vznáší se *milostná socha Marie Panny* loretánské v záři věčné lampy.

Před oltářem uloženo jest, jak jsme se již zmínili, srdce šlechetného zakladatele.

V jižní chodbě nalezá se 1. oltář sv. Františka Serafínského, 2. oltář svatého Antonína, 3. oltář sv. Jana Nepomuckého a 4. oltář Rodiny Páně s obrazem sv. Anny, který maloval v r. 1900 Em. Dítě.

V jihozápadním rohu zbudována jest kaple svatého Kříže, v níž ve skleněné rakvi uloženo jest voskové tělo s ostatky svatého Justina. Nad oltářem vypíná se veliký kříž s Ukřižovaným.

V západním ambitu nachází se *sedm sousoší*, která představují utrpení Páně.

V severní chodbě nachází se *oltář* 1. svatého Didáka, 2. oltář Panny Marie Pasovské (u něhož sloužena bývá při větším návalu poutníků mše svatá). Před ním jest náhrobní deska bez nápisu. Zde byla hrobka bratří klášterních. V kobce

*) Holub. Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově.

té dle domění mnohých byl prý pochován i jenerál František Olivieri, který v bitvě u Motola dne 14. srpna r. 1742 padl.

V nádvoří v rohu jihozápadním jest *hřbitůvek*, na němž pochovávají se členové řádu františkánského v Hájku zesnulí. Na něm stojí železný kříž s prostým nápisem: »Odpočiňte v pokoji.«

U kaple stojí *socha Panny Marie* na oblém pískovcovém sloupu, který opatřen jest letopočtem: 1703. *Při západní straně svatyně* spatřiti lze na třech stupních veliký *pískovcový kámen*, zbytek to bývalého oltáře sv. archanděla Gabriela.

V klášteře chová se několik památek na zbožného zakladatele, jehožto obraz visí v hořejší chodbě (František Adam Euseb Žďárský ze Žďáru vyobrazen jest, kterak leží v rakvi oděn řeholním rouchem svatého Františka s kápí na hlavě a jak byl skutečně i pochován.)

Za klášterní budovou a ambity zelená se mladý *dubový lesík* a prostranná zahrada. V klášteře samém obývají dnes pouze dva kněží a dva bratři laikové.

Pouti bývají tu na všecky svátky Marianské, zasvěcené v době letní, avšak pouť na Narození Panny Marie bývá ze všech nejslavnější. Již před tím dnem přichází sem celá řada processí a poutníci, trvajíce na modlitbách, slaví tu »svatou noc«, ač v dobu tu bývá obyčejně již notně chladno.

O milostech tu nabytých vypravuje nám klášterní pamětní kniha, která znova jen potvrzuje starou pravdu, že nebylo nikdy slýcháno, aby Maria koho opustila, když se pod ochranu její utíkal.

Prameny: Melichar: Okres únhoštský. Mathon: Život Panny Marie. Malý: Historický slovník. Zpráva podaná nyní již zemřelým exprovinciálem P. Bernardem Vařečkou, Národopisné výstavě československé. Frátera Jindřicha Erazima Vitáska S. Fr. »Hájecké okolí«. Pamětní kniha hájecká a j.

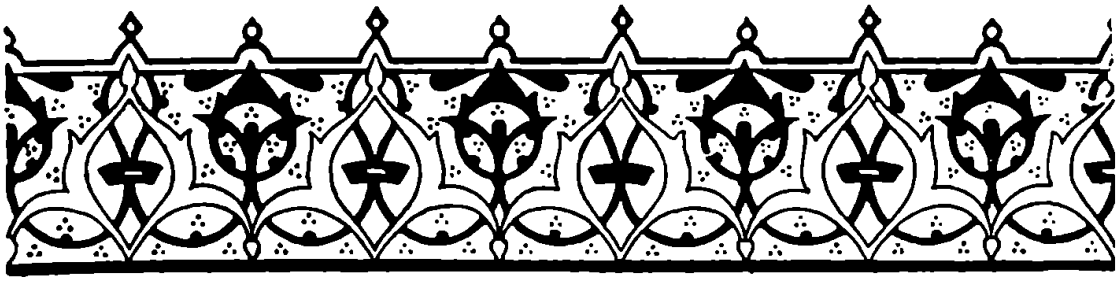

17. Družec s poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

As půl hodiny na západ od města Únhoště v příjemné kotlince na potoku Kačáku leží neveliká *ves Družec*, o jejímž vzniku nemáme určitých zpráv. »*Družec*« — tolik jen podotknouti můžeme — znamená ve staré češtině tolik co »*blížní*«, a je-li jméno dědinky téhož významu, spadá původ její jistě v doby nejstarší.

Podací právo náleželo, pokud víme, v letech 1363—1417 samým králům českým i bylo přivtěleno v časech těch k panství křivoklátskému. Mimo to lze podotknouti, že v Družci býval vladyčí statek, který náležel roku 1389 k Braškovu a po té Kladenským z Kladna a ještě později k Tachlovicům. V 15. století příslušel Družec ke kostelu Všech Svatých na hradě pražském, leč již r. 1466 zastavil jej král Jiří *Bořitovi z Martinic*. Potomci tohoto pána českého, nabyvše vísky té r. 1514 dědičně, drželi ji i se statkem k panství Smečenskému.

Fara připomíná se již roku 1354 v knihách potvrzovacích a z toho lze souditi, že tu již tehdy, ač ne-li dříve, stál i chrám, z něhož zachoval se pouze presbytář. Ostatní část kostela byla r. 1634 Švédy vypálena a farář tehdejší, Václav Kapihorský, jimi zavražděn anebo do zajetí odveden.

Od doby té zůstal Družec bez duchovní vlastní správy po celých 27 let. Jen ob čas přicházel sem farář smečenský, který přisluhoval Družeckým do počátku května r. 1664 až se konečně nad nimi patron *Bernard Ignác hrabě Martinic* slitoval,

který stal se v letech 1651—1685 nejvyšším purkrabím a posléze i místodržitelem království českého. Zemřel v Praze dne 17. ledna roku 1685 bez mužského potomka. Staří letopiscové chválí jeho učenost i dobrotu srdce plného zbožnosti opravdové. A ježto všade o čest a slávu boží dbal, kázal ku zachovalému kněžišti přistaviti loď a nad průčelím této i věž, jak to do dnes spatřujeme. Avšak dokončení díla se již nedočekal, neboť, jak nápis nad vchodem nám dokazuje, byla svatyně s věží dokonána teprve r. 1688. Před tím byl vyhořelý chrám nahrazen prkennou budovou, v které roku 1664 dosazený farář Václav Alexius Zelenka neméně než šestnácti vesnicím přisluhoval! Sem ke křtu i jiným církevním obřadům dojížděli osadníci až ze Zbečna, Sýkořic, Nové Huti, Stradonic, Lan, Žehrovic, Bratronic, Braškova, ano i z dědin jiných. Tak veliká byla nouze o katolické

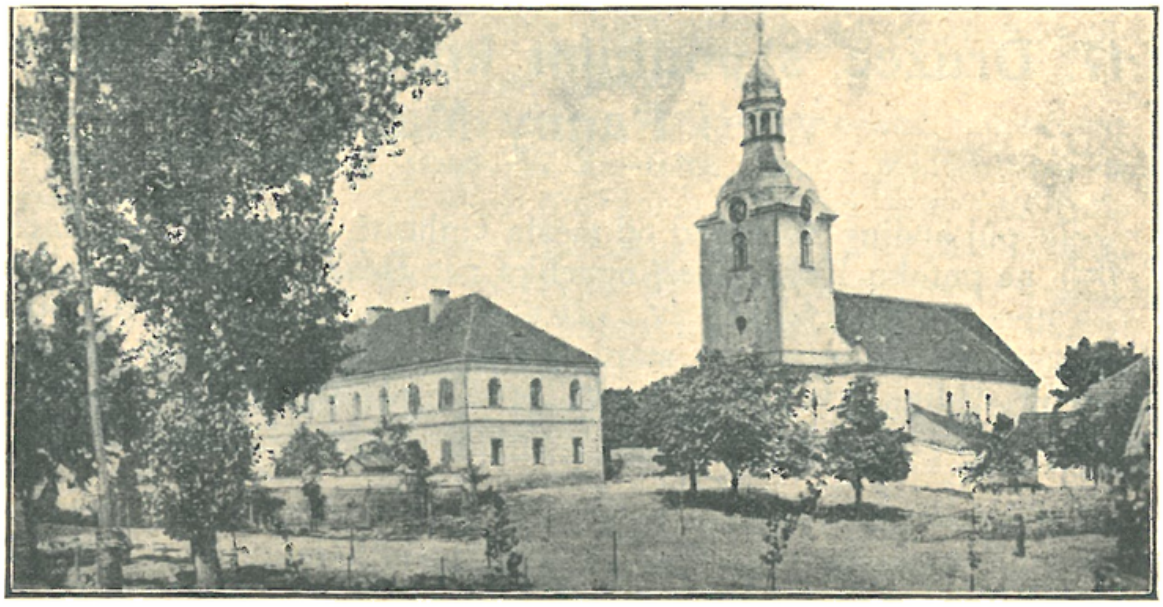

kněze po nešťastné válce třicetileté a to nejen tu, ale i na českobrodsku i jinde, kde jeden duchovní spravoval až i šest farností, ne-li více.

Od faráře Zelenky vystřídalo se duchovních správců do dnešní doby 26. Z těch dlužno uvésti Františka Klinkáčka (1775—1781), Jana Ulricha, mistra filosofie a bakaláře bohosloví (1785—1801), kteří si o faru i kostel velikých zásluh získali, a též Františka Menšíka, mistra svobodných umění a filosofie, jenž proslul jako výborný hudební skladatel.

První z jmenovaných opatřil roku 1777 stkvostná mešní roucha i získal svatyni dobrodince — bohatého osadníka Martina Zárubu Žilínského, který daroval na znovuzřízení kostela 900 zl. Kostel byl vymalován, jeden z postranních oltářů obnoven a na oltář hlavní zakoupen obraz Narození Panny Marie.

Kněz Ulrich zakoupil mnohé stkvostné věci pro chrám družecký a to *osm* velkých *obrazů* s výjevy ze života svatého Františka de Paula, jež pocházely ze zrušeného kláštera Paulanského na Starém Městě pražském. Maloval je známý umělec — jesuita František Balko. Bohužel byly tyto památky v poslední době z chrámu odstraněny. Od téhož malíře zhotovený *obraz* »Snětí Krista Pána s kříže«, byl rovněž J. Ulrichem získán se soškou Jezulátka, *svícny* a *zvonkem*, který dne 19. prosince roku 1797 byl arcibiskupem Chlumčanským posvěcen.

Když na začátku minulého století nedostávalo se peněz na vedení války, nařízeno v říjnu roku 1809 všecky stříbrné a zlaté věci vydati mincovně, by z nich raženy býti mohly peníze. Dle rozkazu toho odeslány byly dva staré, stříbrné kalichy, ale úřadům bylo to málo. Za obět měla padnouti i stříbrná monstrance, jiné dva kalichy a dva stříbrné křížky, které však farář Ulrich po dlouhém prošení stříbrnou mincí vykoupiti směl.

V chrámu,*) který, jak jsme se zmínili, nese stopy různých slohů, shledáváme ještě dnes na stropě lodi znak Martiniců. *Oltáře* jsou čtyři a to: 1. *hlavní oltář* zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie *s milostnou soškou Bohorodičky*, o níž se níže zmiňujeme; 2. *postranní oltář sv. Jana Nep.*; 3. *sv. Václava* a 4. *sv. Filipa Neria.*

Nad středním vchodem ze hřbitova jest *kamenné srdce* s nápisem latinským: Sancta Maria, ora pro nobis! (Svatá Maria, oroduj za nás.)

Škoda, že *staré malby* na stěnách chrámových byly r. 1832 zabíleny!

Věž chrámová opatřena jest čtyřmi zvony, z nichž nejstarší památkou jest jeden z menších, ulitý roku 1481 zvonařem pražským Hanušem.

U kostela nachází se *hřbitov*, několik *soch* a kámen zvaný »*zkamenělec*«. Stará pověst dí, že to byl člověk za živa velice hříšný (dle jiné křivopřísežník), který do dne a do roka po hříchu spáchaném umřel. Tělo jeho dle podání lidu v hrobě zkamenělo. Balvan má podobu rakve a byl prý z hrobu vytažen, ač dle mínění našeho byl snad spíše na hrob provinilce přivalen.

Ze všeho ovšem nejpamátnější jest *soška Marianská*, již lid chová v převeliké úctě, konaje k ní processí z celého okolí několikráte do roka.

O tom, kterak svatyně tato stala se místem poutnickým, vypravuje nám učitel Melichar ve své knize: »Paměti okresu unhošťského« následovně: »Když kostel družecký ve válce třicetileté požárem zkázu vzal, zůstaly hlavní oltář a na něm

*) Jest 44 kroků dlouhý a 11 široký.

soška P. Marie neporušeny. Aby soška jinak pohromy neutrpěla, ustanoveno, že má do Slaného dopravena býti. Bolestně loučili se v těch dobách plných trudu a strádání osadníci družečtí s posvátným odkazem předků svých a prosili vroucně, aby jim nebyla odvezena, doufajíce v ochranu Matky boží. Nedbáno horoucích proseb jejich a soška P. Marie odvezena. Však nastojte! Druhého dne, když vešel kdosi do trosek chrámových, k radostnému překvapení svému spatří sošku Rodičky boží na témž místě, kde vždycky stávala. Zázrak ten bleskem roznesl se po dědině i vůkolí, a ti, kteří sem pospíchali okolo rybníka »Hrázského«, nový tu spatřili div. Rybníkem od Malých Dokes ke Družci viděli pěšinku jako stříbrem vydlážděnou. Přes to zase odvezena zázračná soška do Slaného po druhé, leč i tenkráte přes noc se vrátila a v Hrázském rybníce objevila se vedle první pěšinka druhá . . .«

Od doby té zůstala milostná soška Marianská Družci zachována a svatyně stala se cílem četných poutníků i processí. Zvláště v dobách moru r. 1680 a 1832 byla neobyčejně navštěvována celými zástupy zbožného lidu.

Do dnes putují sem processí ze Slaného, z Kladna, Stradonic, Srbů, Hnidous, Bratronic, Pcher, Braškova, Tuchlovic, Libušína a také i z Velvar.

Žel, že nyní poutníků ubývá následkem hnutí protináboženského v Kladně a vůkolí.

Hlavní pouť slaví se tu na svátek »Navštívení Panny Marie« (ač kostel jest ke cti a slávě »Nanebevzetí Rodičky boží posvěcen) a to trojími službami božími a slavným požehnáním.

Na konec třeba dodati, že pod kostelem nachází se i *studánka*, druhdy lidem u veliké úctě chovaná; před nedávnem zpustla a upadla skoro v zapomenutí.*)

---

*) Prameny: Schaller-Sommer: Zpráva vdp. faráře Martina Kabáta Melichar: Pověsti okresu unhošťského. Sedláčkův Místopisný slovník atd.

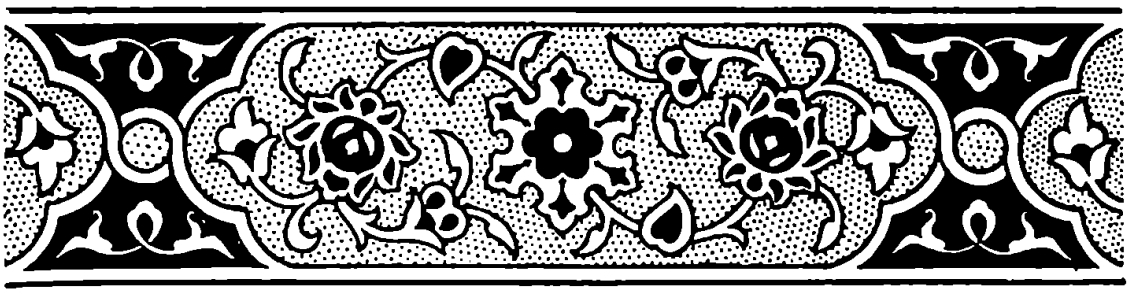

18. Poutnické místo Tuřany u Slaného.

Jako sesterská Morava u Brna, tak i Čechy u Slaného mají poutnické místo Marianské, zvané »*Tuřany*«. Dějiny obou těch míst jsou od sebe sice valně rozdílné, ale vznik a jméno jedno a totéž. Neboť, jako o moravských, tak i českých Tuřanech vypravuje se, že za starodávna v místech těch nalezena byla soška Bohorodičky, v křoví ukrytá a jasně zářící, kterou zbožné duše potom velice uctívaly a do chrámu, pro ni vystavěného, přenesly.

A přece soška Panny Marie tuřanské u Brna, o níž stará legenda vypravuje, že jest dědictvím po slovanských věrozvěstech, jest podobou svou zcela různá od oné, již na Tuřanech u Slaného vidíme. První totiž představuje královnu nebes, kterak, sedíc na stolci, drží na klíně svém božského Syna svého, jejž levicí objímá, kdežto v pravici své třímá žezlo; druhá však představuje Marii Pannu rovněž se žezlem, korunou a Jezulátkem, avšak stojící. Tvář, jemně provedená, dýše nevinou a láskou.

Původ obou těchto sošek jest pradávný. Žel, že první dějiny našich českých Tuřan zastřeny jsou nám rouškou neproniknutelnou jako oněch na Moravě.

To, co říci můžeme, jest asi to, co platí i o Tuřanech moravských, že na místech těchto pohanští předkové naši obětovali bůžku Turovi, kterého považovali za boha úrody a plodnosti a odtud asi název »Tuřany« zůstal i místu v dobách pozdějších, ba zachoval se i podnes.

První zmínka o českých Tuřanech děje se r. 1115, kdy *opat* kladrubský *Berchtold* změnil jakýsi tamní statek za usedlost

v Chotěnicích, čímž toto nynější poutní místo v ruce benediktinského řádu se dostalo. Král Václav I. rozmnožil tento majetek klášterní darováním ještě jednoho dvora s poplužím a to dne 23. prosince roku 1233.

Pravděpodobno jest, že již tehdy mnichové benediktinští tu chrám vystavěli a že právě do oněch již dob spadá pověst o podivném nalezení milostné sošky Bohorodičky v hložinách, jež zářila prý světlem nebeským. Tehdy zjev ten naplnil Tuřanské bázní posvátnou, tak že s modlitbou na rtech vrhali se na kolena před tímto milostným obrazem, pro nějž chrám na nedalekém místě vystavěti chtěli. Ale podivno! Co jednoho dne zbudovali, to druhého dne přes noc na místo, kde nalezena byla soška Marianská, přeneseno jest a to opakovalo se nejednou, leč kolikráte. I viděli v tom zvláštní pokyn s nebe a proto svatyni posléze vystavěli tam, kde socha nalezena, zasvětivše nový chrám ke cti a slávě Panny Marie. *)

Na hlavní oltář uložen jest milostný obraz — do dnes v tak veliké úctě po věky chovaný zbožným lidem z celého vůkolí.

Že při kostele tom byla i fara, o tom první zápis svědčí z r. 1352, kdy v Čechách panoval blahé paměti Karel IV., otec české vlasti, jenž s arcibiskupem pražským Arnoštem z Pardubic tolik o rozkvět duchovního života se staral.

Bohužel, nebyly vždy na faru dosazováni jenom kněží, ale i osoby duchovní mající toliko svěcení nižší, které kněze si vydržovaly, aby za ně na vinici Páně pracoval. Arnošt z Pardubic sice mnoho proti tomuto zlořádu, snižujícímu kněžský stav, horlil, ale přes to přese vše mnohé nápravy se nedodělal. Bylť r. 1372 dosazen na Tuřany za faráře Hereš, který byl toliko podjáhnem; faru dostal snad proto, že byl blízkým příbuzným vladyky Byšeňského, jenž s držiteli tvrze studňovesské farní obročí toto obsazoval. A tak stalo se i r. 1377 a r. 1379, kdy na tuto farnost dosazeni byli toliko klerikové, již kaplany jako čeleď si najímali!

V době husitských válek zůstali i na dále patronové kostela tuřanského páni z Byšně věrni katolickému náboženství. Za to Pražané dobyvše r 1421 města Slaného, zpuštošili Byšeň i Tuřany. Po rytířích z Byšně, nastoupili Selničtí z Citova leč Tuřany připadly Václavu Horešovskému z Libušína, který si tam i novou tvrz zbudoval kolem r. 1530. Leč již r. 1585 spojeno jest opět držení tvrze a statku byšeňského s Tuřany, kterýchžto obou stal se pánem *Václav Pětipeský z Chýše a z Egerberku.*

---

*) Táž pověst koluje o několika kostelích a zvláště o petrovickém na Rakovnicku.

Rytířský tento rod byl v Čechách tehdy neobyčejně váženým pro svou chrabrost a udatnost, jež byla v rodě tom dědičnou. V dávných dobách náležel mu hrad Pětipes se statky v severních a západních Čechách. Praotcem Pětipeských byl Odolen, syn Střížův, který zúčastnil se tažení českého vojska, jež král Vladislav císaři Fridrichovi I. na pomoc pro i Milánským vedl. Tehdy Odolen první s Bernardem, synem Soběslavovým, řeku Addu přeplaval a tím české voje k následování

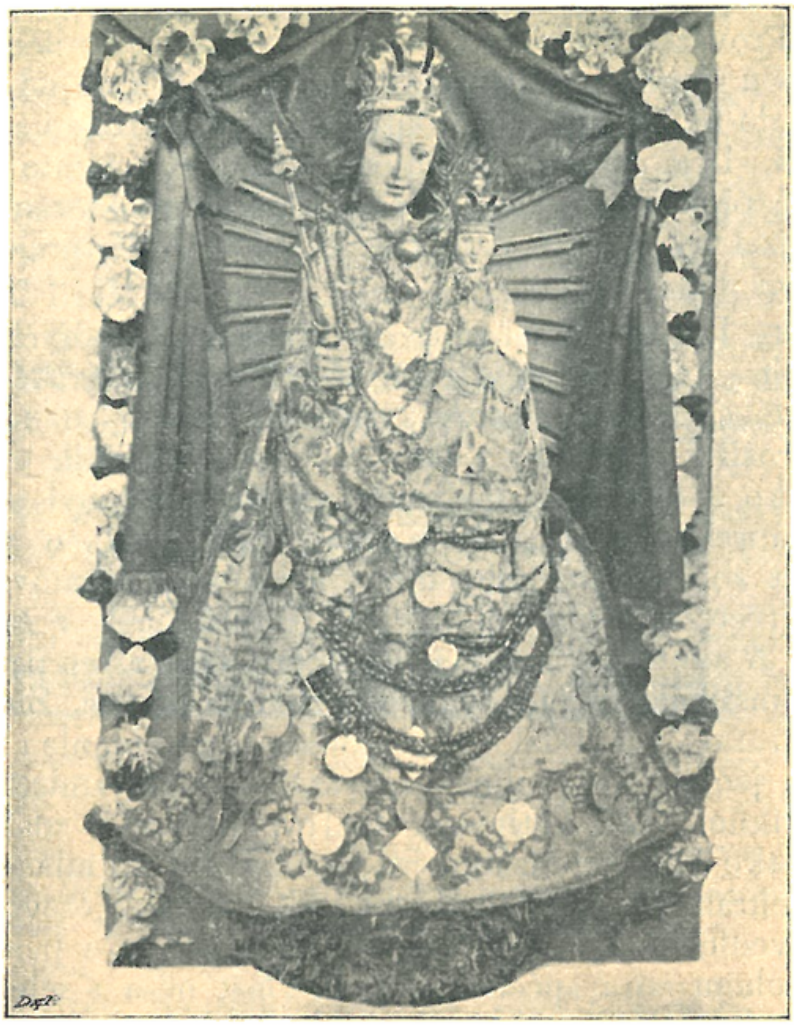

nadchnul tak, že vítězství sklonilo se na stranu jejich k nemalé slávě. Za tento rekovný čin byl Odolen do stavu rytířského povýšen králem Vladislavem, jenž jej i bohatě obdaroval.

Zmíněný již Václav Pětipeský zemřel r. 1602, odkázav všechen statek svůj *Odolenu Pětipeskému mladšímu,* který stejné jméno nesl s pradědem svým, po němž i neobyčejnou statečnost zdědil.

O tomto panu Odolenu vypravuje pověst, že k svému neštěstí zapletl se do vzpoury českých stavů proti císaři Ferdi-

nandovi II. začež po bitvě bělohorské byl všeho majetku zbaven.*) Pln záští vstoupil do vojska Švédského, kdež postoupiv až na podplukovníka s ním do Čech táhl. Uviděv, kterak bohopustě si Švédové v Čechách počínají, litoval přenáhlení svého a již chtěl se vrátiti, avšak touha spatřiti rodný kraj vedla jej dále. A hle, i ten nalezl zpustošený a v Neprobilicích, kde stávala otcovská tvrz, jen jediného obyvatele — starého Podpěru, který rodu Pětipeskému věrně sloužil. Pln lítosti rozhodl se, že nebude víc prolévati krve nevinných, ale naopak pomáhati utlačovaným křesťanům proti krvežíznivým Turkům. Provázen Podpěrou, bojoval v dálných krajích statečně, až v bitvě u Jagru i se sluhou v zajetí Turků se dostal, kteří uvrhli jej do žaláře, těžkými okovy spoutavše ruce i nohy jeho. Co vytrpěl, bylo hrozné. Podpěra podlehnuv těmto útrapám umřel; leč před smrtí ještě předpověděl vysvobození pánu a spolu vybízel jej k stálé modlitbě k Matce boží tuřanské.

Od té doby vzýval pan Odolan Pannu Marii Tuřanskou den co den. Leč den míjel za dnem; rytíř už sešedivěl a milost nepřicházela. Až konečně Alejma, dcera agy Jagerského, která potajmu učila se víře Kristově, uslyšela o útrapách nešťastného vězně i prosila otce, aby pana Odolana propustil. Než otec její byl jako z kamene. Po smrti agově, který byl otroky zavražděn, uprchla Alejma do Karpat, kde dala se pokřtiti a vedla život zbožný. Jednoho dne zjevila se jí Královna Nebes i uložila dívce, aby Odolana, který dosud úpěl v žaláři, vysvobodila. A skutečně, Alejma, jež dobře věděla, co pan Odolan zkusil od mstivého jejího otce, pospíšila na pomoc. Zlatem podplatila žalářníka, jenž jí dal klíče netoliko od žaláře, ale i k poutům vězňovým, jemuž řetězy ihned rozvázala a opět zmizela, aby se vyhnula díkům. Leč Pětipeský spal; v té chvíli zdálo se mu, že vidí Matku boží tuřanskou, jež ukazuje mu na mladou dívku, jako na ochránkyni. Probouzí se a vidí, že žalář otevřen, pouta sňatá a vedle nich, že na zemi leží i sáček s penězi. Pln radostí vzchopí se a spěchá ve svou vlast nesa s sebou okovy, aby je na oltář Panny Marie tuřanské v obět zavěsil, ježto jest přesvědčen, že toliko na její mocnou přímluvu to vše se stalo.**) Od té doby okovy ty visí za oltářem Matky boží tuřanské až po dnes . . .

---

*) Totéž stalo se i druhé větvi téhož rodu Pětipeských, jejíž potomek Václav byl k doživotnímu žaláři odsouzen a ač milosti došel, statků odňatých již nenabyl. Zato stal se r. 1629 přestoupiv na víru katolickou místopísařem a místokomořím, jímž zůstal až do r. 1637.

**) Tuto legendu zpracoval v povídku Václav Beneš Třebízský, která vyšla po prvé nákladem Dědictví Svatojanského pod názvem »Pan Odolan Pětipeský« (1881). Od té doby vytištěna byla několikráte.

Kdy pan Odolan zemřel a co na této pověsti jest pravdou, nelze udati s určitostí, toliko to možno tvrditi, že byl v kostele tuřanském pochován, jak i náhrobní kámen jeho do nedávna tomu nasvědčoval.

Statky mu odňaté, nebyly vráceny rodu jeho už nikdy. Prodalť je místodržitel Karel z Lichtenštejna dne 27. ledna r. 1623 hraběti *Jaroslavovi Bořitovi z Martinic* a na Smečně za 31.500 zl, jehožto rodině náležejí až po naše časy.

Rod bývalých držitelů vymřel po meči as r. 1662, kdy dokonal vezdejší život Adam Šťastný, rytíř Pětipeský, tehdejší nejvyšší náčelník císařské jízdy.

V oněch pohnutlivých dobách třicetileté války osiřel *tuřanský kostel* nejednou byv snad před bitvou bělohorskou nějaký čas i v držení utrakvistů a později protestantů, po nichž opět katoličtí faráři měli býti d sazováni. Ale že byla veliká nouze o kněze, byla i farnost tuřanská připojena k děkanství smečenskému. Děkan jen občas mši sv. na Tuřanech sloužil a to zvláště o poutích, jež několikráte v roce se zde slavily.

Putovalť sem i v těch dobách zbožný lid z celého okolí, v čemž jej jen pověst o zázračném zachránění pana Odolana Pětipeského posilovala.

Hraběcí rod Martinický jakožto patron této svatyně staral se všemožně, aby kostel nepustl, a proto opravoval jej několikráte.

R. 1687 dostalo se tuřanskému chrámu *nového zvonu*, který lil pražský zvonař Bedřich Michal Schönfeld, opatřiv jej nápisem latinským: »Zdrávas Maria, milosti boží plná, Pán s Tebou, požehnaná jsi Ty mezi ženami a požehnaný plod života Tvého«.

R. 1696 byl postaven nynější *hlavní oltář* ve slohu barokovém, na němž nad tabernakulem uložena jest *milostná soška Panny Marie tuřanské* ve vkusné skříni za sklem. V tomtéž roce postavena i *kazatelna*.

Ježto však poutníků rok od roku přibývalo, dal hrabě Adolf Bernard Martinic chrám o polovinu zvětšiti a novou střechou opatřiti. Práce tyto skončeny byly r. 1712 a o něco později postavena i nová *dřevěná zvonice*.

Roku 1747 postavena nová *sakristie* a na hřbitově zbudovány *ambity pro poutníky* a v nich postaveny i *zpovědnice s oltářem*, na němž při větším návalu sloužena bývala mše sv. pro ty, kteří již do chrámu dostati se nemohli.

Z téže doby pochází i malá, uměle zhotovená noha, obstojné práce řezbářské, kterou kdosi z uzdravených tu ctitelů Marianských obětoval a za oltář zavěsiti dal.

Roku 1750 přelit byl prostřední zvon staroměstským zvonařem *Zachariášem Dietrichem* a r. 1763 postaveny i *dva poboční oltáře*, a to *sv. Jana Nep.* na straně evangelijní a *Nanebevzetí Panny Marie* na straně epištolní.

Ježto pak mnoho poutníků si tu zvláštních milostí, ano i uzdravení vyprosilo, nescházelo ani cenných darů, jež sem mnozí z nich obětovali. Jsou to nejen zlaté křížky, řetízky, mince, ale i šňůry granátové, jimiž šat milostné sochy Marianské až podnes se zdobí.

Doba Josefínská, která skoro každému poutnímu místu škodila zákazem poutí, jež císař Josef II. vydal, Tuřanům spíše prospěla.

Usilovalť mocnář ten, aby zakládány byly fary a to všude, kde jich nejvíce jest potřebí. Na vydržování těchto nových far mělo se přispívati z tak zvané »náboženské matice«, jejíž jmění pocházelo ze zrušených klášterů a jich statků v dražbě prodaných. Fary tyto sluly »císařské«.

Ježto k Tuřanům v té době náležely i obce Byšeň, Libovice a Lotouš, použili této příležitosti Tuřanští a žádali o faráře. Císařským dekretem dosazen byl r. 1785 za lokalistu P. Sigmund Krautvor, bývalý člen zrušeného kláštera cisterciáckého v Plasích, jemuž bylo uloženo, aby i v Studňovsi o duchovní správu péči měl.

Ze zrušeného kostela slánského »sv. Čtrnácti pomocníků« přeneseny sem byly i krásně *vykládané lavice*, chrám nově vydlážděn a roku 1823 přelit i *veliký zvon*, který posvěcen jest ke cti a slávě *sv. Jana Nepomuckého.*

Lokalie tuřanská povyšena jest *na faru* výnosem ministerstva kultu a vyučování teprve roku 1855.

O chrám tento velikých zásluh získal si zvláště hrabě *Jindřich Clam-Martinic*, jehož nákladem byl vyzdoben v r. 1892, a právě, co tyto řádky píšeme, opravuje se opět péčí neúnavného faráře tuřanského *J. Himmra*, který o nový kryt této svatyně a její výzdobu velice se přičinil, objeviv i za hlavním oltářem pěkné *gotické okno* s nádechem románským, které pochází dle úsudku znalců z 13. století, do něhož i my stavbu původního kostela jsme položili.

Laskavostí zmíněného a horlivého kněze použili jsme i my ku sepsání této stati dílka jeho »Poutní místo Marianské Tuřany«, (které r. 1898 v Praze vydal), vedle jiných pramenů *)

*) Sedláček: »Hrady a zámky.« Malý: »Historický slovník.« Dr. Krásl: »Arnost hrabě Harrach« Zpráva farního úřadu církevnímu odboru N. V. Č. v r. 1895 a j.

Ke konci jen tolik podotýkáme, že chrám tuřanský nenáleží k poutním místům menšího řádu, nýbrž naopak znám jest v celém slánském okrsku, tak že počet poutníků jest dosti značný, což nejlepším jest důkazem, jakou důvěru okolní lid chová k milostné sošce Matky boží tuřanské, jež památným jest obrazem té Matky naší, již v nebi uctívají i cherubové.

Tam po té pozemské pouti dej lidu svému dojíti, ó Maria!

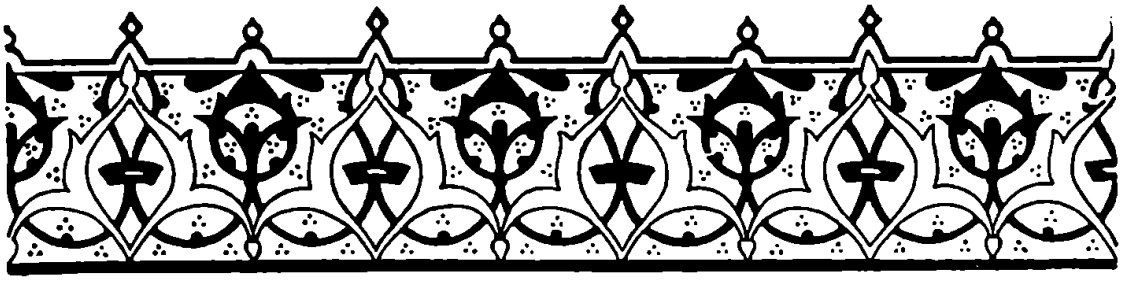

19. Marianský Chlum.

(Maria-Kulm.)

Asi dvě hodiny směrem jihozápadním od Falknova leží vysoko nad levým břehem Ohře městečko »Marianský Chlum«, které svým chrámem náleží mezi největší místa poutnická v Čechách. Za starodávných dob (v X.—XIII. století) stál tu pouze hrad s nepatrným podhradím, jež skládalo se sotva z několika chýší, i nelze se tudíž diviti, že dějiny místa toho za oněch dob jsou zastřeny rouškou zapomenutí. Tím patrně stalo se, že někteří, méně kritičtí dějepisci, kladou sem omylem vítěznou bitvu vojsk Soběslavových (r. 1126) s německými vojí Lotharovými, ač tato svedena byla zcela jinde, a to na Chlumu u Teplic. Tentýž omyl asi svedl i Mathona, který toto poutnické místo zařadil mezi svatyně diecese litoměřické, ač náš Marianský Chlum od nepamětné doby k arcidiecesi pražské náleží, jako celý kraj falknovský.

V nynějším chrámu na tomto posvátném místě uložena jest na oltáři *milostná soška Panny Marie*, prastarého a neznámého původu. Královna nebes zobrazena jest uměle ze dřeva lípového, sedící na prestolu. V pravé ruce drží říšské jablko, kdežto v levé Božské Jezulátko. Práce jest mistrná a dle úsudku znalců spadající až v století dvanácté.

Jak nejstarší pověst o vzniku tohoto poutního místa vypráví, nalezl sochu tutu ve 13. století jakýs řezník z Falknova, skrytou v ořeší, který nad sochou prkennou stříšku zhotovil. Sochu, později v zapomenutí přišlou, nalezl po druhé jakýs tovaryš bednářský, který o svém nálezu ihned faráře křižovnického

v Königsberku, městě to na úpatí vrchu ležícím, zpravil. Jeho nejspíš péčí byla kolem r. 1300 větší dřevěná kaple pro sochu vystavěna.

Hojnost poutníků sem přicházejících a blízkost silnice, po níž bohatí kupci zboží dopravovali, přilákala sem rotu lupičů, kteří delší čas celou krajinu hrůzou naplňovali. *)

Konečně zvláštní náhodou byl úkryt jejich blízko kaple odkryt, lupiči na hrdle ztrestáni, kus lesa vymýtěno a místo kaple kostelíček zděný postaven, na jehož průčelí socha pod stříškou umístěna. Bohoslužbu zde pro poutníky konali křižovníci z Königsberka o některých svátcích Marianských.

Aby se zde dva kněží usaditi mohli, daroval rytíř Jindřich z Reissengrünu listinu datovanou dne 10. srpna r. 1383 řádu křižovnickému 60 korců polí, kterouž dotaci r 1444 Jan rytíř Koger ze Steinbachu darováním lesa a r. 1480 generál křižovnický Puchner pozemky z vlastních prostředků koupenými rozmnožil. Tou dobou povýšen Chlum i na městečko. Prvním farářem chlumským stal se teprv r. 1401 křižovník Jan Pichelmann.

Pouti utěšeně se vzmáhaly, ale v červnu 1429 přišli na M. Chlum husité, kostel vydrancovali a zapálili. Socha má od té události popáleninu na podstavci. Kostel brzy obnoven a aby i důstojně ozdoben býti mohl, povolil Sixtus IV. bullou ze dne 4. května 1447 poutníkům, kteří v den Narození Panny Marie, Nalezení sv. kříže, na svátek rozeslání sv. Apoštolů, pondělí velikonoční a v den Posvěcení chrámu zde hodně sv. svátosti přijmou a něčím kostel obdarují, odpustky 100 dní. Kostel byl brzy nejen okrášlen, ale i v r. 1482, a po druhé 1492 značně rozšířen a nad bývalou skrýší lupičů větší kaple sv. Tří Králů v r. 1499 vystavěna, kde v čas poutí bohoslužba byla také konána. Až do války třicetileté pouti na Marianský Chlum nebyly ničím rušeny. Ale zhoubné následky vzpoury stavovské brzy i na M. Chlum se dostavily. Kraj okolní většinou úsilím šlechty ku protestantismu přešel, a aby i tak mocná bašta katolicismu, jako byl M Chlum, zničena byla, okolní šlechtici k násilí útočiště vzali. V noci 20. října 1618 Chlum s ozbrojenci přepadli, chrám a kapli vydrancovali, faráře Pantaleona Serania na Loket do vězení odvedli a na Chlumu pastora Jana Pferschnera usadili. Ten však ani jediné duše nové víře nezískav, už v únoru roku příštího Chlum opustil, načež duchovní správa opět křižovníky byla vedena.

Po čas války třicetileté pouti zřídly, ale nepřestaly. R. 1647 císař Ferdinand III. s družinou Chlum navštívil. Od té doby

---

*) Z ovzduší toho zpracoval německý básník Schiller známý divadelní kus »Loupežníci na Chlumu«, který několikráte byl do češtiny přeložen.

pouti se všech stran obnovovány. Vodiliť pravidelně missionáři lid k otecké víře se vrátivší k Panně chlumenské, aby zde za svatou víru opětně nabytou poděkoval a stálost ve víře slíbil.

Roku 1687 byl M. Chlum na proboštství povýšen. Poněvadž však počet poutníků velmi se vzmáhal, rozhodl se řád křižovnický velkolepý chrám s ambity a domem proboštským na Chlumu postaviti. Chrám nynější, k němuž 7. května r. 1690 základní kámen byl položen, po deseti letech dokonán a na Hod boží svatodušní roku 1701 infulovaným proboštem chlumským Rivolou benedikován a roku příštího pražským suffraganem Vítem konsekrován. Ambity se 6 kaplemi: sv. Patronů českých, 14 sv. Pomocníků, sv. Kryštofa (nyní blah. Anežky české), neposkvrněného Početí, sv. Tří Králů a sv. Rodiny v r. 1708 dokončeny, sochami příslušných svatých, 32 sochami andělů, křížovou cestou a jinými obrazy okrášleny.

Již sv. Otec Kliment X. bullou z 10. prosince roku 1675 udělil na 7 let plnomocné odpustky pro svátky svatodušní a Nanebevzetí Panny Marie a odpustky 7 let a 7 quadragen na všechny Marianské svátky. Odpustky tyto rozšířil Kliment XI. bullou z 5. března 1701 tím, že pro každý den celého roku plnomocné odpustky pod obvyklými podmínkami poutníkům na Marianský Chlum udělil.

Jak pouti na Chlum celé 18. století kvetly, nejlépe z počtu kommunikantů lze posouditi.

Roku 1691 bylo kommunikantů 20.529, r. 1701 již 26.858, r. 1706 počet vzrostl na 35.380, r. 1717 na 41.400, r. 1738 na 51.800, r. 1753 na 63.150; r. 1759 byl největší a sice: 66.830.

Až do časů Josefínských bylo každoročně přes 60.000 kommunikantů. Ještě r. 1783 zapsáno jich 66.700. Později počet poutníků klesl.

Dosud na Chlum přichází ročně přes 50 tisíc poutníků, z nichž asi čtvrtina sv. svátosti přijímá. Roku 1877 začato s opravou kostela, který důstojně jest vyzdoben. V roce 1894 dal zemřelý generál Dr. Václav Horák s velikým nákladem, zvláště obnovené ambity nádherně vyzdobiti, tak že Marianský Chlum svými dějinami, překrásnou polohou a velkolepostí důstojně k největším poutním místům se řadí.

Přímo úchvatný jest pohled od Dasnic (druhé to stanice dráhy od Falknova k Chebu) na svatyni, jež v nádherném barokovém slohu se dvěma věžemi a osmi vížkami, nad ambity se klenoucími, vypíná se k nebesům. Novější malby uvnitř chrámu jsou prací akad. malíře pražského Scheivla. Skvostný stříbrný tabernakl z 18. století opravil v nedávných letech Jan Tengler, stříbrník v Praze.

Obšírné dějiny Marianského Chlumu jsou vypsány v mnohých knihách, z nichž hlavní pocházejí od Bedř. Dörfela, faráře falknovského, V. Fr. Ettera, komandeura chebského, Fr. Funekla, křižovníka. Sem dlužno řaditi i rukopis chlumského faráře Peutelschmida a četné listiny tamního archivu.*)

*) Vedle některých těchto pramenů použito k této práci i zprávy ThC. Jos. Pošmurného, Ord. Cruc., podané církevnímu odboru Národopisné výstavy československé v r. 1895.

20. Starý Kinsberg s Lorettou.

V dějinách vlasti naší proslul český rod šlechtický, jenž měl ve znaku troje parohy barvy červené ve zlatém štítu. Potomci toho rodu sluli některý čas páni z Krašova neb z Krašovic, a později přibyli k nim i ti, kteří nazývali se z Gutštejna anebo z Vrtby i Bělé.

Z tohoto slavného rodu pocházel i blahoslavený Hroznata, jehož otec Střezima v bitvě u potoka loděnického padl. V životopise blahoslavencově mnoho se vypravuje o jeho zbožnosti a štědrotě, kterou klášter premonstrátský v Teplé založil a bohatě nadal. Posléze sám mnichem se stav umřel smrtí mučednickou, ježto loupežníkům bránil jmění klášterní pleniti a loupiti. Tito, zmocnivše se jej, vrhli jej do věže na hradě Kinsbergu, kde jako vězeň zbožně život svůj dokonal dříve, nežli tepelští mnichové jej živého vykoupiti mohli.

Kratičký tento výtah z biografie světcovy předesíláme v této stati jen proto, že v něm činí se první snad zmínka o hradu Kinsbergu (Kinšperku), u něhož záhy vzniklo podhradí tvořící ves stejného jména, která teprve časem přijala přídomek »starý« na rozdíl od »Kinsberga nového«, který leží as půl hodiny severněji.

Ze starého hradu zachovala se pouze »černá věž«, mající as 10 stop silné zdi, v objemu 93 stop a tolikéž asi vysoká. Druhá, čtverhranná, v zadnější části hradu, v které zemřel zbožně dne 14. července roku 1217 blahoslavený Hroznata, byla asi před sedmdesáti lety zbořena tehdejším majitelem, ježto hrozila sesutím.

Šest let po smrti blahoslavencově vládl na hradě tomto Jindřich z Kinsberka a ježto již roku 1300 rytíř tento zemřel,

SEMIN. CLERICORUM

nezanechav žádného mužského potomka, připadl hrad koruně královské, avšak nezůstal ani v majetku jejím dlouho. Držitelové jeho střídali se neobyčejně rychle za sebou, až roku 1408 dostal se v držení bratří z Falkengrünu, jejichž rod tam téměř celé jedno století vládl. Pozdější majitelé Vilém, Jan, Arnošt a Adam, bratři ze Schönfeldu a Ottengrünu, přijali do hradu v r. 1648 císařskou posádku, pročež Švédové hradu dobyli a spálili.

Jmenovaní bratři darovali tvrz i s celým okolím řádu jesuitskému, který obnovil v Kinsberku starý farní kostel svatého Ducha a postavil nedaleko vsi i *kapli lorettánskou* s ambity a 29 zastaveními *křížové cesty*.

Od té doby stala se tato posledně jmenovaná svatyně velice navštěvovaným místem poutnickým německého lidu. Církevní průvody přicházely sem i z Horního Falcka a z celého bývalého kraje loketského a to netoliko o hlavní pout na slavný den Narození Panny Marie, ale zvláště i o Zelený čtvrtek, Nanebevstoupení Páně i jiné památné dny až do svátku Všech svatých.

Příznivci kinsbergské Loretty osvědčili se zvláště Marie Františka z Heissensteinu rozená z Vrtby a svobodný pán Jan Adam z Garnieru.

Po zrušení řádu jesuitského roku 1773 dosazen byl za duchovního správce první kaplan chebský s titulem administrátora. Avšak již roku 1782 zřízena byla v Kinsberku lokalie, nad níž patronátní právo roku 1836 připadlo tehdejšímu držiteli Nonnerovi. Lokalie tato změněna byla na faru roku 1855.

Třeba Kinsberg není dnes tím slavným poutnickým místem, kamž na tisíce poutníků putovalo, uvádíme jej v řadě poutnických míst proto, ježto pouti nezanikly dosud a poněvadž i památka na blahoslaveného Hroznatu nás k němu víže.

Loretta kinsbergská, která trůní na vrchu nad městečkem, byla v posledních letech opravena.

Totéž platí i o cestě křížové, zbudované jesuity, která jest jednou z největších a může se směle přirovnati ke křížové cestě v Římově, o níž na jiném místě se zmiňujeme. Jednotlivá zastavení jsou vzdálená od sebe značně, tak že od první kaple k poslední jest několik honů. Zbožný lid rád v době postní vykonává tu svou pobožnost a nikdy neopomíjí zastaviti se v posvátné Lorettě, aby milostnou Královnu nebes pozdravil svou tklivou a upřímnou modlitbou, že trpěla i Ona na Golgotě se Synem svým v oné požehnané chvíli ku vykoupení lidstva.

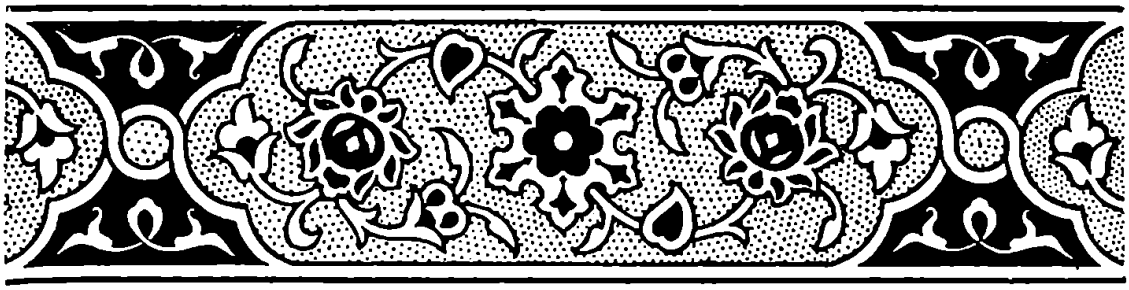

21. Svatá Anna nad Planou.

Jiným poutním místem v bývalém kraji chebském jest Svatá Anna (St. Anna) s poutním chrámem a obydlím pro kostelníka (nad Planou půl hodiny vzdálí). Kostel, který prý stál už v desátém století a ve válkách byl zbořen, později byl znovu vystavěn a překrásným oltářním obrazem sv. Františka Serafínského ozdoben, jenž považuje se za výborné dílo Petra Brandla.

Při poutním kostele obstarávali duchovní správu františkáni z Chebu, pro něž roku 1716 byl chebským magistrátem zbudován hospitál. Za doby Josefínské byli však mnichové tito vypuzeni a dosazen sem světský kněz. Z bývalého sídla františkánského stala se fara.

22. Maria-Sorg u Jáchymova.

Nedaleko Jáchymova nachází se poutní místo »Maria-Sorg«, náležející dnes řádu OO. kapucínů, kteří v bezprostřední blízkosti svatyně mají i svůj klášter. V nejbližším vůkolí výše jmenovaného kostela a města nacházíme celou řadu vsí četně obydlených, ale nebývalo tomu tak ode dávna, když ještě na Jáchymovsku se nedolovalo. Před tím rozkládaly se tu hluboké a tmavé lesy, do nichž zřídka zabloudil chodec anebo lovecká družina.

Snad právě proto, že celý kraj byl tak od světa hlučného jako zapomenutý, vyhlédl si tuto lesní samotu poustevník jménem *Jan Niavis,* který zbudoval si na místě tomto malou poustku a kapli ke své soukromné pobožnosti, kde asi naše nynější poutní svatyně se nachází.

Jsou-li staré zprávy spolehlivé, byl Jan Niavis bratrem anebo strýcem Pavla Niavis, který kolem roku 1495 navštěvoval akademii v Lipsku a dle svědectví Petra Albína, spisovatele Míšenské kroniky, byl mužem velice učeným.

O poustevníku Janovi, který dle tohoto tvrzení tu žil již v druhé polovici 15. věku, mnoho nevíme. To, co se o jeho osobě zachovalo, jest, že vynikal velikou zbožností a požíval proto i veliké úcty u těch, kteří jej poznali. Dle staré tradice prý i prorokoval, že nedaleko poustky jeho budou jednou velké doly, které zavdají příčinu ku založení a rozkvětu města (Mathesius: Sarepta oder Bergpostille 1562).

A skutečně netrvalo to dlouho, a v nejbližším okolí již se dolovalo; když však přišlo se na bohatou rudu stříbrnou, rozpomněl se tehdejší majitel tohoto území Štěpán Šlik z Holiče

na proroctví poustevníkovo i povolal sem roku 1516 mnoho horníkův a založil město, jemuž dal název důl sv. Joachyma (Jáchymov-Joachimsthal).

Velký výtěžek stříbra urychlil neobyčejně vzrůst města, ježto jen v letech 1516—1545 vytěženo bylo tohoto drahého kovu za 3,209.777 zlatých a v letech 1586—1601 dokonce vynesl výtěžek 305.790 hřiven.

V ty doby ovšem poustevníka Jana Niavis na živu dávno nebylo. Kdy zemřel, není známo. Tolik však tvrdí se, že poustka jeho zůstala státi i s kostelíkem, který teprve v bouřích třicetileté války byl zbořen. Hlavní oltář přenesen prý byl do kostela v Abrtámu a zvonek s latinským nápisem: »Zdrávas Maria, milosti plná,« na zámeckou věž jáchymovskou.

Že tyto bouře válečné ani městu ani klidné práci v dolech neprospěly, jest pochopitelno. Hornictvo převážnou většinou přilnulo k Lutherovu učení a navrátilo se teprve v pozdější době zpět k učení církve katolické.

Ve všeobecné nouzi města i lidu vzpomněli si konečně Jáchymovští na proroctví poustevníkovo, který prý předpověděl, že doly sice zkvetou, ale přijdou opět doby smutné, načež následovati budou opět časy utěšenější.

Tato vzpomínka na poutníka oživila i upomínku na jeho svatyni. I umínili si předáci obce, že na tomtéž místě, kde kostelík stál, opět nový zbudují Královně nebeské, aby žehnala opět rozkvětu města i dolův. Ale vyhledati místo kdysi poustevníkem obývané nebylo tak snadnou věcí. Teprve po dlouhém kopání našly se základní zdi poustky i kostelíka a kámen označený křížem, který dosud nad dveřmi se strany severní do kostela vedoucími se nachází.

S počátku, v letech 1692 1693, zbudována tu byla toliko dřevěná kaple, která záhy se stala poutnickým místem, ježto na oltáři jejím umístěna byla milostná socha Marianská, k níž lid choval velikou důvěru.

O této sošce vypravuje se následující: V době, kdy učení Lutherovo zapustilo kořeny v Jáchymově, žila v městě tom dívka, která zůstala věrnou víře katolické, ač i její dva bratři od církve odpadli. Jako vzácný klenot chovala ve své komůrce sochu Marie Panny, před kterou často se modlila, prosíc nebeskou Královnu o posilu i útěchu v těžkém boji. Jeden z bratří zmocnil se jednoho dne sošky a chtěl ji na zeď hřebíkem přibíti, ale spadl se žebříku a zabil se. Ač mnozí i z protestantů to považovali za trest, nedal se tím odstrašiti druhý bratr dívčin i vzal sošku Marianskou a pohodil ji do kurníku ve smetí, kde zůstala ležeti po drahný čas. Dům, v kterém se toto přihodilo, zván byl »červeným domem« i byl po odchodu emigrantův

opuštěn. Následkem toho byl prodán královskou komorou jakémusi Davidu Weidnerovi, který po vyčištění kurníku milostnou sošku Marianskou v něm našel. Jako dobrý katolík dal ji očistiti a choval ji u veliké úctě. Weidner zemřel r. 1682 jako městský sudí a sošku podědila po něm dcera Anna Lucie, provdaná Madrová, která ji roku 1698 darovala kapli na našem poutním místě stojící. Jako bleskem roznesla se záhy zpráva o sošce této, před níž prosby mnohých byly vyslyšány, a proto putoval sem lid nejen z dědin okolních, ale z celého Rudohoří.

Ježto přibývalo i darů a kaple ukázala se záhy malou, přikročeno bylo ke stavbě většího kostela s povolením duchovní vrchnosti, ke kterémužto cíli věnoval i generalissimus markrabě Ludvík Vilém I. z Badenu, slavný vítěz nad Turky, 6298 zlatých.

Pohled na poutní kostel v Maria-Sorgu.

Dne 8. září roku 1699, na svátek Narození Panny Marie byl nový poutní kostelík požehnán s povolením konsistoře pražské. Benedikci vykonal tehdejší jáchymovský děkan František Antonín Wagner za neobyčejného účastenství, načež hned první mši svatou v chrámě tomto sloužil.

Roku 1700 usadil se u kostela tohoto poustevník z třetího řádu svatého Jeronýma jménem Euseb Količ a vystavěl si tu poustevnu, v níž 30. května roku 1728 byl vrahy přepaden a svázán. Ježto nemohl zlosynům vydati pokladů, kterých neměl, sbili jej tito a poustku zapálili, v které ubožák také zahynul. Tělo jeho bylo pochováno v jáchymovském farním chrámu před oltářem sv. Jana, kde dosud odpočívá pod náhrobním kamenem, označeným písmenami F. E. K. a letopočtem 1728.

Že poustka potom zůstala státi v ssutinách, jest pochopitelno, ježto nikdo více se tu nechtěl usaditi, obávaje se stejného osudu, ač osamocený kostelík měl zapotřebí bdělého strážce.

Tak tomu bylo ještě roku 1752, kdy jáchymovský měšťan a konšel Felix Grimm v měsíci únoru vydal se do krajiny mělnické něco vína nakoupiti, kde seznal OO. kapucíny a nemálo

Milostná soška v Maria-Sorgu.

si je oblíbil. I vzpomněl si, že by při kostelíčku Maria-Sorgském se mohli usaditi a s myšlenkou tou se více již nerozloučil. Učiniv náležité kroky, naklonil k tomu jak město tak i různé dobrodince a následek toho byl, že ani duchovní úřady nečinily

zbytečných obtíží, naopak ochotně záměru tomu vstříc vyšly. Také císařovna Marie Terezie dne 16. listopadu roku 1752 k tomu svolila, aby hospic pro čtyři kapucíny na tomto místě byl zbudován a zvláštní důchod by jim knihovně byl zabezpečen.

O dva roky později (r. 1754) byli již jmenovaní řeholníci ke kostelu uvedeni a započali nejen zde, ale i v celém okolí blahodárně působiti, jak činí jejich nástupcové podnes.

Není pochyby, že tím pouti ještě více vzrůstaly, ježto bylo vždy o zpovědníky dostatečně postaráno. Svatyně nestačila všechno to množství poutníkův v sebe pojmouti a proto nezřídka bylo zapotřebí pod lipami, kterými kostel jest obklíčen, slovo boží hlásati.

Jediná větší pohroma mimo dobu Josefinskou hrozila kostelu tomuto r. 1867, kdy následkem ssedání půdy objevily se na něm trhliny tak, že řádné zabezpečení základů bylo nutno provésti.

Jako chrám Matky boží, tak i lípy před kostelem stojící ovinuty jsou nejednou legendou, z nichž jedna vypravuje, že před časem u kostela zavražděn byl jakýsi obchodník a oloupen. Kterýsi z jáchymovských chasníků sice zastihl jej ještě živého, ale sotva napojil ubožáka a vymyl rány jeho, tento již skonal. Ale milosrdný Samaritán špatnou sklidil odměnu. Upadl v podezření z vraždy a byl na popraviště veden. Na této poslední cestě opíral se o hůl lípovou, kterou se stromu u matčiny chaty si kdysi uřízl. Před popravou prý zvolal naposledy: »Bůh jest svědkem mým, že jsem nevinen tak, jako že tato hůl po mé smrti v lípu vyroste!« A tak prý se i stalo. Hůl, kterou odsouzenec před svou smrtí do země zarazil, po smrti jeho začala pučeti a ujala se. Když vyrostla u větší stromek v krátké době, byl tento opatrně vykopán a před poutnický náš kostel přesazen. Lípa tato jest prý pramátí všech ostatních tu stojících.

Tolik dí pověst, kterou jsme poznamenali toliko k vůli úplnosti.

Jak ukazuje náš obrázek, jest poutnický chrám Marianský na tomto posvátném místě velice jednoduchý. Za to vnitřní zařízení jest milé a úhledné. Mimo památnou sošku Marianskou nechová v sobě žádných zvláštností anebo předmětů umělecké ceny.*)

---

*) Pamětní kniha v Maria-Sorgu. Brožura »Maria-Sorg« sepsaná anonymem. Opis z listiny zaslaný vdp. P. provinciálem Hilarem Pokorným do Říma u příležitosti Marianské jubilejní výstavy atd.

DODATEK.

23. Říp s památnou kaplí svatého Jiří.

Jako dějiny a vývoj člověčenstva začínají pravidelně Adamem a rájem, tak i dějiny našeho národa začínají obyčejně praotcem Čechem a jeho příchodem na památný vrch Říp, který jako mohutná mohyla strmí na dosti vysoké planině mezi Labem, Vltavou a Ohří nedaleko Roudnice.

Sem dle starého podání i kronikářů přišel praotec Čech a shlédnuv kraj úrodný, jenž rozprostíral se kolem svlažován vodami, zvolil zemi tu za své a svých potomků sídlo. Stará žároviště a pradávné hroby z dob pohanských, jež zde byly nalezeny, zdají se nasvědčovati tomu, že pověst tato jest pravdivou a to tím více, ježto už v dobách nejstarších shledáváme zmínky o řipské župě, která rozkládala se mezi župami: pražskou, meziříčskou, mělnickou, litoměřickou a dřevíčskou.

V dobách těch obětovali tu praotcové naši dle způsobu svého bůžkům svým a dle staré zvěsti měli tu i chrám pohanský, který zaniknuv se starou vírou, nahrazen byl chrámem křesťanským as ke konci století desátého. Odtud snad vzniklo i ono lidové podání, které dí: »Když psaly se tři šestky (666), byla na Řípu svatyně pohanská, a když psaly se tři devítky (999), byl tam již chrám křesťanský.«

Avšak první jasnější zprávy podávají nám téměř všickni historikové teprve k roku 1126. Z těch dovídáme se, že kníže český Soběslav zvítěziv nad Lotharem a loupeživými voji něme-

ckými u Chlumce, postavil na Řípu na památku toho stvatyni novou, kterou ke cti a slávě svatého Jiří posvětil biskup Zdik.

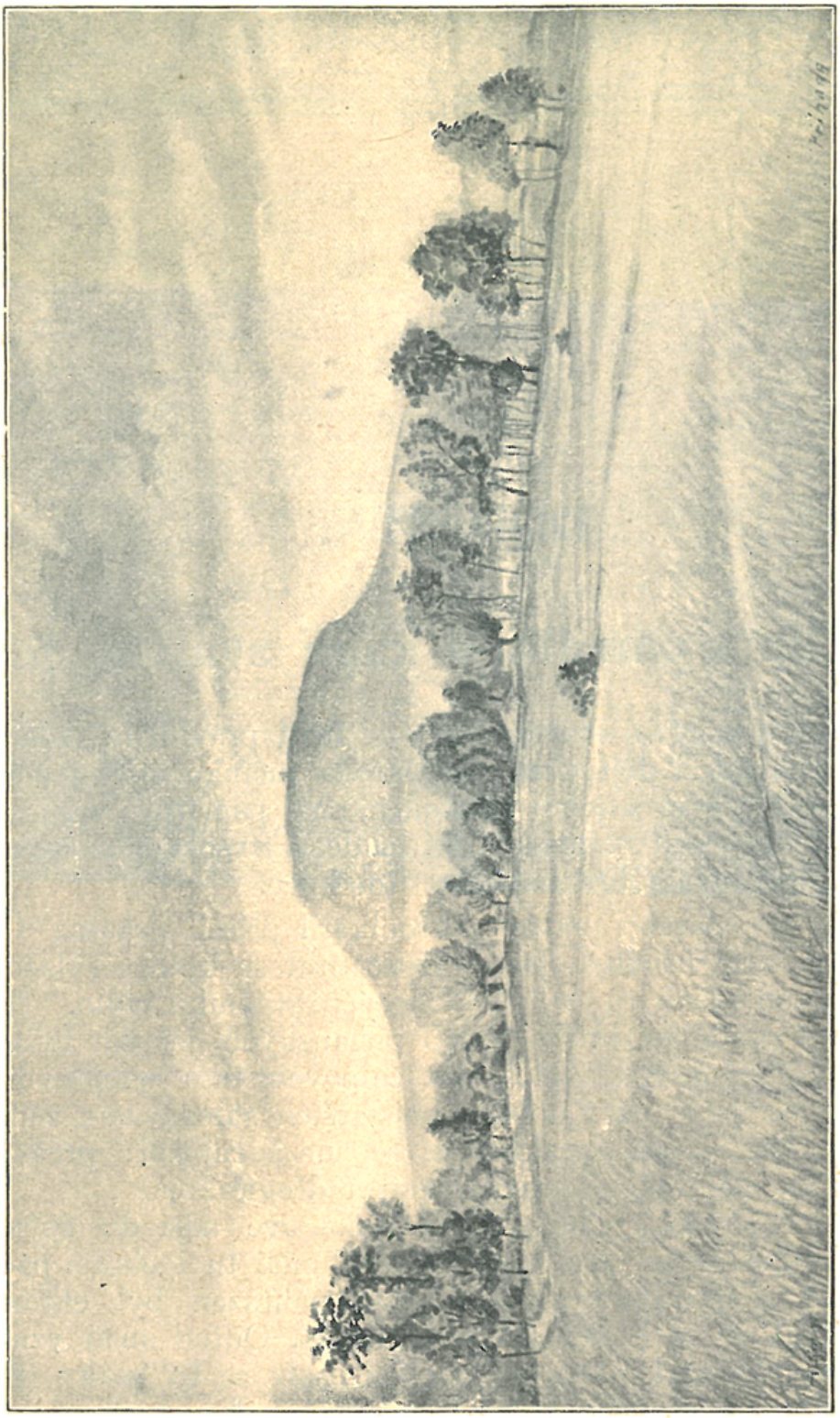

Pohled na Říp.

Stará a dle pokračovatele Kosmy chatrná kaple původní byla před započetím stavby novějšího kostelíka zbořena.

Patronem kaple v nejstarších dobách býval vždy kníže český, a co více, chrámec svatého Jiří na Řípu stal se hlavním v celé župě, podle které také i církevní dekanát čili vikariát okolní řipským se nazýval.

Když r. 1138 zmíněný již biskup Zdik do svaté země putoval a tam řád premonstrátský si oblíbil, uvedl členy jeho

Kaple sv. Jiří na Řípu.

do Čech a vydobyl jim na knížeti kromě jiných darů i ves Mnetěš (nyní Netěš) pod Řípem s celým kopcem i chrámem. V Netěši měli premonstráti statek se dvěma poplužími, vinici a tvrz obehnanou příkopem, začež duchovní správu obstarávali.

Plebán čili farář řipský, k jehož osadě později mimo Netěš přiděleny byly též vesnice Rovné, Vesec a Krábčice, sídlil v Netěši a každou neděli a svátek na Říp docházel, aby tam mši svatou sloužil a různé obřady církevní vykonával. Tohoto premonstrátského kněze dosazoval po většině v pozdějších dobách biskup s dohodnutím opata strahovského kláštera, který spravoval řipskou svatyni po 439 let (od r. 1188—1577).

V letech 1382—1396 konával do chrámce toho pouti z Roudnice tehdejší arcibiskup Jan z Jenštejna, kdykoliv na svém hradě v Roudnici sídlil.

R. 1577 prodali strahovští premonstráti celý svůj majetek v Netěši a na Řípu panu Vilémovi z Rožmberka, nejvyššímu purkrabí království českého za 1760 kop českých grošů, čili na nynějších penězích asi za 35.200 zlatých Ježto šlechtici tomuto náležela i Roudnice a svatyně na Řípu zůstala odchodem premonstrátů z Mnetěše bez kněze, byla přifařena jako kostelík filiální k roudnickému kostelu, k němuž náleží až podnes. Od těchto časů sloužena bývala mše svatá na památném tomto místě jen několikráte a později jen jednou v roce a to o pouti svatojirské.

V době té patrně zašel i dekanát, neboli vikariát tamější, k němuž náleželo za času arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic celých 37 far a mezi nimi i nejstarší Budeč s Levým Hradcem.

Za to vdova po Vilému z Rožmberka paní Polyxena z rodu Pernštýnů postarala se o to, aby sem konány byly hlučné pouti, které r. 1597 nabyly velikých rozměrů.

Šlechtična tato však vdala se po druhé r. 1603 za Jiříka z Lobkovic, jehož rod *) dosud jest kaple naší patronem.

O poutních slavnostech řipských zmiňuje se velice obšírně známý jesuita a obránce jazyka českého Bohuslav Balbín, jenž častěji tu kázal.

Pouti, kaple sv. Jiří i hřbitov zrušeny byly císařem Josefem II. r. 1784, který i poustevníka u kostelíčka bydlícího z třetího řádu Ivanitů vyhnati dal.

Že starodávný chrámec nezpustl docela, o to hlavních zásluh si vydobyl pozdější biskup, nezapomenutelný Jan Valerian Jirsík, který r. 1826 jako kaplan roudnický se této starobylé svatyně ujal, tak že na památku 700letého výročí bitvy Soběslavovy nad Lotharem opravena býti mohla. K tomu cíli vydal i popis památného kostelíčka i Řípu. Spis tento s těží lze dnes již nalézti.

Chrámec svatojirský, který stojí tu dodnes nezměněn, skládá

*) Rozuměj rod vévodský na Roudnici.

se ze dvou částí: kruhovité kaple a apsidy. Na straně západní přistavěna jest i věž s okrouhlým půdorysem. Celá stavba jest klenutá a místo střechy pokrytá kamennými deskami. Na vížce zavěšeny jsou dva zvony, z nichž jeden pochází z r. 1491, druhý větší z r. 1509. Kdysi býval tu i třetí, který ke konci 18. století byl shozen a od té doby prasklý uchovává se v sakristii proboštského chrámu v Roudnici.

Celá *stavba řipské svatyně* prozrazuje neobyčejnou svéráznost i nevšední důvtip stavitele, který ukázal znal st staveb podobných na vysokém místě, ježto kulaté stavby nejsnáze odolávají opírajícímu se větru a vzdorují nejsnáze i drsnému povětří. Nemenší důvtip osvědčil se i v tom, že kapli nepřikryl obyčejnou střechou, ale kamennými deskami, jež kryjí i *věž a apsidu* Do kostelíka vede prostý *románský vchod* od jihu přímo do lodi. Vchod ten zřízen byl na počátku oprav, které trvaly od r. 1869 až do roku 1881. Dříve byl vchod od západu a vedl do kostela věží, avšak byl zazděn proto, že byl příliš na větru. *Nad dveřmi* nynějšího vchodu zasazen byl roku 1874 krásný v pískovci provedený *obraz (relief)* svatého Jiří, potýkajícího se s drakem, který zhotovil známý český sochař B. Seeling. Žel, že zpustlí lidé neušetřili dílo toto, které značně jest otlučeno.

Vejdeme-li do vnitř kaple, ocitneme se ihned *v kruhové lodi*, jejíž průměr přesahuje šest metrů délky. *K východu* otevírá se *vítězný oblouk* do apsidy, která má po jednom románském okně s každé strany. *Nynější slohový oltář* pořízen byl nákladem 1000 zlatých v letech osmdesátých minulého teprve věku.

Spodní část zhotovil Karel Hartman, *sochu sv. Jiří* zhotovil Ed. Veselý. Celý vnitřek působí dojmem velice milým, ač dlužno želeti toho, že není výzdobnější a mistrněji zřízen, jak by tak velice památné místo toho zasluhovalo.

Říp sám jest vrchem od přírody prazvláštním. Jeho čedičový útvar jest ojedinělý v celém okolí, (v němž převládá vápenec), tak že právem považují jej i na slovo vzatí učenci za vyhaslou sopku. Jeho zelené, nyní zalesněné stráně, zdobené »slzičkami«, usmívají se na tebe už zdaleka, jako ta jeho bílá kaplička, od níž otevírá se pohled přímo úchvatný.

Věru, nelze se diviti, že tu až do nedávných dob nejeden poustevník prožil celý svůj život a tu na bývalém hřbitůvku i kosti své složil! Vždyť i zanícenému srdci upřímného Čecha odtud se ani nechce. Vidíš před sebou český krásný kraj, a proto duch tvůj hrouží se v nejednu vzpomínku, kdy ty vísky tam v dáli na Polabí byly ještě naše, pokud nezachvátil je cizí živel, který využil své síly a nesvornosti národa našeho. A ani ne-

víš, kterak ti to na mysl přišlo, nejraději bys zvolal slovy prostonárodního pěvce daleko do kraje:

»Prosíme Tě, Boží Synu,
za tu českou domovinu,
a kde česká duše dříme,
dej, ať ji zas probudíme!«

Prameny: Jirsík: Říp a kostel Kotrch: Říp a památnosti. Čechy IV. a j.

24. Stochov

s památným chrámem a dubem svatováclavským.

Vjíždíme-li buštěhradskou drahou do stanice »Lana«, vidíme po pravé straně na hřebenu pahorkatém vypínati se v dáli as čtvrt hodiny prostý *kostelíček s vížkou* a věkovitým *dubem*, ovinutý ovocným stromovím a selskými budovami. Jest to památný Stochov, který klademe-li mezi místa zvláště posvátná, činíme tak jen proto, že tam vede nás celá řada legend vztahujících se k narození a dětství sv. Václava.

Jednu z těchto legend uvádí i pamětní kniha farní, v níž se vypravuje:

»Druhdy přijel prý kníže Vratislav a kněžna Drahomíra se svou družinou na hrad Stochov, aby ve zdejších lesích lovili. A aj, tu se Drahomíře narodilo nemluvňátko — prvorozený syn Václav. Jakmile se to sv. Ludmila dověděla, nemeškala a na Stochov se vypravila. Z veliké radosti, kterou pocítila, vzala jakýs proutek dubový, který v jednom konci tehdejšího hradního nádvoří zasadila, řkouc: Na památku tohoto šťastného dne, kterého jsi mně, Hospodine, popřál se dočkati, sázím tento proutek s pevnou důvěrou v Tebe, že mně milostivě popřeješ i té radosti se dočkati, by jako to dítě právě svůj počíná život, tak i tento proutek v této zemi své nové žití počal. — A ku podivu! Již nazítří nepatrný tento proutek množství zelených lístků zdobilo. Což když viděla sv. Ludmila, nařídila, by vodou, ve které sv. Václav byl koupán, každodenně proutek ten byl zaléván. Když vyrostl doubeček, na větévkách jeho sušily chůvy plénky sv. Václava; chův těch bylo mnoho — na sto, — odtud prý jméno *Stochov*.«

A Fr. A. Heber v díle: Böhmens Burgen, Prag 1848, píše na str. 69. sv. VII.:

»Na Stochově světlo světa spatřil sv. Václav,*) a zde prožil i své mládí. Pastýř právě hnal své stádo kolem, když chůva vynášela vodu z hradiště, v němž narozené dítě bylo koupáno. Uslyšev zprávu o narození dítka, vetkl svoji hůl do země a v prorockém duchu věštil: Jako tato hůl vyžene kořeny, bude se zelenati a svými větvemi bude stíniti daleko široko, tak bude jednou zářiti sláva a čest mladistvého knížete na zemi. — Hůl se zazelenala, vyhnala větvě a dosud listím se obláčí.«

Tolik dí obč legendy o památném stromu, který se zachoval podnes a obnáší v objemu as osm metrů. Lid od pradávna nazývá jej »dubem svatováclavským«; znalci odhadují stáří jeho na tisíc let a tudíž jest velmi pravděpodobno, že staré zvěsti o stromu i Stochově dí pravdu.

Že stával tu kdysi hrad, a to již za nejstarších dob, o tom podává Hájek z Libočan svědectví na několika místech. Píšeť výslovně:

»Léta osmistého sedmdesátého obrátil se Neklan se svým lidem do knížetství pražského a přijel až na svůj hrad řečený *Stochov* a tu spatřiv, že jest hanebně vypálený někdy od Lučanův a rozbořený, rozkázal jej znovu postaviti.«

Jinde týž Hájek vkládá v ústa sv. Václava slova pronesená při ujetí se vlády k matce Drahomíře: »Matko, seď a dosti měj na svém věně a já budu zemi spravovati . . . Někteří pak Drahomíru *do Stochova* na její věno provodili.«

Posléze v kronice Hájkově čteme: (Když poslal sv. Václav do Říma Křezoboje a Blažislava k sv. Otci se žádostí, aby mohl svůj stav proměniti a postoupiti bratru Boleslavovi knížetství pražského . . . .) »Boleslav jako muž zuřivý a snad ponuknutím ďábelským toho nikterakž čekati nechtěl, ale když jeho žena, jménem Brzena, jež byla dcera Krayslavova *z Stochova* (rodinnou událost čekala), chytrosť lstivú vymyslil, tak aby bratra svého na křestné hody pozval a tu, jakž bude moci, buď tajně neb zjevně o jeho život připravil.«

V roce 1250 sídlil na hradě stochovském Ctibor, který se zúčastnil vzpoury proti králi Václavovi.

Podobných zmínek nacházíme o Stochově více v různých spisech, jak i Votkova kniha »Památky staroboslavské« (Praha 1879) jest toho nejlepším dokladem.

---

*) Balbín domnívá se, že rodištěm sv. Václava jest buď Vyšehrad anebo hrad pražský. Pubička má za to, že St. Boleslav jest kolébkou světcovou. Palacký a Tomek ve svých spisech věc tu úplně pomíjejí, nezmiňujíce se o rodišti sv. Václava ani slovem.

Pro naši domněnku, že Stochov jest rodištěm sv. Václava, mluví vedle Hájka netoliko staré legendy, založení chrámu ke cti a slávě sv. Václava již v XII. neb XIII. století, ale i úcta lidu k věkovitému stromu, chodilať k památnému dubu ještě do nedávna domácí chasa s hudbou v průvodu, a to na konci

Svatý Václav.

masopustu a na pěknou hodinku po svatováclavském posvícení, kdež se veškerého veselí a tance po dobu zapovězenou odříkala. Žaludy tam nasbírané brávali s sebou poutníci jako památku převzácnou, ano někteří loupali i kůru, užívajíce jí jako prostředku proti bolení zubů.

Peň dubu jest nyní odumřelý, ale za to z kořene vyrůstá nová, obrovská větev, kteráž železnou obručí jest k starému dubu připjata, by ji vítr nevyvrátil.

V stavěkém kmeni jest vysekána *kaplička*, v níž nachází se *soška* Bolestné Matky boží.

Roku 1887 byl strom z milodarů *železnou mříží* obehnán, aby ho nikdo poškozovati více nemohl, a na stranu jeho k Lanům postavena *socha sv. Václava* všední ceny co do provedení.

Chrám, jehož presbytář vystavěn jest v ranním slohu gotickém, nemá zvláštních památek. Jeho loď dal roku 1774 přestaviti František Michal hrabě z Martinic.

Zmínky zasluhuje *ostatek těla svatého Václava* (zasazený v pěkném barokovém relikviáři), *starobylá křtitelnice* (z r 1796 zhotovená slánským cínařem Kurkou) a *kamenný sanktuar* *) ve zdi sakristie.

Náhrobní kameny lze v kostele viděti dva, jeden s kalichem, bez nápisu, druhý s obrazem dítěte. Pod prvým uložen prý k věčnému spánku první plebán stochovský, pod druhým Petr, syn Vratislava mladšího z Mitrovic a Mníšku.

Oltáře jsou v chrámu tři. Na hlavním vymalováno jest zavraždění sv. Václava strašeckým malířem Chládkem a na jednom z postranních sv. Jan akademickým mistrem K. Javůrkem (r. 1865) z Prahy.

Vedle svátku dědice české země, slaví se ve svatyni této okázale i památka přenesení ostatků jeho z Boleslavi do chrámu svatovítského, jež připadá na den 4. března.

Na věži jsou *tři zvony* z doby novější, toliko na sanktusníkové vížce nachází se zvonek starší z roku 1694.

Dějiny vísky nejsou zvláště zajímavé, za to směrem k Tachlovicům nacházející se *studánka*, zvaná »Stračka«, zasluhuje pozornosti, o níž vypravuje stará zvěst, že povstala divotvorným způsobem Když totiž sv. Václav tudy kdysi s matkou Drahomírou jel, zvonilo prý právě klekání. Proto sestoupil s koně a modlil se. A hle, tu na tom místě vytryskl pramen vody, který prýští se tu až podnes.

Z hřebene pahorkovitého za kostelem rozvírá se oku milý pohled k Novému Strašecí a ke Smečnu, a proto snad sličná tato poloha přispěla k tomu, že Stochov s blízkým vůkolím už v pradávných dobách byl obydlen, jak četnými nálezy popelnic a pohanských hrobů se zjistilo.

---

*) Schránka podobná svatostánku, kde se nejsv. svátost oltářní uchovávala pro větší bezpečnost.

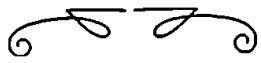

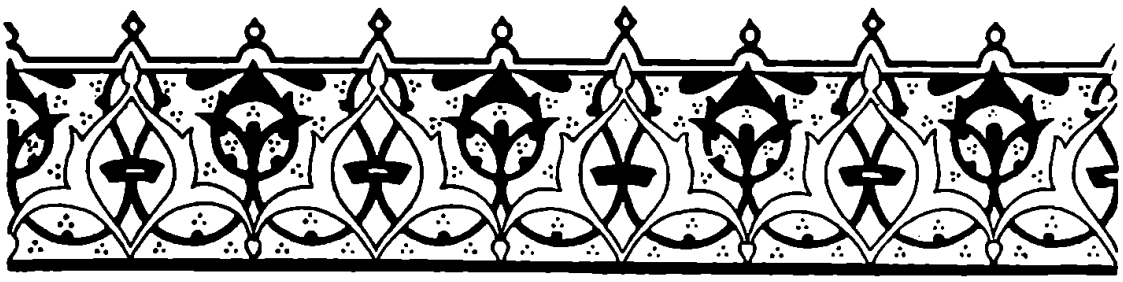

25. Budeč.

Když už zmínili jsme se o Stochovu, nezbývá nám jiného, než zmíniti se i o dvou jiných svatyních, k nimž rovněž vine se nejedna vzpomínka na světce našeho sv. Václava. Svatyněmi těmito jsou: *kostel sv. Petra a Pavla* v památné Budči a *chrámec sv. Klimenta* na Levém Hradci, ježto i obě tato místa nejen v starých legendách, ale i v dějinách českého národa se připomínají. A netřeba se tomu ani diviti, ježto na obou místech vztyčeny byly, mimo knížecí Vyšehrad, první kříže, jakožto posvátná znamení spásy a vítězství víry Kristovy v drahé vlasti naší.

V *Budči*, u nynější obce kovárské (v okr. smíchovském), stával kdysi, už v dobách nejdávnějších českého vývoje, dřevěný hrad, založený vladykou Budkem, v němž prý již za Libuše byla slavná škola. K tomuto tvrzení ovšem nedostává se nám jiných zpráv, nežli legendárních, ale to, že školu tuto navštěvoval v mládí svém i sv. Václav, tvrdí již téměř všickni starší kronikáři.

V Budči záhy zbudován byl i křesťanský chrám, když pohanství v lidu uhasínalo, který dle všeho kníže Spytihněv, syn Bořivojův, buď znovu vystavěl anebo jen rozšířil a ke cti a slávě sv. Petra a Pavla posvětiti dal.

Tak jako v budečské škole cvičil se sv. Václav v umění literním, tak opět ve zmíněné svatyni srdce své hleděl zasvětiti Bohu. Zde, dle pověsti, jako útlý jinoch přisluhoval knězi u oltáře, v nejbližším okolí pěstoval víno a připravoval hostie, a proto snad lid až podnes ukazuje severozápadně od Budče

za potokem tak zvané »*lože sv. Václava*« na kamenité stráni. Lože to jest podlouhlý balvan mezi jinými velkými kameny a skalisky ležící, který se jakési pohovce poněkud podobá; na kameni tom sv. kníže prý často spával, aby své tělo utužoval a vášně krotil.

Pověsti tyto přijali i někteří historikové do svých spisů (viz Prameny děj. českých, Památky archeol. X., Votkovy památky staroboleslavské a j.).

O tom, jakého vzdělání literního sv. Václav tu nabyl, vypravuje legenda Gumpoldova: »Tento syn podivné jasnosti a milostných schopností, jakmile ke kvetoucímu věku jinošství dospěl, hned za živobytí otcova ke cvičení liternímu uveden býti žádaje a častými prosbami na otce doléhaje, s dovolením otcovým do města (!) Budče na literní učení byl přiveden. A tak maje rozum, ježto bystrou chápavostí Bohem byl nadán, krátkým učením knize žalmů i ostatním mnohým knihám dobře porozuměl a vše pevně u vnitřní pamět si vštípil.«

Legenda Gyzova z X. věku vypravuje, že kněz, jenž sv. Václava na Budči učil, slul Venno.

Sem prý i vypovězena byla Drahomíra, když svou nástrahou přičinila se o to, aby sv. Ludmila na Tetíně byla zavražděna (»i otgma mater svoju v Budeč«).

Nazývá-li Gumpold Budeč ve své legendě »městem«, lze souditi z toho, že nejbližší okolí svatyně i hradu bylo hojně obydleno lidem poddaným, a to tím spíše, ježto pralesy, močály a srázné stráně chránily tiché obyvatelstvo před nepřítelem.

Hrad Budeč stával nad zákolanským potokem, blíže nynější vesnice Kováry, i býval po dosti drahnou dobu oblíbeným sídlem knížecím. Dnes zachovaly se z něho jen zbytky valů někdejších. Byl-li rozbourán a zničen v době bouřlivé, či zpustnul-li časem, nevíme. Tolik jest jen jisto, že až do dvanáctého století tu stál, ale že čím více přibývalo hradů kamenných, tím více klesala důležitost jeho, tak že v třináctém věku zbyl tu již pouze kostel obklopený hřbitovem.

Podací právo svatyně postoupila královna Kunhuta r. 1262 svému choti Přemyslovi II, jenž je daroval téhož léta s hojným záduším kapitole vyšehradské. Po roku 1420 byla Budeč přidělena k nejvyššímu purkrabství.

Po válkách husitských byl chrám sv. Petra a Pavla osazen knězem strany podobojí, která jej měla ve své správě až do bitvy bělohorské.

Leč ani potom katolický kněz nebyl sem dlouho dosazen, a tak svatyně přifařená ku Pcherům, pustla vždy víc a více.

Teprve nejvyšší purkrabě Filip Krakovský z Kolovrat dosadil sem roku 1761 administrátora a roku 1778 zřízena tu byla fara, která ještě později povýšena byla na děkanství. (P. A. 219.)

Památný chrámek tento, jak jsme částečně podotkli již, stojí nad údolím zákolanským, které rozděluje se tu ve dvě ramena, která od sebe odděluje skalnatý hřbet, na němž svatyně naše trůní. Několik zapadlých valů, hřbitov zarostlý travou a věkovitá lípa — toť vše, co tu spatřujeme mimo obydlí hrobníkovo. Místo popisu stůjž zde to, co známý znalec doby románské a architekt A. Baum v Památkách archeologických napsal. (P. A. X.):

Kostel budečský patří k nejstarším budovám církevním v Čechách. *V půdorysu* tvoří chrámec úplný kruh, zdi jsou velmi hrbolaté, zde onde až 8 palců okřesány. *Tři okénka*, jež v době novější teprve polokruhem byla sklenuta, jsou ve zdi na místě starých okének románských. Původně neměl kostel *apsidy*, čili presbyteria, které jest pozdější. Zajímavá jest *klenba* kostela. Chrám totiž sklenut jest ploskou opukou tak, že klenutí jest parabolické a prozrazuje nevelikou znalost stavitelovu. Též vazba zdiva prozrazuje veliké stáří, tak že zmíněný znalec za to má, že svatyně tato patří k prvním stavbám v tomto oboru. *Věž kostelní* jest hranolovitá a byla přistavěna teprve v XII. století.

Uvnitř chrámu nachází se *oltář* z r. 1872 (kdy presbytář vyhořel). Též oba *postranní oltáře* jsou z doby novější. První posvěcen jest sv. Ludmile (v pravo), druhý sv. Václavu (v levo). Za to památnější jest *relief Madonny*, z pískovce vytesaný, z prvních dob křesťanských (ve zdi presbytáře), dále pěkná kamenná *kazatelna* z roku 1585 s reliefy Dobrého pastýře a sv. Petra a Pavla. Neméně cennou památkou jest *starobylý kříž* s tělem Ukřižovaného z XV. věku, který na Národopisné výstavě značné těšil se pozornosti.

Na věži jsou *dva zvony*. Zvon větší ulit byl roku 1775 pražským zvonařem Dietrichem, druhý, menší, byl slit r. 1663 zvonařem Lövem.

Za *starým, zrušeným hřbitovem*, rozkládá se *novější*, počátkem 19. věku založený. V posvátném tichu odpočívají tu ti, kteří předešli nás na věčnost, a klid ten přeruší někdy jen hvizd lokomotivy dole jedoucí, anebo zpěv ptactva, které v době letní tu rádo se zdržuje, ježto jen v neděli dochází sem lid na služby boží mimo dosti vzácné návštěvníky, jimž hrobník rád kostel otevře.

K pohodlí příchozích z dáli zřízena jsou tu i sedátka a

cesta označena »Klubem českých turistů« již od zákolanského nádraží.

Ježto památná svatyně zpustla a mnoho utrpěla během dob, zasadil se nynější zasloužilý děkan kovárský Jos. Cháb o náležitou a důkladnou opravu a k tomu cíli založil i spolek. Kéž dojde splnění tato šlechetná snaha, jak to místo i chrám, tolikerými vzpomínkami posvěcený, právem zasluhuje!

26. Levý Hradec.

Jako zapomínají národové na své nejvýtečnější muže, tak zapomínají často i na místa, která kdysi byla již v dobách nejstarších tak památná, že nikdo nevstupoval v to posvátné zátiší jejich bez úcty bezměrné a s smyslí nad všední svět povznesenou.

Tento úděl zapomenutí připadl i Levému Hradci, který leží asi tři hodiny vzdálen pod Prahou nad levým břehem Vltavy nedaleko Roztok.

Jako Budeč i Levý Hradec byl v dobách již předhistorických obydlen, což platí zvláště o blízkém vrchu »Řivnáči«, kde již v době kamenných mlatů stávalo pravěké hradiště, jak vysvítá z kroniky Kosmovy, kde podává tento z nejstarších dějepisců našich zprávu o bitvě u Turska. Tato, jak známo, svedena byla mezi knížetem českým Neklanem a Vlaclavem.

Již tehdy, ne-li dříve, stálo pod Levým Hradcem podhradí, které bývalo pohřebištěm pohanských předků našich.

A poněvadž »žalali« tu přátelé zesnulých nad četnými hroby a mohylami, dostalo pohřebiště toto jméno Žalov, jež později přeneseno bylo i na ves, která zachovala se po dnešní dny.

Na Levém Hradci vypíná se omšený chrám sv. Klimenta, první to svatyně vystavěná knížetem Bořivojem, kterou prý sám sv. Methoděj posvětil, meškaje tehdy na letním tu zřízeném sídle knížecím. *)

Dle této zprávy lze souditi, že časem tu sídlil beze vší

*) Druhým kostelem v Čechách byl kostel Panny Marie na hradě pražském. O tomto chrámě vypravuje staroslovanská legenda, že v něm slaveny byly postřižiny sv. Václava.

pochyby nejen kníže Bořivoj (pokřtěný r. 874), ale i choť jeho Ludmila, ano že sem docházel i sv. Václav, aby tu Bohu sloužil.

Roku 1041 táhl německý císař Jindřich III. na sever po pravém břehu řeky Vltavy, i spálil svatyni tuto, která však znovu byla vystavěna. Ač i hrad zdejší a místo celé pozbylo v XII. století své důležitosti, tož přece zachoval se tento památný chrám, který v třináctém věku byl rozšířen ve slohu gotickém, a že tu i kněz při něm usazen byl, vidno ze zprávy Balbínovy (Misc. hist. Boh. lib. V.), který dí, že plebanie levohradecká přináležela k dekanátu řipskému a arcidekanátu pražskému.

Podací právo vykonávaly od r. 1228 abatyše kláštera svatojirského, až fara zanikla úplně v době třicetileté války.

Kostel, k němuž přistavěna byla loď nynější v r. 1684, náležel jednu dobu jako filiální k faře únětické, později (1707) k noutonické a posléze (1786) k faře v Roztokách, odkud až podnes dochází sem kněz, aby v některé svátky a neděle mši sv. tu sloužil.

Jak jsme již pravili, utrpěl chrám tento mnoho četnými opravami i pohromami. Původně byl byzantský, později v slohu románském byl znovu zbudován a ve slohu gotickém v XIII. věku rozšířen.

Přístavba v XVII. století na kráse mu nepřidala, ježto co tu bylo ještě původního, při té příležitosti bylo přestavěno, anebo zničeno. Při kostele tehdy vystavěna byla i *hranolovitá věž* s nízkou cibulovitou střechou. *Za presbytářem* snad ještě později byla z cihel postavena kazatelna, a to přímo na *hřbitově*, odkudž o velkých poutích kněz kázal lidu pod širým nebem stojícímu, ježto kostelík stačí sotva na 60—80 lidí.

Jak smutný jest dnes zevnějšek, tak smutný jest i vnitřek chrámu.

V *gotickém kněžišti* (z XIII. věku) stojí barokový dřevěný *oltář* o čtyřech sloupech. Oltářní *obraz* představuje sv. Klimenta, nad nímž nachází se jiný menší se světci sv. Kosmou a Damianem. Také *oba oltáře poboční* sv. Štěpána a sv. Vavřince jsou málo umělecky cenné, což platí i o *obrazech* sv. Šebestiana (na levo) a sv. Augustina (na pravo). *Zpovědnice* a *kazatelna* jsou starší práce, ale již opravami pokažené.

Mezi *náhrobními kameny* největší pozornosti zasluhuje *náhrobek pískovcový* (pod kruchtou na pravé straně), na němž vytesán jest rytíř a nápis, jenž prozrazuje, že jest tu místo odpočinku pánů z Budova, kteří až do r. 1544 vládli na statku roztockém.

Jako na Budči, tak i na Levém Hradci jest smutno, že bys plakal. Nové doby přinesly nového ducha, jemuž ustupuje

i vlastenecké nadšení. Proto vděčně vzpomínáme zvěčnělého probošta Václava Štulce, který sem processí vodil, a to vždy v onu neděli, která bezprostředně následuje po svátku svaté Ludmily; s ním putovali sem netoliko Pražané, ale lid i z dálného okolí, jemuž nadšený kněz tu kázal a vyprávěl o svaté kněžně a jejím zdárném vnuku svatém Václavu.

A vedle Václava Štulce zjevuje se nám v duchu jiný, mladší sice, ale upracovaný a záhy zešedivělý, ano, zdá se nám, jako by přišel sem v ta místa ze své kaplanky na Klecanech, které proti nám nad druhým břehem se bělejí. Že ten, jehož vzpomínáme, není nikdo jiný nežli Václav Beneš Třebízský, oblíbený povídkář, uhodne zajisté každý. Sem tak často docházel a to posvátné místo oživil svými povídkami a »Pomněnkami levohradeckými«, a proto zavítají-li sem po příkladě jeho někteří, jsou to po většině vděční jeho čtenáři. Mnozí odnášejí si odtud i kaménky, jiní květy polní, z nichž »pomněnky« pro české vnímavé srdce zdají se nám památkou na Levý Hradec nejpřípadnější . . .

II. Litoměřická diecese.

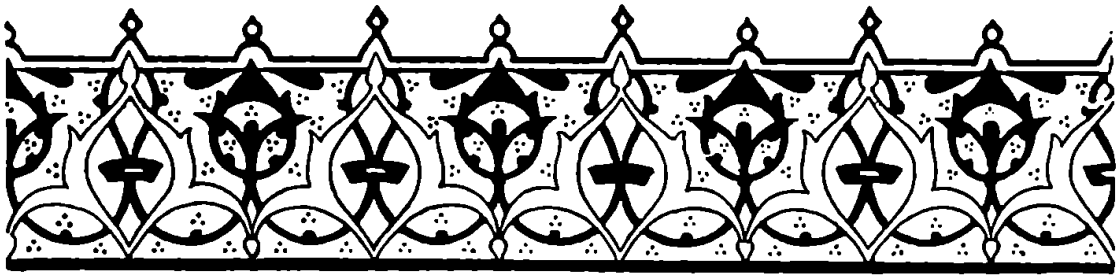

27. Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Dolním Ročově.

Jest skoro nepochopitelno, že právě jeden z těch nejmírnějších panovníků, jakým byl Otec české vlasti, Karel IV., mohl míti tolik nepřátel, kteří usilovali i o jeho bezživotí. A přece bylo tomu tak. Když totiž roku 1355 byl v Římě slavně na císaře korunován a do Čech se chtěl navrátiti, ocitl se ve městě Pise u velkém nebezpečí života, neboť bylo tam zosnováno proti němu povstání, které brannou mocí bylo třeba potlačiti.

Všecky svízele této cesty i nebezpečí sdílel s Karlem IV. Albrecht z Kolovrat, potomek starožitného rodu v Čechách, jenž spříbuzněn byl s pány z Polné, Adlaru, Janovic, Žerotína a jinými. Šlechtic onen, vida mnohá nebezpečí, učinil Bohu slib, že šťastně-li se ke své rodině do Čech vrátí, vystaví někde na panství svém chrám a k němu řeholníky řádu augustianského uvede.

Když se toto vroucí přání jeho zdařilo, přemýšlel Kolovrat o tom, jak by slib svůj uskutečnil. V té době, jak stará legenda vypravuje, zjevila se mu Matka boží, ve snách ukazujíc mu místo poblíž sídla jeho v Ročově, kde by chrám měl vystavěti k její cti a slávě. I vyšel na úsvitě, jakmile se probudil, a hle, místo ono, které ve snách viděl a jež mu Maria Panna ukazovala, bylo čerstvě napadlým sněhem pokryto, ač bylo léto a noc teplá a hvězdnatá. A když Kolovrat užaslý ohledal místo takto označené, našel ve sněhu i obrysy budoucího chrámu.

Označiv vše dobře, jal se pomýšleti na stavbu, považuje to vše za vyšší pokyn s nebe.

Tolik vypravuje legenda. Leč historické zprávy podávají nám o té věci ještě více. Z těch dovídáme se, že Albrecht z Kolovrat, tehdy nejvyšší komoří království českého, kostel ke cti a slávě Panny Marie na nebe vzaté skutečně v Dolním Ročově zbudoval i s klášterem augustianským blíže sídla svého, k čemuž dal povolení tehdejší arcibiskup pražský Jan Očko z Vlašimě i císař Karel IV. Za nedlouho sdělána byla i nadační listina, jíž dostalo se náležitého potvrzení nejen výše jmenovanými, ale i samým papežem Řehořem XI., tak že již r. 1380 mohl býti první převor ročovský P. Ubald Rinold se sedmi řeholníky do nového kláštera uveden. Při té příležitosti posvěcen byl i klášterní chrám biskupem Hynkem z Hasenburka. Avšak právní a slavnostní odevzdání celého obročí řádu tomuto konalo se teprve roku 1384, kdy král Václav pod ochranu je přijal a přísně nařídil tehdejší šlechtě, by nikdo jmění toho se nedotýkal, nechce-li trestu propadnouti.

Avšak okolní šlechta málo tohoto příkazu si k srdci vzala, tak že řeholníkům nezbývalo jiného, nežli stále se práva u krále dovolávati.

Už v tehdejším chrámu stála na oltáři *milostná socha Panny Marie z opuky tesaná*, kterou okolní lid měl u veliké úctě, jak to činil i zbožný zakladatel, který prý ji už na domácím malém oltáři choval jako vzácnou památku, vykonávaje den co den s celou rodinou před ní svou pobožnost.

Snad proto si také přál před oltářem jejím odpočívati po smrti, kamž k věčnému spánku jej roku 1391 také uložili do zvláštní hrobky.

Po smrti Albrechtově těžké doby nadešly klášteru i kostelu ročovskému, ježto v kraji tomto měrou velikou husitství se vzmáhalo. Roku 1424 dorazily i sem voje husitské ubírající se z Klatov na Žatec. Jako na jiných místech, tak i zde svatyně s domem řeholním byla vykořistěna, zpustošena a na posledy zapálena. Mnichové buďto byli pobiti, anebo jen s těží život svůj zachránili útěkem. Přes to přese vše hleděl učiniti tehdejší převor Šimon Počepický pro zpustošený chrám a klášter co se na ten čas učiniti dalo. Aby zdivo, dešti ohrožené uchránil, vypůjčil si dvanáct kop stříbrných grošů a kostel dal zatímní střechou pokrýti. Po knězi tomto téhož léta stal se převorem P. Sigmund, ale i tento z Ročova musil utéci, ježto nebyl tu jist životem a tak poutní místo toto pustlo čím dále, tím více.

Teprve na počátku šestnáctého století mohl pomýšleti převor Albrecht Corûigerus na opravu kostela a kláštera a proto obrátil se s prosbou na Václava Bezdružického hraběte z Kolovrat,

tehdy nejvyššího sudí království českého, aby Ročova se ujal a nedal zajíti památce zvěčnělého praotce. Prosba tato neminula se skutečně s účinkem, neboť šlechtic tento ihned na místo vyslal stavitele, aby se přesvědčil, je-li možno klášter a svatyni

Starobylá socha Madonny Ročovské.

opraviti, anebo je-li třeba, vše vystavěti poznovu ze základů. Když znalci pronesli mínění, že by pouhé, ovšem důkladnější opravy úplně postačily, bylo přikročeno k dílu, které dokonal bratr Václavův, Jiří Bezdružický z Kolovrat, jenž po něm

vládu na statcích sděděných i v hodnosti nejvyššího sudího nastoupil.

Opravený kostel byl na svátek Zjevení Páně roku 1523 znovu posvěcen. Ale sotva že augustiáni znovu svého chrámu i kláštera ročovského se ujali, byli opětně různým způsobem se strany utrakvistů pronásledováni a vzmáhající se v Čechách protestantismus čím dál, tím více toto postavení těžším činil mnichům, kteří ve světském oděvu v nejbližším okolí se zdržujíce, aspoň občas do Ročova docházeli.

Těmto nesnázím teprve přítrž učinila porážka protestantů na Bílé Hoře, ale opět ne na dlouho. Vpády Sasův a Švédů i Ročov nejednou byl ohrožen. Teprve když tito nepřátelé opustili zemi, Jindřich Libštejnský z Kolovrat a Krištof Jaroslav Kolovrat Krakovský znovu obnovili kostel, ohradivše i hrobku zakladatele Albrechta železným, pěkně tepaným mřížovím. Také klášter z části byl zřízen, že aspoň jedno křídlo jeho mohlo býti obýváno šesti členy řádovými, kteří se tu znova usídlili roku 1641.

Od této doby nadešel rozkvět Ročovu, neboť lid začal sem putovati v neobyčejném množství, uctívaje s neobyčejnou důvěrou milostnou sochu Panny Marie ročovské. Proto bylo záhy pomýšleno na rozšíření chrámu i kláštera, v jehož přízemí táhl se pěkný i prostorný ambit, ozdobený malbami ze života sv. Augustina.

Chrám skutečně rozšířen a v průčelí věžemi opatřen r. 1715 nákladem Norberta Libšteinského z Kolovrat, avšak nezůstal ušetřen dlouho. Již v letech 1731, 1740 a 1745 byl přívalem vod tou měrou ohrožen, že bylo třeba jej zbourati a nový kostel na místě jeho zbudovati. K nové stavbě darovala kněžna Marie Anna Fürstenberková všechno nutné dříví z lesů křivoklátských a jiní dobrodincové mnohé příspěvky.

Slavné položení základního kamene konalo se dne 14. srpna roku 1746, avšak už na podzim roku následujícího byl poutní chrám dle plánů slavného Kiliana Ignáce Dienzenhofera dobudován, tak že dne 23. listopadu mohla býti pamětní listina vložena do sanktusníkové věžičky. Dne 5. dubna roku 1750 byl slavným způsobem posvěcen a bohoslužbě odevzdán.

Milostná socha Marie Panny opět byla na oltář k uctění vystavena v bohaté skřínce, v níž vidíme ji až posaváde. Od této doby pouti znovu oživly a nezanikly dodnes, tak že Ročov právem můžeme zařaditi do počtu vynikajících poutních míst českých.

Chrám, který leží pod sráznou a zalesněnou strání v malebné nížině, celou svou stavbou a výzdobou už zdaleka připomíná na slavného stavitele Dienzenhofera. Zvláště pěkným

způsobem vyniká *průčelí* opatřené *dvěma štíhlými věžemi* a rozdělené na dvě patra. *Střecha* věží jest cibulovitá a souměrná, *portál chrámový* jednoduchý, avšak ušlechtilý a opatřený *sochami sv. Augustina a sv. Moniky*. Nejvýše *ve štítu*, ve sklenuté kapli stkví se *socha Královny nebeské*.

Vnitřek svatyně jest prostorný, světlý a bohatě rozčleněný. Loď jest přes 30 metrů dlouhá a přes 14 m. široká, jasně osvětlená velikými okny. *Klenba* spočívá nad kruchtou a při vítězném oblouku v presbytáři na mohutných pásech; rozdělena jest na tři pole a vyzdobena *malbami*, které v letech 1750 až 1760 provedl malíř Antonín Smicheus (Smíšek). Tyto představují *různé výjevy* a to: 1. Zakladatel kláštera klečí se svou

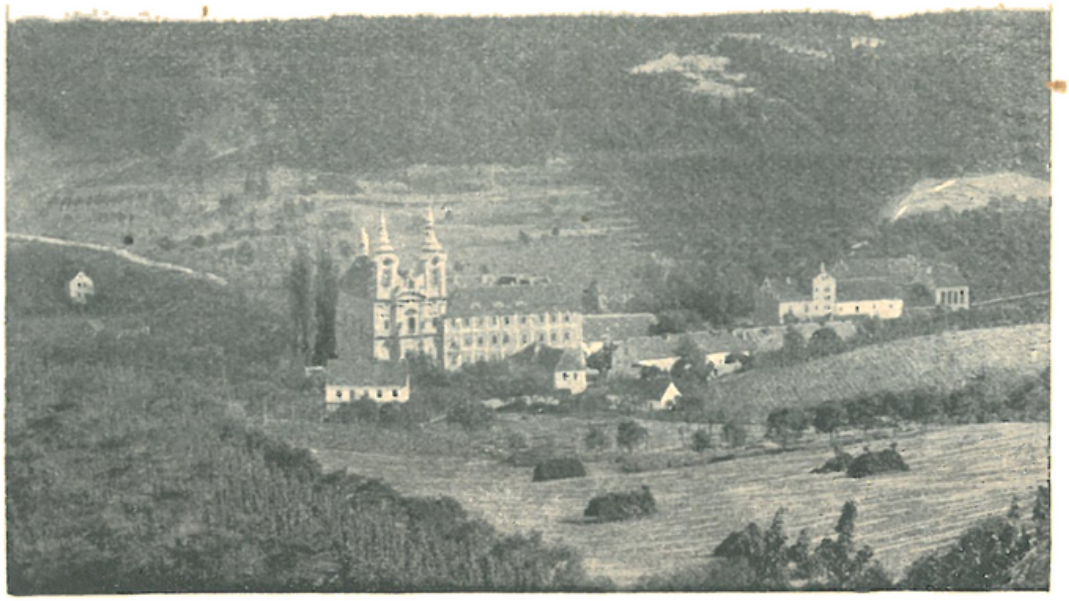

Ročovský kostel s klášterem.

rodinou v parku před zjevivší se mu Matkou boží (pod kruchtou). 2. Panna Maria vznáší se v oblacích obklopená anděly (nad kruchtou). 3. Narození Panny Marie (v prvním poli lodním). 4. Zvěstování Panny Marie (v první polovici druhého pole). 5. Navštívení Panny Marie (v druhé polovině téhož pole). 6. Obětování Panny Marie (v třetím poli lodním). 7. Nanebevzetí Panny Marie (v kopuli presbytáře). 8. Sbor andělů (v polobáni nad hlavním oltářem).

Tento *oltář hlavní*, velikých rozměrů, zbudován jest ze dřeva a spočívá na kamenném spodku. *Nejhořeji* zakončen jest *císařskou korunou* neobyčejné velikosti, již nesou *andělé*. Po

stranách umístěny jsou *sochy sv. Joachyma a Anny.* Kromě toho ozdoben jest oltář několika anděly a *reliefy* představujícími *Narození a Obětování Panny Marie, Narození Kristovo a útěk do Egypta.* Nad bohatě provedeným *tabernakulem* umístěna jest pěkně zdobená *skříň,* v níž vystavena jest ona památná *socha Panny Marie* s božským Jesulátkem, kterou sem zbožný zakladatel roku 1373 daroval. Že pochází skutečně z té doby, není pochybnosti pražádné. Jest 1¼ metru vysoká, v boku slabě prohnutá. Štíhlá tvář její má neobyčejně jemné tvary, ústa stažená jsou k úsměvu, čelo vysoké, vlas volně splývající a na hlavě spočívá korunka. Plášť i spodní roucho opásané řemínkem splývají v klidných záhybech k nohám. Škoda, že památná tato soška byla před časem nevkusně polychromována.

Vedle ní stávaly ještě v starém chrámu na hlavním oltáři *jiné dvě opukové sochy* téhož stáří a to *sv. Kateřiny a Barbory,* které v dobách pozdějších byly pohozeny, ale v poslední době nalezeny a opraveny. I provedení těchto soch jest neobyčejně umělé a jsou tudíž cennými památkami posvátného Ročova

Mimo hlavní oltář má chrám tento ještě *šest oltářů pobočních* a to sv. Augustina, Moniky, Benigna, Pelegrina, Anny a Jana Nep. Na jednom z těchto lze spatřiti *obraz sv. Mikuláše Tol.,* který dle pamětní knihy klášterní maloval v r. 1729 Václav Vavřinec Reiner.

V klášteře chová se drahocenný »*gradual*«, jenž psán jest na pergamenu ve třech různých dobách — ve čtrnáctém, šestnáctém (r. 1520) a sedmnáctém (r. 1689) století, avšak pouze první list honosí se nádhernou iniciálou, představující zakladatele, an klečí se svou chotí Annou (rozenou ze Žeberka) před Matkou boží.

Dojem, který si poutník z Ročova s sebou odnáší, jest zajisté úchvatný a trvalý a proto nelze se diviti, že v širém celém okolí jest úcta k tomuto posvátnému místu a zvláště k milostné soše Marianské v rodinách dědičnou.*)

---

*) Prameny: Výpisy z pamětní knihy kláštera augustianského v Praze, zapůjčené laskavostí vdp. provinciála Aurelia Láblera. Zpráva farního úřadu v Dolním Ročově podaná círk. odb. N. V. Č. v r. 1895. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu lounském. (Napsal Dr. Bohumil Matějka Praha 1897) a j.

28. Poutnické místo Marianské na hradu Bezdězi.

Mezi nedobytné hrady počítán byl za starých časů i hrad Bezděz, ležící v bývalém kraji mladoboleslavském, as dvě hodiny vzdálený od městečka Bělé směrem severozápadním. Trosky jeho ční do dnes na vysokém kuželovitém vrchu, tak že výška jeho obnáší 585 metrů nad hladinu mořskou. A že odevšad byl vždy nepřístupný, proto snad mu bylo dáno i jméno Bezděz — to jest bez děsu — beze strachu, že bude dobyt.

O jeho původu nelze nic určitého napsati, ač Hájek a po něm Balbín tvrdí, že Slavibor Bšovský, otec sv. Ludmily, r. 878 na vysoké skále zámek vystavěl, který dle syna svého »Houskou« pojmenoval a po dokončené stavbě správci *hradu Bezděze* jej odevzdal. Dle toho byl by stál hrad Bezděz už v IX. století a pakli později byl opuštěn, snadno mohl se státi útočištěm loupežnické roty, jak někteří spisovatelové bujnější fantasie dokázati usilují.

Než to vše jsou jen pouhé domněnky.

Událostí skutečnou jest, že král český Přemysl II. hrad ten u větších rozměrech před rokem 1264 vystavěl, ale nikdy jej neobýval; místo něho sídlil zde pouze kastelán, či spíše župan kamenický a když město Kamenice v nastalých válkách zmizelo dočista, bylo i županství přeneseno do Bělé.

Skoro současně s hradem založil král Přemysl Otakar II. i město, které dle tvrze pojmenoval »Bezdězem« i nadal je výbornými privilegiemi, učiniv vše, aby je co nejvíce povznesl.

Nadešel osudný rok 1278. Král padl v bitvě na Moravském poli poražen zradou a vojsky císaře Rudolfa, který aby

se za vedení války odškodnil, správu Čech a poručnictví nad dětmi Otakarovými svěřil Ottovi brandeburskému. Ten pak, vládnuv krutě, nešetřil ani desetiletého kralevice Václava a tím méně matky jeho královny Kunhuty, kterou i se synáčkem na hrad Bezděz potají zavezl dne 25. ledna r. 1279. Královně sice podařilo se přelstiti hradního hejtmana Heřmana a utéci do Opavy, ale ubohý kralevic trpěl zde ve krutém zajetí ještě celý rok, načež zavezen jest do Žitavy. Z moci svého poručíka dostal se teprve r. 1283 za veliké výkupné, jímž utrpení jeho a bídě konečně byla přítrž učiněna.

Od té doby jsou dějiny Bezděze zastřeny temnou rouškou; holou však nepravdou jest, jakoby Václav II. daroval jej templářům, kteří prý tu od té doby sídlili. Jisto jest však, že hrad tento již r. 1315 nacházel se v držení pana Půty z Frýdlantu († 1318) a že po něm dědil jej bratr jeho Berka z Dubé.

Z rukou tohoto držitele přešel v majetek císaře Karla IV., který jej přestavěl, zřídiv zde i nádhernou *kapli*, při níž o duchovní správu několik kněží z řádu augustiánů lateránských, povolaných z Karlova v Praze, péči mělo. Karel IV. sám sídlil tu po delší dobu v letech 1351—1357, zvelebiv celou téměř okolní krajinu.

Za to Václav IV. málo památného hradu si vážil, dav jej v zástavu svému bratranci Prokopovi, markraběti moravskému, po němž v zástavě byl držán opět pány z Michalovic.

Přiblížily se bouře husitské, v nichž sice celý kraj byl pohuben, ale Bezděz sám zůstal zachován; v držení jeho vystřídalo se celých osm šlechtických rodů za necelá dvě století následující, až konečně octl se v majetku Albrechta z Valdštýna, vévody frýdlantského, který jej převzal zpustlý a polozbořený. Co nevykonaly na hradu tom hrůzy válek husitských, to dokonala osudná válka třicetiletá, v které hrad padl do rukou Bavorům, již jej vypálili.

Vévoda Bezděz znovu zřídil a tam znovu augustiany lateránské z Prahy povolal, ale ti neusídlili se tu na dlouho, což pro nepokojné doby snadno lze si také vysvětliti. Po odchodu jejich přestavěl některé části Valdštýn ještě důkladněji, hodlaje odevzdati jej benediktinům monseratským z Emaus, kteří zatím sem vyslali poustevníka, jenž by o kapli pečoval.

Myšlenka vévodova bezmála byla by se neuskutečnila, kdyby nebývalo pomoci zbožného císaře Ferdinanda III., který po smrti Valdštýnově ji v život uvedl; k výživě mnichů daroval vsi Bezděz, Žďár, Kruh, Týn a Nesolov. Avšak již roku 1642 byl hrad znovu Švédy vypálen a teprve v r. 1662 opatem donem Antoniem ze Sutomayeru znovuzřízen.

Při této přestavbě utrpěl hrad mnoho na své původní kráse i původním slohu.

Pro mnichy pořízeno tu víc jak patnácte místností; strmá cesta na vrch vedoucí byla upravena, aby i vozem mohly býti potřebné věci sem dováženy, a podél ní dal opat postaviti 15 kapliček křížové cesty, z nichž poslední opatřena byla obrazem slavného zmrtvýchvstání Krista Pána. (Kapličky tyto byly později opraveny a to r. 1741 Albrechtem z Valdštýna a ozdobeny mistrovskými obrazy na omítce.)

Hned po založení kláštera počal okolní lid na Bezděz putovati, ale pouti v pravém slova smyslu vzkvetly tu teprve po r. 1666, který stal se pro toto posvátné místo památným.

Jak známo, měl císař Ferdinand III. za manželku zbožnou choť Marii, dceru španělského krále Filipa III., která si umínila úctu k blahoslavené Rodičce boží monseratské v nové vlasti rozšířiti.

Monserat bylo jedno z nejslavnějších měst poutnických v krajině katalonské ve Španělích, kde již od roku 880 uctívána byla *milostná socha Marie Panny*, sedící na křesle a držící na klíně božské Jesulátko. Jak staré podání zní, přinesl prý sošku tuto do Španěl sv. apoštol Jakub. Později byla Maury v jeskyni monseratské ukryta. Karel Veliký po jejím nalezení uložil ji v nově vystavěném chrámě na zmíněné již hoře, kde nachází se dodnes, přečkavši všecky bouře válečné bez pohromy.

Dle této milostné sochy dal císař Ferdinand III. na prosbu své choti Marie tři jiné sochy věrně zhotoviti, učiniv slib, že, pakli nad Švédy šťastně zvítězí, tři kláštery založí aneb obnoví a sochy ty v nich k větší úctě Marianské uloží. Slibu tomu také dostál, když Švédové byli na hlavu poraženi u Lützenu, kde i jejich král Gustav padl roku 1632.

Ferdinand zřídil první řeholní dům s chrámem ve Vídni za Skotskou branou, druhý zřídil v Emauzích a do obou uvedl »černé Španěly«, to jest mnichy benediktinské, kteří tak zváni byli podle roucha na rozdíl od »bílých Španělů«, to jest trinitárů.

Mnich Emanuel Bennalosa (Peňalosa) z Mandragenu, doktor bohosloví a královský kazatel na dvoře španělském, poznav, že úcta k Panně Marii monseratské zvláště v Praze se ujala, vyprosil třetí sochu pro Bezděz, kam také na slavný den Narození Marie Panny dovezena byla, ale teprve roku 1666, tudíž již po smrti císařově († 1657).

Z kostela sv. Jiljí pod hradem nesli ji u velikém průvodu Petr Buc, hejtman z Bělé, Kašpar z Rottenburka, hejtman na hradu Housce, Jan Pauli, hejtman z Doks, a Jakub Drexler, hejtman na Bezdězi. Slavné processí vedl opat emauzský don

Antonio ze Sutomayeru a jej následovala dlouhá řada kněžstva, českých pánů s korouhvemi a družinami a nepřehledný zástup věřících.

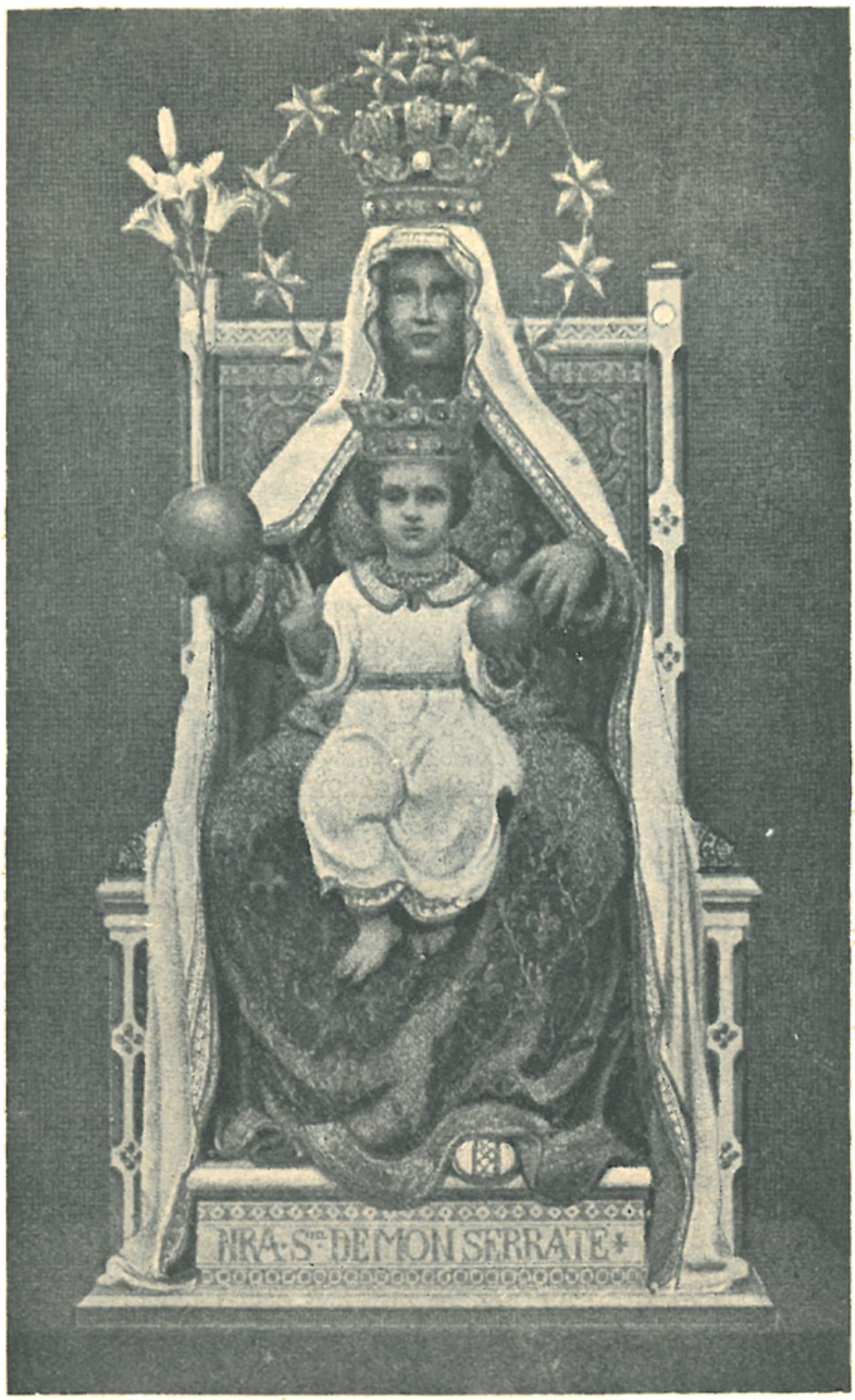

Monseratská Madonna.

Pouti nabyly tu záhy takých rozměrů, že ani prostranné nádvoří hradní nestačilo. Sv. zpověď vykonalo tu již následují-

cího roku víc jak 16.000 zbožných poutníků, jimž kázali tu nejslavnější kazatelové a mezi nimi Balbín, jenž dějiny hradu Bezděze důkladně vypsal.

Na žádost opatovu a tehdejšího arcibiskupa pražského Ferdinanda z Kuenburka udělil sv. Otec Klement XII. plnomocné odpustky všem poutníkům, kteří tu svátost pokání a Tělo Páně hodně přijmou a mši sv. přítomni budou (r. 1714), což i pozdější papežové Benedikt XIV. a Klement XIII. potvrdili. Výsledek byl ten, že pouti ještě více vzrostly, neboť za necelých dvanácte let od roku 1714—1726 přijalo zde svaté svátosti víc než čtvrt millionu věřících.

Řod Valdštýnův těše se z tohoto rozkvětu poutnického místa, bohatě je obdaroval a nadal a po něm učinili tak i jiní. Tak ku příkladu štědrostí hraběnky z Valdštýnů založena byla při poutní kapli této nadace v obnosu 5000 zl. s podmínkou, by z úroků tohoto kapitálu vydržováni byli dva v hudbě pro kůr vycvičení hoši. Arnošt z Valdštýna roku 1708 odkázal 1000 zl. na zapravení různých potřeb kostelních, Jan Disler, děkan v Českém Dubu, daroval velký zlatý peníz pamětný s těžkým zlatým řetězem; Václav Sieber, farář v Zebuši, odkázal celou svou knihovnu a p.

Památné svatyni dostalo se během krátké doby 42 mešních rouch z těžkého hedvábí a zlatohlavu, protkaných bohatě zlatem a posázených drahokamy, pět stříbrných, bohatě pozlacených a smaltovaných kalichů, ozdobených i umělými pracemi tepanými, dvě veliká a nádherná ciboria, 10 velikých stříbrných lamp, z nichž jedna, darovaná hraběnkou Markétou z Valdštýna, měla cenu 1183 zlatých, druhá pak, věnovaná hrabětem Františkem z Valdštýna, dokonce 1500 zlatých. Stříbrných svícnů již tehdy na hlavním oltáři bylo čtrnácte a socha Panny Marie montseratské téměř skvosty zbožných dárců byla zasypána, třpytíc se i démanty, rubíny, šňůrami korálů a perlami.

V kapli kromě hlavního oltáře byly ještě čtyři oltáře vedlejší, z nichž jeden zasvěcen byl sv. kříži, druhý sv. Benediktu, zakladateli řehole, třetí sv. Janu Nepomuckému a čtvrtý sv. Salvatoru, na němž kopie milostného obrazu chrudimského se skvěla.

Zajímavo jest, že oltář ke cti a slávě sv. Jana Nepomuckého postaven byl ve svatyni již roku 1702, na němž socha světcova, Marií Přichovskou pořízená, byla s velikou okázalostí umístěna.

I stěny kaple vyzdobeny byly četnými obrazy. Z těch uvésti dlužno obraz Neposkvrněného Početí Panny Marie (dar města Zákup), Narození Panny Marie (věnovaný setníkem Bedřichem Pavlem Bruciem), Zvěstováuí a Navštívení Panny Marie,

Narození Páně, Očišťování a Nanebevzetí Panny Marie a j. Z ostatních lze jmenovati obraz Nejsv. Trojice, sv. Benedikta a sv. Scholastiky.

Škoda, že nelze přesně udati i jména malířů a kam to vše se podělo po osudném zrušení kláštera, který nákladem dobrodinců rozšířen byl r. 1736, kdy pořízeny byly i pěkné varhany.

Zdi kláštera a kaple, jak dnes ještě lze viděti, byly zvenčí rovněž vykrášleny freskami, představujícími život sv. Benedikta.

Milý stín v nádvoří poskytovaly poutníkům pěkně rostlé lípy, které kořeny své houževnatě zatkly do skalnaté půdy, ano i hradebních zdí.

Z převorů bezdězských, kteří vždy podřízeni byli opatu emauzskému, dlužno jmenovati Beremunda Groche, který dějiny hradu Bezděze napsal a v německé řeči vydal v Praze r. 1742. Po něm následoval Ferdinand Motejl, poctivý Čech, a po tomto Jeroným Cechner, který špatných časů pro toto posvátné místo poutnické se dočkal, zakusiv nemalých svízelů svou vlastní neopatrností.

Bylo tomu na sklonku měsíce července roku 1775, kdy princ Bedřich pruský na rozkaz krále Bedřicha vpadl do Čech a se 70 000 mužův u Hanšpachu se rozložil táborem. Litoměřice, Teplice, Ústí i Lípa byly již v jeho moci a vojsko jeho chvíli co chvíli vyrazivši z tábora, plenilo celý okolní kraj bez milosti. Proti nepříteli vytáhl jenerál Laudon opustiv Gasdorf, ale neodvážil se dál než k Mnichovu Hradišti, ježto poznal, že o mnoho jest slabší proti Prušákům, jimž další postup zatím zameziti hleděl.

Pruské hlídky a jednotlivé oddíly drancovaly dál ubohý kraj a posléze i na Bezděz se odvážili, kde zle řádili. Převor Cechner, nemoha se dočekati pomoci rakouského vojska, složil výkupné Prusům s prosbou, aby na hrad dali mu »salva quardu« k ochraně proti loupeživým oddílům. Tak se i stalo ke škodě kláštera a poutnického místa. Obyvatelé okolních dědin nemyslíce jinak, než že Bezděze nepřítel se zmocnil z nekalého úmyslu, prosili o pomoc velitele chorvatského vojska, který na 200 mužů ihned vyslal. Tito dorazili ke hradu dne 7. září o půlnoci a za pomoci sedláků, kteří žebříky jim snesli, snažili se dostati do tvrze. Byli však záhy zpozorováni a od Prusů uvítáni střelbou a házenými kameny a poleny, tak že se ztrátou šesti mužů a víc jak třiceti raněnými ustoupiti musili. Po odchodu Chorvatů povšimli si teprve Prusové, že mezi složenými na dvoře poleny, jichž valnou část se zdí vyházeli, ukryty jsou těžké bedny. Tyto otevřevše, zmocnili se ukrytých v nich stříbrných a zlatých nádob posvátných, votivních darů a klenotů, ano i litur-

gických rouch, jež ihned si rozebrali a všechen drahý kov v ohni roztavili.

Když konečně silnější voj chorvatský znovu přibyl, nalezl Bezděz již od Prusů opuštěný vše bylo ztraceno na vždy.

Rána tato byla tím citelnější, ježto klášter na Bezdězi ztratil před tím i panství bezdězské, které emauzský opat Martin Schmidt odprodal roku 1756, aby z dluhů, do nichž v bouřlivých dobách benediktini monseratští klesli, se vybavil.

Zmíněný již převor bezdězský, Jeroným Čechner, zemřel v Praze roku 1794, zanechav po sobě cenná díla literární, z nichž velice obšírné popsání dějin řádu benediktinského, sbírka

Pohled na Bezděz v době novější.

kázání pod jménem »Růže stolisté« na Bezdězi konaných, a »Nový výpis španělského vrchu Monseratu«, uvésti dlužno.

Když rakev tohoto jinak velice horlivého kněze do hrobu kladli, byla sláva poutnického místa na památném Bezdězi již dávno u svého konce. Byloť tamní převorství dekretem císaře Josefa II. zrušeno roku 1786 a milostný obraz Panny Marie monseratské *do farního kostela v Doksích* přenesen, kde dosud na hlavním oltáři stojí. Tam též přenesen jest i veliký zvon, několik obrazů i varhany. Kaple byla odsvěcena, mnohé věci dražbou prodány a zpustošená budova řeholní koupena byla tkalcem Antonínem Kammlerem za celých 50 zl.! Ziskuchtivý

tento muž vytrhal prkna, dveře, železné závory, ano rozebral i střechu, čímž památné místo vydáno bylo na pospas zhoubě. Ostatní dokonal zub času a zvědavost a snad i hrabivost lidí, kteří odnášeli, co se odnésti ještě dalo. Nechybělo ani těch, kteří kopali tu, hledajíce pokladův, ale bez úspěchu.

Vypuzení mniši vrátili se do svého domova — kláštera emauzského, kde po většině (jako převor jejich) dokonali pouť pozemského života.

Když pak zákaz poutí po smrti císaře Josefa II. byl zrušen, byly tyto poznovu v život uvedeny a od těch dob staly se Doksy poutnickým místem, kamž dodnes zástupy zbožného lidu z vůkolí putují.

Ale ani Bezděz, který rozpadával se v trosky, v zapomenutí nepřišel; jest tu na všecky svátky Marianské neobyčejně živo. Přicházejíť sem stále mnohá a mnohá processí z vůkolních dědin českých i německých a pobožnost svou vykonávají před obrazem Matky boží monseratské, který neznámý dobrodinec sem r. 1830 na zeď hradní poblíže kaple zavěsil a přístřeším o čtyřech sloupích, více kůlně než svatyni podobné, opatřil. Pod obrazem Marianským umístěn jest chudičký oltář, jež zbožné ruce květinami a světlem opatřují. Kolem darovaného obrazu Marianského navěšeno jest asi padesát menších obrázků za sklem, poutníky sem přinesených.

Jednotlivci přicházejí sem i ve všední dny, ano mnozí i z turistů, kteří jen z pouhé zvědavosti na Bezděz zavítají, neubrání se dojmu posvátnému a poklekají na místě druhdy tak slavném, aby aspoň krátkou modlitbou uctily Rodičku boží a Pána všech pánů, jehož slávu a velebnost cítí tu i srdce člověka vlažnějšího.

Neníť v celých Čechách ni jediného místa, které by se krásnější a dojemnější vyhlídkou honositi mohlo. Za jasného počasí lze viděti i věž chrámu svatovítského, památný Petřín a celou řadu hradů a zámků. Jmenujeme jen zříceniny frýdštejnské, Trosky, Hrubou Skálu, Valešov, Veliš, Kumburg, Housku, Kokořín, Svijany, Sychrov a j. a pohledu tomu milý vzhled přírodních krás dodává neskonalého půvabu, jejž ticho posvátného hradu v duši tím více utvrzuje.

Česká jména celé řady dědin, jež okem svým spatřuješ, jsou ti důkazem zároveň, jak německý živel pokročil bezmála až k Mšenu a Mělníku, a máš-li kus vlasteneckého ducha, možná, že neubráníš se slzám.

V poslední době dosti péče věnuje se k tomu cíli, aby aspoň zub času nehlodal neúprosně dále na tom, co z hradu Bezděze zbylo na naše časy. První krok k tomu učinil v letech již 1844—1845 správce a ředitel panství dr. Wender, který

klášterní budovu a bývalý hrad střechou šindelovou přikryl. Památnou hradní kapli dal v r. 1871 hrabě Arnošt z Valdštýna taktéž novým krytem opatřiti a vížkou ozdobiti. Taktéž mohutná a kulatá věž jest poněkud opravena. Po bývalé zvonici, která byla dřevěná a na níž zavěšeny byly dva větší zvony, není ovšem památky.

Za to do *kaple* péčí hraběnky Valdštýnové pořízena byla *nová socha Panny Marie monseratské* v době nejnovější. I svatyni která náleží mezi nejskvostnější památky stavitelského umění, dastalo se žádoucího znovuzřízení, aby v ní mše svatá mohla býti sloužena.

Cesta z hradu vedoucí *branami* a opatřená *kapličkami křížové cesty* jest dnes velice zpustlá, strmá a pro hladkost znělce nemálo obtížná.

Kéž vrátí se opět stará sláva tohoto poutnického místa, jak si toho přejí všickni ctitelové Marianští, kteří Bezděz navštívili; vždyť i ty zříceniny jeho ční k nebesům jako těžká žaloba na věk osmnáctý, kdy tak málo se pamatovalo, že poslední vůle dobrodinců má zůstati svatou i dobám nejpozdějším.

Prameny: Sedláček: Hrady a zámky. Sommer: Bunzlauer Kreis. Höfler: Bezděz. Herold: Malebné cesty po Čechách. Svátek: Dějiny panování císaře Josefa II. a jiné spisy uvedené v textu.

29. Doksy s poutním chrámem svatého Bartoloměje.

Abychom aspoň do jisté míry byli úplnými, uvádíme milé čtenáře do Doks, poněmčeného to městečka ležícího za velikým rybníkem pod troskami Bezděze, které, jak jsme se zmínili, stalo se poutním místem od roku 1786, kdy tam milostná socha Panny Marie monseratské byla přenesena.

Nejstarší dějiny místa tohoto zastřeny jsou rouškou neproniknutelnou, neboť jenom tolik víme, že v nejstarších dobách náležely Doksy komoře královské; as v polovici 16. století dostaly se v držení pánů Berků z Dubé a Lipé, kteří tam až do bělohorské doby vládli. Ježto pak Václav Berka z Dubé ve vzpouře proti císaři se zúčastnil, byl statků svých zbaven; ty pak byly prodány i s Doksy roku 1622, čímž dostaly se v držení Valdštýnů, po nichž připadly opět královské komoře. Později novými prodeji měnily své pány rychle za sebou, až roku 1680 připadly opět bývalým držitelům z rodu Valdštýnského, jemuž náležejí dodnes.

Doksy, které vynikají pěknou polohou, starým zámkem, starobylou radnicí a votivním sloupem Marianským na náměstí, mají svůj *farní kostel* posvěcený ke cti a slávě svatého apoštola Bartoloměje. Kdy byl chrám tento zbudován, nelze s určitostí říci, ježto víme pouze, že roku 1585 již stál. V letech 1748 a 1765 byly k němu přistavěny *dvě boční kaple* a v nich zbudovány *oltáře*, které Kristian Fr. Josef Richter, malíř z Doks, obrazy vyzdobil.

Od té doby, co do chrámu toho přenesena byla socha Panny Marie monseratské z Bezděze, přibylo svatyni této mnoho

příznivců, z nichž dlužno jmenovati zvláště hraběcí rod valdštýnský, který roku 1825—1826 dal kostel důkladně uvnitř i zevnitř opraviti a ještě později několikráte znovuzříditi.

Ještě podnes putují do chrámu svatého Bartoloměje četná processí k milostné soše Marianské a to zvláště z Krnska, Mladé Boleslavi, Hlavice, Mukařova, Drumu, Habichštejnu, z Klumu (Chlumu?), Medonostu, Meisterdorfu i odjinud. Ale z té slávy, kterou obklopena byla milostná socha Marianská na bývalém svém místě, nezbyl téměř ani desátý díl, ač místní duchovenstvo všemožně se stará, aby úcta k Panně Marii monseratské nezanikla docela.*)

---

*) Prameny: Sommer: Bunzlauer Kreis. Orth a Sládek: Topogr. slovník. Mathon: Život Panny Marie a j.

30. Poutnické místo Chorušice s chrámem Nanebevzetí Panny Marie.

Farní ves Chorušice, ležící as půl čtvrté hodiny směrem severovýchodním od Mělníka, náleží k nejstarším dědinám českým. Rok založení jejího ovšem těžko lze udati, neboť víme pouze, že náležela k župě pšovské. Středem této župy byl hrad Pšov, který v osmém století už stál a na němž dle pověsti se i svatá Ludmila narodila.

První však zmínka spolehlivá o Chorušicích děje se teprve v století třináctém. Když totiž blahoslavená Mlada, sestra Boleslava II., založila klášter svatojirský a v něm sama první abatyší se stala, darovány byly klášteru mnohé statky, které knížata česká Vladislav II. (1140—1173) a Václav II. (1191) značně rozmnožili. O tomto majetku klášterním sdělána byla latinská listina r. 1228, z níž vysvítá, že i Chorušice vedle 128 jiných vsí klášteru svatojirskému náležely.

Péčí asi některé abatyše vystavěn byl v Chorušicích kostel, který stál již r. 1225, avšak byl neveliký a toliko dřevěný. Dle jedné zprávy, již podává ve svém spise František Seyvalter, děkan v Sedlici, byli ke kostelu chorušickému povoláni servité, aby o bohoslužby náležitě bylo postaráno, a tito prý přinesli s sebou onen milostný *obraz Bolestné Matky boží*, který podnes jest předmětem veliké úcty poutníků. Táž zpráva dí, že milostný obraz ten malován byl věrně dle italského obrazu Bolestné Panny Marie messinské, o němž historie vypravuje, že jej jednoho dne přinesl neznámý lodník do Messiny a tam jej v chrámu Páně vystavil. Ježto pak mnozí před tímto obrazem nalezli hojných milostí, ano i uzdravení, rozšiřovali servité úctu

k němu všemožně a kopii podobnou přinesli i do Chorušic, kde záhy k němu lid přilnul takou důvěrou, že chrám servitský stal se slavným poutním místem, kamž mnozí z poutníkův i z krajin vzdálenějších putovali. Tato okolnost prý přiměla mnichy, aby chrám značně rozšířili, což se i stalo. Aby obraz chorušický náležitě byl uschován na místě důstojném, přenesli prý jej do Řepína a teprve po provedené stavbě chrámu i kláštera uložili jej opět na hlavním oltáři chorušického chrámu. Poutníků putovalo prý do Chorušic potom tolik, že poutní místo toto stalo se slavnějším nežli všecka jiná v Čechách a že nejeden z poutníků dosáhl zde i na přímluvu Matky boží uzdravení, stkvěl se milostný obraz Bolestné Rodičky boží mnohými dary.

Neblahá válka husitská však i tu provedla svoje dílo. Kostel pobořen, klenoty pobrány, ano i milostný obraz padl do rukou husitských, ježto nebylo nikoho, kdo by jej hájil a bránil. Mniši buď zahynuli, buď spasili se útěkem, a tak dílo zkázy téměř dokonáno. Šťastnou náhodou však obraz časem byl vypátrán a zakoupen jakýmsi věrným ctitelem Matky boží, od něhož přešel opět v držení šlechtické rodiny Černínů, která téměř po celých sto letech chorušickému kostelu jej vrátila.

Jak letopočet 1539 na dolejším okraji obrazu ukazuje, byl asi v té době opraven a přemalován, čímž původní provedení nemálo utrpělo na své umělecké hodnotě. Avšak dlouho, dlouho to ještě trvalo, co kněží zbavený a o své poklady oloupený chrám Páně náležitě byl zřízen. Duchovní správu v Chorušicích zatím zastával kněz ze Vtelna, kamž tato dědina byla přifařena.

Co na této celé zprávě jest pravdou, nedovedeme pověděti, ježto o servitech v Chorušicích nenalezli jsme nikde spolehlivé zmínky a jest tudíž i původ milostného obrazu na tomto posvátném místě se nacházejícího zastřen rouškou neprohlednou. Přes to vše neupíráme, že dávno před rokem 1539 mohl býti ctěn, a že v onom roce přemalován nabyl nynější podoby, kterou vyličuje výborný znalec církevních památek dr. Ant. Podlaha (viz Soupis památek politického okresu mělnického), jenž, ač přísně posuzuje malbu celou, dodává, že jest přece i při chabém provedení nemálo zajímavou.

Co z celé výše uvedené zprávy můžeme považiti za jisté, jest, že svatyně chorušická mnoho asi utrpěla během času, tak že po husitských válkách musila býti přestavěna, čemuž také nasvědčuje pozdní sloh gotický. Při nově zřízeném chrámě ustanovena byla později opět samostatná duchovní správa, a to tím způsobem, že fara ze Vtelna přeložena byla do Chorušic, kde

vedle faráře v šestnáctém století pracovali na vinici Páně ještě dva kněží.

V sedmnáctém a osmnáctém století byly Chorušice známy jako vynikající poutní místo. Mezi četnými poutníky bylo nejčastěji vídati i členy rodů šlechtických, z nichž zvláštní vzpomínky zasluhují Jan a František Antonín hrabě Černín, kterýžto poslední, kdykoliv přijel do Vtelna, vždy do Chorušic přicházel a uprostřed chrámu po celou mši svatou klečel, zpívaje s kantorem litanii lorettánskou.

Až do r. 1718 hořely před obrazem Marianským vždy dvě lampy, ale r. 1719 za milosti tu dosažené pořídil správce byšický Jiří Žáček ještě pět lamp, tak že tu celkem sedm věčných světel hořelo k úctě Sedmibolestné Matky boží. Aby pak světlo bylo pojištěno, bylo vrchností dne 15 února r. 1720 ustanoveno, by ze dvora chorušického máslo ode dvou krav na věčné světlo se odvádělo.

K těmto darům přibývaly i jiné a to šňůry perlí a granátů, zlaté a stříbrné mince, ano choť mělnického důchodního Dorota Königová věnovala za šťastné narození děcka i zlatý křížek posázený šestnácti démanty a urozená paní Anna z Ottenfeldu za vyslyšení prosby své stříbrné srdce a jiné klenoty.

Tyto votivní dary jsou nejlepším svědectvím, že skutečně Matka boží na tomto posvátném místě věrných neopouštěla a mnohým i uzdravení na Bohu vyžádala, jak o tom nejlépe svědčí i pamětní farní kniha děkanství chorušického. Zvláště zajímavé jsou zápisy děkanů Jana Adama Bäumla (1759—89) a Tomáše Krause (1733—59).

Těžké doby přišly na Chorušice v dobách josefinských a po nich ony za panování císaře Františka I, kdy votivní dary odevzdány býti musily mincovně. Ano, r. 1810 měla témuž osudu propadnouti i stříbrná lampa, kalichy, monstrance a ciborium, kteréžto však věci tehdejší děkan Emff za 616 zlatých vykoupil a kostelu zpět daroval.

Chorušický chrám Páně jest dosti veliká svatyně (27 *m* dlouhá a 12 m. široká) pokaženého gotického slohu o jedné lodi a jediné věži stojící v průčelí s cibulovitou bání. Pod kruchtou lze viděti dva obrazy ze Starého Zákona; obraz na levé straně značí Eliáše u potoka Karith a má latinský nápis: »Eliáš důvěřuje v Boha od krkavce jest živen;« obraz na pravé straně představuje mladého Tobiáše s andělem u řeky Tygris. Latinský nápis na tomto zní: »V rybě nalezl Tobiáš lék.« Celkem jsou to práce menší hodnoty umělecké.

Postranní oltáře nacházíme v kostele a to: v levo *oltář sv. Anny* a proti němu v pravo *oltář sv. Barbory*. Zde visí i *dva staré obrazy* v r. 1884 opravené a na prkně malované

z r. 1501; představují sv. Václava se štítem a praporcem a sv. Jiří s drakem. Jsou to zbytky starého skládacího oltáře.

Další dva poboční oltáře v lodi chrámové vedle presbytáře jsou: na levé *oltář sv Kříže* s vyřezaným ze dřeva Spasitelem a na pravé *sv. Jana Nepomuckého* se sochou téhož světce. Při oltáři tomto stojí pěkná *cínová křtitelnice* z r. 1606.

Nejhlavnější ovšem ozdobou chrámu jest v r. 1693 zřízený *barokový oltář Nanebevzetí Panny Marie*, na němž nachází se pod pěkně provedeným baldachýnem tolik uctívaný *obraz Bolestné Matky boží;* Maria Panna vyobrazena jest, kterak sedí na nízkém křesle držíc na klíně umučeného Spasitele, kdežto za ní vypíná se do mírné výše *kříž*. Výška celého obrazu obnáší 80 cm., kdežto šířka 41 cm. Hořejší rohy obrazu jsou zaříznuty.

Chorušice nejsou už dávno tím slavným poutním místem jako bývaly, ale přes to vše putují sem jednotlivci dosud na všecky svátky Marianské, ač slavná pouť udržela se na naše doby pouze jediná.

Vedle uvedených již památek zasluhují zmínky i *zvony chorušické,* z nichž nejstarší ozdoben jest překrásným polovypouklým obrazem (reliefem), představujícím, kterak anděl zvěstuje Panně Marii poselství. Druhý zvon nese nápis: »Léta Páně 1560 slit jest zvon tento pro čest a chval božských k záduší Panny Marie do Chorušic. Brikcí zvonař s pomocí boží mne zhotovil.« Na tomto zvonu jsou překrásné reliefy sv. Václava a Sigmunda.

Kéž milý hlas zvonů těchto ještě dlouho volá k slovu božímu a k přesvaté oběti mše svaté věřící chorušické farnosti, kteří v hluboké úctě chovají milostný obraz bolestné Matky boží, jak toho plným právem zasluhuje.*)

---

*) Prameny: Zpráva děk. úřadu círk. odb. N. V. Č. z r. 1905. Poutní místo Chorušice. Sestavil Frant. Seyvalter, děkan v Sedlici. Soupis památek okr. mělnického etc.

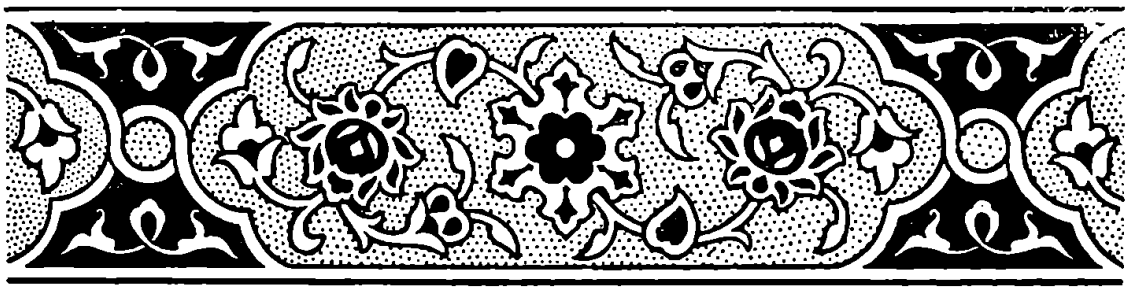

31. Křešice u Litoměřic.

Něco přes hodinu směrem východním od Litoměřic leží při pravém břehu labském v úrodné nížině ves *Křešice*, prastarého původu s poutním chrámem, zasvěceným ke cti a slávě Panny Marie Pomocnice.

Pokud historické zprávy a písemné památky sahají, možno říci, že dědinka tato od r. 1057 náležela ke kostelu litoměřickému jakožto majetek kapitolní. Farní kostel křešický postaven byl litoměřickou kapitolou as kolem r. 1345 a zasvěcen byl památce sv. apoštola Matouše. Farní podací právo vyhrazeno bylo litoměřickému proboštu, který si je podržel po drahnou dobu let. Císař Sigmund sice na nějaký čas Křešice kapitole odňal a je zastavil obci litoměřické, ale to vše trvalo jen na čas, neboť brzy potom byly vráceny.

Za to jiné neštěstí postihlo dědinu tu po necelých dvou stoletích; bylať r. 1613 napolo zničena požárem, kterým starousedlíci české národnosti přivedeni byli na mizinu. Od té doby převaha německého živlu počala vítěziti.

Jako v dobách husitské války, tak i v době reformace zůstaly Křešice věrny svému náboženství přese všechny pokusy protivníků a zvláště protestantských stavů, kteří vypudivše katolického faráře, Křešice r. 1620 kapitole odňali a obci litoměřické prodali; avšak tato s koupí špatně pochodila, ježto musila je ještě téhož roku po bitvě bělohorské kapitole vrátiti.

Později přidělena jest farní osada křešická jako majetek k nově zřízenému biskupství litoměřickému, leč živel český hynul tam pozvolna víc a více.

Ježto farní chrám sv. Matouše byl valně sešlý, kázal jej biskup Šlajnic opraviti r. 1666, při kteréžto příležitosti i hlavní oltář této svatyně ozdobil překrásným obrazem Skretovým, jenž zachoval se až podnes. Na faru dosazen P. Kergel z řádu svatého Benedikta, který s tehdejším učitelem křešickým Adamem Čiperou horlivě působil v osadě své a na přání biskupa Šlajnice ještě česky kázal a učil. Avšak německý vliv nabyl zde úplné moci již po r. 1683, od kteréžto doby počínají německé matriky.

A hle, právě v této smutné době dlužno hledati počátek a vznik toho, že Křešice staly se místem poutnickým. Přistěhovalť se tam z Litoměřic řezník a hostinský Jan Jiří Kecher, který u veliké úctě choval *z hlíny urobený obraz Matky boží Pomocné.* Jak podání dí, koupil jej za pět českých grošů od jistého člověka na předměstí litoměřickém, načež dal jej polychromovati malíři Janu Světeckému.

Sousedé křešičtí dozvěděvše se o tomto Marianském obrazu, chodili do bytu Kechrova, kde pobožnost svou vykonávali vzývajíce blahoslavenou Pannu všech panen. Avšak tou dobou stalo se, že Kechr jednoho dne těžce se rozstonal a to tak, že se zdálo i povolanému lékaři, že zbožný tento muž blízek jest smrti. V této chorobě obrátil se nemocný s důvěrnou prosbou ke Královně nebes, aby jej uzdraviti ráčila mocnou svou u Boha přímluvou i slíbil, bude-li vyslyšán, že obraz její vystaví k veřejnému uctívání. Když po tom v brzku se uzdravil, zavěsil pln vděčnosti obraz Panny Marie Pomocnice dne 10. července r. 1697 na vysokou olši nedaleko křešické studánky, kamž začali putovati záhy zbožní lidé z blízka i z dáli.

Tehdejší litoměřický biskup Jan hrabě Šternberk dozvěděv se o četných zázracích, jež tam se staly, jakož i o tom, že tam lidé putují z celého okolí s velikou důvěrou, sestavil zvláštní komisi, skládající se z generálního vikáře Tobiáše Jana Hübnera, kanovníka Kafky z Pürkenthalu a notáře Bedřicha Steinera, která vyslechla přísežně celou řadu osob a hlavně Kechra a přítele jeho Šefuse, osadníky z obcí Záhořan a Třeboutic i jiné, jak svědčí o tom spisy archivu fary křešické.

Tyto výpovědi byly asi toho příčinou, že na místě tomto Matce boží posvěceném vystavěna byla kaple, která r. 1708 péčí biskupa litoměřického ve větší byla přestavěna a to tak, že památná olše s milostným obrazem stála zrovna za hlavním oltářem.

Když však tou dobou začal zuřiti mor, putovalo k milostnému obrazu ještě větší množství zbožných lidí i ze vzdálenějších míst, kteří Pannu Marii Pomocnou vroucně vzývali

a že nebyli oslyšáni, putovali sem i v následujících letech z upřímné vděčnosti.

Že pak již ani tato rozšířená kaple nestačila, vystavěl lito-

měřický biskup Adam Vratislav hrabě z Mitrovic na místě tom *prostranný chrám,* který posvěcen byl r. 1725. Tou dobou ustanoven byl při svatyni i zvláštní administrátor, který by

poutníkům svatými svátostmi přisluhoval, ježto v Křešicích místní fara katolická dávno byla zrušena a k Záhořanům přidělena.

První farář do Křešic dosazen byl opět r. 1756, leč že ani ten na duchovní správu nestačil, dáni mu ku pomoci dva kaplani. Že toho svrchovaně bylo potřebí, vidno z počtu poutníků a kommunikantů, kterých již v r. 1714 bylo na 14.000 v r. 1725 bylo na 20.000 a později daleko více. A co že sem vábilo ty ohromné průvody poutníkův i jednotlivce? Nic jiného než četné milosti, jichž dosáhli zde přemnozí.

Poutní kostel v Křešicích.

To, co poutnické místo toto častěji poškozovalo, byly četné povodně, které zaplavovaly nízko postavený chrám, jak se to stalo i r. 1767 a ne bez veliké nehody. Tehdejší farář František Ignác Fritsch obávaje se, aby milostný obraz Matky boží nějaké úhony neutrpěl, sňal ho s oltáře a chtěl ho ukrýti ve faře. Leč při tomto úkonu cestou spadl do rozvodněného Labe a utonul. Mrtvé tělo jeho nalezl teprve po týdnu rybář Václav Hodík i s neporušeným obrazem pod klerikou, začež tehdejším litoměřickým biskupem hrabětem Valdštýnem osvobozen byl od roboty.

V době josefínské zdálo se, jakoby pouti do Křešic omezené známým zákazem císaře Josefa II. zanikly, zvláště když nová povodeň r. 1784 chrám napolo zničila, tak že bylo nutno prodati četné skvosty, které jako votivní dary svatyni křešické byly věnovány, aby tato mohla býti opravena znovu.

Leč řízením božím stalo se jinak, neboť na biskupský stolec nastoupil horlivý ctitel Marianský Ferdinand Kindermann ze Schulsteinu, který častěji putoval do Křešic a tam o svátku Navštívení Panny Marie slavné služby boží konal, ano nezřídka i sám německy kázal. Aby i poutníci českého jazyka mohli slyšeti slovo boží, kázal v Křešicích pravidelně některý z okolních duchovních.

Z farářů křešických zasluhuje zvláštní vzpomínky Vincenc Zahradník, přičinlivý kněz a pilný spisovatel český, který až do své smrti r. 1836 tu na faře setrval, milován ode všech, kdož ho znali Jeho zásluhou oživly opět četné pouti, které po smrti biskupa Kindermanna († 1797) čím dále tím více přicházely v zapomenutí.

Po roce 1848 putoval na toto místo častěji i zvěčnělý císař a král Ferdinand Dobrotivý ze svého zámku v Ploškovicích, kde v letních měsících rád přebýval.

Sv. Otec Lev XIII. brevem ze dne 15. ledna r. 1897 nadal křešickou svatyni plnomocnými odpustky pro ty, kteří by tam v pondělí svatodušní, anebo ve svátek a oktávu Navštívení Panny Marie, anebo na slavný den Nanebevzetí Královny nebeské pouti konali a svátost pokání s nejsvětější svátostí oltářní hodně přijali.

Jak silné jsou podnes pouti křešické, patrno z toho, že k milostnému obrazu Panny Marie Pomocnice putuje dodnes ročně 20—30 tisíc poutníků, což jest jistě nejlepším důkazem, jak veliké požívá důvěry tento milostný obraz v srdcích zbožného lidu.

32. Marianské poutnické místo ve Filipově (Filipsdorfu).

Modlíme-li se v litanii loretánské k Bohorodičce a voláme-li »Pomocnice křesťanů, oroduj za nás!« máme jistě k tomu nejeden důvod, neboť ty četné divy a zázraky, které Bůh učinil na přímluvu Marie Panny, samy nás o tom přesvědčují. A ty divy nedály se jen za starých dob, jak mnozí se mylně domnívají, ale dějí se podnes. Kdo se chceš přesvědčit, jdi jen do Filipova (Filipsdorfu) až do nedávna vísky nepatrné, o jejíchž dějinách marně bys hledal byť i sebe menší zprávu ve všech historických i ortografických slovnících.

A přece i Filipov obetkala pověst okolního lidu historií o jakémsi poustevníku, který tu žil už před 1000 lety, vystavěv si na místě tomto tehdy ještě velmi pustém, kapli ke cti a slávě Matky boží. A zde žil muž ten netoliko v službě boží, ale sloužil i lidem krajinou tou cestujícím; v chýši své jim poskytoval pohostinství a když se s nimi pomodlil vroucně před oltářem Marie Panny, vodil je tajnými stezkami, aby nepadli do rukou četných loupežníků, kteří zde zle si vedli.

Až potud vypráví pověst lidu o místě tom, na kterém teprve před nedávnými časy povstala ves, námi již zmíněná, ležící nedaleko Rumburka na samých saských hranicích. Ještě v letech šedesátých měla sotva něco přes 300 obyvatelů a dnes čítá jich jistě kolem 2000 a co více, má i útulnou kapli »Panny Marie Pomocnice« a nádherný chrám postavený nákladem víc jak půl millionu korun, které obětovali k tomu cíli dobrodinci nikým nepobízeni a nenuceni. A co je k tomu přimělo? Nic jiného než *zázrak*, s jehož líčením začínáme tuto stať, sepsanou ne na zá-

kladě již pouhé lidové pověsti, ale *spolehlivých pramenů a důkladného šetření.*

Bylo to r. 1866, kdy v nepatrné vísce této žila chudá dívka — sirotek, jménem Magdalena Kadeová, horlivá ctitelkyně *) Matky boží.

Bůh ve své prozřetelnosti vložil na ni těžké jho a to snad proto, že koho miluje, toho i křížem navštěvuje. Jako dítě šestileté ztratila drahého jí otce, který byl pouhým tkalcem a domkářem ve Filipově a již v nejbližších letech potom neúprosná smrt vyrvala jí i milovanou matku. Než utrpení této vroucí ctitelkyně nebylo ještě tím ukončeno. Trpělať od 19 let svého života těžkou a složitou chorobou a to od těch dob, co zachvátil ji zánět plicní, žeberní i mozkový, tak že musila býti několikráte zaopatřena Všechny potíže a bolesti plynoucí z nemoci, snášela trpělivě a sotvaže choroba poněkud jen polevila, již Kadeová opět pracovala u stavu, ano i na poli po otci zděděném se svým bratrem a švekruší. Po smrti matčině roznemohla se ještě více a od r. 1864 trpěla docela i křečmi, píchánim na prsou i mdlobami a naposledy po celém těle utvořily se jí veliké vředy, plné hnisu, o nichž lékaři se pronesli jednohlasně, že jsou nevyléčitelny a počátkem rakoviny. Dr. Ulrich, který ji od r. 1865 léčil, znal chorobu její velmi dobře a rovněž i jiný lékař Dr. Grüllich z Gersdorfu.

Nadešel týden Všech Svatých r. 1865. Ubohá navrátila se z farního kostela v Georgswaldu (v Jírolesí), a ulehla, ježto nemoc její neobyčejně se zhoršila, že zdálo se, jakoby přiblížil se konec života jejího. Dne 21. prosince zaopatřoval ji tehdejší kaplan Frant. Storch, leč musil několikráte ustati, ježto nemocná klesala chvíli co chvíli do mdloby. Leč přes to přečkala netoliko svátky vánoční, ale i Nový rok, ač tělo její nacházelo se téměř v úplném rozkladu.

Konečně nadešel 12. leden (pátek) r. 1866. Nemocná bolestí sténala, nemohouc se zdržeti slz, jež proudem se jí řinuly z očí; a ještě hůře bylo jí v noci, kdy ošetřovala ji Veronika Kindermannová, kdežto bratr Kadeové spal s rodinou na půdě. Okolo dvou hodin k ránu (13. ledna) prosila trpitelka svou přítelkyni, aby si ulehla, což tato skutečně učinila. A hle, tu právě když takřka umírající dívka se modlila k Matce boží, ukázala se jasná záře v celé světnici a v ní Maria Panna, která promluvila k Magdaleně: »Mé dítě, od té chvíle všecko se ti zhojí!« A skutečně bolesti ustaly a nemocná pocítila pojednou blaho neskonalé. Plná vzrušení jala se volati na svou družku:

*) Magdalena Kadeová narodila se dne 5. června r. 1835, a co píšeme tyto řádky, žije dosud.

»Vstaň, což nevidíš světlo ve světnici?« a po té dodala jasným hlasem: »Nuž přece klekni, nevidíš ji státi? Panna Maria jest zde!« Avšak ošetřovatelka nevěřila, ježto se domnívala, že Kadeová blouzní, neboť sama neviděla ničeho. Za to uzdravená dívka viděla nebeskou Paní a od ní vycházející světlo, že zakrýti si musila tvář rukama . . .

Zjev nebeský zmizel — uzdravení zbožné ctitelky Marianské bylo dokonáno. V téže chvíli sešel s půdy i bratr její a k ránu dostavili se i sousedé a všickni žasli . . . Kadeová cítila se tak svěží, že chtěla jíti do kostela, ač do něho měla půl hodiny cesty.

Dne 14. ledna na svátek nejdražšího Jména Ježíš dostavil se k ní i lékař dr. Ulrich, který překvapující zprávu o uzdravení dívčině slyšel. I on se podivil, když Kadeová vyšla mu v ústrety a na jeho otázku, jak se jí vede, odvětila silným, jasným hlasem (který v nemoci skoro ztratila): »Jsem již zhojena a zdráva!« Lékař, jehož slova ta překvapila, odpověděl: »To by byl zázrak!« Na to ohledal dívku a přesvědčiv se o pravdivosti slov své pacientky, řekl: »Toť veliký div!« A bratrovi Kadeové řekl pln podivení: »To mi zůstane hádankou!«

V pondělí dne 15. ledna navštívil ji kaplan František Storch, který dříve nemocnou zaopatřoval a žasl rovněž.

Dne 20. ledna byla na přání zázračným způsobem uzdravené dívky sloužena slavná mše svatá, před níž svatou zpovědí Kadeová se připravila k sv. přijímání.

Rozumí se samo sebou, že pověst roznesla se po celém kraji a to hlavně mezi těmi, kdož sirotu-dělnici znali jako těžce chorobnou, plnou vyrážky a vředů. Lidé přicházeli i z vůkolí, ano i z protestantského Pruska a přesvědčivše se o uzdravení dívčině, neopomenuli navštíviti též chatu její, kde se Panna Maria zjevila. Na prostičkém a na rychlo postaveném oltáříčku obětovali i svíce, kde jich až na patnácte hořelo bez ustání. A ježto počet poutníků rostl úžasnou měrou, žádal rychle jiřetínský farář, který s velikou reservou až dosud k věci té se choval, za přísné vyšetření nejd. biskupskou konsistoř litoměřickou, jež dne 7. března 1866 poslala komisi, k níž přibráni i lékařové dr. Ulrich a dr. Grüllich. Vyšetřování dálo se po celých 7 dní (od 8—10 hod. dopol.) a hle, všichni svědci přísahou stvrdili, že dívka byla těžce chorobna, tělo její takřka rozežráno a že přes noc náhle byla uzdravena. O věci té sepsán protokol a podepsán. Týž čítal celých 46 archů, což jest nejlepším důkazem, s jakou podrobností vše se dálo. P. Storch potom napsal ihned spisek, který vydal pod titulem: »Maria, uzdravení nemocných«.

Nával lidí ani později neustával do prosté filipovské chaty,

ano rostl stále víc a více. A všickni poutníci s vroucí zbožností se modlili a všickni plni víry odcházeli do svého domova. Nejvíce mezi nimi zastoupen byl dělnický lid z celého okolí.

Jakýs nejmenovaný dobrodinec daroval kaplanu Storchovi 4000 zl., aby domek, v němž se zjevila Matka boží, zakoupil i s přiléhajícími pozemky, což se stalo. Chata byla zbořena a na místě tom zbudována *kaple*, na jejíž oltář postavena byla překrásná *socha Panny Marie* a později opodál zřízen i příbytek pro duchovního, jak to vidíme podnes.

Ježto mnozí z poutníků tu dosáhli uzdravení, rostla úcta k tomuto svatému místu ještě více, ano vznikla myšlenka po-

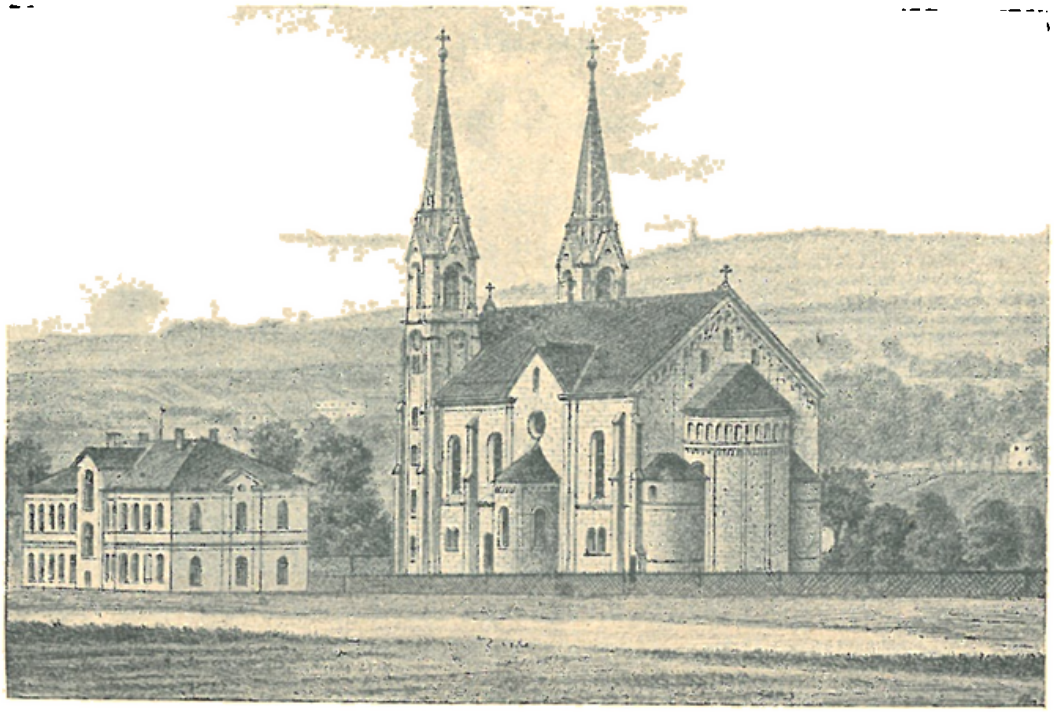

Filipsdorf.

biíže kaple zbudovati i *chrám*, na nějž přispívali ctitelové Marianští ze všech končin světa i — z Ameriky.

P. Storch dal se skutečně do díla toho — tak odvážného a dnes vidíme ve Filipově i chrám postavený nákladem půl millionu korun v slohu románském, jemuž není v celé diecesi snad rovného. Kostel ten má pět oltářů a jest 47·6 *m* dlouhý, 19·8 *m* široký (loď křížová má 30·3 *m* délky) a 19·5 *m* vysoký. V předu průčelí ční dvě vysoké věže, které jsou opatřeny zvony.

Chrám byl r. 1885 slavně posvěcen a k němu uvedeni byli OO. redemptoristé J. M. světícím biskupem dr. Janem Schöblem, který získal si o toto posvátné místo neobyčejných zásluh.

Pro kollej OO. redemptoristů zbudován i *hospic*, v kterém po dnes dva až tři kněží horlivě působí.

Poutní chrám sice zasvěcen jest ke cti a slávě Panny Marie Pomocnice, ale *hlavní pouť* koná se tu na svátek Narození Panny Marie (dne 8. září). Leč od jara až do podzimu putují sem processí i z daleka. Toliko českých poutníků ubývá, čím dále tím více, ježto národnostní boje mnoho v poslední době pokazily. Proto nemůžeme ani jinak skončiti tuto stať svoji, nežli s tou vroucí prosbou, aby Bůh Všemohoucí dal v brzku tak dlouho žádaný pokoj a mír v naší zemi, na přímluvu přeblahoslavené Marie Panny, jíž budiž čest a sláva na věky . . .

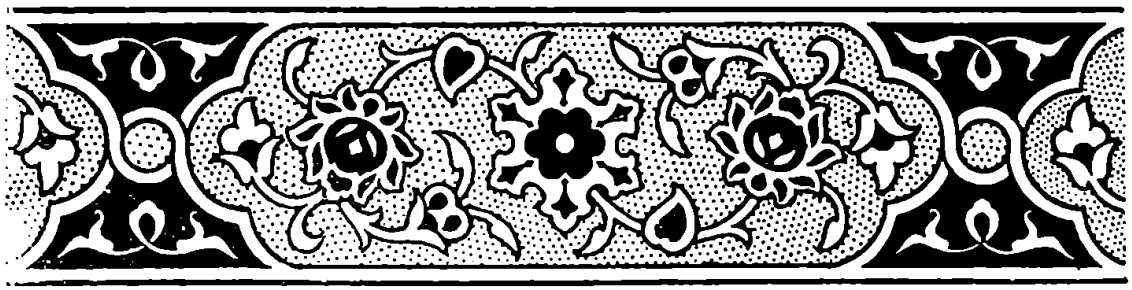

33. Marianské poutní místo Šejnov (Bohosudov) u Teplic.

Šejnov, od několika věkův oblíbené poutní místo, leží v sličné, avšak již poněmčené krajině nedaleko horního města Krupky na našem Teplicku. Bádáme-li po vzniku jeho, podivíme se, že první základ k jeho založení položily války husitské, které tolik nádherných chrámů a klášterů našich proměnily v sutiny a spáleniště . . .

V těch dobách ještě na místě nynější svatyně rozprostíral se pustý, tmavý les, v němž stály dvě tvrze, jež měly býti baštou proti nepříteli. A věru, divného a krutého výjevu obě dvě staly se svědkyněmi.

Bylo to z jara r. 1426, kdy husitské voje, překročivše Labe, táhly na město Oustí a posléze jali se je obléhati. To však houževnatě se bránilo ze všech sil a naděje statečných obhájců stoupla tím více, když ku pomoci přitáhlo vojsko sasko-míšeňské vtrhnuvší přes hranice Čech i jalo se čeliti proti husitům. Dne 16. června zmíněného roku došlo konečně k rozhodnému boji, z něhož husitské voje vyšly s velikým vítězstvím, porazivše nepřítele na hlavu. Než na tom nebylo dosti; stíhajíce nepřítele přes půl druhé hodiny cesty, pobily valnou část německých rytířů, že bojiště bylo téměř mrtvolami poseto a to právě v těch místech, kde stojí dnes nádherný poutní chrám — místo pokoje a milosti mnohé.

Ještě nezapadly rovy padlých bojovníků a hle, již v duté lípě zářila *soška Bolestné Matky boží*, kterou sem někdo po-

stavil. Kdo to byl, těžko věru dnes po staletích pověděti. *) Snad to byla matka, jež marně hledala rov milovaného syna, či snad jiná zbožná duše, která přišla sem si zaplakat a hromadný hrob uctit aspoň tímto způsobem . . .

Netrvalo to dlouho a soška ona v širém okolí byla všem lidem známou a ač byla jen několik palců vysoká, putovali sem záhy zbožní zástupové, považujíce ji za sošku milostnou . . .

Jaké už tehdy požívala úcty a spolu důvěry zbožného lidu, vidno z toho, že záhy přenesena byla do útulné *kaple* ke cti a slávě Marii Panně postavené, do níž r. 1443 věnoval pěkný oltářík uměleckého díla český pán, rytíř Václav Zima z Novosedel. **)

Aby se pouti na toto posvátné místo ještě více množily, o to velice vřele pečoval hrabě Albrecht Kolovrat Libštejnský, nejvyšší tehdy kancléř království českého, který dne 7. listopadu r. 1506 se uvázal v držení panství krupského, potvrdiv při té příležitosti všecka práva městská. A ačkoliv svatyně poutní nestála na jeho pozemcích, nýbrž již na území sousedním, tož přece si umínil, že ke kapli, která dobře se hodila za presbytář, přistaví větší loď pro lid, aby za nepříznivého počasí nebyl nucen venku státi. Úmysl ten také provedl, leč přes to nedokončil vnitřní zařízení tak, aby kostel svému účelu mohl býti odevzdán. Zemřelť dne 25. května r. 1510 po svém návratu z Říma, kde poutnímu tomuto místu u papeže vyprosil mnohé odpustky.

Dědicové tohoto zbožného českého pána nestarali se pranic o nedostavěnou svatyni. Za to Vojtěch rytíř Vřesovec, pán na Kyšperku, věci té se ujal a též postaral se o úplné vyzdobení i posvěcení kostela.

Nový chrám, který byl 44 starých pražských loktů dlouhý a 24 široký, posvětil biskup sufragan Martin z Olomouce se svolením administrátora pražské arcidiecese doktora Jana Žáka s velikou slávou dne 14. října roku 1515.

Od těch dob poutní místo tím více zkvétalo. Český král

---

*) Někteří spisovatelé domnívají se, že památná socha Bolestné Matky boží přišla sem ze světeckého kláštera, husity pobořeného. Jest to však jen pouhá domněnka.

**) Na oltáři tom jsou vzácné malby; ve středu jeho lze viděti dárce jeho, který v rytířské zbroji klečí před milostnou soškou Matky Boží, kdežto vraník jeho, přivázaný u stromu, pohlíží jako by udiveně k duté lípě, z níž nebeská zář šíří své světlo. Na jednom z křídel oltářních vyobrazen jest opět sv. Krištof a sv. Jiří — patronové rytířstva, kdežto na druhém křídle stkví se obraz sv. Barbory a sv. Kateřiny, které svou mučednickou smrtí staly se vzorem hrdinné neohroženosti a statečnosti. Oltář ten, jenž později z kaple byl odstraněn a jiným nahražen, přecházel postupem času do různých rukou i by posléze as před 15 lety pro litoměřické diecesní museum zakoupen.

Ludvík (který r. 1526 zahynul u Mohače) před svým nastoupením na trůn poslal skvostný votivní dar věnovaný Bolestné Panně Marii šejnovské a podobně činili i jiní členové šlechty české.

Roku 1515 učinila bratrstva horno-lužická v městě Žitavě slib, že rok co rok budou putovati k milostné sošce Matky boží, kterémužto slibu také po několik věků věrnými zůstala.

Roku 1519 postaven byl v svatyni nový a velice ozdobný oltář a úcta k tomuto posvátnému místu rostla měrou nebývalou. Než brzy přišly smutnější časy, ježto v blízkém Sasku šířily se bludy Lutherovy, které neušetřily ani úcty Marianské, již nešťastný »reformátor« a jeho predikanti (kazatelové) rvali šmahem ze srdce lidu. Zprotestantštělý kurfiřt saský zakázal bratrstvům žitavským putovati do Šejnova pod přísným trestem. Že tento případ nezůstal ojedinělý, lze si snadno domysliti. I v Čechách, kde vládla protestantská šlechta, nevedlo se ani za mák lépe katolickému lidu, jehož náboženská svoboda jimi byla obmezována. Podobné poměry vládly i v nejbližším vůkolí poutního místa našeho.

Přes to, že magistrát i měšťané blízkého města Krupky zůstali katolické víře věrnými, vystěhovali se tamní řeholníci augustiánští ze své residence v Krupce a proto i o kněze nastal nedostatek, tak že nebylo bezmála nikoho, kdo by o poutnické místo Marianské se staral. K tomu odchodu dohnala zbožné mnichy zvláště nová vrchnost krupská, bratři Ignác a Albrecht Kekulové ze Stradonic, již byli rovněž zarytými protestanty.

Za to protestantští predikanti začali svou činnost, jejíž výsledek obmezovali, jak jen mohli jesuité z Prahy, kteří na své missionářské cestě až do Krupky si zajeli a tam horlivě kázali a služby boží konali.

Aby poutnická svatyně Marianská úplně nezanikla, o to se postaral Bůh sám, který vnuknul císaři Rudolfovi II. tu myšlenku, že toto poutní místo s opuštěným klášterem v Krupce a s příslušným zbožím daroval přísně katolickému šlechtici Jiřímu mladšímu z Lobkovic, který o obnovení poutního chrámu velkých si zásluh získal. V brzku vše bylo znovu opraveno a znovuzřízeno, ano zakoupena i nová roucha a kolem kostela vystavěna mohutná zeď se sedmi kaplemi zasvěcená bolestem Marie Panny

Zbožný šlechtic tento založil i nadaci, aby každé soboty byla po celý rok v poutním chrámu sloužena mše svatá na ten úmysl, aby úcta k Bohorodičce zkvétala a s ní katolická víra šířila se po celém širém světě. Fundace tato zachovala se podnes. Vedle toho učinil nadání pro kněze putující sem s církev-

ními průvody, aby na vlastní útraty se na cestách vydržovati nemusili.

Bohužel zemřel mladší Jiří Popel z Lobkovic již 11. září roku 1590. Na štěstí našel v starším Jiřím Popelu z Lobkovic věrného následníka a horlivého zastánce katolického náboženství, který staral se neméně o rozkvět tohoto poutnického místa. Mimo to v Chomutově zřídil kollej jesuitskou jako hradbu proti šířícímu se z Německa protestantismu a také do Krupky uvedl r. 1587 kněze řádu Tovaryšstva Ježíšova, poručiv, aby o poutní svatyni horlivě pečovali a poutníkům sv. svátostmi přisluhovali. Škoda, že nad tímto šlechetným mužem zvítězili osobní jeho nepřátelé, čímž další jeho snahy k zvelebení Šejnova byly zmařeny. Následkem různých žalob upadl starší Jiří z Lobkovic v nemilost u císaře Rudolfa II. a uvržen jest do vězení, kdež

Šejnovský poutní chrám.

souzen a uznán jest vinným. Po patnáctiletém žalářování zhynul rukou katovou dne 28. května roku 1607. Než i ve vězení zachoval si poctivý charakter a snášel raději bezpráví, než by cti svého panovníka se dotkl, což nemohli mu upříti ani jeho vlastní nepřátelé.

Jakou hradbou proti náboženskému rozkolu bylo toto posvátné místo, viděti nejlépe z toho, že pouti k milostné sošce Matky boží byly v oné době jakousi náboženskou manifestací, což zvláště sousednímu šlechtici Kekulovi bylo trnem v oku. Proto snažil se všelijaké překážky a nesnáze působiti, ale naposledy musil přece se zdržeti všeho protivenství, ježto rektor jesuitské kolleje z Chomutova jej žaloval u císaře.

Krásný příklad zbožnosti podalo město Ústí nad Labem, které na svátek Narození Panny Marie r. 1608 se ustanovilo

konati pouť do Šejnova jako v odpověď na urážky protestantských predikantů proti Matce boží. Již v předvečer zmíněného svátku počala se slavnost ta nešporami v městském farním kostele, načež na úsvitě vyšel průvod čítající několik tisíc hlav. Napřed kráčel korouhevník s hedvábným votivním praporem, za ním mládež školní a dospělejší, panny a paní, posléze mužové a celý magistrát provázený zpěváky a městským kněžstvem v drahocenných ornátech. V poutní svatyni sloužil pontifikální mši svatou sám pražský arcibiskup Karel baron Lambert za assistence mnoha duchovních světských i řádových, který průvod do Ústí doprovodil a tam pobožnost slavným požehnáním ukončil.

Od doby té rok co rok množily se církevní průvody vyjma r. 1613, kdy panoval krutý mor, jenž vyžádal si mnohých obětí.

Nadešel osudný rok 1618, kdy čeští protestantští stavové pozvedli se proti svému panovníku a zvolili českým králem cizáka Bedřicha falckého, který pro české království a jeho obyvatelstvo neměl ani kusu lásky. Tím také ve vlasti naší nabyli vrchu nepřátelé katolické víry a proto hleděli té příležitosti také znamenitě použiti Rozumí se samo sebou, že v prvé řadě měli namířeno proti řádu jesuitskému, který zle pronásledovali. Nejinak tudíž si počínal i zmíněný již Albrecht Kekule, který obklíčiv Šejnov, chtěl milostnou sochu Matky boží s oltáře shoditi a jesuity zajmouti. Ale úmysl jeho se mu nezdařil, neboť nenalezl ve svatyni nikoho, než několik nábožných lidí — vše ostatní bylo odstraněno. Rektor kolleje chomutovské, dostav výstrahu v pravý čas, zachránil milostnou sošku odevzdav ji chomutovskému děkanu v ochranu, jenž ukryl ji kdesi ve sklepení pod kostelem. Kekule, vida marnost svých snah, chtěl poutní chrám přeměniti v protestantský kostel, ale posléze i toho se vzdal a toliko s jednou kaplí k tomu cíli se spokojil.

Bitva na Bílé Hoře změnila stav věci velice v neprospěch protestantských stavů, již byli za svou vzpouru ze země vypovídáni a statků zbavováni. Albrecht Kekule se však toho nedočkal; zemřelť za nedlouho a zboží jeho zkonfiskováno komorou císařskou, od níž je Alexander z Bleilebenu koupil.

Jesuité po krátkém vyhnanství navrátili se do svých residencí a také milostná soška Matky boží byla dána na své čestné místo s velikou slávou. Avšak v době vpádů saského a švédského vojska častěji musila býti sňata a ukryta na různých místech v Chomutově ano i v Praze.

Staré přísloví, které dí, že když jest nouze nejvyšší, že jest pomoc boží nejbližší, splnila se i na Šejnově, v době třicetileté války tak často ranami navštěvovaném. Lid zkroušený bědami těžkých dob vracel se opět k staré víře a utíkal se

i ze vzdálenějších dědin k milostné sošce Marianské, kde Královna nebeská mnoho dobrého mu prokazovala. Tam zarmoucení docházeli útěchy a nemocní uzdravení a proto všickni obnovovali slib, že na Šejnov nezapomenou, ale pokud možná, opět jej navštíví.

Již v r. 1659 přijalo na tomto posvátném místě víc jak 10 tisíc poutníků sv. svátosti, roku následujícího stoupl počet jejich na 15 tisíc a roku 1661 na celých 20.000. K tomu ovšem nemálo přispělo, že česká šlechta sama předcházela dobrým příkladem, ano kardinál a pražský arcibiskup Arnošt hrabě Harrach sám v Šejnově byl jako poutník několikráte. Posléze navštívil toto posvátné místo dva roky před svou smrtí, jež od tohoto vezdejšího života odloučila jej dne 15. září roku 1665.

Tak se stalo, že nebylo jediné osady na celém Teplicku, z které by aspoň jedno processí v roce do Šejnova nepřišlo poklonit se Královně nebeské Marii Panně.

V té době tomuto Marianskému místu poslal Bůh zvláštní dobroditelku, Marii Annu svobodnou paní Regnerovou z Bleilebenu, kterážto šlechtična přečkavši chotě i jediného syna Karla Maxmiliana, jehož švédští důstojníci zavraždili, umínila si ve své závěti na Šejnov pamatovati. A skutečně odkázala statek Soběchleby s veškerým příslušenstvím řádu jesuitskému, kterýž v Šejnově zřídil gymnasium a v letech 1702 až 1706 vystavěl i *nový poutní chrám* v nádherné podobě jeho, v jaké dodnes ho vidíme.

Týž byl slavnostně posvěcen generálním vikářem Tobiášem Františkem Hübnerem za ohromného účastenství zbožného lidu. Při té příležitosti byla milostná soška s velikou slávou opět na hlavní oltář přenesena, ježto po čas stavby nacházela se v kapli litoměřické, v bohosudovských ambitech, které o něco později byly znovuzřízeny a přestavěny různými dobrodinci.

Dne 11. září roku 1725 přišlo do Šejnova po prvé procesí ze saských Drážďan v průvodu dvorních kaplanů a s nimi první hodnostáři sasští a to ministr Hoffman, generál pěchoty a dělostřelectva, dvořenínové i vážení zástupcové všech katolických vrstev saských, kteří slavným způsobem byli uvítáni.

Než brzy na to nadešly opět truchlivé doby, jaké s sebou přinesla válka o trůn rakouský za doby císařovny Marie Terezie. Milostná soška Marianská včas ještě byla odnesena a ukryta před pruskými voji, které v krajině té jako všude počínaly si s velikou surovostí, vydírajíce na obyvatelstvu »výpalné«, takže bída dostoupila svého vrchole. Teprve počátkem r. 1757 byla soška »Bolestné Matky boží« opět na oltář postavena a bohoslužby v poutní svatyni počaly se konati při otevřených

dveřích za přítomnosti rakouských generálů hraběte Althana, Mitrovského, Hladíka, Kleefelda a j.

Také vojsko rakouské, které se tu usadilo, navštěvovalo chrám velice horlivě. Gymnasiální budova byla proměněna v lazaret, v němž službu ošetřovatelů s velikou horlivostí vykonávali členové řádu. Ale tím pohroma od Šejnova nebyla ještě odvrácena. Teprve roku 1762, když kníže Löwenstein porazil u Teplic Prusy na hlavu, bylo tu opět klidno po dlouhé době.

Dne 22. dubna r. 1769 zachvátil vzniklý požár residenci a zničil i střechu chrámovou a část ambitu. Ale sotva vše bylo opraveno, byl řád jesuitský zrušen po celém světě a jesuité i ze Šejnova vypuzeni.

Aby o duchovní správu bylo postaráno, ustanoveni byli sem dva světští kněží jako zpovědníci, jimž dán ku pomoci P. Josef André jakožto kazatel, člen zrušeného řádu, z něhož mnozí kněží téhož Tovaryšstva Ježíšova se tu usadili, aby mohli o poutích přisluhovati poutníkům sv. svátostmi.

Pouti kvetly přes to vše měrou utěšenou dále mimo r. 1778, kdy do tohoto kraje vtrhly opět pruské voje.

Konečně šťastně docíleno toho, aby odňaté fundace tu založené byly zachráněny a to z toho důvodu, že nebyly dány jesuitům, nýbrž náležely vlastně kostelu na jeho vydržování. Za to nižší gymnasium jesuitské bylo zrušeno a proměněno v praeparandu učitelskou.

Doba josefínská hrozila sice poškoditi i toto posvátné místo, ale Šejnov i tyto smutné časy přečkal šťastně. — V r. 1802 přijalo zde více jak 100 000 poutníkův sv. svátosti, a mezi těmi nebyl jenom prostý lid, ale i sestra císaře Františka Marie Terezie a její zbožný choť Antonín, kurfiřt saský, česká i německá šlechta, bodří Lužičané a j.

Dne 20. září r. 1835 navštívil toto poutní místo i císař Ferdinand Dobrotivý a zbožná choť jeho Marie Anna a 8. července roku následujícího král Karel X. a jeho manželka Marie Ludovika.

Roku 1853 byli uvedeni opětně do Šejnova otcové řádu Tovaryšstva Ježíšova, jimž bývalý jejich chrám i s residencí byl odevzdán a který náleží jim dodnes. *) Nyní nachází se na tomto místě opět znovu zřízené gymnasium jesuitské a spolu seminář pro jinochy, kteří se kněžími v tomto řádě státi chtějí.

Chrám šejnovský náleží k nejskvostnějším svatyním

*) Řád jesuitský byl obnoven papežem Piem VII. dne 7. srpna r. 1814. Před uvedením jesuitů do Šejnova bylo tam zřízeno proboštství, které dnes jest opět zrušeno.

v Čechách. Měříť více jak 50 metrů délky a přes 25 metrů šířky, vynikaje neobyčejnou něžností i souladem.

Hlavní oltář jeho, který stojí v prostranném presbytáři, odděleném od lodi tak zvaným vítězným obloukem, a jest bohatě vyzdoben ve slohu vlašské renaissance. Na stranách kolem tabernákulu stojí uměle vyřezávané *sochy čtyř evengelistův* a nad tabernákulem v bohatě vykrášlené skříni spatřujeme *milostnou sochu Bolestné Matky boží,* která není vyšší nežli 15 centimetrů (5¼ palce). Věru, menšího milostného obrazu snad v celém světě křesťanském ani nenalezneme.*) Hoření část oltáře zdobená jest bohatou *řezbou* a *anděly* nesoucími mučednické nástroje trpícího Spasitele.

Oltář tento jest dílem výborného řezbáře Ondřeje Röbfelda z Prahy, kdežto ostatní řezbářská výzdoba a hlavně sochy jsou dílem Františka Dollingra z Chomutova.

Neméně mistrovským dílem jest *kazatelna* a *šest pobočních oltářů.*

Skvostné votivní dary a šperky ze starých dob ovšem už dnes v této svatyni nenacházíme; bylyť za doby císaře Josefa II. odtud vzaty a prodány.

Chrám i zvenčí tvoří dojem přímo mohutný se svými věžemi a křížovou chodbou, která do čtverhranu kolem něho se vine. *Prostranství* mezi ambity a kostelem posázeno jest lípami.

Jak už jsme se zmínili, dal první základ k této *křížové chodbě* Jiří Popel z Lobkovic, který kostel obklíčil zdí a *sedmi kaplemi,* k nimž časem chodby byly přistavěny k vůli spojitosti a souladu. Na stěnách i stropech vidíme různé obrazy odnášející se k životu blahoslavené Panny Marie a poblíže kaple osecké nacházíme i obvyklou *studánku,* jejíž pramen ze země vyvírá až pod hlavním oltářem chrámovým, kde prý kdysi stávala ona památná lípa s milostnou soškou Marianskou, objevená dívkou, jež chtěla v místech těch žnouti trávu.

Obrázky upomínající na tento posledně dotčený výjev, jsou velice rozšířeny, neboť během času bylo jich rozesláno do všech končin světa neobyčejné množství.

---

*) Milostná soška urobena jest z jílu.

34. Krupka s farním kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

V minulém článku o poutním místě Bohosudově často se zmiňujeme o blizoučkém městě Krupce, které rovněž aspoň částečně náleží mezi posvátná místa poutnická, ježto vedle kostela sv. Anny nachází se tu i *farní chrám* Nanebevzetí Panny Marie s tak zvanými *svatými schody* a *dvěma kaplemi*. V jedné znázorněn jest soud Páně, v druhé věčné útrapy.

První zmínka o této posledně jmenované svatyni děje se už ve XIV. století. Patnáctý věk i jí přinesl záhubu, neboť, jak už v předešlé stati jsme se zmínili, husitské voje zle tu řádily, zanechavše po sobě jen trosky a opálené kamení.

Nynější nádherný kostel Marianský pochází z r. 1669, kdy byl dostavěn a spolu posvěcen s nevšední slávou. V 18. věku zřízeny byly při chrámu tomto i »svaté schody«, jaké vidíme i při chrámu Karlovském v královské Praze. Četní poutníci vystupují po nich jenom po kolenou, vzpomínajíce vděčně utrpení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista.

Pobožnost tato byla v dřívějších věcích velice oblíbena a má starý původ z dob sv. Heleny, která dala schody vedoucí k domu Pilátovu, po nichž Spasitel do soudní síně vystupoval po svém zajetí, přenésti do Říma, kde umístěny jsou dosud v památném chrámě lateránském. Dle těchto zřízeny jsou i ony »svaté schody« v Krupce a jinde.

Krupka jest městečko pozdější, kteréž původ svůj odvozuje z r. 1297, kdy v bezprostřední blízkosti jeho byly objeveny

cínové rudy. Právo kutací připadlo po dlouhých sporech r. 1305 Zvěstovi z Trmic, po němž bylo v držení králově. Stejně rychle měnily se i vrchnosti, pod jichž právo město samo náleželo.

Nebude snad od místa, zmíníme-li se, že v Krupce ještě do nedávna stál i *chrám sv. Prokopa*, který vynikal jako cenná památka českého stavitelského umění z doby Karlovy. V r. 1527 byl opraven, posléze císařem Josefem zrušen. Od té doby pustl vůčihledě a proto v minulém věku byl zbořen.

35. Kostomlaty u Teplic s kaplí Panny Marie Pomocné.

Útulná farní ves, kdysi městys, Kostomlaty (Kostenblatt) leží as půl třetí hodiny jižním směrem od Teplic. I původ této dědiny spadá do dávných dob, neboť stála o mnoho dříve nežli hrad, který dle všeho postavili si tu páni Boršové z Oseka, avšak neudrželi se tu dlouho. Hrad i dědina často měnily své majitele až do osudné bitvy bělohorské, kdy vládli zde bratři z Vřesovic Petr, Pavel a Oldřich. Těmto pro vzpouru proti císaři byl majetek tento zabrán a prodán fiskem Humprechtovi staršímu Černínovi z Chudenic r. 1623, který místo zbořeného hradu postavil si nový zámek ve vsi a s ním i kostel sv. Vavřinci posvěcený.

Chrám tento byl původně filiálním kostelem fary bořislavské (Boreslau), leč r. 1724 za hraběte Jana z Aldringenu byl povýšen na farní.

Již tou dobou nacházela se směrem jihovýchodním od vesnice, nedaleko hřbitova studánka, do níž prýštil pramen železité vody, které okolní lid užíval velmi často jako prospěšného léku. Nad studánkou vzklenuta byla později i *kaplička* neznámým dobrodincem.

Již v r. 1734 podal místní farář, P. Jiří Marschner, patronce Marii hraběnce z Aldringenu obšírnou zprávu o tom, že u studánky již mnozí z věřícího lidu byli uzdraveni ze své choroby, ale ničeho zprávou tou nedocílil.

V témž čase žil hraběcí sládek Jan Habel v Kostomlatech, který byl velikým ctitelem Rodičky boží. I dal si pro svůj

domácí oltářík zhotoviti místním řezbářem M. Paceltem *Marianskou sošku*, před kterou často se modlil a to zvláště tehdy, když upadl do těžké choroby. A hle, ač lékaři vzdávali se veškeré naděje, nabyl opět zdraví a proto pln vděčnosti vzal sošku tuto a donesl ji ku prameni, kde na oltář v kapličce ji postavil.

Že uzdravení svého nedosáhl přirozenou cestou, věřili všickni, kdož průběh nemoci znali. Toliko matka sládkova, Anna, jediná o tom pochybovala, připisujíc vše lékařům, ale když i ona upadla v chorobu a u studánky dosáhla náhlého uzdravení, nepochybovala více, nýbrž s vděčnou myslí den jak den putovala ke kapličce, což činila i jakási Zuzanna Lihmanová, která šest měsíců bolestmi zle byla trápena.

I tato žena, jak stará zpráva vypravuje, dosáhla úlevy a naposledy i ztraceného zdraví, což když se rozhlásilo, začali sem věřící putovati v slavných průvodech, takže nestačil ani farní chrám, kde poutníci se obyčejně zastavovali.

Toho povšimla si, konečně i hraběnka Marie z Clary Aldringenu, která vystavěla nový farní chrám, prostrannější a úpravnější starého a dala též kapli nad studánkou značně rozšířiti. Kaple takto upravená byla r. 1750 vysvěcena ke cti a slávě Panny Marie Pomocné a stala se cílem četných poutníků a ctitelů Matky boží.

Na rozkaz císaře Josefa II. byla však svatyně tato jako mnohé jiné zavřena a zpustla v krátké době tou měrou, že musila býti v r. 1825 novou nahrazena.

Pouti oživly opět a dodnes na toto posvátné místo přicházejí poutníci z blízkého okolí jako dříve, takže Kostomlaty lze připočísti k nejčetněji navštěvovaným místům poutnickým v litoměřické diecesi.*)

---

*) Zpráva vdp. Frt. Symona z r. 1895: N. V. Č. Heimatskunde des politischen Bezirkes Teplitz für Haus und Schule. Str. 322—323. Sedláček: Hist Slovník, Sommer a j.

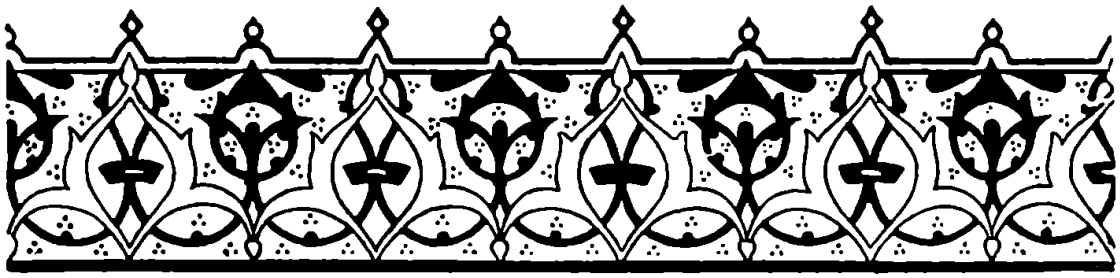

36. Kvínov s poutní kaplí Nanebevzetí Panny Marie.

Asi půl hodiny od farní vsi Blatné (Platten) na Chomutovsku leží malá dědinka Kvínov, kde ještě před válkou třicetiletou ozýval se český hovor. Dnes celý kraj jest poněmčilý, jak stalo se bohužel i jinde ke škodě našeho národa.

Kdy ves Kvínov vznikla, nelze udati, ježto tolik víme, že od dob dávných náležela k nejoblíbenějším místům poutnickým v celém Rudohoří a jest jím dodnes.

O tom, jak se to stalo, vypravuje pouze legenda, která dí, že kdysi nedaleko nynější poutní svatyně pásal pasák Josef svoje stáda a jedenkráte i při tom zaklel. Avšak sotva vyšla kletba z úst jeho, již uslyšel hlas: »Josefe, hněvem svým urážíš Krista Ježíše.« Pasák ihned, jakmile uslyšel slova ta, ohlížel se po tom, kdo jej takto pokáral, ale neviděl nikoho. I nahlédl do blízké skalní rozsedliny, zda tam se nikdo neskrývá a div leknutím neklesl. V puklině skalní uzřel sošku Panny Marie, která zdála se mu, jakoby obklopena byla svatozáří. Proto neváhal již více a poklekl a se slzami v očích prosil za odpuštění hříchu svého. Od té doby modlil se u skalní rozsedliny den jak den, zachovávaje o celé věci přísné mlčení.

Teprve když těžkou chorobou na lože byl upoután, svěřil se s tajemstvím svým svému hospodáři, který vystavěti chtěl na místě některém kapli ke cti a slávě Královny nebeské a proto sošku zatím do statku donesl. Než druhého dne soška byla opět ve skalní rozsedlině, což hospodář považoval za zna-

mení, že místo toto Matka boží sama pro kapli si vyvolila. Neváhal tudíž více, ale s chutí přikročil k dílu, dokončiv stavbu s pomocí knížete Lobkovice a některých dobrodinců . . .

Tak doslovně vypravuje legenda, která příběh klade do r. 1343 (?), což bude asi omylem.

Pokud víme, můžeme pověděti tolik, že tato kaple ke cti a slávě Navštívení Panny Marie v sedmnáctém století už stála a že hlavně kněží z řádu Tovaryšstva Ježíšova vodili k ní slavné průvody z kolleje chomutovské a také v kapli mši sv. sloužili na svátky Marianské a sv. svátostmi posluhovali poutníkům, jichž scházelo se tu na tisíce.

Po zrušení řádu činili tak farářové blatenští, kteří stali se i strážci svatyně této, jež r. 1806 měla býti zrušena, k čemuž však nepřipustili, usilujíce o její zachování.

Dík této horlivosti blatenských farářů stojí kaple tato, či spíše kostelík, až dosud. Jest stavby prosté, s boční nevysokou věží. Ke svatyni vedou schody, po kterých poutníci vystupují modlíce se na kolenou růženec, aby se srdcem pokorným mohli se pokloniti Panně všech panen, jejíž obraz na oltáři jest umístěn.

Soška sama jest asi 60 centimetrů vysoká a celá pláštěm zahalená, takže jen ruce a obličej viděti jest.

Zbožný lid rád si tu dává dotýkati obrázky i růžence, které s důvěrou domů donáší, aby za dlouhých zimních večerů mohl vzpomínati na milou mu svatyni a vyprávěti starou legendu znovu, jak vyprávěly ji staré zbožné duše snad v stoletích již minulých.

37. Panna Maria račická u Oseku.

Den sv. Rufa (dne 26. srpna) roku 1278 měl by v české kronice zapsán býti písmem krvavým a to nejen proto, že v ten den padl český chrabrý král Přemysl Otakar II. na Moravském poli podlehnuv Rudolfovi, ale že od toho dne těžké utrpení dolehlo na celou českou zemi. Otta Braniborský, který stal se poručníkem nezletilého syna Otakarova Václava II., ukázal se špatným vladařem hned od počátku, nebyl mu žádný zločin dosti ohavným, aby se ho nedopustil. Uvězniv kralevice-sirotu na Bezdězi, jal se kořistiti v zemi české jako nepřítel a když zdálo se mu, že by národ náš mohl se vzchopiti a zmocniti se kralevice Václava, vlékal poručence svého po světě, nestaraje se ani o jeho řádné vychování, ba ani o jeho výživu. Za to vojska německá chvíli co chvíli vtrhla do Čech a zle zde řádila, neboť pověst o velikém bohatství české země jen zvyšovala jejich touhu hrabivou, již nejlépe pociťovaly kláštery. Posléze uzavřen jakýsi smír, či lépe řečeno příměří mezi Ottou a Čechy, od něhož si mnozí mnoho slibovali, ale sklamali se. Ke všemu tomu často živelní pohromy stíhaly vlast naši, tak že tu domovem byla jenom bída a zoufalství.

Stůjž zde jen malý výňatek z Palackého »Dějin národa českého«, který píše doslovně: »Léta 1281 a 1282 náležejí mezi nejnešťastnější v dějinách českých; každé vzpomínání o nich jest plno zármutku a hrůzy. Símě předešlých rozbrojův a válek neslo zhoubné ovoce, ježto nedalo se odvrátiti ani sebe vlastenečtějšími úmysly a úmluvami. Již rok 1279 *) počítán byl mezi

*) Roku 1279 řádily strže mračen a jiné živelní pohromy děsným způsobem. V kronikách dočítáme se i o hrozné vichřici, která jediné v Praze způsobila škody strašlivé, ježto zbořila celou řadu budov a věží.

méně úrodnými netoliko v Čechách, ale i v okolních krajinách; roku pak 1280 válka zuřivší více méně po celé zemi překážela netoliko řádnému sklízení žně a vzdělávání polí a zasévání ozimě, tak že lidé venkovští, ježto se byli rozutíkali, vrátivše se po novém roce 1281 ke svým domovům, neměli čím živiti ani rodin svých, neřku-li, aby mohli zásobovati trhy veřejné. Následkem toho nastal mor a hlad neslýchaný po celé zemi a trval až do polovice roku 1282. Děsná jsou slova a děsné jsou barvy, kterými tu boží ránu líčí spisovatelé souvěcí: Kterak tamto prý vyhladovělé obludy lidské, již mrtvolám podobné, houfně obléhaly obydlí těch několika dobrodinců, kteří ještě drobty některými je milosrdně podělovati mohli; kterak jinde zoufalstvím zdivočeny do domů se vtírajíce, bohatšímu ukrádaly hrnce s ohniště aneb s dračí hltavostí na vše se vrhaly, co se jim zdálo, že by hlad jejich ukrotiti mohlo, na kůry stromův, na pupence a traviny rozličné, na živočichy všeliké i mrchy jejich, ba i na lidi samé, ano povídá se i o matkách, které dítky i o dítkách, které rodiče své prý vraždily a zžíraly; kterak pustly nejen domy, ale i městečka a vesnice; kterak na pražských náměstích umíralo lidí na sta, tak že sotva bylo lze sehnati, kdo by mrtvoly jejich odklízel; kterak umrlčí vozy bez přestání sbíraly mrtvé po ulicích a vozily ven z města; kterak za městem vykopáno bylo jam osmero velikosti ohromné, do nichž metáno po tisících mrtvol, ano někteří, vidouce své nezbytí, již i sami za živa do nich prý se vrhali; kterak jiní, ježto houfně utíkali do ciziny, aby v Duryňsku, v Sasích, Bavorsku dožebrávali se slitování, také tam hladem hynuli. Udávalo se ovšem dle pouhého zdání a jako na zdařbůh, že v Praze jediné pomřelo hladem tím a morem v jeho zápětí až do 20.000 osob, v celé pak zemi šestkrátstotisíc lidu — až konečně Pán Bůh, smilovav se, ourodou neobyčejně hojnou r. 1282 hrůzám těm a žalostem konec učinil.« (Palacký: Dějiny nár. česk. II. čl. 1.)

Tak i nejinak jako po celém království vedlo se i v Oseku, kamž mniši řádu cisterciáckého *) uvedeni byli již roku 1199 z Mašťova přičiněním Slavka, župana bilínského. Šestý opat téhož kláštera Theodorich, vida všecku tu bídu, pomáhal ubohému lidu jak mohl a posléze vybídl obyvatele osecké, aby s ním do nedalekého chrámu račického putovali a tam Pannu Marii Bolestnou s ním společně o pomoc vzývali. Tak se i stalo a když po žních zmíněného již roku 1282 poměry se zlepšily a i klid žádoucí v Čechách nastal, nesoudili Osečtí jinak, než že Bůh slitoval se nad nimi na přímluvu Bolestné Rodičky boží.

*) Cisterciáci uvedeni byli do Čech r. 1143, kdy usadili se v Sedlci, po té roku 1145 v Plasích a Nepomuku, r. 1177 v Hradišti. V XIII. století měli kláštery zlatokorunský, zbraslavský a j.

Ctil-li dříve lid památnou tu sochu, lnul k ní od té doby tím více a na poděkování putoval ze všech dědin na Osecku do chrámu račického rok co rok. Tak stala se tato svatyně slavným místem poutnickým a zůstala jím po staletí.

Žel Bohu, že v nepokojných dobách husitské valky zničen byl roku 1421 netoliko cisterciácký klášter v Oseku, kterážto pohroma stihla dle všeho i Račice. Než i tu zvítězila nad nenávistí láska. Cisterciácký klášter později v Oseku znovu postaven a také Račice nezanikly nadobro, naopak památná svatyně s milostným obrazem Bolestné Matky boží stala se znovu poutnickým místem a zůstala jím i tehdy, kdy protestantismus vtíral se do Čech.

Smělí evangeličtí predikanti marně se proto namáhali získati kraj tento pro svou víru, pro niž sehnali tu jen velmi malý počet stoupenců. Selský lid místní, ano i likevský a bruchenský pro svou věrnost nazýván byl i od samých protestantů »Marianským lidem selským« (Marianskými chlapy). Leč sedláky tato přezdívka málo bolela, ano naopak byli na ni — hrdi.

Za to se Královna nebes hojně svým ctitelům odměňovala různými milostmi, neboť, jak stará pověst vypravuje, nacházeli zde všickni útěchu a nemocní — ztracené zdraví. Proto také přitažlivost tohoto poutního místa čím dále tím více rostla. Aby se ještě více úcta k Panně Marii račické rozhojnila, požádal opat osecký Benedikt biskupa litoměřického Jaroslava hraběte Šternberka (1676—1769) a pražského arcibiskupa Jana Bedřicha hraběte z Valdštejna (1676—1694) o církevní schválení pro tyto pouti lidu k památné soše Sedmibolestné Panny Marie v Račicích, což tito učinili s největší radostí. Zvláště pražský arcibiskup Jan Bedřich uvítal tento rozkvět poutního místa s povděkem i vymohl toho, že papež Innocenc XII. (1691—1700) udělil poutnímu tomuto místu mnohé odpustky, které od doby moru roku 1681 stalo se ještě více navštěvovaným místem.*) V té době asi při chrámu račickém zřízeno bylo bratrstvo Sedmibolestné Matky boží.

Než zbožný a opravdový ctitel Marianský opat Benedikt, postaral se i o to, aby toto poutní místo mělo *chrám* důstojnější a proto dal se do stavby nového kostela ve slohu vlašské renaissance s *jednou věží* za presbytářem, kteráž ladně pne se do výše i nad svatyní i nad ambity. Tyto tvoří téměř pravidelný čtverhran o *sedmi kaplích*, jež sedmi bolestem Matky boží byly

*) Pražský arcibiskup Jan Bedřich, který dne 3. června r. 1694 zemřel v Duchcově, sám toto poutní místo několikráte navštívil. Kterak zvelebil úctu k Panně Marii klatovské, o tom zmiňujeme se na místě jiném.

zasvěceny. Současně ustanovil při kostele tom tři kněze, aby bylo postaráno o duchovní správu.

Jak četně sem putoval lid, viděti z toho, že ročně přijímalo víc jak 2000 zbožných duší sv. svátosti na tomto Bohu libém místě, kdež i Marianské bratrstvo čítalo víc jak 4500 členů hned po svém založení.

Dlouho bylo v Račicích živo o všech svátcích Marianských a zvláště o hlavní pouti, jež se tu koná na třetí neděli po velikonoci — až přišla doba josefínská, kdy poutnímu tomuto místu hrozila pohroma. Císař Josef II., zrušiv celou řadu klášterů, nešetřil ani cisterciáky v Sedlci u Kutné Hory, v Skalici, v Plasích, Zbraslavi, Zlaté Koruně, maje v úmyslu učiniti tak i s oseckými a jejich řeholní domy jim odebrati. Než Panna Maria račická jistě asi přímluvou u Boha je ochránila, že se tak nestalo a že i Račice zůstaly tím, čím byly okolnímu lidu — útočištěm v strastech a bolestech vezdejšího života, které svrchovanou měrou Matka boží zde na zemi sama snášela.

Zajímavo jest, že socha račické Sedmibolestné Rodičky boží představuje Marii Pannu, jako by stojící pod křížem s mečem vetknutým do srdce, což poutníka překvapuje, ježto jsme uvykli si představovati Bolestnou Matku boží obyčejně s Kristem sňatým na klíně. Zda stáří sochy jest skutečně tak veliké, jak udává jej legenda, jest ovšem jiná a těžší otázka, kterou kruhům povolanějším ponecháváme k rozluštění.

38. Poutnické místo Marianské Hejnice (Haindorf) u Fridlandu.

Asi dvě hodiny směrem jihovýchodním od Fridlandu leží téměř na samém úpatí jizerských hor farní ves Hejnice (Haindorf), mající asi 3060 obyvatelů. Poloha této německé dědiny jest přímo rozkošná, avšak co dodává jí největšího půvabu, jest netoliko milé okolí, ale i její nádherný poutní chrám zasvěcený ke cti a slávě Navštívení Panny Marie.

Původ dědiny spadá do dávných dob, kdy ovšem nebyla zalidněna tou měrou, jak ji dnes vidíme V dvanáctém a třináctém věku byly zde jen chýše uhlířů, kteří pálili zde z poražených stromů uhlí a je dováželi do kraje.

Jak legenda vypravuje, již tehdy prý stála v dutině staré lípy soška Bohorodičky sotva 33 centimetrů vysoká, která zbožnými uhlíři byla chována u veliké úctě, tak že vystavěli o něco později i malou dřevěnou kapličku a do ní posvátnou tu sošku přenesli, aby netrpěla deštěm a sněhem.

Ježto kaple tato záhy sešla, zbudovali v XIII. věku páni z Biberšteinu na místo ní malou svatyni z kamene a opatřili ji mešním nářadím i oltářem, na nějž milostná socha Marianská byla přenesena. Od té doby prý začaly i pouti, které vzrůstaly čím dále tím více a to proto, že se záhy vyprávělo mezi zbožným lidem o četných uzdraveních a dosažených milostech.

Při tomto návalu poutníků nemohla ovšem stačiti kaple na tak veliké množství a proto ponechána byla jako presbytář a k ní přistavěna loď r. 1352. Aby o bohoslužbu bylo postaráno, dosazen byl ke kostelu kněz oltářník. V tom čase asi také

povstala i obec, kde usadili se četní řemeslníci a rolníci a s nimi i dělný lid.

Dne 20. února r. 1469 nadal svatyni tuto svatý Otec četnými odpustky na žádost legáta apoštolské stolice a biskupa břeclavského Rudolfa, jichž účastnými mohli se státi všickni poutníci, kteří sv. svátosti přijali a do Hejnice pouť zbožně vykonali, na určité svátky a to i na vánoce, velikonoce, svátky svatodušní, Marianské, sv. Petra a Pavla, sv. Jana Křtitele, na den Posvěcení chrámu a j. Biskup Dětřich z Míšně, k jehož diecesi toto poutní místo až do r. 1581 náleželo, dne 27. května r. 1474 tyto odpustky ještě více rozmnožil, požádav o to svatého Otce, který žádost tu vyřídil velice příznivě.

Za doby protestantské reformace pouti značně ochably až konečně kostel byl zavřen. Paní Kateřina šlechtična z Rederu dala přenésti milostnou sošku do Liberce na svůj zámek. Avšak když tento dne 2. května r. 1615 vyhořel, čímž způsobena byla škoda více jak 30.000 zlatých, ulekla se nehody této nemálo zbožná paní, ježto ji považovala za trest boží, že milostnou sošku do svého zámku dala přenésti. Proto kázala, aby soška vrácena byla opět do hejnického kostela, kde ji uložili do křídlového oltáře.

Po bělohorské bitvě dostal se Fridland s celým okolím a tudíž i Hejnicí v držení Albrechta Václava Eusebia z Valdštýna, známého vojevůdce Ferdinanda II., který svolil k tomu, aby Fridland prohlášen byl za vévodství, k němuž jako léna příslušely statky: Liberec, Bělá, Kuří Vody, Doksy, Vidím, Houska, Nový Bernštein, Deštná, Čistá, Český Dub, Fridštein, Semily (v Boleslavsku); Nový zámek, Česká Lípa, Drmy, Trnová a Chcebuz (v Litoměřicku) a celá řada jiných na Bydžovsku.

Po zavraždění Valdštýnově zmocnil se císař Ferdinand II. jeho statků, které jednak rozdal anebo rozprodal. V té době byli znovu všickni téměř obyvatelé hejničtí opět na katolickou víru obráceni a proto pouti opět oživly utěšenou měrou. Zvláštní o to zasluhy vydobyl si fridlanský děkan Šebestian Baltasar z Waldhausenu, který o toto poutní místo velice se staral, postaviv nedaleko Marianské svatyně i poutní dům o šesti pokojích a tolikéž komůrkách, aby kněží, církevní průvody sem doprovázející, kde noclehovati měli.

V r. 1680 postavena byla kolem chrámu i křížová chodba, neboli ambit, který by lid chránil před nepohodou, ježto kostel brzy ukázal se nedostatečným a malým. V oněch časech putovali sem poutníci i ze Sas, avšak také z českých dědin byla voděna do Hejnice četná procesí. V té době oživlo opět staré pojmenování »Matka Boží na pařeze,« — v upomínku, že mi-

lostná soška Marianská kdysi v lípě byla uložena, jejíž uschlá koruna později byla odříznuta.

Hrabě František Ferdinand Gallas, jehož rodu Fridland s okolím připadl, povolal na toto místo r. 1691 františkány, kteří v poutním domě se zatím usídlili. Téhož r. dne 29. listopadu prohlásil pražský arcibiskup, Jan Bedřich z Valdštýnu,

Poutní chrám Marianský v Hejnici.

tento poutní kostel »pro věčné časy« za řeholní, načež léta následujícího konána slavným způsobem slavnost odevzdací a to dne 12. února. Šest let po svém příchodu měli františkáni tu již svůj klášter, který nákladem zmíněného již šlechtice a dobrodince byl jim postaven. Stavbu řídil pražský stavitel Marek Antonín Canivall.

R. 1722 počato bylo i se stavbou nynějšího pěkného chrámu, která byla provedena na náklad Filipa Josefa hraběte Gallasa a jeho zbožné choti Johanny Emerenciany. Plány zhotovil vynikající stavitel Jan Bernard Fischer z Erlachu. Kostel zbudován byl v podobě kříže co do půdorysu o dvou věžích, šesti kaplích a osmi oratořích a byl dne 1. července r. 1725 slavně posvěcen. Od té doby tím více množily se pouti, ač r. 1754 pruský král Bedřich zle zakazoval ve svých zemích pouti za hranice a zvláště do Čech konati.

R. 1762 kostel a klášter sice vyhořel, avšak vše znovu bylo opět zřízeno takřka v necelých dvou letech, tak že celkem pouti ani neochably, trvajíce v neztenčené míře, až do doby josefinské, od kdy poutníci z Pruska sem již více nepřicházejí. Za to však okolní lid putuje do Haindorfu dosud s neztenčenou důvěrou a láskou k milostné sošce Matky boží, která dosud zdobí hlavní oltář, kde za sklem jest umístěna.

Chrám poutní vyniká svým znamenitým architektonickým provedením i vnitřní výzdobou. Neméně zajímavý jest *ambit* a zmíněné *kaple*, kde vedle četných *oltářů* zasluhuje povšimnutí zvláště onen *křídlový*, jenž stojí v *kapli Panny Marie Pomocné*. Jest umělého díla z 15. století a dle všeho výtvorem kolínské školy. Někteří znalci sice za to měli, že to byl vlastně polní oltář Valdštýnův, avšak domněnka tato nezdá se býti mnoho odůvodněna. Spíše stával snad v kapli fridlandského zámku a byl kapli hejnické darován, než ještě v kostel byla rozšířena, odkudž na nynější místo byl přenesen.

V jedné postranní kapli zřízena byla r. 1698 i *hrobka* rodu Clam-Gallasovského, která r. 1730 byla rozšířena.

Náměstí před kostelem oživne neobyčejně vždy o poutích a zvláště na slavný den Navštívení Panny Marie, kdy jest pod lipami rozestaveno plno stánků a bud, v nichž vedle obrázků, ponejvíce ke koupi se nabízejí hračky a dřevěné výrobky, jejichž vyráběním zaměstnává se okolní obyvatelstvo chudého sice kraje, za to však bohatého přírodními krásami.

Faru i duchovní správu poutnického místa toho mají dosud kněží řádu sv. Františka, kteří svědomitě se přičiňují o to, aby pouti tu kdysi tak slavné a četně navštěvované nezanikly v dobách dnešních, kdy vlažnost u věcech náboženských roste čím dál tím více. Kéž také zdaří se tato jejich šlechetná snaha na přímluvu Matky boží, Marie Panny, kteráž tam svůj stánek vyvolila, slabým k posile, zarmouceným k potěše a všem, kdož se k ní s důvěrou utíkají — k mocné ochraně a přípřímluvě v nebesích... *)

*) Prameny: Anton Ressel: Geschichte des Friedländer Bezirkes (Friedland 1902.) Somer, Schaller a j.

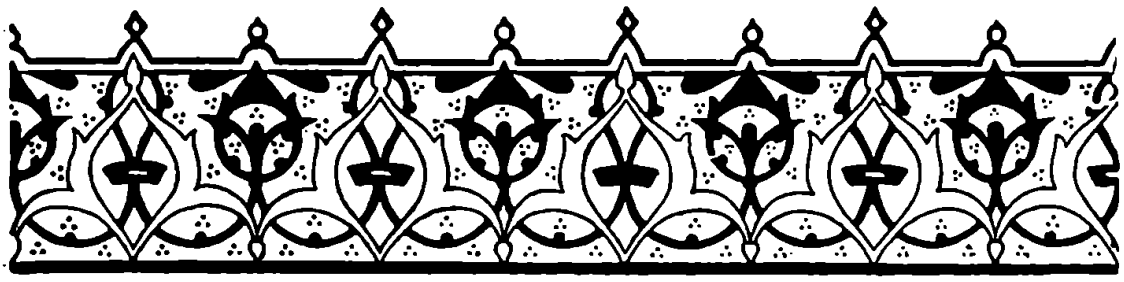

39. Boskov s poutním chrámem Panny Marie.

K poutním českým místům svou bohatou historií náleží Boskov, pohorská to osada, která leží mezi městy Semily, Železným Brodem a Vysokým, v severozápadních Čechách. Pravda, není to dědina veliká, ježto má sotva přes tisíc obyvatelů, ale přes to přese vše dlužno ji vzpomenouti, třeba by ležela v krajině chudobné a odevšad těžce přístupné. To, co poutá nás k tomuto posvátnému místu, jest starobylá a milostná socha Marie Panny a novější svatyně, a proto nezazlí nám snad laskaví čtenáři, že v duchu vedeme je až sem a odhrnujeme roušku minulých dob, abychom seznali historii Boskova.

Můžeme li věřiti různým zprávám a domněnkám, spadá vznik této české dědiny do dob nejstarších, kdy ještě v tomto kraji pojizerském sídlil kmen Charvátů a kdy vládli tímto okrskem Markvarticové, kteří záhy k víře Kristově přilnuli, tak že nedlouho po zvěstování evangelia prvních věrozvěstů slovanských, stavěny byly i v Pojizeří svatyně a na »hoře světlé« — Ještědu vztyčeno bylo znamení svatého kříže, jakožto památka vítězství pravdy boží i světla nového národům...

Místo, kde nyní Boskov leží, dostalo se r. 1054 v majetek benediktinů, které tam potomek Markvarticů Heřman z Rálska uvedl, povolav je prý z Terachu. Tito však udrželi se tu sotva sto let, po kteréžto době vystřídali je cisterciáci, kteří r. 1177 Heřmanem z Rálska povoláni byli do Mnichova Hradiště, držíce Boskov jako svůj majetek až do r. 1360.

Po tomto roce ocitla se krajina tato v rukou Haška z Lemberka, ale ne na dlouho. Vyměnilť ji už po třech letech s Bočkem z Kunštátu a ten opět r. 1380 prodal ji Jindřichu z Valdštýna.

První zmínka o farním chrámu boskovském děje se v r. 1363. Byl-li už před tím na místě tom jiný chrám, který považován byl okolním lidem za místo poutnické, žádná určitá zpráva netvrdí, ač možnost vyloučiti nelze. Kult Marianský šířili jak benediktini, tak cisterciáci, a že v té věci ani světské duchovenstvo nezůstalo nikdy pozadu, máme důkazů víc než dosti. Přes to přese vše zdá se nám velice pravděpodobnou věcí, že chrám poutnický už tu mnohem dříve stával, tedy — už před rokem 1363, a že některý z mnichů milostnou sošku Matky boží boskovské zhotovil a na oltář v této svatyni postavil. Snad vedla ho k tomu i ta okolnost, že tu v nejstarších dobách pramen léčivé vody se ukázal, kterému lid připisoval zázračnou moc a proto prý i osadu Božskov; (později Bozkov = Boskov) nazval.

To jsou ovšem jen pouhé domněnky kombinované z různých starých zpráv. Či můžeme snad dáti víru pověsti, již o vzniku tohoto poutního místa vypravuje lid, který staletí úzkostlivě nepočítá jako dějepiscové?

Abychom byli spravedlivi, nechme mluviti i tuto starodávnou lidovou legendu, kteráž vypravuje následovně: »V dvanáctém století pracovali pod Boskovem v hutích havíři, mezi nimiž také jeden, který měl doma na smrt nemocnou manželku. Tato po tři noci měla radostný sen, neboť viděla pacholátko jako andílka nad šachtou se vznášeti, jež libým hlasem k ní pravilo: neprodlévej, vstaň a vzbuď manžela k práci, neboť již jest na čase a věř, že budete obohaceni jak na těle tak na duši. Žena po tomto třetím zjevení vstala a cítíc se uzdravena zaradovala se. I vzbudila manžela a vše jala se mu vyprávěti. Ten uslyšev radostnou tu novinu, zdvihl se z lože svého, pobožnost ranní vykonal a vesele do práce se odebral. A hle! Sotva začal pracovati – nalezl přelíbeznou sošku Marie Panny s Jezulátkem. Srdce mu plesalo nad milostným vzezřením krásného obrazu; i vzpomněl si na manželku a její sen tak pravdivý. A proto již neváhal, ale sošku uschoval bezpečně, ježto bylo mu pracovati až do večera. Po té vzal svatý obraz s uctivostí a k manželce své se vrátil, která rovněž velice se radovala. Proto ustrojili v chatě své oltář a na něho svatou sošku postavili, uctívajíce Marii Pannu a božského jejího Syna vroucně, až se pověst o tom roznesla po celém okolí a dostala se i na »*hrádek*« (panskou tvrz). Když se o tom dozvěděli nábožní obyvatelé hrádku, povolali šťastného havíře ihned k sobě,

aby jim sdělil, jak k té sličné sošce Bohorodičky přišel. On nemeškal a jal se vyprávěti věc podle pravdy, stvrdiv vše slavnou přísahou. Všickni žasli a posléze bohatě obdarovavše havíře propustili jej opět domů, ale sošku musil pánům vydati, kteráž do kostela boskovského byla přenesena a k veřejnému uctění na oltáři vystavena. Od té doby spěchalo sem mnoho poutníků a Panna Maria boskovská uzdravila z nich nejednoho na těle i na duši.«

Až posud vypravuje pověst. Leč nyní vraťme se ke střízlivým dějinám.

Jak jsme se už zmínili, náležel Boskov po roce 1380 Jindřichu z Valdštýna a Navarova. Ale ani ten nepodržel jej dlouho, neboť již roku 1385 drželi jej páni z Lemberka k panství semilskému a v držení tomto zůstal i v dobách potomních.

Nadešly husitské války. Na Boskově i v okolním kraji bylo dlouho ticho, ale naposledy neblahá bouře zasáhla až i sem. V té době zemřel Hašek z Lemberka nezanechav žádných potomků a proto připadlo panství semilské i s Boskovem Jarkovi ze Železnice, kterýž po matce pocházel z rodu pánů z Lemberka, nazývaje se rád i pánem na Pecce. Rod tento byl přísně katolický a hájil tudíž i církev proti příboji husitskému, jak jen mohl. To popudilo stranu husitskou nemálo a proto v říjnu r. 1442 přitáhli sirotci ke hradu »Pecka« a neustali v dolehání, až pan Jarek s nimi uzavřel smlouvu, že nebude více kalichu odpírati, ale naopak, že dá přijímání pod obojí všade na svých panstvích volný průchod. Husité s tím se spokojivše, celé okolí bedlivě prozkoumali a vše, co bylo katolického, hleděli odstraniti.

Konečně přišli i do Boskova, kde tehdy plebánem byl katolický kněz Jan, který, vida nebezpečí, lid ve víře upevňoval, jak jen dovedl. Posléze, vida táhnouti nepřítele, milostnou sošku Marianskou sňal a uloživ ji bezpochyby do bedny, na místě nenápadném ji zakopal. Ale sotva se tak stalo, již husité kostel zapálili a kněze Jana utopili.

Že po této pohromě katolictví v celém kraji a tudíž i v Boskově mnoho utrpělo, jest na bíle dni. V poutním tomto místě Marianském kalich nabyl takového vrchu, že katolický živel ocitl se tu v převážné menšině po celá dvě století. Katolický chrám nevystavěl nikdo, fara zůstala opuštěna a neobsazena, ale za to husité měli tu svého kněze i bohoslužby; kde se však konaly, nelze naprosto určiti.

Tak bylo až do počátku šestnáctého století, kdy panství semilské dostalo se do rukou Sigmunda Smiřického, který jako většina kališníků stranil značně tou dobou šířícímu se z Němec protestantismu. Proto katolický živel ani v těch časech v Boskově se nemohl zmoci, za to však protestantismus ujal se tu

příliš záhy. Spojené obce Jesenné, Roztoky, Helikovice a Škodějov umínily si docela vystavěti protestantský kostel v Roztokách a to asi na tom místě, kde nyní stojí stavení číslo 2. se sochou Marianskou. Avšak nedošlo k tomu. Z jakých příčin, neví se určitě, ač Sigmund Smiřický povolení jistě neodepřel.

Stará pověst lidu o tom vypravuje následovně: »Když stavivo v Roztokách (ke kostelu protestantskému) bylo již pohromadě a příštího dne se stavbou se začíti mělo — do rána zmizelo podivuhodným způsobem s místa toho a konečně nalezeno v Boskově a to právě tam, kde v zemi odpočíval milostný obraz Matky boží Marie Panny. Okolo bylo viděti čerstvě nasypaný sníh, v němž bylo zříti půdorys chrámu, ač to bylo v měsíci červenci Všickni, kdož to viděli, považovali to za znamení nadpřirozené, dané Bohem samým, aby v tom místě kostel byl vystavěn. A hle! Sotva se začalo kopati — nalezli milostnou sochu Panny Marie boskovské neporušenou. Tak v Boskově postaven katolický kostel místo protestantského v Roztokách . . .«

Zprávu, či lépe řečeno tuto legendu převzal i do svého spisu vdp. děkan Jan Křt. Štajnygr (Pomněnky z Boskova), který dokazuje, že skutečně již v r. 1555 v tomto poutním místě Marianský chrám byl zbudován, opíraje své tvrzení dosti vážně. Na věži boskovského kostela nachází se až dosaváde starý zvon s letopočtem a nápisem: »Letha Panie MDLV tento zwon slit skrze Waczlawa Konwaře w Hradczi.« Na zvonu tom nachází se obraz Bohorodičky — podobný milostné soše místní.

Také i Gumpenberg ve svém »Atlase Marianském« toto mínění pronáší a dokládá, že boskovský chrám během téhož roku byl dobudován, ježto »pracovníci v srdci nadšení si popílili.«

Naproti tomu Mathon ve svém díle »Život Panny Marie a sv. Josefa« dí: »Jak naloženo bylo se sochou Panny Marie v době protestantské, neumím pověděti; zdali ještě zůstávala na oltáři, že by staří podobojí v Boskově setrvali, či snad byla od některých zbožných ukryta — to neznámo.«

A proto i my tuto otázku ponecháváme nerozluštěnou a to tím spíše, ježto v těch letech čeští utraquisté i jinde dávali líti zvony a zasvěcovali je k úctě Bohorodičky. Že tu ke konci 16. věku a počátkem 17. století bylo protestantů dost, jest jisto a mluví-li se o nich, že tu ve velikém počtu byli, mohla býti i příčina jiná, proč k stavbě protestantského kostela v Roztokách nedošlo.

Boskov po bitvě bělohorské ocitl se v držení známého vojevůdce z doby té Albrechta z Valdštýna, který působením svého komisaře v duchovních záležitostech, kanovníka Tiburcia Kotvy

z Freyfeldu, vydal dne 6. května r. 1624 přísné nařízení, kterým hleděl katolické víře opětně cestu raziti na svých panstvích, vypovídaje lutherány i utraquisty.

Zda byl starý utraquistický kostel opět katolíkům vydán, či nový vystavěn, zpráva netvrdí, ale jisto jest, že milostná socha opět v chrámě boskovském stála a že sem zbožný lid putoval, ač při kostele kněze nebylo. Bylať boskovská svatyně v té době přifařena k Semilům, jako Loukov, Rochpratice, Vysoké a Paseky.

Milostná soška Panny Marie boskovské.

Ze zprávy té lze souditi, že úcta Marianská v Boskově byla staršího původu, ježto by tak snadno v těch trudných dobách náboženských rozkolů se neujala. Poněvadž i Semily, kam poutní místo naše bylo přifařeno, byly často bez kněze, vypomáhali v duchovní správě Jesuité, kteří úctu Marianskou neobyčejně rozšířili v celém kraji.

R. 1618 dostal Boskov nového opět patrona. V témž létě totiž postoupil vojevůdce Albrecht z Valdštýna panství se-

milské svému jenerálu Mikuláši svobodnému pánu z Desfoursu na Mont a Attienvillu spolu s Hrubým Rohozcem a Malou Skalou. Nový držitel panství brzy na to po smrti svého jeneralissima povýšen byl na hraběte s titulem dědičným, i získal si o Boskov zásluh nevšedních, ježto milostnou sochu Marianskou sám za nevšední poklad považoval. To vysvítá i z činu jeho.

Staloť se r. 1630, že Gustav Adolf vtrhl se svým švédským vojskem do Čech a tak i krajiny po obou stranách Je-

Oltář s milostnou soškou v Boskově.

štěda a Kozákova staly se jevištěm boje. Kazatelové, čili predikanti protestantští v lesích se ukrývající, sotva že uzřeli Švédy v tomto kraji, jali se opět obcházeti lid a k protestantismu jej naváděti. Mikuláš z Desfoursu vida toto nebezpečí, milostnou sochu Panny Marie boskovské z kostela odnesl a na pevném zámku hrubo-rohozeckém bezpečně ji ukryl.

Roku 1643 přitáhli Švédové poznovu v tento kraj, kde hrad Navarov pobořili. V Boskově natropili se zla také dost,

ale kostel nezničili, nýbrž toliko se v něm usadili, nalezené sochy rozsekavše k pálení.

Tehdáž duchovní správu vedl děkan Šenfeld v Semilech, který v Boskově vedle pouti hlavní, na den Nanebevzetí Panny Marie po prvé uspořádal i pouť druhou na Zvěstování Panny Marie.

Zbožný lid dle toho nezanedbával poutního kostela boskovského, ač milostná socha Marianská byla sem vrácena synem hraběte Desfoursa Maxmilianem teprve po třiceti letech r. 1663.

Tehdejší farář semilský, Jan Vojtěch Kaplánek, křižovník s červenou hvězdou, poznamenal ve farní knize pamětní toto: »Obraz (rozuměj socha) Blahoslavené Rodičky boží, v rámci pozlaceném vsazený, na způsob pasovského, který za zázračný se ctí a drží, ráčil jest na věčné časy i památku tomuto chrámu presentirovati a darovati 2. Julii 1663 tenž P. T. Collator Albert Maximilian Desfours. Z čehož chvála Bohu, panu pak kollátoru věčná v nebi sláva a všem dobrodincům tohoto záduší odplata a mzda u Boha.«

K tomu dodatečně jest připsáno: »Ten obraz Blahoslavené Rodičky boží jest v zámku Rohozci zůstával, ale nyní zase tomuto chrámu Páně jest vrácený.«

Tentýž kněz podotýká, že se tak stalo s velikou slávou a že hrabě Albert Desfours mnoho milostí v Boskově sám nabyl.

Když tentýž šlechetný pán zemřel, zanechal zde vdovu se třemi nezletilými syny a dcerou, jimž poručníkem byl hrabě Arnošt ze Šafgotšů. Leč Boskov ani tu nepozbyl těch, kteří pečlivě se o jeho rozkvět starali. Mezi těmi byla zvláště rodina šlechtická Lamottů, sídlící na zámku v přifařené vsi Jesenné. Zvláště Vincenc z Lamottu o to péči měl, aby v Boskově často služby boží se konaly a když zemřel, v chrámě boskovském a to přímo v kněžišti byl pochován, kde do zdi zasazena byla pamětní deska s nápisem: »Zde tiše v Pánu odpočívá vznešený Vincenc Lamott z Lamottu, pán na Jesseném, Albrechticích a Sichrově Zbožně zemřel r. 1670.«

Vdova po hraběti Albrechtu z Maxmilianu dala zhotoviti nádhernou skříni, tak zvané »*tabernákulum Marianské*« pro milostnou sochu Matky boží boskovské, v které stojí soška až po dnes. Táž šlechetná paní chtěla i vystavěti na místě tehdejšího kostela, který byl jen dřevěný, nový z kamene, podobný chrámu Marianskému v Staré Boleslavi, a k tomu cíli vyhledala i místo pro novou svatyni nedaleko hřbitova. Při kopání základů přišlo se na základy patrně původního kostela boskovského.

Tehdejší farář semilský, Vilím Leopold Janouš, učinil o věci té několik zápisů. Napsalť výslovně do pamětní knihy:

»Anno 1688, dne 28. Máje, na den sv. Vilíma, knížete a velikého ctitele Rodičky boží: první kámen na chrám Páně boskovský svýma vlastníma rukama lámal, nakládal jest a svým povozem vozil za jeden den ke cti a chvále Boha, Rodičky boží, svatých dvanácti apoštolův a svého patrona svatého Vilíma Vilím Leopold Janauš, farář města Semil. Též tak s ním učinil Jan Bovniovský, purgrabě semilský.«

Tohoto krásného příkladu následovali i poddaní a když už stavivo bylo pohromadě, přišlo i církevní povolení z Prahy, aby se stavbou smělo se započíti »na vhodném místě«.

Kámen základní slavnostně položen u přítomnosti hraběnky Marie Polyxeny Desfoursové a jiných vznešených hostí dne 23. září r. 1690. Na stavbu dohlížel poručník dítek jejích, jmenovaný již hrabě Šafgotš, ale neprovedl stavbu tak, jak si to paní Polyxena přála. Nový chrám zůstal daleko za vzorem staroboleslavským a k tomu ke všemu měl jen jednu věž, což když zbožná dobroditelka viděla, takměř plakala, že úmysl její vydařil se jen napolo.

Kostel dostavěn roku 1693 a téhož roku nám už známým farářem Janoušem službě boží zasvěcen. Po té přenesena sem i milostná soška Marianská a ozdobena korunkami, jež na hlavu Marie Panny a Ježíška byly vloženy za nadšeného zpěvu i hudby.

Do nové hrobky v presbytáři přeneseny byly ze starého kostela ostatky † Vincence z Lamottu i s pohrobní deskou, načež se s bouráním starého kostela dřevěného začalo.

V novém kostele vypomáhali při poutích horlivě františkáni, které semilský farář Janouš do Boskova zval, dokud živ byl. Posléze dne 6. září r. 1711 zemřel tiše v Pánu. Kazatele z řádu františkánského zval sem i nástupce jeho P. Gabriel Langer, mistr svobodného umění, a to tím více, ježto sám byl františkán.

Leč že pouti do Boskova stále vzrůstaly, bylo pomýšleno na to, aby v Boskově konečně jednou byla opět samostatná duchovní správa. Aby tak se stalo, o to horlivě se staral Ferdinand Ignác hrabě Desfours, syn námi tolikrát vzpomínaného Albrechta Maxmiliana. Leč úmysl uskutečněn teprve dne 18. ledna roku 1747, kdy do Boskova zavítal první farář Václav Komárek, rodák z Vysokého. Fara postavena mu byla z příjmů kostela a horlivý kněz hleděl všemožně toto poutní místo zvelebiti. Za něho vedle chrámu byla zbudována i škola.

Jak zbožný to byl kněz, viděti ze zápisu, jejž do farní knihy vepsal: »Prosím všecky a jednotlivé nástupce své, aby sochu Marianskou víc a více podporovati se vynasnažovali, kteráž za tolik protivenství a pronásledování přece uhájila se zde po tolik století. Počátek a sebe odevzdávám blahé upomínce

u oltáře Marie nic více nežádaje, leč aby za mne hříšného v dobrém bylo vzpomínáno a aby Panna a Matka neposkvrněná doplnila nedostatky mé i všech kněží, již před jejím svatým obrazem zde službu boží konati budou.«

Hrabě Ferdinand Ignác zemřel bez mužských potomků a proto panství rozdělil závětí mezi dvě dcery své, z nichž prvá, Marie Anna, provdána byla za hraběte z Millesima a druhá, Kateřina, za svobodného pána z Fünfkirchenu. Poutní místo naše dostalo se v držení prvého, který chrámu boskovskému nebyl otčimem, modle se přečasto před milostným obrazem Matky boží, v jejíž mocnou ochranu poroučel celou svou rodinu. Proto také podporoval faráře Komárka, jak jen dovedl.

Přes to přese vše měl asi ubohý kněz těžké postavení, ježto osadníci z přifařených vsí působili mu mnoho těžkostí, tak že stěžuje si v zápise vepsaném do křestní knihy: »Co jsem na tomto místě vystál, bych zvýšení slávy Marianské docílil, Bohu jest povědomo. Nechť pamatují páni spolubratří a nástupcové na mne muže v pravdě ukřižovaného. Bůh smiluj se nade mnou a popřej odpočinutí duši mé. — Václav Komárek, duchovní správce ukřižovaný.« Zemřel 5. září 17 7 v stáří 45 let.

Nástupce Komárkův, Václav Dušek, nastoupil na faru boskovskou, jak píše, »v době drahoty, války, moru a jiných spravedlivých trestů Bohem seslaných pro hříšnosti lidské«. Ale, ač bylo mu působiti v dobách zlých, tož pro Boskov vykonal toho víc než dosti. Za něho konány missie, kostel znovu upraven a sklenut, staré oltáře (ještě ze starého kostela sem přenesené) nahrazeny novými.

Zajímavé jest, že před příchodem Duškovým hrály se často v kostele různé hry pašijové (též »o svatém Jiří«), které Dušek zakázal, ježto matky stavěly děti na oltáře, aby lépe viděly a též jiné pohoršení se dálo. Sám žil skromně, až jej lidé, chodící na přástky do fary, z toho pomlouvali a proto i »přástky« zakázal ve své faře. Ovšem, kdo tolik obětoval kostelu, chudině, jako Dušek, sám mnoho potom ovšem míti nemohl k vlastní potřebě. O poutích každý chuďas dostal aspoň trochu polévky z farní kuchyně a co rozdal v době moru, ani odhadnouti nelze.

Roku 1778, dne 18. dubna, pochován byl v presbytáři boskovského kostela patron a hrabě Ferdinand Millesimo, věrný ctitel Marianský a kdysi generalmajor ve vojště rakouském, který po vystoupení svém z armády, klečе před milostným obrazem, svůj nejnádhernější šat vojenský, zlatem bohatě vyšívaný, Matce boží boskovské obětoval, z něhož ušit později pláštík, kterým soška Královny nebeské dodnes se zahaluje.

Josefínské dekrety stihly i toto posvátné místo. Pouti byly zakázány a posléze dán rozkaz, aby i socha Marie Panny

s oltáře byla odstraněna. Farář Dušek s bolestí to vykonal a milostný obraz zanesen byl do bytu kaplanova, kde však dlouho nezůstal. Ještě před smrtí císaře Josefa II. na oltáři byl vystaven na prosby lidu, ač to bylo v těch dobách dosti odvážlivou věcí. Tehdejší kaplan, Josef Laurýn, sám to faráři zrazoval, ale ten všecku zodpovědnost vzav na sebe, úmysl už jednou pojatý skutkem učinil. Zemřel dne 6. března r. 1792 a pochován těsně u poutního chrámu, jemuž tolik obětí za svého života přinesl. Po zapravení všech výdajů zůstalo po šlechetném knězi — celých 12 krejcarů . . .

Po faráři Duškovi mnoho se tu vystřídalo kněží až po dnešní den a že všickni pečovali o zvelebení tohoto poutního místa, byl i kostel několikráte opravován. Za kaplanování P. Josefa Němečka byly na stropě chrámovém vymalovány obrazy odnášející se k litanii lorettánské. Neméně lásky k tomuto svatému místu ukázal nynější děkan Jan Křt. Štajnygr, který i studánku nedaleko kostela vyčistiti dal a chrám nemálo zvelebil.

Kostel boskovský stojí na temeni pohoří jako v sedle, uprostřed dědiny, směrem k jihu a severu na stráních dolů se rozkládající a jest ozdoben vysokou *věží*, opatřenou i štíhlou střechou a hodinami. Jest 42 metrů dlouhý a 19 m. široký, tak že s *chory emporními* stačí na tři tisíce lidí.

Na *hlavním, barokovém oltáři*, vyzdobeném *sochami* sv. Anny, Alžběty, Josefa a Joachyma, stojí památné *tabernakulum* Marianské s milostnou sochou Královny nebes. Tato soška jest až dosud zachovalá a skoro metr vysoká. Představuje Pannu Marii jako královnu, držící v levé ruce sedícího Ježíška. Znalci kladou prý tuto milostnou sochu mezi dobré památky českého umění z třináctého století.

Oltáře vedlejší jsou čtyři. První, na straně epištolní, zasvěcen jest sv. Janu Nep. Obraz oltářní pochází z r. 1861 a jest dílem akademického malíře p. Maršajdra ze Železného Brodu. Protější oltář zasvěcen jest Nejsv. Trojici boží. Následující zasvěcen jest sv. Blažeji a poslední svatému kříži.

Boskov dodnes jest oblíbeným místem poutnickým a ježto českých poutnických míst jest v diecesi litoměřické tak málo, věnovali jsme mu také více pozornosti a to i proto, ježto dějiny tohoto posvátného místa jsou dosti pestré a bohaté. Že i Matka boží zde hojnost milosti prokazuje všem, kdož se pod ochranu její utíkají, o tom dosti vypravuje pamětní kniha farní, z níž i my nejednu zprávu v této stati jsme uvedli. *)

*) Prameny: Jan Štajnygr: Pomněnky z Boskova. Mizera: Paměti města Semil. Frind: Kirchengeschichte Böhmens. Němeček: Paměti chrámu Páně v Boskově atd.

40. Kamenice Česká s poutní kaplí Narození Panny Marie.

Mezi poutní místa ve vlasti naší dlužno zařaditi i Českou Kamenici v severních Čechách, která v starých dějinách uvádí se jako ves, snad již na konci třináctého století a později i jako město, jehož znakem podnes jest polovičný štít, v pravo zlatý a v levo černý; erb tento drží panna stříbrným rouchem oděná a pod pás nad štít vynikající.

Prvotně stával v bezprostřední blízkosti pouze hrad Ostrý (Šarfstein), jenž dal základ k podhradí četně obydlenému, které *Českou* Kamenicí slulo, na rozdíl od Kamenice *Srbské*, ležící nedaleko prvější.

V České Kamenici stál již v čtrnáctém století chrám, jejž r. 1444 Lužičané i s městem vypálili. Leč svatyně tato nezůstala dlouho v sutinách, ale naopak, byla znovu zbudována a posvěcena ke cti a slávě sv. apoštola Jakuba staršího.

V této době zřízeno bylo i při kostele růžencové bratrstvo, což nejlepší důkaz podává o tom, kterak tu již v nejdávnějších dobách Matka boží byla uctívána, k níž se lid za bouřlivých dob s důvěrou utíkal.

Vedle farního chrámu po válce třicetileté vystavěna byla na hřbitově i *kaple Narození Panny Marie*, na jejímž oltáři stála *soška Bohorodičky*, k níž choval lid zvláštní důvěru a že ne bez podstatné příčiny, dokazuje farní archiv. Připomínáť se k r. 1730 v knize pamětní 129 případů uzdravení nemocných, z nichž dlužno uvésti i onen místního děkana P. Antonína Ren-

nera, který trpěl silným chrlením krve, tak že zkušení lékaři jen smrt brzkou jemu předpovídali.

Rozhlášením těchto příběhů vzrostla úcta ku posvátnému místu a Královně nebes tou měrou, že sem začali putovati mnozí ctitelové Marianští, a to nejen jednotlivě, ale i v četných zástupech, tak že těsná kaplička více nestačila. I bylo tudíž záhy pomýšleno na stavbu větší svatyně a ježto scházelo se dosti k tomu milodarů, nebyla věc na dlouho odkládána.

Položení základního kamene dálo se slavným způsobem, již r. 1736 u přítomnosti 8000 poutníků z celého okolí. Stavba protáhla se celá tři léta, neboť kostelík teprve r. 1739 byl posvěcen a milostná soška Panny Marie kamenické byla sem hned na to v slavném průvodu přenesena.

O rozkvět tohoto poutního místa starali se velice pečlivě děkanové místní, tak že málokterá poutní kaple v celém okolí byla tak četně naštěvována zbožným lidem, jako tato.

Než i této svatyni měl nadejíti den zkázy, neboť měla býti r. 1784 zavřena a milostná soška Marianská odstraněna. Ale tehdejší děkan neuposlechl, naopak protestoval proti tomu bystře sestaveným rekursem, v němž ukazoval k tomu, že kaple stojí na hřbitově, kde jest jí i při pohřbech zapotřebí. Od zrušení kaple bylo následkem toho upuštěno, ale pouti byly zakázány přece.

Avšak sotva oživly, byla svatyně tato bleskem zapálena roku 1804. Leč již po roce byla znova opravena a posvěcena. Avšak následkem nedostatku duchovenstva v době tehdejší byly pouti na toto posvátné místo stále slabší a byly by snad zanikly nadobro, kdyby poutnické nadšení nevzpružil rok 1839, kdy ve svatyni této slavena byla památka stoletého posvěcení velice slavným způsobem.

Slavnost započala v sobotu před svátkem Narození Panny Marie a trvala celých osm dní, až do svátku Jména Panny Marie. Poutníků byl nával ohromný, neboť na slavnost tuto dostavil se i tehdejší biskup litoměřický Augustin Bartoloměj Hille (1832—1865). Pouze v první den slavnosti přijalo víc jak 12.000 poutníků sv. svátosti, tak že ani okolní duchovenstvo zpovídati na posvátném místě nestačilo.

Tenkráte složily některé dědiny i slib, že sem budou rok co rok putovati, avšak slovu tomu dostálo jich jen osm, z nichž dosud přichází sem zbožný lid, aby se tu posílil a v úctě blahoslavené Královně nebeské utvrdil.

Poutní kaple v České Kamenici má velikou podobu s bělohorskou svatyní u Prahy. Vynikáť pěknou kopulí s lucernou a jest zbudována ve slohu vlašské renaissance.

Okolo kostelíka vinou se ve čtverhranu dosti prostranné ambity opatřené v rozích kapličkami, které nejsou však kryty bání jako ony na Bílé Hoře, ale toliko střechou sedlovou.

Ambity tyto byly vystavěny v pozdější době (1736—1763) a jsou milým útulkem zbožného lidu, jenž rád v nich koná pobožnost křížové cesty.

Kéž pro tu zbožnost vysvobodí Bůh všechny, kdož tímto způsobem Matku Páně uctívají, ode všeho zlého, aby život jejich nebyl cestou křížovou, ale životem plynoucím v blahu pravém a svatém pokoji.

DODATEK.

41. Památka na blahoslavenou Přibislavu a Zdislavu v Jablonném.

Národ český honosí se velikým počtem netoliko světců známých a slavených po celém katolickém světě, kteří od dávných dob veliké úcty požívají, ale také celou řadou osob, které jsou právem za blahoslavené považovány, ač církví nebyly dosud za blahoslavené prohlášeny. K těmto posledním dlužno počítati i blahoslavenou *Přibislavu*, sestru sv. Václava, a blahoslavenou *Zdislavu*, jež pocházela ze slavného rodu Berků z Dubé. A podivno, vzpomínka na obě tyto zbožné dvě duše vede nás v jedno a totéž místo a to do Jablonné, města ležícího as dvě hodiny směrem jižním od Žitavy. I dějiny posvátného místa nás na tutéž stopu uvádějí.

Dle nejstarších zpráv bylo Jablonné (německy Gabel) kdysi hradem knížat charvátských a za jednoho z nich provdána byla blahoslavená Přibislava, sestra svatého Václava, která prý tam i podhradí, četně obydlené, dala zdí opevniti, čímž položila první základ k městu tomuto. V Jablonném prožila takměř celý věk neobyčejně zbožně a že byla chudině, opuštěným a neduživým pečlivou matkou, ctil ji i lid s neobyčejnou láskou. Žádný z těch, kteří potřebovali její pomoci, neodcházel od ní oslyšán a bez útěchy. Aby i o duchovní potřebu lidu bylo postaráno, postavila v Jablonném i svatyni Bohu posvěcenou, kamž lid rád po příkladu blahoslavené dobrodějky docházel. Za tyto dobré skutky

žehnal Bůh Přibislavě, která přečkala i smrt sv. Václava, ano i svého chotě, nám neznámého jména.

Po šťastné a svaté smrti její pochovali ji, dle přání zvěčnělé, *pod vrchem Krutinou*, kde dle staré pověsti za tmavých nocí skvěla se záře nebeská, ano byl slyšán často i zpěv andělský nad rovem jejím prozpěvovaný. Proto mocný lech Chotislav dal nad mohylou Přibislavinou v dvanáctém století zbudovati *kapli*, která se zachovala podnes.

Na místě tomto odpočívalo tělo blahoslavené kněžny po celá čtyři století a lid ve zbožné úctě záhy jal se k rovu jejímu putovati z blízka i dáli. Když však roku 1367 za přítomnosti císaře Karla IV. na hradě pražském v kostele sv. Víta nádherná kaple svatého Václava byla dobudována a tehdejším arcibiskupem Janem Očkem z Vlašímě posvěcena, dal zbožný císař ostatky blahoslavené Přibislavy z Jablonné do Prahy přenésti a s kostmi blahoslaveného Podivína při kapli této k veřejné úctě uložiti.

Beneš z Veitmile vypravuje o tom ve svých letopisech takto: »Téhož roku 1367, v měsíci prosinci, pochována byla dvě těla v kostele pražském u zdi a to zevnitř a nedaleko kaple svatého Václava, na místě k tomu cíli zvláště určeném a upraveném a sice: Tělo ctihodné a zbožné matrony Přibislavy, vlastní sestry svatého Václava, která po smrti téhož bratra svého život svůj trávila sloužíc Bohu v největší čistotě a zdrželivosti, až plna jsouc skutky dobrými u vyznání víry Kristovy v Pánu zesnula. Druhé, tamž pochované tělo, náleželo blahoslavenému Podivínu, zbožnému a věrnému rytíři sv. Václava. Tento jediné věděl o dobrých skutcích, jež učinil sv. Václav, pán jeho, za živobytí svého. Tentýž rytíř účastenství měl v pracích svatého Václava a život svůj skončil blahoslaveným mučednictvím.«

Tam tedy dle zprávy této odpočívalo i tělo blahoslavené Přibislavy až do roku 1673. V tomto roce, v měsíci září, počalo se za arcibiskupa pražského, Matouše Ferdinanda Zoubka, pracovati na dostavění chrámu svatovítského a rozličné změny za tou příčinou prováděny byly i na místě, kde kosti blahoslavené Přibislavy byly uloženy. I byly tehdy ostatky jak blahoslavené Přibislavy, tak i blahoslaveného Podivína odtud vzaty a přímo do kaple svatováclavské přeneseny. V té přechovávány byly v ozdobných skříních a dle příležitosti anebo potřeby do ostatních kaplí téhož chrámu ob čas ukládány k veřejnému uctění.

Bohužel brzy po tom zapomnělo se v království a české Praze naší na blahoslavenou kněžnu tuto a dobrodějku českého lidu. Za to v Jablonném zůstala kaple pod vrchem Krutinou v paměti lidu až po dnes.

Že památka tato nevyhynula, o to postarala se jiná a námi již vzpomenutá česká paní, *blahoslavená Zdislava*, která narodila se roku 1200 na hradě Jablonném. Pocházela ze slavného rodu českých pánů Berků z Dubé a dle staré legendy ráda již od útlého mládí trvala na modlitbách a posvátném rozjímání o umučení Páně. Když jí bylo sedm let, ušla tajně z hradu do nedalekého lesa, chtíc tam poustevničiti. Čeleď zarmoucených rodičů nalezla ji v houští a odvedla ji do hradu zpět. Když ji rodičové kárali, odprosila jich dívka klečíc na kolenou. Dle vůle rodičů provdala se později Zdislava za českého pána Jana Havla, syna děčínského purkrabí Markvata, jenž roku 1241 s bratrem svým Jaroslavem vystavěl hrad Lemberk nedaleko Jablonného a dle tohoto pánem z Jablonného se i nazýval. Jan Havel byl povahy drsné a pánovité. Proto také často reptal na pokoru, zbožnost a dobročinnost Zdislavinu, která kráčela po světlých stopách blahoslavené Přibislavy, jejíž byla věrnou následovnicí. Avšak moudrá a laskavá choť Havlova časem manžela svého modlitbou i chováním svým nadobro změnila, že jí netoliko více již výčitek nečinil, ale spolu s ní i roku 1260 klášter dominikánský založil. Při klášteru vystavěn byl záhy i nádherný *chrám svatého Vavřince*, v němž blahoslavená Zdislava přijala nedlouho potom z rukou blahoslaveného Česlava roucho řeholnic svatého Dominika, jakožto sestra třetího řádu. Přebývajíc tou dobou na Lemberku, chodívala bosa do kostela klášterního, nosíc pod svrchním rouchem žíněný pás a postíc se ustavičně. Kdykoliv manžel její odjel, zvala žebráky k svému stolu a navštěvovala nemocné, jimž ráda a trpělivě posluhovala. Posléze rozloučivši se dojemně se svým manželem, zemřela svatě dne 1. ledna r. 1262. Pochována byla ve hrobě, který za živa si dala zříditi v klášterním kostele svatého Vavřince v Jablonném, kde tělo její do dnes odpočívá.

Již kronikář Dalimil nazývá Zdislavu blahoslavenou i dí o ní, že byla paní svatého života a proto, že Bůh na její přímluvu lidem pomáhá a zejména mnohým nemocným zdraví vrací.

Že i později blahoslavená Zdislava vzývána byla, o tom máme doklad z r. 1631. Správce jablonského panství Henkl, prchaje po nešťastné bitvě před nepřátelským vojskem, spadl osudnou náhodou do řeky Jizery. V nebezpečí svém jal se vzývati blahoslavenou Zdislavu a byl zachráněn. Z vděčnosti ozdobil po tom náhrobek její soškou představující blahoslavenou orodovnici tuto a soškami svatého Vavřince, svatého Václava a blahoslaveného Česlava.

Pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, potomek rodu, z něhož Zdislava pocházela, zamýšlel pracovati k tomu, aby

stolice apoštolská prohlásila ji za blahoslavenou, z čehož však sešlo, ježto arcibiskup zemřel uprostřed příprav r. 1606.

Přes to lid z okolí Jablonného nikdy nezapomínal na hrob této domnělé světice, ba naopak, putoval k němu rád a putuje podnes, ač město během třicetileté války zcela se poněmčilo. Žel, že národnostní spory i úctu k blahoslavené Zdislavě valně seslabily jen proto — že pocházela z české krve... A přece jak blahoslavená Přibislava, tak i Zdislava byly vlastně města tohoto dobrodějkami největšími, jimž mělo by býti vděčno po věky.

Na štěstí jednají tak jen výstřední vrstvy. Opravdu ka-

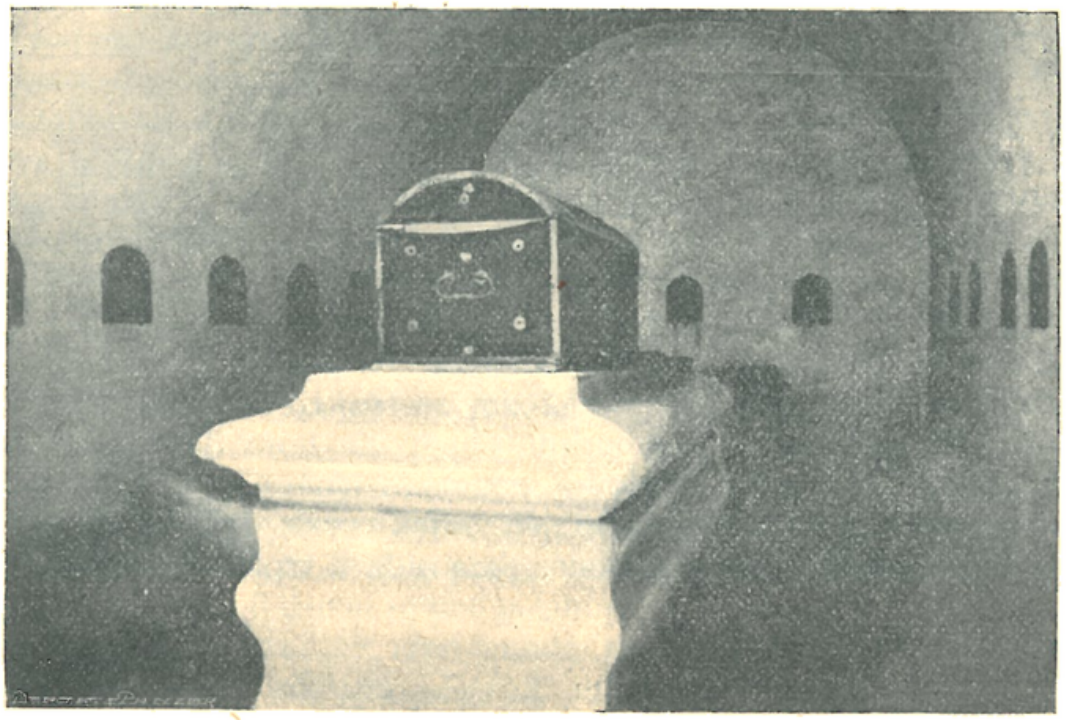

Hrobka bl. Zdislavy v kostele sv. Vavřince v Jablonném.

tolický a zbožný lid dívá se na věc tuto jinak a proto i místo věčného odpočinku Zdislavy chová u vděčné paměti, jak je chovali páni Berkové z Dubé, jejichž rod Jablonným vládl celé věky, až konečně roku 1706 vymřel docela.

Od této doby měnili se držitelové místa tohoto velmi rychle, až konečně r. 1718 přešlo vlastnictví na hraběcí rod Pachtů z Rájova, kteří před nedávnou dobou rovněž vymřeli.

Historie města Jablonného jest dosti bohatá. V době třicetileté války utrpělo mnohé pohromy a tím více, ježto protestantství se tu značně zakořenilo. Konečně roku 1623 byl přinucen poslední lutheránský kazatel Jiří Roscher je opustiti

a kostel svatého Vavřince znovu katolíkům vydati. Po té byli vypuzení dominikáni znovu do kláštera svého uvedeni. V roce 1686 trpělo Jablonné mnoho morem, tak že polovice téměř obyvatelstva vymřela. V těchto strastech utíkali se zbožní obyvatelé častokráte k hrobu blahoslavené Zdislavy a když mor konečně vymizel, na poděkování Bohu postavili na tržišti sloup Krista Pána oslaveného. Nelépe vedlo se městu i za války sedmileté.

V době josefinské byl klášter dominikánský zrušen r. 1784. *Chrám svatého Vavřince* s hrobem blahoslavené Zdislavy ušel zkáze jen náhodou. Při požáru, který roku 1788 vypukl, shořela totiž valná část města i s farním kostelem, který lehl úplně popelem. Z té příčiny upuštěno bylo od zamýšleného

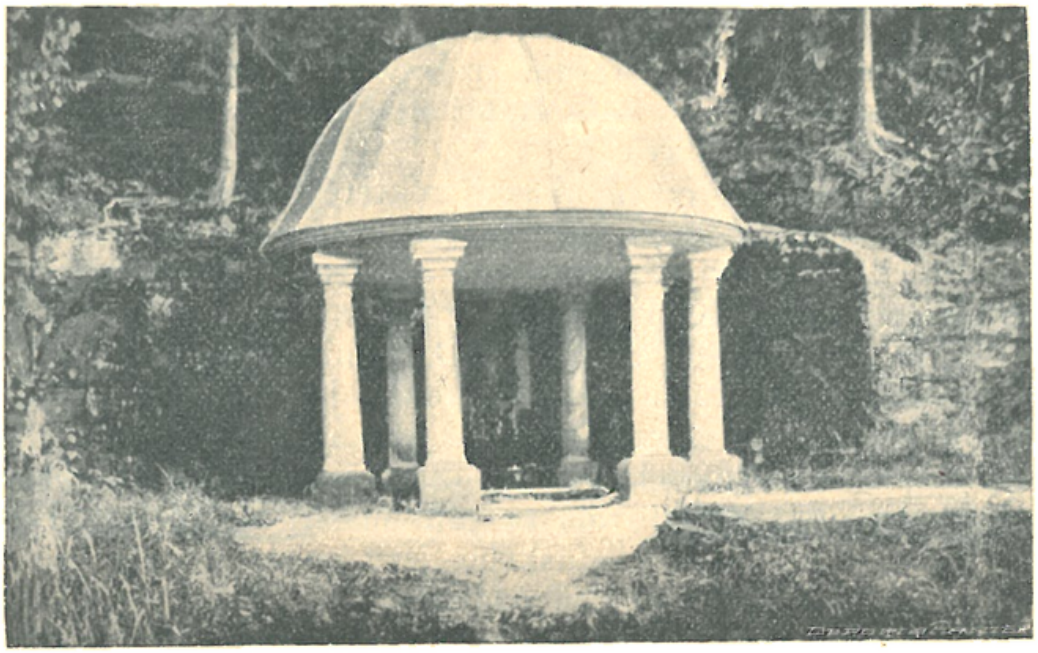

Studánka bl. Zdislavy.

zbourání bývalého dominikánského kostela svatého Vavřince, který od té doby stal se farním a jest jím dodnes. Fara umístěna byla v části zrušeného kláštera, z něhož zřízena byla školní budova.

Kostel svatého Vavřince jest pěkná stavba starého slohu, která několikráte byla přestavována. *Pod kostelem* nachází se *podzemní kobky* — bývalé to pohřebiště hrabat Pachtů a členů dominikánského řádu. *Uprostřed lodi chrámové* jest otvor, kterým viděti jest v podzemní *hrob blahoslavené Zdislavy*, v němž na jednoduchém podstavci spočívá rakev s ostatky bl. Zdislavy, z nichž zachovala se pouze hlava, dvě větší kosti a něco menších. *Rakev*, či lépe schránka, potažena jest od r. 1732 červe-

ným sametem a přepásána dvěma modrými stuhami, které jsou pečetí opatřeny.

Na zdích chrámových visí *24 dvojitých obrazů*, které as v roku 1600 dle starších originálů byly malovány. Představují vesměs jednotlivé výjevy ze života blahoslavené dobroditelky lidu. Také *na průčelí* lze viděti po pravé straně chrámového portálu *sochu bl. Zdislavy*, jež drží v rukou svých model kostela.

I v nejbližším okolí Jablonného lze zříti několik památek. První z nich jest *studánka*, nacházející se na cestě ku zámku Lemberku, jejíž pramen, krytý pavillonem, považuje okolní lid za léčivý.

Na straně západní od téhož zámku stojí v lese opět »*kaple Zdislavina*«, v kteréž dle staré pověsti prý bl. Zdislava často trvala na modlitbách. Stěny této svatyně jsou ozdobené sešlými dnes již freskami, kdežto oltářní obraz představuje blahoslavenou zakladatelku, kterak vyprošuje uzdravení chorým, kteří klečí kolem ní. Zajímavo jest, že s tímtéž oltářním obrazem setkáváme se v Dačicích na Moravě.

I *v zámku Lemberku* ukazují některé památky po bl. Zdislavě a to jakési *sklepení*, v něm lože a dva obrazy a kříž, ale věci tyto dle úsudku znalců nikdy jí nemohly náležeti, ježto pocházejí teprve ze XVI. století.

Za to pilně se zasazuje řád OO. dominikánů, aby Zdislava, kterou za blahoslavenou považuje toliko lid, byla za blahoslavenou prohlášena i církevně. Z té příčiny sestavil v r. 1900 J. M. dr. E J. Schoebel, biskup litoměřický, zvláštní komisi, která bedlivě věc vyšetřovala za přítomnosti P. Václava Bubeníka, převora řádu dominikánského, jenž po skončeném jednání listiny římské kongregaci ritu odevzdal.

Doufejme, že tentokráte bude docíleno u věci té lepšího výsledku, aby památka bl. Zdislavy ožila netoliko v Jablonném, ale i po celém českém království, jak toho jedna z nejšlechetnějších dcer českého národa právem zasluhuje.

---

*) Prameny: Ekert: Církev Vítězná. Votka: Památky staroboleslavské. Orth a Sládek: Topografický slovník. Sedláček: Úplný Místopisný slovník. Malý: Historický slovník. Sommer: Böhmen (Bunzlauer Kreis) a. j.

III. Královéhradecká diecese.

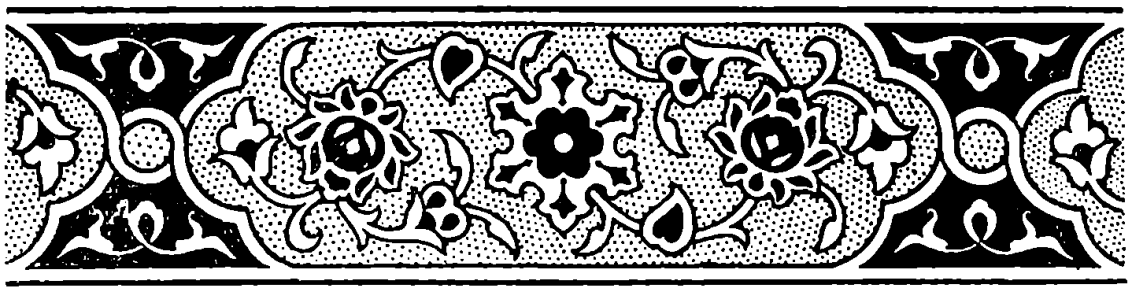

42. Památný kříž na hoře Tábor nad Lomnicí.

Svatou a nezapomenutelnou zanechal po sobě památku první arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic, který vynikal netoliko velikým vzděláním, jehož na vysokých školách ve Francii a Italii získal, ale i bezúhonným, blahoslaveným životem a láskou. Proto také málo kdo odcházel od něho s prosbou, aby nebyl vyslyšán. A v té době toho tolik lidem na srdci leželo a to tím více, ježto panující tehdy král český Jan Lucemburský málo o to své království české se staral, tak že tenkráte v Čechách i všechen pořádek hynouti počal.

Těmto nešvarům učinil konec teprve Janův syn Karel IV., kterému ne nadarmo dostalo se názvu »Otec země české.« Ale nové upravení poměrů nešlo ani jemu tak hladce a lehce v před, ježto mnozí rytíři oddali se zcela loupeživému řemeslu, jehož ubohou obětí byl bezbranný lid, kterému zle se vedlo.

A tak jako bylo na mnohých místech, tak bylo i kolem r. 1349 ve vůkolí hradu Lomnice a na Jičínsku. Ubozí obyvatelé nevědouce si jiné rady utekli se s prosbou konečně netoliko k samému králi, ale i k arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic, který jim pomoc svou slíbil a to tím spíše, ježto je považoval i za své poddané. Náleželoť pánům z Pardubic vedle jiných i blízké panství »Staré Hrady« se vsí »Starou«, které trpěly nejvíce. Zakročiv u císaře o brzkou pomoc, chvátal sám, aby poděšenou mysl lidu tohoto kraje utišil. A tu, jak stará pověst vypravuje, vzal kříž s Kristem Ukřižovaným, který vlastní rukou vyřezal a když vše kolem něho se shromáždilo, řekl lidu těžce

zkoušenému: »Miláčkové moji, pokoj vám! Doufejte v Ukřižovaného Spasitele a ten chrániti bude vás, že ani vlas s hlavy vaší více nesejde!« A sotva toto pronesl, povzbudil lid, aby s ním vyšel na horu Tábor, vypínající se nad hradem lomnickým, a tam kříž ten zavěsil na strom. Dlouho a vroucně prosili všickni klečíce před křížem tímto a hle! Prosba jejich nebyla oslyšána.

Již v nejbližších dnech podnikl rytíř Zdeněk boj s lupiči, které porubal tak, že jen několik jich spasilo se útěkem.

V odměnu za tento skutek, obdržel obránce lidu hrad lomnický, kde ještě téhož r. 1350 se usídlil, zříceniny znovu opravil a na poděkování Bohu kapličku na hoře Tábor svým nákladem vystaviv památným křížem Arnošta z Pardubic ji vyzdobil.

Od té doby stala se »hora Tábor« (3000 stop vysoká) poutnickým místem, kamž zbožný lid z celého jičínského kraje i několikráte do roka putoval.

Avšak již r. 1410 hrad lomnický znova padl do rukou lupičské roty, než ne na dlouho, statečný pán Mikuláš Trčka rozprášil ji v brzku, začež král Václav IV. dal chrabrému obránci selského lidu titul »pána na Lomnici«, svoliv i k tomu, aby pod hradem k lepší ochraně celého vůkolí *město Lomnice* založeno býti mohlo.

Trčka učiniv po vůli králově, jal se v novém městě stavěti i chrám sv. Mikuláše a také zpustlou kapli na hoře Tábor důkladně obnovil, začež mu četné zástupy poutníků nemálo vděčny byly.

Žel Bohu, že válečné hrůzy v husitské době zalehly i sem, nešetříce ničeho. Hrad lomnický byl obléhán a dobyt a některý z prchajících jeho obránců vniknuv do kapličky, památný kříž ukryl v kamení nedaleko svatyně, ježto jistě věděl, jaký čeká ji osud, a nemýlil se.

Kaplička zlomyslnou rukou zapálená lehla popelem; leč také zachránce památného kříže zhynul patrně v bouřlivých těch dobách, aniž říci mohl, kam památný ten obraz Krista Ukřižovaného ukryl, tak že nevědělo se o něm celých 147 let!

Avšak pouti přes neblahé ty poměry nezanikly přece; a věru zdá se, jako by nebe samo se postaralo o to, aby toto místo zůstalo povždy posvátným. Objevilať se tu pojednou studánka, již lid nazýval »Křížovkou« a čisté vodě její připisovány byly záhy zázračné účinky.

Když pak r. 1482 Lomnice připadla hraběcí rodině Valdštýnské, pomýšleno bylo na opětné obnovení kaple táborské, jejíž

zdi trčely k nebi holé a zpustlé, což také zbožný Vilém hrabě z Valdštýnů později vykonal, přistaviv ke kapličce kostel, tak že původní svatyně se stala presbytářem a nová loď sloužila pro zbožný lid sem odevšad se hrnoucí.

Dokončený takto nový dům boží posvěcen byl v úterý svatodušní r. 1527 ke cti a slávě »Proměnění Krista Pána na hoře Tábor« s největší slávou.

Od té doby sídlil poblíž chrámce i nejeden poustevník, který jej střežil a službu kostelnickou v něm zastával, ale že nebylo tu příhodného přístřeší, postavila obec lomnická sama r. 1610 poustevnu a při ní i větší jizbu pro kněze, kteří sem z Lomnice i vůkolí docházeli.

Pouti ještě více oživly po r. 1617, kdy Albrecht z Valdšteina, známý vévoda Frýdlandský, založil ve Valdicích u Jičína klášter kartusianský, *) z něhož mnichové často s lidem na horu Tábor docházeli a tu šťastně i kříž Arnošta z Pardubic nalezli v kamení ukrytý. V odměnu vyprosili si kříž bez těla Kristova, jež na nový, ze dřeva fíkového urobený bylo upevněno a v kostele táborském uloženo.

Od té doby byl nával poutníků ještě větší a proto umínil si zbožný Václav hrabě z Morzinů se svou chotí Evou Konstancií vystavěti nový a prostranný chrám, který také r. 1704 byl dokončen za přispění poutníků, kteří putujíce na místo posvátné, sami kamení po kusech na horu vynášeli.

S tímto setkáváme se tu podnes.

Sv. Otec Kliment XIII. ustanovil zvláštní bullou odpustky sedmi let pro všecky ty, kdož sv. svátosti tu přijmou a sv. Otec Kliment XIV. rozšířil je privilegiemi r. 1773 na deset let.

Nastal osudný r. 1782, kdy císař Josef II. poustevnictví zrušil a pouti veškeré zakázal.

Poslední poustevník i s památné hory nad Lomnicí zmizel. Klášter kartusianský již po smutně proslaveném tom roce byl zrušen a později proměněn v trestnici po dnes »Kartousy« zvanou — ale svatyně táborská i s milostným křížem kyne celému kraji dosud.

Zvláště pouti o svátky svatodušní, na den Božského Srdce Páně, Proměnění Krista Pána, v pátek po Nalezení a v pátek po Povýšení svatého kříže jest tu nával ohromný a tak jest i na »dušičky«. O ostatních menších poutích ani nemluvíme.

---

*) Kartusiáni, přísná řehole, vzala počátek svůj ve Francii, kde sv. Bruno v pustině Chartreuské ji založil. Řád jest roku 1170 papežem Alexandrem III. schválen, ale pro svou přísnost nerozšířil se valně. Do Čech byl uveden poprvé r. 1341 na Smíchov, ale zanikl v bouřích husitských. Do Valdic byl uveden po druhé a k nám naposledy.

V těch četných a posvátných dnech do dnes se nese s hory Tábor zbožná píseň poutníků, že se až srdce chví pohnutím:

»Duše zbožná, k Páně kříži
zraky svoje pozvedni,
Kristus k tobě v své obtíži
volá slova poslední.
Slyš a rozvaž Ježíšova
věčně drahá, svatá slova,
z nichž nám prýští potěcha,
rajská v strastech útěcha.«

43. Poutnický chrám Panny Marie na Chlumku u Luže.

Tam, kde rozepisujeme se o poutnickém místu »Hájku« u Prahy, činíme zmínku o slavném rodu Žďárských ze Žďáru, z něhož pocházel i známý zakladatel hájecké »Loretty« Florian Jetřich Žďárský, který zemřel r. 1663, zanechav po sobě syna Františka Eusebia a dceru Marii Maxmilianu, která narodila se v Praze na svátek Narození Panny Marie (8. září) r. 1637. Jak vypravuje životopisec její, přišla na svět jako dítě churavé, tak že takřka zázrakem zachována jest životu, který neměl pro ni růže radosti, ale za to plno ostnů bolesti i zklamání. Ač nebyla nikdy stálého zdraví, provdána byla jako dívka sotva patnáctiletá za Jindřicha hraběte Slavatu z Chlumu, který byl zároveň pánem na nedalekém od Chlumu hradu Košumberku a žila s ním spokojeně po čtyři léta v manželství, v němž povila mu jedinou dceru Johannu Barboru.

Když roku 1654 choť její zemřel, chtěla věrná manželka jeho uchýliti se někam do kláštera, kde by život svůj v klidu stráviti mohla. Ale starost o jediné dítě a jeho budoucnost přiměla ji k tomu, že úmysl svůj změnila. Na prosbu a doléhání zpřízněných jí rodin šlechtických uzavřela r. 1656 sice sňatek nový s Františkem Kryštofem, svobodným pánem Hieserlem z Chodů, který tenkráte zastával úřad c. k. komorníka nad stříbry. Avšak manželství toto nebylo šťastné. Manžel, jak se zdá, příliš utrácel, žije nad svůj stav ve Vídni, kde choti jeho nemálo se po českém kraji zastesklo. Když pak i tento manžel ji roku 1666 zemřel, usadila se trvale v Čechách na hradě Košumberku, kde žila od té doby neobyčejně zbožně.

Z této samoty vytrhla ji jenom těžká choroba bratra jejího Františka Eusebia, který na svém zámku r. 1667 těžce stonal a ji o návštěvu snažně prosil.

Paní Marie Maxmiliana Hieserlová, uslyševši tuto smutnou zvěst, opustila ihned své vdovské sídlo, hrad Košumberk u Luže, a vydala se na cestu bratra svého navštívit a s ním se rozžehnat. Po svém příchodu na Kladno, nalezla jej ve zbědovaném stavu a chorobou změněného takřka k nepoznání. Jedinou útěchou těžce nemocného byla modlitba a radostí jeho obraz Matky boží, který dal si kdysi v Innomostí (Innsbrucku) malovati dle tamního milostného obrazu Panny Marie Pomocné.*)

I sestře pana Františka Eusebia obraz ten nemálo se zalíbil, že téměř očí svých od něho neodvracela, což, když bratr její vystihl, jí jej přislíbil a při rozloučení skutečně také daroval, domnívaje se, že poslední chvíle života jeho se přiblížila.

Bůh však usoudil jinak. František Euseb ze Žďáru žil ještě po tři léta a teprve roku 1670 zemřel.

Tou dobou visel milostný obraz již na oltáři v kapli hradu košumberského, kde velice lidem byl uctíván, tak že zbožní ctitelové Marianští sotva v nádvoří hradní se vejíti mohli, neřku li v kapličku malou a těsnou, kde služby boží vykonával jednak farář z městečka Luže, jednak kněží řádu Tovaryšstva Ježíšova, kteří i v tomto okolí jako missionáři působili. Tato úcta lidu místního, jenž do nedávna lnul více k církvi českobratrské a evangelické nežli ke katolické, pohnula šlechtičnu Hieserlovou, že umínila si postaviti kapli větší a to na Chlumku. Chloumek neboli Chlum nazývalo se v oné době návrší, ležící

---

*) Milostný obraz Panny Marie Pomocné v Innomostí, malovaný neznámým malířem, nacházel se původně v obrazárně protestantského kurfiřta Jana Jiřího Saského, odkud jej arcikníže Leopold V. darem obdržel, chovaje jej u veliké úctě. Když pak choť arciknížete těžce se rozstonala, dal jej přenésti do její světnice — a hle, sotva se tak stalo, ozdravěla úplně. Na počátku třicetileté války vystaven byl v kostele sv. Jakuba, kde innomostští katolíci jej vroucně uctívali, prosíce za ochranu před protestantskými voji. Po smrti Leopolda V. přenesen byl opět do zámku r. 1632. Na prosbu lidu však dal jej Leopoldův syn, arcikníže Ferdinand Karel, opět v kostele vystaviti. Ježto však mnoho nemocných na přímluvu Matky boží zde uzdraveno bylo, vzmáhaly se pouti měrou úžasnou a obraz přenesen do nového chrámu Panny Marie Pomocné. Jako do Čech, dostala se úcta k tomuto obrazu do Pasova, kde chová zbožný lid v posvátné úctě jeho kopii. Tím lze vysvětliti, proč milostný obraz Panny Marie Pomocné v Innomostí a obraz Panny Marie pasovské jsou si na vlas podobny, jako onen na Chlumku. V okolí Innomostí a Tyrolsku postaveno záhy skoro tisíc kapliček, a kopie onoho obrazu byla rozšiřována a uctívána lidem tou měrou, že dosud shledáš se s vyobrazením Panny Marie Pomocné ve všech katolických rodinách tyrolských, ano nezřídka i u nás v Čechách. Innomostí stalo se slavným poutním místem, kamž v 17. a 18. věku přes půl millionu poutníků ročně putovalo. Totéž skoro lze říci i o Pasovu.

přímo nad městečkem Luží (příslušným ke hradu košumberskému), kde již Slavatové chtěli kostel ke cti a slávě Panny Marie stavěti. A skutečně tam také dala kopati dne 14. srpna roku 1667. Avšak teprve dne 5. srpna roku následujícího posvětil kralohradecký biskup Matouš Sobek z Bilenberku základní kámen, který šest mládenců pestře oděných přineslo ověnčený v slavném průvodu z košumberského hradu na staveniště. Slavnosti této zúčastnil se mimo jiné vznešené hosty i opat sázavský, Ildefons Daniel a neobyčejný nával lidu i z dáli.

Stavba po této slavnosti spěla neobyčejně rychle ku svému zakončení pod dozorem kněze z řádu Tovaryšstva Ježíšova P.

Pohled na poutní chrám na Chlumku u Luže.

Mikuláše Kozelia, který o to péči měl, aby nová svatyně podobala se věrně kapli poutní v Starém Etinku v Bavořích.*)

Stavba, na niž přispíval i prostý lid, dokončena byla r. 1669 a dne 8. září téhož léta posvěcena Matoušem Sobkem z Bilenberka, arcibiskupem pražským. V slavném průvodu přivezen byl obraz Panny Marie z hradu Košumberka na voze taženém ověn-

*) Starý Etink (Alt-Ötting) jest bavorské městečko, v němž uprostřed náměstí vystavěna byla kaple Marianská, která v 17. věku stala se poutním místem. Maxmilian I. bavorský roku 1645 ozdobil ji stříbrným tabernákulem. V téže kapli uloženo jest i srdce jeho.

čenými oři a vnesen na nosítkách šesti šlechtickými pannami do svatyně.

Kolem kaple dala později paní Hieserlová dle vzoru bavorské, již zmíněné kaple, vystavěti ambity s osmi kapličkami, z nichž čtyři rohové byly zřízeny k sloužení mše svaté. Ze severní a jižní strany postaveny byly schody. Stupňů bylo tolik, kolik velikých zrn na růženci a byly rozděleny také dle počtu malých a velkých zrnek růžencových (»Zdrávasů« a »Otčenášů«) a po stranách opatřeny vkusným zábradlím.

Již při svěcení tohoto poutního kostelíka zřízeno bylo na Chloumku bratrstvo růžencové, jehož matriku sám arcibiskup na oltář položil k zaznamenání spoluúdů a tam také sám první se zapsal. Od té doby rostlo bratrstvo a s ním i návštěva tohoto posvátného místa neobyčejně rychle.

V kapli sloužili mši svatou jesuité a lužský farář i pečovali o rozkvět úcty Marianské s nemalým zdarem. Ježto při kostele nebylo residence, sídleli zatím jesuité na hradě košumberském, odkudž po vystavění vlastního domu na Chloumku se k svatyni přesídlili roku 1683.

Prvním superiorem stal se P. Vojtěch Hadecius, jemuž podřízeni byli P. Šimon Hampl a P. Vojtěch Žourek.

Tou dobou potkala paní Hieserlovou těžká rána. Zemřela jí poslední dcera Františka Rosalie, provdaná za pana Kašpara z Lamberka, na jejíž památku založila zbožná paní nadaci 5000 zlatých rýnských k rozmnožení pobožnosti při kapli a na udržování hudebníků, kteří měli ve všední dny při mši svaté litanie k Panně Marii se modliti a ve svátky na hudebních nástrojích tuto modlitbu za zpěvu lidu doprovázeti. Mimo tento obnos složila dalších 1000 zlatých jako příspěvek na vydržování školy, v níž by se jak děti poddaných tak i cizích příslušníků křesťanským ctnostem, víře, psaní, čtení i hudbě zdarma učiti mohly.

Zbožná paní tou měrou přilnula k poutní svatyni, že dne 11. února r. 1684 i hrad Košumberk opustila a do nově vystavěné chýše na Chloumek se skrovnou čeledí se přesídlila, kde žila od té doby prostě a skromně jako žena z lidu, ač dna i jiné choroby zle ji zvláště v ten čas trápily.

Jak dobrotivé bylo srdce této zbožné šlechtičny, viděti lze z toho, že ještě téhož roku Lužským městská privilegia potvrdila s tím přáním, aby k poutníkům přívětivě se chovali. Mimo to darovala jesuitské kolleji polovinu svého majetku, do něhož počítán i hrad Košumberk s Luží a dvory k němu náležející, dále i vesnice: Voletice, Zdislav, Štěnec, Srbice Hluboká a polovička Bělé. Jesuité měli za to přejmouti dluh 19.000 a zaplatiti semináři svatováclavskému 10.000 zl. na vydržování studujících jinochů.

Téhož léta stala se poutní svatyně kostelem farním, ale záhy se ukázalo, že při ohromném návalu poutníků nijak nestačí. Proto umínila si zbožná zakladatelka postaviti nový větší chrám a dosavadní, teprve před nedávnem zbudovaný, zbourati. Z té příčiny již r. 1689 byl milostný obraz Marianský do kaple v jesuitské residenci přenesen a dosavadní kostel bourán.

Slavný základ položen byl v měsíci květnu již roku následujícího, ale paní Marie Maxmiliana Hieserlová dokončení stavby se nedočkala. Zemřelať dne 17. října roku 1690 v stáří 53 let. Pohřeb její byl neobyčejně slavný. Nejprve šli údové bratrstva Marianského, po té cechové lužští s rozžatými svícemi, zpěváci a 16 kněží z řádu Tovaryšstva Ježíšova, mnozí faráři v pluvialech a s assistencí. Posléze neseny máry s rakví, kolem nichž ubírali se nosiči pochodní se znaky pánů Slavatů, Žďárských ze Žďáru a pánů z Chodů. Tělo zesnulé po obvyklých obřadech uloženo bylo do zatímní hrobky v kapli jesuitské residence.

Štědrá zakladatelka ani v poslední vůli nezapomněla na zbožné účely. Valná část jmění jejího ovšem připadla vnukům jejím Karlu Benediktovi, Anně Aloisii Maxmilianě, Františkovi a Isabelle z Lamberků. Domeček, v němž přebývala, se vším, co se v něm nalezlo, připadl jesuitům na stavbu kostela.

Avšak stavba po smrti paní Hieserlové přes to přese vše vázla, ježto v sobotu před květnou nedělí téměř celá Luže lehla popelem a o dělný lid byla nouze. Avšak již roku 1694 byl kostel dobudován tak daleko, že mohl býti zatímním krytem šindelovým opatřen. Roku následujícího byly dostavěny obě věže a vížka sanktusníková, které r. 1696 plechovým krytem a pozlacenými makovicemi opatřeny. V tomto roce byl konečně i kostel uvnitř zřízen a nad hlavní tabernákl milostný obraz opět zavěšen, což se stalo s velikou okázalostí. Dne 7. září 1696 po nešporách zapěl litomyšlský děkan »Magnifikat« a vstoupil po té do kaple residenční u velkém průvodu. Zde vyzdvihly obraz družičky poličské, nesouce jej do nového kostela za hlaholu zpěvu, hudby i zvonů. Průvodu zúčastnili se cechové s prapory, školní mládež, dlouhá řada kněžstva i vznešených hostí. Při té příležitosti byl také kostel požehnán *) superiorem, ale na vnitřní úpravě pracovalo se i potom. Bylať teprve r. 1708 dokončena.

Sem přenesena byla i rakev zakladatelky, která uložena byla do zvláštní hrobky, opatřené náhrobním kamenem a nad hlavním vchodem vytesáno i jméno její, opatřené znakem (orlicí).

*) Slavného posvěcení dostalo se chrámu tomu teprve r. 1713. Vykonal je Jan Adam Vratislav z Mitrovic, biskup kralovéhradecký.

Pouti rostly měrou utěšenou ještě více; již v r. 1694 napočítáno bylo více jak 13.000 těch, kteří tu sv. svátosti přijali. V r. 1709 napočítáno více jak 30.000 kajícníků a mezi poutníky byli i vznešení hodnostáři, šlechta i biskupové. Z těchto mnozí pamatovali na Chloumek i mnohými dary i odkazy.

Zajímavo jest, že v chrámě tomto hrány byly i některé církevní hry dle tehdejšího obyčeje po celou řadu let, snad až do zrušení řádu Tovaryšstva Ježíšova r. 1773, kdy jesuité i toto místo musili navždy opustiti, zanechavše po sobě nejednu památku, která na ně upomíná nás až podnes.

Jejich zásluhou Chloumek jest a zůstává poutním místem až po naše doby, kde Matka boží mnoho milostí prokázala svou mocnou přímluvou u Boha.

Dnes o poutní tento chrám pečuje horlivě místní farní duchovenstvo a proto také *kostel Panny Marie Pomocné* na Chloumku jest až dosud předním poutnickým místem v diecesi kralovéhradecké, ano jest i její chloubou.

Svatyně tato zbudována ve slohu vlašské renaissance, má v průčelí *dvě štíhlé věže*, jejichž báně bývaly kdysi bohatě pozlaceny. Bohužel byla v r. 1800 (dne 7. července) věž pravá bleskem zapálena a druhá opět r. 1810 (v noci ze dne 29. na 30. leden) větrnou smrští shozena. Mimo to ještě větší pohroma stihla chrám tento dne 9. září 1878, kdy blesk udeřil do kostela a oheň vzniklý zničil střechu i obě věže se zvony. Kostel však i věže záhy byly obnoveny a nové zvony posvěceny již dne 19. září roku 1880 biskupem J. Haisem. Že při tom i kostel mnoho utrpěl, jest na bíle dni.

Avšak dosavadní jeho ozdobou jest *milostný obraz Matky boží Pomocné*, věrně dle innomostského malovaný neznámým mistrem a vystavený na hlavním oltáři k úctě zbožného lidu. Záhyby nad koleny složené a vlas její nad čelem sepjatý stužkou, rozpuštěn, sahá hluboko po ramena. Jemný závoj pokrývá hlavu Matky boží, jež dívá se něžně k tobě, jako by mluviti chtěla: »ó pojďtež všichni, kteří trpíte, já vás neopustím, neboť jsem i matkou vaší!«

Věru, nedivíme se, že obraz ten záhy tak veliké důvěry nabyl a že zde před ním klečí dodnes mnozí ctitelové Marianští, hledajíce útěchy a potěšení v tomto slzavém údolí.

Hlavní oltář, na němž jest umístěn milostný obraz Panny Marie Pomocné, jest opatřen *velikou kopulí* na sloupech, velice pěkně provedenou, jež končí v lucernu, ozdobenou andělíčky. Níže vidíme *na straně evangelijní* klečeti Marii Pannu a *na straně epištolní* archanděla Gabriela, nesoucího radostné poselství. Nad samým obloukem pod kopulí lze zříti *znak* Hieserlové.

Po levé straně v lodi nachází se *oltář sv. Anny, sv. Ignáce* a *sv. Barbory*; po pravé *sv. Jana Nepomuckého, sv Františka Xaverského* a *sv. Apoleny* s velikými obrazy světců. Na každém z těchto oltářů jest ještě *menší obraz* a to na oltáři sv. Anny *obraz* sv. Aloisia, na oltáři sv. Ignáce Krista Pána, na onom sv. Jana obraz sv. Stanislava Kostky, na oltáři svatého Fran-

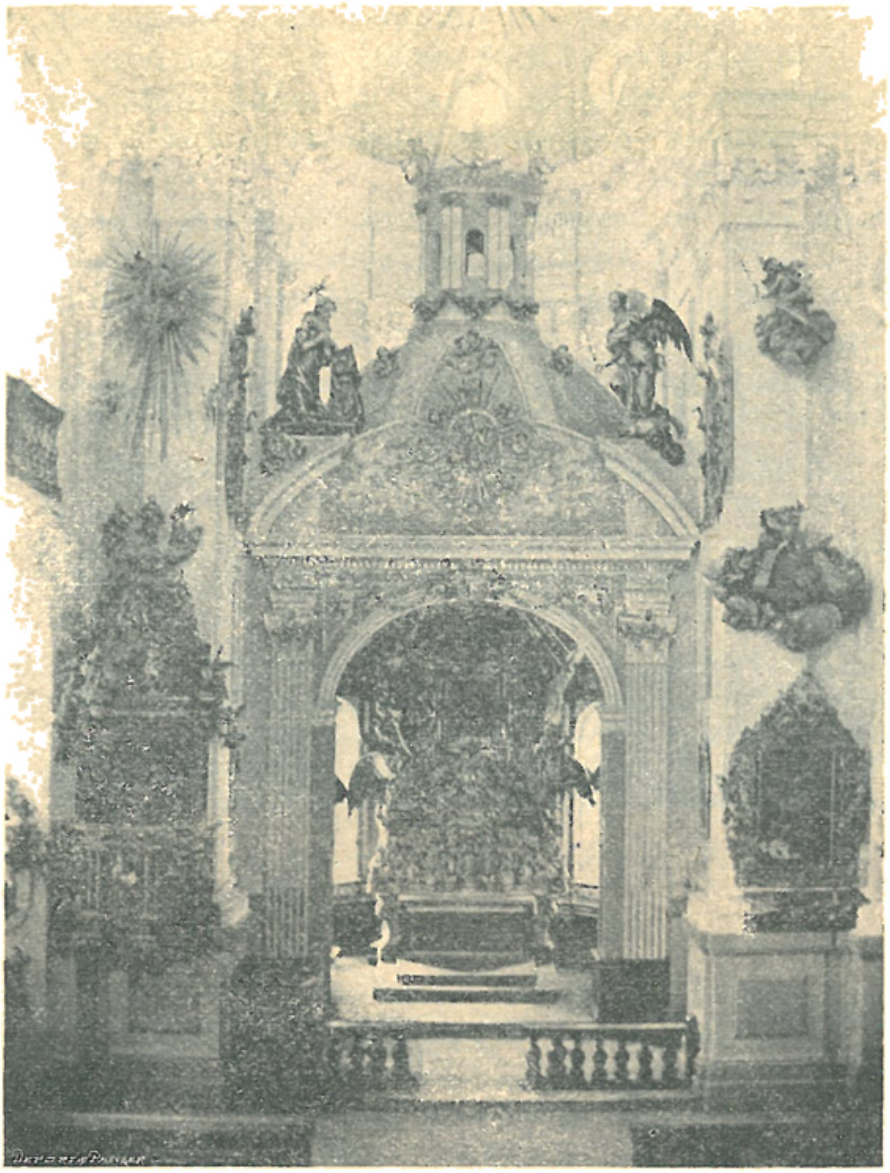

Hlavní oltář na Chlumku u Luže.

tiška obraz Panny Marie a na posledním světců řádu jesuitského.

Zvláště pěkná jest i *kazatelna*, která jest dílem Baugotta a Kostelníka, bratří laiků z Tovaryšstva Ježíšova, kteří ji r. 1708 dokončili.

V lodi vedle zmíněné *hrobky paní Hieserlové*, nachází se

i *jesuitská hrobka*, v níž odpočívá první superior místní P. Hadecius a jiní dobrodinci tohoto posvátného místa.

Kolem kostela táhnou se *ambity* do čtverhranu o čtyřech malých kaplích a tolikéž větších, opatřené nápisy a malbami.

Za kostelem stojí *socha sv. Floriana* na podstavci zdobeném znakem městským a nápisem: »Ke cti a chvále sv. Floriana postavili nábožní měšťané Lužští Letha Panie 1777.«

Na »*cestě andělské*«, od Chlumku ke Košumberku vedoucí, stojí na třech širokých pilířích *kaple sv. Jana Nep.* uvnitř vyzdobená malbami nástěnnými, dnes už valně opršelými. Socha světcova provedena neznámým umělcem r. 1761, kdy i kaple tato byla zbudována.

Škoda jen, že památný hrad Košumberk, který po svém vyhoření r. 1573 byl Divišem Lancembokem Slavatou z Chlumu opraven, v dobách pozdějších zpustl. Stavivo z hradu beze všeho ohledu bráno na stavby nejrůznější a že ani války v 18. století k jeho zachování nepřispěly, jest samozřejmo. Než přes to přese vše působí úchvatně i ty pouhé jeho rozvaliny, z nichž otevírá se milý pohled do celého okolí i na památný poutnický chrám Mariansky, který každý poutník jistě uchová v drahé paměti, touže, aby aspoň jednou ještě v životě jej mohl spatřiti a se tu posíliti v těch těžkých chvílích i zápasech vezdejšího života.*)

---

*) Prameny: Sommer Böhmen V.. Sedláček: Hrady a zámky I. JUDr. K. V. Adámek: Luže, Košumberk a Chlumek v XVII. a XVIII. věku. Schaller: Topographie d. Königreiches Böhmen. Památky archeol. XV. Ant. Blažka Chlumek u Luže (1698). K. Adámka: Chrudimsko a j. Články Olívovy o Chlumu psané v odpověď Adámkovi a j.

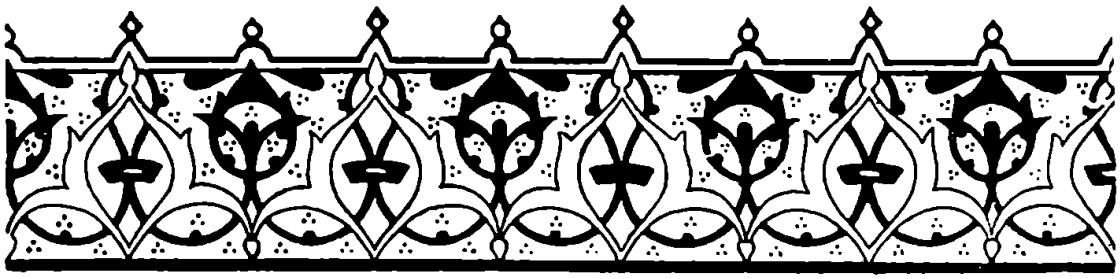

44. Nová Paka s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie.

V podlouhlém údolí kolkolem pahorkatinou takřka obklíčeném leží starobylé, nyní okresní město Nová Paka, které od dávných dob příslušelo k panství kumburskému a bylo patrně za doby krále Ladislava (1453 — 1457) na město povýšeno. Ještě dnes vypínají se tu k nebi tři památné svatyně, a to *farní kostel sv. Mikuláše* (první zmínka děje se o něm již r. 1384), kaple Bolestné Panny Marie a posléze *bývalý paulánský chrám Nanebevzetí Panny Marie*, který jest cílem až dosaváde mnohých poutníků.

O původu tohoto poutního místa vypravuje nám legenda: »Za panování knížete českého Boleslava Pobožného (997 — 999) nalezena byla od horníka Pavla Čimbulovského Uebermanna v stříbrných dolech blíže Stupné (osady as $^3/_4$ hod. od Paky vzdálené) soška Marianská, kterou kovkop z úcty k Matce boží do dutého stromu postavil na pokraji lesa nedaleko studánky, kolem níž denně z práce i do práce chodíval. Tehdy bylo pohanství v Čechách ještě silně v lidu zakořeněno. Proto také mnozí z pohanských horníků se nábožnému druhu posmívali a ten, aby všemu dalšímu pohoršení předešel, sošku Marianskou ze stromu vyňal a do svého domova ji odnesl A tu uctíval ji tím více, konaje s celou rodinou před tímto milostným obrazem Matky boží svou ranní i večerní pobožnost. A hle, Bůh mu žehnal, že cokoliv započal, dobře se mu dařilo, tak že záhy v domě Pavlově uhostil se blahobyt i zámožnost. Z vděčnosti

za tuto milost vyprosil si horník na faráři (plebánu) v Hostinném, kamž Nová Paka přifařena byla, aby směl vystavěti kapličku a do ní milostnou sochu uložiti k veřejnému uctění lidu. Kněz otázav se tehdejšího biskupa Šebíře, žádané povolení konečně zbožnému kovkopovi dal a ten neváhav úmysl svůj uskutečniti, kapličku asi v těch místech, kde nyní hlavní oltář poutního chrámu se nachází, zbudoval kolem r. 1032. Když pak v následujících letech Boleslav Ryšavý v českých krajích zle řádil, utíkali se obyvatelé novopačtí často do této svatyně s prosbou ke Královně nebes o pomoc, aby je pod mocnou svou ochranu přijmouti ráčila. Ani oni neprosili nadarmo, a proto úcta k tomuto posvátnému místu tím více vzrostla v srdcích zbožného lidu.

V letech pozdějších byla kaple rozšířena a zvětšena, avšak v dobách husitské války kostelíček ten byl zpustošen a v tomto smutném stavu zůstal až do r. 1565. Tehdejší pán na Košumberku Jaroslav Trčka z Lípy kapli znovu opravil, dav ji ještě více rozšířiti novou přístavbou, a pouti znovu od té doby opět obživly.«

Tolik vypravuje nám legenda, která dle všeho asi notně nadsazuje, připisujíc sošce Marianské větší stáří, nežli skutečně má, jak se to i jinde děje velice často. Proto také za to máme, že pouti do Nové Paky vznikly asi v dobách pozdějších, kam na konci sedmnáctého věku putoval i zbožný pán na Kumburku hrabě Rudolf z Tienfenbachu a vyprosiv si nejedné milosti umínil si, že při poutním tomto kostele klášter zbuduje a do něho mnichy řádu paulánského uvede. Avšak než myšlenku svou mohl provésti, již nelítostná smrt vyrvala jej z kruhu přátel i rodiny. Úmysl zesnulého přes to přese vše stal se záhy skutkem, ježto zbožná choť jeho poslední přání skvělou měrou vyplnila.

Již dne 8. května r. 1701 byl klášter v Nové Pace slavně vysvěcen tehdejším biskupem královéhradeckým Bohumírem Kapounem ze Svojkova, načež řeholníci paulánští slavně byli do nového domova svého uvedeni. V tentýž den také u velikém průvodu přenesena byla milostná socha Panny Marie z farního kostela, kde zatím byla přechovávána, do chrámu paulánského a tam opětně k úctě lidu vystavena.

Pauláni vší silou se přičiňovali o rozkvět poutního místa toho a získali si také velikých zásluh i o svatyni, kterou co nejvíce hleděli ozdobiti. Ale při tom velikém návalu poutníků ukazovalo se čím dál, tím více, že dosavadní kostel přece jen nestačí, a proto horliví mniši pomýšleli na stavbu chrámu většího a důstojnějšího. Z té příčiny obrátili se s prosbou na okolní lid a poutníky, kteří záhy tolik snesli milodarů, že k dílu tomu směle mohlo býti přikročeno. Starý kostel byl v krátké době

rozbourán a milostná socha přenesena do klášterního refektáře, který prozatím proměněn byl v kapli. Ale nezůstala tu dlouho. Již r. 1724 dostavěn byl nový chrám a na slavný den Nanebevzetí Panny Marie posvěcen tehdejším královéhradeckým biskupem Václavem Františkem baronem z Košínů, který také první mši svatou v něm Bohu obětoval.

Od té doby trůnila opět milostná socha Marie Panny na hlavním oltáři v krásně zdobené skříni a lid putoval sem opětně jako dříve až do r. 1785, kdy klášter paulánský byl zrušen *) a mniši z něho vypuzeni — pouti jako všude jinde zakázány.

Avšak zbožný lid nepřestal uctívati obraz Matky boží novopacké i nadále, ba zůstal věren této své zbožné úctě přese všecku nepřízeň časů, což nejlépe osvědčil roku 1858 kdy poutní chrám zničen byl ohněm. Jen s největším namáháním odnesena byla odtud nejsvětější svátost oltářní a milostná socha Marianská do farního kostela sv. Mikuláše.

Lid vida všecku tuto zhoubu padal na kolena a s pláčem pohlížel na toto dílo zkázy. Ale neuplynul ani celý rok a již tato svatyně opět byla obnovena, tak že již dne 14. října r. 1858 mohla býti opět vysvěcena a bohoslužbě odevzdána. Od této doby stkví se opět milostná socha Marianská na hlavním oltáři a pouti oživly opět.

Že jsou velice silné, lze souditi z toho, že do roka více než 25.000 poutníků průměrně sem putuje a všickni hledají tu úlevy, kterou Bůh na přímluvu Marie Panny udílí všem, kdož se s důvěrou k ní utíkají. Proto také o dosažených tu milostech vypráví se velmi mnoho. Zvláště pečlivé o tom zápisy zanechali řeholníci paulánští, po nichž dosud tu nacházíme nejednu památku.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie stojí na straně severní od okresního domu, na dosti značném pahorku, na kterýž vede *50 schodů*. Poutníci vystupujíce po nich modlívají se posvátný růženec (který jak známo, zrovna tolik má zdrávasů), aby se připravili na ten velebný okamžik, až octnou se *milostné soše Marianské* tváří v tvář. Jiní opět v četných průvodech přicházejí za zpěvu nadšené písně Marianské, která velebně se nese i v dálnější okolí.

Kostel poutní jest úhledná stavba, provedená v slohu vlašské renaissance s mistrným klenutím *o třech kopulích*. Má *sedm oltářů*, z nichž jeden ozdoben jest zvláště pěkným *obrazem sv. Jakuba*. Jest to dílo výborného malíře českého Füh-

*) Současně zrušeny byly paulánské kláštery v Praze (u sv. Salvatora) v Obořišti, v Nové Bystřici a v Tachově.

richa, který téměř celý život svůj ve Vídni žil a tam také r. 1802 zemřel.

V Nové Pace spatřil také světlo světa známý překladatel biblí české P. František Faustin Procházka († 2. pros. 1809), jeden z nejhorlivějších šiřitelů jazyka českého v době probuzení našeho národa.

45. Marianské poutní místo Heřmanice u Jaroměře.

Přerozkošná a přeutěšená jest polabská dolina, která od Králové Dvora u větší i menší šířce táhne se až k Jaroměři. Zvláště její jižní úbočí zarostlé jest borovými lesinami, s nimiž střídají se i sosnové háje. Nížina tato staví na odiv přeúrodná pole i bujné lučiny, jež stříbrolesklé Labe v řečišti ještě skromném, ale za to dosti hlubokém, hadovitě probíhá přijímajíc ve svůj tok družnou a rychloplynnou Úpu. Tu, kde se údolí znamenitě úží, půl hodiny nad Jaroměří, vypíná se na pravém břehu labském farní ves Heřmanice na místě povýšeném, která v 18. věku stala se četně navštěvovaným poutním místem a jest jím podnes.

Dějiny této farní vsi sahají do dávných dob. Na sklonku 14. století stávala tu již pevná tvrz s malým podhradím, jejímiž držiteli byli bratři Krušinové z Lichtenburka, Václav a Jan, kteří ke kostelu heřmanickému odprodali od svého statku jakýsi ostrov na Labi (snad nynější lučiny v Zálabí pod chrámem k východu), který od nich koupil r. 1382 Mikuláš ze Zálňova (Salney).

Ze zprávy této vidno, že již zmíněného léta a jistě už před tím v Heřmanicích farní kostel stál a byl sv. Maří Magdaleně zasvěcen.

Ve válkách husitských svatyně tato mnoho utrpěla a ježto i tu strana podobojí nabyla značného vrchu, vedli duchovní správu kněží utraquističtí, z nichž poslední připomíná se Klement, který r. 1627 ještě s jinými z vlasti se vystěhovati musil, nechtěje upustiti od podávání Těla Páně pod obojí způsobou.

Za oněch časů bylo i obročí chrámové pobráno a rozkramařeno a proto zpustlý chrám stěží byl znovu obnoven.

Držitelové Heřmanic často se měnili. Roku 1414 objevuje se tu v starých listinách rytíř Václav Mašovec z Heřmanic, nepochybně z rodu Plesských ze Sloupna, kteří po celý 15. věk Heřmanicemi vládli. V druhé polovici 16. století byla tvrz v majetku rodu valdštýnského. Jak se podobá, koupil statek ten i tvrz asi od komory královské r. 1550 Jan z Valdštýna, jehož dcera Kateřina r. 1551 umřela a v kostele heřmanickém byla pochována; že tomu tak, nasvědčuje náhrobní kámen do

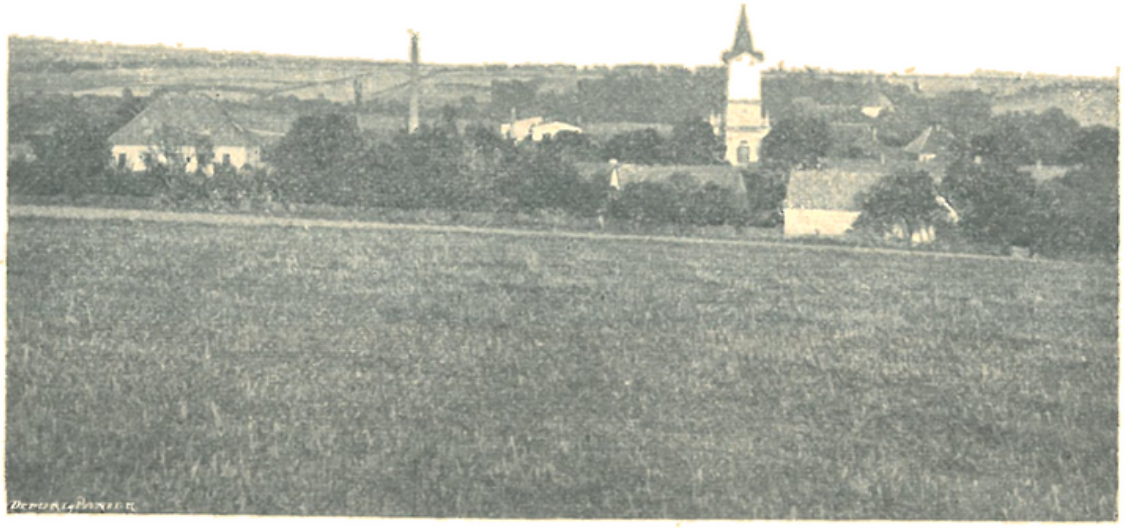

Heřmanice s poutním kostelem Marianským.

zdi chrámové zasazený. Ježto neměl Jan z Valdštýna žádných jiných potomků, odkázal ve své závěti Heřmanice synu po svém bratru Jiřím z Valdštýna, pánu na Hostinném a přísedícím komorního soudu († 1584), Vilémovi staršímu z Valdštýna. Tento, pojav za choť Markétu Smiřickou, zplodil s ní r. 1583 Albrechta Václava Eusebia z Valdštýna, slavného vojevůdce a později i vévodu frydlandského, který prý na tvrzi heřmanické i světlo světa spatřil.

Jak dlouho si Albrecht z Valdštýna tento majetek podržel, není známo, neboť víme, že záhy postoupil jej Hanibalovi z Vald-

štýna, jenž zapletl se do povstání a po bitvě bělohorské všech statků proto byl zbaven. Dne 21. ledna r. 1623 koupil jej opět Albrecht za 25.381 zlatých r. m. od královské komory a proto také od této doby lépe bylo o duchovní správu v Heřmanicích postaráno. Velice často sem docházeli kněží netoliko z řádu Tovaryšstva Ježíšova, ale i jiní duchovní řádoví, kteří missie zde konali, lid poučujíce, aby opět na pravou cestu se vrátil.

Jeden z těchto napsal své jméno i na oltářní kámen a to dosti nečitelně (Hřálecký?). Z ostatního písma dovídáme se, že byl z řádu Ochránců Božího Hrobu z kláštera ležajského v Polsku a že spravoval spolu i faru hradištskou, kam Heřmanice, pět čtvrtí hodin vzdálené, od r. 1656 byly přifařeny. Teprve r. 1758 dostal se do Heřmanic za administrátora kněz Jan Antonín Želízko z Tourova, za něhož místo toto stalo se poutním. Farní pamětní kniha (díl I. str. 29.—32.) vypravuje o tom následující: »Léta Páně 1766 putoval jistý chasník, jménem Bartoloměj Kriegler, rodilý ze vsi Kunzendorfu (na panství křesovském ve Slezsku), do štýrského poutního místa Maria Zellu, kdež v měsíci březnu pobožnost vykonav, koupil sobě obraz Matky boží na půlarchovém papíru malovaný. Ten dal zasaditi do rámu, dotýkati a posvětiti, načež zavěsiv si jej na krk, vracel se do svého domova. Přišed za Heřmanice na brodská luka dne 25. března, zavěsil obraz na hruši a jal se před ním modliti. Když jej sňal a dále jíti chtěl, nemohl se téměř hnouti, a proto zpět k hruši se vrátil, což opakoval po třikráte. A hle, vždy tentýž pocit a nehybnost zmocnily se jej. I uzřel v tom vyšší pokyn a proto obraz zavěšený na stromě zanechal a dále se ubíral, vyprávěje příběh tento lidem, s nimiž se setkával. Před obrazem tím záhy vykonávali mnozí svou pobožnost, chovajíce jej u veliké úctě. Aby nebyl nepříznivým počasím poškozen, vložil obraz tento heřmanický sklenář Hřebec do zasklené skřínky a opět na hruši jej zavěsil.

Jednoho dne dozvěděl se o tom i administrátor Želízko, a proto zašel si na toto místo, kde několik lidí trvajících na modlitbách nalezl, i napomenul je, aby raději do kostela šli a farních služeb božích nezanedbávali. Zároveň o věci té zpravil konsistoř hradeckou. Avšak než došla odpověď, staly se před obrazem tímto ve dnech 9., 12. a 15. srpna téhož r. 1766 mnohé zázraky, které na rozkaz konsistoře byly vyšetřovány, načež poručeno administrátorovi, aby obraz do kostela přenesl, což se i stalo.«

Od té doby visel na boční stěně chrámové a posléze na žádost lidu umístěn byl nad tabernákl na hlavním oltáři, kde dosud jej nacházíme. Nyní uložen jest v bohatší skřínce zasazený v zlacený rám, který dvě jeptišky, rodilé z Jaroměře,

darovaly, přestěhovavše se do svého rodiště po zrušení kláštera císařem Josefem II. Zbožné duše na poděkování za vyprošené milosti ozdobily jej drahokamy, klenoty i ozdobnou rouškou, kterou jest zastřen, že sotva hlava Panny Marie a Jezulátka jest viděti.

Kostel nynější (při němž r. 1786 zřízena byla lokálie a r. 1858 fara) pochází z r. 1721, ježto starý chrám pro sešlost rok před tím musil býti zbořen. *Náhrobní kameny* zesnulých a tu pohřbených členů hraběcího rodu valdštýnského zazděny do zdí nového chrámu. Zásluhou hospodářského správce panství kukuského Jindřicha Müllera ušetřen byl *hrob rodičův Albrechta z Valdštýna*, který nachází se v malém sklípku v lodi před hlavním oltářem a ozdoben jest dvěma náhrobními mramorovými kameny, které výbornou prací sochařskou jsou zdobeny. *Na prvním* lze čísti nápis: »Leta Pánie 1595 v Pátek den památky Svateho Matiege umržel urozeny Pan Pan Wyljm z Waldsstejna na Herzmaniczych a tuto do radostneho Wzkrzřissenj Tielo jeho odpocziwá« Na kameni vytesán jest rytíř v životní velikosti s obnaženou hlavou a mečem obrovským v ruce. U nohou stojí opřený erb a u levé nohy přílbice se spuštěným hledím Obraz choti pana Viléma, Markéty rodilé ze Smiřických, vytesán jest *na druhém kameni* a příslušným nápisem opatřen.

Škoda že ostatní kameny mnoho zabílením r. 1856 utrpěly! Přes to jsou nápisy na nich dosti čitelné.

Chrám má *2 kruchty*, jest 102 stopy dlouhý a 36 široký. Vedle *hlavního oltáře* jsou tu ještě čtyři vedlejší. Jiných zvláštních památek v kostele není. Na *věži* visí *tři zvony*, z nichž největší zasvěcen jest sv. Maří Magdaleně a jest darem Albrechta z Valdštýna, který i zmíněný náhrobek, jak už řečeno, svým rodičům zřídil. Prostřední zvon jest r. 1821 přelit; za to nejmenší pochází rovněž z počátku 17. věku a má neobyčejně krásný hlas. Nápisy doslovně uvádí Frant. Petera, farář bělohradský v III. díle Archeologických památek, odkudž jsme i my mnohá tato data vzali.

Pouti v novější době nejsou tak četné jako bývaly. Přes to putuje sem i český lid rád, ač Heřmanice po válce třicetileté poněmčily se úplně. Pověsti o uzdraveních a mnohých milostech před obrazem Matky boží zellenské na tomto posvátném místě lidem od Boha udělených nezanikly dosud, a proto i úcta v srdci nábožných ctitelů Marianských k »heřmanické Panně Marii« žije dále přes nepřízeň doby dnešní.

Za to *po bývalé tvrzi valdštýnské*, kde dle domnění narodil se vévoda frydlanský Albrecht a vynikající válečník své doby, nenalézáme téměř ani památky. Schaller sice uvádí, že tvrz tato r. 1790 ještě stála, ale že by tomu bylo skutečně tak, vyvrací určitá zpráva jiná, z níž jde na jevo, že byla r. 1787

prodána jistému rolníkovi Antonínu Ottovi z Krabčic, který ji zbořil. Vyzískaný tím kámen odvážel na stavbu pevnosti josefovské, kde mu jej dobře zaplatili. Dnes stojí na tom místě dům číslo 1, na němž nápis hlásá, že tu kdysi stávala kolébka Valdštýnova, jemuž štěstí tolik přálo a přece zas tak záhy od něho se odvrátilo... Lidská sláva — polní tráva. Štěstí a blaho jen — v Bohu... *)

---

*) Sommers Königgrätzer Kreis. Schaller: Königgr. Kreis. Bienenbergs Alterthümer. Archeologické památky III. d. Zpráva vd. farního úřadu z r. 1895.

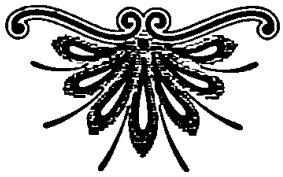

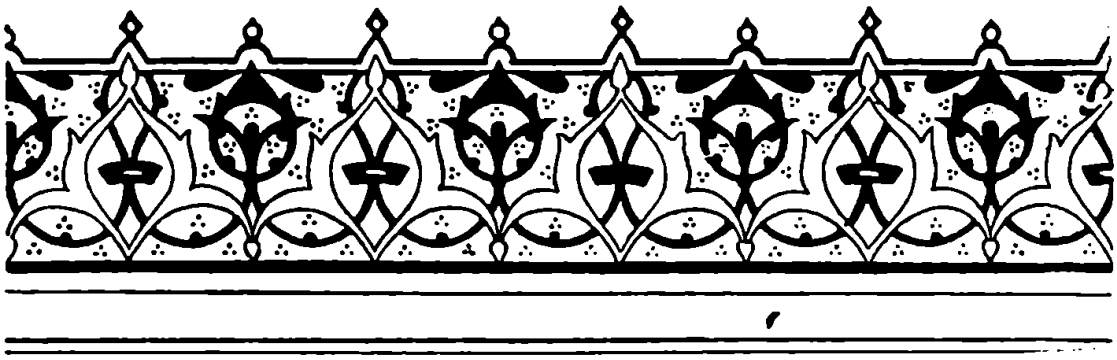

46. Kaplička u Třebihošti pod Zvičínem.

Kaplička u Třebihošti pod Zvičínem patří k menším a nejmladším poutnickým místům vikariátu hořického.

Je tomu asi dvacetpět let, co se začalo vyprávěti o zázračném uzdravení jakéhosi mlynáře, který prý vodou z lesní studánky byl uzdraven. Ač věc tato nikterak nebyla dokázána, zbudovali zbožní lidé u této studánky dřevěnou kapli, do níž zavěsili obraz Bohorodičky a na stromy okolní připevnili menší barvotisková vyobrazení křížové cesty.

Nedaleko zřízeny byly i lázně z obchodnického popudu, v nichž používá se vody z téhož pramene.

Pobyt na tomto místě jest ovšem velmi zdravý a osvěžující.

Zbožný lid, který rád putuje, chodí i sem v menších průvodech na některé svátky Marianské, avšak bez kněze.

47. Dvůr Králové s chrámem sv. Jana Křtitele a památnou sochou Panny Marie.

Kdybychom chtěli vypsati celé dějiny Dvora Králové, jindy tak oblíbeného místa poutního, věru, že nestačila by na to větší část knihy naší, ano tvořily by pomalu knihu celou, ježto v historii českého národa Dvůr Králové hrál po celé věky důležitou roli. Obmezujíce se na to nejhlavnější, uvádíme toliko, že město toto náleží k nejstarším, ježto původ jeho sahá až do časů prvních knížat českých. Tehdy nazývalo se *Chvojen* (novočeské Chvojno) a bylo památno tím, že na místě tom stával hrad s dosti obydleným podhradím.

R. 1139 zemřel zde kníže Soběslav I. při opevňování tvrze Hostín — Hradec. Na počátku 14 věku bylo již městem věnným poslední Přemyslovny královny Elišky, od kteréžto doby nazývá se »Dvorem Králové«.

O něco později činí se zmínka o chrámu sv. Jana Křtitele, který asi v husitských válkách byl vypálen, ježto r. 1421 bylo nuceno toto město poddati se spojenému vojsku pražskému a táborskému, načež přidalo se na stranu husitskou, zůstávajíc v bratrstvu orebském. Ježto tehdejší katolický farář Jan Sova tomu odpíral, byl od Táborův prakem vyhozen v Holohlavech do povětří. (Aug. Sedláček: Místopisný slovník II. str. 183.)

Neméně pohnuté jsou dějiny toho místa v šestnáctém věku a ještě více v století sedmnáctém, kdy Králové Dvůr stal se místem poutnickým. Kterak se to stalo, vypravuje *stará pověst* následovně: »Za časů třicetileté války obýval mezi městem

Dvorem Králové, Labem a obcí Verdekou jistý rytíř, Václav Žďárský Srpovec z Varvašova, muž poctivý a šlechetný. Stalo se, že jednoho dne šla služka jeho do města přes tak zvanou »Stráňku« u Labe ničeho nepozorujíc. Když se však vracela, uviděla v břidličné skále dřevěnou sošku Panny Marie, která, jak se dívce zdálo, na ni líbezně se usmívala. Služka vzala sochu domů — do dvora Vorlecha, kdež zbožná rodina rytíře Žďárského Srpovce velice ji uctívala. Později ocitla se soška ta na dolejším mostě labském, blíže chrámu sv. Kříže (který tu již v r. 1504 byl založen) a stála tam i za doby švédské války. Švédský vojevůdce Wittenberg rozloživ se táborem u Jaroměře, táhl s vojskem do Dvora Králové a všady plenil a pálil. Obyvatelstvo královédvorské ocitlo se tím v nemalé tísni, a proto v těchto strastech obrátilo se k Bohu a konalo v chrámu Páně pobožnosti. Nepřátelské vojsko však přes to dostalo se až k dolejšímu mostu, kde jeden z vojínů máchnul mečem po zmíněné již sošce Marianské a ji porouchal. Než v tomtéž okamžení rozprostřela se hustá mlha, že Švédové neviděli ani jeden druhého, a proto plni strachu již ani o dobytí města se nepokoušeli a odtáhli. Soška, která tím nabyla veliké úcty, přikryta byla hedvábnou, pěkně vyšívanou rouškou, kterou prý zhotovila manželka jednoho švédského vojína. Zástěrka tato, ač valně sešlá, jest dosud na oné soše Marianské, kde lze ji spatřiti.«

Až potud vypráví pověst starodávná.

Od této pověsti vzala původ překrásná pobožnost, která se dosud v chrámu královédvorském koná. Zbožní totiž katolíci tohoto města zavázali se slibem, že každoročně v den Obětování Panny Marie (dne 21. listopadu) aspoň jedna osoba z každé domácnosti bude přítomna mši svaté, vykoná sv. zpověď a přistoupí k stolu Páně.

Pobožnost ta se až dodnes s kazatelny ohlašuje.

Socha Panny Marie byla později s mostu přenesena, a konečně na oltáři svatého Jana Nep. a po roce 1820 farářem Josefem Rudlem na hlavním oltáři v kostele sv. Jana Křtitele umístěna.

V době té přicházelo mnoho poutníků do Dvora Králové, z nichž někteří v obět za různé milosti i votivní dary tu obětovali. Leč za posledních let již processí do tohoto posvátného místa nepřicházejí, za to však putují sem jednotlivci a to dosti v značném počtu o všech svátcích Marianských.

Že pouti do Dvora Králové ochably, lze si snadno vysvětliti tím, že as hodinu od tohoto města nachází se četněji navštěvované poutní místo Kocléřov (Kacleřov) a o něco dále již zmíněné Heřmanice.

Jako věky minulé psaly dějiny Králové Dvora krví a železem, tak bylo i v r. 1866, kdy v ulicích potýkala se vojska rakouská a pruská, tak že tu mnoho vojínů padlo a bylo raněno.

Sem spadá i nalezení rukopisu královédvorského Hankou, i jiné události z dob probuzení českého národa.*)

---

*) Prameny: Sedláček: Hist. slovník. Zpráva vdp. děkana Jos. Berana a j.

48. Marianské poutní místo Kocléřov (Ketzelsdorf) u Dvora Králové.

Mezi nejnovější poutnická místa náleží i poutní chrám Navštívení Panny Marie v Kocléřově — německé farní vsi ležící na malém potoku v hornaté krajině as půldruhé hodiny směrem severním vzdálené od Králové Dvora. Avšak farní dědina sama vzala už dávno před tím svůj původ, jak nejlépe viděti z toho, že už r. 1350 připomíná se při kostele sv. Václava plebanie, již spravovalo světské duchovenstvo až do válek husitských.

V oněch neblahých dobách utrpěl velikých škod chrám tento, ač zasvěcen byl ke cti a slávě jednoho z našich největších světců českých, a podobně stalo se i v dobách třicetileté války. Avšak ani pozdější věky neušetřily svatyni tuto v r. 1720 znova postavenou. Ještě tentýž rok vypálili ji kozáci a r. 1807 zapálil jej opět blesk, avšak i tu postavila jej znovu láska a obětavost lidu.

Proto snad také Bůh v odměnu za vytrvalou obětavost odměnil na přímluvu Matky boží tuto dědinu svou milostí...

Bylo to roku 1849 na svátek Nejsvětější Trojice boží, kdy, jak farní pamětní kniha vypravuje, měla jakási Anna Tynisová podivný sen. Zdáloť se jí, že vidí Matku boží, která ji vybízela, aby hledala za vsí pramen vody a tam aby myla své choré oči a jistě že prohlédne. Ubohá dívka, která před mnoha lety pozbyla úplně zraku, neváhala učiniti tak naznačujíc průvodčím asi směr cesty, kterou by ji vésti měli. A hle, právě v těch místech, kde nyní nachází se Nový Kocléřov a poutní

svatyně, pramen skutečně byl nalezen. Po vykonané pobožnosti k Matce boží myla si oči a skutečně prohlédla, chválíc a velebíc Boha.

Pověst o tom rozšířila se úžasně rychle a ze všech stran putovali sem mnozí z blízka i z dáli. Původně místo toto označeno bylo prostým obrázkem, ale již v r. 1893 zbudován tu byl *chrám* z milodarů od ctitelů Marianských, který ke cti a slávě *Navštívení Panny Marie* byl posvěcen.

Toť cíl až po dnes mnohých poutníků, kteří neustávají sem putovati, tak že na všechny svátky Marianské je tu veliký nával. Zvláště slavně se tu koná pouť hlavní (na první neděli v měsíci červenci) Též pouti na svátek Nanebevzetí Panny Marie a neděli růžencovou bývá tu slavnostní kázání a zpívaná mše svatá za ohromného účastenství poutníků, kteří ani do kostela se vejíti nemohou. Více jak 4000 lidí tísní se tu v naznačených dnech bez rozdílu národnosti a všichni vrací se do svého domova posíleni a povzbuzeni s posvátným klidem v srdci.

Poutnický kostel jest slušně vystavěný, avšak má pouze *jeden oltář*. Zvláštních památek v něm není.

Přes to přese vše řadíme jej mezi přední poutní místa kralovéhradecké diecese pro četnou návštěvu zbožného lidu.

Služby boží konají se v něm pravidelně od 1. května do 4. listopadu každého roku. Též i farní chrám sv. Václava jest velice četně navštěvován, k čemuž nemálo přispívá i místní duchovenstvo plné horlivosti a vzorné obětavosti, jíž na poutním místě jest ovšem vždycky a to svrchovaně zapotřebí.

Kocléřov tento dlužno lišiti od jiné vsi stejného jména, ležící v okresu lytomyšlském, s farním kostelem sv. Jakuba, který však nikdy poutním místem nebyl a také není. V této dědině posledně uvedené spatřil světlo světa známý Ondřej Schwarz, první učitel na pražském ústavě hluchoněmých, jenž ve svém odboru nad jiné vynikl.

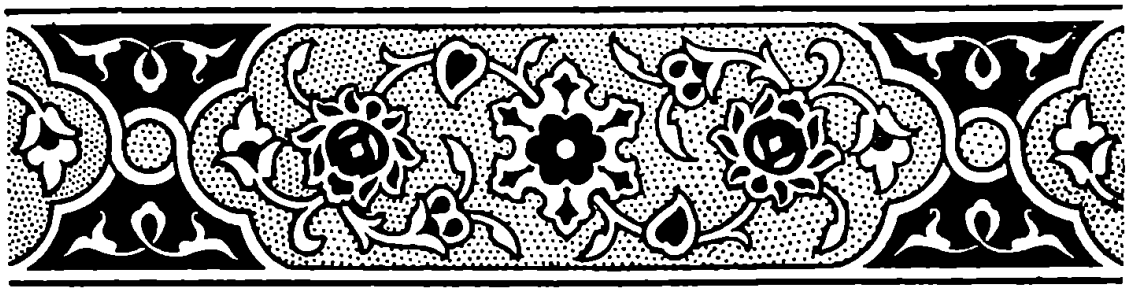

49. Marianská poutní kaple „U studánky“ nedaleko Dobrušky.

As hodinu cesty na jihovýchod od Dobrušky za lesem cháborským (druhdy hradišťským zvaným) stojí uprostřed několika stavení milá, útulná svatyně Marianská, známá pod jménem »kaple u studánky«, ježto několik kroků pod ní v nehluboké roklince pramen čisté vody vyvírá a po krátké pouti do Zlatého potoka splývá.

O původu kaple vypravuje kněz, Josef Spiroch, který v polovici osmnáctého věku v Dobrušce byl kaplanem, asi následující: »Roku 1699 oslepl sládek v Dobrušce Josef Tmej, který znám byl jako člověk zachovalý a zbožný. Ježto všecka rada lékařská ukázala se marnou, jal se vzývati Matku boží o pomoc. Jedné noci zdálo se mu, že se mu Maria Panna zjevila a vybízela jej, aby do lesa hradišťského putoval a tam vodou ze studánky oči si umyl. I chtěl ihned ráno vstáti a tak skutečně učiniti, ale manželka jej z toho zradila. »Sen je sen,« byla rada její, »a kdo mu věří, stín lapá.« Avšak slepému Tmejovi zdálo se totéž po druhé i po třetí. Když tomu tak bylo, již nelenil a manželku svou uprosiv do lesa hradišťského se na pouť vydal. Ježto však o studánce nevěděli, ptali se hajného a ten, vzav hrábě, nedaleko obydlí svého opadalé listí odstranil s nepatrné rozsedliny, kde se pramen vody skutečně řinul. Tou vodou myl si choré oči Tmej několikráte, modle se k Matce boží. Na to choť svou domů poslal, prose ji, aby mu druhý den něco k jídlu přinesla, což tato slíbivši, odešla; manžela svého zane-

chala u hajného, kde i noclehem byl. Když druhý den muži svému oběd nesla, vyšel jí tento vstříc, ježto byl hladov a jí s radostí vyprávěl, že se mu zdá, jako by skrze mlhu viděl obraz Matky boží světlem ozářený. Třetího dne však vyšel již šťastný a plný radosti — oči jeho byly uzdraveny, slepý Tmej viděl! I poklekli oba manželé u pramene a modlili se vroucně na poděkování k Bohu a Královně nebes.«

Od té doby nepatrná dříve studánka stala se známou v celém okolí. Nescházelo ovšem ani těch, kteří o tomto zázraku silně pochybovali, ač Tmeje znali všickni jako slepce. Proto věc byla vyšetřována. Jako svědci přihlásili se: Jiří Baltazar Reit, hraběcí rychtář dobrušský, Jan Michálek, radní, David Paigr a Florian Kuset více jak osmdesátiletý kmet.

Že pak vedle celé řady osob světských i osoby řeholní a duchovní u studánky ozdravěly, dovolila na žádost hraběte Rudolfa de Colloredo biskupská konsistoř, aby nedaleko pramene toho kaple byla zbudována. Prvním dobrodincem tohoto posvátného místa byl vedle zmíněného hraběte i děkan dobrušský Samuel Heim-Šmidberský, který ve své závěti na stavbu 300 zl. odkázal. Kaple záhy byla dobudována a roku 1755 za ohromného účastenství lidu děkanem Josefem Killingrem požehnána.

Ježto místo kolem do kola lesem bylo porostlé, byly stromy záhy v nejbližším okolí vyporáženy, aby získáno bylo prostranství pro četné zástupy poutníků, kteří putují sem dodnes, kdy zřízen je tu i lázeňský dům a několik jiných budov. Kaple tato zvláště hojně byla navštěvována v době cholery, jak se to i roku 1832 ukázalo. V letech padesátých minulého věku však pouti jaksi ochably a kaple zpustla. Byla však opět opravena a církevní průvody obnoveny. Za doby letní bývá ve svatyni této mimo svátky Marianské častěji mše svatá.

Nedaleko kaple ve vzdálenosti sotva 300 kroků stojí pěkná socha svatého Jana Nepomuckého, který z pískovce jest vytesán jako poutník putující do Staré Boleslavi. Zajímavo jest, že světec obrácen jest tváří k Marianské svatyni. Sochu dle zápisků Spirochových postavil prý jistý úředník z vděčnosti, že mu bylo dobré jméno zachováno a že z křivé obžaloby bez úhony vyšel. Na podstavci sochy čteme zajímavý nápis: »Místo, kam kráčí, není cílem poutníku Janovi; mnohem dále, až v nadhvězdné končiny stoupá. Putuj i ty s průvodčím tímto!«

50. Kaplička Panny Marie v Rokolí u Nového Města nad Metují.

Kdo navštívil jen jednou Nové Město nad Metují, překrásně a malebně položené, jistě že neopomenul navštíviti známé lázně v lesnaté krajině, zvané Rezek, a nedalekou vísku Slavoňov, se starým farním chrámem, ze dřeva roubeným, který jest snad jedinou památkou toho druhu v celém kraji severovýchodních Čech.

A právě nedaleko této dědinky vystavěna jest na pokraji lesa jednoduchá a sotva několik kroků dlouhá kaplička s trojúhelníkovitým a nahoře zakulaceným poněkud štítem, v níž na oltáři umístěna jest socha Královny nebeské sedící v křesle s božským Jezulátkem. Stěny této svatyně ověšeny jsou barvotiskovými obrázky za rámci laciného druhu, jež obětovalo sem srdce zbožného a chudičkého lidu, jakoby ten příbytek Matky boží co nejkrásněji vyzdobiti chtělo.

Několik kroků před kaplí viděti lze studánku bez roubení, jež naplněna jest čistou a zdravou vodou, jíž lid okolní připisuje léčivou moc. Vypravuje se totiž, že už za dávných dob jakýsi lesník z Nového Hrádku měl slepého synáčka, který den co den modlil se k Bohu za své uzdravení. Otec jeho kráčeje kolem studnice uzřel slepého ptáka, který sem tam po zemi bloudil až do studnice spadl a v ní prohlédnuv na souš opět se vyšplhal a s písní veselou vzlétl k nebi, jakoby Bohu za své uzdravení děkovati chtěl. Lesník považuje to za pokyn božské Prozřetelnosti donesl vodu z téhož pramene synu svému a umyl mu oči, a hle — syn viděl. Z vděčnosti za tuto milost postavil prý muž ten na tomto místě kapličku, do níž zavěsil obraz Panny Marie.

Od té doby byla svatyňka v Rokolí cílem mnohých poutníků, kteří s důvěrou se utíkali sem, ale později opět upadla v zapomenutí a pozvolna pustla. Teprve roku 1859 obnovili ji zbožní ctitelové Marianští tou měrou, že mohla na svátek Nanebevzetí Panny Marie býti vysvěcena. Od té doby pouti opět oživly a trvají dosud. Před nedávnou dobou postavena byla kolem této svatyně i křížová cesta, jejíž plastické obrazy jsou zhotoveny z litiny a na nevysokých kamenných sloupech upevněny.

Rokolí (dle poutního obrázku).

Pověstí o milostech zde nabytých jest několik. Neuvádíme-li je, činíme proto, ježto schází nám zaručení spolehlivosti.

Nad lesem za tímto posvátným místem strmí trosky starého hradu Frymburka (Friedenburg), jehož prvním známým držitelem byl r. 1354 Matouš ze Frymburka. Leč majitelové jeho tak rychle se střídali, že nemožno nám je všecky vyjmenovati. Zpustl ve válce třicetileté a od té doby bezpochyby leží v sutinách.

51. Poutnické místo Svatoňovice.

Jako zdárný syn a upřímná dcera stejně ctí svou matku, ať již bydlí v nádherném paláci či v prostičké chatě pod střechou doškovou, tak také ctí stejně zbožní katolíci Matku boží, ať s milostným obrazem jejím shledávají se v nádherně zbudovaném chrámě anebo v nepatrné kapličce, která sotva může koho uchvátiti svým prostým zevnějškem i vnitřním zařízením. Že slova tato jsou pravdivá, dokazuje nám poutní místo Malé Svatoňovice, ležící v milé, pahorky obklíčené krajině na úpatí krkonošských hor ve farnosti úpické.

Kraj tento, jak stará pověst vypravuje, byl prý na konci století desátého a počátku století jedenáctého obsazen loupeživými rytíři, kteří zle řádili v celém okolí, tak že kníže Oldřich si umínil konečně tomuto zhoubnému zlu učiniti přítrž. Ježto však sám mnohými jinými věcmi byl zaměstnán, vyzval z této příčiny rytíře Albrechta z Trautenberka, zakladatele blízkého Trutnova, aby loupežníky beze všeho milosrdenství potíral i slíbil část kraje dáti v odměnu jemu i všem těm, kdož mu při tom pomáhati budou.

Albrecht z Trautenberka přistoupil na tento slib a skutečně také hleděl v slovu dostáti. Avšak věc nešla tak hladce, ježto krajina byla příliš hustými lesy porostlá, než aby s lupiči mohl se utkati v nekrytém boji anebo je aspoň všechny vypátrati.

Proto jal se nejprve mýtiti stromy a zakládal tvrze, které s nejbližším okolím rozdělil mezi nejchrabřejší spolubojovníky své.

Mezi těmi byl i Bartoloměj Svatoň, jemuž losem přiřčeno bylo nejbližší okolí nynějšího poutního místa. Tvrz jeho stála v tak zvaném Zálesí, asi tam, kde nachází se kostel sv. Bartoloměje.

Nedaleko hradu vznikla i ves, která po svém zakladateli přijala i jméno »Svatoňovice« (nyní Velké Svatoňovice). Než, ačkoliv založení této dědiny spadá již do roku 1009, zůstávala přece dlouho pouhou zapadlou vískou, zvláště když rod Svatoňův vymřel roku 1284 a z tvrze jeho záhy nezbylo nic více, než několik zdí a kamenů. Majetku po vymřelém tomto rytířském kmeni ujal se rod Hronů z Náchoda a od té doby zůstaly i Svatoňovice spojeny s panstvím náchodským mimo krátký čas, kdy byly majetkem krále Jana Lucemburského, který je však brzy pánům z Dubé a na Náchodě zastavil.

Opodál od Svatoňovic nacházela se bezpochyby už tehdy studánka, do níž stékalo sedm pramenů léčivé vody a ačkoliv byla od Velkých Svatoňovic dosti vzdálená, tož přece lid k ní velmi často docházel donášeje vodu tuto i nemocným.

Minuly věky a nadešly bouřlivé doby války třicetileté, které bránily rozkvětu a větší známosti o prameni, jenž u lidu považován byl za divotvorný.

Za to v 18. století šířila se známost o něm víc a více a příchozí poutníci z dáli stavěli se obyčejně u majitele pozemku hospodáře Václava Šrejbera ve Velkých Svatoňovicích, který si dal zhotoviti pěknou sošku Panny Marie od řezbáře samouka Jana Karáska z blízkého Vodolova. Sošku tuto chtěl si Šrejber postaviti do výklenku nad vrata, ale poutníci prosili jej, aby dal ji na místo jiné a zavěsil ji se skřínkou na uschlou višeň nad zmíněnou studánkou.

Hospodář váhal dlouho, ale konečně učinil tak na neděli přede Všemi svatými r. 1715.

Od té doby stalo se místo toto ještě více navštěvovaným a pro pohodlí poutníků stavěny byly tu i domky. Tím položen byl i první základ k nynější dědině, která na rozdíl od *Velkých* Svatoňovic, *Malými* Svatoňovicemi sluje.

U studánky bývalo už tehdy na všecky svátky Marianské velice živo a nejeden z chorých hledal tu své uzdravení i útěchu v strastech života. Kolik z těchto ctitelů Matky boží tu bylo vyslyšeno, nevíme, ježto s počátku věci té nebylo všímáno, než farní pamětní kniha v Úpicích přece jeden pozoruhodný případ vypravuje, který i zjištěn byl.

V roce 1715 přišel sem i jakýsi David Dröschel ze Slavětína, který sklíčen byl po několik let padoucnicí. Avšak ani tento muž nezabloudil sem jen náhodou, neboť, jak pověst vypravuje, měl podivný sen, když jednoho večera na lůžko si ulehl po denních trampotách. Zdáloť se mu, že zabloudil až do Svatoňovic a tu ocitl se před třešní, na níž zavěšena byla zmíněná již skřínka se soškou Bohorodičky. A jakýsi neznámý a tajuplný hlas volal k němu: »Jdi k svatoňovické studánce, modli

se vroucně a pak se i napij vody této a budeš-li důvěřovati i dřívějšího zdraví nabudeš.«

Nemocný Dröschel poslechl a dav se provázeti příbuzným, vydal se na cestu. U třešně s milostným obrazem Matky boží ve Svatoňovicích se zastavili. Ubožák, který tak chorobou sešel, že musil choditi o berlích, modlil se tu dlouho a vroucně a pak teprve povstal, aby dovlékl se k blízké studánce, která už dávno

Malé Svatoňovice (dle poutního obrázku).

byla známou v celém okolí. Tu napil se a obmyl několikráte a hle! Sotva že to učinil, ozdravěl úplně. Zdráv a silen odhodil berly své a tu je také nechal na památku. Ani záchvaty padoucnice se více nedostavovaly a proto pln vděčnosti všade, kudykoliv chodil, vyprávěl o svém snu i zázračném uzdravení.

Výsledek toho byl, že nad studánkou zbudována byla v krátkém čase i dřevěná kaple, ale bez oltáře a výzdoby.

Roku 1716 uschlá třešeň na sedmi větvích vypučela, rozkvetla a měla ovoce. To přivedlo sem poutníků ještě více; někteří vodu pili, jiní v ní umývali churavé údy své, opět jiní si ji brali s sebou domů. Roku 1730 postaveny dřevěné lázně se dvěma kotly a dvěma vanami pro teplé lázně. Mnozí nemocní dosahovali od Boha přímluvou Matky boží útěchy a vyslyšení; pověsti o tom se daleko široko roznášely. Celé proudy poutníků sem přicházely, zejména o nedělích a svátcích.

Pohříchu zůstávali všickni beze mše sv. To pohnulo bohabojnou a obětavou kněžnu Annu Viktorii Piccolomini, rozenou hraběnku Kolovrat-Libšteinskou, paní na Náchodě, že roku 1730 vymohla na biskupském úřadě v Hradci Králové povolení ke stavbě kamenné kaple poblíž pramene; při stavbě té domácí i příchozí lidé dobrovolně pomáhali.

Avšak obětavá hraběnka kněžna Piccolomini nedočkala se uskutečnění díla toho, které však dokonal zbožný syn její Octavian.

Mezi stavbou kaple byl pramen zklenut (jak dosud lze viděti), strom třešňový poražen (pařez vzadu uložen ve studni) a soška Panny Marie přenesena do nové kaple roku 1733. Téhož roku postavena nová kamenná budova lázeňská.

Ke kamenné kapli (kněžišti) přistavěna dřevěná loď chrámová zatímní; tak povstal poutní chrám, který posvěcen byl roku 1734 v upomínku a ke cti sedmi radostí Panny Marie a to pro příčinu, kterou ředitel panství náchodského, David Nývlt, ve svém spisku »Prospěšný potok svatoňovický« udává takto: »poněvadž uschlý strom třešňový za sedm roků na sedmi větvích vypučel a voda ze sedmi pramenů do Marianské studně vytéká a nemocní sedmkrát vodu pili, nebo tolikráte se koupali.«

Roku 1734 založeno místo fundatisty (oltářníka) se závazkem denně sloužiti mši svatou v poutním chrámu a zámeckému kaplanu v Náchodě uloženo od 1. května do 1. listopadu bydleti u studánky; následkem toho ve všední dny, v neděli a svátky v době letní bývají pravidelně dvě mše sv., o svátcích Marianských koná duchovenstvo z Úpice třetí služby boží.

Roku 1755 zavedena poutní výroční slavnost sedmi radostí Panny Marie na třetí neděli po sv. Duchu.

V desetiletí 1750—1760 přišlo obzvláště veliké množství poutníků ke studánce, že bylo třeba volati okolní duchovní, by mohlo býti vyhověno nesmírnému počtu kajících poutníků.

Poutní chrám zůstal celé století beze změny.

R. 1830 byla dřevěná chrámová loď nahrazena kamennou, jak ji vidíme dosud.

R. 1830 doděláno sedm stupňů z náměstí do kostela na připamatování, že do svatyně sedmiradostné Panny Marie po sedmi stupních vystupovati se má.

Poutní chrám stále ozdobován, i poutní místo samo se zvelebuje vůčihledě, avšak zbývá ještě mnoho doplniti, by ctitelé Matky boží našli rozsáhlejší příležitost ke konání svých pobožností.

R. 1887 postaven nový hlavní a roku 1888 oba postranní oltáře.

Na změnu devatenáctého století se dvacátým svatyně byla vymalována r. 1900; r. 1901 postaveny nové varhany. R. 1904, jakožto v padesátý rok prohlášení neposkvrněného početí Panny Marie článkem víry, vykonána důkladná obnova a oprava; téhož roku zavedeno při poutním chrámu růžencové bratrstvo.

Poutníků lze ročně počítati na 20.000, z nichž průměrně 3500 svaté svátosti přijímá

Poutní slavnosti jsou: první neděle v květnu (přenesení obrazu do kaple), třetí neděle po sv. Duchu (posvěcení poutního chrámu), slavnost Všech svatých (zavěšení obrazu na třešeň), svátky Marianské.

Jak z toho viděti, náleží Malé Svatoňovice mezi přední poutnická místa královéhradecké diecese, k čemuž přičiňuje se horlivě zámecký kaplan P. J. Hlína i duchovenstvo fary úpické.

Také lázně svého času ve Svatoňovicích založené požívají velmi dobré pověsti a jsou hojně navštěvovány.

Kéž tyto řádky přispějí k dalšímu rozkvětu Malých Svatoňovic i úcty Marianské, která tolik požehnání srdci věřícímu přináší, jak i tato črta toho jest dokladem. *)

---

*) Prameny: Orth a Sládek: Slovník topogr. »Maria, studnice milosti,« od N. N. Schváleno nejd. konsist. královéhrad. Malé Svatoňovice, napsal P. Hlína, zámecký kaplan náchodský a j.

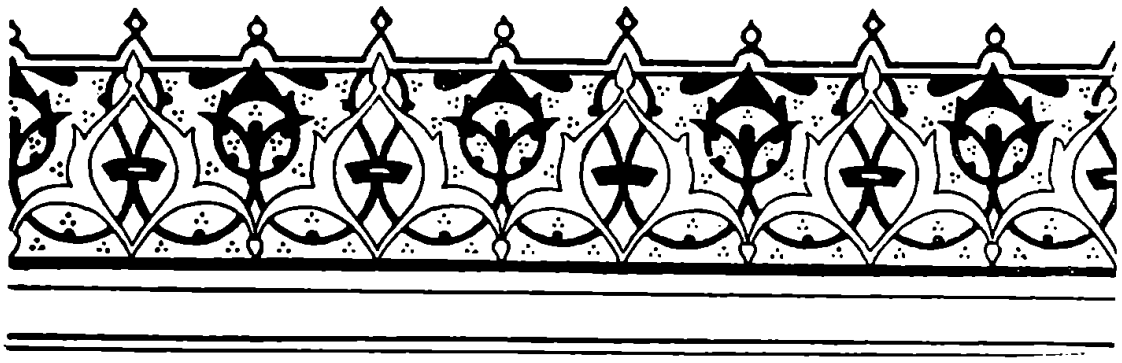

52. Hvězda u Police.

Jdeme-li dosti obtížnou cestou z Police do Broumova, vede nás pěšina přes vrch »Klůček«, po té vesnicí Hlavňovem a přes »Stěny« úzkým průsmykem. Na samém hřebenu skalním vystavěl břevnovský opat Otomar Zinke z velikých kamenů pískovcových osmihrannou kapli, která roku 1733 dne 5 srpna byla ke cti a slávě Panny Marie Sněžné posvěcena a službě boží odevzdána. Od těch dob zmíněného dne bývala tu také konána slavná pouť za velikého účastenství lidu. Kněží z Broumova i Police konali tu ochotně služby boží na některé z hlavních svátků Marianských a hle! Lid putoval sem záhy z blízka i z dáli, tak že toto místo stalo se místem poutním, kamž i v církevních průvodech věřící několikráte do roka přicházeli.

Avšak doba josefínská i zde vykonala dílo zkázy. Pouti zakázány a kaple prodána polickému měšťanu Ferdinandu Therovi s tou přísnou podmínkou, aby ji zbořil — za celých 70 zlatých! Že se tak nestalo, tím vinna byla jenom, abychom tak řekli, nerozborná stavba kvádrová. Za to, co se odnésti dalo, bylo odneseno, svatyně zbavena dveří i oken a zub času hlodal na kapli opuštěné a zapomenuté a byl by jistě ji zničil a obrátil v pouhé ssutiny, kdyby se jí byl neujal poustevník Kristian Goldstein, který tu do roku 1826 přebýval v neveliké chatě a jako 106letý stařec tu i zemřel. Zbožný ten muž, co sám opraviti mohl, opravoval, ale aby svatyni obnovil úplně, k tomu neměl ani síly ani prostředků. Po smrti jeho tato kaple pustla tím více, až břevnovský opat, dr. Jan Nepomuk Rotter, ji na-

zpět koupil a opětně důstojným způsobem obnovil, načež dne 5. srpna roku 1852 ji znovu službě boží odevzdal.

Ku pohodlí poutníků dal vystaviti nedaleko svatyně dům ve švýcarském slohu, kde by nalezli potřebného odpočinku i občerstvení, a na střeše tohoto stavení zavěsiti dal zvonek.

Hlavní pouť na svátek Panny Marie Sněžné koná se až dosud na Hvězdě slavně od doby té za velikého účastenství lidu, ale průvody sem už více nepřicházejí. Za to však jednotlivci putují sem, aby okřáli netoliko na těle, ale i na duchu v tomto roztomilém koutku, plném přírodních krás a v kapli Marianské vyprosili si požehnání. Přes to však za nynější vlažnosti náboženské sotva se asi staré doby vrátí, kdy Hvězda byla cílem tak mnohých poutníků, kteří sem s důvěrou přicházeli i ze vzdálenějšího okolí.

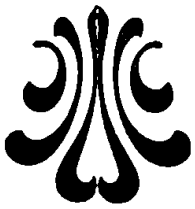

53. Hora Matky boží u Králík.

Červený štít a na něm meč ostřím vzhůru postavený se zlatým jilcem a zlatou kříží, pod tím dvě hornická kladiva křížem přeložená — toť znak města Králík, které v století XIV. bylo toliko nepatrnou vsí. Vzrůst její přivodily ve věku XVI. bohaté doly, jež zvláště dobře uměl využitkovati tehdejší držitel panství Zdeněk z Valdštýna, který králickým sousedům vymohl roku 1577 majestát na čtyři výroční trhy a městu udělil první svobody.

V té době, ne-li už před tím, smíme-li věřiti starému podání, znám byl vrch nedaleko Králík, zvaný »Lysá hora«, jako poutní místo, na němž stála nepatrná kaplička. Co k ní vábilo lid, vysvětluje legenda, která vypravuje, že často nad »Lysou horou« i za tmavých nocí zářilo podivné světlo, jako by s nebe vycházelo, tak že mnozí, uzřevše ho, začali vrch tento považovati za místo posvátné, na němž scházeli se k společným modlitbám.

Návštěva »Lysé hory« vzrostla zvláště roku 1696, čehož použil tehdejší farář králický Schlieman, aby o celé věci podal zprávu tehdejšímu kanovníku svatovítské kapitoly Tobiáši Janu Beckerovi, rodáku králickému, který sám jako dítě nejednou putoval na »Lysou horu«, a též umínil si, že na památném místě veliký chrám zbuduje a na oltáři jeho vystaví k veřejné úctě starobylý obraz Matky boží, jenž dle pověsti byl věrnou kopií Madonny, malované svatým Lukášem. Kopii tuto přinesl kdysi z Říma P. Jan Vydra a daroval ji blízké své příbuzné ve Slatiňanech, jež odkázala obraz ten P. Beckrovi.

Horlivý tento kněz dobře věděl, že nestačí sám uhraditi na stavbu kostela potřebný náklad, ale přes to vše s chutí dal se do díla a hle — Bůh žehnal jeho podniku.

Základní kámen k poutnímu chrámu položen byl 6. září roku 1696. Se stavbou mělo se počíti hned.

Nejvýš podivu hodné, tak vypravuje pověst, bylo účastenství a píle lidu při stavbě. Z Králík i okolí, z blízka i z dáli spěchali sem houfně lidé, malí i velcí, páni i sluhové, rodiče i děti a každý chtěl pomáhati. Kamení, cihly, ano i největší klády (trámy) přinášeli až na vrchol hory, při tom chvalozpěvy k úctě Mariině prozpěvujíce. Ačkoli nebylo naděje na mzdu, nebo jen na velmi nepatrnou, byla přece horlivost i těch nejchudších tak velká a neustálá, že nechtěli si ani odpočinku dopřáti, až po čtyřech letech milostný hrad Marianský úplně byl dokončen. Žasneme vším právem nad touto pílí a duchem obětavým dobrého lidu a ptáme se, jak to dovedli? Dva činitelé mohou způsobiti něco velikého: vůle boží a živá víra lidu, jejichž moc a síla se tu ukázala nejlépe. V neceelých třech letech dobudován byl nový chrám, který obehnán byl pevnou zdí jako hrad a v bezprostřední blízkosti jeho postaven byl i klášter, do něhož Jan Tomáš Becker uvésti hodlat servity, kteří by o potřeby duchovní lidu sem putujícího se starali.

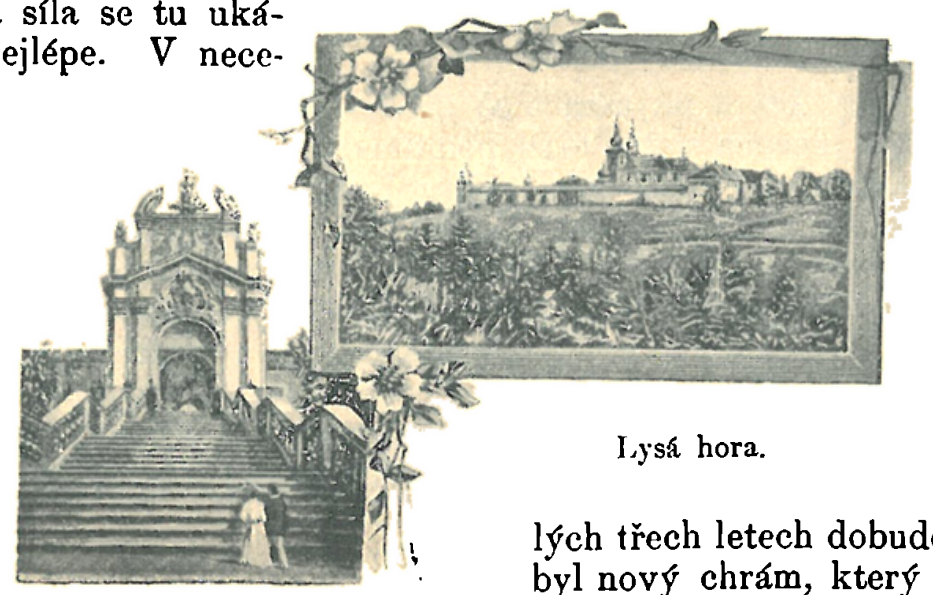

Lysá hora.

Bylo to jubilejního roku 1700, v neděli dne 21. srpna (po svátku Nanebevzetí Panny Marie), kdy obraz Marianský na horu měl býti donesen. Z města Králík vzhůru až k nové svatyni byly postaveny velikolepé slavobrány květinami, věnci, prapory co nejkrásněji ozdobené; všechno očekávalo, jsouc plno radosti, důstojně přijmouti obraz přeslavné nebes Královny. Dějiny vypravují, že při každé slavobráně, jichž od města až nahoru čtvero bylo postaveno, stanul slavnostní průvod, děti předstoupily a pozdravovaly hymnami a chvalozpěvy zázračný obraz, jenž nesen byl pod nebesy slavnostně ozdobenými. Následovalo duchovenstvo, šlechtické rodiny Althanů, Kolovratův a Nosticů, měšťanstvo králické a nepřehledné množství kře-

sťanského lidu, jenž sešel se z nejvzdálenějších krajin, aby oslavil Rodičku boží. Když přišli na horu, vystoupil zakladatel chrámu na kazatelnu, jež před velikou branou pod širým nebem postavena byla, pozdravil nebes Královnu v jejím obraze, vítal ji a zval s pokornou uctivostí do hradu, jí k věčné cti vystavěného. Též promluvil nadšenou řečí s takovým zápalem k pobožnému lidu, že všichni přítomní hluboce byli dojati. Posléze za slavnostní hudby a chvalozpěvů, jež v blízkých horách a lesích ozvěnou se ozývaly, byl zázračný obraz vyzdvižen, do chrámu vnesen a postaven na hlavním oltáři na trůn zlatem a stříbrem, květinami a věnci bohatě ozdobený, kde stkví se až dosud, po více jak 200 let.

Že skutečně Maria mnoho lidí na tomto posvátném místě vyslyšela a je uzdravila, o tom vypravuje pověstí celá řada a protože poutníci, čím dál, tím více se sem hrnuli, uvedeni byli do kláštera, přistavěného k tomuto poutnímu místu, servité z Prahy.

Léta Páně 1710 nastal v Čechách záhubný mor, jemuž velmi mnoho lidí padlo za obět. Tehdejší biskup královéhradecký Adam hrabě z Mitrovic, nástupce zakladatelův, zasvětil sebe a svou diecesi ochraně Matky boží. Sám pak s hrabaty Althanem, Kolovratem, Colloredem nařídil průvod na Horu Matky boží, jehož súčastnili se s 10.000 lidí. Modlitba jejich byla vyslyšena, důvěra odměněna. Mor prestal ihned. Sedm let po tom biskup hrabě Mitrovic psal papeži do Říma: »Dotvrzujeme, že návštěva Hory Matky boží jest taková, že ročně přes 60.000 poutníků tam přichází navštívit a uctit zázračného obrazu.«

A tento počet vzmáhal se stále... Léta Páně 1723 připutovalo sem více než 100.000 poutníků. Častěji nestačilo 30 zpovědníků; již o 4. hodině ranní, zvláště ve svátky, byly zpovědnice obstoupeny po celý den až do 10, 11. hodiny v noci. Jest jako památnost zaznamenáno, že přes náramné namáhání a práci zpovědníci nikdy nebyli omrzelí; všichni se radovali, čím více a déle se namáhali, jsouce plně potěšeni, že dopřáno jim duše s Bohem smiřovati. R. 1728 jest zaznamenáno dokonce 152.000 přijímajících nejsvětější svátost.

Poutnické místo s památnou svatyní dlouho zůstalo chráněno nebem milostivým. Přečkalo i šťastně rok 1745, kdy hrozilo mu nejedno nebezpečí v oné nepokojné době plné válečného ruchu. Tak bylo až do roku 1846, kdy udeřil do kostela poutního blesk, zapáliv střechu, jež ihned začala hořeti plamenem. Požár ničil vše, a již zachvacoval i oltář s milostným obrazem, jejž horlivý kněz P. Bernard s nasazením života zachránil tím, že do sklepení s ním utekl. Tam strávil odvážlivý zachránce celou noc v nebezpečí, že kouřem zahyne. Než božská Prozřetelnost jinak usoudila. Plameny byly konečně uhaseny a mi-

lostný obraz Matky boží znovu umístěn byl na oltáři ve znovu postaveném kostele, jenž z příspěvků a darů poutníků byl zbudován, ač daleko zůstává za nádherou svatyně předešlé, jež nádherou a votivními dary byla takřka přeplněna. Na štíhlých sloupech vznášelo se množství andělů, jakoby radostně kynuli Královně nebes, rozsívajíce růže před oltářem jejím. Sochy tyto byly skvostně zlaceny a dělaly dojem na poutníka úchvatný, jakoby do andělského sálu vstupoval. Leč to vše minulo, ač neschází upřímné snahy vše v dřívější stav uvésti, o což kollej Nejsvětějšího Vykupitele (redemptoristů) všemožně se přičiňuje.

Kongregace tato byla sem zvěčnělým biskupem Haisem uvedena dne 31. července r. 1883, ježto řád servitů, dosud na hoře působící neměl s dostatek členů.

Hora Matky boží, neboli Lysá hora, vypíná se 780 metrů nad hladinou mořskou a s ní otevírá se překrásný pohled do kraje, zvláště na městečko Králíky, ano až do Kladska a Moravy. Vstup na vrch tento jest velice obtížný pro příkrost svahu a po něm vinoucí se cesty, která kamením jest dlážděná, aby ji příval vod nerozerval. *Na úpatí* stojí *vítězná brána* a po stranách stezky stojí jednotlivá *zastavení křížové cesty*, kterou tvoří *skupina soch* polychromovaných, zhotovených v lidské velikosti ze dřeva. *Vchod* ke kostelu vlastnímu jest velmi pěkně vyzdoben. Krásně provedeným *portálem* vchází se na prostranství hrazené a poutní svatyni obkličující. *V levé části* stojí zde *kaple* »svatých schodů«, v nichž uloženy jsou pod sklem *ostatky svatých*. Poutníci po kolenou vystupují ze schodu na schod rozjímajíce o utrpení Páně.

V předu kostela, který stavěn jest ve slohu vlašském, vypínají se *dvě věže* s cibulovitou bání a třemi *zvony*, které dohromady váží as 30 q. *Kostel* obehnán jest *chodbou* podél čtvercovitého prostranství, v každém rohu této umístěn jest oltář. *Stěny chodby* té po pravé straně vyzdobeny jsou *malbami* představujícími sedmero bolestí Panny Marie, kdežto *chodba levá* vykrášlena jest tolikéž *obrazy* znázorňujícími sedmero radostí Matky boží. Než vstupme již do kostela vlastního (který má *tři lodi* a jest 36 m dlouhý a 21 m široký) a již vidíme *hlavní oltář* vkusně vyzdobený. Nad svatostánkem visí *milostný obraz* malovaný na plátně. Pravda, není veliký (velikost jeho rovná se 45 × 36 cm.), ale co tu již proseb před ním bylo vyslyšáno a co bolestných a radostných tu slz vylito! Božská Matka jest vyobrazena na něm, kterak drží v rukou Jezulátko, které v pravici má jablko a v levici knihu.

Drahocenný široký rám objímá obraz ten a ty maně klekáš a modlíš se, abys odnesl v srdci útěchu, kterou na tisíce lidí si vyprosilo na tomto svatém místě.

Za kostelem se vypíná *klášterní budova*, nyní hospic OO. redemptoristů, kteří rádi ukazují příchozím pamětní knihu zděděnou již po servitech. Jest plna zpráv i důkazů o zázračném uzdravení i vyslyšení proseb poutníků a jest jen dokladem pravdivosti slov sv. Bernarda, že nebylo ještě slýcháno, aby Matka boží koho opustila, kdo se pod ochranu její utíkal. *)

*) Prameny: P. Ant. Jeglinger C. SS. R.: »Hora Matky boží u Králík.« P. Karl Mader C. SS. R.: »Die Congregation des Allerheiligsten Erlösers in Österreich, Wien 1887« a j.

54. Poutnické místo Klášterec (Orlík) u Žamberka.

Kromě velkých rytířských řádů utvořilo se v dobách válek se Saraceny i v časích následujících v křesťanské Evropě množství rozličných náboženských bratrstev za účelem ošetřování nemocných i hoštění poutníků a z těchto špitálních bratrstev vyvinuly se během času různé řády křížové. Tak povstali i cyriakové, jakožto řád špitálský, jemuž papež Alexander III. dal r. 1179 pravidlo sv. Augustina a jejž potom Alexander IV. r. 1256 prohlásil za řád kanonický, vykázav mu v Římě při chrámu Matky boží »de monte aureo« hlavní sídlo.

Cyriakové sami bájili, že prý řehole jejich povstala již v době apoštolské, měvši dokonce sv. papeže Kléta za svého zakladatele. Jméno své odvozovali od sv. mučedníka Cyriaka, jenž prý bratry náboženského tohoto družstva, uprchlé před nepřáteli víry křesťanské do Jerusaléma, r. 362 nazpět do Říma uvedl, což ovšem všecko jest pouhým, neodůvodněným podáním.

Původně sluli cyriakové »*bratří řehole kající sv. Augustina blahoslavených mučedníků*«, což odvozuje se odtud, že hlavně pokání hlásali a mnoho mučedníků měli. Zprvu nosili roucho zarudlé, k němuž papež Innocenc III. jim dal popelavý plášť. Později dostali právo, nositi bílý řeholní šat s bílým škapulířem a červenou kuklí, a teprve v 17. století začali s povolením papeže Pavla V. nositi i bílou kukli s pláštěm téže barvy. Na levé straně prsou měli jakožto řeholní znamení červený kříž, a v 17. století dostali právo, pod tímto křížem míti

červené srdce, odkud již nazýváni »*bílí křižovníci s červeným srdcem*«.

Pulkava řeholi tu nazývá »*zákonem od utrpení blažených mučedníků*«, Hájek je zove »*zákonem mučednickým, který slove blahoslavených mučedníků*«; cyriakové pak sami nazývali se v 18. století po česku »*regulární kanovníci, křižovníci s červeným srdcem blahoslavených mučedníků od pokání*«. Celý řád spravoval generální převor, jinak senior (starší), představení řeholních domů byli převorové, kteří od 17. století nazývali se probošty.

Roku 1204 poslal papež Innocenc II. cyriaky do Livonska ku pohanským Prusům, aby je na víru Kristovu obrátili.

Že tato snaha jejich nebyla tak snadnou, vidíme z toho, že papež Alexander IV. (1254—1261) nucen byl Přemysla Otakara II., krále českého žádati, by do Livonska vtrhl a tam řádění pohanských Prusů konec učinil.

Otakar II. skutečně nelenil a vtrhnuv do Prus táhl přímo na posvátné místo Romovo, kde druhdy sv. Vojtěch mučednickou smrt podstoupil. Tam Čechové bez odporu začali káceti pohanské háje posvátné, rozbíjeli a pálili modly, až konečně narazili na odpor. Leč pohané po tuhém boji byli poraženi, načež Otakarovi se poddali a křest přijmouti přislíbili. A skutečně mnoho jejich knížat bylo pokřtěno olomouckým biskupem Brunonem. Král založil na památku toho město Královec (Königsburg), táhl vítězoslavně do Čech, vzav s sebou několik mnichů cyriaků, ježto mu platné služby prokázali tím, že raněné v boji pečlivě ošetřovali. Když do Prahy se navrátil z vděčnosti jal se stavěti klášter a chrám sv. Kříže, do něhož cyriaky uvedl.

Že mnichům těm v Čechách dobře se vedlo, viděti z toho, že se brzy u nás rozvětvili, majíce i svého jenerálního představeného v Praze, jehož sídlo před tím bylo jen v Římě. Záhy usadili se v Pardubicích (kde měli chrám sv. Bartoloměje a mimo to kapli sv. Jiljí a sv. Václava v Chlumku) v Nových Benátkách, v Sačanech (vsi zašlé u Žatce), Žiželicích, Jablonci u Mnichova Hradiště, Solnici, Miličově, Držkově za Semily a Orlíku u Žamberka, který proto *Klášterem* byl nazván.

Kterého roku a kým sem byli přivedeni není známo, ale tolik jest jisto, že již před r. 1295 měli v Orlíku (jinak Orličce) neboli Klášterci netoliko klášter, ale i kostel zasvěcený ke cti a slávě Panny Marie.

Než pohroma, jakou s sebou přinesly války husitské, neminula ani řád cyriacký. Lid husitský zbořiv r. 1421 klášter sv. Kříže v Praze, neušetřil ani domy jejich v Nových Benátkách a jak se zdá ani v Klášterci. Mnichové uprchli z tohoto posledního

do Krakova a nevrátili se už nikdy více.*) Klášterec od té doby osiřel a dnes marně bys hledal místo, kde asi dům jejich stával. Statky vypuzených mnichů připojeny byly k Žampachu.

Kostel znovu vystavěn byl r. 1452 a to tak, že zbytek chrámu původního ponechán byl jako presbytář a jest zachován až po dnes, ač celý chrám mnoho utrpěl přestavováním i v letech pozdějších a to roku 1586 — 1589, 1691 a 1769.

Po roce 1453 usazen při kostele klášterecké světský kněz a zřízena tu fara.

Kdy kostel tento byl ke cti a slávě Nejsvětější Trojice zasvěcen a kdy stal se poutnickým místem, nelze udati.

Klášterec.

Mezi lidem okolním vypravuje se, že když chrám po svém znovuzřízení měl býti biskupem posvěcen a ten s lidem vyšel ze svatyně, aby zevnější zdi jeho svěcenou vodou kropil, z čista jasna drobný deštík spustil se s modré oblohy a to pouze na kostel, tak že všechno žaslo. Biskup uzřev tento div upustil od dalšího svěcení prohlásiv lidu: »Hle, Bůh mne předešel a kostel váš sám posvětil rosou své milosti. Nesluší se, abych

*) Za to do Prahy vrátili se a byli teprve v době josefinské vypuzeni.

já, nehodný sluha chtěl dokonati to, co Bůh zajisté v plné míře učinil i k spasení vašemu.«

To jest ovšem pouhá pověst, která zachovala se v krajině nekořské a žamberské až na naše časy.

Co s jistotou říci lze, jest to, že r. 1452 byl hlavní oltář postaven panem Janem z Litic a Žampachu, jeho chotí a rodiči, kteří snad i na vystavění kostela přispěli. Tak souditi lze z nápisu na hlavním oltáři, zachovaného po dnes.

Kostel klášterecký patří k nejstarožitnějším v této krajině; jest vystavěn ve slohu gotickém o jedné lodi. *V průčelí* ke straně západní jest *dřevěná věž* se střechou zvonovitou v nejnovější době opatřenou hodinami. *Půdorys* má podobu latinského kříže, jehož ramena toliko symbolicky jsou naznačena. *Oltářů* jest pět, které jsou všecky krásnými a uměleckými řezbami ozdobeny.

Hlavní oltář zdobí *obraz* Nejsvětější Trojice, malovaný slavným mistrem Brandlem, ostatní oltáře obraz sv. Anny, sv. Antonína, sv. Kříže a socha sv. Jana Nepom. Na zvonici — do věže kostela kráčí se dřevěnými schody — jsou *tři zvony* příjemného souzvuku. Velký zvon má nápis: Tento zvon slitý ke cti a chvále Pánu Bohu Léta Páně MDLV. — malý má nápis: Slitý jest na Vraclavy od Jana Zedy ke cti a chvále boží 1743 a falgure et tempestate libera nos Domine Jesu Christe. *)

Poutní kostelíček klášterecký bývá v době letní hojně navštěvován, z daleka až z Moravy. Ano i z Pruska přicházejí sem poutníci, zvláště však na slavnost Nejsvětější Trojice boží, kdy bývá nával poutníků největší. **)

přelit 1860.«

---

*) Od hromobití a bouře, vysvoboď nás Ježíši Kriste!

**) Prameny: Orth a Sládek: Topogr. slovník. Eckert: Posvátná místa v Praze (II.). Zpráva farního úřadu z r. 1895. Palacký: Místopisný slovník atd.

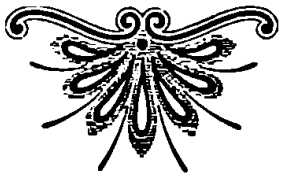

55. Marianské poutní místo Deštná (Deschney) v horách Orlických.

Na samém takřka pomezí česko-kladském v horách Orlických leží v malebném koutku německá víska, která má něco přes čtyři sta obyvatelů a farní chrám zazvěcený sv. Maří Magdaleně, k němuž základní kámen položen byl r. 1716. A právě nedaleko této útulné dědinky, nachází se poutní místo »Panny Marie deštěnské«, dosti četně zbožným lidem navštěvované.

O původu jeho vypravuje se ve farní pamětní knize tamní na stránce 23. asi toto: »Bylo kolem r. 1800, kdy na vysoké jedli (dle jiných smrku) objevil se zavěšený papírový obraz Panny Marie v prostičkém rámu. Nikdo nevěděl, kdo jej tam daroval, jen tolik bylo brzy jisto, že lid si toho netoliko všiml, ale také jej uctívati začal. Každý den ozdobila jej ta, či ona ruka nábožných ctitelů Marianských polním kvítím a kdokoliv se zastavil pod ním u studánky, neopomenul se tu i pomodliti v tom posvátném tichu lesním, které přerušoval jen hukot vody proudící přes jez, anebo píseň zpěvavého ptáka.

Později, když vichřice korunu právě tohoto stromu ulomila, zavěšen byl obrázek na strom vedlejší a hle, brzy po tom vyprávělo se o uzdravení jakéhosi slepce, syna tkalcova.

Lid, jenž začal považovati studánku za léčivou, putoval sem jednotlivě od doby té, ano i v průvodech a proto záhy pomýšleno na to, aby tu zbudována byla kaple Marianská. K tomu cíli zavěšena byla na zmíněný již strom pokladnička, do níž zbožný lid své milodary skládal. Z příspěvků těchto a z darů

jakéhosi Ondřeje Liebicha a Antonína Baumgärtnera z Deštné postavena byla skutečně již r. 1809 svatyně, ale pouze z prken a v ní postaven prostý oltářík. Na žádost obce o povolení a posvěcení odpověděla biskupská konsistoř královéhradecká, že k tomu mileráda svolí, zaváže-li se obec Deštná, že také o kapli bude se starati.

Sotva kaple byla posvěcena, již processí dosti četná putovala na toto nové místo posvátné, ano mnoho vyprávělo se o zázračném uzdravení toho, či onoho poutníka. Také stěny této prosté svatyně takřka zakryty byly votivními obrázky a berlemi, které se tu nacházely v přehojném počtu až do r. 1860, kdy za příčinou opravy kostelíka odneseny byly na půdu a tam i zůstaly.

Poutní kaple jest 14 metrů dlouhá a 6 m. široká. *Oltář* r. 1869 byl obnoven a tak zřízen, aby na něm se mohla sloužiti mše svatá, jak se to děje o některých svátcích Marianských. Stojí asi na tom místě, kde stával památný onen strom. Na oltáři samém nachází se prostá *socha Královny nebes*, vyřezaná rukou neumělou a nad ní *původní papírový obrázek* Marianský (34 cm × 21 cm) v rámu zrcadlovém.

Toť skoro vše, co tu vidíme; — věru chudobnější svatyně ani v tom horském kraji široko daleko nenalezneme. A přece do roka putuje sem až na 10.000 poutníků! Zvlášť na hlavní pouť — Narození a Jména Panny Marie bývá tu neobyčejně hlučno.

Na západní straně kaple do příkrého kopce vzhůru zřízena jest *křížová cesta* do čtverhranu postavená. Kaple, neboli jednotlivá zastavení tvoří pískovcové, as 2 metry vysoké sloupy s litými kdesi v Blansku obrazy, znázorňujícími utrpení Páně,

Než největší přitažlivost mimo starobylou sochu Marianskou, má dosud *studánka*, plná výtečné vody, přikrytá sklípkem, do něhož vstupují poutníci s modlitbou na rtech, aby jednak se občerstvili, jednak vodu v nádobách donesli svým chorobným přátelům, anebo členům rodiny.*)

---

*) Prameny: Zpráva deštěnského děkana Václava Erychleba z r. 1895 podaná círk. odb. N. V. Č.

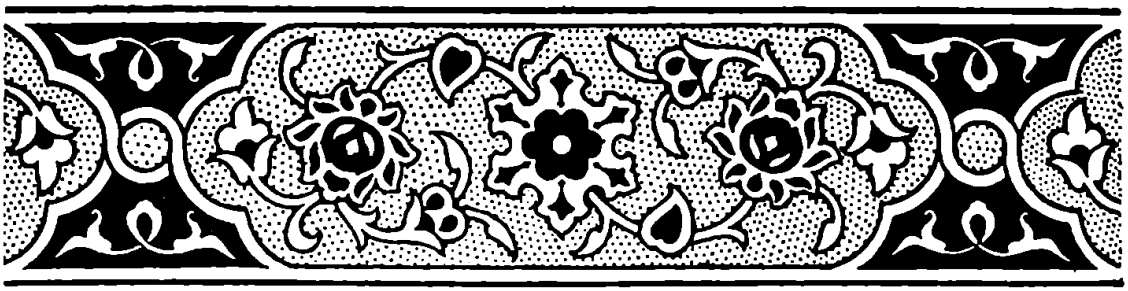

56. Dějiny Marianské svatyně v Ústí nad Orlicí.

Poutní místo druhé třídy, chrám Panny Marie na nebe vzaté v Ústí nad Orlicí má svůj počátek buď v 11. neb 12. století. Zprávy z té doby jsou však sporé. Jisto jest, že v 14. století již chrám Marianský tu stál, který však časem, za nastalých válek husitských potrval, ale jen jako — zbořeniště, poněvadž dějiny věku 15. a 16. o církevní osadě ústecké téměř mlčí, ježto duchovní správa zanikla, a dosud stojící domy svědčí, že tu bylo sídlo kališníků a českých bratří.

Pamětní kniha v archivu děkanském uvádí, že kolem roku 1530 vystavěn byl kostel Marianský, který však, když časem sešel a málo prostranným se osvědčil, dne 17. května 1770 byl zbořen, při čemž tehdejší děkan Jan Leopold Mosbender první úder učinil. Jeho přičiněním vystavěn byl chrám větší, nový, k němuž položen základní kámen dne 21. července 1770. Knížata Václav a Josef z Liechtensteinů, věnovali k tomu cíli stavivo i práci robotní, město 1117 zl., řečený děkan Mosbender 2000 zl. se závazkem, že na vlastní útraty zřídí průčelí kostela. K tomu cíli bylo s povolením arcibiskupské konsistoře v Praze vyzvednuto ze jmění filialních kostelů: knapovského 2000 zl., dolno-libchavského 400 zl. a z königsfeldského 600 zl. Ostatní náklad uhrazen z milodarů místních i jiných neznámých dobrodinců. Plán pro kostel nakreslil stavitel Jakub Pauk z Veselé na Moravě. Do nového chrámu byl milostný obraz Rodičky boží ústecké, zatím v děkanském domě uchovávaný, přenesen a kostel na podzim r. 1776 benedikován a bohoslužbě odevzdán.

Dle toho milostný obraz Marianský zdobil už starou svatyni, avšak kdy, anebo kdo jej daroval, nevíme. Známe toliko opis listiny z r. 1723, do báně na věži uložené, následujícího znění: *) »V témž chrámu Páně vynachází se zázračný oltář *od starodávna* mnohými zázraky skutečně zvelebený a potvrzený, jakož podobně paměť se vynachází. Obrazu Panny Marie, pod nohami měsíc v šiltu leží; také též paměť se tu chová, že roku 1620ho, když vítězství na Bílé hoře od Maxmiliana, kurfyrsta baborského, obdrženo bylo, Uhři pohanské zpátkem po partajích se hnali, chrámů Páně, zámků a velikých stavení vyplundrováním se zmocnili, v Oustí též až do kostela opovážně útoky činili, lid strachy plný do kostela nahnali; ten pak tam natlačeně k zachránění živobytí (:outočiště:) vzal a pevně se zavřel. Leč ukrutníci do kostela stříleli, k zázračnymu obrazu čtyrykráte kulkami dorazili, však nicméně toliko plášť trefili. Lid důvěřující se v ochranu Rodičky boží, vzival a volal: »sub umbra alarum tuarum protege nos beatissima Matrix Virgo Maria,« »poručených nás odevzdáváme, hle moc boží a orodování Matky boží naší!« Pak ukrutní tyranové, když všechen lid v kostele přestřelili, strach a bázeň na ně přišla a ten boží chrám utíkáním zanechali Svatej obraz patrně v postavě tey nad kostelem viděn byl: napodobně před námi až do dnešního dne vzívající křesťan pomoc a vyslyšení modlitbou vroucnou milosti obdržuje.«

»Poselkyně starých příběhů,« od Beckovského II. díl, ve 3. svazku, na str. 481. (vydáno dědictvím sv. Prokopa) uvádí totéž jen s tím rozdílem, že letopočet dle Beckovského jest 1468. Týž dále praví, že r. 1673 připsán jest na obraze následující nápis, který také tento rok vypodobňuje: »ZázračnI PannI obraz, kterI se naD MIěšťIanI WznášeL a zkrze VhrI ranIen jest.«

K tomu připsáno jest rythma:

Tys' Panno měšťany chránila,
proti pohanům bojovala;
chraň nás před hlízou, válkou, hladem,
od nepřátelův ať nepadnem'.

Nápisu toho pro opravy nastalé více spatřiti nelze. Pamětní kniha dále též vypravuje zbožnou pověst, že obraz přinesen byl z Uher a malíř, jenž sem přišel a obraz okresliti chtěl, co za dne učinil, přes noc smazané spatřil, tak že s nepořízenou zpět se navrátiti musil. Tento malíř prý též z Uher pocházel.

Poloha chrámu jest od severu k jihu. *Vnitřní délka ko-*

*) Pamětní kniha děkanství v Ústí nad Orlicí.

stela obnáší 26 víd. sáhů a 8' šířka 8° v lodi 4° a 4' v presbyteriu. *Sakristie* tvoří obdélník 3° 3' dl. a 2° 2' široký. *Sloh* jest jednoduchý s klenbou do kruhu. *Vchody* jsou tři, z nichž postranní vedou do síní pobočných. *Průčelí* nese *věž* 25 ½° vysokou, na níž nachází se střecha podoby cibulovité s lucernou, *v báň měděnou* končící. Tato jest ozdobena monogramem Maria a orlicí s rozpjatými křídly. Báň tato, která jest darem tkalcovského cechu, byla dne 23. září 1776 slavně vyzdvižena a zasazena. *Průčelí chrámu* ozdobeno jest pěknými kamennými sloupy, *sochami* sv. knížat apoštolských, symboly naděje a lásky, znakem knížecím a balkonem. Uvnitř má chrám 7 *oltářů*, z nichž ten, jenž milostný obraz nese, jest pobočným na *levé straně*.

Obraz sám jest dřevěný, na 1 m. 50 cm. vysoký a 1 m. široký. Představuje Bohorodičku s Ježíškem na pravé ruce, stojící na měsíci a zeměkouli květinami (růžemi) poseté. Čtyři andělové, dva u hlavy, dva u nohou, dotýkají se jí, jako by ji nesli. Anděl po pravici drží v ruce jablko, po kterém Jezulátko ruku vztahuje. Půda jest zlatá a obě postavy ozdobeny jsou korunami stříbrnými a pozlacenými, darem to votivním. V pozdější době ozdoben byl obraz zlatými řetězy a drahokamy. První malíř, Ignác Lex, měšťan brněnský, jenž oltář nový pro tento obraz polychromoval a zlatil, tu také zemřel, dokončiv život r. 1781, u věku svém 53 let; pochován byl v kostele ústeckém pod chorem na levo, v lodi chrámové. Též první děkan Mosbender, v kostele blíže presbyteria, byl pohřben.

Chrám tento chová veliký kalich s emailovými obrázky, monstranci, ciborium a pacifikál, vše ze stříbra a polodrahokamy ozdobené, slohu barokového, dary to bývalého preláta Augustina Paukerta na Karlově v Praze, rodáka ústeckého, jenž po zrušení klášterů za císaře Josefa II. v sousední farnosti Dolních Libchovicích zemřel. Mimo to nalézá se tu pěkný ornát vyšívaný a kostelu darovaný Magdalenou Rettigovou, českou spisovatelkou.

Zvony na věži jsou: sv. Václav 15q těžký s nápisem: »K cti a chvále Pánu Bohu Všemohoucímu, léta Páně 1536 tento zvon dělán jest, skrze mistra Jindřicha Litomyšlského, do města Oustí n. Orlicí, za úřadu staršího: Jiříka Hillara.« Druhý: Maria 12q těžký s latinským nápisem: »Ke cti a slávě Boha Všemohoucího a Panny Marie na nebe vzaté, zvon tento slit jest na náklad obce Oustí nad Orlicí od mistra Ondřeje v Hradci r. 1500. Třetí, »Median« zvaný nese nápis: »Fusa est per Magistrum Andream anno Domini 1473. Domine celsissime, rex gloriae, da pacem ecclesiae.« (Ulit jest od mistra Ondřeje L. P. 1473. Pane Nejsvětější králi slávy, dejž mír církvi!)

Mimo tyto tři zvony má chrám tři menší bez nápisů.

Poutní slavnost koná se na den Nanebevzetí Panny Marie, dne 15. srpna. Počíná prvními slavnostními nešporami a v den slavnosti děje se slavná bohoslužba, pro Čechy a Němce zvlášť. Odpoledne vede četné duchovenstvo slavné processí k soše Rodičky boží na náměstí, při čemž zvláště imponuje dlouhá řada mužů a spolků; denně pak, po celou oktávu slavnosti konají se litanie se sv. požehnáním.

Processí sice již dávno do poutního chrámu toho nedocházejí, ale za to jednotlivci putují sem z celého okolí, tak že jen komunikantů lze ročně napočítati až na 12.000, což nejlépe i o hojné návštěvě tohoto posvátného místa nasvědčuje.

Ostatně má Ústí nad Orlicí ještě jinou vzácnou památku. Jest to *křížová cesta* na blízkém vrchu řetovském, o jejímž založení vypravuje ústecký učitel Emanuel Karel Zeiner ve svém spisu »Město Ústí nad Orlicí« následovně:

»Roku 1753 tkadlec jakýsi jménem Augustin Andres vstal za noci a domnívaje se, že jest k ránu, s plátnem na cestu do lesa se vydal. Došed v ta místa, kde nyní kaple božího hrobu stojí, slyšel, že teprve dvanáct hodin bije. I vzav plátno, pod hlavu si je položil a usnul. V té chvíli zdálo se mu, kterak vidí processí touto cestou od jednoho zastavení ke druhému putovati. Napotom prý zjevila se mu i neznámá paní, která jej vybídla, aby tu cestu křížovou zřídil, že mu nápomocná bude. Ježto Andres byl člověk ne právě zámožný, zrazoval jej od podniku toho i sám tehdejší děkan, ale tkadlec, nedav se odstrašiti, u biskupa svolení si vymohl a pomocí četných dobrodinců úmysl svůj uskutečnil.«

Leč z této původní cesty křížové zbyla pouze podnes toliko poslední kaplička na památku, kdežto ostatní nahrazeny byly jinými v letech r. 1852—1853.

Ústí samo jest město u velice malebném údolí ležící mezi Českou Třebovou a Brandýsem nad Orlicí, které vedle zajímavých dějin může se směle honositi i celou řadou svých rodáků, z nichž dlužno uvésti posledního opata klatovského kláštera Jana Aug. Paukrta († 1791), horlivého buditele českého národa P. Matěje Josefa Sychru († 1830), hudebního skladatele Frant. Pecháčka († 1826) a Aloise Hniličku (nar. r. 1826), P. Josefa Liboslava Rettiga, syna české spisovatelky Rettigové, který, vstoupiv do řádu piaristického, zemřel r. 1871 jako rektor nižší reálky v Nepomuku a jiné. *)

*) Prameny: Zpráva vdp. děkana Antonína Nývlta v Ústí nad Orlicí z roku 1895 podaná církevními odborníky: N. V. Č.

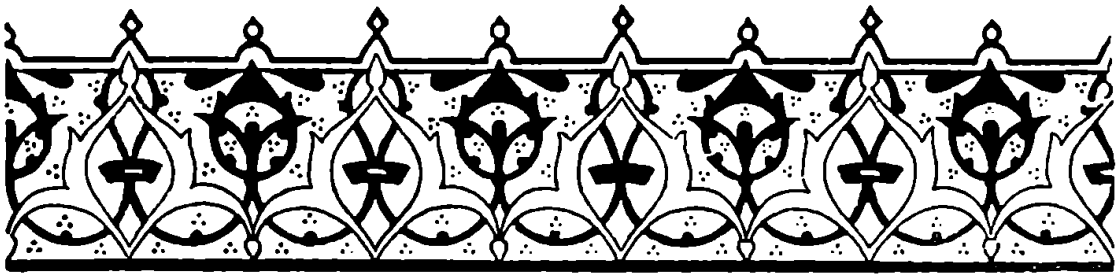

57. Poutní kostel Bolestné Matky boží na Homoli u Cuclavi.

Zcela právem vztahují spisovatelé církevní slova obsažená v Písmě svatém »a v lidu svém zakořenila jsem se« na Matku boží. Úcta Marianská splynula tou měrou s katolickou církví, že si jí ani bez kultu Marianského představiti nedovedeme, a proto také s tolika svatyněmi Královně nebes posvěcenými shledáváme se ve všech katolických zemích a zvláště v milé vlasti naší.

A úctu tuto neprokazoval Matce boží snad jen prostý lid, ale i četná katolická šlechta, jak jistě i naše kniha dokazuje a svědčí i památka zbožné Terezie Eleonory hraběnky z Ugartu, která na sklonku sedmnáctého věku sídlila na zámku v Borovnici, nacházejícím se nedaleko města Ústí nad Orlicí, ve farnosti sudslavské. (Sudslav = zkomolenému Cuclav.) Tato zbožná dáma byla věru neobyčejnou ctitelkou Matky boží. Každý svátek Marianský byl jí slavným dnem a tak významným, že neopomenula jíti ke správě boží a ke stolu Páně a den co den modlívala se u večer i ráno se služebnictvem svým růženec ke cti a slávě Marie Panny, již tak vroucně milovala, jak to jen srdce lidské může dovésti.

Aby úctu Marianskou i v srdci okolního lidu roznítila, umínila si, že postaví nádherný chrám na Homoli, opodál sídla svého. Tenkráte nenacházela se tam ovšem ještě ves, neboť chlum byl až do té doby holý, a proto také někteří chlumkem jej nazývali.

Sotva že obdržela povolení ke stavbě, bylo dílo započato slavným položením základního kamene a v krátkém čase svatyně dobudována a posvěcena tehdejším biskupem královéhradeckým Janem Františkem Milčínem z Talemberka ke cti a slávě Bolestné Matky boží. Slavnost sama trvala po tři dny, a to dne 12., 13. a 14. května r. 1692.

Avšak zbožné zakladatelce zdál se býti kostel příliš prostý, a proto hleděla jej, jak mohla, vyzdobiti.

Proto r. 1696 přistavěny byly k němu nákladem zbožné paní Terezie Eleonory z Ugartu, rozené hraběnky ze Žďáru, i schody o 150 stupních podle počtu »zdrávasů« celého růžence a v r. 1767 byly na schodech těchto postaveny i sochy: blízko kostela socha Pána Ježíše a Panny Marie, dole sochy sv. Vojtěcha a Linharda, sv. Vincence Paulánského, sv. Antonína Paduánského, sv. Jana z Mathy a sv. Felixe z Valois (Valoa). Mimo tyto postaveny byly na schodech i sochy andělů, jež drží ve svých rukou nástroje mučení Páně.

Jak vypravuje tradice, stály tyto schody a sochy o dvě grešle více než kostel celý.

Lid zbožný přilnul záhy k této svatyni, již zbožná zakladatelka před svou smrtí nadáním obmyslila. Důvěra k Rodičce boží homolské, jak nasvědčuje pamětní kniha, rostla den ode dne, a proto také mnozí sem na toto posvátné místo putovali z celého kraje. Zvláště dálo se tak v strastiplných dobách, kdy Bůh metlami války a morem trestal.

Také i v r. 1832 brali zbožní křesťané útočiště k Panně Marii Sedmibolestné na Homoli. Roku toho totiž řádila v celém okolí cholera: v Chocni, Vysokém Mýtě, Litomyšli, Vamberku, Rychnově i jinde. Farní však osada sudslavská byla před tímto zlým hostem uchráněna, a to zajisté, jak pamětní kniha dí — ochranou Rodičky boží.

Bohužel ani tento chrám neušetřily různé nehody. Tak již r. 1740 byla věž prudkou vichřicí vyvrácena a r. 1864 kostel docela vyhořel, avšak znovu byl opět zbudován a opraven.

Nyní konají se v chrámě tom, v jehož okolí vznikla i víska, služby boží každou druhou neděli, na všecky svátky Marianské a též velmi často o všedních dnech.

Pouť slaví se na Homoli třikráte ročně: v pátek po Smrtelné neděli (malá pouť); o třetí neděli po Velikonocích (hlavní pouť) a o svátku Narození Panny Marie.

Pravidelné poutní průvody přicházejí sem každoročně z měst: Ústí nad Orlicí, Rychnova nad Kněžnou a Kostelce nad Orlicí a pak ze všech téměř okolních farních osad. Celkem do

roka lze napočítati víc jak 20 processí, která sem se zbožnou myslí a posvátnou písní na rtech přicházejí.

Kostel Bolestné Matky boží na Homoli jest zbudován ve slušné vlašské renaissanci *o jedné věži* ke straně severní, jež kryta jest mírně vydutou střechou se štíhlým zakončením. Kolem vine se *hřbitov* obehnaný zdí, u níž stojí kostnice. *Nad schody* před portálem kostela stojí *dvě kapličky*. V jedné jest *oltář sv. Jana Křtitele* — v druhé *sv Anny*. Ježto bylo nebezpečí, že věž zvony neudrží, byla r. 1805 pořízena *zvonice*, v níž nyní zavěšeny jsou *dva zvony*: větší váží 40 centů a jest zasvěcen

Poutní kostel na Homoli.

Panně Marii Bolestné; zvon menší váží 24 centů a jest zasvěcen sv. Anně; oba byly ulity r. 1693.

Avšak vstupme již dovnitř. Mile překvapí nás soulad a čistota tohoto posvátného a tak útulného místa.

V nevelikém *presbytáři* vypíná se *hlavní oltář* dosti značných rozměrů, na němž v samém středu nad tabernákulem umístěna jest, jakoby v kapličce, *socha Bolestné Matky boží*, jež sedíc drží na klíně svém s kříže sňatého Spasitele světa Socha Marianská jest dosti slušně řezána a přioděna v šat. Kolem vznáší se menší sošky andílků.

Oltář tento, který jest až příliš ozdobami přeplněn, postaven byl r. 1779 z příspěvků dobrodinců.

V presbytáři pod vítězným obloukem stojí na straně evangelijní *kazatelna*, dle všeho z doby novější.

Mimo hlavní oltář stojí v kostele ještě *dva poboční*, střízlivěji stavěné. Onen na evangelijní straně u kazatelny zasvěcen jest božskému *srdci Pána Ježíše*, na epištolní — *sv. Josefu*. Na obou stojí pěkně řezané *sochy* — Krista a sv. pěstouna Páně.

Tyto oltáře postaveny byly r. 1888, ježto původní při zmíněném požáru v r. 1864 značně byly poškozeny. *Stěna nad*

Vnitřek chrámu na Homoli.

nimi pnoucí se až ke klenbě jest bohatě zdobena pěknou *prací štukatérskou* a chrám celý v nedávné době péčí duchovní správy slušně byl znovuzřízen a vymalován.

Na stropě souměrně klenutém nachází se *malby* Neposkvrněného Početí Panny Marie, Zvěstování a Navštívení Panny Marie a obrazy andělů.

S posvátným zanícením opouští jistě každý z poutníků místo toto posvěcené Matce boží Bolestné, která spolu se Synem svým trpěla za nás a za naše viny, že právem toho zasluhuje, aby jí věčně žehnalo veškeré pokolení lidské, jak činí zbožný lid sem putující, který Matku boží pozdravuje slovy tklivé písně:

Maria, Maria! nad slunce jasnější,
nad měsíc krásnější,
nad perly vzácnější,
Maria!

Budiž vždy slaveno
přesladké Tvé jméno,
na nebi — na zemi,
Maria! *)

---

*) Prameny: Orth a Sládek: Slovník topogr. Sedláček: Hist. slovník. Sommer: Zpráva farního úřadu v Cuclavi. Zpráva dp. kaplana Fr. Berana a j.

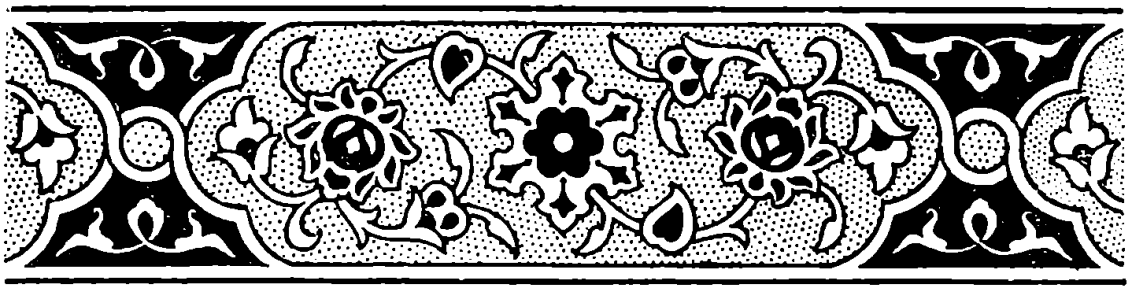

58. Poutnický kostel na hoře Marianské u Čermné.

Nad městečkem »Čermnou« (německy Böhmisch-Rothwasser) vypíná se as půl hodiny cesty na jih pahrbek, který až do nedávna nazýval lid »Čepovou horou«, leč dnes nejmenuje ji jinak nežli »horou Marianskou«.

Na této hoře, vlastně vrchu (ježto výška jeho jest neveliká), shromažďovali se již od r. 1790 poutníci, kteří z tohoto vůkolí putovali do »Maria Celly«. Zde naposledy poklekli, zde naposledy se modlívali, než překročili hranice své vlasti, aby Bůh na přímluvu své Rodičky chránil je ode všeho zlého a dal jim šťastně navrátiti se zpět pod rodnou střechu.

Mezi poutníky těmi býval již od dětských let Leopold Fiala, syn zbožných rodičů z Ústí nad Orlicí, a jakýsi rolník František Čepa, který častěji vídal plápolati na vrchu tomto podivné světlo, jakoby záři nebeskou. To pohnulo jej, že na vrcholi tohoto pahrbku *kříž* postavil, založiv i přiměřenou fundaci na jeho udržování, což stalo se na počátku předešlého století (kolem r. 1810).

Lid z vděčnosti k tomuto muži nazýval od té doby pahorek tento horou Čepovou, ale událost pozdější změnila i toto jméno.

Vypravuje se totiž, že r. 1814 jel tudy Antonín Keprt, jenž vezl mlýnský kámen z Pruska na Moravu, chtěje doraziti na nocleh do Třešňovce, ač už se notně setmělo. V tom vůz se skácel na něho tak, že se nemohl ani hnouti. Keprt

ocitnuv se v nebezpečí života, vzýval Pannu Marii cellenskou, k níž v životě několikrát putoval, o pomoc, a hle! Jak pověst dí, ukázala se mu Královna nebes a mlčky zdvihla vůz osvobodivši zbožného mnže, jenž rok co rok do Maria Celly putoval až do své smrti.

Zmíněný již Leopold Fiala podnícen touto událostí, postavil na tomto místě *sloup pod lipou s vyobrazením Matky boží cellenské*, kamž zbožní lidé od té doby putovali.

Poutní chrám na Marianské hoře u Čermné.

R. 1864 zbudován byl na místě tom i *kostelíček* pro 200 lidí s povolením nejd. konsistoře královéhradecké, zasvěcený dnes ke cti a slávě Nejsvětější Trojice. V hořejší části oltáře umístěn byl i onen Marianský *obraz*, který se sloupu byl sňat. Svatyně tato vysvěcena byla ještě zmíněného roku místním farářem Josefem Tupcem.

Ale ježto ukázala se malou, ponechán byl starý kostelíček jako presbytář a k němu přistavěna byla *větší loď o třech*

oknech s každé strany a věží nad portálem. V lodi zbudována byla kaple cellenská a do ní přenesen i známý nám již obraz Marianský s oltáře hlavního, kde ve výši se ztrácel.

Zbožný zakladatel František Fiala opustiv rodiště své v Ústí nad Orlicí, vystavěl si na tomto posvátném místě domek, kde netoliko dokončení a posvěcení zvětšeného chrámu se dočkal, což stalo se 8. září na svátek Narození Panny Marie r. 1875, ale kde i 25. září r. 1881 umřel po zbožném životě, v stáří 61 let.

O svatyni tuto starají se nyní dva terciáři, jimž se z nadace Fialovy dostává zaopatření.

Hlavní pouti konají se tu na svátek Nejsvětější Trojice a svátek Narození Panny Marie; leč přes to i na jiné svátky bývá tu poutníků dosti Péčí a příspěvky jejich postavena byla před nedávnem i *křížová cesta* o 14 zastaveních, která dne 26. září slavně byla posvěcena.

Na sever od kostela upevněn jest zesnulým již dnes Fialou nad mohutnou lipou *obraz Sedmibolestné Matky boží*, u něhož z pravidla zbožní příchozí loučí se s tímto místem, které i my k vůli úplnosti jsme sem zařadili, abychom ukázali, že Matka boží má své ctitele všude, a to ve všech krajích naší drahé země, přese všecku nepřízeň těch, již všecku víru už dávno ze srdce vypudili.

I ty k sobě přiviň, Paní mocná, a Orodovnice všech lidí!

59. „Na horách," poutní kaple Marianská u České Třebové.

Asi půl hodiny na západ od České Třebové nachází se poutnické místo, prostě zvané »Na horách«, kde zbudována jest kaple ke cti a slávě Panny Marie Pomocnice.

Jako na jiných poutních místech, tak i na tomto prýští silný *pramen zdravé vody*, jíž lid připisoval zázračné účinky ode dávna. A protože zbožnost učí i vděčnosti, zavěsil kdosi z uzdravených na strom *obrázek* Bohorodičky. Avšak to nepostačovalo nábožným křesťanům a ctitelům Marianským, a proto pomýšleli na to, postaviti malou aspoň svatyni a zasvětiti ji Královně nebes.

Aby toto mohlo se státi skutkem, upevněna byla záhy na místě tom i pokladnička, do níž příchozí házeli dárky plni obětavosti. Avšak, jak *pověst* vypravuje, jakýsi muž, jménem Jakub Pivoňka, zle toho využitkoval a schránku vyloupil, aby peníze na stavbu kaple věnované prohýřil. Než sotva že tak učinil, oslepl na obě oči. Tímto neštěstím zhroucen přišel k sobě a peníze na své místo narátiv dal se na pokání, den co den tu trvaje na modlitbách a zrak svůj umývaje léčivou vodou. A hle! Bůh slitoval se nad ním na přímluvu nebeské Panny, již dnem i nocí o pomoc vzýval, tak že opět byl uzdraven ze své slepoty.

Touto pověstí o Pivoňkovi nabylo toto místo i s pramenem léčivé vody tím větší úcty u poutníků, kteří se sem jednotlivě ubírali.

Mezi těmi byl i jakýsi tesař Mikuláš, který prý divný měl sen. Zdáloť se mu, že zjevila se mu Maria Panna vybízejíc jej, aby u pramene svatyni jí vystavěl. Zbožný tento muž upo-

slechnuv tohoto pokynu dal se do stavby šestihranné *dřevěné kapličky*, již r. 1744 také dokončil.

Od této doby pouti »Na hory« vzmáhaly se ještě více.

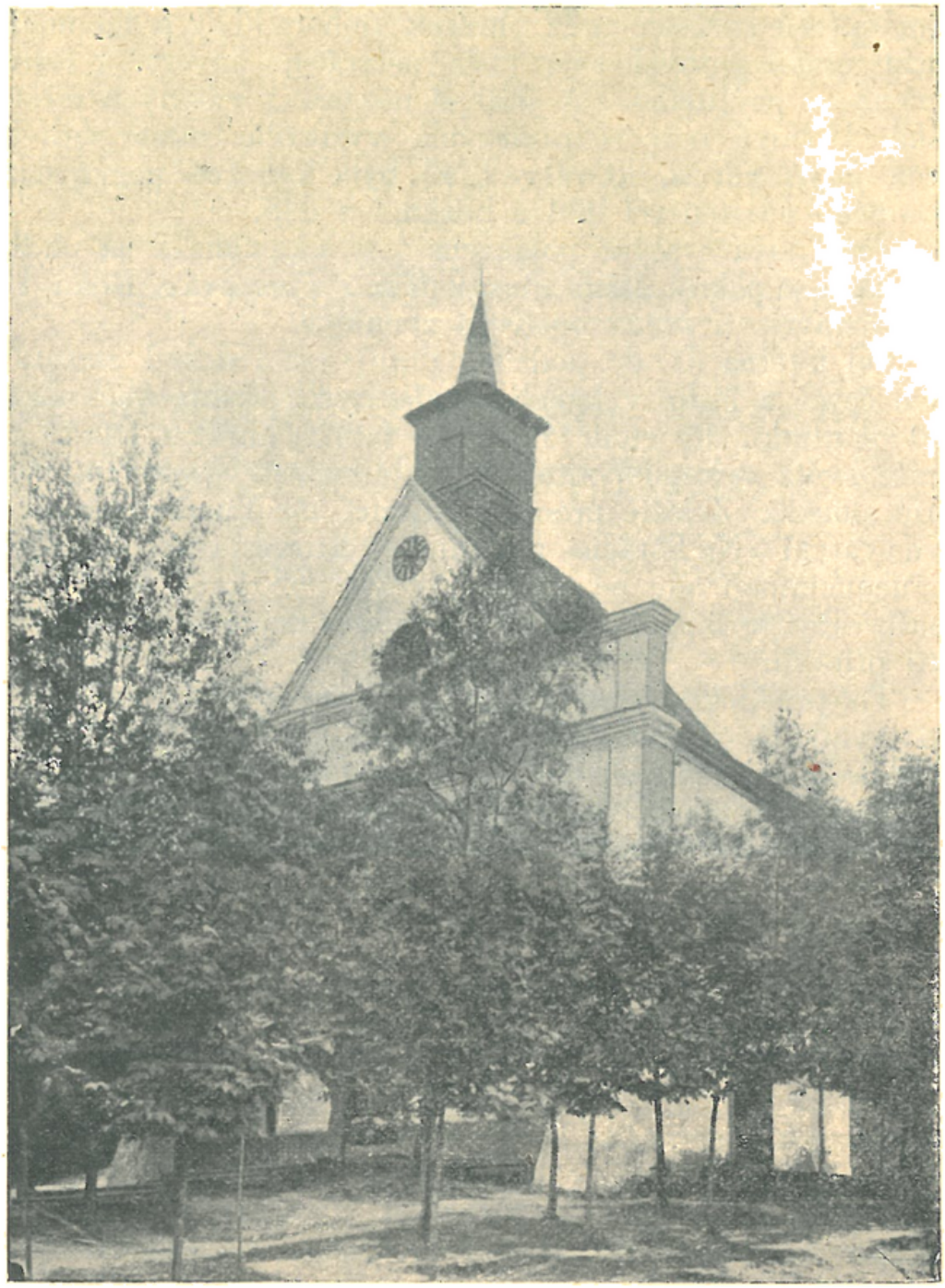

Poutní kaple Marianská »Na horách«.

Zpráva o tom poslána do Říma a papež Pius VI. nadal tuto kapli zvláštními odpustky r. 1777.

Putoval-li »Na hory« lid až dosaváde jednotlivě, činil tak od této doby i v processích, kterážto však v době josefínské

značně byla obmezována. A že nechodí neštěstí samo, stalo se v témže čase, že kaplička vyhořela až do základů.

S pláčem přijímal okolní lid zprávu tuto o zkáze svatyně, byť jen prostičké, avšak přece mu tak velice drahé a milé. Na strom opětně zavěšen nový obrázek Bohorodičky a lid nedbaje zákazu uřadů putoval sem stále, neztráceje důvěry v léčivost pramene tu prýštícího. A ježto i někteří z vážených měšťanů České Třebové o to se zasazovali, vystavělo město toto jako patron *kapli novou*, která r. 1839 byla konečně posvěcena za ohromného účastenství lidu z blízka i z dáli.

Tato nová svatyně postavena jest z kamene a na oltáříku jejím stkví se pěkný *obraz Panny Marie Pomocnice*. Roku 1858 byla přistavěna i *vížka* opatřená zvonkem.

Od května až do podzimu putuje sem dosud zbožný lid velice četně a ještě v letech osmdesátých přistupovalo víc jak 2000 poutníků ke stolu Páně ve farním chrámu Páně, ježto se mše svatá v kapli poutní jen na slavnost Navštívení Panny Marie sloužila Zvláště processí putující do Vambeřic zastavují se ve svatyni »Na horách«. a přednášejí tu své prosby, ano poutníci neopomínají ani na zpáteční cestě pobožnost svou tu vykonati, aby v láhvi něco dobré vody domů s sebou z této pouti přinesli.

Toť prostičká historie tohoto posvátného místa, nad niž daleko vynikají dějiny vlastního města České Třebové, jehož původ sahá do dávných dob. V 13. století náležela Česká Třebová klášteru zbraslavskému, který ji r. 1357 s biskupem litomyšlským za jiný majetek vyměnil; farní kostel v nynější podobě zasvěcený sv. Jakubu zbudován jest v letech 1794—1801 knížetem Aloisem z Lichtenštejnu.

60. Vojslavice s poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie.

Dvě hodiny cesty od kláštera želivského, který náleží premonstrátskému řádu, strměla druhdy směrem severním tvrz při dědině Vojslavicích zbudovaná, která náležela rytířům Vojslavským z Vojslavic, již tu na pravém břehu řeky Želivky své sídlo měli.

Ves pod hradem byla roku 1550 povýšena na městečko, ale již roku 1599 byla opět pouhou vsí náležejíc ke statku želivskému. Později statek i Vojslavice dostaly se v držení kláštera strahovského (r. 1622) a po rozdělení premonstrátského řádu byly k želivskému klášteru přivtěleny, kamž náleží podnes.

Ve Vojslavicích stával od nepamětných dob kostel, při němž zřízena byla i fara, která se r. 1350 připomíná v počtu far v dekanátu řečickém. Není pochyby, že katoličtí farářové musili záhy ve válkách husitských ustoupiti kněžím strany kališnické, kteří tu služby boží konali a v sedmnáctém století lutheránskými kazateli nahrazeni byli.

Avšak již r. 1622 dal Kašpar Kvestenberk, opat želivský, kazateli lutheránskému výpověď, od kteréžto doby faru vojslavickou faráři z kláštera želivského spravují až po dnešní dny, s tím toliko rozdílem, že někteří z nich s počátku sídlili v Senožatech. Teprve kolem r. 1700 ve Vojslavicích opět samostatná duchovní správa zřízena byla.

Jak pamětní kniha želivská vypravuje, vyhořel starý kostel, který stál na hřbitově, r. 1680. S ním popelem lehla i dědina, a proto možno bylo vystavěti nový a větší chrám teprve roku

1720, který roku následujícího byl i uvnitř zařízen a požehnán tehdejším farářem P. Augustinem Janouškem, a to dne 5. června.

Slavného posvěcení dostalo se kostelu teprve 26. září r. 1723 ke cti a slávě Nanebevzetí Panny Marie.

Netrvalo to dlouho a svatyně tato stala se oblíbeným cílem mnohých poutníků, ježto r. 1733 postavena byla tehdejším opatem Danielem Schindlerem na hlavní oltář kostela vojslavického soška Panny Marie, kterou lid dosud u veliké úctě chová.

O původu této sošky vypravuje knížka »Uzdravení nemocných«, vytištěná Jiřím Kinclem v Kutné Hoře r. 1743, následovně: Léta Páně r. 692 daroval svatý Otec Sergius Vilibrodovi, svatému a knězi anglosaskému, požehnání k apoštolskému působení mezi Frisy pohanskými v Holandsku. Obrátiv jich s pomocí boží na víru Kristovu pomazán jest Vilibrod v Římě na arcibiskupa při hlavním chrámě utrechtském v nadřečeném Holandsku. Týž svatý blahověst vystavil v chrámě výše jmenovaném sošku Rodičky boží z ostatků slepenou k veřejnému uctění. Posvátný obraz rozněcoval po drahné doby srdce křesťanská k důvěrnému vzývání a následování Rodičky boží, kterouž Duchem svatým řízená církev pomocí křesťanův a zrcadlem ctností býti učí. Ale požár bludným učením Lutherovým a Kalvínovým rozdmychaný zpustošil také Holandsko. Líté posvátných obrazů bourání jako hukot valící se bouře hrozilo okolo r. 1645 i utrechtskému chrámu Páně, při kterémž tu dobu Samuel Scheidt kostelnickou službu konal. Tento obávaje se zneuctění sošky, v bytě svém ji ukryl. Byl také svrchovaný čas. Zástup obořiv se na slavné památky umění katolického, je zohavil a rozdrobil.

Samuel Scheidt vystěhovav se do Amsterodamu nepřestal před zachráněným obrazem (soškou) Matky boží se modliti. Umíraje odkázal ji synu svému, který ji dědictvím přejal, a opět synu svému (vnuku prvě jmenovaného) ji odkázal. Ten však stav se protestantem sošku zastrčil, aby ji nikdo nespatřil, kde ležela až do míru utrechtského r. 1713, na němž mocnosti se smlouvaly. Tou dobou vypravil Mich. Achac svobodný pán z Kirchenu, pán na Heralci a Humpolci, jakožto posel císařský v právích velmi zběhlého kněze Daniela Schindlera, sborníka želivského, z Utrechtu do Amsterodamu, kde se týž duchovní s Janem Scheidtem seznámil a domácnost jeho navštívil. Jan Scheidt ukazuje hosti svému všelijaké památnosti, přinesl naposledy i sošku svatovilibrodskou, kterou premonstrát Daniel Schindler si vyprosil pro sebe po dlouhém přemlouvání a ji později i do Želiva odvezl. Byv zvolen opatem, daroval sošku tuto do kostela vojslavického, kdež ji na svátek Nanebevzetí

Panny Marie r. 1733 postavil doprovázen ze Želiva slavným průvodem

Od té doby stal se chrám vojslavický místem poutnickým. Milostná soška ověšena byla záhy klenoty a drahocennými dary votivními, které z rozkazu vlády r. 1784 byly prodány . . .

Toť asi krátký obsah zprávy, kterou o této sošce Marianské vypravuje v knížce své zvěčnělý farář Jiří Kincl a co později i jiní po něm opakovali.

Avšak nejnověji zjištěno jest, že historie sošky stále uctívané jest zcela jiná. Byloť v r. 1902 nade vši pochybnost zjištěno, že zmíněná soška není soškou svatovilibrodskou, nýbrž pouhým napodobením známého obrazu Panny Marie de Foya, uctívané v Notredamu nedaleko města Dinantu.

Úctu k této sošce, která nikterak není totožnou se soškou svatovilibrodskou, rozšiřovali jesuité po celém světě a také v Čechách a to: Chomutově, Hradci Králové, v Praze u sv. Mikuláše i jinde.

Zmíněný Jan Scheidt, o kterém staré listiny i spisy praví, že byl protestantem, nemluvil tudíž pravdu, buď že nedovedl, anebo že neměl dosti čistého úmyslu.

Totéž, co tuto pravíme, vypráví i zpráva podaná klášterem želivským Marianské výstavě v Praze i jsme tudíž v té věci za jedno, jako vdp. P. Rejzek S. J., který věc pečlivě vyšetřoval.

Nynější dosti prostranný *chrám* jest veskrze do okrouhla sklenut. *V lodi* jest šest a v presbytáři čtyři *okna*. *Na klenbách* lze zříti překrásné *fresky*, které vyznačují jednotlivá tajemství z litanie lorettánské. Malby tyto jsou dílem strahovského premonstráta P. Siarda Noseckého, který na nich pracoval v letech 1741—1743.

Hlavní oltář byl r. 1775 obnoven a ozdoben *novým obrazem* Nanebevzetí Panny Marie Josefa Stamice, měšťana německobrodského, a jest celkem dosti slušného provedení. *Nad tabernákulem* nachází se již zmíněná *milostná soška Rodičky boží*. Na hlavě má korunku a tak i Ježíšek, jenž v ruce zeměkouli drží. Soška celá jest jen 18 cm. vysoká.

V kostele vojslavickém na všecky svátky Marianské jest dosti příchozích z blízkých osad a na svátek Nanebevzetí Panny Marie přichází sem i processí, z nichž nejslavnější bývá ono želivské, jemuž v čele kráčí i sám opat v průvodu kněží.

Jinak pouti do Vojslavic slábnou v poslední době čím dále tím více, což těžce nese zajisté srdce každého ctitele Marianského z tohoto okolí. *)

*) Památky archeol. 1858—1859. Uzdravení nemocných. Kutná Hora 1743 Zpráva kláštera želivského Mar. výstavě. Zpráva farního úřadu nedošla.

61. Přeloučský kostelíček Navštívení Panny Marie na hřbitově.

Na hřbitově přeloučském, který rozkládá se na utěšeném návrší směrem východním od města, stojí neveliká svatyně, posvěcená ke cti a slávě Navštívení Panny Marie, která neobyčejně četně bývá navštěvována zbožným lidem. Ti, kdož sem přicházejí, nečiní tak pouze proto, aby u hrobů svých drahých si zaplakali, ježto je sem vede i důvěra k milostnému obrazu Královny nebeské, který na hlavním oltáři jest zavěšen.

O vzniku tohoto kostelíčka vypravuje pamětní kniha přeloučské fary asi následující: Hraběnka Anna Marie z Rozdražova, rozená ze šlechtického rodu Berků z Dubé a Lippého, jež r. 1663 zbožně život svůj dokonala, měla u veliké úctě starý obraz Matky boží, který ve své závěti, dosud uchované ve farním archivu, odkázala s jinými ještě věcmi své komorné Voršile Lorencové za věrné její služby.

Zbožná dědička tato často se před tímto obrazem modlila, jak to činila i její zvěčnělá paní za svého života. Když však i Voršile Lorencové bylo se s tímto světem rozloučiti, odkázala obraz ten opět svému strýci Janu Adamovi Lorencovi, který kaplanoval v mladých letech na Kutných Horách, později v Pardubicích až se do Přelouče r. 1678 za faráře dostal a tu až do roku 1692 horlivě působil.

Stalo se, že r. 1680 zuřil zhoubný mor po celé širé vlasti naší, který zachvátil i faráře Lorence, jenž hojně umírajícím svatými svátostmi až do zemdlení přisluhoval. Horlivý kněz

vida, že podléhá zhoubné nákaze, vrhl se na kolena před zděděným obrazem a Matku boží snažně za přímluvu i uzdravení prosil. Spolu učinil slib, že, bude-li jeho prosba vyslyšána, obraz k veřejné úctě lidu vystaví a zvláštní svatyni pro něho zbuduje.

A hle, sotva že své útočiště k Panně Marii vzal, již cítil, kterak opětně sil nabývá a vředy s těla jeho mizí. Dosáhnuv v brzku zotavení úplného, hleděl pln vděčnosti slibu danému dostáti. Za přispění městské rady přeloučské dal se do stavby

Panna Maria přeloučská.

dřevěné kaple na místě, kde nyní hřbitov stojí, která záhy byla dobudována a posvěcena. Na oltář v slavném průvodu donesen byl i zmíněný již obraz Marianský, před nímž s dovolením biskupa sloužena byla občas i mše svatá.

Skoro současně byl kolem nové kaple zřízen i hřbitov, kde Přeloučtí ukládali mrtvá těla, zvláště těch, které neúprosný mor do hrobu sklátil.

Avšak brzy začal si lid vyprávěti o světlech, která za tmavých nocí kol svatyně se zjevují. Zvěst tato, jakož i vděčnost, že konečně mor pominul, dala podnět k tomu, že kaple tato byla stále četněji zbožným lidem navštěvována a konečně novou, z kamene zbudovanou, nahrazena. Stavbu provedl bohdanečský stavitel Stanislav Vipl; k dokončení díla přispěli různí dobrodincové, z nichž dlužno uvésti městskou radu přeloučskou, paní Sabinu Lukaveckou z Lepějovic a hraběte Šporka z Městce Heřmanova.

Hlavní oltář postaviti dal svobodník Jan Cikán, majitel statku v blízkém Štěpánově, a mešní roucha různí dobrodincové.

Kostel Navštívení Panny Marie v Přelouči.

S povolením knížecí arcibiskupské konsistoře byla nová svatyně r. 1684 zakladatelem a farářem Janem Lorencem posvěcena ke cti a slávě Navštívení Panny Marie, jak nápis na zvonu dosud dokazuje.

Nynější podobu svou dostal kostelíček svatopolský v letech od 1880—1884 hlavně přičiněním p. faráře Fr. Hajzlera, jenž sám dobrým příkladem předcházeje neustal hledati dobrodinců, až dílo dokonané uzřel. Roku 1880 postaven byl od Ant. Suchardy, sochaře v Nové Pace, nynější hlavní oltář; náklad na něj v obnosu 1150 zl. r. č. věnoval emer. farář vilímovský a rodák přeloučský dp. Michael Šafránek.

Roku 1881 přistavěny byly i obě věže v průčelí kostela a uvnitř svatyně pořízeny dva postranní oltáře sv. Anny a sv. Ludmily.

Roku 1884 slavena byla v tomto chrámu Páně 200letá památka svatopolského kostela, na jejíž oslavu založeno bylo bratrstvo nejsvětějšího srdce Panny Marie, sloučené s bratrstvem svatopolským. Účastenství zbožného lidu bylo ohromné, přesahovalť počet věřících 15.000, z nichž valná část i ke stolu Páně přistoupila.

Tolik považovali jsme za svou povinnost napsati o přeloučské svatyni, která, byť nebyla místem poutním v pravém slova smyslu, přece zmínky v díle tomto zasluhuje, a to tím více, ježto vypravuje se o mnohých milostech, které před obrazem Matky boží uděleny byly věrným ctitelům Marianským v dobách nejrůznějších, jak to různé listiny četnými svědky podepsané dokazují.

Přelouč náleží k nejstarším místům v Čechách. Byla původně pouze vsí, která r. 1086 náležela klášteru opavskému, avšak již roku 1261 připomíná se jako město, jež král Přemysl právem kolínským a kouřimským obdařil.

Vedle svatopolského kostelíčka má Přelouč i svůj farní chrám sv. Jakuba staršího, který v r. 1884 byl obnoven a posvěcen.

Fara přeloučská připomíná se již r. 1350, ač zajisté byla zřízena dávno již před tím.

Že tu stará zbožnost a důvěra k Matce boží nevymřela, toho důkazem jest krátká historie tohoto posvátného poutního místa našeho.

62. Svatoanenská studánka u Skutče.*)

V úžlabí mezi Přibylovem a Štěpánovem na půdě špitálu skutečského leží samota »Sv. Anna«. Zřídlo pod kostelíkem zvalo se původně »Zlatá studánka«. Kaplička nad »Zlatou studánkou« povstala následkem objevení se cholery v Čechách již roku 1831 a byla v červnu 1832 slavně posvěcena. Ale malá ta kaplička těšila se takové návštěvě se strany poutníkův, že nestačila, i přistavěna roku 1836 a téhož roku v červenci zasvěcena prostrannější přístavba s vížkou.

Před několika lety kaplan skutečský dp. Bartoš opět novou sbírku učinil na kapličku, a tu opravena znovu a uvedena v nynější utěšený stav.

Ku konci července každého roku oživne na několik dní údolí svatoanenské. Z blízkého i vzdálenějšího okolí spěchá tudy lid, aby v blízké kapličce poklonil se »matce Panny panen«.

Samota »Svatá Anna« jest roztomilé místečko. Je jako stvořeno k tomu, aby zde zbožný duch rozepjal křídla k letu v světy nadhvězdné. Nad dosti mocným pramenem dobré, zdravé vody, postavena tu teď prostorná a pěkně upravená kaple, zasvěcená máti Matky boží. Nebyla vždy tak rozsáhlá a upravena. Byla to tak ke stráni přitisknutá malá kaple se šindelovou vížkou a zvonkem. Pod ní tekla a teče křišťálová voda. Ta vtéká do blízkého potoka, který vzniká na lukách rychemburských uprostřed skupin parnasií.

Ještě někdy v letech třicátých kryl místo dnešní kaple svatoanenské hustý les. Tenkráte byla veliká neúroda a lidé prý mřeli hladem. I na Štěpánově bylo zle.

---

*) Dle zprávy Ant. Hlineckého, řídícího učitele. Viz R. Z. roč. VI.

Také jistá chalupnice štěpánovská, Marta, která nikdy nebyla bohatá, ale které se z práce rukou přec jen jakž takž vedlo, pocítila všecku tíhu dopuštění božího. Pláč nepomáhal, děti chtěly jísti, chleba nebylo. Marta jiné rady mimo modlitbu nevěděla, zdálo se však, jakoby ani modlitba nepomáhala. Marta všecka nešťastna vyšla do lesa. Zchodila celý les. Konečně octla se v místech, kde stojí nynější kaplička. Tu klesla do husté trávy, sklonila čelo k zemi a zaúpěla vroucně: »Ó, Maria přemilostná, pomoz, pomoz!«

Chvíli tak klečela s hlavou v trávu nakloněnou. Pak zdvihla hlavu — a div, že leknutím neomdlela. Několik kroků před ní jako bílý oblak, a v oblaku v nádechu modravém stojí sama nejsvětější Panna. Mile obrací zraky své ku klečící a pak líbezným hlasem mluví k ní: »Neplač a jdi domů! Najdeš doma dosti jídla. A budeš-li vzývati matku mou, svatou Annu, postarám se ti i dále, aby ti nic nechybělo!«

Zjevení zmizelo. Žena plna radosti i blahých citů poslechla. A když domů přišla, shledala, že zjevení mluvilo pravdu.

Pověst o tom rozhlásila se záhy po celém Štěpánově, ba po celém okolí, a odevšad začali sem choditi lidé, aby v tomto samou Matkou boží označeném místě vyjevovali touhy svého srdce: »Ó, Maria přemilostná! Svatá Anno, matko Panny panen!« — —

Místo zjevení bylo záhy označeno i obrázky, jež poutníci na okolních stromech zavěšovali, zejména obrázky, představující sv. Annu.

Té doby vydal se sem chromec Benjamin, aby vzýval tu pomoc sv. Anny. Svlékl tu svou obuv a ponořil choré nohy do zázračného vývařiska pod dnešní kapličkou. A sotva tam nohy omočil, již mohl bez berlí, na kterých sem byl přišel, povstati, a uzdraven ubíral se domů.

Zpráva o tom prolétla celý kraj. I ký div, že pomýšleno záhy na to, postaviti na těch místech stánek boží — kapli. Vystavěli ji zbožní Skutečané. Berle Benjaminovy visí tu podnes blízko oltáře. A putuje sem v červenci celý kraj, a zní tu zbožná hudba i zpěvy lidu, který věří, že svatá Anna, matka Matky boží, neopustí zbožný český lid.

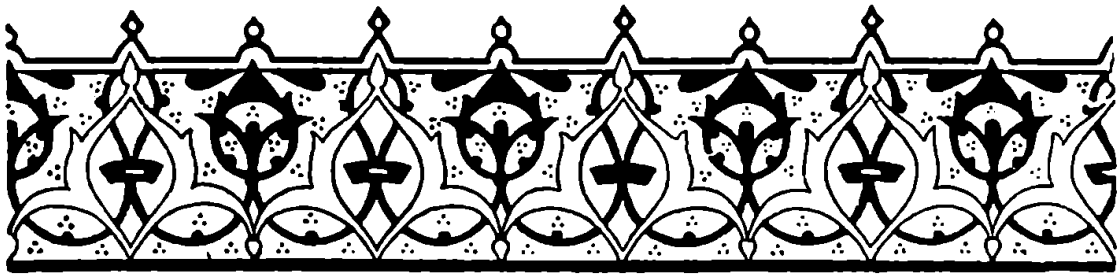

63. Poutní kostel sv. Anny v Sudějově.

Jest věcí zcela důslednou, že vedle úcty Marianské, která hluboko zakořeněna jest v srdci lidu českého, kvete i posvátná úcta k sv. Anně, která byla vzorem nejpečlivější matky, neboť ústní tradice mnoho nám o tom vypravuje, jak pečlivě vychovávala tu, která později stala se Matkou Kristovou. Ty četné svatyně svaté Anně posvěcené v našem staroslavném království nejlepším jsou toho dokladem, kterak lid ctí tuto světici a nelze věru tomu se ani diviti. Je-li dobrá matka strážkyní rodinného krbu, blaha a štěstí, je-li vzorem obětavosti, s kterou bdí dnem i nocí nad svým chorým dítětem, nedovedou si ani zbožní křesťané jinak představiti svatou Annu, a proto vždy a zvláště v nejtěžších dobách se k ní utíkali, ježto věřili i věří, že ta, která tolik lásky věnovala Marii Panně, nezapomene ani na ně — syny a dcery Marianské. A takou důvěru chovali naši předkové k světici té zvláště v dobách třicetileté války, která tolik rodinných krbů ztroskotala, tolik běd a strastí přinesla, že místy nezbylo jiného ubohým, než opustiti vše, i tu rodnou chatu, a prchati do lesů, které aspoň částečně chránily je před krvelačným nepřítelem, jenž zle v Čechách řádil.

A tak jak bylo všude, bylo i v okolí Uhlířských Janovic, kde záhy k strachu připojil se i hlad a různé nemoci. Šťastnou náhodou kterýsi z uprchlíkův objevil studánku nedaleko vsi Sudějova, směrem severovýchodním as půl druhé hodiny od Uhlířských Janovic vzdálené. O účincích jejího zdravého pramene začalo se záhy mnoho vyprávěti, vždyť nejen zdravého nápoje lidu podával, ale i mnohým nemocným přinášel úlevy a

uzdravení. A že tu zvláště mnohé dítky vyléčeny byly, zasvětily zbožné matky sudějovské plny vděčnosti tuto studánku ke cti a slávě svaté Anny, jejíž obrázek tu čísi ruka na blízký strom zavěsila.

A ježto pravá vděčnost nikdy nezapomíná, putoval sem zbožný lid v celých zástupech se zbožnou modlitbou anebo písní na rtech i po ukončení kruté války třicetileté, k čemuž zvláště kněží řádu Tovaryšstva Ježíšova, v Žandově sídlící, okolní obyvatelstvo povzbuzovali.

Zprvu zbudována jen nepatrná kaplička z prken a klad, do níž jakýsi malíř Martin Vencl nový obraz sv. Anny namaloval. A hle, už tenkráte začali sem mnozí putovati, a to nejen z Moravy, ale i z dálných Uher.

Ježto pak pouti rok co rok tím více se množily, ujal se tohoto poutního místa majitel panství »Červených Peček«, Jan Josef hrabě z Trautmansdorfu, který větší svatyni nad studánkou postaviti chtěl. Ale než k dílu přikročil, byl nucen toto panství prodati Karlu Jáchymovi hraběti z Brede, který myšlenku svého předchůdce uskutečnil roku 1724. Roku následujícího, a to dne 24. července (na sv. Annu), byl kostelík požehnán u přítomnosti nejméně šestnácti kněží světských i řeholních a léta nejbližšího byl tak veliký nával zbožného lidu, že ani čtyři tisíce hostií k sv. přijímání připravených nestačilo.

Postupem času (bezpochyby kolem r. 1742) byly kolem kostelíčka svatoanenského vystavěny i *ambity* a v nich *tři menší kaple*. Ambity ozdobil roku 1761 malíř Václav Kramolín obrazy vztahujícími se k životu Panny Marie.

Bohužel, josefínská doba přinesla i tomuto poutnímu místu zkázu téměř úplnou a že se nikdo o opravu ambit nestaral, zpustly tou měrou, že musily z části roku 1819 na rozkaz úřední býti zbořeny. Toliko ony tři kaple v nich umístěné zůstaly státi a stojí podnes jako rozestavená stráž kolem chudičkého kostela, jindy tak četně navštěvovaného.

Hlavní oltář v poutní svatyni, zasvěcený svaté Anně, jest pěkná práce slohu barokového a stojí přímo nad studánkou, z níž mohutný pramen čisté a zdravé vody vede se do studně jiné a snadněji přístupné.

Svatostánek na hlavním oltáři ozdoben jest čtyřmi anděly menšími a dvěma většími cheruby, kdežto na stranách stojí sochy sv. Joachyma (chotě sv. Anny) a sv. Josefa. *Oltářní obraz*, představující sv. Annu s Pannou Marií, jest dílem neznámého malíře.

Vedlejší oltáře v poutním kostelíku jsou dva, a to jeden zasvěcený sv. Janu Nep. a druhý sv. čtrnácti pomocníkům. Tento poslední má svou zvláštní historii. Když totiž oltář tento

se před nějakým časem opravoval, byl sňat i velice zašlý obraz oltářní a hle! Na straně druhé nalezen obraz jiný, představující Zvěstování Panny Marie, nesoucí maličký znak — zkřížené nůžky. Ježto byl zachovalejší prvého, dal jej duchovní správce obrátit, a tak lze jej viděti až podnes. Vypráví se, že tento oltářní obraz byl pořízen nákladem sudějovského krejčovského pořádku, což však zjistiti žádnou zprávou se nezdařilo.

Presbytář měří 10 metrů délky a něco přes 6 m. šířky, kdežto loď vlastní jest 16½ metru dlouhá a přes 9 m. široká a jest opatřena po každé straně dvěma okny, zdobenými uměle tepanou mříží.

Ke hlavnímu vchodu vede se tří stran sedm kamenných schodů. *Portál* kostela z bílého pískovce nese znak zakladatele Karla Jáchyma z Bredy, po němž vytesán jest nápis: »Ke cti

Kostel sv. Anny v Sudějově.

svaté Anny, ochránkyni milostivé, zbudována je tato svatyně běžícího roku 1724.«

Střecha kostelní opatřena jest malou vížkou a ve dvou větších věžích umístěny jsou dva zvony, a to jeden posvěcený ke cti a slávě sv. Prokopa a sv. Barbory (s letopočtem 1759) a druhý na drahou památku Zvěstování Panny Marie (s obrazem Bohorodičky v liliích a letopočtem 1772).

První kaple, zbylá z ambit před časem zbořených, ozdobena jest malbou na klenbě představující Nanebevzetí Panny Marie, kterou J. Ptáček, farář krchlebský, vymalovati dal. Malé obrázky, doleji v rozích umístěné, představují různé výjevy ze života Bohorodičky, kdežto na oltářním obraze vidíme Matku boží sedící na trůně s božským Jezulátkem. Uprostřed této kaple pohřben jest † Chrisostom Beneš, jenž zde od roku 1793 až do roku 1819 byl lokalistou.

V druhé kapli (prostřední), která jest větší ostatních dvou, stojí oltář sv. Jakubu zasvěcený. U nohou světcových klečí marnotratník, oblečený v rozedraný uherský kroj s rukama sepjatýma. Světec pak kyne mu, aby utekl se pod ochranu sv. Anny. Tato svatyňka má i *kopuli*, v které vymalován jest obraz představující slavné vítězství nad Turky u Vídně. I v této kapli pohřben jest na žádost svou šlechetný kněz, roku 1876 zde zesnulý prvofarář a děkan Jan Švejda, který o duchovní správu Sudějova po 22 roků horlivě se staral. (Bylť kostel sudějovský r. 1859 povýšen na farní.)

V třetí kapli (pravé) vidíme oltář s obrazem Krista Pána na kříži. Po stranách umístěny jsou obvyklé *sochy* Bolestné Matky boží a sv. Jana Ev. *Na klenbě* vymalován jest *soudný den* dle slov sv. evangelia: »A přijdou andělové s troubou...« Doleji *v rozích* zříti lze *výjevy ze života Kristova*, a to: vzkříšení Lazara, dcery Jairovy, Mládence naimského a posléze vzkříšení všech lidí v den nejposlednější. Náklad na tuto výzdobu vedl r. 1761 ředitel panství Ladislav Maloveský.

Jak viděti ze všeho, co jsme o tomto místě napsali, náleželo zajisté mezi nejprvnější místa poutnická ke cti a slávě sv. Anny posvěcená ve vlasti naší. Doufejme, že opět dočká se dne svého vzkříšení a že láska lidu zbožného obnoví to, co vlažnost a nenávist by bezmála byla zničila.

Před dávným už časem byly zřízeny v Sudějově, kterýž lid zkrátka »Sv. Annou« nazývá, i lázně, které však zanikly.

Pouti začínají v pondělí svatodušní a trvají téměř celé léto, ač velice nepravidelně. Processí přicházejí do Sudějova z Kouřimi, Zásmuk, Malotic, Zbraslavic, Bohdanče, Pertoutic, Poděbrad, Golč. Jeníkova, Radešovic, Zruče, Kácova, Čestína, Petrovic, Janovic, Rataj atd. Neubývá tudíž dosud důvěry k tomuto posvátnému místu, jemuž i my rozkvětu ze srdce žádáme.*)

---

*) Prameny: Zpráva farního úřadu sudějovského. Původ a popis chrámu Páně sv. Anny v Sudějově z péra Josefa Hylasa a j.

64. Loretta v Golčovu Jeníkově.

Golčův Jeníkov, který původně se jen z části Jeníkovem nazýval, náleží aspoň částečně mezi poutnická místa česká. Někteří původ jeho kladou již do XII. století, ač první zmínka o něm rázu spolehlivého činí se teprve r. 1359, kdy uvádí se jeho farní chrám zasvěcený sv. Markétě. Tenkráte patřilo podací právo Ješkovi Talafousovi z Říčan, který byl spolupánem tvrze i statku. Syn páně Talafousův Jan z Říčan (1369—1376) předal bezpochyby městečko i panství pánům z Chlumu, po nichž přecházelo z ruky do ruky. Těžká pohroma stihla město i chrám r. 1424, kdy krajinou tou táhly Žižkovy voje na Moravu, a později i třicetiletá válka v Jeníkově zanechala svoji stopu. V té době náležel Jeníkov v držení Hrobčických z Hrobčic, kteří asi kolem r. 1630 postoupili jej Trčkovi z Lípy, jemuž však byl konfiskací vzat a za nevšední zásluhy darován polnímu zbrojmistru císaře Ferdinanda II. Martinovi Maxmilianu svobodnému pánu z Golče, jehož lid zkrátka Golčem nazýval. Golč, který bojoval s hrabětem Albrechtem Valdštýnem při Stralsundu, přinesl do Jeníkova nejednu památku z tohoto posledního tažení, na kterém kdesi i Marianskou Lorettu viděl.

Když pak r. 1648 mírem westfálským šťastně třicetiletá válka byla ukončena, umínil si starý válečník, že i podobnou Lorettu v Jeníkově postaví, což i učinil; později okolo svatyně do čtverhranu postaveny byly i ambity, jak to v Hájku i na Hradčanech vidíme.

Neméně zbožná choť jeho Maří Magdalena rozená šlechtična z Opsiniku postarala se, aby při kapli bylo i o duchovní

správu postaráno, a proto jala se stavěti i dosti prostrannou residenci, do níž kněze řádu Tovaryšstva Ježíšova uvedla.

Tito také skutečně svědomitě pečovali o svatyni tuto tou měrou, že již tehdy stala se slavným místem poutnickým, známým v širém vůkolí.

Zbožný zakladatel Maxmilian Golč zemřel r. 1653 a jest v památné kapli lorettánské pochován před oltářem Marianským, kdež vedle své choti Maří Magdaleny († 1657) dodnes slavného vzkříšení očekává.

Jeníkov z vděčnosti k manželům Golčovým, kteří v městě tom vystavěli vedle zmíněné svatyně i špitál pro chudé a též i jinak o ně se postarali, přijal od doby té názvu Jeníkova *Golčova* na rozdíl od jiných míst téhož jména.

V letech 1827 postaven nad Lorettou i prostorný farní kostel, tak že tato kaple přímo v chrámu Páně se nachází, jak to vidíme v Slaném i jinde, ano jak to viděti lze i ve vlašské Lorettě, dle níž tato kaple jest stavěna. Proto také podobá se na vlas všem lorettánským svatyním: tentýž oltář, stříbrným a tepaným plechem zdobený, táž skoro socha Panny Marie »mouřenínské« za postříbřenými mřížemi a podobně jest i vše ostatní. Jen několik dělových kulí a znak Golčův liší poněkud tuto kapli od obvyklého rázu a připomínají nám zakladatele této svatyně, který ač v Čechách nestála jeho kolébka, přece s chotí svou přilnul tělem i duší k českému tomuto kraji a jeho dobrému lidu.

Když byl v druhé polovici XVIII. věku řád jesuitský zrušen, dosazen sem světský kněz a zřízeno posléze i děkanství při památné Lorettě, která jest dosti četně navštěvovaným poutním místem, a to na slavný den Navštívení Panny Marie, Nanebevzetí Panny Marie a Narození Panny Marie. Poslední pouť bývá nejčetnější, ježto přichází sem více jak 25 processí.

V některých spisech a hlavně v topografickém slovníku Ortha a Sládka uvádí se, že v kapli lorettánské (spíše v kostele děkanském, jenž zasvěcen jest sv. Františku seraf.) nachází se i sedm výborných obrazů Brandlových, což do té doby nebylo možno nám zjistiti, a proto prostě věc uvádíme.

O děkanský chrám a památnou Lorettu velikých zásluh si získal nynější p. děkan jeníkovský Em. Fencl, který také k této stati několika daty nám přispěl.

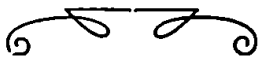

65. Marianské poutní místo v Sopotech.

Milí čtenářové zajisté rádi odpustí, že vedeme je dnes v nepatrnou, ale požehnanou českou vísku — Sopoty, ležící na východ od města Chotěboře nad řekou Doubravkou. Poutní chrám Navštívení Panny Marie, zbudovaný v podobě kříže, stojí na skále a kyne mile celému vůkolí.

Dle rukopisu chovaného v Komorním Hrádku povstaly Sopoty takto: Před dávnými věky přišli z Moravy v tato místa havíři a vidouce, že je zde krajina na železnou rudu bohatá vystavěli si tu chatrče a počali tu kutati. Vedlo se jim dobře, neboť vůkolní vrchnosti jim za práci jejich velikou mzdu platili. Po několika letech svého zde přebývání vystavěli si tu kostel, jejž požehnal kutnohorský děkan, jménem Khodet, kterýž byl později od husitů pro svou stálost u víře do šachty vhozen.

Dle jiné zprávy byl světitelem kostela toho farář z Kouřimi, jménem Jan Chotek či Chodek, kterýž i se svými kaplany do šachty vhozen byl. O jeho smrti vypravuje Kalendář Historický M. Daniela Adama z Veleslavína na str. 18. toto: Léta MCCCCXX. v outerý po třech králích v Kouřími Mistr a Kněz Jan Chodek, farář kouřímský, se svými kněžími Jakubem, Martinem a Linhartem i mnohými světskými obojího pohlaví v nemalém počtu od horníků Němců (ti tehdáž s Petrem konopištským a Divůčkem z Lukova, kteréž mohli, pod obojí způsobou večeři Páně přijímající jako hovada za peníze skupovali a mordovali, za kněze pět kop, za světského jednu kopu grošů Janových dávajíce) do jedné šachty, kteréž Tábor říkali, uvrženi.

Tomuto kostelu a celé osadě říkali lidé v celém okolí hned od počátku Sobota (Sabbatum) a sice z následující příčiny:

Místní havíři byli totiž od jmenovaného kněze poučeni, že mají v sobotu odpoledne ode všech prací v dolech odpočívati a vše, co k nastávající neděli třeba, si hned v sobotu obstarati a připraviti, aby v neděli ani tu nejmenší práci konati nemuseli, za to ale aby v neděli v kostele svém se scházejíce vroucně se modlili. Poněvadž skutečně horníci toho napomenutí poslušni byli a již v sobotu odpoledne, kdy se jinde ještě pracovalo, od práce odpočívali, nazvána jest od toho odpočinku celá jejich osada Sobota. «

Dle jiné pověsti dáno proto zdejší osadě jméno Sobota, protože se zde v kostele každou sobotu mše sv. pro havíře ty sloužila.

Později, když na původ té osady se zapomnělo, počalo se místo Sobota říkati Sopota, Sopoty, ač až posud lid dosti často říká Soboty, v Sobotech. *)

Kterému svatému tento původní, v XV. století založený kostel k úctě zasvěcen byl, nelze se dopátrati; jen tolik možno předpokládati, že záhy již do chrámu toho zbožní věřící putovali.

V rukopise již zmíněném stojí totiž i toto: Roku 1652 slavil hrabě Viktorin z Wollsteinů, pán na Komorním Hrádku, svatební veselí se slečnou Johannou Terezií rozenou svobodnou paní Kustosch ze Studence, kterážto před svatbou do kostela v Sobotě putovala a tam obraz blahoslavené P. Marie dle pasovského obrazu malovaný obětovala. Obraz ten maloval Jan Wolf, malíř v městysi Zásmukách.

Kostel v Sopotech i s Marianským obrazem patřil pod dozor farářů v Přibyslavi až do času Zikmunda Hody, faráře přibyslavského (r. 1697). Poněvadž pro velikou vzdálenost dvou mil Sopot od Přibyslavi nemohl farář přibyslavský pobožnost Marianskou v Sopotech, která se tu velice vzmáhala, náležitě obstarati, byly Sopoty k faře v Krucemburku, jen jednu míli od Sopot vzdálené a r. 1697 zásluhou Adama Františka Marssaka, vrchního hejtmana panství polenského, zřízené, téhož roku přivtěleny a péči prvního faráře krucemburského Jana Křt. Seidla svěřeny. Ve zřizovací listině fary krucemburské děje se zmínka o Marianském obraze v Sopoteeh, že tu velké milosti, totiž nemocní zdraví a slepí zraku nabývají, a proto že na svátek P. Marie Navštívení i po celý oktáv a P. Marie Nanebevzetí veliká processí mnoho set osob čítající ze 3 až 4 mil vzdálených osad přichází.

Poněvadž se úcta k obrazu Matky boží v Sopotech vždy více vzmáhala a Marianští ctitelové v processích na tomto Ma-

*) J. Neudörfl ve svém spisku Doubravka zmiňuje se několika slovy též o Sopotech a odvozuje původ Sopot od českého prý slova »sopoty«, to jest místa, kde vyvěrají prameny. Mohlo by se tomu věřiti, kdyby v Sopotech nějaké prameny vyvěraly, ale tomu tak není.

rianském místě v mnoha tisících se shromažďovali a též i mnohé šlechtické osoby sem přicházely, bylo nutno, neměli-li tito lidé bez útěchy náboženské se domů vrátiti, kazatele a zpovědníky sem pozvati, aby tito slovem božím a udělováním sv. svátostí duše těchto Marianských ctitelů nasycovali. Těmto kněžím bylo z laskavosti Ferdinanda knížete z Dietrichsteinů občerstvení v poledne poskytováno. Týž kníže věnoval též nějaké příspěvky na dva kněze ze řádu sv. Augustina konventu německobrodského, aby faráři krucemburskému na Marianské slavnosti kázáním a zpovídáním v Sopotech vypomáhali.

Počet Marianských ctitelů do Sopot putujících tak se rozmnožil, že kostel jich ani desátý díl v sebe pojmouti nemohl a poněvadž kostel sám stářím velice sešlý byl, proto počala se s povolením Karla knížete z Dietrichsteinů a arcibiskupské konsistoře pražské r. 1749 stavěti nynější Marianská svatyně, jejíž stavba byla r. 1752 dokončena až na věž, kterážto teprve r. 1843 byla přistavěna. Téhož roku 1752 bylo tomu sto let, co Marianský obraz k veřejné úctě byl v Sopotech vystaven a stoleté jubileum to oslaveno bylo osmidenní pobožností, ke které nesmírný počet poutníků se dostavil, tak že první den pobožnosti té na slavnost Navštívení P. Marie bylo v Sopotech přes sedm tisíc kommunikantů a po celou oktávu ještě mnohem více. První této Marianské pobožnosti byl osobně přítomen Jan Kašpar Kautz, vrchní úředník knížecího panství dietrichsteinského v Polné. Týž »ke zvýšení úcty boží a nejblahoslavenější P. Marie a ku vyhlazení kacířství od pradávných časů v této krajině zakořeněného, jakož i za milosti zde obdržené« si umínil na tomto místě založiti místo sídelního kaplana, k čemuž i skutečně 4000 zlatých odkázal. Poněvadž však vdova po něm pozůstalá namítala, že ostatní pozůstalost po manželi je pro ni nedostatečná, odkaz byl vrácen, načež Karel kníže z Dietrichsteinů rozhodnutím ze dne 10. února 1761 ustanovil, aby se v Sopotech dnem 1. listopadu 1761 sídelní kaplánka zřídila, k čemuž 4000 zl. věnoval a svým nákladem byt pro kaplana zříditi dal.

První sídelní kaplan sopotský se jmenoval Josef Vrba, kterýž tam pod dozorem faráře krucemburského veškeré církevní funkce konati měl a témuž polovici veškeré štoly odváděti povinen byl. Teprve výměrem biskupské konsistoře v Hradci Králové ze dne 22. března 1827 byla sídelnímu kaplanu sopotskému celá štola přiřčena a výnosem ministerstva kultu ze dne 22. března 1860 č. 4185 byla sopotská kaplánka na faru povýšena a kaplan tehdejší Josef Tyll prvním farářem sopotským jmenován.

Nynější *kostel sopotský* je slohem vlašské renaissance ve způsobě pravidelného kříže z kamene a cihel stavěný a uvnitř

klenutý. *Před hlavním oltářem* vypíná se *kopule* vyklenutá a nad ní *věž sanktusová.* Celý kostel je šindelem krytý a měl původně jen zmíněnou vížku s malým zvonkem. *Velká věž* byla teprve r. 1843 přistavěna, ve které se dva velké *zvony* nacházejí, jež dříve na trámech pod střechou kostelní visely. Stavba kostela, jak již řečeno, byla r. 1749 započata a r. 1752 dokončena.

Na hlavním oltáři, k severu obráceném, se chová *milostný obraz P Marie* ve velmi bohatém zlaceném rámu, jejž dva an-

Sopoty (dle poutního obrázku).

dělé v životní velikosti v rukou drží. Obraz představuje Pannu Marii Pomocnici a je bez rámu 97 centim. vysoký a 78 centim. široký a zasklený. Malba obrazu uměleckou nazvána býti nemůže. Hlava Matky boží, jakož i hlava Ježíška je korunou stříbrnou, částečně zlacenou ozdobena. Koruny ty darovala baronessa Marie Magdalena Czerninova z Levenehrů r. 1810, když původní korunky, jakož i ostatní věci ze zlata a stříbra (posvátné

nádoby, pamětní desky, obětiny atd.) se k potřebám státním odevzdati musily. Na krku P. Marie visí více šňůr pravých perlí a jeden dukát.

Po stranách hlavního oltáře (v kostelních příčních ramenách) jsou dva postranní chory, pod západním chorem je *sakristie* a pod východním je *kaple*, v níž se zpovědnice nalézá. *Ve východní části* kostela je *oltář sv. Jana Nep.* Obraz téhož světce je ve velice krásně řezaném a zlaceném rámu, v němž se 14 obrazů sv. pomocníků na dřevě pěkně malovaných nalézá. Proti oltáři sv. Jana je na straně západní *oltář sv. Prokopa* s obrazem, který byl r. 1890 z milodarů pořízen. Hlavní chor je na straně jižní proti hlavnímu oltáři a pod chorem hlavní brána do kostela, mimo kterou jsou tu ještě čtyři vchody postranní pro pohodlí poutníků zřízené.

Ze sakristie vedou schody na *kazatelnu*, kteráž je ozdobena polovypouklými řezbami a 4 anděly, kteří drží tabulky s nápisy: »Jdouce — učte — všecky — národy.« Vedle kazatelny je *křtitelnice* s polovypouklou řezbou, představující křest Páně; na vrcholu jejím sedí anděl držící v rukou tabulku s nápisem: »Křtěte je.«

Oltáře, kazatelna, křtitelnice, lustr atd., nalézající se ve stavu velmi sešlém, byly péčí vdp. faráře Václava Havlíka v letech 1889—1891 vkusně opraveny a vyzlaceny, nový boží hrob, svícny, paramenty pořízeny. Náklad byl většinou milodary od poutníků a sbírkami mezi farníky uhrazen.

Dle toho měla sopotská svatyně ve všech dobách dosti dobrodinců, a to jest také důkazem nejlepším, že tu Matka boží mnoho milostí lidem prokazovala, o čemž jasně vypravuje pamětní kniha, z které uvádíme jen dva příklady:

Roku 1692 měli Josef Heyn, měšťan v Polné, a manželka jeho Kateřina dítě, které od narození bylo úplně slepé, tak že po plné 4 neděle ani oči neotevřelo. Poněvadž přirozené prostředky nic nepomáhaly, utekli se zarmoucení rodičové s plnou důvěrou k Matce boží a své dítko, křtěné na jméno Anna, do Sopot přinesli. Sami, vykonavše sv. zpověď a přijavše Tělo Páně, ve vroucí modlitbě Matce boží je doporučili, za uzdravení jeho se modlíce. A hle, mezi tou modlitbou před obrazem Marianským dítko otevřelo oči a vidělo. Tato Anna dosáhla vysokého stáří a každoročně až do své smrti do Sopot k Matce boží putovala a jí za milost i uzdravení děkovala.

Již zmíněný Adam Frant. Marssak, bývalý nejvyšší úředník panství dietrichsteinského v Polné, kterýž, jak zřizovací listina fary krucemburské dosvědčuje, byl po čas svého úřadování v Polné velikým ctitelem Matky boží sopotské, bydlel ve stáří svém na odpočinku v Brně. Tu onemocněl smrtelně vodnatelností. Lé-

kaři vzdali se úplně vší naděje, že by se uzdraviti mohl, byl proto sv svátostmi zaopatřen. Od lékařů opuštěn a k tomu ještě ztrativ řeč vzal útočiště k P. Marii v Sopotech, jejíž obraz u své postele měl a slíbil, že do Sopot pouť vykoná, bude-li na přímluvu její uzdraven. A hle, otok přes noc zmizel, což lékaři Wewier a Lintz sami za zázrak uznali. Uzdravený Marssak svůj slib splnil, do Sopot 12 mil od Brna vzdálených putoval, zde pobožnost a díkůčinění se slzami v očích vykonal, dva stříbrné svícny, mešní roucho kostelu daroval a stříbrné anathema kostelu věnoval s nápisem: »Když veškeré jsem pozbyl pomoci lidské, spásou jedinou Maria mi byla,« Auxilium humanum postquam mihi deerat, omne, sola salus misero Virgo Maria fuit. Deus et MarIa pronI sVCCVrrerVnt patronI. (1718.)

Žil ještě 10 let a každý rok posílal svíce pro kostel sopotský.

Za doby nynější konají se v Sopotech velké Marianské pouti čtyři, a sice na slavnost Navštívení, oktáv Navštívení (pouť nejslavnější), Nanebevzetí a Narození P. Marie. Na pouti ty přijde vždy mnoho processí českých i německých. Na I., III. a IV. pouť bývají zde dvoje služby boží, na druhou pouť bývají služby boží troje a o této pouti se k vůli německým poutníkům při ranních službách božích též německy káže.

Česká processí přicházejí: Z Bělé u Něm. Brodu (s knězem), z Borové u Přibyslavi (s knězem), z Chotěboře (s knězem), z Krucemburku (s knězem), z Libice u Chotěboře (s knězem), ze Studence u Chotěboře (s knězem), z Vojnova Městce (s knězem), dále z Chlumu, z Jilmu, z Kameniček, z Německého Brodu, z Přibyslavi, ze Slavíkova, ze Studnice, ze Šénfeldu, z Vepříkova, z Vepřové a z Vortové.

Německá processí přicházejí: z Bergersdorfu, Friedenau, z Langendorfu, z Pattersdorfu a z Untervěžnic.

Mimo to v pondělí po Proměnění Krista Pána přichází do Sopot a konají tu pobožnost spojenou se mší svatou poutníci z Nížkova, Polné a Přibyslavi vracející se z Chrudimi.

Počet všech poutníků do Sopot ročně putujících možno aspoň na 10—14.000 odhadnouti, nepočítaje v to ty, kteří i v obyčejné neděle a ostatní svátky hlavně Marianské sem putují. *)

*) Prameny: Zpráva far. úřadu psaná vdp. far. sopotským V. Havlíkem N. V. Č.

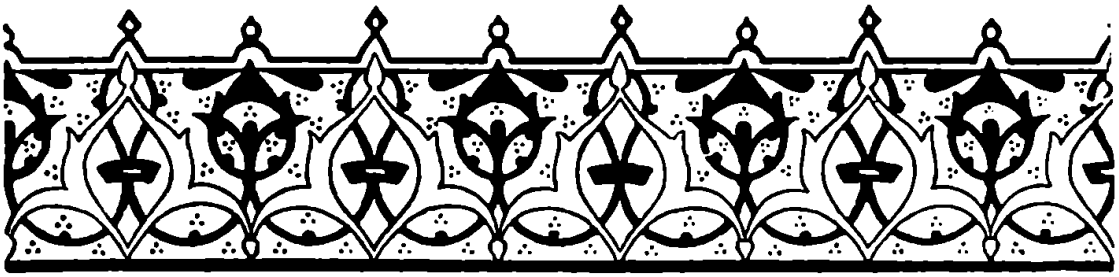

66. Poutní místo sv. Anna v Pohledu.

Ve dvanáctém věku počal se v Čechách vedle jiných řádů rozšiřovati i řád cisterciácký, založený původně svatým Norbertem, a svatým Bernardem velice zvelebený. První klášter založen byl r. 1143 v Čechách v Sedlci u Kutné Hory, po něm v Nepomuku 1143 (?), Plasích 1146, Mnichovu Hradišti r. 1177 a podobně i v třináctém století uvádí se celá řada klášterů těchto, vedle nichž počalo zkvétati i ženské odvětví řádu toho v české zemi, jež uvedeno bylo i do farní vsi Pohledu, ležící pět čtvrtí hodiny jihovýchodním směrem od Německého Brodu.

Tyto řeholnice uvedla sem r. 1263 paní Uxa, vdova po Kunovi z Kováně, která farní tuto ves koupila od bratří Boleslava a Bartoloměje z Lichtenburka a v tak zvaném »Údolí Panny Marie« *) klášter pro ženské odvětví řádu cisterciáckého vystavěla. Klášter tento byl r. 1269 od krále a r. 1271 od papeže potvrzen. Léta 1424 byl však Tábory vydrancován, načež roku 1436 zboží jeho zastaveno Janovi z Becalova. Od té doby klášter v Pohledu jen živořil, leč r. 1486, 1522 a 1528 dosáhl opět majestáty na potvrzení svých statků, které mezi tím od jednotlivých držitelů byly vybavovány. Po bitvě bělohorské začal opět zkvétati, těše se z podpory a přízně císaře Ferdinanda II., který jmění jeho novými dary rozmnožil.

Nedaleko kláštera tohoto vzniklo v 18. věku poutní místo

*) Z toho povstal název něm. Frauenthal — Frauthal.

»sv. Anna« v půvabném zákoutí, jež v době té úplně bylo porostlé lesem »Mnichovem«, náležejícím jeptiškám. V lese tom nacházela se studánka, jejíž vodě připisoval lid účinek léčivý a proto roku 1711 vystavěl nad studánkou tou kněz Alan z řádu cisterciáckého ze Žďáru, který v Pohledu byl proboštem, kapli svaté Anny, kde často i sám svou pobožnost vykonával. Ve svatyni zavěsil i obraz této veliké světice, malovaný Jakubem Pešlem z Německého Brodu.

Roku 1745 poklekl před kaplí tou i písař a pozdější správce statků řeholnicím náležejících, Prokop Čermák, jemuž zdálo se, že slyší zřetelně hlas varhan jakoby ze vzdálí zaznívati, v kterýž mísil se i zpěv andělů. Muž tento tak se polekal, že z toho se těžce rozstonal leže dlouho mezi životem a smrtí.

Událost tato způsobila, že tehdejší abatyše Kandida Marešová s přispěním Gotharda Turečka, cisterciáka žďárského, postavila při kapli poustevnu, v níž po dlouhý čas žil bratr August Hartvig z Brna. Od té doby také začal sem lid docházeti v církevních průvodech a to i z dědin odlehlých.

Roku 1756 událo prý se tu více než 15 případů nahlého uzdravení a r. 1723 počet ten ještě více vzrostl. Četní poutníci obětovali tu i různé dary ano i příspěvky na postavení větší kaple, která také r. 1766 byla zbudována as 50 kroků od studánky a malé svatyně původní.

Na vížku zavěšeny byly i tři lahodně znějící zvonky a do nového kostelíčka postaveny postupem času *tři oltáře*. Hlavní oltář byl i s kostelem od žďárského opata Bernarda Henneta r. 1667 požehnán a službě boží zasvěcen.

Kaple nad studánkou, P. Alanem postavená, státi zůstala až do r. 1824, kdy byla zbořena a novou, úpravnější nahrazena. V kostelíčku bývá sloužena mše sv. každého úterý od svátků velikonočních až do svátku sv. Václava.

Roku 1858 zřídil nedaleko studánky hrabě Sylva-Taroucca, tehdejší majitel panství, i lázně.

V době josefínské klášter cisterciácek byl zrušen, načež se sem přistěhovaly karmelitky od sv. Josefa z Menšího Města pražského, avšak nepobyly tu dlouho, neboť již r. 1792 přestěhovaly se na Hradčany do bývalého kláštera barnabitského, kde sídlí dosud. Po zrušení ženského kláštera cisterciáckého bylo opuštěno i proboštství vystavěné r. 1714 ve vlašské renaissanci stavitelem Santinim a proměněno bylo ve faru, jejíž správa svěřena světským kněžím. Jmění klášterní prodáno r. 1807 Josefovi hraběti z Unwerthu, který řeholní dům jeptišek proměnil v zámek.

Farní kostel sv. Ondřeje v Pohledu vystavěn byl po r. 1263 v pěkném gotickém slohu a vyniká zvláště pěkným klenutím. Bohužel utrpěla i tato stavba velmi mnoho opravami v dobách pozdějších, které nedovedly dosti šetřiti původnosti starých památek.*)

*) Prameny: Památky archeologické díl III. Orth a Sládek: Místopisný slovník. Borový: Dějiny diec. pražské a j.

67. Pravé vyobrazení Krista Pána v Chrudimi.

Žádný snad chrám na celém světě nechová tak vzácné poklady v sobě jako basilika sv. Jana Lateránského v Římě, který vystavěl roku 320—324 papež Silvestr na místě, kde stával palác slavné rodiny patricijské Sextia Lateránského. Císař Konstantin, stav se pánem tohoto paláce po vymření oné rodiny, daroval jej papeži, aby na tomto místě svatyni zbudovati mohl, a sám také s matkou svou Helenou nemálo k tomuto účelu přispěl. Chrám dobudovaný vyzdoben byl takou nádherou a tak drahocennými památkami, že nazýván byl již v starém věku »zlatou basilikou« a toho názvu také zasluhuje i podnes. Tam přeneseny hlavy svatých knížat apoštolských Petra a Pavla, tam umístěny i schody, po nichž Kristus do soudnice Pilátovy kráčel, tam postaveny i sochy dvanácti apoštolů se sochou Spasitele a andělů z ryzího stříbra, tam uloženy jsou ostatky předních světců a mučedníků církve, tam chován oltář z katakomb papežem Silvestrem svatyni této darovaný, u něhož sám sv Petr mši sv. sloužil, houba, kterou Spasitel na kříži byl napájen s útržkem roucha jeho a j. A mezi tyto klenoty nejposvátnější čítán jest i pravý *obraz božského Vykupitele*, o němž stará legenda vypravuje, že malován byl již sv. evangelistou Lukášem, který nejen byl výborným lékařem, ale i malířem, a on že to byl, jenž nám i podobu Rodičky boží zachoval.

K tomuto obrazu Spasitelovu v Lateráně konaly se průvody věřících již v prvních dobách církve, což svědčí nejlépe o úctě, které požíval, ač znalci někteří považují jej za dílo řecké. Shodujeť se velice věrně s tím, co o podobě Kristově zachovalo se až na naše časy z listu římského měšťana Lucia

Lentula, který ve svém listu, psaném z Jerusaléma do Říma, dle svědectví Eutropia napsal: »V této době ukázal se zde muž moci veliké a vznešených ctností, příjmím Ježíš, kterého lidé prorokem pravdy, učedníci jeho však Synem božím nazývají Křísí mrtvé a neduhy všeliké uzdravuje. Jest prostřední velikosti a vážný. Obličej jeho vznešený a pln významu. Kdo jej vidí, musí jej milovati, ale spolu také se ho báti. Vlasy má temné, dlouhé a na ramena splývajícími, do zlata měnícími se kadeřemi zakroucené. Čelo má hladké a čisté, obličej bez vrásků, plný a vší poskvrny prostý, barvy běločervené. Nos i ústa pravidelná. Bradu má mužským krátkým vousem pravidelně obrostlou, který uprostřed mírně jest rozdělen. Oči jeho jsou barvy železité a pohled zmužilý. Když trestá, jest přísný, při napomínání však velice příjemný, mírný a laskavý. Vystupuje vždy s vážností obzvláštní. Nikdo neviděl jej se smáti, ale často plakati. Postavu má rovnou, ruce a ramena sličná V jednání jest vážný, ale skromný a stydlivý. Zkrátka: jest to muž vznešený a zvláštní mezi syny lidskými.«

Tak výslovně napsal o Spasiteli vrstevník Kristův a podivno! Vše to do poslední písmeny shoduje se s naším památným obrazem božského Vykupitele v chrámě lateránském.

Jaký tedy div, že tato podoba Kristova považuje se jediné za pravou a prostou vší nepravé smyšlenky a fantasie lidské a že i korunované hlavy všech věků, prodchnuté opravdovou zbožností, toužily po tom, aby směly si dáti tento posvátný obraz obmalovati a toto napodobení neboli kopii chovaly v úctě té největší pro život svůj celý.

Podobnou touhu projevil i blahé paměti Otec české země Karel IV. a proto obrátil se na tehdejšího papeže Urbana V. o dovolení, kteréhož se mu r. 1368 také dostalo. Vydalť se totiž toho roku počátkem měsíce dubna k opětovným žádostem papežovým po druhé do Říma s četným vojskem, aby tam různice a nepokoje urovnal a ztišil, což se mu také povedlo.

Pokořiv viskomty milánské a docíliv smíru v Modeně, vjel v slavném průvodu do Říma, u jehož brány očekával císaře sám papež sedě na bílém oři. Karel IV., uzřev sv. Otce, s komoně svého ihned sestoupil a vzdav největší úctu papeži, jakožto nejvyšší hlavě církve, vedle papeže pěšky se ubíral, drže koně jeho za uzdu. Za tuto ochranu a úctu přede vším lidem prokázanou korunoval Urban V. v měsíci listopadu čtvrtou manželku Karlovu Alžbětu Pomořskou na císařovnu římskou a když Karel IV. český hospic pro poutníky z Čech v Římě založil, jemu i povolení udělil, by kopii dle prvoobrazu Vykupitelova v chrámě lateránském si zhotoviti směl.

Kým tato kopie malována byla, těžko lze říci, ale rozhodně nutno zamítnouti smyšlenku některých starších kronikářů českých, kteří vypravují, jakoby Karel IV. prvoobraz v Římě byl uzmul a kopií nahradil.

Tato abychom tak řekli věrně obmalovaná podoba Kristova odvezena byla z Říma na Karlův Týn, kde mezi »svátostmi« (to jest reliquiemi) byla v největší uctivosti chována a na neděli provodní s ostatními »svátostmi« v chrámě Božího Těla na Karlově náměstí v Praze vystavována. Tak stalo se i r. 1437 při slavném prohlášení kompaktát basilejských.

Na obrubě tohoto obrazu dal Karel IV. vymalovati po stranách obrázky sv. patronů českých: sv. Víta, Vojtěcha, Ludmily, Václava, Prokopa a Zikmunda. Nahoře a dole drží andělíčkové pásky s nápisy: »Svatý, Svatý, Svatý, Hospodin Bůh zástupů!« »Hodenť jest Beránek, jenž zabit byl, Kristus.«

Obraz tento představuje *pouze tvář Kristovu* na zlaté půdě a to způsobem přímo úchvatným a velebným. Nyní uložen jest (opatřen rámem zaskleným) při západní stěně kaple sv. Silvestra (první od dveří svatojanských) chrámu svatovítského, kdež jest předmětem úcty zbožných lidí a obdivován znalci i nejpovolanějšími. Žel Bohu, zdá se, že během času byl přemalován a snad ne dosti opatrně.

Obraz tento, dle onoho lateránského, není však u nás v Čechách ojedinělý. Chováť se podobný i *v děkanském chrámu chrudimském*, s tím toliko rozdílem, že tento poslední nepředstavuje toliko tvář Kristovu, *ale i poprsí* a věřícími považován jest za zázračný.

Tuto chrudimskou kopii považují odborníci za malbu slavného bavorského malíře Lukáše Kranacha, který se r. 1472 narodil někde u Bamberka a své jméno mnohými malbami i na Karlově Týně provedenými zvěčnil.

Který z těchto dvou jest prvoobrazu lateránskému podobnější, těžko lze rozhodnouti, ježto obě naše české kopie dobře se neshodují.

»Pravá podoba« Kristova v Chrudimi jest, jak jsme již pověděli, velice uctívána, ježto lid má k obrazu tomuto velikou důvěru a to ne bez důvodu.

Kdo jej zhotoviti dal, jest zastřeno rouškou neproniknutelnou, ježto jen tolik se ví, že později chován byl v museu císaře Rudolfa II. na hradě pražském, z kterého Švédy byl uloupen r. 1648 dne 26. července s mnohými a vzácnými památkami. Švédští vojínové prodali jej dle pověsti číšníku v hospodě »u černé růže« na Příkopě pražském, od něhož jej koupil sekretář českého velmože Ferdinanda Viléma Slavaty, pána na Chlumu a Košumberku. Když pak tajemník tohoto šlechtice na

Košumberk se vracel, zajel do Chrudimi ke svému příteli Janu Pfeifrovi, u něhož se rozstonal a umřel, odkázav památný obraz svému druhovi z mládí.

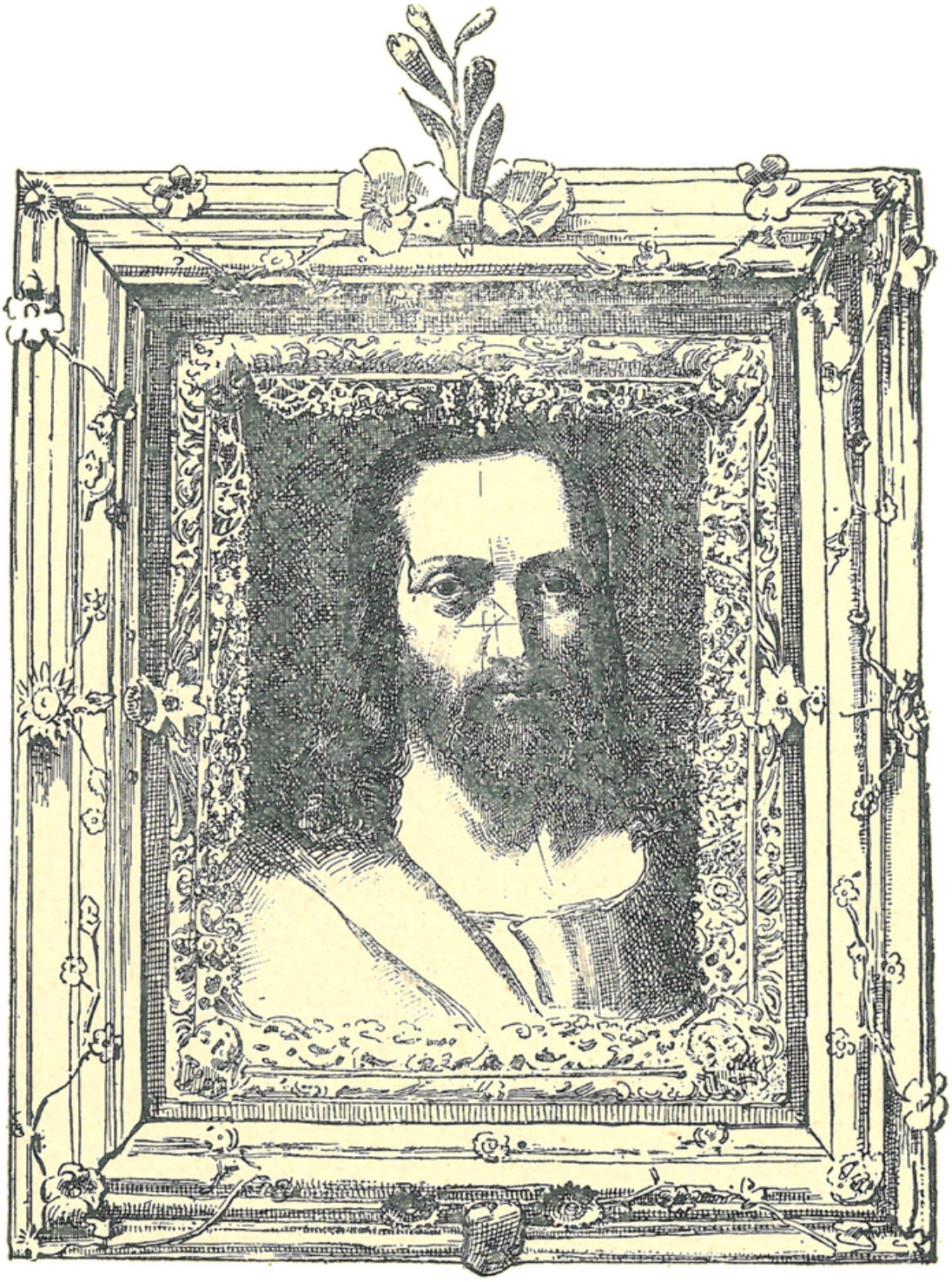

Milostný obraz sv. Salvátora v Chrudimi.

Jan Pfeifer, který byl mužem intelligentním, básníkem a doktorem filosofie, velice si tohoto obrazu vážil a před ním den co den se modlil.

Když však Švédové přes Chrudim k Brnu táhli, opustila rodina Pfeiferova město, zanechavši v domě služku Dorotu, vdovu po Matěji Skalíkovi, by obraz střežila. Avšak než se kdo nadál, nepřátelé již do města vtrhli a po domech loupiti začali, neušetřivše ani příbytku, v němž milostný obraz se nacházel, ano i tohoto pravého vyobrazení Krista Pána se zmocnivše, o něho v kostky hráli. Ale žádný z nich jej vyhráti nemohl; proto, rozzlobivše se, posekali a pobodali jej a hle, div divoucí: obraz krvácel a krev tu nikdo setříti nedovedl.

Tak aspoň tvrdili o tom svědkové a zvláště zmíněná Dorota Skalíková, která na rozkoz konsistoře pražské byla přísežně vyslechnuta tehdejším děkanem chrudimským Samuelem Václavem Hottašem u přítomnosti svědků Václava Ivana Píseckého, písaře radního a Jana Henrycha Šebestiana, měštěnína chrudimského dne 14. listopadu r. 1675. K tomu cíli vyslán byl i zvláštní komisař Augustin Pfaltze, kanovník-scholastik svatovítské kapitoly, a výsledek byl, že obraz panem Pfeifrem darovaný v kostele na pobočním oltáři byl k veřejné úctě vystaven na rozkaz církevních úřadů a za zázračný prohlášen.

Vše to stalo se s velikou okázalostí na Hod boží velikonoční roku 1676. Od té doby konala se před tímto obrazem zvláštní pobožnost v každý pátek celého roku a na zvelebení pobožnosti té založeny byly později i fundace.

Ježto však se všech stran poutníci čím dále tím více se hrnuli, nebyl více ponechán obraz tento na postranním oltáři, nýbrž přenesen byl na hlavní. Když pak v červnu roku 1680 vypukl mor, počaly církevní průvody sem přicházející tím více se množiti, ano i tehdejší císař Leopold I. k němu z Pardubic putovati neváhal, kamž před morem z Vídně pro záchranu se uchýlil. Z vděčnosti za nabytou útěchu daroval císař kostelu 400 kusů velkých dukátů, k čemuž ještě jiní dobrodinci nemálo přispěli, tak že mohl býti pořízen nádherný stříbrný rám na obraz a na hlavu Kristovu zlatá koruna s nápisem: »Tímto mne císař Leopold I. obdařil.«

V letech 1713—1714 vrátil se mor opětně a byl novou vzpružinou poutí, jichž súčastnily se dědiny téměř z celého kraje a ne bez úspěchu, neboť nikde tato nákaza nevyžadovala si tak malých obětí jako v Chrudimi a celém nejbližším okolí. Z té příčiny přicházela sem celá řada církevních průvodů a to z měst a obcí, které v dobách nákazy zaslíbily se milostnému obrazu, o němž učený muž Václav Baltazar Petržilka, doktor filosofie a mediciny, vydal zvláštní spis, který později u tiskaře Václava Tybely v Hradci Králové pod názvem »Nebeský lékař Kristus Ježíš« byl vydán. Knížka tato byla i kníž. arcibiskupskou konsistoří schválena. O její vydání postaral se magistrát chrudimský

a věnoval ji Ferdinandu hraběti z Kokořova, císařskému tajnému radovi a komořímu, jakožto zvláštnímu ctiteli »pravého vyobrazení« Krista Pána.

Z oněch církevních průvodů, již v době morové rány do Chrudimi putovali, jmenujeme jenom některé. A mezi těmi na prvním místě dlužno poznamenati magistrát a měšťany královského města Kolína nad Labem, který v počtu 383 poutníků za hlaholu nábožných písní do Chrudimi se ubíral, kde na památku toho před děkanským kostelem vztyčiti dal dubový sloup s Kristem Pánem trním korunovaným dne 16. června r. 1714. Tak učinila i obec mikulovická u Jezbořic. Dne 27. srpna téhož roku putoval do Chrudimi Vratislav hrabě z Mitrovic, biskup kralovéhradecký, který přišel na toto poutní místo s 1518 poutníky z panství chrásteckého, hrabě ze Schönfeldu, hrabě Romedi z Thunů, hrabě Caretto de Milesimo, hrabě Pötting z Habru, město Přelouč, Kladruby, Nový Bydžov, Německý Brod, Norbert hrabě Krakovský z Kolovrat, magistrát čáslavský, vysokomýtský, z Hradce Králové, Adam hrabě Špork, magistrát města Lytomyšle a nesčíslní poutníci ze Žatce, Lanškrouna ano i z Moravy. Tak na příklad z Vyškova na Moravě připutovalo velice četné processí s votivním obrazem, který jako dar zanechali v poutním chrámě chrudimském, opatřený latinským nápisem: »Za doby moru slibem se zavázali božskému Spasiteli vyškovští měšťané.«

Každý z těchto církevních průvodů čítal dva až pět tisíc hlav, tak že těch, kteří do Chrudimi putovali, dlužno páčiti na veliký počet.

Zvláště dojemný jest příklad měšťanů z Nového Bydžova, kteří si vzpomněli na slib kdysi učiněný a na pouť k »pravému vyobrazení« Krista Pána se vydali, avšak, ježto bylo moru znova se obávati, našli brány chrudimské zavřeny. Vidouce, že do města vpuštěni nebudou, volali na hlásného prosíce jej, aby to panu děkanu oznámil, že by rádi aspoň milostný obraz s hradeb viděli. Odtud, že by aspoň požehnání »pravým vyobrazením« jim dáno býti mohlo. To se i stalo a hle, mor utichl a měšťané novobydžovští od té doby rok co rok v církevním průvodu přicházeti neopomíjeli po dlouhou dobu, ba celá desetiletí.

O vyslyšení proseb a náhlém uzdravení mnohých na tomto místě vypravují pamětní listiny uložené v děkanském archivu, z nichž mnohé stvrzeny jsou i přísežně.

Jaký tedy div, když Chrudimští tento svůj klenot nejdražší ukrývali pečlivě v dobách nepokojných před nepřítelem a když podnes vzhlíží k němu s neztenčenou úctou, chovajíce jej nadále v děkanském chrámu, který v poslední době byl vkusně

opraven dle nákresů zvěčnělého architekta Schmoranze v čistém slohu gotickém.

Posvátná tato budova chrámová náleží mezi čelné stavby, podobajíc se svým zevnějškem částečně chrámu týnskému Škoda, že různé pohromy a mezi nimi i požár nejednou ji poškodily, což vše však odčiněno láskou a účinlivostí města toho, které na svůj sličný chrám může býti právem hrdo, třeba doba poutních průvodů již dávno pominula.

Za to Chrudim, jakoby nebem požehnána, zkvetla poslední dobou neobyčejně a rozvíjí se čím dál tím více, že ji můžeme řaditi k městům, které jsou chloubou našeho staroslavného a nedílného českého království.*)

*) Prameny: Jan Svoboda: Nebeský lékař Kristus Ježíš. Baltazar Petržilka: Kniha téhož názvu. Ekert: Posvátná místa v Praze. Šittler-Podlaha: Poklad svatovítský a j.

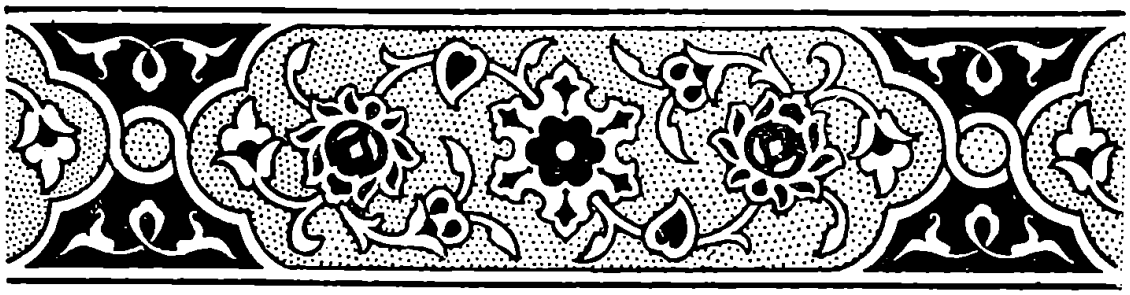

68. Knířov s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie.

Asi půl hodiny jihozápadním směrem od Vysokého Mýta, leží farní ves *Knířov s poutním chrámem Zvěstování Panny Marie*. Útulná dědinka tato, sestávající dnes z několika domků s padesátipěti obyvateli, připomíná se již v dvanáctém století a dle všeho obdržela jméno své po zakladateli Knířovi, který dle pověsti byl váženým zemanem a zde svou tvrz nedaleko nynějšího chrámu vystavěl.

V roce 1226 připomíná se tu jako majitel jakýsi Hroznata z Knířova, snad příbuzný blahoslaveného Hroznaty, zakladatele kláštera tepelského a chotěšovského, který mučednickou smrtí skonal na hradě Kinšperku u Chebu dne 14. července r. 1217.

Kdy postaven byl na místě tomto chrám, nelze rovněž zjistiti, ježto dějiny tiché vísky zastřeny jsou rouchem zapomnění. Tolik však jest jisto, že knířovský kostel již v r. 1349 byl zbudován a že při něm zřízena byla i fara, která s osadami přifařenými přidělena byla k nově tehdy zřízenému biskupství lytomyšlskému.

Počátkem XV. století náležel Knířov panu Mikuláši Fryberkáři, jemuž patřilo i právo podací, ale majitel tento již r. 1432 postoupil ves i se zpustlým ve válkách husitských kostelem Jilkovi ze Seči, lantfojtovi v Litomyšli. O něco později ocitla se dědina v majetku Kostků z Postupic a po smrti posledního pána z tohoto rodu, Bohuše, dostala se v držení krále Ferdinanda I., který ji roku 1558 obci města Vysokého Mýta

prodal. Od této doby jest město toto až podnes patronem poutnického chrámu knířovského, který po celou drahnou dobu let byl bez kněze a jako filiální k Vysokému Mýtu byl přidělen.

Nový patron tento svědomitě staral se o kostelíček knířovský, který už tehdy byl cílem četných poutníků, již s důvěrou putovali na toto posvátné místo v dobách moru, hladu i války. A že nebyli sklamáni v této své naději ke Královně nebeské, nebylo zapomínáno ani na památnou svatyni Marianskou, která po válce třicetileté znovu byla zřízena.

Když pak Vysoké Mýto stiženo bylo nanovo morem roku 1730, učinili zbožní obyvatelé městští slib, že rok co rok budou do knířovské svatyně putovati, ochrání-li je Bůh na přímluvu nebeské Matky od této pohromy. A hle! Sotva že tento slib složili a první pouť vykonali, pominula morová rána, která jinde značných si vyžádala obětí. Že tím důvěra i okolního lidu k poutnímu místu našemu a k milostnému obrazu Matky boží, který již tehdy na oltáři se nacházel, jen vzrostla, jest na bíle dni, a proto touženo bylo po tom, aby kostel knířovský měl opět svého duchovního, který by v památné svatyni každodenně nejsvětější oběť Bohu přinášel. Aby toto přání se uskutečnilo, o to se postaral roku 1755 měšťan vysokomýtský Jan Josefy se svou chotí Evou, rozenou Nevečeřelovou. Zbožní tito manželé zmíněného léta založili fundaci pro zvláštního duchovního správce při chrámě knířovském s tou podmínkou, aby při obsazování tohoto beneficia vždy byl náležitý brán zřetel na ty uchazeče, kteří by z rodu jejich pocházeli.

Knířov.

Jako v době moru v r. 1730, tak i r. 1774 uchýlili se měšťané vysokomýtští pod ochranu bl. Rodičky boží knířovské, ježto veliký požár zmíněného léta město jejich zachvátil. I tenkráte dle staré tradice pomohla tato důvěra zbožným ctitelům Marianským, a proto nelze se diviti, že od této doby tím větší zástupy poutníků do Knířova se scházely o všecky svátky Matce boží zasvěcené.

Ještě podnes o slavnostech Marianských: Zvěstování Panny Marie (dne 25. března), Navštívení Panny Marie (na první neděli v červenci) a Narození Panny Marie (dne 8. září), konají se z vůkolí pouti do knířovské svatyně, při níž r. 1864 zřízena byla fara. V tyto dny slouží zde mši sv. a přisluhují sv. svátostmi i kněží z Vysokého Mýta, jak činívali tehdy, kdy na posvátném tomto místě samostatného duchovního správce nebylo.

Kostelíček knířovský vypíná se na malém kopci (315 m. nad mořem) a jest slohu velice jednoduchého a neurčitého. K svatyni této byla roku 1837 přistavěna i *věž*, která na svou šířku jest poměrně málo vysoká a prostou střechou opatřená a to bez báně. Na straně k Vysokému Mýtu stojí před chrámem mohutné lípy, které pěkný stín poskytují poutníkům, již o poutích naplňují i hřbitov kolem chrámu se vinoucí.

Vnitřek kostela jest jednoduchý, prostý sice nádhery a starobylých památek, ale za to milostný obraz boží Mateře s hlavního oltáře na nás hledící tklivě jímá srdce nejednou vzpomínkou zanícené.

Kdo *obraz* tento, zasazený v postříbřeném *kovovém rámci*, maloval a kdy i kterak se na toto posvátné místo dostal, ani pamětní kniha farní nepraví, ač v archivu vysokomýtském přece snad bude něco poznamenáno

Poboční oltáře jsou dva. První (na pravo) zasvěcen jest sv. Anně a byl zbudován z odkazu zbožné měšťanky vysokomýtské Kateřiny Kubíčkové v r. 1766. Druhý oltář (na levo) zasvěcen jest nejsvětějšímu Srdci Páně, který sem v r. 1879 z farního kostela ve Vysokém Mýtě byl darován.

Nad pobočními dveřmi viděti lze jako upomínku na r. 1774 zasvěcený obraz hořícího Mýta, kdy Matka boží ochranou svou přispěla, by město toto celé požárem nelehlo.

Kéž chrání i dále celý tento kraj a všecky ty, již do Knířova podnes putují, aby osvědčili dětinskou důvěru ku Královně Nebeské.*)

---

*) Prameny: Zpráva vd. farního úřadu v Knířově. Sedláček: Slovník hist. Šembera: Paměti Vysokého Mýta a j.

69. Posvátný obraz Matky boží ve Smiřicích.

Také městys Smiřice, ležící v okresu jaroměřském při dráze liberecko-pardubické na třech ramenech labských, býval vynikajícím místem poutním. Na tvrzi, která tu stávala od dávných dob, vládli po celá staletí rytířové Smiřičtí, jejichž rod zde vznikl a kdesi v cizině vymřel kolem roku 1626. Za krále Václava držel Smiřice známý Markvart z Vartenberka, ale neudržel se tu dlouho. Držitelové tvrze střídali se tu potom velice rychle, až po pádu Adama Erdmanna Trčky dostala se tato v držení generálovi Matyáši Gallasovi s Hořiněvsí a Sadovou, po němž je syn jeho Antonín Pankrác dědil. Týž kolem roku 1685 prodal Smiřice hraběnce Isabele Magdaleně ze Šternberka, která je rodu svému také zachovala. Šlechtična tato vynikala neobyčejnou zbožností a opravdovým křesťanským životem. Po ní vlády ujali se synové její Václav Albrecht a po něm Jan Josef, jenž matce své velice byl podoben. Při skvostně upraveném zámku vystavěl roku 1699 i pěkný kostel zasvěcený svatým Třem králům, jak svědčí dosud nápis na klenbě této svatyně, při níž založiti chtěl i klášter. Aby povolení k tomu dosáhl, vydal se na pouť do Říma, ale v nastalé bouři na moři zahynul.

Po něm sídlila ve Smiřicích dcera jeho Marie Terezie z Gastheimu, která na památku svého otce obdržela od papeže Benedikta XIV. krásný obraz Marianský na prkně malovaný podle milostného obrazu svatého Lukáše. Zbožná paní tato dala obraz tento do drahocenné skříně vložiti a na oltáři zámeckého kostela k veřejné úctě vystaviti. Ježto lid záhy k tomuto obrazu

přilnul a do smiřického kostela rád putoval, staly se Smiřice tímto způsobem velice oblíbeným poutním místem.

Duchovní správu v poutním kostele obstarával s počátku děkan holovlavský a že práce přibývalo, založila zbožná paní Marie Terezie z Gastheimu místo fundovaného kaplana, kteréž trvá tu dosud.

Za to v roku 1755 zřízené tu růžencové bratrstvo, které neobyčejně zkvétati začalo, bylo zrušeno císařem Josefem II. na základě dekretu ze dne 7. září roku 1787, čímž i poutím učiněna přítrž. Bratrstvo sice bylo roku 1858 obnoveno, ale smiřický chrám svatých Tří králů není již tak četně navštěvován, jak býval, ač zde o slavnosti Navštívení Panny Marie i jiné svátky Marianské bylo vždy velice živo.

Staré časy plné opravdové zbožnosti dávno pominuly a s nimi jakoby do hrobu padla sláva mnohého poutního místa. Či vrátí se opět zbožnost a s ní láska ke všemu svatému a dobru? Dejž Bůh! Lidu svému račiž to vyprositi, ó Maria!

70. Poutní kaple Marianská v Roztěži.

Ve farnosti Bykáni, nedaleko Kutné Hory, nachází se blíže Roztěži větší kaple zasvěcená ke cti a slávě Matky boží Pomocné. Svatyně tato zbudována byla v té podobě, jak ji dnes vidíme, roku 1820. Třeba sloh, v němž jest vystavěna, byl prostičký, jest zajímavá četnými legendami, které se k ní vinou.

Dle starších zpráv stál již v osmnáctém století na místě tom hlohový keř s obrázkem Panny Marie Pomocné nad pramenem čisté vody, jíž lid přikládal léčivou moc. Pověst, že mnozí, kteří před obrázkem vykonali vroucí modlitbu, došli tu uzdravení, roznesla se záhy celým krajem, a proto věřící počali sem putovati a putují podnes a to buď jednotlivě anebo u velikých průvodech, hlavně z Kutnohorska, Kolínska, Čáslavska a také odjinud.

V Roztěži bývají zvláště tři pouti slavné do roka: Na svátek Navštívení, Nanebevzetí a Narození Panny Marie, kdy vše děje se předepsaným řádem církevním, aby poutníci i předepsaných pobožností zákonem církevním nezanedbávali.

Vnitřní zařízení kaple jest jednoduché a mimo obraz Panny Marie Pomocné, který tam dle staré zprávy přinesen byl ze zrušené kolleje jesuitské z Kutné Hory, není v celé svatyni nic památného.

Také dějiny zmíněné vsi Roztěže jsou prosté. Pokud známo, připomíná se dědina tato už v starých zápisech ku konci století čtrnáctého s tvrzí, kdy rozdělena byla mezi tři vladyky a to: Ješka († 1391), Štěpána (1396) a Rynarta (1401). O něco později náležela křižovníkům řádu sv. Jana, kteří ji však již

roku 1410 prodali Janovi Boříčkovi ze Samšiny. Tvrz v dobách bouřlivých byla rozbořena, tak že okolo roku 1576 připomíná se pouze dvůr, který přivtělen byl k Malešovu. Roku 1824 zbudován byl v Roztěži tehdejšími držiteli malešovskými zámek, který zachoval se podnes.

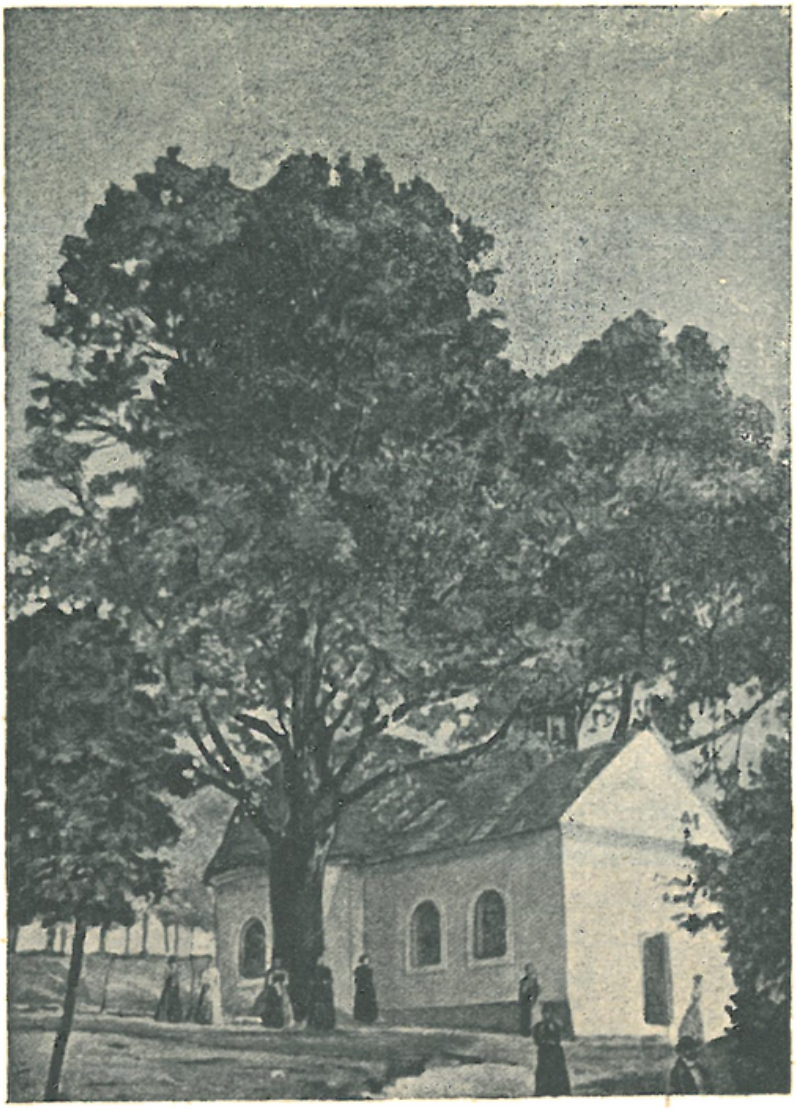

Kaple Rodičky boží v Roztěži.

Za to nejbližší okolí našeho poutního místa jest utěšené a košaté stromy poskytují milého stínu poutníkům, s nimiž zpěvavé ptactvo v době letní zpívá o závod, jakoby i ono chtělo vzdáti svůj hold Té, Již ne bez příčiny Matkou milosrdenství nazýváme.

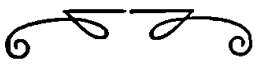

DODATEK.

71. Libice, rodiště svatého Vojtěcha a jiné památky svatovojtěšské.

Praví-li Písmo svaté, že »milí a krásní v životě svém ani ve smrti nejsou odloučeni«, platí tato slova jistě i o našich svatých, českých patronech. Neboť jako v časném životě pojila je všechny neutuchající láska k Bohu, i lidem, tak pojí je po smrti jedna a táž věčná blaženost v nebeském království. Proto však přese vše světu neumřeli úplně, neboť jak Písmo dí: »Těla jejich sice v pokoji pochována jsou, avšak jméno jejich živo jest od národu do národu«

Že skutečně tomu tak, dokazují nám četné legendy, jež po staletích udržely se o nich v ústním podání českého lidu po celá staletí, jak nám legendy i o svatém Vojtěchu toho jsou dokladem. Avšak než o těchto pojednáme, uvedeme milé čtenáře své v končiny, kde tento veliký světec náš a apoštol Kristův světlo světa spatřil a kde stála i jeho kolébka.

A kteráže dědina může se honositi, že v ní zrodil se svatý Vojtěch, tento květ na pučícím stromě našeho národa? Dědinou tou jest *Libice*, ležící as hodinu směrem jihovýchodním od Poděbrad v rozsáhlé rovině, již řeka Cidlina tiše protéká, vinouc se jak stříbrná nit tímto zajímavým českým krajem.

Ještě před tisíci lety bývalo zde zcela jinak Místo úrodných polí, byly zde husté pralesy dubů a habrů, v něž tu a tam mísily se olše a vrby. Pod skácenými kmeny blýštil se močál

a bahno, a proto také krajina tato těžko byla přístupná a pro vystavění hradu jako stvořená.

Kdo první hrad zde postavil, vysvětluje nám konservátor Fr. Beneš (viz Pam. archeol. VII. str. 253), který dí: »Na Libicko za pradávna nepřistěhoval se jednotlivec, nýbrž celé plémě charvatské. Ať přišli od východu anebo od severu, bylo jim vůdcem Labe anebo Cidlina. Tu nad Cidlinou si vystavěli hrad, jako společné útočiště, jejž pro větší bezpečnost i náspem ohradili. Hradu však nedáno jméno podle plemene nebo podle položení, nýbrž podle řeky »Libice«, jak druhdy Cidlina vlastně slula.

Za časů Libušiných seděl na Libici Svatoslav. Jiný Svatoslav — snad potomek jeho — vedl se Spytihněvem r. 872 v bitvě u Vltavy vojska česká proti Frankům (Herm. Jireček: Pam. archeol. II. str. 268). Z rodu toho zrodil se Slavník, který hradem Libicí vládl a také i východními končinami, jichž hranice dle Kosmy několikráte byly popsány.«

Libici záhy ozářilo křesťanství, ježto otec zmíněného Slavníka, jak mnozí za to mají, pojal kněžnu německou za manželku, která sem světlo víry Kristovy přinesla. O Slavníkovi už zcela jistě víme, že se svou chotí Střezislavou žil nábožně, vychovávaje pečlivě svých sedm synů v pravé víře Kristově, z nichž Vojtěch a Radim stali se později i kněžími a lnuli k rodišti svému Libici celou duší, byť je touha po vzdělání a povolání kněžské záhy od rodiště oddělily.

V té době, kdy svatý Vojtěch se narodil a snad již před tím, skládal se hrad libický ze *dvou ohrad*. Jedna stála tam, kde nachází se nynější ves (Sedláček: Místop. slovník, str. 535), druhá opodál za vsí, poněkud směrem západním, která asi pravou a nejbezpečnější tvrz tvořila.

Dle pověsti v *prvé ohradě* stával *statek*, kde světlo světa spatřil světec náš okolo roku 957. Lid dosud ukazuje i místo toto, kde nyní stavení číslo 3. stojí. Zde tedy stávala kolébka jednoho z největších patronů českých, zde zažil první léta svého života a strávil své šťastné dětství, zde láskou zasypávala jej máti jeho Střezislava, jejíž památku sv. Vojtěch v srdci svém nosil. Však to bylo také to jediné, co daroval mu svět, neboť záhy kromě dětských vzpomínek nezbylo mu nic, než smutný úděl plný bolestí a utrpení.

Avšak čas zahladil vše. Marně se dnes ohlíží poutník po rodném domě, marně pátrá aspoň po nějaké stopě, k čemuž přispěla i nám Čechům vrozená nesnášelivost, že bezděky dere se nám tu na rty výčitka básníkova:

»Ó duchu člověčstva, kdy dojdeš míru?
Kdy svěsíš křídla v blahém pokoji?

Kdy nohu vzneseš z krouživého víru,
bys odpočinul stálém po boji?
Pohlédni nazpět ve hlubinu věků,
vychladlou sopku žhavých zápasů!
co's děl tu vlastních v divém rozbil vzteku,
svých dítek shltal v hrozném zápasu.
— — — — — — — — — — — —
Kde bohatýrská zbraň, kde pyšné hrady,
kde pestrá klání, bludných pěvců žal,
kde pergameny, v něž jsi krví psal
své přísné, temné, nedůtklivé řády!
Aj, dotknutím svých prstů zvetšelé
jsi blány změnil v hrstku popele.

Tolik asi zbylo i z místa, kde stála kolébka světce našeho a kde záhy Vršovci prolili krev nevinnou ztroskotavše a zapálivše hrad, z něhož nezbylo nic více, než kámen na kameni.

O příčině toho i způsobu, jakým se to stalo, vypravuje Palacký ve svých »Dějinách národu českého« (nové vyd. I. str. 136—137) následovně: »Rod Vršovcův od dávna protivný Slavníkovcům nabyl ještě větší moci ve vlasti, an Boleslav Ryšavý cele jemu byl oddán. Manželka jednoho Vršovce, z cizoložství postižená, měla dle staročeského řádu pokutu smrti utrpěti rukou uraženého manžela. I utekla se k Vojtěchovi, jenž, když mu slibovala pokání, chtěje zachovati život její, povolil jí tajně útočiště u jeptišek svatojirských. Mezi tím však přihnavše se Vršovci se zbrojným houfem, učinili útok na dům biskupský, chtějíce násilím zmocniti se hříšnice; avšak nenašedše jí, láli biskupovi, an prý proti právu ujímal se hříšnice. Tu Vojtěch rozhněván postavil se sám mezi ně a káral důtklivě krvežíznivost jejich, nic nedbaje, zdaliž jemu také ublížiti chtějí; než vůdce zástupu, hlava rodu Vršovců, odpověděl mu uštěpačně, že neučiní sice jeho oučastna smrti mnčedlnické, ale *nad bratry jeho že bude uměti náležitě se pomstiti, nevydá-li ženy.* Zatím podařilo se jim ouplatkem dověděti se o místě, kde hříšnice ukryta byla; hrozbami a sliby dosáhli toho, že jim vydána jest; a když manžel sám jí usmrtiti nechtěl, dali Vršovci jí od obecního slouhy hlavu stíti.

Rozhořčen jsa, s pláčem a na Vršovce naříkaje, opustil Vojtěch bez meškání Prahu a Čechy, a bral se opět do kláštera svého římského (995). Nadarmo usiloval opat Anastas prosbou a domluvami udržeti ho ve vlasti...

Kromě nejmadšího Radima, kterýž ani tentokráte ho neopustil, měl Vojtěch ještě patero starších bratří: Soběbora, Spytimíra, Pobraslava, Pořeje a Čáslava; ti pak přebývali společně

v otcovském hradě libickém, nerozdělivše ještě, jak se zdá, velikého dědictví svého. Brzy mezi Vršovci a Slavníkovci povstalo veřejné záští, čili otevřená válka, ve kteréžto Vršovci přízní a pomocí mladého Boleslava (Ryšavého) převládali... K tažení (995 na pomoc Ottovi III.) připojiv se i Soběbor, stěžoval si jak u císaře tak i u Boleslava Chrabrého, též tam přišlého, na křivdu, kterou rod jeho snášeti musel nejen od lidu, ale i od panujícího domu v Čechách; aniž pak se více vrátil domů, přijav od knížete pozvání do Polska, kdežto potom ctí a bohatstvím hojně nadán byl. To však ještě více zhoršilo stav jeho bratří doma, protože tehdáž mezi dvorem českým a polským nepanovala dobrá vůle. Vinili je ze srozumění s ne-

Kostel sv. Vojtěcha v Libici.

přáteli vlasti, počet přátel jejich menšil se a když Vršovci počali opět záští proti nim, Slavníkovci po ztrátě všech svých statků brzy obmezeni jsou na hrad libický a i ten konečně 25. září 996 obležen a po několika dnech outokem dobyt. Když tehdáž již vše udatenství marným se ukazovalo, Slavníkovci všickni, muži, ženy a děti, dle rady přítomného tam opata břevnovského Anastasia, někdy jejich domácího přítele, utekli se do kostela k oltáři; avšak ani to neposloužilo jim k ochraně. Vzteklí nepřátelé vyloudivše je z kostela sv. Máří slibnými řečmi, potom povraždili všecky zrádně i ukrutně; a komukoli ve prostranném hradě podařilo se zniknouti prvého krveprolití, uveden potom v porobu; nešetřeno než jediných kněží, kterýmž

pokojně odejíti dopřáno. Anastasius, jehožto klášter také do tohoto záští zapleten byl, opustil proto Čechy na vždy a utekl se s několika bratřími do Uher, kdežto činnému jeho duchu brzy otevřela se nová dráha blahořečení a slávy.«

Tolik dovídáme se z Palackého, který zprávu tuto čerpal ze spolehlivých pramenů.

Svatý Vojtěch dověděv se o povraždění bratří svých, jak se Dobner domnívá, při svém návratu druhém do Čech (viz stať naši sv. Vojtěch u Milavče), opět vyšel ze země, aby nevrátil se nikdy víc . . .

Hrad Libice byl zpuštěn, ale ne dlouho. Brzy obnovili jej Vršovci, z nichž Božej r. 1108 na Libici byl zavražděn a tělo jeho hozeno do příkopu. I ostatní Vršovce postihl zasloužený trest téhož roku na Vraclavi u Vysokého Mýta, kde Svatopluk dal je pobíti. Kosmas, který o tom vypravuje, nazývá Libici vsí — ovšem opevněnou. Po zavraždění Vršovců hrad zpustl a nikdy již nebyl postaven znovu, ježto ukázal se neprospěšným. Proto i sídlo župní přeneseno bylo na Havraň.

R. 1228 dostala se Libice v majetek kláštera svatojirského, který ji podržel až do r. 1420, načež připadla k Poděbradům, jichž páni tu vysázeli manské dvory.

Ze zprávy o vyhubení Slavníkovců, kterou dle Palackého jsme uvedli, vysvítá, že již v době pradávné na Libici *kostel svaté Máří* stál. Dle staré pověsti posvětil prý jej sv. Vojtěch ke cti a slávě Zvěstování Panny Marie, avšak zpráva tato spíše se týká *kostela druhého, svatého Jiří*, který rovněž na Libici v neznámé době byl zbudován. Kostel první jistě stál už dříve, a to za doby sv. Cyrilla a Methoda, kdy sem křesťanství vniklo, a že ne bez účinku, již jsme ukázali. Ostatně věc tu dokazují i nálezy r. 1858 učiněné na poli v Opočnici ($1^1/_2$ hod. od Libice vzdálené), kde nalezeny byly *byzantinské* reliquiáře a kříže.

Oba tyto chrámy byly časem přestavěny, ano první z nich, kostel Zvěstování Panny Marie, byl r. 1825 po svém zrušení za doby josefínské přestavěn ve faru. Jak konservátor Beneš v Památkách archeologických vypravuje, byla tato svatyně v XVII. století velice změněna, že nic původního na sobě neměla. Tvořila čtverhran 8 sáhů zdélí a 4 sáhy zšíří. Na Boleluckého vyobrazení lze viděti kolem kostela zeď ohraničující hřbitov, vedle něhož stála nějaká budova — snad zvonice. V původním kostele Marianském (jenž byl asi okrouhlé podoby) byla prý těla Slavníka, Střezislavy, jakož i těla ostatních jejich povražděných synů pochována. Avšak nezůstala zde, neboť jak Hájek a Bolelucký dí, byla r. 1215 za biskupa Ondřeje do Prahy přenesena a tam v hlavní hrobce u sv. Jiří na pražském hradě uložena před hrubým oltářem.

Ze hřbitova, kolem kostela sv. Máří se vinoucího zřízena jest nynější farní zahrada. Ohradní zeď zůstala netknuta. Dle toho můžeme říci, že chrámec tento stál asi padesáte kroků od *nynějšího kostela farního*, který zasvěcen jest *svatému Vojtěchu* a stojí na místě starého kostela sv. Jiří, z něhož rovněž nezbylo nic, než presbytář a sakristie. Ale ani tyto nejsou pů-

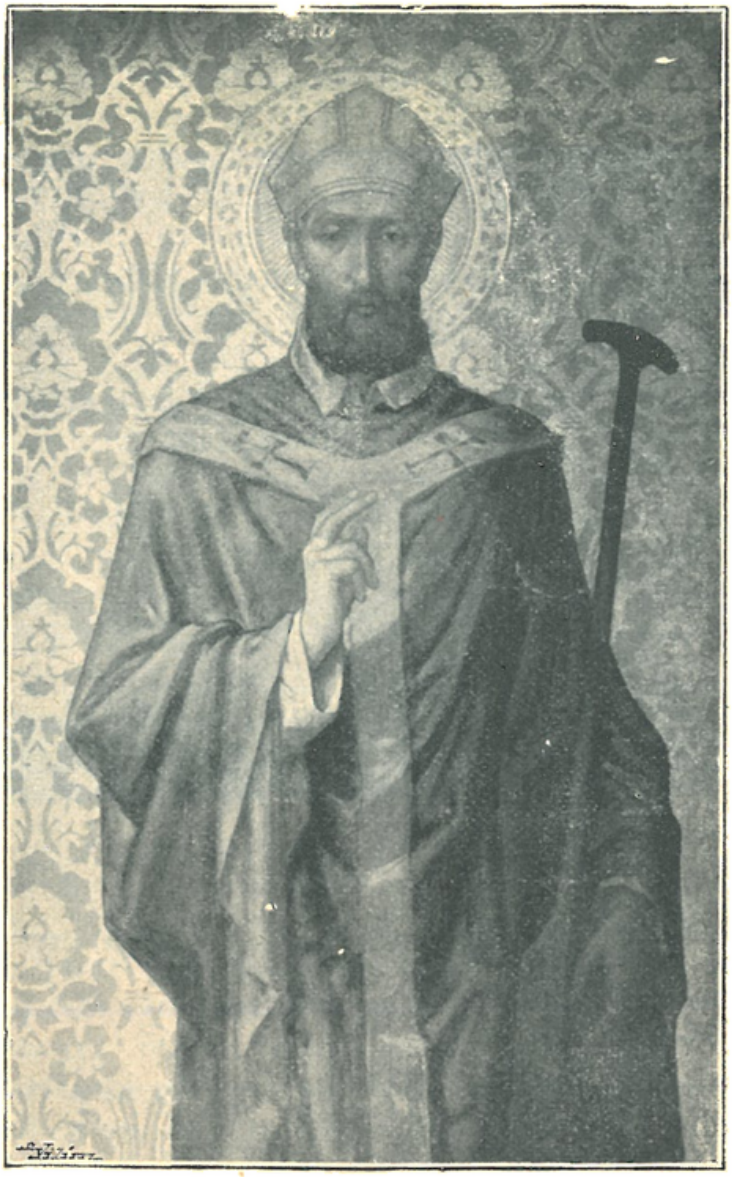

Sv. Vojtěch.

vodní, ježto pocházejí z XV. nebo XVI. věku. Ostatní část jest stavba nedávná *s věží v čele*, která kryta jest stanovou střechou. *Jednoduchá loď* má z každé strany *pět* zakulacených *oken*, jež mají podobu půlkruhu a jsou umístěna skoro až u stropu. *Presbytář* osvětlují tři okna. Dříve stával v něm *hlavní oltář* barokového slohu, zdobený krásným *obrazem sv. Vojtěcha*, jenž

stoje s Radimem na Zelené Hoře žehná české zemi. Obraz tento umístěn byl mezi dvěma sloupy, na nichž trojhranný štít spočíval.

Oltář tento nahrazen byl † farářem libickým Tomášem Blažkem *oltářem gotickým* r. 1897, jenž zhotoven byl v pražské dílně Krejčíkově.

Na *dvou postranních oltářích* vidíme řezby: *Na pravém* Kristus na kříži, před nímž sv. Jan Nepomucký a sv. Vojtěch klečí; *na levém* umístěna jest socha Bolestné Matky boží.

Také *kazatelna* jest z doby novější.

Celý kostel činí dojem velice příznivý a milý. Neméně zajímavá jest *sakristie* jeho, kde nalézáme krásné *křížové klenutí*. Pod podlahou bývala *krypta*, nyní zasypaná, kde prý jeden čas odpočívaly ostatky svatých pěti bratří svatého Vojtěcha, jak Bolelucký tvrdí, který ještě zde viděl vysoký jehlanec mramorový asi pět stop zdélí a 3 stopy zšíří. U náhrobku byl kamenný oltář skoro jako v Staré Boleslavi, ale nižší.

Kostel tento r. 1763 vyhořel i s věží. Proto i zvony jsou z doby novější.

Kdysi chována tu v Libici nejednou památka na velikého světce našeho: bylo to především roucho jeho, které r. 1631 jeden polský vojín ukradl a pryč odnesl. Také rukavici sv. Vojtěcha zde ukazovali. Od kostela pak na stranu severní jen několik kroků stávala i *stará lípa*, o níž vyprávěl lid následující legendu: Kdysi svatý Vojtěch, zavítav do Libice, kázáním umdlel. Chtěje si odpočinouti, položil se na trávník a berlu vedle sebe do země zatkl. Když se probudil a po ní se ohlížel, neviděl ji nikde, až si povšimnul, že z berly vyrostla mohutná lípa vydávající milý stín a obalená vonným, léčivým květem, který rodákům jeho přinášel uzdravení. Strom tento stával prý tu 600 let, až zahynul stálým ořezáváním, neboť poutníci i dřevo jeho na památku do svého domova si nosili, přičítajíce mu moc proti různým neduhům i svízelům.

Zbytky valů bývalého hradu nacházíme na poli as čtvrt hodiny vzdáleném na západ od Libice, kde dosti často bylo kopáno, ale nálezy nebyly valné. Zajímavé jest, že toto pole ještě do nedávna a snad až podnes náleží k statku číslo 3., kde dle pověsti sv. Vojtěch se narodil.

* * *

Jak z toho ze všeho viděti, nachází se na Libicku celkem velmi málo památek po světci našem. Avšak za to po Čechách jest jich roztroušeno více. Tak na příklad na mírném návrší *blíže Libiše* mezi Byškovicemi a Neratovicemi stojí na pokraji borového lesíka kostelíček sv. Vojtěcha »v hájku« zvaný a vystavěný nákladem Ferdinanda Viléma Slavaty († 1673), tehdej-

šího držitele v Obříství. Uprostřed svatyně vyčnívá ze země černý břidličnatý kámen železnou mříží ohrazený, o němž zachovala se tato pověst: »Sv. Vojtěch vracel se kdysi ze Staré Boleslavi, kamž rád putoval, zpět do Prahy. Dle zvyku svého konal cestu pěšky v chudičkém oděvu. Stanuv na břehu labském naproti Neratovicům, volal na přívozníky prose je, aby pro lásku boží jej převezli. Ti skutečně učinili tak, ale potom plat na světci žádali. Sv. Vojtěch však pravil jim: »Synáčkové moji, zlata a stříbra nemám, ale co mám, to dám vám: evangelium Kristovo chci vám hlásati a duším vaším požehnání.« S tím však nespokojili se suroví plavci i pronásledovali světce dále kráčejícího nic nedbajíce proseb svatého biskupa, jenž proto ničeho u sebe neměl, ježto vše chudým rozdal. Bezcitní lidé tito položivše násilím posléze sv. Vojtěcha na kámen nedaleko Byškovic, ztrýznili jej vesly až krev tekla z ran jeho. Proto také sv. Vojtěch po většině s veslem v ruce se vyobrazuje.«

Také místa, kde světec náš na svých cestách odpočíval a se za český lid modlil, ukazují se dodnes zbožnými jeho ctiteli. Tak na příklad *u Ouňovic* stojí tak zvaný *svatovojtěšský kříž,* na němž nápis hlásá: »Zde sobě odpočinul sv. Vojtěch na cestě své z Říma do Čech.« Pod křížem leží značně *přičernalý kámen,* jenž na vrchní straně poněkud jest vyhlouben; na něm prý patron náš odpočíval.

Do Stobořic (Soběbořic) přišel prý sv. Vojtěchu bratr jeho Soběbor s mnohými přáteli vstříc, když sv. Vojtěch z Říma do Čech se vracel; dosud ukazuje se tam *kámen svatovojtěšský,* na němž stál patron náš a zemi české žehnal.

S temene zalesněné hory *Větrov* (půl hodiny jihovýchodně od Votic) shlíží do dálných krajů českých *kaple sv. Vojtěcha,* postavená r. 1680 Ferdinandem hrabětem z Vrtby. I zde prý sv. Vojtěch odpočíval, a proto putuje sem lid rád z celého okolí.

Zvláště památnou jest *Zelená Hora,* kde dosud ukazuje se kámen, na němž stanul světec, žehnaje své vlasti, v níž prý nepršelo za trest po celá dvě léta, že synové této země z Čech ho vypudili.

Za Vrčany mezi Chlumcem a Štědrým na kameni rovněž prý sv. Vojtěch znaven cestou usnul. Na něm vystavěna byla kaple hrabětem Šternberkem v XVII. věku. Místo kolem se vinoucí nazývá lid pouští sv. Vojtěcha.

Zajímavé jest, že otcové naši zvláště *studánky svatovojtěšské* zakládali, anebo opřádali je legendou k světci se vinoucí. Známá jest *studánka u Milavče* (viz naši stať sv. Vojtěch u Milavče), v *Boru u Teplé,* kde později postaven byl kostel a poustevna, *u Lštění,* kde jest předhusitský kostel a studna, a před *Německým Brodem.* Na místě posledním prý sv. Vojtěch žízniv

k Bohu se modlil, a hle, pramen vody vytryskl ihned ze země. Pramen ten prý zmizel, když Brodští ze strachu před blížícím se nepřítelem vzali stříbrný, těžký řetěz, kterým ozdobena byla tamní socha Marianská na poděkování, že mor byl odvrácen. Řetěz ten dle pověsti dosud leží u kostela sv. Vojtěcha zakopán a až bude opět jednou nalezen a na místo dřívější zavěšen, opět léčivý onen pramen vytryskne.

Mimo jiné ještě dlužno vzpomenouti i *studánky Vojtěšky* v klášterní zahradě *v Břevnově,* kde dle legendy sešel se světec náš s knížetem Boleslavem za ranního šera, neboť prý měli oba tentýž sen: Viděli jelena an odhrabuje nohama listí, pod nímž pramen vody vytryskl na znamení, že zde klášter založen býti má Když pramen skutečně nalezli a ohledali, nalezli v něm plovoucí břevno, a proto i pozdější klášter Břevnovem nazvali.

Zmiňujeme-li se o všech těchto památkách, činíme to i z toho důvodu, že mnohá tato místa jsou poutními až dosud.

Jak viděti z toho, uctívá lid náš dosud sv Vojtěcha, chovaje jej přese všecku nepřízeň dob v drahé paměti, což může těšiti nás tím více, čím více dějí se pokusy mnohými bezbožeckými spisovateli, kteří líčí často velikého světce a patrona našeho, jakoby byl za svého života málo vlasteneckým, mužným a statečným. Jak málo odůvodněny jsou výtky tyto, dokazuje netoliko mučednická smrt jeho, ale i staré, české podání a ta odvěká úcta zakořeněná v národě našem. A proto plni vděčnosti k sv. Vojtěchu nemůžeme zakončiti tuto stať jemu posvěcenou, nežli slovy nadšené písně:

Zdráv buď, svatý Vojtěchu,
vlasti naší milý strážce!
Církvi svaté v útěchu
dal Tě Kristus ve své lásce.

Měj svůj národ v paměti,
jsmeť my posud stádo Tvoje,
v Tvém ať jdouce zápětí,
zniknem všeho zlého boje.

A aby se tak stalo, to dejž na přímluvu všech našich českých patronů Všemohoucí Pán a král králů všech. *)

---

*) Prameny uvedeny jsou v textu. Kromě těchto použito: Bolelucký Rosa boëmica. Dr. Krásl a Ježek: Sv. Vojtěch. Sittler-Podlaha: Album svatovojtěšské. Borový: Dějiny arcidiecese pražské. Schaller, Sommer etc.

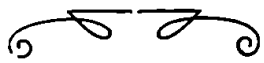

IV. Budějovická diecese.

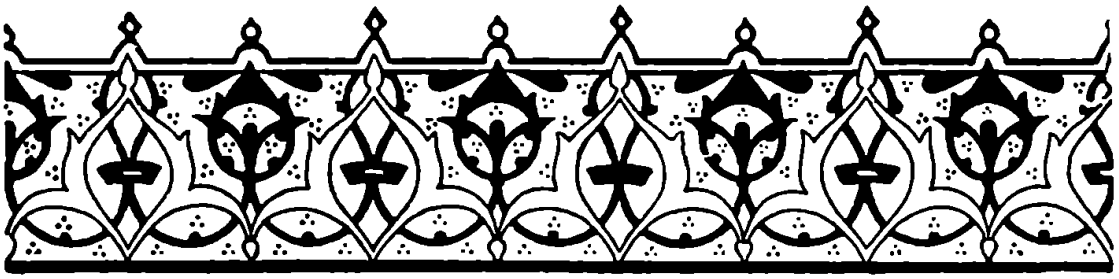

72. Křemešník u Pelhřimova s poutním chrámem zasvěceným Nejsv. Trojici.

»Znám málo tak utěšených míst, jako jest nejčelnější poutní místo na Táborsku v Čechách — *Křemešník*. Na nejvyšším temeni výběžku Vysočiny českomoravské vypíná se poutní chrám, který vévodí celému kraji. Jdeš-li jen několik kroků od něho na tak zvaný »hřeben«, vidíš před sebou daleké okolí s městy, městečky a dědinami, tak že bys celé hodiny kochal se tímto úchvatným pohledem. Již tento velebný lesní klid jímá nevýslovně srdce lidské. Kolem ticho, mír a klid — jen ptactva zpěv vítá tě v tom lesním ráji . . .«

Těmi v pravdě nadšenými slovy líčí půvab Křemešníka ve své knížce »Matka boží a lid český« dr. Isidor Zahradník, kapitulár strahovský, a věru, že ani slovem nepřehnal všecku tu krásnou polohu posvátného místa, které řadíme nejen k nejčetněji navštěvovaným, ale i těm nejsličnějším. Proto nedivíme se, že tu již před dvěma nebo třemi věky shromažďoval se zbožný lid, aby chválu vzdával Bohu trojjedinému a jemu ke cti pěl nadšené písně. Vždyť skutečně zdá se člověku na této výšině, jakoby duch jeho rozpínal svá křídla a byl Bohu blíže, jenž tu svou všemohoucnost i lásku lidem ukázal.

Přes to přese vše dobu, kdy Křemešník stal se místem poutnickým, nesnadno jest přesně určiti, ježto víme určitě jen tolik, že tu v dobách dávných byly stříbrné doly, které zanikly asi v šestnáctém století, a to za doby, kdy pánové z Říčan tu vládli, jimž i Pelhřimov náležel.

Také, kde první svatyně na tomto místě byla zbudována, nelze dobře udati, ježto o tom vypravuje *pověstí* několik, ale neshodují se. Tak na příklad jedna dí, že již roku 1555 upadl tu měštěnín pelhřimovský Matouš Chejstovský do dolu stříbrného, v kterémžto nebezpečí prý učinil slib, že šťastně li vyvázne, Bohu na tomto místě kapli zbuduje, což když se mu poštěstilo, svůj slib učinil skutkem a dřevěnou svatyni tu postavil.

Pověst tu opakuje J. Neuman, duchovní správce křemešnický, který pamětní knihu založil a r. 1781 zemřel.

Jiná opět vypravuje, že za panování císaře Ferdinanda III., když Švédové do země české vpadli a jí se po bitvě u Jankova (dne 6. března r. 1645) zmocnili, uprchl sem ze strachu

Kaplička se studánkou na Křemešníku.

před nimi pelhřimovský měšťan Chejstovský, ale nezachránil se. Upadlť do rukou loupežníků, kteří ho zabíti chtěli a jen krátkou chvíli k přípravě na smrt mu povolili. V tom pak mlhou byl obestřen a Švédové neznámým strachem poděšeni, jej v lese zanechali. Dle jiné verse v tomto těžkém postavení a nebezpečí upadl prý Chejstovský v mdlobu a tu prý se mu zdálo, že vidí před sebou starce neobyčejně vážného a velebného, který prý k němu jal se mluviti: »Že jsi osvědčil živou víru a ve svém neštěstí jsi se k Nejsvětější Trojici o pomoc utíkal, jsi při životě zachován! Odejdi v pokoji a nezapomeň Bohu trojjedinému vzdáti dík!«

Dík tento osvědčil prý onen měštěnín postavením dřevěné kaple, ježto na stavbu z kamene prostředky jeho nedostačovaly.

Této poslední pověsti uchytil se zesnulý farář v Sudoměřicích František Wildman a ji také zpracoval, učiniv z Chejstovského poustevníka, který na tomto posvátném místě poslední léta života svého strávil a tu i po své smrti byl pochován. (Viz téhož spisovatele »Pomněnky z českých krajů«, Dědictví svatojanské, podíl na r. 1902.) — To však není již pověst lidová, ale umělá a nelze proto Wildmanovi zazlívati, ježto nepsal popisy a dějiny poutních míst, ale toliko o nich *povídky*.

Nám celkem zdá se býti pověst první pravdě nejbližší. Vznikla-li zde dřevěná kaple v šestnáctém století, vznikla buďto z učiněného slibu nějaké zbožné duše, anebo z vděčnosti za milost prokázanou.

Že kaple ta byla hned od vystavění jejího četně zbožným lidem navštěvovaná, pochopujeme zcela dobře a to tím spíše, ježto na svahu pod křemešnickou svatyní nachází se *studánka s výbornou vodou*, jíž okolní lid od dávných časů připisuje moc léčivou, ano i zázračnou. V době třicetileté války prý až sem dovlékl se z blízkého bojiště vojín ranami posetý, který sotva že je vodou tou vymyl, již se uzdravil. *)

Že kaplička křemešnická byla známým poutním místem již v té době, jest jisto, a proto když sešla, pelhřimovská obec dala se r. 1651 do stavby většího kostela, strhnuvši svatyni starou. Možná, že učinila tak i z vděčnosti, že válka třicetiletá konečně byla ukončena a klidnější časy vrátily se v těžce zkoušenou vlast naši. Tomu ostatně nasvědčuje i nápis vyrytý v kamennou tabuli, která nachází se nyní pod oknem ve zdi kostelní proti prostřednímu vchodu do ambitů. Nápis tento zní:

»Tak jako lid Makabejský,
když ukrutnosti pohanský
slavným vítězstvím byl zproštěn,
pokojem svatým obdařen:
»Nečiňme dřív o svých domích
žádné zmínky, pořízených
horlivou vděčností k Bohu,«
řekli, »pojďme a stavme znovu,
obnovme chrám porušený,
od nepřátel pobořený,

*) Že v okolí Křemešníka byla skutečně bitva, dokazuje ředitel gymnasia v Pelhřimově Václ. Petrů ve svém spisku »Poutní místo Křemešník« (Pelhřimov r. 1901) opíraje se o Gindelyho »Dějiny českého povstání«, dle kterých r. 1618 císařský vojevůdce Dampierri utkal se u Pelhřimova s hrabětem Thurnem. Půl hodiny severových. od K. našly se skutečně různé zbraně, ostruhy i kosti.

k slávě, cti Bohu živému,
však k potupě modlářskému.
Tak hněv boží ukrotíme,
pokoj věčný uprosíme.«
Tak také lid všechen městský,
když zproštěn pelhřimovský
hrozných válečných trápení,
řekl: »k božímu oslavení
též vítězství svatosvatého,
pokoje darovaného,
(zanechaje svých zřícených
domů, ohněm pokažených,)
obnovme chrám se bořící
velebné svaté Trojici;
roku teď šestnáctistého
padesátého prvního,
taktéž jsa Pán Bůh ukojen,
obdaří věčným pokojem.«

Slavné položení základního kamene vykonáno bylo dne 24. září r. 1651, na den sv. Ruperta, jak o tom svědčí jiná deska zasazená nad dveřmi východními s latinským nápisem, který po česku zní: »Za panování císaře Ferdinanda III. a za arcibiskupa Arnošta hraběte Harracha kostel tento Nejsvětější Trojice položením základního kamene důstojným pánem Norbertem z Amelunga, opatem želivským, založen, a to po odstranění staré dřevěné kaple nový nákladem města Pelhřimova vystavěn. Roku 1651 dne 24. září.«

Minul sotva rok a již dobudovaný chrám byl posvěcen dne 6. října r. 1652 samým pražským arcibiskupem Harrachem s nevšední slávou.

Avšak tento chrám nezachoval se na naše doby tak, jak byl. Ukázaloť se záhy, že nestačí při tom velikém návalu poutníkův, a proto záhy pomýšleno na jeho rozšíření, k němuž teprve došlo r. 1772.

Na tuto přestavbu přispěla i tentokráte z větší části obec pelhřimovská a různí dobrodinci. Svěcení přestavěného kostela vykonal Antonín Jan Václav Vokoun, světící biskup kalínský, suffragán pražský, který tou dobou i svaté biřmování v tomto okrsku udílel, což potvrzuje jiný nápis na kruchtě, který dokládá, že do oltářů vloženy byly ostatky sv. Eutychiana, Celestina, Theodora, Prospera, Vincencie, Blandy, Pie a Innocencie.

Od té doby se mnoho na Křemešníku nezměnilo až na to, že tu postaveno bylo několik domků obytných a obydlí pro

sídelního kaplana, na jehož vydržování založena byla fundace. Tak složil na příklad Jan Dreves 2000 zl., Jan Střechovský 500 zl., Zuzana Pokorná 300 zl., Alžběta Charvátová 300 zl., Antonie Mrázková 200 zl, Václav Šetinger 150 zl., Jan Kříž 120 zl. a jiné ještě osoby s podmínkou, že na ně bude pamatováno po smrti mší svatou, což se také děje.

Prvním sídelním kaplanem byl na Křemešníku již zmíněný Josef Neuman, jenž také před hlavním oltářem odpočívá od r. 1781, čekaje slavného vzkříšení. Horlivý kněz tento mnoho si zásluh získal o toto posvátné místo. Nedaleko kostela postavena byla i škola ke konci XVIII. století, která r. 1844 nahrazena byla budovou novou, ježto ona starší byla už na spadnutí.

Kostel Nejsv. Trojice na Křemešníku.

Kostel křemešnický jest stavba prostičká, beze všech nádherných ozdob, avšak nicméně milá a útulná, *s cibulovitou věží* v pozadí. Vejdouce *hlavním vchodem* od strany západní, ocitneme se *pod kruchtou*, na níž umístěny jsou slušné varhany. *Loď chrámová* jest pěkně a souměrně sklenutá a má po obou stranách přistavěné chodby patrně v době pozdější. *Oltáře poboční* zasvěceny jsou sv. Václavu a Cyrillu a Methoději, věrozvěstům slovanským. Od lodi pěkným obloukem odloučen jest *presbytář* skládající se ze *tří kaplí*, jejichž půdorys podobá se jetelovému trojlístku. Tím patrně chtěl stavitel vyznačiti, že svatyně ta posvěcena jest Bohu trojjedinému, a proto také do presbytáře postaven jest *trojčlenný oltář*, tak že vlastně jsou to oltáře tři, při nichž tři kněží najednou mohou sloužiti mši svatou.

Tak na příklad dne 20. července r. 1902 sloužili u tohoto hlavního oltáře tři kněží — bratři Lhotští — současně mši svatou u přítomnosti mnoha hodnostářů a velikého množství věřících.

Tento *hlavní oltář* pochází z r. 1865 a byl zřízen rovněž obcí pelhřimovskou. (K účelu tomu věnovala tehdy i měšťanka jihlavská Anna Marie Paulová 1100 zl.) Slavně posvěcen byl na svátek Nejsvětější Trojice želivským opatem premonstrátského kláštera Norbertem Sychravou zmíněného léta u přítomnosti 26 kněží a víc jak 25 tisíc poutníků, ač bylo tehdy deštivo

Na oblouku *nad oltářem* čteme nápis: »Otci, Synu i Duchu svatému, jako bylo na počátku, tak budiž nyní i vždycky na věky věkův. Amen.«

Klenby oněch kaplí v presbytáři, do nichž hledí vždy jeden oltář onoho v trojúhelníku postaveného, ozdobeny jsou *obrazy* malíře Kaliny z předešlého století. Na jedné lze spatřiti Boha Otce, jako stvořitele nebes i země, kterak poroučí: Budiž světlo, slunce a hvězdy, ptactvo v povětří a ve vodách ryby, budiž člověk a pomocnice jeho!« a p. Jinde spatřujeme výjevy ze Starého Zákona allegoricky se odnášející k trojjedinosti boží. Tak ku příkladu vyobrazen jest Jakub spící na *třech* kamenech s nápisem: »Ze tří jeden«. Jinde opět Abraham vítá tři anděle a pod nimi lze čísti slova: »Ve *třech* klaní se jednomu.« Jinde zase Noe obětuje se *třemi* syny a pod tím napsáno: »Ze tří všecko pokolení lidské.« — Rovněž *klenba celé lodi* ozdobena je freskami, jimž (zvl. v prostřední lodi) nelze upříti uznání a ceny v pravdě umělecké.

Jižně od kostela na výšině postaven jest *ambit*, před nímž rozkládá se prostranství. Jest to vlastně jen jedno křídlo, v jehož *pravém boku* postaven jest *oltář Nejsvětější Trojici* v r. 1882 zbudovaný; v levém koutě nacházíme »*kapli mrtvých*«, vyzdobenou pracemi českého a věhlasného umělce Fr. Bílka. Tyto umělecké práce jsou plastické, ve slohu moderní nábož mystiky a všechny mluví k nám o posledních věcech člověka. Tři práce nad oltářem jsou středem výzdoby i myšlenkovitého spojení. *Na prvé* loučí se žena s mužem (nad rakví), *na druhé* vidíme je už vzkříšené v objetí, s nebeským štěstím a klidem v očích. Kdo měl moc je povolat zas k životu, patrno z místa, v němž se nalézají: Slunce s paprsky, jedna vlna na tomto slunci je — hlava Kristova, druhá probodená ruka. *Třetí obraz* vznáší se nad oběma předešlými: anděl, držící světlo (věčné). Myšlenky těchto i jiných prací zde napovídají u každého obrazu plastické, ozdobné nápisy z Písma.

Strop kaple tvoří trámy černě natřené. Kaple takto vyzdobena r. 1903 a jest nyní četně navštěvována a obdivována vzdělanými a uměnímilovnými poutníky a turisty.

Jak jsme se už zmínili, nachází se pod Křemešníkem *studánka* s výbornou vodou, přikrytá prostou stavbou v podobě kapličky. Zajímavo jest, že pramen tento, ač dosti mohutný, objevuje se periodicky, přichází i ztrácí se v neurčitých dobách, někdy i tehdy, kdy by se to nejméně čekati dalo. Kaplan Neuman, zakladatel pamětní knihy, píše výslovně o zjevu tomto:

»Při svátku svatého Řehoře, papeže (dne 12. března), přicházívá za podzemního hukotu voda ve velkém množství. Dříve však nežli začne téci, bývá až na čtyři neděle před tím slyšeti pod zemí hřmot a rachocení, jakoby havíři vnitř pracujíce se nalézali *) Jakmile však voda se objeví na povrchu, hučení ono utichá. Tak jsem pozoroval sám v r. 1763 a 1764 dvě neděle před Božím Narozením a dvě neděle po něm a slyšel jsem pod-

Partie z okolí kostela.

zemní klepání a třesení, kteréhož roku 1764 přibylo na den Obrácení sv. Pavla (25. ledna) a do Nejsvětější Trojice trvalo. Někteří chtějí dokazovati, že tato voda béře počátek z velkých sněhův, avšak já nalezl jsem opak toho, jelikož r. 1763 žádný sníh takřka nebyl. Přes to voda přece mohutněji následovala a tekla od svátku Zvěstování Panny Marie (25. března) až do svátku sv. Markéty (13. července).«

O tomto úkazu vedou se na Křemešníku pilné zprávy až po naše časy a mnohé z nich jsou dosti zajímavé. Učených lidí

*) Tak bylo snad v těchto letech, ale nynější duchovní správa nám sdělila, že tohoto pravidelného přírodního zjevu (hučení) nelze jí potvrditi.

uvažovalo o věci té dost a dost, ale dobrozdání jejich se dobře neshodují. I prostý lid si studánky všímá, ježto se k ní vine vedle oné legendy o uzdravení vojínově i ta pověst, že ukáže-li se voda dřív než obyčejně, anebo v témž roce po druhé, že vždy jest to znamením nějaké nemoci. A skutečně tak stalo se r. 1832 a r. 1866, kdy voda v neobyčejném množství po druhé vytékala a sotva že začala prýštiti — vypukla cholera

Přes to přese vše poutníci považují vodu tuto za léčivou *) a téměř každý odnáší ji do svého domova, jako lék neocenitelný. A ti, již na pouť se vydati nemohou, kterak jsou šťastni, okusí-li aspoň trochu »vodičky« křemešnické, která prýští tam, kde Bůh rozsil všecky krásy světa, aby ukázal svou všemohoucnost i slávu . . .

Co tyto řádky píšeme, staví se od této studánky nahoru směrem ke kostelu *křížová cesta*. *Kapličky* jsou provedeny dle návrhu známého kněze illustrátora A. Bunié (Theina) a *plastické obrazy* v nich jsou výtvorem ak. malíře Viktora Foerstera. Každá kaplička bělá se v polokruhu stinného loubí a působí na stoupajícího chodce velebným dojmem.

Pouti na toto posvátné místo konají se netoliko na den Nejsvětější Trojice (pouť velká), ale i o křížovou neděli, na sv. Annu, na neděli po svatém Václavu a v oktávu pouti hlavní, kdy tu bývá hlava na hlavě a lid nejen z vůkolí, ale až z Moravy sesterské, ano ve zvučný český zpěv mísí se často i hlahol německých písní, které s nadšením zpívají poutníci jihlavští i z dědin vzdálenějších.

Mimo tyto hlučné pouti je na Křemešníku i řada menších; kdy totiž sem přichází méně neb jen jedno processí. I ve všední dny uvidíš tu věřící, kteří přichvátali z daleka vykonat zde svoji pobožnost. Je ve zbožnosti předcházejí — nutno jim tuto čest vzdát — jihlavští poutníci, kteří sem od nepaměti už putují soukromě i v celých společnostech pěšky i na povozech.

Křemešník býval nejčetněji navštěvovaným poutnickým místem v Čechách. Ale i dnes ještě vítá ročně 120—150 processí a na 40.000 poutníků.

Chceš-li viděti krásný koutek české naší vlasti, jdi, milý čtenáři, a vydej se na pouť křemešnickou, můžeš-li, a věru, nebudeš toho želeti. Snad i ty odneseš z toho posvátného místa vedle úchvatného dojmu a milé vzpomínky i útěchu, které v strastech a bolestech vezdejšího života nám každému jest zapotřebí tolik, jako slunce a tepla — darů to nebes . . . **)

---

*) Rozborem prof. tech. Amerlinga dokázáno, že to jedna z nejčistších vod v Čechách.

**) Srameny: Zpráva duchovní správy křemešnické N. V. Č. z r. 1895, dodatečně z r. 1903 a 1904. V. Petrů: Poutní místo Křemešník. Šmidinger: Křemešník. Trajers Beschr.: Budw. Dioec. etc.

73. Marianské poutní místo Nový Ettink.

Pravdivost slov sv. Bernarda, že nebylo slýcháno, aby Maria koho opustila, kdo se pod mocnou její ochranu utíkal, dosvědčuje i tato naše stať, věnovaná poutnímu místu Panny Marie v Novém Ettinku, které leží as půl druhé hodiny vzdáleno směrem jižním od okresního města Kamenice, v kraji táborském.

Ještě počátkem 17. století nebylo téměř po městečku tomto ani potuchy, neboť tu stával pouze panský dvůr s několika domky, zvaný »Včelnice«, který po dlouhá léta náležel k panství kamenickému. Toto bylo až do r. 1622 majetkem Zikmunda Matěje Vencelíka z Vrchovišť, který od stavů odbojných byl před bitvou bělohorskou ustanoven hejtmanem kraje bechyňského a byl horlivým šiřitelem víry kalvínské, tou dobou v Čechách značně se vzmáhající.

Avšak sláva jeho netrvala dlouho. Již zmíněného léta byl netoliko statků svých zbaven, ale i ze země vypovězen císařem Ferdinandem II., který odbojné stavy zle stíhal a trestal.

Kamenice s příslušným dvorem Včelnicí, (kterou po dlouhou dobu vládli Bechyňové z Lažan a rytíři Malovcové a kterou Anna Magdalena Malovcová svému choti Vencelíkovi z Vrchovišť jako věno přinesla), byla prodána císařskému plukovníku Jindřichu hraběti de la Saga Paradis, rozenému Španělu, po němž zdědila majetek tento jeho zbožná choť Hipolyta, horlivá ctitelka Matky boží.

Paní tato všemožně měla o to péči, aby katolické náboženství opět nabylo půdy v srdci poddaného lidu, jemuž stala

se pečlivou matkou i dobroditelkou. V zámecké kapli kamenické, kterou velice pěkně upraviti dala, den co den uctívala Královnu nebes se svou čeledí a synem Františkem a hle, ne nadarmo.

Bylo to r. 1661 dne 5. srpna na památný svátek Panny Marie Sněžné, kdy zbožná paní na jedné ze svých vycházek nedaleko rybníka »Kalicha« byla překvapena strží mračen a ne bezpečí vzrostlo tím více, když hráze rybníka toho se protrhly. V úzkosti své obrátila se o pomoc k Matce boží i slíbila, že, bude-li zachráněna, na svém panství kostelík Marianský vystaví.

Prosba zbožné šlechtičny byla skutečně vyslyšena, a proto nezbývalo nic jiného než slib tento uskutečniti, což se i stalo. Nedaleko dvora Včelnice postaven záhy chrámec a do něho na hlavní oltář postavena byla socha, kterou Hipolyta Paradisová de la Saga v Starém Oettingu *) v Bavořích dala zhotoviti podle tamní milostné sochy, k níž na poděkování putovala.

Kaple u Včelína byla r. 1662 posvěcena a přifařena jako filiální kostelík k blízké faře jarošovské, avšak záhy při ní nadán byl kněz, který by zde mši svatou sloužil a četným poutníkům svaté svátosti udílel.

Syn zbožné paní Hipolyty postavil blízko svatyně as 50 domků, kteréž řemeslníkům a živnostníkům lacino prodal. Tím dán základ k nové osadě, která záhy nazývala se *Novým Ettingem* a vzrůstala tím více, čím více pouti do Marianské tamní svatyně se množily.

Zvláště z okolí jindřichohradeckého, kamenického, dešenského, žirovnického, počáteckého, ano i z Moravy až od Popelína přicházely sem církevní průvody a nepřehledné davy tísnily se před malým kostelíkem, že o některých svátcích Marianských šlo tu téměř o život

Dík této četné návštěvě Nový Ettink brzy vzkvétl, že povýšen byl na město.

Za doby císaře Josefa II. zřízena tu byla fara a místo kaplanské, načež dne 7. května r. 1806 položen slavným způsobem základní kámen k stavbě nynější lodi chrámové, která záhy

*) Starý Oetting jest město bavorské, ležící na rozsáhlé rovině innské a má vedle 2500 obyvatelů farní kostel, kostel OO. redemptoristů a chrám františkánský. Uprostřed náměstí jest kostelík jiný, kterýž jest slavným poutním místem. Na hlavním oltáři, který jest darem Maxmiliana I., vévody bavorského, a zbudovaný ze stříbra, stojí milostná a stářím zčernalá soška Panny Marie s Ježíškem na rukou. Pochází prý z dávných dob, kdy ještě sv. Ruppert v Bavořích jako apoštol působil na obrácení lidu na víru Kristovu, který i kostel vystavěl a při něm benediktinský klášter založil R. 910 vyhořel klášter i kostel, soška zůstala však neporušená. V 16. a 17. věku dály se zde veliké divy a zázraky. V r. 1717 docela vzkříšeno i mrtvé děcko plačící matky. Počet poutníků obnáší ročně víc jak 150 tisíc.

k starému kostelíku byla přistavěna a dne 8. prosince na svátek Neposkvrněného početí Panny Marie požehnána.

Milostná soška Panny Marie v Novém Etingu.

Toť krátká historie našeho poutního místa, již mnozí různými a snad uměle vymyšlenými pověstmi obetkali.

Svatyně tato a zvláště milostná soška Matky boží jest dosud cílem mnohých poutníků, třeba poutní chrám tento nevynikal žádnou jinou zvláštností, anebo nádhernou stavbou. Mile tu zaznívá zbožný zpěv a v něj mísí se vroucí modlitba lidu, která zajisté nezůstává oslyšána, jako nebyla oslyšána modlitba zbožné zakladatelky paní Hipolyty Paradisové de la Saga, která se synem svým Františkem tu v chrámové hrobce slavného vzkříšení očekává.

Nový Ettink, který záhy vzrostl, že tvoří dnes slušné městečko, z vděčnosti přijal i obraz Matky boží do svého štítu, kde na modrém poli stkví se věrné vyobrazení Panny Marie novoettinské, (jejíž spodní roucho jest červené a svrchní zelené) a kolem něhož patrna jsou písmena SMNOE značící: Sancta Maria Novo-Oettingensis (Svatá Maria novoettinská). Totéž čteme i na starším razítku, kde připojena k zmíněným písmenům prosba: »Oroduj za nás!«

Tu prosbu mají netoliko na rtech, ale i v srdci tisícové, kteří na toto posvátné místo putují. Kéž také dojdou útěchy i úlevy, aby se srdcem potěšeným vrátili se všichni k rodnému krbu! *)

---

*) Prameny: challer, Sommer, Trajer. Orth a Sládek: Topogr. slovník. Sedláček: Historický slovník etc.

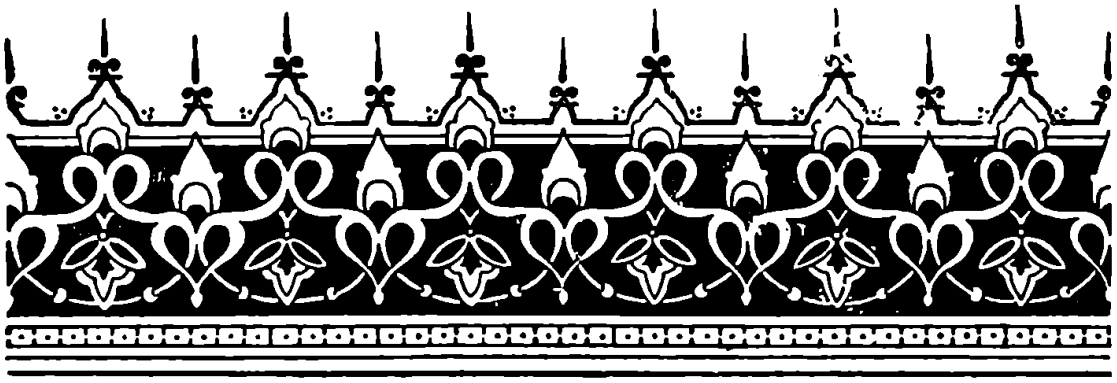

74. Poutní chrám Nanebevzetí Panny Marie v Drahově u Veselí nad Lužnicí.

Jak veliká jest důvěra českého lidu v mocnou ochranu Matky boží, dokazují nám i dějiny kostela Nanebevzetí Panny Marie ve farní vsi Drahově, ležící as tři čtvrti hodiny směrem východním od města Veselí nad Lužnicí.

Kdy tato ves vznikla, nelze sice přesně udati, ale že náleží mezi nejstarší dědiny, toho důkazem jest zpráva z r. 1359, kdy kostel drahovský připomíná se jako farní. Tehdy plebánem neboli duchovním správcem byl tu kněz Blažej, syn Mikulášův. O něco později sídlili tam jako držitelové vsi a tvrze Dobeš z Bernartic, který po odprodání Mezimostí psal se z Drahova, jakož činili i synové jeho Buzek a Jindřich.

Dle staré pověsti byla drahovská svatyně již tehdy poutním místem, ježto na oltáři jejím nacházela se *milostná soška Marianská*, k níž lid již za panování krále Jana Lucemburského se utíkal v době velikého sucha a neúrody. A hle, právě v těchto trudných dnech, kdy kostel drahovský plnil se zarmouceným lidem okolním, ukázal se za kostelíkem pramen čisté vody, kterou choří a neduživí opětně zdraví nabývali. Mimo jiné nabyl zde zraku i pacholík neznámého jména, jemuž dle legendy Královna nebes se zjevila s láskyplnými slovy: »Vidíš mne, dítě mé?« V tom okamžiku prohlédl chlapec, neboť uzdraveny byly oči jeho.

Zbožný lid z vděčnosti vyklenul i nad léčivým pramenem *kapličku*, kterou spatřujeme v Drahově podnes.

V době husitských válek zle řádili v celém kraji tak zvaní »naháči« neboli Adamité, kteří neušetřili ani poutního ko-

Milostná soška Matky boží v Drahově.

stela našeho. Než marně hledali milostnou sochu Marianskou. Tehdejší plebán Jan, dozvěděv se, že tito bezbožníci se blíží,

uschoval ji a když zdráhal se pověděti, kam ji odnesl, přivázali jej k lípě a na polo uškrceného upálili. Ne lépe si počínali v Kardašově Řečici, Veselí nad Lužnicí, Stráži, Valu, Pleší i jinde, až konečně Žižka je po většině pobil anebo upáliti dal.

Kostel drahovský však od té doby osiřel úplně — bylť bez kněze. Za to záhy usídlil se u drahovského chrámu i poustevník, který zde setrval v oné době husitských válek. Jiní jeho nástupci však pro větší bezpečnost usadili se u Vřesné, kamž jeden z nich přenesl i milostnou sošku Marie Panny a v křoví ji ukryl. Odtud snad i starší název »Trnová Rodička boží«, místo obvyklého »drahovská«.

Po válkách husitských počala strana »pod obojí« pozvolna měniti své učení, které v šestnáctém věku silně načichlo luteránstvím, až změnilo se v čisté protestantství, k němuž i tehdejší pán na Vřesné, Vrchotický z Loutkova, se horlivě hlásil a proto i toto nové učení horlivě podporoval. Aby cíle svého snáze došel, změnil kostel vřesenský »Proměnění Krista Pána« v lutheránskou modlitebnu. Co se v tom čase dálo s drahovským kostelem, nedovedeme přesně udati pro nedostatek spolehlivých zpráv. Můžeme-li věřiti staré legendě, zůstala tato svatyně katolickému lidu uchována, který milostnou sošku Marianskou v nemenší míře v úctě choval jak v dobách dřívějších.

Jak jsme se již zmínili, samostatný duchovní správce však už dávno v Drahově nesídlil, ježto chrám tento přifařen byl ke Kardašově Řečici, odkudž kněz ob čas do Drahova docházel a po bitvě bělohorské i služby boží konal, by památný kostel s milostnou sochou opuštěn nezůstal. O obnovení poutí a uctívání milostné sošky Matky boží získal si zvláštních zásluh jesuita Kravařský z Kravařova, který byl proslulým missionářem. Sám nejvyšší purkrabí království českého, Jaroslav Bořita z Martinic, nazýval jej »pravým apoštolem země české«. Tento horlivý kněz tovaryšstva Ježíšova dokázal i to, že si od tehdejšího arcibiskupa a kardinála Arnošta hraběte Harracha vyprosil, by směl milostnou sošku Marianskou korunovati, k čemuž zmíněný arcipastýř i dvě korunky pro Matku boží a Ježíška poslal.

Od té doby byla svatyně drahovská neobyčejně četně zbožným lidem navštěvována, který přicházel sem v celých zástupech. Zvláště na svátky Marianské a dny sobotní putovali do Drahova tisícové

Z těch časů dočítáme se i několik zajímavých zápisů v třeboňském a světeckém archivu, které svědčí o tom, jak veliká byla důvěra lidu okolního k Matce boží, jež lidem svou mocnou přímluvou mnoho dobrého na Pánu Bohu vyžádala.

Roku 1687 dne 8. září vymaloval Jan Max Dvořák, učitel v Řečici, z vděčnosti a ze slibu Matce boží drahovské obraz. Jan Wierl, hejtman panství řečického, který trpěl velkým bolením hlavy a na přímluvu zázračné Rodičky boží drahovské uzdraven byl, věnoval 20. prosince 1708 votivní obraz do drahovské Marianské svatyně. Roku 1746 vzýváním Matky boží drahovské čtyrletý synáček Jana Brunnera, měšťana a pekaře v Lomnici, bleskem zasažený a řeči zbavený, řeči opět nabyl. Urozeného pána Václava Felixe Favortha, města Soběslav syndika, dům se zbořil a v něm se lidé zasypali; vzýváním a pomocí Matky boží drahovské však od smrti a těžkého poranění zachováni byli dne 23. října 1747. Z opravdové vděčnosti přes 50 votivních obrazů bylo Rodičce boží drahovské věnováno.

Aby i o duchovní správu na našem poutním místě bylo náležitě postaráno, založil dne 30. září roku 1759 svobodný pán Josef z Jungwirthu, jenž tehdy Kardašovou Řečicí a Drahovem vládl, místo sídelního kaplana, které roku 1807 na lokalii a r. 1858 na samostatnou duchovní správu změněno bylo. V posledně jmenovaném roce přifařeny byly k Drahovu vsi Zlukov, Oujezdec, Daňov, samoty Metel a Karlstein.

V poslední a tudíž nedávné době byl i farní chrám drahovský uvnitř i zevně opraven a znovu zřízen v původním gotickém slohu; zvláště pěkná jest *věž* jeho, zbudovaná na straně jižní, v samém boku památné svatyně, kde starobylá soška Panny Marie dosud požívá veliké úcty u okolního lidu, který nepřestává sem putovati pamětliv staré tradice, ano nezapomíná ani dávné studánky, jejíž vodě připisuje dosud léčivé účinky a jistou pomoc proti všem neduhům. *)

*) Prameny: Trajer. Marianský kalendář r. 1897. Sedláček: Slovník a j.

75. Klokoty u Tábora s milostným obrazem Matky boží.

Ze staré doby měly ušlechtilý smysl pro krásy přírodní, toho jsou nezvratným důkazem naše staré české hrady, které stavěla naše šlechta netoliko na místech k účelu vlastnímu vhodných, ale i polohou malebnou vynikajících. Prohlédněme si kterýkoliv z nich a přesvědčíme se.

A takou roztomilou polohu měl i hrad pánů Klokotských z Klokot, jenž kdysi hrdě vévodil celému kraji s Klokotské Hory, která asi čtvrt hodiny směrem severozápadním vypíná se nad husitským kdysi sídlem — nyní okresním městem Táborem. S vrchu toho, jenž leží nad samou řekou Lužnicí, otevírá se rozkošný pohled do celého kraje, hustými lesy a malebnými stráněmi obdařeného přírodou, která věru nešetřila tu svým kouzlem a půvabem. A hle, právě tam, kde kdysi stával hrad větve pánů Klokotských (tak slula jedna větev Vítkovců), tam dnes strmí hrad Marianský — poutnické místo Klokoty, kde tolik strastí a bolů bylo zažehnáno na přímluvu mocné orodovnice Marie Panny.

Odkud se vzalo pojmenování »Hora Klokotská«, stěží lze vysvětliti, ač nechybí ani těch, kteří tvrdí, že vrch ten proto tak se nazývá, že na něm kdysi rostlo v neobyčejném množství »klokočí«. Že vedle starého hradu stával i farní kostel na místě tom, stvrzují různé zprávy z r. 1384. A již prý v této svatyni umístěn byl na oltáři obraz Bohorodičky, který lid okolní u veliké měl úctě.

Jak se to stalo, vypravuje místní *pověst* lidu, kterou prostě zaznamenáváme: Na vrchu tomto pásávaly dítky drobná stáda, a tu častěji vyprávěly rodičům, že se jim ukazuje vznešená paní,

jako by ozářená světlem nebeským. Rodiče dlouho tomu se divili, ježto sami podobného zjevu neviděli. Ale, co nebylo popřáno jim, to uzřel na vlastní oči jeden zbožný muž, jenž výborným byl malířem, a ten spatřiv paní tu — poznal v ní Matku boží, jejíž obraz na plátno vymaloval. Teprve když byl hotov, nadpozemský zjev zmizel a neukázal se nikdy víc. Za to obraz Marie Panny stkvěl se již na oltáři klokotského kostela a lid, když slyšel, co se stalo, putoval na místo to u velikém množství.

Tolik dí *pověst* prostá, avšak milá a ne tak smutná jako skutečná historie toho místa, jež tvrdí, že hrad klokotský asi v r. 1420 byl zbořen a s ním později i stánek boží. A hned r. 1421 na svátek sv. Jiří upáleno bylo na místě tom padesáte »pikhartů« i se svými blouznivými kněžími Burianem Strausem a Petrem Kanišem. Tento přísný neobyčejně rozsudek vykonal sám Žižka, ježto prý tito táborští pikharti, odtrhnuvše se od učení husitského, podléhali různým bludům, nemravnosti a zpustlosti.

Katoličtí obyvatelé táborští těžce nesli zboření drahé jim svatyně a proto všemožně přičiňovali se na Hoře Klokotské postaviti aspoň kapličku, kterou také kolem r. 1440 dobudovali v skromných rozměrech. Jen milostný obraz jim scházel a proto dali malovati jiný, ale ku podivu! Sotva začali kopati na místě, kde druhdy farní chrám stával, našli milostný obraz neporušený, jak vypravuje *legenda* v lidu kolující. *)

Jisto však jest, že o stavbu *poutního chrámu* v té podobě, jak jej dnes vidíme, získal si hlavní zásluhy táborský děkan P. Jiří Josef Vinkler, který za přispění obce, majitele velkostatku a jiných dobrodinců roku 1700 toto Bohu milé dílo snažil se provésti.

Správa duchovní, již před tím až do r. 1672 měli v rukou želivští premonstráti, přešla v ruce světských kněží a zůstala až po dnes. Leč že kostelíček byl malý, přistavovány byly k němu *kaple* a tím byl rozšířen. *První* (proti polední straně) postavil roku 1708 český pán Bechyně z Lažan, *druhou*, pozdější, zbudovala roku 1709 Hodějovská z Hodějov, panna z kláštera milevského. *Třetí kaple* (sv. Václava) postavena jest r. 1712 knížetem Adamem Švarcenberkem a *čtvrtá* (sv. Josefa) roku 1714 knížetem Popelem z Lobkovic.

V letech 1726—1730 zbudovány byly od dobrodinců i *ambity*. Mezi zbožnými obětavými těmito ctiteli Marianskými jmenují se zvláště Jan Procházka, Vojt. Svoboda, Jan Smiřický, Jiří Rychlík, Nikodém Vokoun, Jiří Pauše a J. Sosna. Nákladem snad těchto vyzdobeny byly *stěny i obrazy* a ještě o něco po-

*) Nový obraz Marianský, který starý a šťastně nalezený nahraditi měl, zavěšen byl za oltářem a tam jest podnes. Co na legendě té jest pravdy, nevíme.

zději *do každého rohu ambit* postavena byla *kaple s kopulí*, jako ony předešlé, jež jsme už jmenovali.

Obraz Panny Marie v Klokotech.

První, zasvěcenou sv. Vavřinci, postavili r. 1722 zbožní manželé Jan a Efrozima Sebenářů, *druhou sv. Vojtěcha*, Ludvík

Hubacius z Kotnova, *třetí sv. Panny Marie růžencové*, jakýsi Dobiáš r. 1728 a *čtvrtou sv. Anny*, manželé Hrbkovští z Tábora.

Vstoupíme-li do *poutnické svatyně*, spatříme ihned *stříbrný oltář hlavní*, velmi pěkně provedený ve slohu vlašském. Zbudovali jej ke cti a slávě Panny Marie klokotské táborští děkanové Karel Novák († r. 1739) a Pavel Klášterský z Rosengartenu. Úplně dohotoven byl r. 1742. Posledně jmenovaný kněz založil i fundaci, aby místo kaplanské tu mohlo býti zřízeno a dokonce vystavěl pro něho i obydlí, pro sebe hrobku, v které také odpočívá († 1746). Vedle tohoto odpočívá i jeho nástupce Pavel Prátšoft, rodák a děkan táborský, který o Klokoty neméně horlivě se staral, založiv fundaci a střechu chrámovou plechem pobíti dal († 1782). Sestra jeho Jana, vdova po litoměřickém purkmistrovi Fr. Knotkovi a bratr její děkan Prátšoft, postarali se také o to, aby ještě dva kaplani na tomto místě býti mohli, založivše novou fundaci.

Když roku 1744 Prusové s velikou mocí do Čech vpadli drancujíce a ničíce vše napořád, nezapomněli ani na Tábor a svaté místo Klokoty. Město toto zapálili, pobravše všechno, co se vzíti dalo. Než na Klokotech marně pátrali po votivních darech. Nebylť tam ani milostný obraz Matky boží, který již zmíněný děkan v chrámě táborském ukryl a později i do nějakého sklepení odnesl.

Teprve po odchodu nepřítele ocitl se milostný obraz Matky boží na svém místě, kam u veliké slávě byl přenesen.

Klokotská svatyně, která patrně před tím byla snad jen požehnána, byla roku 1756 dne 8. září pražským světícím biskupem Ant. Vokounem posvěcena.

V poslední době byl poutní chrám tento několikráte obnoven, ano i milostný obraz přemalován. Jak jej dnes vidíme, představuje Královnu nebes vznášející se uprostřed dvou andělů.

Že Klokotům ani za nynějších dob poutníků neubývá, jsou důkazem přečetné pouti. Katoličtí obyvatelé památného Tábora lnou k posvátnému místu tomu celou duší a kdo ze vzdálenějších končin Klokoty jen jednou navštívil, jistě nezapomene na ten vznešený dojem, který si odtamtud odnesl ve své duši. A proto, jsou-li už zde na světě místa Královně nebeské posvěcena, odkud můžeme si přinésti pokoj, mír i útěchu, jak z Klokot odnášejí si ročně tisícové, kterak veliké blaho jest asi údělem tomu, kdo ze ctitelů Marie Panny shledá se s ní v nebesích . . . !

Prameny: Zpráva duchovní správy klokotské z r. 1895 N. V. Č. Orth a Sládek: Topogr. slovník. Sedláček: »Hist. Slovník.« Trajer: Beschr. d. Dioecese Budweis. Popis neznámého autora (P. Vlasáka? z r. 1856.

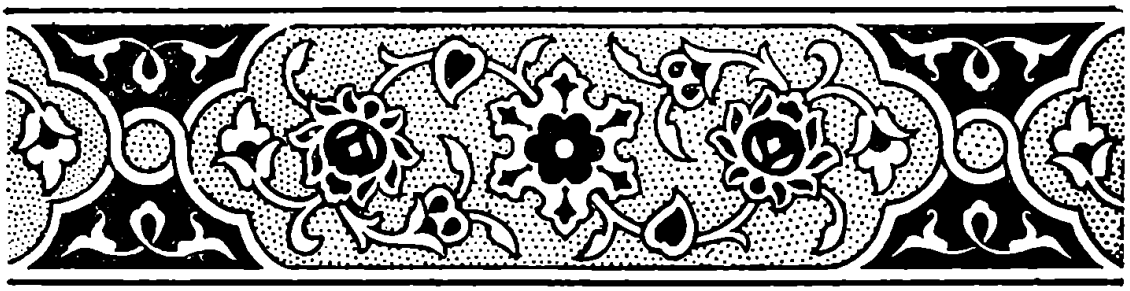

76. Kašperské Hory s poutním chrámem Panny Marie Sněžné.

Ačkoliv Kašperské Hory jako poutní místo dlužno jest zařaditi mezi nejmladší, tož přece původ města toho spadá v nejstarší doby dějin českých. Kdy první základ položen byl k městu tomu, nelze ani přesně udati, ale tolik jisto jest, že na konci třináctého století stála tu již dědina, v jejíž bezprostřední blízkosti na zlato se dolovalo.

Král Jan Lucemburský z vděčnosti, že mu horníci ve válce u Landshutu pomáhali, slevil obci r. 1345 placení ungeltu.

V r. 1364 připomíná se již v Kašperských Horách *kostel sv. Linharta*, při němž zřízena byla i fara.

Karel IV. dal k ochraně města r. 1356 zbudovati *hrad* na jednom z návrší, který vystavěl stavitel Vít Hedbávný i založil spolu cestu přes Kvildy z Bavor do Čech a na Hory Kašperské, kde vozkové přenocovati měli.

Také následující panovníci Václav IV., Zikmund, Ladislav, později Maxmilian a Rudolf II. nebyli městu tomuto otčimi, neboť vesměs potvrdili jeho práva a výsady.

Avšak za to zlaté doly pozvolna upadávaly v století šestnáctém a ještě později zanikly nadobro. Roku 1772 vznikl v městě požár, kterým zničena byla i věž kostelní, leč byla již v roce následujícím znova vystavěna.

Tou dobou stály v bezprostřední blízkosti města dvě jiné ještě svatyně a to hřbitovní kaple svaté Anny, kterou v r. 1757 Josef Hager, arcibiskupský stavitel a malíř obnovil a kaple

sv. Michaela Archanděla, která císařem Josefem roku 1786 byla zrušena, prodána a v obydlí přeměněna.

Pozdější děkan Hor Kašperských, Mikuláš Töpper, usiloval snažně svatyni tuto vykoupiti a když toho docíliti nemohl, umínil si postaviti kapli novou. Úmysl svůj také provedl zbudovav na mírném svahu od města směrem jižním *kostelík* v letech 1815 až 1816, k čemuž mu mnozí dobrodinci přispěli.

Na *hlavní oltář* dal zavěsiti *obraz Panny Marie klatovské*, u kterého často a rád sloužil mši svatou u přítomnosti zbožného lidu, který sem zvláště o svátcích Marianských putoval v slavných průvodech. Ježto pouti se zmáhaly čím dále tím více, bylo pomýšleno záhy kapli rozšířiti anebo novým *větším kostelem nahraditi*. K tomu cíli darovala Terezie Eisnerová, vážená měšťanka z Hor Kašperských, kus pozemku nedaleko svatyně, ale stavba nového kostela dlouho se ještě zdržela pro různé překážky. Avšak děkan František Groser a tehdejší purkmistr Jan Rudolf neustávali o stavbu usilovati, konajíce i sbírky, z nichž konečně roku 1868 nový kostel byl dostavěn a téhož léta dne 5. srpna ke cti a slávě Panny Marie posvěcen u přítomnost 8000 poutníků z blízka a z dáli.

Část hlavního oltáře tvoří *oltář*, který kdysi stával na Karlově Týně. (?) Jak se tato stará památka až na Kašperské Hory dostala, zpráva tato, šířená několika spisovateli, blíže neudává. Jest to dílo v pravdě mistrovské a pěkná ukázka umění řezbářského ze XIV. věku, představující Matku boží, jíž po pravé straně stojí *sv. Krištof*, nesoucí Ježíška, kdežto po levé straně stojí *sv. Šebestián*, drže v ruce šíp.

Chrám má v předu *dvě štíhlé věže* s úzkou přiostřenou střechou a jest slohu jednoduchého. Za to vnitřek tím více působí svou úpravou a čistotou.

Pouť nejslavnější koná se vždy v neděli po 5. srpnu, t. j. na svátek Panny Marie Sněžné, kdy prostranství kolem kostela jest přeplněno krámy a boudami prodavačů.

Také na některé jiné svátky Marianské v době letní jest tu živo od časného rána, tak že směle můžeme posvátné místo toto zařaditi mezi větší místa poutní.

Úctu k blahoslavené nebes Královně odplatil Bůh mnohými milostmi Horám Kašperským, které po zaniknutí dolů hmotně upadaly. Neboť domohly se toho, že staly se r. 1850 sídlem státních úřadů a r. 1861 založena tu byla i střední škola. Že tím město získalo, upříti nelze.

Kéž nadále kvete zde zbožnost a láska k Panně všech pannen, které posvěcena jest i *studánka* pod poutním kostelem, jejíž vodě mnozí léčivou moc připisují.

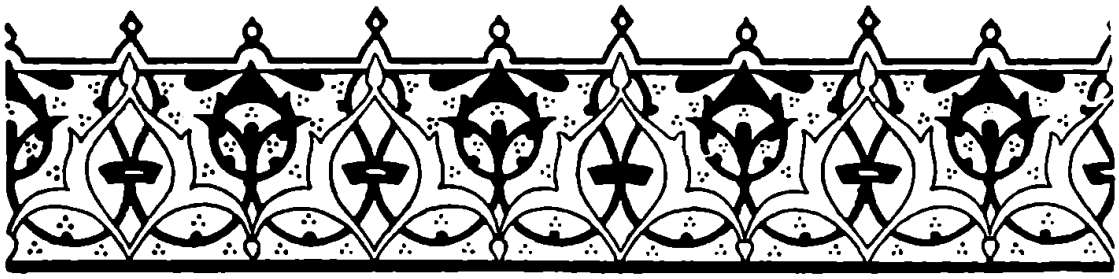

77. Poutnické místo Bechyně u Tábora.

Asi čtyři hodiny jihozápadně od Tábora leží na říčce Lužnici město Bechyně, jehož původ spadá do nejstarších dob i dějin našeho národa. Dle starých kronikářů stával tu již od nepamětných časův hrad na skále zbudovaný a vedle něho i podhradí tvořící takřka celou ves, jež dostala se i s celým okolím záhy v držení pražských biskupův. Teprv král Přemysl Otakar II. koupil hrad i s podhradím od biskupa pražského a postavil tvrz novou, na níž usadil purkrabí Čeňka a Dobeše (1283), od nichž vzal původ rytířský rod pánů z Bechyně.

Podhradí povýšeno jest na město králem Janem Lucemburským i přivtěleno jest dle práva podacího ke klášteru milevskému. Než ne na dlouho.

S proměnou časův střídali se i pánové z rodu Šternberků, po nichž (r. 1397) převzal Bechyni Jošt, markrabě moravský, který ji prodal pánům z Kunštátu. Po těchto následovali noví majitelové Bechyňové z Lažan, Šternberkové, Krištof ze Švamberka, Petr z Rožmberka a j.

Než zajímavějším, jak všechny dějiny městečka toho, jež v 16. století čítalo na 16 tisíc obyvatelů, jsou *dějiny* tamního *kláštera a chrámu Panny Marie*, který od dávných dob slul jako poutnické místo Marianské prvního řádu a jest jím po dnešní den.

Jakou důvěru chová k této svatyni křesťanský lid na našem českém jihu, svědčí píseň prostonárodního pěvce v Litomyšli as r. 1812 vytištěná, již tuto uvádíme:

»Ten bechyňský kostel bílý
zdaleka už viděti,
ode dávna jest mi milý
jako matka dítěti.

Slyším-li já zvonů jeho
hlaholiti sladký hlas,
vždy ze srdce zkroušeného
pamatuji na »Zdrávas.«

Za rodiče k Matce boží
modlím se i za sebe,
by nás trůnu ku podnoží
vzala k sobě do nebe.«

Kterak v starých dobách četně navštěvován byl poutnický chrám, o tom nasvědčují dějiny této svatyně, které s velikou svědomitostí a na ten čas obratností napsal ve zvláštní latinské knize P. Jindřich Labe, kaplan turnovský a definitor české, svatováclavské provincie řádu františkánského r. 1685, kterýžto spis r. 1691 v českém překladě znovu vydal a Janu Josefovi hraběti ze Šternberka, pánu na Bechyni věnoval. Dle těchto zpráv, jež celkem s kronikáři českými souhlasí, založili Bechyňští již r. 1284 klášter minoritů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie a to na skále nad Lužnicí nedaleko tvrze, který v dobách husitských utrpěl nemalých pohrom, tak že z chrámu zbyly jenom zříceniny (r. 1420).

Zbožný Zdislav hrabě ze Šternberka, který tou dobou byl majitelem města i hradu, vyžádal si dovolení, aby klášter i kostel znovu vystavěti směl, což když mu schváleno bylo, sem r. 1491 františkány uvedl u přítomnosti Jana, biskupa varadínského.

Biskup znovu kostel vysvětil a od té doby často do kláštera bechyňského se uchyloval až naposled sám františkánem se stal.

Mezi prvními řeholníky uvádí se P. Bernardin z Prahy, P. Alexander z Chrudimě, P. Jiří z Roudnice, P. Daniel z Vodňan, P. Tomáš z Čáslavě, P. Václav z Evenčic, P. Lukáš z Packova a P. Václav z Jihlavy, kteří brzy jako výborní kazatelové se osvědčili a lid v pravé víře Kristově náležitě utvrzovali.

Pánové ze Šternberka osvědčili se i v dobách pozdějších jakožto ochránci a dobrodincové kláštera, jak o tom různé jich odkazy nasvědčují a nejeden z rodu toho chrám klášterní i za pohřebiště své si vyvolil. O zbožnosti této šlechty svědčí i nejeden nápis na náhrobku končící slovy: »Prostež Pána Boha za jeho duši.«

Jakožto zvláštní příklad zbožnosti slavného rodu pánů ze Šternberka uvádí P. Albrecht Chamovský (In vestigio Bohem. piae cap. 5) malého Václava, syna pana Adama ze Šternberka a Marie Maxmiliany rozené hraběnky z Hohenzollernů, který již jako dítě velikou láskou k Bohu lnul a každou hodinu křížem se znamenal. Při tomto posvátném úkonu zachvátila jej neúprosná smrt r. 1615, při čemž ruka k ústům pozvednuta zůstala. Tělo zbožného dítěte pochováno jest v kostele klášterním v Bechyni s velikou poctivostí i považováno jest za zvláštní milostí oslavené. Zvláště jeho neporušená ruka často ukazována i hostům arciknížecího rodu rakouského, kteří do Bechyně několikráte zavítali

R. 1619 utrpěl chrám i klášter nových pohrom řáděním protestantských buřičů, kteří neušetřili ani nejsvětější svátosti oltářní, obrazy a posvátná roucha i náčiní ohněm ničíce. Ctihodného P. Františka Štorce, quardiána a P. Bernarda Nagera, z Dobřan rodilého, do řetězů svázali a okovali, jak archiv kláštera v Bechyni o tom nasvědčuje; ostatní řeholníci spasili se jen útěkem.

Zvláště předmětem bohopustého řádění těchto zpustlých lidí stal se od dávných dob velice lidem uctívaný *kříž s obrazem Spasitele*, pod nímž nacházela se větší *socha Matky boží Bolestné*, umístěný jako předešlý v kapli a pak *druhá menší socha Bolestné Panny Marie* uložená za sklem nad tabernákulem oltáře hlavního ve vlastním chrámu.

Než dílo rouhačů nepodařilo se zvláštním řízením božím a posvátný kříž s oběma milostnými sochami Marianskými tím více získal, neboť staly se vlastně hlavní příčinou, pro kterou tisícové na tato posvátná místa s opravdovou zbožností a důvěrou putují.

Před zkázou zachovali tyto tři svaté památky katoličtí měšťané bechyňští, již je ukryli ve svých příbytcích, kamž zbožný lid potají jich uctívat přicházel.

Obě milostné sochy Marianské i kříž prozrazují jednoho a téhož mistra a totéž stáří, které odhaduje se nejméně na pět set let, jak to i staré zprávy nám dokazují.

O neblahém pustošení tomto a zvláště o menší soše Bolestné Matky boží poznamenal Beckovský v »Poselkyni starých příběhů českých« v díle II., na str. 127:

»Jiný dřevěný obraz Bolestné Panny nacházel i dosud se nachází v tomto františkánském bechyňském kostele a jmenuje se Panna Maria Bolestná menší.

Do toho kostela kacířští, stavů českých vojáci, když také tehdejších časů vešli a na oltáři ten menší obraz Panny Marie Bolestné spatřili, hned v tom kostele oheň udělali a ten obraz

dřevěný do něho vhodili, rouhavě křičíce a svou bezbožnost páchajíce v přítomnosti několika katolíků, bechyňských měšťanův

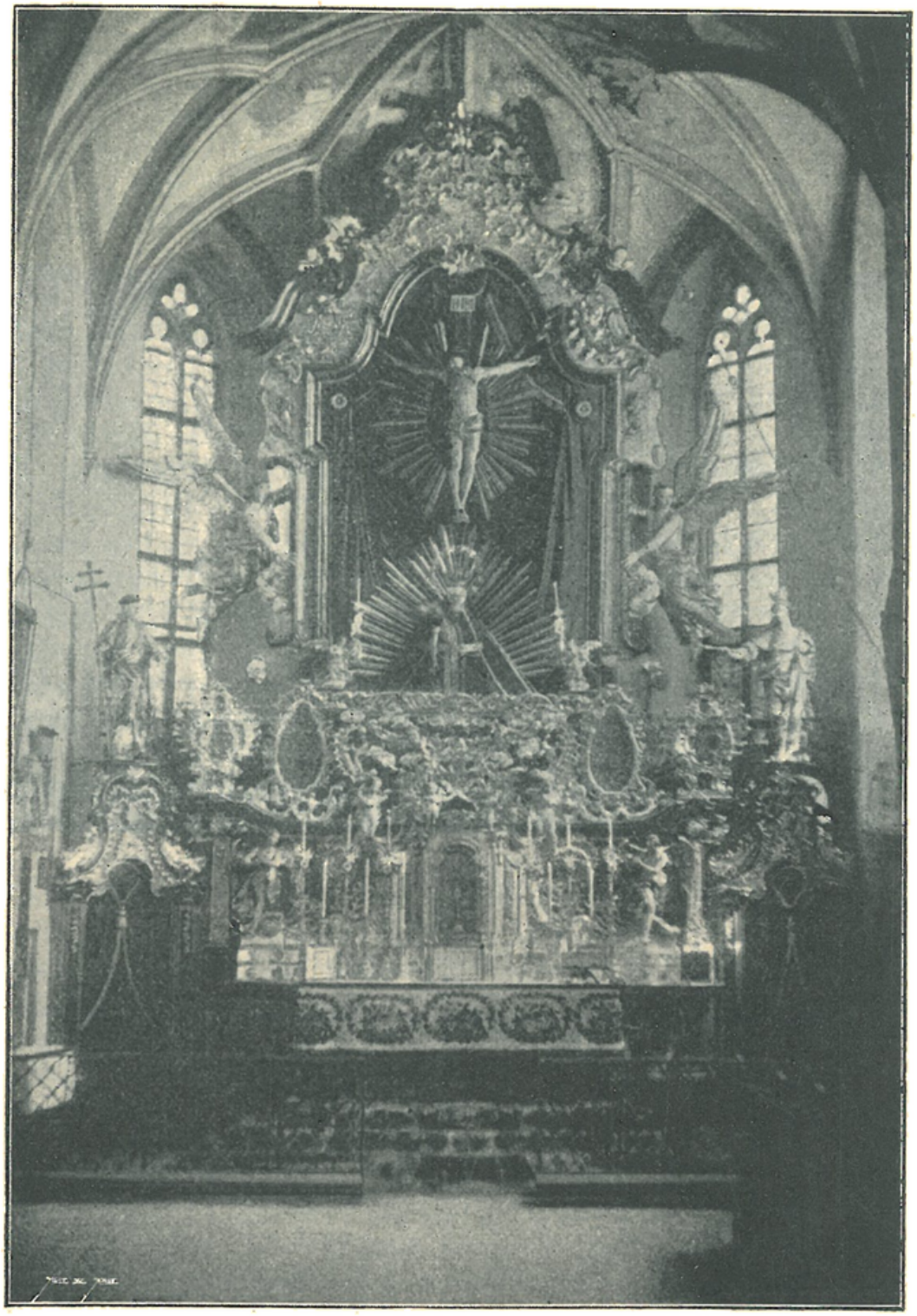

Hlavní oltář v Bechyni s milostnou soškou Bolestné Matky boží.

a měštek, kteří se na to všechno bolestně dívali a také to svým svědectvím potvrdili. Obraz ten, jak jenom do toho ohně vhozen

a velkým těch kacířů rouháním haněn byl, nenadále z toho ohně se ztratil a na oltáři tom státi vidín byl, jejž oni po druhé i po třetí s oltáře vzali a do toho ohně uvrhli, ale on pokaždé od toho ohně neporušený z něho do svého předešlého místa na oltář se navrátil. Kacíři tím divem přestrašení, plni zuřivosti a zlosti z kostela vyšli, rouhavá a nestydatá slova proti Rodičce boží a katolíkům hněvivě vykřikujíce; kteří tehdáž katolíkové očití svědkové byli a to všechno přísahou stvrdili, jichž jména tato jsou: Pavel Šteffanides, někdejší téhož města primas, Jan Legat, Nikodim Gallus s Dorotou, manželkou svou, Jan Malinovský, Tomáš Škodovský, téhož města konšel, Ondřej Bartl, konšel Martin Truhlář, Dorota Stříbrnice, Dorota Hronová, Petr Figulus neb Hrnčíř, Jan Pavel, téhož města konšel, Kateřina Hronová, všichni měšťané bechyňští a měštky.«

Zpustošený klášter i kostel, který vyniká velice pěkným klenutím, jak na obrázku spatřujeme, obnovil Adam hrabě ze Šternberka, království českého tou dobou nejvyšší purkrabí, který do kláštera horlivé OO. františkány opět uvedl.

Vděčná budiž mu za to pamět!

Od té doby zůstal klášter i kostel bez pohromy.

V kostele Rodičky boží bechyňské nacházejí se i jiné cenné památky z dob minulých. Jest to především *hlavní oltářní obraz* Nanebevzetí Panny Marie, malovaný budějovickým malířem Frant. Prokšem; *dva obrazy* sv. Františka Seraf. a svatého Antonína Pad. od slavného českého mistra Karla Skréty; *obraz* sv. Ludvíka od Michala Holby a j.

R. 1725 přistavěna byla nákladem horlivé ctitelkyně Marianské, Marie Terezie hraběnky z Paarů *kaple*, v níž umístěn byl kdysi památný kříž a pod ním *větší socha Panny Marie*, jež nyní *na hlavním oltáři* se nachází (Viz náš obrázek na straně předchozí.)

Avšak nejsličnější ozdobou jest překrásná poloha místa a všecky ty krásy přírody Bohem stvořené. Patříť Bechyně i s celým okolím nad Lužnicí k těm nejladnějším krajinám našeho staroslavného a nedílného království.

Nemenší památkou města Bechyně jest i *děkanský chrám* sv. apoštola Matěje, který původně vystavěn byl ve slohu románském na širokém temeni, kde byl vystavěn hrad a později zámek bechyňský. Zvláštností této svatyně jest, že má 2 lodi, což zřídka se vyskýtá. Byl bohatě nadán, tak že arcijáhenství při něm zřízené bylo po pražském nejbohatší. V bouřích husitských arcijáhenství úplně zaniklo, až na titul, který od té doby mívali farářové krumlovští. (Program státního gymnasia v Třebíči 1888—1889).

Posledním držitelem z hrabat Šternberských byl Jan Josef, jenž vraceje se z pouti římské, v řece Innu se utopil (Místopisný slovník Sedláčkův II.) r. 1700. Dcera jeho Marie Terezie, o níž jsme již zmínku učinili, vdána byla za Jana Leopolda z Paarů, jehož potomstvu Bechyně dosud náleží.

Končíce tuto stať o památném místě poutnickém, nemáme jiného přání, než aby úcta k Matce boží rostla a množila se den ode dne v srdci všech věřících.

Zasloužilému pak bechyňskému konventu OO. sv. Františka přejeme hojnost zdaru a požehnání nebeského Pána, který při práci apoštolské je síliti račiž na tomto posvátném místě Marianském, o němž neznámý topograf ve svém pojednání krásně dí: »Kdo jest s to napočísti, co tisíců nábožných poutníků během čtyř století se u Matky boží bechyňské vystřídalo! Co bolu a zármutku Matce Bolestné žalováno. Co proseb jí předneseno a díků vzdáno! Co slzí radostných i žalostných zde prolito! V pravdě není zde kamene, jejž by slzy nebyly skropily.«

78. Marianské poutní místo Sepekov.

K starým českým osadám dlužno řaditi i městys Sepekov, ležící asi tři hodiny směrem západním od města Tábora k Milevsku. Jako většina poutních míst, tak i toto posvátné místo nachází se v milé a ladné krajině vynikajíc svou pěknou polohou na pozvolném návrší, na němž v starých dobách a to již v 13. století stávala tvrz pánů Vítkoviců, z nichž jedna větev také »ze Sepekova« měla svůj přídomek. Tak na příklad k r. 1251 připomíná se Vítek a r. 1263 Budivoj ze Sepekova, ale již r. 1307 dočítáme se, že pražský biskup Jan IV. postoupil jmění své u Sepekova a vsí Radimovic a Čelkovic panu Jindřichovi z Rožmberka Křivosoudovem a Heralsem.

Že Sepekov již tehdy byl dosti značnou osadou patrno z toho, že tu v tomtéž 14. věku stál již *farní chrám*, o němž sice první zmínka děje se r. 1384, avšak lze předpokládati, že postaven byl mnohem dříve v pěkném gotickém slohu. Zasvěcen byl *sv. Mikuláši* a před válkami husitskými náležel i se vsí k Milevsku, kde v oněch dobách nacházel se znamenitý premonstrátský klášter.

V nastalých husitských válkách smutný osud stihl téměř všecky řeholní domy v Čechách a nevyhnul se ani klášteru milevskému, jenž na den sv. Jiří r. 1420 byl dobyt, ztroskotán husity a zapálen, při čemž i Sepekov vzal za své a trvalo dosti dlouho než osada tato se vzpamatovala. Na tyto smutné doby upomínal po celé věky za oltářem zavěšený cep, který snad dosud v Sepekově se ukazuje.

Rozptýlení premonstrátští mnichové kláštera milevského záhy se sešli zvolivše opatem svého spolubratra Petra, který

od papeže Martina V. také byl potvrzen, ale klášter přes to vše jen živořil, ježto statky jeho byly dílem zcizeny, dílem zastaveny mnichy, aby aspoň částečně stavby opraviti mohli; avšak ani v následujících letech nepožívali pokoje potřebného k novému rozkvětu a povznesení na bývalý stupeň své blahodárné činnosti. Tím stalo se, že r. 1575 udeřila klášteru milevskému poslední jeho hodina, ježto byl zrušen a klášterní majetek prodán císařem Maxmilianem II. panu Krištofovi ze Švamberka za 48 tisíc kop českých grošů. Avšak zmíněný šlechtic již r. 1581 prodal panství milevské i se Sepekovem panu Bernardu z Hodějova, který silně se klonil k učení lutheránskému a byl proto zapřisáhlým nepřítelem katolické víry. Proto také podporoval protestantské predikátory, kteří vší silou k tomu pracovali, aby učení Lutherovo i zde zapustilo své kořeny.

Po bitvě bělohorské byl však Bernard z Hodějova svých statků zbaven a ze země vypuzen. Milevsko se Sepekovem dostalo se po té v držení kláštera premonstrátského na Strahově darem císaře Ferdinanda II., který tehdejšího opata Kašpara z Kvestenberka mnoho si vážil, potvrdiv věnování své dne 23. ledna r. 1623 zvláštním dvorním dekretem.

Již v nejbližších na to letech byl i farní kostel sv. Mikuláše opraven, načež duchovní správy ujali se »bílí kněží« premonstrátského řádu strahovského, kteří sem z Milevska docházeli, jak viděti z matrik, které počínají dnem 8. prosince r. 1629. Péčí a horlivostí jejich většina obyvatelstva protestantského vyznání navrátila se opět k víře katolické. Mocnou vzpružinou k tomu byla i úcta Marianská, která tkvěla příliš v srdci lidu přese všecku nepřízeň dob, víře pravé tak málo nakloněné a příznivé.

Nacházelť se vedle kostela sv. Mikuláše v Sepekově ještě jiný kostelíček, či spíše *kaple*, kterýnad městysem byl postaven na nevysokém návrší. Kdo jej založil, nelze přesně udati, ač pověst lidu vypravuje, že jej zbudoval milevský opat Gerlak, který pocházel z rodu šlechtického a vedl život velice zbožný, tak že mnozí jej už z vrstevníků za světce považovali. Vstoupiv r. 1177 jako hoch dvanáctiletý do řádu premonstrátského v Želivě, stal se záhy miláčkem opata želivského bl. Godšalka i dosáhl r. 1186 posvěcení na kněze. Vynikal nejen jako kazatel, ale i jako spisovatel pokračuje v kronice pražského kanovníka Vincencia od r. 1167 až do r. 1198, kteráž dosud zachována v strahovské knihovně se nachází. Již rok po svém posvěcení, ač bylo mu teprve 22 let, stal se opatem milevským a procestoval záhy téměř celé Čechy navštěvuje kláštery české. Na těchto cestách přišel prý i do klástera benediktinského na Sázavě, kde darem obdržel Marianskou sošku nevšední a v pravdě

umělecké práce a vedle této i *obraz Bohorodičky*, které s sebou do Milevska vzal umíniv si, že někde na statcích klášterních

Milostný obraz Panny Marie v Sepekově.

kapli postaví. Slibu tomuto skutečně dostál, jak kaplička Marianská nad Sepekovem zřejmým toho byla svědectvím. Tam

daroval i milostnou sochu Marianskou a neméně vzácný obraz Bohorodičky. A hle, svatyně tato záhy stala se oblíbeným místem, kam mnozí putovali z široka daleka.

V době náboženských nesvárů a válek pouti zanikly. Dle pověsti lidu byla milostná socha protestanty rozštípána, načež rouhači prý náhlou smrtí byli potrestáni. Avšak Marianský obraz se zachoval, ježto v čas ještě převezen byl na hrad Bechyni, kdež přechováván byl po dlouhou řadu let, až opět na původní místo byl vrácen, kdež stal se útěchou zbědovaného lidu válkami i morem

Premonstráti i tuto kapli opravili. Avšak nejhlavnější zásluhy o výzdobu její získal si administrátor milevský Mikuláš Plutzer, který r. 1655 svatyni i uvnitř vyzdobil. Správce statku milevského Ondřej Keller dal pro tuto kapli nový oltář zhotoviti, na nějž postaven byl již zmíněný milostný obraz tolik zbožným lidem uctívaný. Kaple ještě téhož roku byla děkanem táborským Dominikem Urtikou požehnána a hle — za nedlouho pouti opět oživly.

Ku povznesení tohoto poutního místa nemálo přispělo zázračné uzdravení hošíka, o čemž stará pověst vypravuje následující: Kdesi v Uhrách narodil se hoch úplně slepý k velikému zármutku rodičů, kteří vyhledávajíce všeliké lékařské pomoci, marně se namáhali. Když jedenkráte usnuli, zdálo se jim, že vidí vznášeti se nad hlavou obraz Bohorodičky, který nikdy ve svém životě nespatřili. I viděli v tom zvláštní pokyn s nebe a proto pátrali, kde by asi obraz ten byl. Konečně obrátili se na radu k jistému duchovnímu z řádu sv. Dominika, jenž měl celý svazek různých vyobrazení, které na poutnických místech se nacházely a mezi nimi i obrázek sepekovské Marie Panny. Jak jej rodičové spatřili, ihned jej poznali vykřiknuvše radostí: »Ano, ten jest to!« Dozvěděvše se, že až v jižních Čechách se nachází, nic se tím od úmyslu svého odstrašiti nedali, ba naopak — ihned se vydali na cestu, vzavše hošíka, tehdy již asi šestiletého s sebou. Před Sepekovem vystoupili z vozu a zbožně se modlili, ani si nepovšimnuvše, že chlapec jejich na strom se vyšplhal. V tom slyší výkřik hochův: »Již vidím ten kostelíček!« Ustrašeni běží k chlapci, aby nespadl a žasnou tím více. Dítě, od narození slepé, prohlédlo a nabylo zraku.... Plni vděčnosti poklekli na kolena na tomto místě, aby vzdali chválu Bohu a Královně nebeské. Místo toto označeno bylo křížem a později kapličkou, kde lid dosud »na pokloništi« říká.

Ježto nával poutníkův o všecky svátky Marianské býval stále větší a Marianská svatyně nestačila, vystavěl strahovský opat Marian Herman nynější *chrám* a kolem něho zbudován byl později i ambit s kaplemi a vížkami, tak že podnes činí

velice milý dojem už z daleka. Tento nový kostel posvěcen byl dne 15. září r. 1733 pražským světícím biskupem Janem Rudolfem hrabětem Šporkem. Aby i o kněze bylo postaráno, ustanoven v Sepekově zvláštní duchovní správce s jedním kaplanem, které opat strahovský sem dosazoval.

V době josefinské přeměněna byla tato duchovní správa v lokalii, avšak za to kostel sv. Mikuláše byl zavřen a za 158 zl. 10 kr. v dražbě prodán. Věž byla zbourána a farní kostel přestavěn byl v obytné stavení.

R. 1858 dne 2. března přeměněna byla lokalie ve faru a tak stal se Marianský poutní chrám náš kostelem farním a jest jím podnes. Zvláště hlavní pouť na slavný den Jména Panny Marie koná se v něm slavně za účastenství zbožného lidu z celého okolí. O tomto svátku i jiných poutech sloužívají se mše svaté netoliko v chrámu, ale i v ambitech, kde nachází se kaple sv. Leonarda, sv. Augustina, sv. Jana Nepomuckého a sv. Norberta.

Milostný obraz Marianský prozrazuje skutečně veliké stáří. Jest malován na prkně lipovém, jež jest stříbrnou půdou vyzdobeno. Maria Panna stojí na měsíci držíc v rukou Ježíška. Roucho její jest zlaté, svrchní plášť modrý a kolem hlavy Bohorodičky vznášejí se dva menší andělové, jakoby jí korunu, posetou drahokamy, na hlavu kladli. Zdá se však, že obraz byl v pozdější době přemalován, čímž původní ráz byl nemálo setřen.

Končíce tuto stať, poklekáme v duchu se zbožnými poutníky na tomto posvátném místě volajíce s nimi: »Zdrávas Královno, Matko milosrdenství!«

79. Poutní místo Římov s památnou Lorettou a křížovou cestou.

Od pradávných dob putovali zbožní křesťané plní nadšení a posvátné úcty do Svaté země na ta místa, kde Slovo tělem učiněno jest a kde božský Spasitel působil rozsívaje pravdy života věčného, kde žil, trpěl, umřel a z mrtvých vstal. Pouti tyto oživly zvláště v dobách křížových válek a neutuchly dodnes.

Aby pak tutéž pobožnost i jiní vykonati mohli, jimž nebylo možnou věcí tato přesvatá místa navštívit, záhy stavěny byly tak zvané »křížové cesty«, jimiž posvátný děj na svatých místech palestinských byl znázorňován jednak vztyčenými kříži, jednak kaplemi a obrazy. Táž zajisté zbožnost i úcta přiměla i k tomu mnohé, že vrátivše se do svého domova, přinesli s sebou i přesně odměřené rozměry domku nazaretského, v němž archanděl Gabriel Matce boží zvěstoval, že počne a porodí Syna, jenž bude Spasitelem národů.

Že svatyně podobné stavěny byly i v Čechách, dokazuje mimo jiné i zmínka naše na jiných místech této knihy a také i *Římov* s *Lorettou* a *posvátnou křížovou cestou* jest toho dokladem nejlepším. Tím také stal se Římov památným místem poutnickým, jímž zůstává podnes.

O vzniku jeho vypravuje se toto: Když řád jesuitský v měsíci dubnu r. 1556 do Prahy byl uveden, začal záhy zkvétati dík horlivé činnosti. Nescházelo mu ani dobrodinců, kteří mocně jej podporovati počali a o jeho rozšíření v Čechách pečovali. Tím stalo se, že již po osmi letech pražská jesuitská

kollej stala se matkou kolleje olomoucké na Moravě a v Čechách jindřichohradecké, chomutovské a krumlovské. Do této poslední uvedl je Vilém z Rožemberka († 31. srpna 1592) a bohatě je nadal. Mimo jiné daroval OO. jesuitům i statek Římov na vydržování konviktu pro chudou mládež studující v Krumlově.

Řád jesuitský šířil zvláště s velikým úsilím pobožnost křížové cesty a úctu k Bohorodičce, jejíž zvláštním ctitelem byl rektor kolleje krumlovské Felix Maxmilian Číša. Zbožný kněz

Chrám Páně sv. Ducha v Římově s Lorettou (se strany severní).

tento umínil si vystavěti i v Římově *kapli loretánskou*, aby věrným byla napodobením chýše nazaretské, již andělové do Loretta v Italii přenesli. K tomu cíli dostalo se mu i povolení od tehdejšího kardinála a knížete arcibiskupa pražského Harracha a to dne 20. července léta Páně 1648, kdy skončena byla i třicetiletá válka.

Zdá se, že stavba kaple trvala celé dva roky, jak to dokazuje zápis v městském archivu budějovickém: »dne 2. čer-

vence (na svátek Navštívení Panny Marie) roku 1650 sloužena byla v římovském kostelíčku, který jest ke cti a slávě Panny Marie loretánské posvěcen, první mše svatá, načež i příslušná pobožnost se konala.«

Kdo první mši svatou sloužil a svatyni tuto vysvětil, zápis nepraví. Za to však víme, že brzy po vystavění jejím, zbudovány byly i *ambity* a venku v poli kolem Římova i *kaple křížové cesty*.

Severní část chodeb (ambitů) s novým oltářem Panny Marie lúrdské.

Hlavní zásluhu o to vydobyl si frater tovaryšstva Ježíšova Jan Gurre, jehož podobizna chová se na faře římovské s tímto latinským nápisem: »Jan Gurre, bratr-laik řádu tovaryšstva Ježíšova, Moravan, rodák brněnský, povoláním lékárník, který nepřetržitě po čtyřicet let v kolleji krumlovské žil a horlivě působil.« Tento zbožný muž umínil si vystavěti dvacet pět kaplí křížové cesty na svůj vlastní náklad a proto obětoval k tomu cíli celé své jmění. Nežli však do stavby se dal, vypravil na

svůj náklad dobrého přítele svého a kapucína P. Anselma do Palestiny, aby vzdálenost posvátných míst, na nichž dálo se vykoupení lidstva, pečlivě změřil, a to jednoho od druhého, jak na příklad dům Kaifášův, Pilátův, Herodesův a jiné od sebe vzdáleny stály.

Tak se i stalo a proto zbožný Gurre neváhal již, aby úmysl svůj provedl. Kolem Římova skutečně postaveno jest *dvacet pět kaplí křížové cesty* a to tak, že jednotlivá zastavení byla tolik mužských kroků od sebe vzdálena, kolik honů stojí od sebe v Jerusalemě. Při tom přesně dbáno i polohy. Stavba dokončena r. 1670 a slavně posvěcena. Ježto liší se nápadně od obyčejné křížové cesty, uvádíme jednotlivá zastavení pod čarou.*)

Od té doby stal se Římov slavným poutním místem a ze zvláštní úcty začala se těšiti zvláště tato křížová cesta, k jejímuž pouhému obejití zapotřebí jest celé hodiny Posvátný děj představují veliké sochy dosti slušného provedení.

Zbožný zakladatel její Jan Gurre zemřel roku 1680 a byl pod památnou Lorettou k věčnému spánku uložen, kde tělo jeho nachází se až podnes.

Než po smrti tohoto zbožného muže poslal Bůh tomuto posvátnému místu dobrodince jiného, plného lásky netoliko k Bohu, ale i k národu. Mužem tím byl P. Krištof, z tovaryšstva Ježíšova, jenž pocházel ze staré rodiny rytířů Malovců a žil delší dobu v kolleji krumlovské. Tou dobou začal už zanikati český jazyk na jihu a proto šlechetný tento kněz založil r. 1694 nadaci s 10 tisíci zlatých na vydržování dvou missionářů v Římově, jimž uloženo *šířiti jazyk český* a konati missie zvláště v Bechyni a ohrožených už tehdy Prachaticích.

Už před tím byla Loretta obdařena odpustky a že nával poutníků byl čím dál tím silnější, postaven byl na východní straně ambitů ještě větší *kostel sv. Ducha*, který r. 1697 byl posvěcen. V té době asi, anebo ještě o něco později malbami ozdobeny byly i ambity. Na stěnách po levé straně jest *35 vyobrazení* ze života Matky boží, kdežto po levé straně vidíme

---

*) 1. Kristus loučí se se svou Matkou. 2. Poslední večeře Páně 3. U brány dvorce jetsemanského. 4. V zahradě jetsemanské. 5. Kristus se krví potí. 6. Modlitba Ježíšova (Otče, možno-li odejmi kalich tento ode mne . . .) 7. Kristus Jidášem zrazen. 8. Kristus spoután a ze zahrady veden. 9. Kristus u paty hory olivetské k zemi sražen pochopy. 10. Kristus veden přes potok Cedron. 11. Kristus nedaleko brány blátem a kamením poházen. 12. Kristus vstupuje v bránu jerusalemskou. 13. Kristus před Ananiášem. 14. Kristus před Kaifášem. 15. Kristus před Pilátem obžalován. 16. Kristus Herodem potupen. 17. Kristus bičován, trním korunován, lidu předveden a odsouzen. 18. Kristu vložen kříž na bedra. 19. Kristus setkává se s Matkou. 20 Kristus setkává se s Veronikou. 21. Setkání s dcerami jerusalemskými. 22. Kristus klesá pod křížem. 23. Ukřižování Páně a smrt. 24. Kristus s kříže sňat. 25. Pohřeb Ježíšův

zobrazeny milostné *obrazy poutních míst* Marianských v Čechách, jak to i v jiných ambitech kol Loretty i jinde vídáme.

Slávu Římova nezničil ani pozdější josefinismus, ani zrušení řádu jesuitského (1773), po němž v Římově o duchovní správu starali se světští kněží.

V r. 1811, 1812 a 1814 bylo na tomto posvátném místě dle svědectví farní knihy pamětní tolik poutníků, že o každé jednotlivé pouti přistupovalo jich víc jak sedm tisíc k stolu

Nová věž u chodeb a Loretty v Římově.

Páně. Ještě dodnes putuje sem ročně téměř 20 000 věřících a víc jak jedna třetina přijímá tu sv. svátosti.

Hlavní pouti jsou čtyři a to: 1. na Nalezení sv. kříže, 2. na svátky svatodušní, 3. na Navštívení Panny Marie, 4. na Nalezení sv. kříže.

O těchto i jiných slavnostech bývá tu zvláště živo tak, že kázání musí býti před kostelem na prostranství pod mohut-

nými lipami mimo ambity a se všech stran slyšíš český i německý zpěv poutníků, již přicházejí až z Bavor a Rakous. Processí putují sem ze Soběslavi, Choustníka, Volyně, Jistebnic, Lomnic, Paračova, Vodňan, Hlavatce, Vitějic, Vorlíka, Tábora, Předslavic, Prachatic, Marbachu, Strakonic, Štěpánova, Klikova, Schwarzbachu, Chlumce, Netolic, Bukovska, Kamenného Újezda, Doudleb, Deštné, Roseče, Stráže, Radouně, Českých Budějovic, Veselí nad Lužnicí, Zahájí, Sukdolu, Třeboně, Jilovic, Slovenic, Čakova, Dubné, Rudolfova, Kájova, Vídně atd.

Legend o zázračném uzdravení vypravuje se několik a všecky tvrdí, že stalo se tak na přímluvu Panny Marie římovské. Zmiňujeme se jen o jedné: Není tomu dlouho, co jedna zbožná kupcová z Velkého Sieghardu měla sedmiletou dcerušku úplně chromou, tak že nikdy před tím na nohy se postaviti nemohla. I vzala si paní tato útočiště k Panně Marii v Římově, k níž putovala a hle, když vracela se k domovu — přišla jí naproti dceruška zdráva Matka i dcera žijí snad dodnes a putují rok co rok na toto posvátné místo všem tak milé a drahé.

Římov, který leží as tři hodiny na jih od Českých Budějovic na srázném břehu Malše, vyniká rovněž malebnou polohou, že milo jest dlíti na místě tomto, k němuž vedle úcty Marianské víže poutníka nejedna vzpomínka.*)

---

*) Prameny: Ottovy Čechy. Dr. Zahradník: »Matka boží a lid český«. Sedláček: Hist slovník. Trajer: Beschr. der Diöcese Budweis. Zpráva farn. úřadu římovského.

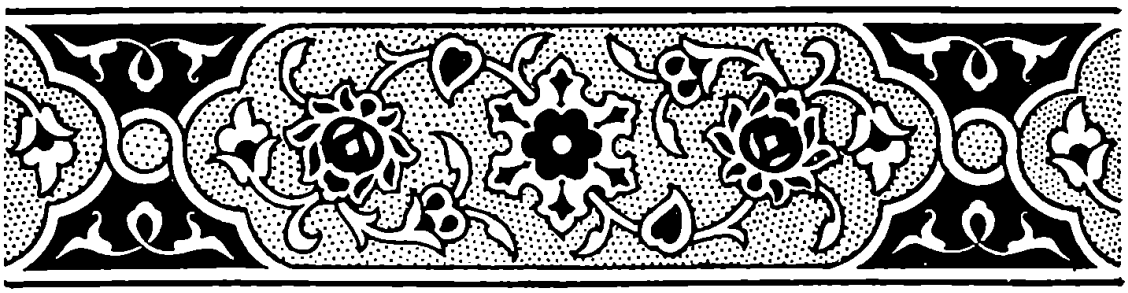

80. Poutní místo Panny Marie těšínské na Hosíně u Českých Budějovic.

(Farnost hosínská.)

Na mírném jižním svahu kopce hosínského směrem k Budějovicům stojí stará *kaple Panny Marie těšínské,* dle níž snad celé toto útulné místo nazývá se »Těšínem«. V kapli této, která vlastně jest jen zděným výklenkem z předu železnou mříží opatřeným, umístěna jest na pohled nepatrná *soška Panny Marie,* as 20 centimetrů vysoká a neúhledně rouchem zakrytá. Pod kaplí jest zděná *studánka* s čistou pramenitou vodou a vedle kaple na stranu západní březový háj a rozlehlé pastviště. Pohled odtud na královské město České Budějovice a okolní dědiny po luzné rovině budějovické až k horám šumavským jest velmi utěšený.

Na místě nynější kaple stála skoro do konce osmnáctého století větší svatyně z klad roubená, kamž už tehdy mnoho ctitelů Marianských putovalo. Na rozkaz císaře Josefa II. však byla zbořena pod záminkou, že poutěmi těmito jen farní služby boží trpí. Teprve o něco později opět (r. 1810 ?) postavena byla tato kaplička, na niž bývalá úcta okolního lidu se přenesla.

Dokud krajina budějovická a hlubocká byla plna rybníků a střídavá zimnice v tomto kraji zle řádila, utíkali se na toto posvátné místo četní poutníci s prosbou o uzdravení na přímluvu nebeské Královny Marie Panny.

Ježto návštěva Těšína za posledních dob opět se vzmáhala, několik opravdových katolíků z Českých Budějovic i okolí

umínilo si postaviti *svatyni novou* vedle oné tak chudičké a na polo již zpustlé a úmysl ten as před patnácti lety také uskutečnili. Nová tato kaple posvěcena jest ke cti a slávě *Panny Marie lurdské* a jest velmi úhledná a uvnitř slušně malovaná. Na vížce umístěn jest zvonek, který po prvé rozezvučel se na slavný den Jména Panny Marie, kdy byla tato svatyně nejd. biskupem budějovickým dr. Martinem Říhou posvěcena za přítomnosti as 5000 poutníků ze širého vůkolí.

Od doby té putuje sem, na toto místo modlitbou a slzami posvěcené, dosti značný počet ctitelů Marianských a to jednak v průvodech i jednotlivě. Zvláště na svátek sv. Jana Nepomuckého a na slavný den Jména Panny Marie jest zde dosti živo, ježto sem přicházejí zbožní katolíci z osad: hlubocké, zahajské, ševětínské, libničské, rudolfovské, strýčícské, tak že poutníků do roka lze napočísti kolem deseti tisíců.

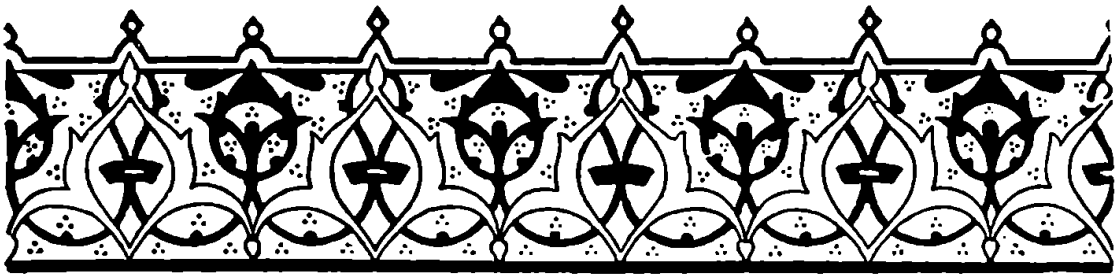

81. Poutní kaple sv. kříže na vrchu dunajickém u Lišova.

(Farnost slověnická.)

V lese na vrcholi vrchu dunajického nachází se *malá kaple*, která jest dosti oblíbeným poutním místem v celém tom kraji. Zbožný lid nazývá toto posvátné místo »*u Krista Pána*«, ač svatyně zasvěcena jest svatému kříži. Kdo tuto kapli, pocházející z dávných dob stavěl, není známo a proto ani o původu tohoto poutního místa nic spolehlivého se svými čtenáři sděliti nemůžeme. Snad překrásná poloha s velice pěknou vyhlídkou na všecky strany zavdala podnět k tomu, že sem věřící lid se s důvěrou obrací, aby hledal útěchu i potřebné osvěžení těla i duše.

R. 1885 vlivem představené ženského kláštera třeboňského zřízeno bylo kolem kapličky v lese čtrnácte zděných, velice vkusných kapliček se štacemi *křížové cesty*, jejíž obrazy maloval známý církevní malíř vdp. děkan Kamarýt z Deštné. Původní kaplička při té příležitosti byla opravena, opatřena vížkou a zvonkem; také oltář zřízen tak, aby se tu mše svatá sloužiti mohla. Místo však oltářního obrazu vypíná se do výše mohutný *kříž* v této svatyni se *sochami Matky boží* a *miláčka Páně*. V tumbě (štole) oltářní leží ve výklenku nad studánkou velice vkusně upraveném nová *socha sv. Rosalie*, dar to neznámé dobroditelky.

Kaple tato, jak jsme už se zmínili, leží na nejvyšším místě vrchu dunajického a kolem rozkládá se mýtina, jež o některých

svátcích bývá lidem přeplněna, ježto do kaple se vejde jenom kněz a ministranti. Proto od několika let pomýšlí se na rozšíření této svatyně a to tím více, ježto od jara až do podzimu sem často i processí přicházejí. K tomu cíli zbožná a nám ne známá paní darovala větší obnos a proto možná, že co tyto řádky píšeme, dílo toto jest již vykonáno.

Při kapli této jest zřízena jedna nadace na vydržování křížové cesty a jiné dvě nadace mešní. Vlastníkem tohoto posvátného místa jest obec dunajická, jejíž starosta vede účty a opatruje inventář.

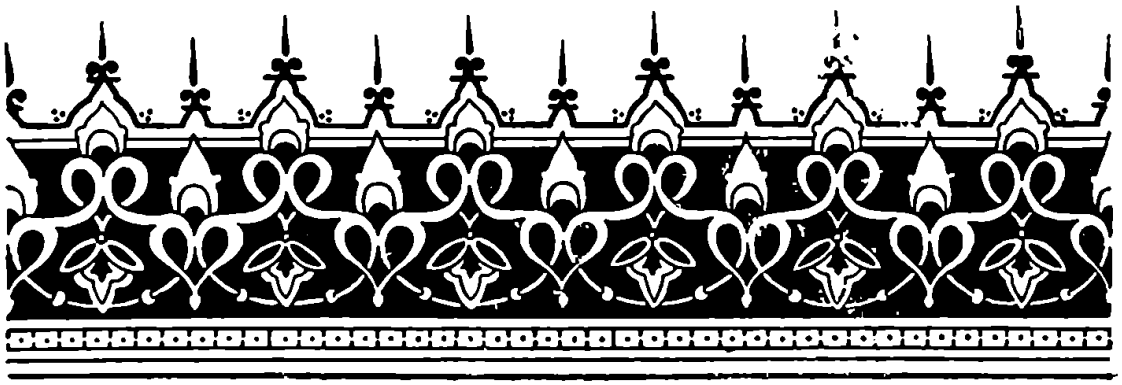

82. Marianské poutní místo Kájov (Kájový) u Krumlova.

Jak známo, založil r. 1263 český král Přemysl Otakar I. v Zlaté Koruně klášter cisterciácký a nadal jej mnohými statky. Mezi těmi daroval korunskému klášteru i ves Kájov, ležící asi hodinu směrem západním od Krumlova.

Někteří spisovatelé pokládají dědinu tuto za nejstarší poutnické místo v Čechách, dovozujíce, že už jméno samo — »Kájov« = »káti se« — poukazuje k tomu, že je kající duch zbožných křesťanů vyhledával a tu pokání činil před milostnou soškou Bohorodičky, jež všecka jsouc začernalá prozrazuje skutečně stáří neobyčejné.

Pamětní farní kniha a starý rukopis kláštera korunského (Series Abbatum S. Coronae) nasvědčovaly by rovněž mínění tomuto, a proto i my je uvádíme, ježto jest jisto, že tu už v nejstarších dobách a to před rokem 1263 Marianská kaplička stála, k níž lid putoval s velikou důvěrou. Kdo ji postavil, toho vysvětliti nedovedeme. Možná, že snad nějaký poustevník, který lid v duchovních potřebách těšil a sílil, a ten opět z vděčnosti dary svými k tomu přispěl, že svatyně tato r. 1190 novou, větší nahrazena býti mohla.

Cisterciáci zlatokorunští (či lépe svatokorunští) byli velikými ctiteli Marianskými a proto také úctu k Matce boží v Kájově tím více zvelebiti hleděli získavše poutnímu místu tomu mnohých vezdejších i duchovních výhod, že lid přicházel

sem u velikých zástupech a svou vděčnost za dosažené milosti mnohými dary kostelu projevoval. Tak na příklad jakýsi Buzek z Rovné ve své závěti ze dne 1. května r. 1346 odkázal chrámu kájovskému mlýn a usedlost s mnohými pastvinami, polem a lesem na vydržování věčného světla před milostnou soškou Marianskou.

R. 1400 bylo podací právo (dosazovati faráře) papežem Bonifácem IX. klášteru cisterciáckému řádně přivtěleno zvláštní bullou, danou v měsíci červenci zmíněného léta.

V téže době začali mniši nákladem pánů z Rožmberka stavěti nový kostel k staré svatyni, jež později proměněna byla v poboční kapli zesnutí Panny Marie a sv. Leonarda. Stavba trvala až do r. 1436, tedy plných 36 let a to z té příčiny, že r. 1420 klášter zlatokorunský byl husity vypálen a tím i značně ochuzen.

Ježto se nedostávalo mnichů, byla fara kájovská světskými faráři spravována po dlouhou dobu (až do r. 1656)

Než že těžké doby rodí velké muže, dokázalo se i na tomto posvátném místě, kamž za faráře dosazen byl rodák chvalešický Michal Pils, kněz plný posvátného nadšení a výtečný kazatel, který již r. 1474 dal se do stavby chrámu. Náklad hradil z příspěvků poutníkův a jak nápis nad vchodem kostela kájovského dodnes hlásá, stavbu tu již roku 1475 dokončil.

Dle toho soudíce, poznáváme, že asi nestavěl kostel nový, nýbrž toliko starý (v letech 1400 —1436 zbudovaný) znovu zřídil, klenutím a novou střechou a jakož i vnitřním zařízením opatřil, jinak by stavba déle trvati musila než pouhý rok.

Týž duchovní postaral se i o to, aby pouti znova oživly a hle, snaha jeho se zdařila, zvláště když na hlavní oltář novou sochu*) Marie Panny pořídil, která až po naše časy tak veliké úcty požívá.

Proto také chválí ho neznámý kronikář v staré listině kláštera zlatokorunského, kde výslovně dí, že farář Michal *horlivě 34 let* na tomto vyhlášeném a zázraky proslaveném místě působil. Nelítostná smrt zachvátila jej dne 16. dubna roku 1503 i byl před milostným obrazem Matky boží pochován, kde dodnes kámen jeho lze spatřiti ve zdi zasazený s patřičným nápisem latinským, kterým zásluhy tohoto zbožného kněze vděčně se vzpomínají.

Že důvěra k Panně Marii kájovské byla veliká, zvláště v 17. věku, kdy protestantismus se do Čech vtíral, viděti z toho, že mnozí zbožní ctitelové Marianští na tuto svatyni pamatovali

*) Přes to přese vše mnozí uvádějí, že stará socha byla zachována a toliko obnovená na oltář postavena, což pouze poznamenáváme.

mnohými dary. Tak na příklad Adam mladší Vratislav z Mitrovic na Zálší daroval kostelu kájovskému roku 1611 kalich a patenu; roku 1630 Jaroslav ze Šternberka stříbrný kříž a konvičky mistrovské práce a téhož roku paní Polyxena z Lobkovic obraz sv. Terezie na zrcadle malovaný. Paní hraběnka z Martinic, manželka známého Jaroslava Bořity z Martinic, jenž dne 23. května r. 1618 od protestantských stavů na pražském hradě s okna svržen byl a od smrtelného úrazu byl zachráněn, věnovala roku 1631 Panně Marii kájovské drahocenné šaty damaškové, bohatě zlatem a drahokamy zdobené.

Roku 1632 putoval hejtman Starého Města Pražského, Jindřich Volf Berka z Dubé do Kájova prosit Bohorodičku za uzdravení choti své i byl vyslyšen.

V témže čase asi objevil se v Kájově výborný pramen vody a zřízena *stádánka*, nad níž vystavěna byla kaplička, ovšem — prostá a bez ozdob. Vodě té připisovali mnozí zázračný účinek. Tak na příklad urozený pán Martin Ignác Pechio zvěstoval písemně z Řepic dne 9. července 1659, že choť jeho Benigna Lucia Pechio, rozená Řepická ze Sudonic, v r. 1650 přetěžkou byla navštívena chorobou a když jí ani léky ani lékaři pomoci nemohli, že upustivši od všeliké pomoci lidské, k Pánu Bohu se obrátila, aby na přímluvu Matky boží rodině ji zachoval. Z té příčiny jela dne 7. června roku 1651 do Kájova, kamž přibyla více mrtvá než živá. A hle, sotva chrám Páně navštívila a vody použila z památné studánky, úplně uzdravena jest.

Ale tenkráte už nebylo v Kájově, jak bývalo druhdy. Bouřlivé doby zanechaly i tu své smutné stopy .... Kájovští faráři přečkali plni utrpení a snad i bídy i ta léta. Ovšem tehdy nebyli tu duchovními správci cisterciáci, jak už řečeno, ale světské duchovenstvo. Prvním opět farářem z kláštera korunského byl cisterciák Matěj Aleš Ungar, rodilý z Opatovic na českém jihu. Kostel a faru nalezl pustou a zanedbanou, jak zcela pochopitelno, uvážíme-li, co bídy a strastí tolikrát námi vzpomínaná třicetiletá válka přinesla. Horlivý tento kněz činil, co jen pro to posvátné místo činiti mohl a proto zpustlý kostel znovu opravil a roku 1661 postavil i novou faru, ježto až dosud musil přebývati s čeládkou — v čeledníku.

Za něho opět pouti zkvetly měrou utěšenou, tak že potřebí bylo, aby cisterciáci zlatokorunští svému spolubratru v poutích pomáhali, neboť počet kajícníků rok od roku stoupal neobyčejně. Když dne 16. května roku 1668 byl zvolen opatem v Zlaté Koruně, ani potom na toto posvátné místo nezapomínal, ale sem četná processí vodil v rouše opatském. Zemřel ne-

obyčejně zbožně, předpověděv i hodinu smrti své na slavný den Neposkvrněného Početí Panny Marie roku 1701.

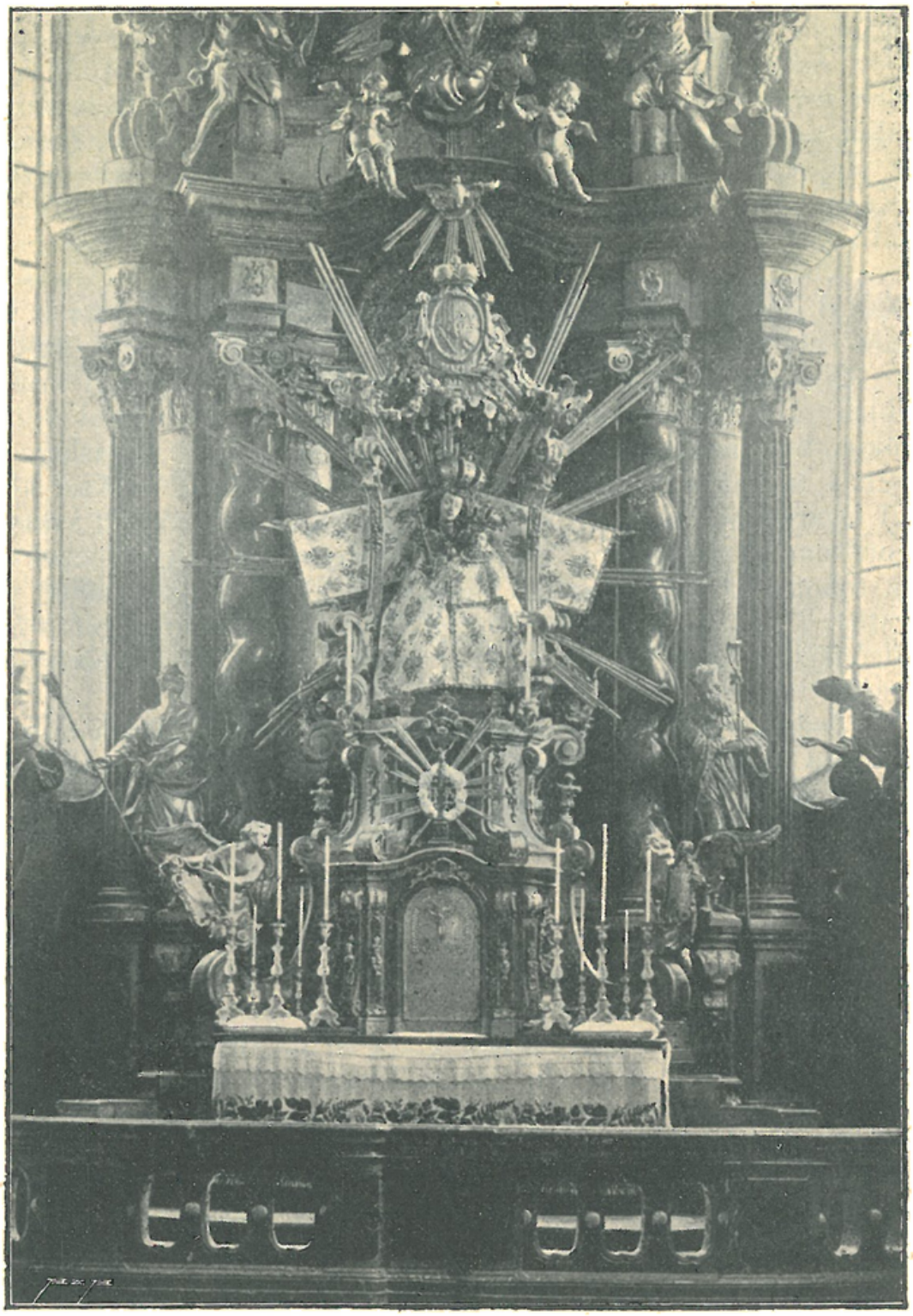

Hlavní oltář s milostnou soškou Matky boží v Kájově.

Roku 1671 založila paní Uršula z Kaplice na Bzech fundaci pro prvního kaplana a r. 1716 Jan Karel Gube, hospo-

dářský rada Eggenberský fundaci pro kaplana druhého, aby tu o duchovní správu i v dnech méně památných bylo postaráno.

Tím stalo se, že Kájov kvetl dále a úcta k tomuto posvátnému místu nejen že nezanikala, ale rostla den ode dne. Když roku 1702 zapálil v Prachaticích blesk, a oheň šířil se s největší rychlostí, slíbili Prachatičané, že bude-li požár obmezen, budou putovati každou první neb druhou sobotu zlatou (postní) do Kájova k Panně Marii s processím. Tentýž slib učinili i Krumlovští a Budějovičtí ze strachu před morem a slib ten plnili po celé století, ano Budějovičtí činí tak až dodnes.

Roku 1768 pořízen krásný *mramorový oltář hlavní* za 5800 zl. stříbra a milostná soška byla na něj přenesena s velikou slávou. Než to jest také poslední jasný bod v onom století.

Nadešla doba josefinská. Klášter zlatokorunský byl zrušen neblahým dekretem roku 1785. Mniši z kláštera vyhnáni a také Kájov byl jim odňat a svěřen duchovní správě světské, leč pouti i tu zakázány a ježto statky cisterciácké po většině koupili Švarcenberkové, připadl jim i patronát této poutní svatyně s právem presentačním. Když po té ve válkách napoleonských i z tohoto poutního chrámu mnoho kalichů a jiných nádob posvátných musilo býti do Prahy odesláno na zaplacení výloh válečných v ceně 64 hřiven, byl poutní chrám téměř ožebračen docela.

Jeden však poklad zůstal mu přece přes nepřízeň dob — milostná soška Matky boží, k níž do roka ještě za našich časů utíkají se tisícové poutníků — Češi i Němci. Zvláště mimo svátky Marianské bývá tu četná návštěva na soboty v říjnu, které »zlatými sobotami« se zovou a od nešpor pátečních slaviti se počínají.

O všech svátcích Marianských a hlavně o velké pouti bývá tu veliký nával, že prostranný chrám sotva dovede pojmouti to množství poutníků, kteří nelitujíce ani namáhavé cesty, sem s důvěrou putují a plni naděje vrací se do domova k rodnému krbu svému, aby i za zimních večerů si vyprávěli o Kájově, kolem něhož se vine celá řada zkazek a pověstí: jak kostel stavěli původně na jiném místě a divotvorná moc jej přenášela na místo nynější; kterak milostná socha Matky boží září světlem nebeským, za tmavé noci bývá obklopena prozpěvujícími cheruby . . . a podobně.

Kájovský chrám, ač často byl opravován a tím i mnoho utrpěl, náleží mezi přední stavitelské památky v Čechách, maje *dvě starší pobočni kaple Panny Marie* a *Leonarda*. *Presbyterium* 3·8 m. hluboké a 4·7 m. široké, jest trojstranně uzavřeno a křížovým způsobem sklenuto. *Loď* jest 8·2 m. široká a 13·2 metry dlouhá; ve střední její čáře stojí dva okrouhlé sloupy, nesoucí

nvězdovité klenutí, jež má nad částí pravou jinou podobu než nad částí levou. *Kůr* spočívá též na dvou sloupech a hvězdy v klenutí nad ním jsou opět jiné než v ostatních dvou částech lodi. Veškerá práce kamenická jeví pečlivé provedení i přesný sloh, čímž veškerá díla cisterciáků vynikají.

Vesnička Kájov, která má sotva 30 obyvatelů, může býti právem hrda na své poutní místo a památný chrám, jakým nemohou se vykázati ani mnohá veliká města v cizině, která tak ráda upírá národu našemu smysl pro umění v dobách minulých. *)

*) Prameny: Jaroslav Schaller: Topografie d. Königr. Böhmens. Balbin Miscelanea regni Bohemicae. Hůlka: Kájov (Kalendář Marianský r. 1888. Trajers' Beschreibung d. Dioecese Budweis. Čechy, díl I. a j.

83. Kaple Panny Marie „na Lizu“ u Zdíkovce.

Nedaleko farní obce Zdíkovce (jinak Malého Zdíkova) nachází se v lesní samotě kaple (7 $^1/_2$ metru dlouhá a 4$^1/_2$ m. široká) zasvěcená ke cti a slávě bl. Rodičky boží, k níž mnozí zbožní ctitelové Marianští putují.

O vzniku tohoto menšího poutního místa vypravuje se následující:

Bylo to roku 1731, kdy žena jedna ze Zdíkova, úplně slepá, měla podivný sen. Zdáloť se jí, aby »na Líz« pospíšila a tam ve studánce oči své umyla, chce-li prohlédnouti na přímluvu Královny nebeské. Když žena tato poslechla a učinila tak, jak sen jí radil, uzdravena byla skutečně ze své slepoty. Plna radosti rozhlásila zprávu o všem tom v celém okolí, tak že mnozí začali k prameni tomuto putovati.

Když studánka byla vyčištěna, nalezena byla v ní lidská lebka a meč. To však nevadilo příchozím poutníkům, aby vodu tuto, které připisovali zázračnou moc, nedonášeli domů nemocným a chorým. Z příčiny této zavěšen byl i na blízký strom obrázek Marie Panny a později postavena byla i nad studánkou zmíněná kaplička. Tou dobou poslán byl i jistý Matouš od Vítů ze Lhoty k duchovenstvu do Klatov, odkudž přinesl sošku Bohorodičky, která až dosud v kapli této se nachází a hojně jest uctívaná poutníky.

Soška tato připomíná vyobrazení Panny Marie klatovské a jest zcela jednoduchá a dosti neuměle provedená. Jiných význačných památek ve svatyni této není.

Četná procesí přicházejí sem, jakož i jednotlivci, a to ponejvíce z německých dědin: Nicova, Vimperka, Vácova, Kašperských Hor, Domači a j. Leč počet všech poutníků sotva přesahuje čtyři tisíce.

Podávajíce tuto zprávu zpracovanou dle podání vd. farního úřadu ve Zdíkovci, jež zasláno bylo církevnímu odboru Národopisné výstavy československé, podotýkáme, že o »dobré vodě« a kapličce Marianské více legend a pověstí v lidu okolním koluje. Dle starší zprávy viděli prý mnozí nad místem tímto za noci jasnou záři se vznášeti, jak to tvrdil i hutník Benedikt Adler z Plané, když za tmy v ta místa zabloudil. Leč vše to církevními úřady vyšetřeno nebylo a proto prostě věc poznamenáváme, jsouce dalecí toho, bychom pochybovali o mocné přímluvě té nebeské Máti, před jejíž velebností koří se i andělové . . .

84. Skočický chrám s milostným obrazem Panny Marie Pomocné.

Na severovýchodním úbočí lesnatého vrchu »Hradu« nad Skočicemi, as půl druhé hodiny od Vodňan, vyhlídá z věkovitých lip poutní a nyní i *farní chrám*, sice nevýstavný, ale úhledný, který vystavěn jest v osmihranu s *ambity* kolem do kola.

Hlavní ozdobou tohoto kostelíku jest milostný obraz Panny Marie Pomocné, o němž se vypravuje, že kdysi zdobil zámeckou kapli v Nalžově (jinak Horách Stříbrných), kde velice byl zbožným lidem uctíván.

Tam spatřila jej i Polyxena hraběnka Šternberková, rozená z hraběcího rodu pánů Žďárských ze Žďáru, která si jej velice oblíbila a posléze i vyprosila na tehdejším pánu nalžovském, Václavu Ferdinandovi Švihovském z Riesenberka, který jí jej také daroval.

Zbožná paní uložila obraz tento ihned ve své kapli na zámku skočickém, kam zbožný lid četně docházel, vykonávaje u Panny Marie Pomocné svou pobožnost.

Avšak již roku 1672 zámek skočický vyhořel vzniklým požárem, který, ač i kapli zachvátil, obraz Matky boží nezničil. Nalezliť záhy milostné vyobrazení v sutinách bez pohromy a proto, bylo-li dříve ctěno, úcta k němu vzrostla ještě více.

Po vystavění zámku, bylo opět vystaveno na oltáři zámecké kaple skočické, ale ne na dlouho.

Hraběnka Polyxena Ludmila ze Šternberka, vidouc, že malá kaple nestačí pro tak veliké a četné zástupy lidu, pojala úmysl pro milostný obraz zbudovati svatyni větší. K této po-

ložen byl základ dne 30. dubna roku 1677 a po dokončené stavbě byl chrám dne 21. srpna roku 1678 ke cti a slávě nanebevzetí Panny Marie benedikován tehdejším proboštem svatovítské kapitoly Janem Ignácem Dlouhovesským z Dlouhé vsi.

Obřad tento vykonán byl za ohromného účastenství lidu z celého okolí, načež do nové svatyně byl i milostný obraz Panny Marie Pomocné přenesen ze zámecké kaple skočické. Od této doby putovali tisícové zbožného lidu do Skočic, kde přisluhovali poutníkům sv. svátostmi po většině ustanovení kněží řeholní až do roku 1703.

V roce tomto postavil kníže Ferdinand Švarcenberk v Skočicích i špitál pro zchudlé místní příslušníky a při něm zřídil i místo administrátora ze světského duchovenstva. Dosazený kněz na toto místo měl povinnost i o poutní chrám se starati a v něm služby boží konati, což se také dálo

Přes to Skočice přináležely farou dále k Bilsku až do doby josefinské, v které zakázány byly veškeré poutní průvody a poutní svatyně většinou uzavírány.

Avšak Škočicům tento zákaz na štěstí neuškodil, leč naopak prospěl. Bylať r. 1787 právomoc administrátora rozšířena, tak že z podřízeného duchovního správce stal se samostatným.

Roku 1858 zřízena jest tu i fara, k níž přifařeny jsou vsi: Lidmovice, Krašlovice, Vitice, Drahanice, Albrechtice, Podhorovice a Kloub.

Od chrámu, který leží sedm set metrů nad mořem, rozevírá se překrásná vyhlídka do budějovické nížiny, na Český les a pohoří až k Písku.

Zvláště na hlavní pouť ve svátek Nanebevzetí Panny Marie putují sem dodnes veliké zástupy poutníků z celého kraje, aby vyprosili si u milostného obrazu Matky boží Pomocné hojné milosti, jak to činívali již otcové a matky jejich.

Jak viděti z toho, ani nová doba plná nevěry a náboženské vlažnosti nedovedla zatlačiti a utlumiti úctu k tomuto posvátnému místu v lidu našem a aby bylo tak i dále, za to nechť orodují naši svatí čeští patronové a spolu největší ctitelové Marianští z národa našeho.

85. Mariacel v Chlumci u Třeboně.

Po celém křesťanském světě známo jest slavné poutní místo »Mariacel«, ležící v rozkošné krajině hořejšího Štyrska, kamž r. 1157 vyslal opat lambrechtský Otto několik mnichů, aby v pustém okolí hlásali opuštěným obyvatelům nauku Kristova evangelia.

Tenkráte ovšem nebylo po dnešní nádherné svatyni ani potuchy, ale za to v místě tom zbudoval jeden z těchto missionářů vedle poustky i malou kapličku, jejíž oltář ozdobil z lipového dřeva urobenou soškou Panny Marie s Ježíškem. Sošku tuto přinesl prý s sebou onen neznámý mnich už z kláštera, kde chována byla u veliké úctě.

Pověst o tomto vyobrazení roznesla se záhy po celém kraji a když sem připutoval i lantkrabě moravský Jan Jindřich se svou chotí a zde nabyl i se svou manželkou ztraceného zdraví, začali malou svatyni Marianskou navštěvovati mnozí poutníci, a ani tito neodcházeli bez útěchy do domova svého.

Ano, vypravuje se i o tom, že sám král uherský Ludvík, když r. 1363 země jeho Turky byla navštívena, zvítězil nad nimi, ač měl po ruce jen 20.000 mužů proti 100.000 Turkům a to na přímluvu Panny Marie celské, která se mu v noci před bitvou zjevila a na důkaz své pomoci obrázek na lůžku jeho zanechala. Z vděčnosti za milost prokázanou putoval král Ludvík po dosaženém vítězství s lidem svým do Mariaceli, zanechav tu vedle drahocenných votivních darů i obrázek, který na svém loži nalezl. S pomocí tohoto panovníka a markraběte Vladislava Jindřicha vzklenut byl záhy nad kapličkou nádherný gotický chrám, který stal se slavným poutním místem, u něhož vzniklo i městečko.

Pověst o Mariaceli rozšířila se brzy po všech zemích rakouských, tak že vedle slavných průvodů přicházeli sem i jednotlivci a to i z Moravy a našeho staroslavného českého království.

Mezi těmito nacházel se i zbožný Jan František z Fünfkirchenu, pán na Chlumci u Třeboně, který nedaleko svého zámku chlumeckého vystavěti dal sýpku z kamene. Dne 31. července r. 1737 na svátek sv. Ignáce z Loyoly vešel s mistrem zednickým se na tuto novostavbu podívat; ale sotva do ní vkročil, přední část stavení se sřítila s ohromným rachotem, tak že ti, kteří pána z Fünfkirchenu doprovázeli, domnívali se, že leží někde pod troskami pochován. Ale jaký byl úžas jejich, když uzřeli jej živého a volajícího: »Nic se mi nestalo! Panna Maria celenská mne zachránila!«

Pln vděčnosti vydal se Jan František z Fünfkirchenu ihned na pouť do Mariaceli, učiniv spolu slib, že podobnou svatyni ke cti a slávě Matky boží celenské v Chlumci vystaví.

Tomuto slibu také dostál. Již v roce 1738 položil základ k úhlednému kostelu Marianskému, jehož stavba r. 1745 byla dokončena a slavně posvěcena ke cti a slávě Nanebevzetí Panny Marie.

Aby i o kněze bylo postaráno, založil zvláštní nadaci, pojistiv ji na svých statcích v knihách gruntovních, dle které duchovní správce měl býti vyživován při stole v zámku chlumeckém. Toutéž listinou byly vyměřeny knězi i jiné požitky a také náležitý plat, byť panství přišlo do rukou kohokoliv. Povinností tohoto nadačního kaplana bylo, aby lidu sem putujícímu svatými svátostmi přisluhoval, dvě mše svaté týdně za živé a za mrtvé členy rodu Fünfkirchenovského sloužil, lid s kazatelny poučoval a růženec se s ním modlil, jakož i rozkvětu tohoto posvátného místa dbalým byl.

Svatyně tato, kterou lid »malou Mariacelou« nazval, záhy stala se oblíbeným poutním místem a jest jím podnes.

Zbožný lid putuje sem netoliko na pouť hlavní ve slavný den Nanebevzetí Panny Marie, ale i na svátek Navštívení a Narození Královny nebeské, jakož i na slavnost růžencovou.

Poutní chrám v Chlumci nevyniká sice nádherou takovou, jako chrám Matky boží v Mariaceli ve Štyrsku, ale přes to vše činí velice milý dojem, a proto znám jest široko daleko v celém okolí.

V hrobce pod chrámem odpočívá zbožný zakladatel Jan František z Fünfkirchenu, zesnulý dne 3. června r. 1782 a jeho choť Anna Kateřina rozená hraběnka z Desfoursu a Athienvillu († r. 1753), jakož i Eduard hrabě ze Stadionu († 13. dubna r. 1844), který chrám tento dal znovu zříditi a opraviti.

Místo, kde stála kdysi ona sýpka a kde byl zakladatel podivuhodně zachráněn, označeno jest podnes křížem, u něhož poutníci se zastavují, aby rozloučili se naposledy s místem tímto, tak drahým a nejednou slzou posvěceným.

Splněno jeť i tu, co o Marii Panně napsal sv. Petr Damian: »Královna nebeská jest pokladem milostí božích, neboť nás nejenom obohatiti může ale i chce«. A že vedle schopnosti Bohem propůjčené má i tuto láskyplnou vůli, toho jest i tato črta malým dokladem.

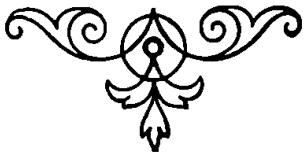

86. O Panně Marii klatovské.

Kdybychom mohli věřiti tomu, co vypravuje Paprocký ve svém spise »O stavu městském« (str. 223 a 225), náležely by Klatovy mezi nejstarší města česká, neboť výslovně dí tento starý spisovatel (nar. 1540, zemřel 1614 ve Lvově), že první základ k městu tomu položen byl již r. 771 Čimislavem, který dle své manželky Klatovky je nazval.

První však spolehlivá zmínka o místě tomto nachází se v jakési listině kláštera kladrubského, kde podepsán jest jako svědek Soběhrd z Klatov roku 1253. O tomto Soběhrdovi dovídáme se (viz Sedláček: Místop. slovn. Část. hist str. 414), že v Klatovech skutečně své sídlo měl od roku 1235—1257. Král Přemysl II., vyvadiv Klatovy, učinil je královským městem pevně hrazeným a obdaroval je svobodami a vesnicemi. Též král Jan Lucemburský a syn jeho Karel IV. mnohými privilegiemi je nadali.

Dle některých spisovatelů stával prý už v dobách pradávných v Klatovech na místě nynějšího *děkanského chrámu* Narození Panny Marie kostel téhož založení, který prý r. 1014 na rozkaz biskupa pražského Deodata (Bohdala) byl knězem Votíkem službě boží zasvěcen, ale často přestavován věky pozdějšími. V knihách zakládacích ze 14. a 15. věku čteme o nejednom nadání, které při chrámě tomto bylo zřízeno. Tak na příklad při oltáři Božího Těla a sv. Zikmunda (r. 1366), sv. Mikuláše (r. 1380) zřízena byla měšťany klatovskými mešní fundace, by denně sloužena byla mše svatá na zbožný úmysl. Podobné nadace zřízeny byly i roku 1398—1414 při oltářích sv. Ondřeje apoštola, sv. Jana Křtitele, sv. kříže, sv. Matěje a sv. Blažeje.

Dle těchto zpráv poznáváme, že již tehdy tento chrám měl netoliko celou řadu oltářů, ale i dobrodinců. Ovšem, tehdáž ještě byly zlaté časy, ale hůře bylo v dobách husitské války, kdy (29. března roku 1421) Žižka město dobyv, je i zpustošil, tak že valná část Klatov lehla popelem.

Od těchto dob chodila pohroma za pohromou na toto zbožné město. V letech 1424—1810 vyhořelo víc jak osmnáctkráte a požár vždy zachvátil valnou část domův.

Že ani kostelu našemu nevedlo se při tom valně, viděti z toho, co jsme předeslali. Krásná gotická stavba jeho utrpěla pohromami tolik, že valná část její roku 1550 se zřítila. Zvláště roku 1615 a 1689 byl kostel ohněm téměř zničen a jen s bídou od úplného zkažení zachráněn. Avšak, co zlý osud vzal mu na krásné výzdobě, to božská prozřetelnost nahradila mu jiným způsobem roku 1685, že záhy klatovský chrám Narození Panny Marie stal se slavným místem poutnickým.

Asi po r. 1650 přistěhoval se totiž do Klatov jakýsi Vlach Bartoloměj Rizolti, který pojal za manželku Dorotu, rodilou z Budějovic a s ní tu zbožně žil. V obzvláštní však úctě choval Marianský obraz, který před svým odchodem z Italie dal si malovati podle obrazu umístěného nad vchodem do kostela svatého Mořice v Regiu*) nedaleko Navarry. O tomto původním obraze rozšířila se totiž zpráva, že jakýsi bohopustý vojín do něho jako do terče střílel a hle! Sotva že kule zasáhla v čelo Matky boží, vytryskla krev a k úžasu lidí v krůpějích kanula po lících, že tyto zůstaly potřísněny. Obraz byl ihned sňat a do chrámu uložen, kamž od té doby putovali tisícové.

Když se toto stalo, bydlel zmíněný Vlach se svou manželkou a provdanou schovankou v domě klatovského sklenáře Samuela Prunera, kde kopii onoho milostného obrazu v Regiu tím více uctívali, ježto slyšeli, co se s původním obrazem stalo. Ale jak žasli, když i obraz jejich dne 8. července roku 1685 krví se potil! Zvěst tato záhy roznesla se po městě a množství lidu a mezi ním i vážení měšťané přicházeli se přesvědčit do domku Prunerova a všickni odcházeli vzrušeni. Konečně ujal se věci té i děkan a zaslal o tom zprávu pražské konsistoři, žádaje o vyšetření a k tomu cíli vyslána komise. Tato dostavila se na rozkaz arcibiskupa Jana Bedřicha hraběte z Valdštýna a výsledek byl, že dne 23. října téhož roku byl obraz tento s velikou slávou do kostela děkanského přenesen a na oltáři k veřejnému uctívání zavěšen.

Ze všech stran přicházelo sem již toho roku takové množství

---

*) Dle jiných byl malován obraz ten dle obrazu, jenž ve Vegezzu se nacházel. Totéž tvrdí i nápis na obraze klatovském, leč mylně.

poutníků, že mnozí ani noclehu nalézti nemohli. A téměř všickni tito toužili přijmouti sv. svátosti na tomto místě Matkou boží

Panna Maria klatovská.

oslaveném, že stěží kněžstvo okolní i klatovské postačilo jim přisluhovati.

Proto již roku 1689 založil při tomto chrámě zbožný arcibiskup Jan Bedřich z Valdštýna tři kaplanská místa. Nejstarší kaplan zván byl »superiorem« a byl povinen s ostatními dvěma pečovati o zpověď poutníků. Pro tyto »arcibiskupské kaplany« postaven byl i p hodlný dům.

Ve věku 18. pouti k milostnému obrazu stále rostly, až doba josefinská učinila jim přítrž, tak že dnes klatovský chrám, ač poslední dobou byl vyzdoben, není tím poutním místem, jakým býval, kdy zbožnost lidu stála ještě na svém vrcholi.

Péčí poutníků a dobrodinců zřízena byla r. 1686 i *kaple z domu Prunerova*, kde původně obraz Marianský se nacházel a která zachovala se až podnes, již lid zve »chaloupkou« v upomínku na to, že dříve pouze prostičkým byla stavením.

Obraz Panny Marie klatovské náleží bez odporu mezi nejznámější. Představuje Matku boží, ana drží Ježíška, již povyrostlého, na klíně. Na hlavě její stkví se jednoduchá koruna, oděv její jest ozdoben dvanácti hvězdami a písmenami, kterýmž nelze dobře rozuměti Po tváři Panny Marie řine se krev a na listu, po klíně se vinoucím, čísti lze nápis: »In gremio Matris, sedet sapientia Patris, to jest: Na klíně Matky boží spočívá moudrost Otce.«

Snímky tohoto milostného obrazu rozšířily se úžasnou měrou a to po celých Čechách, Moravě, Rakousích, ano i Americe horlivostí klatovských rodáků, kteří »svou Matičku boží« nosí s sebou i na cesty, byť šli i za dálný Ocean a střeží maličký obrázek tento z domova odnesený jako poklad, byť byl jen jako dlaň a na pouhém papíru barvotiskem provedený.

87. Marianské poutní místo Nicov u Plánice.

Že války nezjemňují mravy lidské pochopí každý, kdo četl kterékoliv dějiny. I s válkami tak zvanými »náboženskými« nebylo jinak a nemohlo ani jinak býti, vždyť v krutém boji často stál proti sobě bratr s bratrem, syn s otcem, přítel proti příteli, a proto také Bůh nemohl býti více urážen, než když pod rouškou víry prolévala se krev lidská, ničeny byly úrodné lány, lidský majetek a svatyně. Pravda, máme doklady toho, že lid záhy vystřízlivěl a opět hledal útěchy v náboženství pravém, ale místy dál se pravý opak toho. Práce se mu znechutila, otrnul ano i sesurověl, jak o tom podnes svědčí zaniklé vsi, které v bouřlivých dobách vyhynuly a zbořeniny chrámů — jež přece nebyly ničím nežli domem božím . . .

Podobný osud stihl i chrám v Nicově, *) farní to vsi, která pouze půl hodiny jest vzdálena směrem východním od Plánice. Bylť kostel tento r. 1420 husity zbořen, při čemž zanikla i dědina, která až do této doby náležela klášteru nepomuckému. Mniši cisterciáci dle všeho zřídili tu i faru a do chrámu postavili na oltář uměle vyřezávanou sochu Panny Marie, kterou prý husité chtěli spáliti a rozsekati, avšak ač hodili ji do nejprudšího žáru, socha byla nalezena v popeli neporušena.

---

*) Nicov tento u Plánice nutno dobře rozlišovati od Nicova u Kašperských hor, který rovněž jest farní vsí, která náležela klášteru benediktinskému na Ostrově (u sv. Kiliana), který zřídil tu proboštství. I tato ves r. 1420 byla husity zničena a po husitských válkách ke hradu Karlšperku přibrána. R. 1584 byla císařem Rudolfem II. odprodána s jiným zbožím obci Horám Kašperským.

Pověst tuto uvádí i Trajer ve svém popisu budějovické diecese a jiní. Soška v popeli později nalezená byla prý uschována zbožným ctitelem Marianským neznámého jména a v pozdějším kostele zase na oltář postavena k úctě lidu.

Jiná pověst klade tuto zázračnou událost do doby před bitvou bělohorskou a připisuje tento zločin protestantskému hraběti Ondřeji ze Šternberka, pánu na Zelené Hoře a Plánici. Hrabě tento prý kázal všechny katolické kostely ničiti v celém okolí a tak prý došlo i na Nicov. I tato druhá legenda vypravuje o tom, že soška Marianská zůstala neporušena, ale nepraví, co se s ní dále dělo. Jen to vypravuje, že sluha, který tento příkaz pánův vyplnil a sochu v oheň hodil, ještě téhož dne zemřel. I hraběte postihl podobný trest, ježto sešílel jako jeho bratr Ferdinand, který prý pokus opakoval. Ano o tomto posledním docela se vypravuje, že v šílenství svém i matku svou zabil.

Která z těchto dvou legend více se blíží ku pravdě, těžko jest rozhodnouti. Jisto však jest, že po husitských válkách kostel byl opraven a milostná socha že v něm už stála. Tou dobou přidělen byl k Plánici, která tehdy skutečně náležela Šternberkům, o nichž však mnoho se nedovídáme mimo to, že r. 1613 v Nicově vystavěli kostel strhnuvše asi starý, po válkách husitských jen chatrně opravený.

Že i tento mnoho ve válce třicetileté utrpěl, jest pochopitelno, neboť podobný osud stihl téměř všecky svatyně v celém kraji. Za to však zřetelnější a jasnější zprávy máme o úctě milostné sochy, k níž lid po r. 1648 velice četně putoval, tak že Nicov znám byl jako vynikající místo poutnické v celých Čechách.

Po roce 1680 dostala se Plánice s veškerým zbožím tedy i s Nicovem v držení pánů z Martinic, o jejichž úctě k Rodičce boží vydává zajisté i tato kniha nejlepší svědectví. Nelze se tudíž diviti, pravíme-li, že právě za této doby pouti do Nicova vzkvétly ještě více, tak že malý kostelík už více nestačil. Proto tehdejší pán na Plánici Bernard Adolf hrabě Martinic umínil si postaviti velký a nádherný chrám na tomto poutním místě a úmysl svůj také vykonal, svěřiv sdělání plánů slavnému staviteli Kilianu Dienzenhofrovi. Položení základního kamene dálo se r. 1719. Stavba trvala celých sedm let, načež pracováno bylo na vnitřní výzdobě ještě celý rok, tak že kostel teprve r. 1730, dne 17. září mohl býti posvěcen tehdejším biskupem litoměřickým Janem Adamem hrabětem Vratislavem z Mitrovic ke cti a slávě narození Panny Marie. Při slavnosti této přenesena byla i milostná socha do nového chrámu, načež pobožnost slavným »Te Deum« byla ukončena.

Císař Josef II. při tak zvaném upravování far nařídil, aby při kostele zřízeno bylo místo lokalisty, kterážto lokalie r. 1856 na faru byla povýšena.

Nebude snad od místa, sdělíme-li se svými čtenáři, že tento poutní chrám, až podnes dobře zachovalý, zbudován jest ve slohu tehdy obvyklé vlašské renaissance, v které jak známo Dienzenhofrové vynikali jako mistři. Co se zevnějšku týká, podobá se kostelu sv. Karla Boromejského ve Vídni jako vejce vejci. Má nádhernou přímo *kopuli*, překrásný *portál* a v předu *dvě* souměrné *věže*, tak že už z daleka jej lze spatřiti a to tím spíše, ježto stojí na malém chlumu s mírně se sklánějící strání.

Poutní kostel má čtyři vchody, 36 oken a dvě sakristie. Mimo hlavní *chor* má též *dvě oratoria*.

Zvláště pěkně proveden jest *hlavní oltář*, na němž stojí milostná *socha Matky boží s Ježíškem* na levé ruce, kdežto v pravé drží žezlo královské. Hlavy zdobeny jsou korunkami pěkně zdobenými.

Za tímto hlavním oltářem uloženo bylo i srdce zbožného zakladatele, který si tu přál býti pochován, avšak v poslední chvíli přání své změnil a dle tohoto byl na Smečně, poblíže oblíbeného poutního místa Tuřan pochován.

Za to však v hlavní lodi spatřujeme jinou hrobku, v níž pohřbena byla r. 1814 veliká ctitelka Matky boží nicovské Maxmiliana hraběnka z Valisu, rozená z hrabat Schafgotšů.

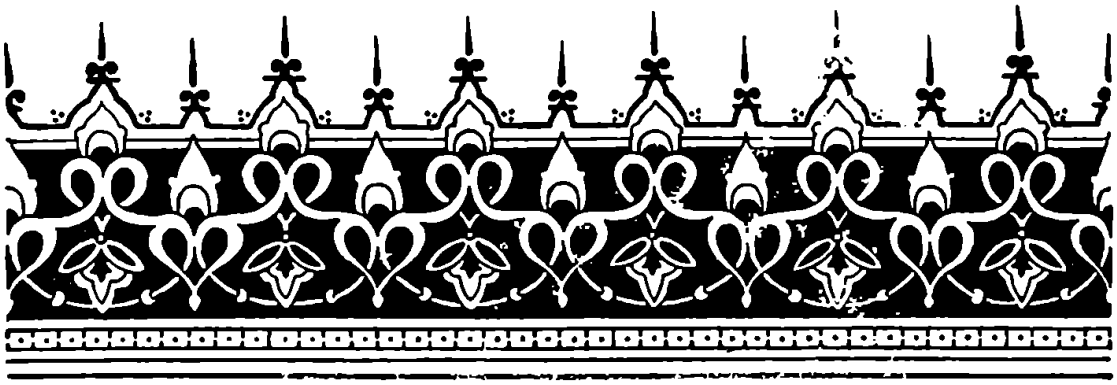

88. Poutnický chrám Narození Panny Marie v Strašíně.

Farní ves Strašín leží asi půl druhé hodiny směrem severovýchodním od města Kašperských Hor a ač jest na pohled dědinkou nepatrnou, znám jest daleko v celém širém okolí jako poutnické místo velmi četně navštěvované. O tom, jak se to stalo, vypravuje nám starodávná pověst následovně:

»Bylo tomu před dávnými lety, kdy na západ od nynějšího kostela vystavěl si zbožný poustevník chaloupku, v které život svůj strávil, sdělávaje kus pole pro svou vlastní potřebu a dnem i nocí trval na modlitbách, tělo své mrtvil, zarmoucené potěšoval a pro každého, kdo k němu přišel o radu, měl slova lásky i útěchy. Sám pro sebe netoužil po ničem — až na jediné přání a to, aby se splnilo, tím více se přičiňoval. Vedlť život Bohu libý doufaje, že nebude oslyšán. A že se svou tužbou vroucí se netajil, věděl lid i v celém vůkolí, že zbožný ten muž jiného si nepřeje, než spatřiti Matku boží tváří v tvář . . .

Minula léta. Poustevník sesivěl, hlava jeho už na prsa poklesala, tělo vetché sotva už vláčel na třesoucích se nohách — ale Matka boží se mu neukazovala. Než přes to přese vše nespustil se té naděje a také se neklamal.

Jediného dne v podvečer, kdy seděl před svou chatou, zableskla se veliká záře, ač tma už zahalila celý kraj. Svatý muž dívá se a vidí před sebou Pannu Marii s Ježíškem na rukou, který mu žehnal na znamení, že jej počítá mezi vyvolené své.

I Maria Panna se usmívala na něho tak milostně, že zdálo se poustevníku, jako by byl v nebi. Již domnívá se, že to pouhý sen, ale Královna nebeská snaží se jej přesvědčiti o pravdě a proto shýbá se k zemi a dotýká se jí prstem. A hle, kde otiskla se ruka její, tam pramének vody vytryskl a řine se v nížinu za třpytu měsíce jak stříbrná nit . . .

Zjev zmizel, ale poustevník nepochyboval, že skutečně Matka boží se mu zjevila. Důkazem trvalým byl pramen ten, který od doby té prýštil stále a stal se léčivým zřídlem všem ctitelům Marie Panny a jejího božského Syna . . .

Dávno poustevník dokonal svůj život, ale lid putoval sem stále a z vděčnosti za přijatá dobrodiní na tomto svatém místě vystavěl kostel ke cti a slávě Bohorodičky.«

Tolik stará pověst.

Kdy kostel skutečně v Strašíně byl vystavěn, nelze nám s jistotou udati. Tolik však říci můžeme, že již v roce 1383 jmenuje se jako farní mezi chrámy děkanátu prachatického a arciděkanátu bechyňského.

Co dálo se v husitských válkách s kostelem, historie nám nevypráví, za to však jiná pověst dí:

»Za doby husitských válek odpadli od církve mnozí páni čeští a s nimi i kollátor strašínského obročí. Aby pouti mu protivné se na toto místo konati nemohly, dal pevně uzavříti všecky dveře chrámové a s klíčem odejel. Stalo se, že přišlo do Strašína processí z Nezamyslic i s knězem a když do kostela nemohlo, zůstali poutníci venku pod širou oblohou, kde vyzval je farář, aby aspoň tu poklekli a k Panně Marii se pomodlili. Než nastojte! Sotva že se tak stalo, rozevrou se dokořán brány chrámové s velikým lomozem. Poutníci užaslí vejdou dovnitř a hle, na všech oltářích planou svíce a ke mši svaté vše jest přichystáno, tak že nezamyslický farář přese všecky překážky mohl přistoupiti k oltáři Páně, aby přinesl Bohu obět nejsvětější. Lid, plný radosti nad tímto nadpřirozeným dílem, klesl na kolena a zpíval chvály Marianské a z vděčnosti slíbil, že na toto posvátné místo bude putovati rok co rok.«

A skutečně z Nezamyslic putovali dlouho do Strašína a putují snad dodnes.

Zda nepotkala chrám tento pohroma později v těchže válkách husitských, pověst nepraví, ale dobře ani tu nebylo. Později zbožný český pán Puta z Riesenburka a na Rábí kostel r. 1443 důkladně obnovil a do opraveného kostela strašínského daroval při té příležitosti krásnou a uměle provedenou sochu Matky boží, již okolní lid choval u veliké úctě nazývaje ji »Pannou Marií strašínskou«. A tak tomu stále.

Že úcta tato nezanikla, toho zásluha náleží horlivému kněžstvu, které všecky svoje síly po věky obětovalo, aby Strašín zůstal i přes nepřízeň dob tím, čím býval — místem svatým a poutnickým.

Balbín (Miscellanea lib. IV. P. 95) vypravuje nám zvláště o jednom z farářů strašínských věci až podivuhodné. Bylť prý kolem roku 1578 na tomto poutním místě plebánem Martin Strakonický, který široko daleko požíval pověsti jako muž svatý a duchem prorockým nadaný. Žil prý v nuzné chatě vedle kostela; lůžkem jemu byla holá zem anebo tvrdé prkno a pokrmem nezřídka i chléb a voda. Kámen, který si dával pod hlavu, ukazoval se v Strašíně do nedávna a snad ještě nyní lze jej spatřiti. Posléze opustil P. Strakonický faru, postoupiv ji knězi jinému a sám jako missionář putoval od dědiny k dědině, aby lid k návratu od husitství k víře pravé povzbuzoval. Když předpověděl i vítězství církve v nastávající válce třicetileté, dokonal život svůj a byl kolem roku 1600 v blizovském kostele pochován.

Ježto Balbín v této době žil, lze právem za to míti, že zpráva o tomto horlivém knězi není bez věcného podkladu.

Strašínský chrám, který během času několikráte byl opravován, nenáleží sice k nádherným stavbám, ale přes to přese vše jest místem, jak jsme už pravili, neobyčejně navštěvovaným. Zde před oltářem Bohorodičky matky obětují své dítky, zde loučí se mladí, když po prvé opouštějí rodný krb a jdou do světa mezi cizí lid a stihla-li koho bolestná rána, spěchá u »strašínské Matičky« se potěšit a posílit.

Téměř každou sobotu uvidíš v Strašíně poutníky od velikonoc až do října. Zvláště po svatém Václavu o »zlatých« sobotách je na tomto poutním místě velice živo. Největší však nával bývá tu o pouti hlavní na svátek Narození Panny Marie a skoro stejné množství poutníků putuje do Strašína o sv. Vítě, kdy přichází i processí ze Sušice a to už po 140 let. Koncem totiž osmnáctého věku (r. 1763?) vypukl v Čechách hrozný mor, který i v Sušici zle řádil. Tehdy tudíž slíbili, že Bůh-li se nad nimi slituje na přímluvu Bohorodičky, rok co rok do Strašína putovati budou. A aby ukázali, že slibu svému chtějí dostáti, ihned vydali se na pouť první. Když se vraceli, již slyšeli radostnou zvěst, že v Sušici mor ustává a skutečně za několik hodin bylo po moru . . .

Podobné processí přichází po sv. Rochu ze Soběšic a snad i odjinud.

Věru, přemocná jest ochrana Marie Panny, jíž budiž čest a sláva na věky . . .

---

89. Marianské poutní místo Zbynice v sušickém okresu.

Asi hodinu na sever od Sušice leží farní ves Zbynice, která čestně se řadí k poutnickým místům v Čechách, na kterých zvláště oslavována a ctěna bývá blahoslavená Maria Panna. Zbynický chrám »Zvěstování Panny Marie« sahá původem svým již do XIV. století, neboť první zmínka o něm děje se již roku 1384.

Do Zbynic přicházívá letního času, hlavně v sobotu a v neděli mnoho poutníkův a to buď jednotlivě, aneb z větší části v průvodech, majících v čele své domácí duchovní správce. Zvláště rádi putují sem četná processí z celého téměř vikariátu sušického v době velikého sucha, aby před trůnem Bohorodičky vyprosili sobě úrodného deště. Vroucí tato úcta a důvěra, kterou vůkolní lid k Panně Marii zbynické ve všech potřebách chová, trvá již od pradávných dob, neboť známo jest, že zvláště v časech nad míru pohnutých a bouřlivých utíkali se ctitelé Marianští do Zbynic, hledajíce zde ochrany a posily k tuhému boji. A také opravdu dostalo se věrným katolíkům od Královny nebes pomoci nejjistější. Když totiž, stoletím patnáctým počínajíc, zavládly po vlastech našich hrozné zmatky ve věcech víry a sv náboženství, když mnozí tak zvaní reformátoři brojili proti pravé, ryzí nauce sv. víry a veliké nátisky činili osadám katolickým — přestály Zbynice vítězně tento zápas.

Osada zbynická zůstala požďy věrna sv. římsko-katolické církvi, ačkoliv v nejbližším okolí řádily různé sekty protestantské. Jak i faráře katolického ve Zbynicích vůkolní páni luthe-

ránští z fary vytisknouti chtěli, a jakou statečnost osvědčili při tom zbožní a rázní osadníci zbyničtí, dovídáme se ze zpráv, jež uloženy jsou v arcibiskupském archivu v Praze. Tak vedle žaloby, kterou tehdejší místní farář Martin sám arcibiskupovi do Prahy podal, zaslali čtyři osadníci (Matouš, Jiřík, Kříž a Petr) sami též do Prahy žádost, aby »nebohej farář jejich pokoj míti mohl.« Píší pak doslovně: »Oznamujeme, kterak vůkolní páni o to usilují, aby kněze Martina z fary zbynické odtiskli a nějakého jiného kněze jiné víry tu podati chtějí, kterémuž bychme my obvyknouti nemohli, abychme měli od víry pod jednou spůsobou od starodávna nám zvyklé odstupovati.« (20. dubna 1582.) Když Zbynice ubránily se takovému nátlaku se strany protestantské, kdož neviděl by v tom zřejmou pomoc Panny Marie, kteráž již tehdy velice byla zde ctěna a jež nedopustila, aby posvátné sídlo Její bylo rukou různých nepřátel znesvěceno.

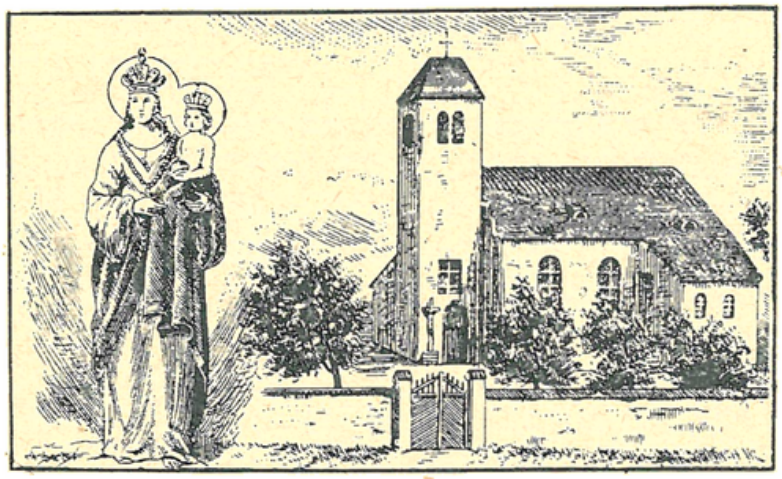

Poutní chrám zbynický.

Již pro tyto historické události zasluhují Zbynice, aby počet ctitelů Marianských stále se množil, zvláště ježto duchovní správa všemožně se snaží, aby poutníkům, co se týče služeb božích, všemožně vyhověla, vítajíc stejně ráda jak processí česká, tak i německá z bavorských hranic.

Kostel poutní jest sice prostý, ale útulný a milý i byl zajisté několikráte přestavován. *Věž* u předu stojící opatřena jest nízkou *střechou* a menší *zvon* na ní umístěný byl dle nápisu ulit r. 1523.

V lodi nachází se *hrobka* hraběcí rodiny Desfoursů a svobodných pánů ze Sturmfederů.

Kdy Zbynice staly se poutním místem a kdy socha Panny Marie na oltáři se ocitla, pověděti nedovedeme, ježto se nám nedostává zpráv. Avšak ať tomu jakkoliv, tolik říci můžeme, že důvěra k ní u lidu jest veliká, jak toho také moc a sláva

Královny nebeské a ustavičné Orodovnice naší právem zasluhuje *)

Dědina sama je prastarého původu. Sem kdysi i přifařeny byly Hory Matky Boží. V 18. věku býval tu farářem P. Hruška, rodilý Klatovan, jenž znám byl jako velice oblíbený kazatel v celém okolí. Týž pečlivě napsal i paměti, z nichž dovídáme se mnohé zajímavé věci. Zvláště překvapuje jeho zpráva o množství perel, jež se v říčce Ostružné hojně nacházely. Tak na př. 12. srpna r. 1765 v jeho přítomnosti bylo jich při jediném lovu víc jak 400 kusů vyloveno, které velikostí svou přesahovaly hezky bohatý hrách. Dnes ovšem pro veliké ničení perlonosných škeblí jest nalezení perly vzácností.

---

*) Marianský kalendář z r. 1893. Zpráva farního úřadu a j. Čechy díl I. Trajer a j.

90. Milostný obraz Matky boží ve Lnářích.

V druhé polovici šestnáctého století vládl na statku ve Lnářích (v bývalém kraji píseckém a okresu blatenském), Volfgang Novohradský svob. pán z Kolovratů, který nad jiné vynikal svou zbožností. Týž dal postaviti ve Lnářích malou kapli, při níž zařídil i poustku, již po drahný čas poustevník obýval. Ježto však tato kaple nepostačovala, dal v r. 1666 Alexander Ferdinand hrabě Vratislav z Mitrovic se svou chotí Ludmilou Maxmilianou rozenou hraběnkou Lažanskou z Bukové postaviti větší kostel, který ke cti a slávě Nejsvětější Trojice byl posvěcen.

Při chrámu tomto založil r. 1682 Tomáš Zacheus hrabě Černín z Chudenic klášter bosých augustiniánů, k jehož zřízení vyslán byl P. Cyprian od sv. Terezie z Prahy, který s sebou přinesl milostný obraz Královny nebeské.

Obraz tento, jak vypravuje legenda, zdobil prý ve Vlaších chrám dnes neznámého jména. Kostel tento vyhořel, ale podivným způsobem obraz Bohorodičky byl zachován a prvním visitátorem P. Vavřincem od sv. Romána do Čech přinesen, který jej P. Cyprianovi odevzdal.

Je-li tato zpráva správná, říci nemůžeme, ježto, jak už praveno, má více ráz legendární. Znalci proti tomu tvrdí, (viz Dra Ant. Podlahy: Obrazy Marianské v Čechách), že Madonna klášterního chrámu lnářského jest pouhou replikou známého milostného obrazu zlatokorunského a jen omylem pokládána byla za dílo vlašské.*)

---

*) O původu Zlatokorunské Madonny mnoho známo není. Maria Panna na tomto obraze obrácená jest ku pravé straně, držíc nahého Ježíška v rukou

Ať tomu tak, či jinak, tolik jest jisto, že Marianský obraz Matky boží záhy byl zbožnými ctiteli Královny nebes ctěn, ač s počátku visel toliko v sakristii, a to ještě na postranní toliko stěně nad klekátkem, kde kněží řádoví po mši svaté vykonávali svá díkučinění.

Někteří z těchto prosili často své duchovní představené, jak pamětní kniha vypravuje, aby obraz mnohými tolik vážený, přenesen byl do chrámu, což se konečně stalo. Milostné vyobrazení lnářské Panny Marie, jak lid obraz zval, zavěšeno bylo konečně na oltáři sv. panny Barbory v pravé lodi chrámové.

Tou dobou žil ve Lnářích mistr zámečnický Pavel Řiský se svou zbožnou chotí Annou a jedinou dceruškou Františkou, která u věku pěti let upadla do těžké nemoci. Když nepomáhali ani lékařové, ani léky a rady mnohých a dítě osleplo, utekli se nešťastní rodiče ke zmíněnému obrazu našemu, prosíce Marii Pannu o pomoc. A hle — slova sv. Bernarda, že nebylo dosud slýcháno, aby Maria byla koho opustila, kdo se pod ochranu její utíkal, vyplnila se i tu. Dítě prohlédlo a bylo zdrávo.

Podivuhodným případem tímto byl povzbuzen i chorý pekař Josef Beneš, usedlík ve Lnářích, a také tento muž nabyl záhy zdraví a po něm mnozí jiní ctitelové Marianští.

Ze zbožných příspěvků zbudován byl r. 1738 nový oltář po levé straně hlavního, který u mohutného pilíře lodi chrámové vidíme podnes. Sem byl i milostný obraz Marianský přenesen.

Že Královna nebeská vyslyšela prosby mnohých, viděti z toho, že svatyně lnářská byla až do doby josefinské čelným poutním místem, kam v průvodech putovali tisícové.

Z těch i pozdějších dob pocházejí stříbrné pe·ízc, medaile, snubní prsteny, křížky a jiné klenoty, jimiž ruce zbožných ctitelů obraz ten ověsily.

Při svatyni lnářské zřízena byla i bratrstva, která kvetla po drahnou dobu, až nařízení josefinská i tu vykonala dílo zkázy. Přes to vše jest »Panna Maria lnářská« až dosud známa v celém širém kraji, k níž mnozí putují jednotlivě se zvláštní důvěrou a přesvědčením, že prosba jejich nebude oslyšána.

Milostný obraz Marianský jest neveliký a v oválovitém rámu zasazený, kolem něhož vinou se guirlandy. Matka boží drží v ruce své Jezulátko a to tak, jakoby je svým ctitelům chtěla ukazovati. Na památku toho, že i slepému dítěti vrátila zrak, vsazeny byly před časy stříbrné oči, které nahraditi měly

---

svých, který plnou tváří k divákovi se obrací a levou ruku pozvedá jako k žehnání. Obraz ten byl velice ctěn a dle něho pořízeny byly četné kopie s různými odchylkami. Za také dlužno považovati dvě Madonny metropolitního chrámu, obraz v děkanském kostele v Písku, v chrámu týnském a j.

oči malované na obraze nebeské Máti. Prkno, na kterém milostný obraz ten jest malován, jest na zadní straně poněkud opálené, což by skutečně dokazovalo, že z hořícího chrámu kdysi byl zachráněn.

Doufáme pevně, že horlivým řeholníkům Inářským podaří se časem toto bývalé poutní místo opět povznésti, úctu k Matce boží opět oživiti v lidu okolním, by splnilo se to, co básník náš na Matce boží žádá:

„Již vypros pro ty tužby vroucí,
ó Maria, při své nevině,
by žehnal syn Tvůj všemohoucí
nám všem i české otčině!“

91. Hvožďany s milostnou soškou Panny Marie javorské.

Nedaleko Lnář nachází se farní ves Hvožďany, v kteréžto stál chrám zasvěcený svatému Prokopu už ve čtrnáctém století. Kolem r. 1364 byl tu pánem rytíř Frenclín z Obořiště, který tuto dědinu držel ke hradu Tremšínu. Jeho nástupce rytíř Beneš z Tremšína založil při kostele hvožďanském r. 1408 místo kaplana a také pozdější rytířové z Tremšína jmění chrámu tohoto rozmnožovali.

Dle Balbína (Misc. hist. decad. I lib. IV. hagiogr. Tit. XLIV) žil v bezprostřední blízkosti zmíněného hradu nábožný rytíř Beneš (Benedikt) z Blíziva, který vedl život poustevnický. Vlastní rukou vzdělával si malou zahradu a kus políčka pro svou obživu a po své smrti kolem r. 1510 byl ve hvožďanském chrámě pochován, kde náhrobek jeho stál až do války třicetileté.

V té době pozbyly Hvožďany svého duchovního správce a byly přifařeny k Bělčicům.

Vedle kostela sv. Prokopa nacházela se as půl hodiny od Hvožďan stará kaple Navštívení Panny Marie na vrchu a samotě Javoru, která bývala v sedmnáctém a osmnáctém věku slavným místem poutnickým, ježto na oltáři v této svatyni nacházela se soška Panny Marie, která prý nalezena byla v dutině javorového stromu.

Když k této kapličce stále více lidí putovalo, dal Václav hrabě Lažanský, toho času správce panství lnářského, kamž i Hvožďany náležely, vystavěti kapli větší r 1712.

Leč již v r. 1787 byla kaple zavřena a zrušena a ještě později prodána za několik zlatých.

Za to však ve Hvožďanech zřízena byla opět samostatná fara. Přičiněním prvního duchovního správce, byla ze zrušené kaple Navštívení Panny Marie přenesena do kostela farního soška Panny Marie javorské a s touto i hlavní oltář s dvěma pobočními i kazatelnou.

Od této doby chrám tento nazývá se kostelem sv. Prokopa a *Navštívení Panny Marie.*

Do svatyně této přeneseny byly i pouti, které byť nebyly tak slavné jako dříve, přece upomínají na to, jak velice ctěna byla Matka boží v starých dobách, jimž věk nynější co do zbožnosti tak málo se podobá.

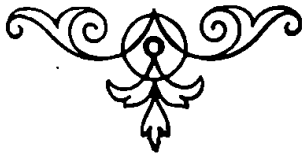

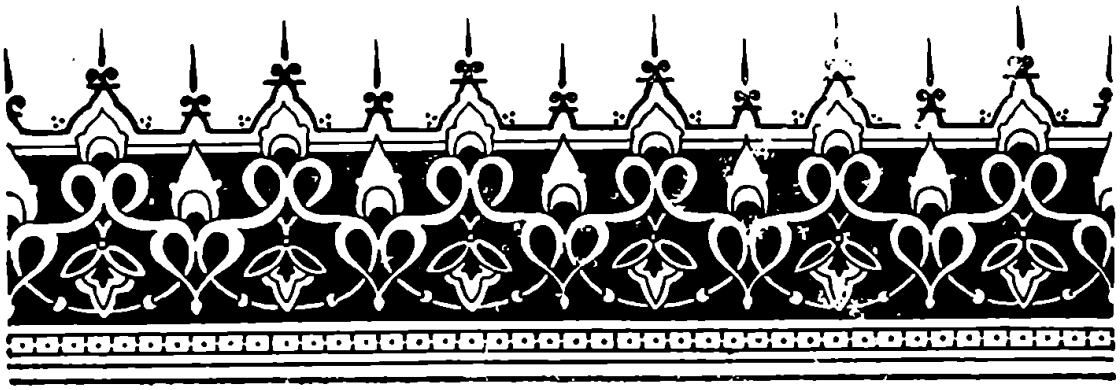

92. Panna Maria svatodušská u Vlachova Březí.

Vlachovo Březí, městečko s 2300 obyvateli v okresu prachatickém, připomíná se v dějinách českých již okolo r. 1274, kdy bylo vladyckým sídlem bratří Verneře, Vchyny a Michala. V r. 1383 náleželo rodu Malovců (Petra a Michala). Po synu jednoho z nich Vlachovi z Březí dostalo městečko i přídomek »Vlachovo« na rozdíl ostatních míst a dědin, jež se také »Březím« nazývaly.

Místní farní chrám, zasvěcený ke cti a slávě Zvěstování Panny Marie, připomíná se již r. 1359, ale nezachoval se v původní podobě.

V malé vzdálenosti nad městečkem vypíná se na malém návrší druhá, ale o mnoho menší svatyně, za to však pro spis náš tím významnější. Jest to *hřbitovní kaple sv. Ducha* a spolu oblíbené poutní místo v celé krajině.

Kdo kapli tuto zbudoval, ani staré listiny nevypravují. Ve farním inventáři z r. 1662 jest pouze poznamenáno, že od nepamětných časů svatyně tato v blízkosti městečka se nachází, ale o dobrodinci, který ji vystavěti dal, nečiní se ani zmínky v zápise tomto.

A přece nadešla doba slávy i tomuto zapomenutému kostelíku, kamž dříve přicházeli jen jednotlivci zaplakat si nad ztrátou svých drahých, kteří poblíž svatyně této v posvátné půdě odpočívali.

Jakýsi Jan Faltis, rodák z Chrudimě, vydal se roku 1721 do Říma na pouť, odkudž přinesl *obraz Panny Marie Sněžné*, o vyobrazení původní dotýkaný, který v kapli sv. Ducha u Vlachova Březí zavěsil.

Obrázek tento začal záhy uctívati zbožný lid a ježto mnoho se vyprávělo i o prokázaných nebem milostech těm, kdož Matku boží tu vzývali, umístěn byl na hlavní oltář, kdež podnes vedle staršího oltářního obrazu se nachází.

Pouti v 18. věku nabyly neobyčejných rozměrů a trvaly až do osudného zákazu josefinského. Avšak ani toto nařízení nedovedlo je udolati docela, což se ukázalo nejlépe r. 1813, kdy Napoleonské tažení naplňovalo lid strachem a hrůzou. Tehdy pouti byly k »Panně Marii svatodušské« opět obnoveny, ale kterási dobrá duše postarala se o to, aby znova zakázány byly, což se také stalo na rozkaz guberniální. Ani památný kostelíček nesměl býti otevřen po nějakou dobu, až konečně duchovní úřady proti tomu podaly protest, jímž dřívější zákaz poutí byl zrušen.

Od těch časů putuje sem opět zbožný lid rád a to zvláště v dobách sucha a neúrody, aby si vyprosil potřebnou milost i pomoc na přímluvu Královny nebeské.

Rodáci z Vlachova Březí beřou si obrázky »Matky boží svatodušské« i do ciziny, což nejlépe dokazuje, jak drahá jest jim ta prostá svatyně Marianská, k níž vine se zajisté nejedna vzpomínka.

93. Marianské poutní místo v Lomci.

(Okres netolický.)

V době třicetileté války často se vyskytuje jméno šlechtice Karla Bonaventury Buquoie (Bucqouie), který narodil se roku 1571 v Brabantu; sloužil nejdříve ve španělském vojsku, načež přestoupil do služeb rakouských a stav se za nedlouho vojevůdcem vedl r. 1618 vojsko do Čech proti odbojným stavům a porazil Mansfelda u Českých Budějovic. Týž rozhodl i bitvu na Bílé hoře, kde velel pravému křídlu. Za tyto služby daroval mu císař Ferdinand II. Nové Hrady, Rožmberk a jiné statky, mezi nimiž dostalo se mu i statku libějického s hradem Krasíkovem, jenž připojen byl v té skoro době k Bezdružicům. Udatný muž tento, jak se dovídáme ze zpráv historiků, bojoval i po tom v Uhřích, kde porazil Bethlena Gabora a zmocnil se Prešpurku.

Vítězství ta přinesla jemu i jeho potomkům velkou přízeň u dvora, ale Karel Bonaventura Buquoi z Lonquevalu dlouho se z ní netěšil. Padlť téhož roku 1621 dne 10. července při obléhání Nových Zámků.

Vnuk jeho Karel Filip stal se neméně známý jako diplomat a po dlouhý čas zastával místo rakouského vyslance ve Španělích. Když jednoho dne vracel se z Říma do svého působiště, zvedla se veliká bouře na moři a hrabě ocitl se u velikém nebezpečí i s ostatními spolucestujícími, že zahyne. V této úzkosti slíbil Bohu, že, pakli šťastně vyvázne, postaví na některém ze statků svých svatyni Marianskou, do níž umístí na oltář obraz Bohorodičky s Jezulátkem práce polovypouklé, který sám v uctivosti choval.

Obraz tento byl kopií jiného obrazu, který kdesi ve španělské dědině neznámým sedlákem byl nalezen ve stromu a jemuž lid tamní věnoval velikou důvěru, protože prý u něho mnoho nemocných bylo zázračným způsobem uzdraveno.

Kopii tuto skutečně hrabě Buquoi přivezl do Čech na panství libějické, chtěje úmysl svůj i slib Bohu učiněný splniti. Ale nebylo mu toho dopřáno. Zemřelť za nedlouho po svém příjezdu tiše v Pánu.

Za to však syn zesnulého Filip Emanuel nelenil splniti poslední přání otcovo i jal se skutečně stavěti kostel na výšině lomeckého lesa nedaleko Libějic a to asi v těch místech, jak si to zvěčnělý přál. Stavba trvala od r. 1698 až do r. 1704, kdy chrám byl dobudován a požehnán s velikou slávou. Milostný obraz, který zatím ve farním kostele chelčickém byl k úctě lidu vystaven, přenesen byl do nového kostela v Lomci, kterýž od té chvíle stal se poutním místem víc a více oblíbeným.

Při této nové svatyni ustanoven byl zároveň kaplan, placený z fundace, kterou dne 6. ledna r. 1700 založila zbožná paní Antonie Renata z Lonquevalu, rozená hraběnka Černínová z Chudenic s tím závazkem, aby sem dosazený kněz sloužil několikráte do roka mši svatou za rod Černínův a Buquoiův.

Roku 1786 odtržen byl úplně kostel lomecký od fary chelčické a zřízena při něm samostatná lokalie, která byla r. 1859 povýšena na faru. K této faře přifařeny jsou Neslavice, Černoves, Malovice (malé a velké) a Krtel s Oborou, které až do r. 1876 náležely k Chelčicům.

Josefinská doba sice i tu pouti na nějaký čas obmezila, ale úctu k tomuto posvátnému místu udusiti nedovedla. Přicházíť sem až podnes na hlavní poutní slavnost Jména Panny Marie víc jak 10.000 poutníků. Také o jiné svátky Marianské jest tu dosti živo.

Poutní kostelíček lomecký nemá zvláštních památek mimo uvedený obraz Marianský. Stojí téměř na samotě, ale vlídně kyne nejbližšímu okolí svou štíhlou a podivně cibulí zakončenou věží. Přes to přese vše měl význam svůj nemalý, a proto snad i zbožný zakladatel vyvolil pro tuto svatyni právě toto místo, nedaleko Chelčic, kde kolem r. 1300 narodil se známý odpůrce učení katolického Petr Chelčický. Muž ten právem považuje se za zakladatele českých bratří, kteří i v rodišti jeho jistě měli své stoupence.

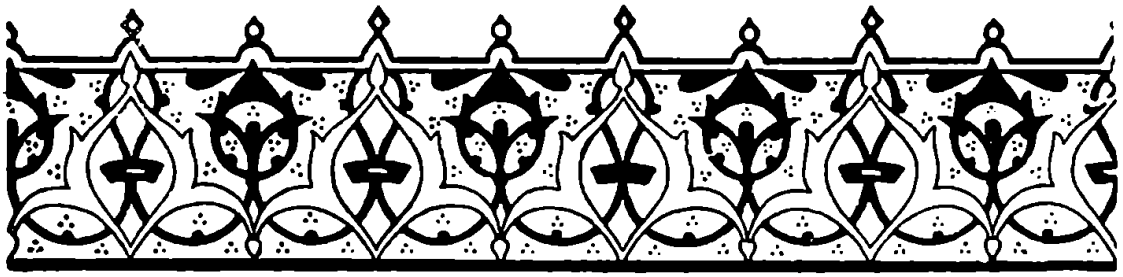

94. Poutní kostel Bolestné Matky boží v Podsrpu.

Půl hodiny cesty od Strakonic, pod temenem zalesněného vrchu »Srpská« ční obrácen proti severu poutní chrám Bolestné Panny Marie na Podsrpu, který, byť nevynikal nádhernou stavbou, přece jest cílem četných poutníků. Zvláštní však jeho památkou a chloubou jest socha Panny Marie, neobyčejně lidem okolním uctívaná.

O původu tohoto poutního místa vypravuje se:

Ke konci 16. století zdobila tato socha Bolestné Matky boží bývalý kamenný most, spojující oba břehy Otavy nedaleko zámku strakonického. Povodní r. 1718 most stržen, socha odnesena a kdesi za městem na břeh vyvržena. Po nějakém čase nalezl sochu soused Bezděkovský a postavil ji s přivolením měšťanů strakonických na svém poli u pěšiny, vedoucí k Modlešovicům asi v těch místech, kde nyní stojí kostel. Aby dřevěná socha vysazená každé nepohodě příliš netrpěla, dal jistý občan Šimon Veselý ze Strakonic sbíti z prken chýšku a do této sochu postavil.

Muž ten nepochybně sám často v kapličce vykonával pobožnost, což přimělo i mnohé jiné kolemjdoucí podobně činiti. Nemocní, již na těchto místech úlevy hledali a také nalezli, z vlastního popudu peníze a cenné věci v kapličce obětovali. Okolnost ta přiměla vrchnost, že dala r. 1748 zříditi na obětované peníze plechovou pokladnu. Od polovice června do konce října zmíněného roku sešlo se na příspěvcích kromě různých obětí zlatých a stříbrných 290 zl.

Do nové kamenné kaple, již dal za sebrané peníze a oběti zbudovati velkopřevor řádu sv. Jana Jerusalemského, Jeho Excellence pan hrabě Václav Čzejka z Olbramovic, ještě hojněji putovali zbožní ctitelé Marianští nejen z obcí vůkolních, ale i z míst vzdálených, tak že v létě r. 1749 jmenovitě o svátcích svatodušních sešlo se tolik zbožných poutníků, Čechů i Němců, že v blízkých Strakonicích ulice Bezděkovská, pak vesnice Hajská, Modlešovice a Přední Ptákovice k jich ubytování nestačily. Od té doby také nazýval lid sochu Bolestné Panny Marie »Matka boží podsrpenská,« a to z té příčiny, že nová kamenná kaple byla postavena na úbočí vrchu Srpské. — Avšak záhy se vyprávělo o rozličných milostech na přímluvu Matky boží podsrpenské obdržených tolik, že i moudří a rozvážní mužové, se přesvědčili, že si Bůh místo toto k udílení svých milostí na přímluvu Rodičky boží vyvolil a lid z čisté lásky a oddanosti na Podsrp vždy hojněji putoval. O mnohých zázracích vypravují ověřené protokoly, jež do Podsrpu posílány a tu ve zvláštní knihu pamětností, posud v archivu farním uloženou, zanášeny byly.

Dne 24. dubna r. 1750 byla kaple od tehdejšího převorského administrátora ze Strakonic frà Petra Ostermana slavnostně požehnána a první mše svatá obětována. Od toho času slouženy v kapli mše sv., udíleny svátosti a jiné pobožnosti konány. Do pokladny v kapli umístěné rok od roku množící se oběti vybírány a na úrok uloženy.

R. 1766 Jeho Exc. pan velkopřevor hrabě Kolovrat kapli rozšířil a vedle této dřevěný přístřešek na způsob kůlny dal zříditi, aby poutníci před nepočasím chráněni byli.

Takto zůstala kaple až do r. 1770. V tom čase uskutečnil velkopřevor hrabě Michael Althan dávno chovanou myšlenku, zbudovati na Podsrpu na místě dosavadní kaple krásný, nádherný kostel. Ke stavbě hned přikročeno a za 4 roky byla dohotovena.

Dne 9. září r. 1774 přenesena socha Matky boží s velikou slávou do nového, důstojného stánku.

K většímu pohodlí poutníků dal řečený velkopřevor těsně ke kostelu přistavěti tak zvané ambity a postaral se též o to, že r. 1779 svatý Otec Pius VI. udělil plnomocné odpustky každému věřícímu, který aspoň jednou do roka chrám Páně v Podsrpu navštívil a v něm hodně sv. svátosti přijal.

V r 1786, kdy pouti i na toto posvátné místo byly zakázány, zřízena byla v Podsrpu samostatná duchovní správa, avšak milostná socha Panny Marie musila býti s hlavního oltáře sňata a do sakristie odnesena.

Leč již hned po úmrtí císaře Josefa postavena byla opět tam, kde stávala před tím a lid, putuje sem z blízka i z dáli, Matku boží tím vroucněji uctíval. Jak pamětní kniha farní nasvědčuje, býval zde nesmírný nával v dobách těch a kajícníků tolik, že ani 10—12 kněží nestačilo slyšeti svatou zpověď zbožných ctitelů Marianských.

Zvláště starobylé město Strakonice zůstalo věrno zděděné po otcích úctě k tomuto posvátnému místu. Strakonické ženy a dívky s láskou nevšední zdobily milostnou sochu Marianskou, ano nejedna i chudá žena obětovala tu na oltáři snad i poslední groš, že nových příspěvků čím dál tím více přibývalo. Z příspěvků těch opravil zasloužilý farář podsrpský P. J. Bastl svatyni tuto, tak že milo se bylo na ni podívati.

Pravda, dnes pouti nejsou tak silné, jak bývaly, ale přes to vše jest zde o všechny svátky zasvěcené ke cti a slávě Marie Panny živo až dosud, neboť úcta k Matce boží podsrpenské jest příliš zakořeněna v srdci okolního lidu než aby vyhynula a podlehla vlažnosti doby naší ve věcech náboženských.

Máme tudíž za to, že nechybujeme, stavíme-li toto posvátné místo mezi první poutnické svatyně na našem českém a bodrém jihu, který Bůh všemohoucí račiž na přímluvu drahé Matky své ode všeho zlého chrániti a jej u víře zachovati jak ke spáse časné tak i věčné!

Poutní chrám jest útulná, jednoduchá a účelná budova střední velikosti, krásně klenutá, s malou, plechem pobitou vížkou, opatřenou dvěma malými zvony. *Vnitř* jsou dvě *oratoria*, *presbyteř* a prostorný *kůr*. V levo přistavěnou sakristii je vstup k hlavnímu oltáři a do kostela. Dveřmi naproti sakristii vstoupíme *do celly*, ve které se nalézá *křtitelnice*. Odtud dalšími dveřmi je vchod do přilehlých kostelů t. zv. *ambitů*, přistavěných k tomu účelu, aby při velikém návalu poutníků tito měli větší pohodlí a aby umožněn byl snadnější východ z kostela. Projdouce ambity, nalézáme se u jiných dveří, jimiž opět vejdeme do kostela.

Zde nachází se po pravé straně klenutý prostor, thesaurum ecclesiae, o něco dále vchod na kůr.

Troje silné dubové dveře po levé straně v čele budovy tvoří *hlavní vchod* do kostela.

Ve chrámu Páně jsou *tři oltáře*. Hlavní a dva postranní. *Hlavní oltář* vyznamenává se umělou prací řezbářskou, ve středu pod sklem ve skvostném rámci nalézá se *socha Marianská*, jež zavdala původ k založení Podsrpu. Socha, prvotně postavená jen v dřevěné kapli, zdobena bývala vkusným rouchem. Avšak po vydaném nařízení císařem Josefem II., jímž všeliké ozdobování soch zakázáno, kryta byla stářím sešlá, k opravě nezpuso-

bilá socha šaty dřevěnými. Později, asi r. 1800 když farní administrátor zpozoroval, že dřevěný oděv je příliš těžký, a že by mohla socha s oltáře spadnouti, nařídil oděv odstraniti a rouchem z bohaté látky nahraditi. Na každém z *vedlejších oltářů* dovedné řezbářské práce jsou *dva obrazy*. Na pravém větší *obraz svaté Panny Barbory*, menší *sv. Antonína z Paduy*.

Na levém oltáři *svatého Josefa* a menší obraz sv. Jana Nepomuckého.

Také *v ambitech* jsou *dva oltáře*, svaté Anny a sv. Antonína. Kromě těchto je tu zavěšeno čtrnácte obrazů *křížové cesty*.

S vrchu Srpská rozevírá se milý pohled do celého vůkolí a zvláště na město Strakonice, jeho děkanský chrám sv. Prokopa a kostel hřbitovní zasvěcený sv. Václavu, patronu a dědici našeho staroslavného a nedílného království. Nedaleko děkanského chrámu vidíme vypínati se i starodávný hrad, který nyní náleží velkopřevoru rytířského řádu maltánského i býval kdysi kolébkou slavného českého rodu pánů ze Strakonic, který řád johanitů sem v letech 1243 uvedl. V Strakonicích se narodil r. 1550 jeden z nejvýtečnějších právnických spisovatelů Vít Oftalmius a tu také v r. 1798 v nepatrné chýšce na svět přišel náš nezapomenutelný básník Růže stolisté Frant. Lad. Čelakovský.

Prameny: Zpráva vd. farního úřadu církev. odboru N. V. Č. Výpisky z pamětní knihy obsahující zprávy P. Viktora Sekouška z r. 1801 a j.

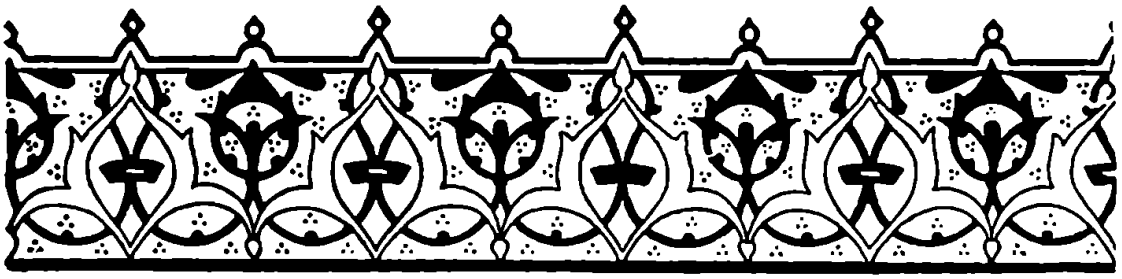

95. Poutnické místo Marianské v Mláce.

Dvě hodiny směrem jihovýchodním od Lomnice při silnici vedoucí z Jindřichova Hradce do Třeboně leží malá víska »Mláka«, která honosí se velmi četně navštěvovaným poutním chrámem, zasvěceným ke cti a slávě zasnoubení Panny Marie.

O vzniku jeho vypravuje pamětní kniha farní asi následovně:

»Bylo tomu r. 1710, kdy jihlavská dívka jménem Maria Anna Leslerová sloužila v Českých Budějovicích. Ježto pak chtěla navštíviti své rodiče, ubírala se tím místem, na kterém dnes Marianská svatyně jest zbudována; to ovšem tehdy bylo velice pusté a proto častěji lidé nekalé pověsti se zde zdržovali. Na dívku nic zlého netušící vypadli pojednou dva loupežníci, chtíce ubohou oloupiti a zneuctiti. Plna strachu a hrůzy jala se Leslerová utíkati o pomoc k Matce boží Marii Panně i slíbila, že vyvázne-li bez úhony, na jednom ze stromův dá zavěsiti obraz Marianský, jaký v poutním chrámu v Českých Budějovicích (nyní v kostele OO. redemptoristů) byl na oltáři zavěšen. A hle, loupežníci plni hrůzy, dali se pojednou na útěk, opustivše zbožnou pannu, jejíž nevina na přímluvu Bohorodičky byla tak podivuhodným způsobem zachována.

Leslerová jak slíbila, tak i učinila a za několik dní již visel na jednom ze stromů obraz Královny nebeské, podobný onomu milostnému obrazu, který tak vroucně v Českých Budějovicích v chrámě tehdy dominikánském vřele lidem byl uctíván.

Ježto tehdy o duchovní byla veliká nouze, byla víska Mláka i s celou osadou farní v tomto kraji spravována třeboň-

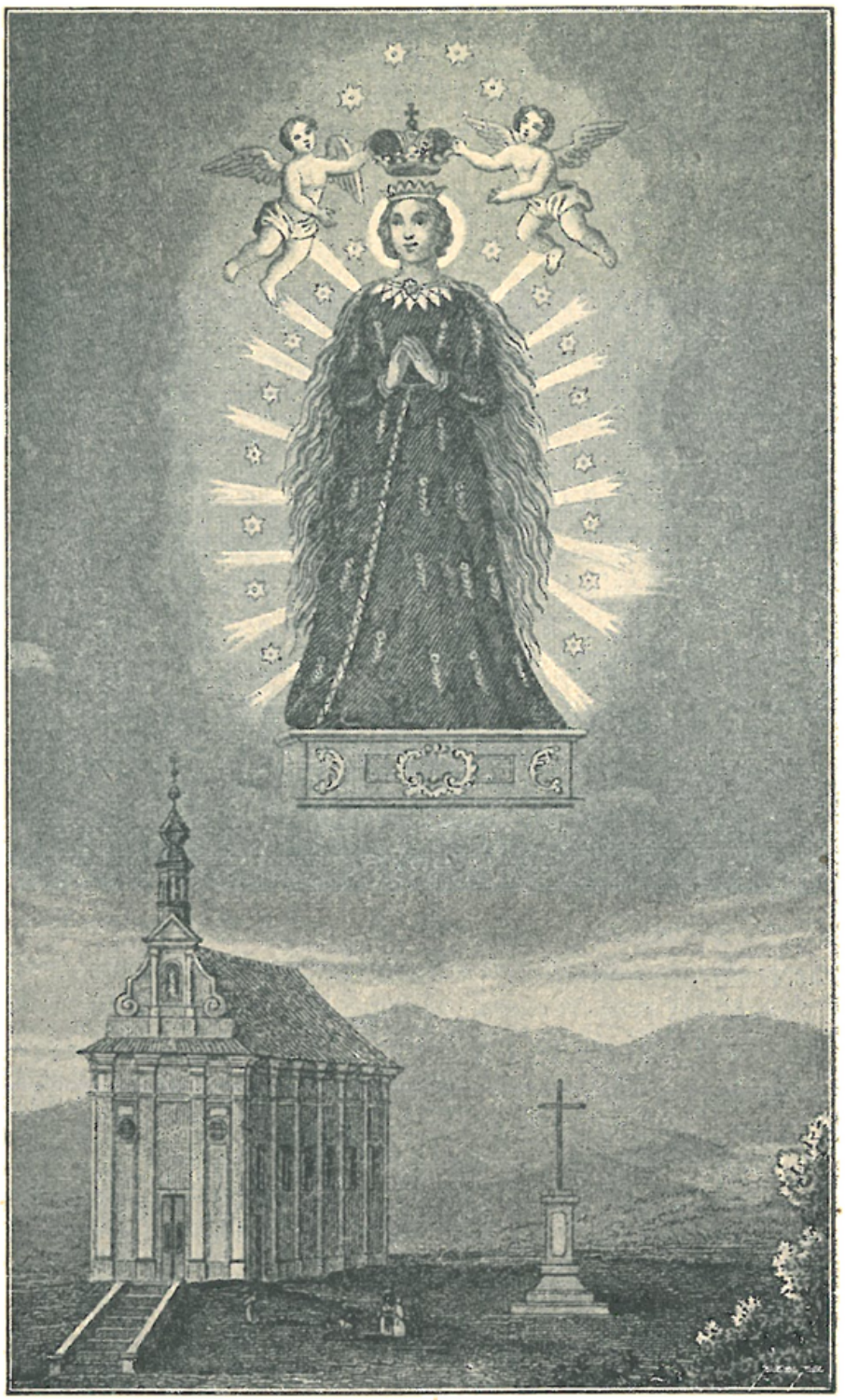

Panna Maria ve Mláce.

skými augustiniany, již koňmo dojížděli i do jiných farních chrámů, jež byly bez kněze, církevní povinnosti vykonávat.

Mláka a několik bližších vesnic přiděleno bylo již staršímu tehdy řeholníku augustinianskému P. Mojkovi, který uzřev obraz na stromě zavěšený, nemile to nesl, že někdo bez jeho vůle, jakožto duchovního správce, odvážil se to učiniti. A podivno! Když navracel se, právě na tomto místě shodil jej kůň a to tak nešťastně, že P. Mojka drahně času si poležel, než z ran utrpených pádem opět se vyléčil.

Vyváznuv šťastně z této nemoci postavil na tomto místě dřevěnou kapličku a památný obraz Marianský do ní zavěsiti dal. Lid záhy jal se putovati sem a úcta k tomuto posvátnému místu rostla takou měrou, že záhy mohlo se pomýšleti na stavbu dosti velikého kostela a to z darů a příspěvků od poutníků do pokladničky obětovaných. V r. 1759—1769 stavba dokončena a ježto processí do nové svatyně tím častěji přicházela, založila kněžna Eleonora ze Švarcenberka nadání pro sídelního kaplana, který by zde zbožným ctitelům Marianským sv. svátostmi přisluhoval.

Prvním kaplanem sídlícím při poutním chrámě v Mláce byl r. 1770 Vojtěch Cholejcha, rodák lomnický, který o svatyni i lid sem putující velikých zásluh si získal.

Kostel Panny Marie v Mláce jest prostá sice stavba barokového rázu, v jejímž štítě stojí soška Orodovnice křesťanů. Milý zvonek zavěšený v sanktusníkové vížce vítá příjemným hlasem nejedno processí, které s důvěrou k Matce boží sem putuje. V české nábožné písně mísí se často i německý zpěv pošumavských Němců a někdy i Bavorů, ale to poutníkům nevadí, vždyť všichni mají jediné přání — vyprosit si na přímluvu Marie Panny hojnost milostí . . .

V kostele mimo *milostný obraz*, který zavěšen jest na *hlavním oltáři*, není mnoho pamětihodného. *Oltář na straně evangelijní* zasvěcen jest sv. Janu Nep., kdežto *druhý na straně epištolní* sv. Linhartu. Než přes to Marianská tato svatyně nestačí na svátky Královny nebeské pojmouti v sebe to veliké množství zbožného lidu, byť nebyla ani zlatem a stříbrem zdobena a umělecky vykrášlena . . . jeť láska Matky boží všem pravým křesťanům zajisté pokladem nejdražším, již chladný kov ani kámen nejvzácnější ničím nahraditi nedovede. A proto snad tak nadšeně volají odcházející poutníci ještě u kříže před chrámem, že hlas jejich se nese široko a daleko: »Pod ochranu Tvou se utíkáme, svatá boží Rodičko . . .« mezi tím co z jiných a snad větších ještě zástupův ozývá se zbožný zpěv:

»Před Tvým obrazem, ó Matko Páně,
chceme prosby svoje skládati;

zachovej nás vždy v svojí ochraně,
kdykoliv Tě budem žádati;
v nouzi, zármutku, v kříži, trápení
vyžádej u Boha potěšení;
ó račiž nám svojí přímluvou
vždy štědře býti nápomocnou.«

Prameny: Výpis z pamětní knihy laskavostí P. J. Beznosky zaslaný Církev. odb. N. V. C. Trajer: Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis «

96. Doudleby s milostným obrazem Matky boží.

Severně od Římova, as hodinu cesty vzdálena leží prastará farní ves Doudleby, o jejímž původu víme tolik, že spadá do nejdávnějších dob našeho národa. Dnes zapadlá a téměř zapomenutá dědina tato bývala v oněch časech sídlem hlavním tak zvané župy doudlebské, jejíž hrad pyšnil se tu svými mohutnými valy a hradbami. Pod hradem, který byl tepnou života v celé župě, povstalo záhy mohutné podhradí, které Kosmas k r. 981 a 1087 nazývá »urbs«, to jest hrazeným městem, jež náleželo i s tvrzí rodu Slavníkovskému.

Po zaniknutí tohoto rodu a župy dostaly se Doudleby v držení zemanův. Z těch jako první držitel znám jest Čeněk z Doudleb, jehož potomci Doudlebskými z Doudleb se nazývali.

Avšak už v 14. věku sklesly Doudleby na pouhou farní ves, jejíž chloubou byl pěkný gotický chrám sv. Vincence, který v nepokojných dobách značně utrpěl.

Kostel tento už za dob blahé paměti Karla IV. byl vynikajícím poutním místem, které svou přitažlivost udrželo si po celé věky. Na hlavním totiž oltáři stkvěl se obraz Matky boží, který dle úsudku znalců jest po stránce umělecké dílem ceny nevšední. Kdy a jak se obraz ten sem dostal, udati nelze. Za to celá řada legend vztahuje se až podnes k němu a zbožný lid dosud neztratil k němu důvěru, ježto považuje jej za obraz milostný, u něhož stalo se dle starého podání mnoho zázraků na přímluvu Bohorodičky.

V těžké chorobě obrátil prý se i jeden z plebánů doudlebských k Panně Marii a proto prosil, ježto nemohl vycházeti,

Madonna doudlebská.

aby milostný obraz zavěšen byl v jeho příbytku, by tím vroucněji Královnu nebes uctívati mohl. Lid, přicházeje do chrámu, marně se ovšem ohlížel po drahém vyobrazení Paní všech panen, které s oltáře bylo odstraněno, aby se prosbě nemocného vyhovělo. Leč i Panně Marii zastesklo se po zástupech poutníků a proto dala znamení, aby její obraz byl přenesen opět na místo původní.

O tom, jak se toto stalo, vypravuje výborný katolický básník náš Fr. B. Vaněk v básni »Slzy Panny Marie«, kterou dle starodávné legendy vzdělal a kterou i my svým čtenářům tuto v doslovném znění předkládáme:

»Den po dni vleče se tak zdlouha, zdlouha,
a bolest splétá kořeny své s časem
vždy víc a hloub v mém těle chřadnoucím.
A konec? Zdraví? To má dávná touha,
jež v jeden den se spikla proti mně
s bolestí jako červi o potravu!«

A z bílých peřin vztáhl výše ruce kněz
ke skráním hlavy, skleslé v mrákotách,
a zakryl je a dlouho v záplavě
svých tonul myšlenek.

Zas odkryl ruce s hlavy umdlené.

»Jen jedno, jedno přání ještě mám:
Kéž mohu zavěsit zde s oltáře
našeho obraz Panny milostný —
zde na stěně a patřit tváří v tvář
v ty svaté oči Matky bolestné
a na výsluní jich se uzdravit
neb před nimi zde klidně dokonat . . .«
— — — — — — — — — —

Kdo nesplnil by přání chorého,
kdo kněze, který srdcem lidu byl?

Již visí Matky obraz oltářní
zde v pokoji, kde kněz jej míti chtěl,
již sytí ten se nemocného lačný zrak
na očích Matky zázračné a plá
pln zanícení, plný důvěry.

Však — je to pravda — Bože, je to klam?
Proč bledne na loži kněz nemocný?

Proč vstává, potácí se k obrazu,
proč stírá krůpěje, jež řinou se
s obrazu, s očí Panny Marie?
Snad zarosen je obraz — míní kněz
a stírá obraz celý, stírá dál —
však marně! .... Na obraze s očí Marie
dál řine proud se čistých, svatých slz ....

Kněz potácel se na své lože zpět

* * *

Když obraz zavěšen zpět na oltář,
jejž za trůn sama Matka zvolila,
hned slzy její proudit přestaly.
A po staletí odtud nesejmut
již neotvírá slzám oči své,
však proudům řinoucí se milosti ...

Škoda jen, že sláva tohoto poutního místa časem velice zanikla, k čemuž asi nemálo přispěl i úpadek hmotný. Majíť Doudleby, jindy tak obydlené, dnes necelých 400 obyvatelů.

Přes to milostný obraz Matky boží chován jest místním i okolním lidem u veliké úctě a proto zmínili jsme se o něm a to tím více, ježto dosud staví se tu četná processí, putující do Římova, aby zde svou pobožnost vykonala.

»Madonna doudlebská,« dle úsudku povolaného znalce vdp. dr. Ant. Podlahy, jest i co do provedení dílem nevšedním z blahé doby Otce vlasti Karla IV. Matka boží i Ježíšek na tomto vyobrazení jsou zahaleni v šat tmavé barvy a těsně upjatý. Tvář Královny nebes jeví neobyčejnou něhu a pohlíží na nás ukazujíc na Syna svého, který sedí na levém lokti jejím, jako by očekávala naši odpověď. Rovněž mile patří i Jezulátko, k Matce obrácené rukou svých k ní vztahujíc.

V levém koutě obrazu nacházíme malou postavu mnicha, jenž v sepjatých rukách drží pásku, na které stkví se slova: Ora pro nobis sancta dei Genitrix = oroduj za nás, svatá boží Rodičko. Jest to dle všeho podobizna dárcova, který obraz maloval a nebo zhotoviti dal.

Podobný obraz doudlebskému nacházíme v Kamenném Újezdě a v Opolí v Pruském Slezsku, kde sluje Madonnou piekarskou a jest neobyčejně uctíván mnohými poutníky i lidem okolním.

Možná, že tyto jmenované obrazy i náš doudlebský jsou kopií jiného a ještě kdysi slavnějšího vyobrazení o němž dnes

nemáme potuchy, ježto nebes Královna na tolikerých místech zjevila svým ctitelům svou moc i lásku, že nelze všech ani vypočísti. Proto snad tolik jako hvězd na nebi pozvedá se k ní očí zbožných ctitelů Marianských a že ne nadarmo, dokazují nám i Doudleby, kde za oltářem ukazuje se několik berlí, které uzdravení tu poutníci na památku zanechali.

Na důkaz vděčnosti za prosby vyslyšené býval i milostný obraz Matky boží doudlebské ověšen četnými dary votivními, které však na počátku 19. věku byly odvedeny do státní pokladnice na uhražení výloh válečných z rozkazu císaře Františka I.

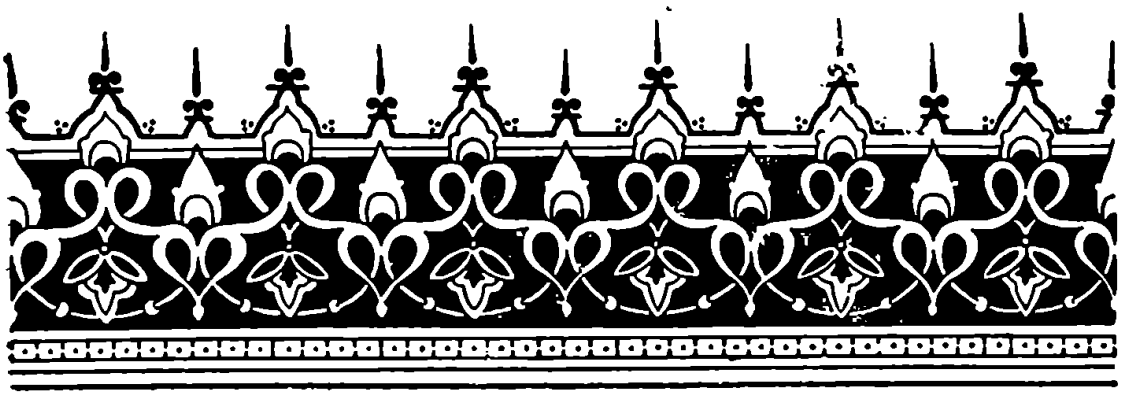

97. Poutní místo Panny Marie Sněžné u svatého Kamene.

Jedeme-li drahou z Českých Budějovic přes Velešín a Kaplici až do Dolního Dvořiště (Unterhaid), ocitneme se po krátké cestě ve farnosti Českého Rychnova nad Malší, kde ve farní matrice den 26. března r. 1658 jest zaznamenán jako úmrtní den češtiny; od toho dne vedeny byly matriky po německu a český jazyk začal v celém vůkolí pozvolna ustupovati německému, jenž zde podnes jest vítězem. Ve farnosti českorychnovské zastavujeme se proto, poněvadž právě v jejím obvodě nachází se dosti četně navštěvované poutní místo »Panna Maria u sv. Kamene«, kde upoutá naši pozornost pěkný chrám se štíhlou věží, lesy kolkolem vroubený.

Ke kostelu v přistavěné kapli lze viděti *dva balvany* od sebe oddělené uličkou. Menší má v objemu bezmála 14 metrů a druhý snad ještě více. Za to výška obou těchto balvanů obnáší sotva 2 metry. Na větším vidíme *sochu Panny Marie* s Ježíškem a na menším *sochu sv. Josefa*. Mimo tyto sedí na obou kamenech zástup *andělíčků* s různými hudebními nástroji, jako by nás napomínati chtěli, abychom Královně nebes zasloužilé pocty nikdy vzdávati neustávali.

Zbožná *pověst* vypravuje, že oba tyto kusy balvanů tvořily skálu jedinou ještě před čtyřmi sty lety, na níž zjevovala se lidem Maria Panna, obklopená září nebeskou a prozpěvujícími anděly, jak to zmíněnými sochami podnes jest naznačeno. Proto

také balvan tento nazván jest lidem, který sem záhy putoval, »svatým kamenem«. Ale jak žasli zbožní poutníkové, když nalezli skálu tuto rozdvojenou a místo jednoho skalní útesy dva. A ptáme-li se, kterak se to státi mohlo, odpovídá táž pověst, že skálu tuto na dví rozdělili andělové, aby to bylo znamením, že se tu skutečně Matka boží lidem ukazovala a aby div ten žádný nemohl upírati. Od té doby rozestupují prý se obě tyto polovice čím dál tím víc a od sebe šířeji a až budou od sebe tak vzdáleny, aby mezi nimi mohl projeti vůz plný sena, — bude konec světa . . .

Tak vypráví si lid. Avšak nechme mluviti i dějiny.

Pokud spolehlivé záznamy sahají, dovídáme se, že r. 1361 založila Anna, dcera Petra I. Rožmberka, klášter klarissek v Českých Budějovicích, který rod Rožmberský nadal mnohými statky a mezi těmi nacházelo se i celé okolí nynějšího poutního místa, které svou samotou a odlehlostí zalíbilo se klarisskám tou měrou, že si i dům zde postavily.

Roku 1655 dala abatyše krumlovského kláštera klarissek Anna Kristina Pöperlinová postaviti na tomto místě kostelík a vedle něho i kapličku nad uvedenými již dvěma balvany a když sem stále víc a více poutníků přicházelo, dala kostelík obklíčiti i ambitem, neboli chodbou křížovou. V této r. 1666 postavila i kapličku sv. Antonína. V tomtéž roce dal v ambitech i Eggenberský purkrabí Martin Záhořanský z Vorlíka postaviti kapli druhou »Nanebevzetí Panny Marie«.

Ježto však kostelík byl malý, byl ponechán jako presbytář a roku 1701 přistavěna k němu loď s chorem a pěknou, štíhlou věží. Náklad na tuto přístavbu vedla krumlovská abatyše Beatrice Vintířová, která dala i nad blízkou studánkou kapli vyklenouti.

Bohoslužby vykonávali na tomto posvátném místě od r. 1655—1753 cisterciáci buďto z Vyššího Brodu anebo Zlaté Koruny, kteří sem střídavě docházeli.

R. 1753 však ustanoven byl při kostele kněz světský, který poutníkům také sv. svátostmi přisluhovati měl.

R. 1782 byl klášter klarissek krumlovských zrušen a též poutní chrám Panny Marie u sv. Kamene zavřen (r. 1788), avšak ne na dlouho. Již po devíti letech byl opět otevřen, opraven a dne 18. října 1797 biskupem budějovickým Janem Prokopem hrabětem ze Schafgotschů slavně posvěcen.

Poslední opravy dostalo se kostelu roku 1897 péčí knížete Švarcenberka, který jest této svatyně patronem. Nyní při kostele sídlí mužské odvětví kongregace nejsv. svátosti oltářní a opodál v jiné budově odvětví ženské téže kongregace, která

tak zdárně zkvétá pečujíc i o ty nejnešťastnější z nešťastných — zmrzačené a choré dítky, jež nemají na světě nikoho . . .

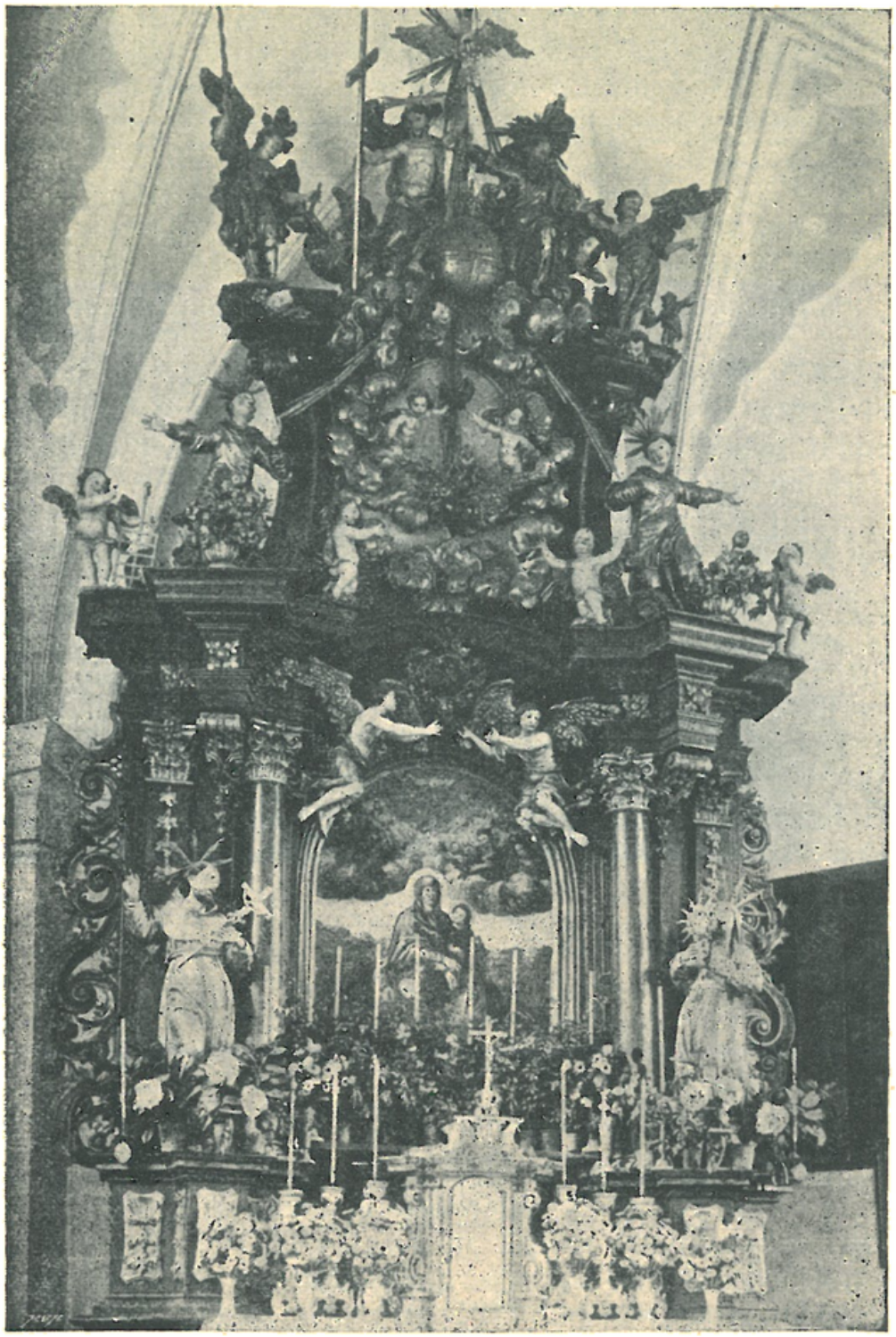

Panna Maria Sněžná u svatého Kamene (hlavní oltář).

Než vstupme již do vnitř chrámu, kde panuje vzorná čistota. Mile překvapí nás *hlavní oltář*, na němž nachází se mi-

lostný *obraz Panny Marie Sněžné*. Královna nebes, sedíc, drží na klíně Ježíška, jenž kyne nám vstříc svou ručkou, jako by nám ukazoval svoji Máti, kdežto v druhé pod pažím drží knihu na znázorněném kameni, na němž se zjevovala dle legendy Matka boží.

Obraz tento bývá péčí kongregace nejsv. svátosti oltářní zdoben nádherně květinami i vší možnou ozdobou. Tento hlavní oltář jest privilegovaný pro všecky soboty, neděle a po celý oktáv Dušiček. Zmíněný oltářní obraz darovala kostelu kněžna krumlovská Anna Marie z Eggenberku asi kolem r. 1656.

Jeden z *postranních oltářů* zasvěcen jest ke cti a slávě *sv. Konkordie*, jejíž tělo bylo r. 1778 ze hřbitova sv. Vavřince v Římě vyzdviženo a zde na oltáři uloženo, kde odpočívá dodnes. Sem darovala je poslední abatyše krumlovských klarissek krátce před zrušením kláštera. Žádný z poutníků neopomene uctíti ostatky sv. Konkordie, které bylo v životě mnoho trpěti a to pouze proto, že své příbuzné za dob pronásledování ve víře Kristově utvrzovala, k stálosti jich neohroženě povzbuzujíc, než s ostatními 19 jinými křesťany za panování římského císaře Valeriána byla umučena; bývá vzývána o přímluvu proti vlažnosti u víře.

Jiný *vedlejší oltář Neposkvrněného Početí* jest privilegovaným pro všecky pondělky, a mohou údové téhož bratrstva dosáhnouti hojných odpustků, jak zmíněné breve ze dne 16. března roku 1869 vyznačuje.

Varhany nesou mezi jiným rok svého zhotovení 1777.

Před hlavním oltářem, mezi presbyteriem a lodí chrámovou, jsou *mříže železné*, uměle pracované, vysoké, jakž nebývá v kostelích obyčejno. Jsou bezpochyby pro nával poutníků při sv. přijímání atd., neboť o poutích, které se zde konají několikrát do roka, bývá nával poutníků nevídaný. Jestiť v těch krajích lid hodný, zbožný, ještě nezkažený. Ano, až i z Českých Budějovic sem po dráze, i několik dní pěšky poutníci v processích rádi přicházejí. Ve všecky postní soboty jsou zde též pouti, velmi četně navštěvované; od roku 1822 zavedeno jest kázání a svatá zpověď.

Porůznu *u stropu* jsou vyobrazeni *andělé*, nesoucí závitky s německými nápisy z litanie loretanské, k uctění boží Rodičky směřující.

Z presbyteria vedou dveře v pravo do sakristie a pak do *chodeb* (ambit), jež mají křížovou cestu, *dvě kaple*, a nyní obnovené *obrazy*, které maluje jeden člen zmíněné již kongregace.

V levo však *z presbyteria* poněkud níže, vedou též *dveře* do oněch zmíněných chodeb, proti nimž vedle kostela na severní straně jest *kaple*, ve které se nacházejí již zmíněné *dva*

kusy skály, jež jsme výše popsali, vysvětlujíce název a vznik tohoto poutního místa.

Ohlédneme-li se ještě lépe a pozvedneme li oči vzhůru po *stěnách kaple*, vidíme po všech čtyřech stěnách zavěšeno veliké množství *záslibných obrazů* na poděkování, jak svědčí skorem na každém nápis, za veliké dobro, zázračným způsobem obdržené, a množství berel od ubožáků po vyhojení zde ponechaných, tu nemožno býti lhostejným. Ze spisů, v archivě u sv. Kamene chovaných, jde na jevo, že od roku 1634 až do 1717 — tedy v době ani ne celých sto let — 231 poutníkům, s důvěrou prosícím v nejrozmanitějších potřebách a nebezpečenstvích zvláštní milosti byly prokázány. Z vděčnosti sem přicházející obšťastnění lidé vyprávěli o tom duchovním, potvrzovali své výpovědi vysvědčeními, svědky, ano i přísahou a zavěšovali zde na stěnách obrazy, které bohužel zlobou času — hlavně ke konci minulého století — se ztratili a nepovědomo kam byly odvlečeny, ne-li docela zničeny.

Nyní opětně zavěšují poutníci v kapli nad sv. Kamenem obrazy na poděkování, že Panna Maria jejich zkroušené prosby vyslyšela a jim pomohla, čehož důkazem jest to množství jich i berel, které jsou zde ponechány, jakož i obvazy z polámanin, kůstky z různých ran atd. Jestiť zde pravá sbírka našich běd a křížů, ve kterých Panna Maria spomáhá.

A jako čteme o katolících v Nazaretě, že neutrhnou kvítečko, aby ho nepoložili na oltář v chrámě, ke cti Panny Marie vystavěném, tak zde u sv. Kamene jesti ten krásný obyčej, že kladou do onoho menšího kamene, jenž má v sobě malé vyhloubeniny, nejen dárky k okrase, ale i plodiny, jako: obilí rozličného zrní, vejce, krajíce bílého chleba atp., a to bezpochyby s tím úmyslem a zvykem, po předcích zděděném, aby Rodička boží svojí mocnou přímluvou jim tyto žehnala a ode vší zkázy ochrany vyprosila. Neboť »marné lidské namáhání bez božího požehnání«. Důvěra v Pannu Marii je zde tak veliká, že tam byl kdysi nalezen malý obrázek se slovy: »Maria, přináším pouze kvítečko. Ó Maria Sněžná u sv. Kamene, pomoz, pomoz nám z nouze smrtícího kříže dluhů.« A podepsána zde plným jménem žena vdova i s dítkami. Upřímná, důvěrná to prosba. Zajisté že jim královna nebes pomohla.

Jak milé, jak úchvatné a překvapující jest toto místo. Jak těžko se s ním loučíme. S pláčem se loučí zde poutníci, majíce odejíti k svému povolání, tak nesnázemi protkanému, že hrozí se jíti domů a proto by zde nejraději zůstávali pod mocnou ochranou té, která tolika, tolika již spomohla. A protož není divu, když s hojnými slzami v očích a sepjatýma rukama prosí Pannu Marii, aby jich neopouštěla a jim pomáhala, poroučejíce

se tak se vším pod její ochranu a jdou pak potěšeni a posilněni za svým povoláním.

Nebude snad nezajímavo, sdělíme-li se svými čtenáři, že poutní místo téhož skoro jména máme ještě jedno na českém jihu. Jest to *chrám Bolestné Matky boží ve vsi Kameni* ve farnosti Věžné. Ještě dnes vidíme tu trosky hrdého hradu Kamene, jenž býval sídlem kastelánu cheynovské župy, jež v 14. věku zanikla. V století sedmnáctém ocitl se v držení Jana Krištofa Malovce z Malovic a jeho choti Marie Veroniky rozené Švihovské z Risenburka. Zmíněný šlechtic dal po r. 1673 vystavěti už jmenovaný kostel, který záhy stal se rovněž poutnickým místem a to velice oblíbeným v celém kraji. Zde zřídil si i svou hrobku, v níž dodnes odpočívá. Na jeho rakvi byla kdysi kovová tabulka, která snad dodnes se v sakristii ukazuje s tímto nápisem: ·

»O Ctenarzi, co gsem ga, Prach a popel; Co jsem byl, Urozeny a stateczny Rytiř Jan Kristoff Malowec z Malowic Pan na Kamene, Zwiestawe a Libani, A hle nyni dědictwi me gsou Czerwy; Byl gsem G. M. C. Radda. Než proti smrti radu gsem nenassel; Byl gsem saudce zemsky, sam pak saudu Bozjho sem neussel; Byl gsem Malostransky Heytman. O gak malou stranku sem sy zeyskal; Byl gsem neywissj zeměberník, Nyni v berni smrti se nachazjm, co mě dnes, zeytra tobie; Wzdechni aspoň a řekni: Odpoczinutj wiecznie dey mu Pane 1677.« —*)

---

*) Prameny: Sedláčkovy Hrady a zámky. Trajer B. B. d. Kalendář Maria z r. 1900 (stať F. P. Slověnického: Některá poutní místa na českém jihu). Čechy a j.

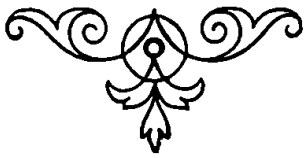

98. Několik slov o milostné sošce Panny Marie loučimské, nyní v bavorských Nových Kostelích.

Dotýkáme-li se historie milostné sochy Panny Marie loučimské, činíme zajisté jen proto, že bývala kdysi na oltáři farního kostela ve vsi Loučimi, ležící asi pět čtvrtí hodiny směrem jihovýchodním od Nové Kdýně.

Stará pověst lidu, která ráda nadsazuje, vypráví nám, že tato milostná socha známá byla v Čechách už v dvanáctém století, a že k její cti a slávě již v oné době krásný chrám Narození Panny Marie na blízkém pahorku byl vystavěn. Ze spolehlivých však pramenů jen tolik víme, že kostel loučimský před rokem 1384 byl zbudován; kdy však se to stalo, lze nám s určitostí těžko říci. Také z pozdějších pramenů dovídáme se jen, že roku 1404 zřídili bratři Stojmír a Vilém Trubcové, páni na Přichovicích a Kvičovicích, na hřbitově loučimském kapli svaté Kateřiny, avšak o kostele farním nečiní se ani zmínka. Teprve k roku 1413 dovídáme se, že tehdy tentýž Vilém z Přichovic daroval farnímu chrámu v Loučimi část statku svého a tím jmění kostelní rozmnožil.

I doby pozdější zastřeny jsou rouškou neproniknutelnou a proto nezbývá nám jiného, než sáhnouti k *legendě,* která zmiňuje se, že v dobách husitských válek svatyně loučimská nemálo byla ohrožena husity, kteří dobyvše města Klatov a poplenivše okolí jejich i k Loučimi táhnouti se chystali. Proto katolíci, kteří horlivě milostnou sochu Panny Marie loučimské

uctívali, všemožně hleděli tento obraz Rodičky boží před nepřáteli uchovati, k čemuž však pro strach odhodlati se nemohli. Za to zbožná žena jedna vzavši potají sošku tu, na samé hranice bavorské s ní spěchala, kde ukryla ji v mohutném lese. Aby netrpěla nepohodou, zbudovali zbožní lidé na místě tom kapličku, k níž často putovali uctiti sochu jim tak drahou a posvátnou, která ani zde nezůstala bez pohromy.

Jak táž pověst tvrdí, jel prý tudy jednou jakýsi husita, který uzřev sochu Marie Panny, s oltáříku ji na zem srazil a zle potupil, ano i mečem do hlavy ťal. A hle, soška začala krváceti k úžasu rouhačovu, který chtěl s místa toho rychle na koni ujeti. Ale oř ani o píď s místa nechtěl se hnouti, ač jej husita ostruhami bodal a naposled ve zlosti podkovy mu odrazil. Jat tím větším strachem, chtěl uprchnouti bez koně, ale záhy poznal, že jest k místu tomu jako přikován. Zázrakem tímto přiveden k rozumu, jal se na místě tom hříchu svého ihned želeti a aby zločin svůj napravil, sošku Marianskou opět na oltář postavil modle se před ní až do rána, kdy nalezli jej na zemi klečícího lidé tudy jdoucí. Všem vyznal se, a již od víry pravé, k níž se navrátil, více neodpadl. Za to loučimská socha Panny Marie od té doby uctívána byla tím více, a to zvláště Bavory, na jejichž území stála.

Zprávu tutéž má i pamětní kniha farní v Loučimi, kamž ji zapsal r. 1766 farář Ferdinand Gerl odvolávaje se na jakési starší zprávy, známé františkánovi P. Janu Čížkovi, českému rodáku, jenž do kláštera v Nových Kostelích vstoupil.

Ježto k zmíněné kapličce na rozhraní bavorském poutníků přibývalo, byly stromy kolem do kola vymýtěny a v roce 1659 postavena tu nádherná svatyně Marianská, četně poutníky podnes navštěvovaná. Při kostele zbudován byl i františkánský klášter, který bohatě i českou šlechtou byl nadán. Od té doby jmenováno bylo poutní toto místo »Nové Kostely« a sluje tak podnes.

Milostná socha Panny Marie, která dosud nese stopy sečných ran na hlavě, oděna jest v zlatotkaná roucha a poseta drahokamy. Ani skvostných votivních darů neschází ve vyzdobených skříních.

Za to loučimský kostel chudnul a to tím více, ježto ve válce třicetileté byl silně poškozen. Avšak šťastná náhoda přála i jemu. Když totiž roku 1760 opravována byla tamní sakristie, byla nalezena ve zdi zazděná účetní kniha loučimského kostela a starobylý kalich s černým ornátem. Z této v roce 1599 založené knihy bylo dokázáno, že v pražské konsistoriální pokladně uschováno jest jmění loučimského kostela v obnosu 4657 zlatých, které skutečně byly nalezeny. Ježto se nevědělo, které svatyni

náleží, byly bez titulu chovány a po nalezení knihy té také loučimskému kostelu vráceny.

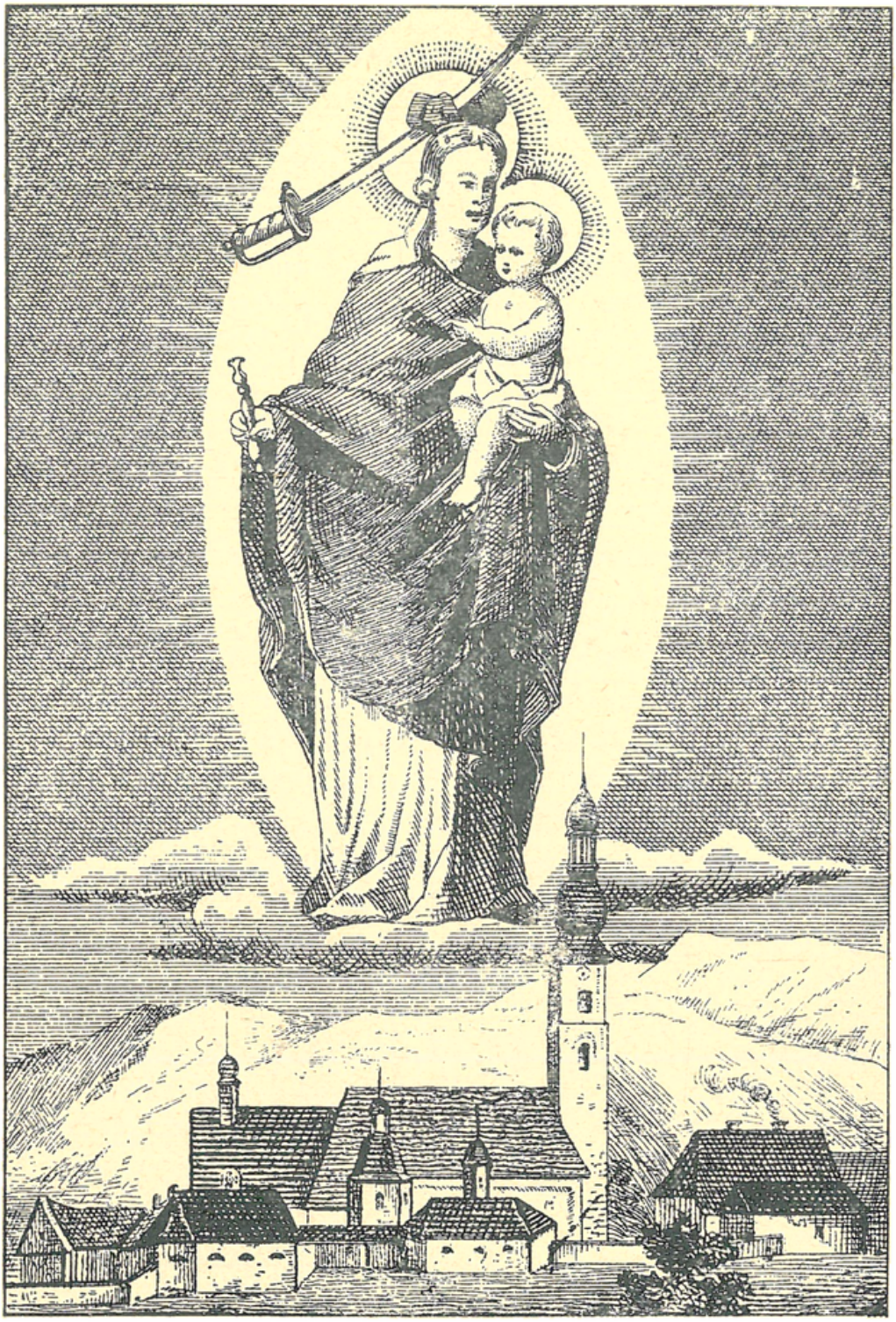

Panna Maria loučimská, nyní v Nových Kostelích.

Skutečný poklad — milostná socha Marianská — však do Loučimi sotva kdy bude vrácena, ježto zbožní Bavoři by jí ne-

vydali ani za tisíce. Jsouť plni té víry, že to Bůh sám vše tak řídil, by čest a sláva Matky boží i v Nových Kostelích vzkvetla, kde ji nikdo a nikdy nepotupil. *)

Jak vidíme z tohoto článku i z jiných, v této knize obsažených, jest vlast naše bohata na milostné obrazy Marianské, jakými málo může se honositi kterákoliv země jiná, a jak hluboko vštípena byla úcta k Matce boží v srdcích nezkaženého lidu, toho důkazem jest nejlepším, že se přes všecky bouřlivé časy dosud ještě v národě našem udržela podnes. A přece tolik mnohým na tom záleželo, aby z této lásky ke Královně nebes nezůstala ni památka jediná! Doufejme, že na přímluvu blahoslavené Panny Marie zůstane i nadále národ náš věrným této staré tradici, své vlasti i sobě.

---

*) Mathon: Život Panny Marie. Trajer: Obšírnější stať o tomto poutním místě zpracoval i † P. Fr. Wildman (Pomněnky z českých krajů), avšak — ve formě povídky, v níž mnoho přibásněno

99. Kalvarie u Čestic.

Vykoupení lidstva, které Spasitel náš dokonal smrtí kříže na posvátné hoře, či spíše vrchu — Kalvarii, bylo od prvních počátků církve Kristovy předmětem zbožného rozjímání všech věřících křesťanů. Skalnaté návrší, na němž před tím popravováni byli jen zločinci, ztratilo svou potupnou pověst a stalo se místem požehnaným, ježto krev Kristova — z ran jeho se řinoucí — posvětila je. Tam z vděčnosti za tolik lásky, s kterou obětoval Spasitel i život svůj, putovali tisícové a není snad jediného místa na posvátném vrchu tom, které by proudy slz nebylo zroseno.

Jak stará pověst už vypravuje, na Kalvarii často dlela Matka Páně po smrti božského Syna svého a že i tam častěji stanula noha apoštolů, můžeme považovati za jisto.

Místo, na němž vztyčen byl kříž Kristův, první svatyní označila císařovna Helena a od té doby skoro neustále tam obnovována byla obět smíření obětí nekrvavou Nového Zákona. Ano nadešly i doby, že každý téměř vrch, který poněkud jen se podobal Golgotě, označován byl křížem nebo kapličkou, připomínající nám umučení Páně.

Podobných »Kalvarií« máme i v Čechách do sta, a zbožný lid náš rád je navštěvuje zvláště v době postní, tak že některé staly se v pravém slova smyslu místy poutnickými, jak tomu jest na příklad i s Kalvarií u farní dědiny Čestic nedaleko Volyně.

Ves tato, malebně položená, připomíná se již roku 1243 a v století XIV. měla již i svůj farní kostel, který zasvěcen byl ke cti a slávě »Stětí sv. Jana Křtitele«. Držitelové této dědiny velice často se střídali, jak vysvítá ze starých zápisů. Po bělohorské bitvě dostaly se Čestice v majetek Jindřicha Mi-

chaela Hyzrle z Chodův, který umínil si, že na návrší nedaleko farní dědiny zbuduje kapli na památku bolestného umučení Páně. Z té příčiny obrátil se s prosbou o dovolení a církevní schválení na pražského kardinála-arcibiskupa Arnošta hraběte Harracha a spolu dal se do stavby dvou dřevěných kaplí, z nichž jedna výše stojící měla býti zasvěcena ke cti a památce Povýšení sv. kříže a druhá na kraji lesa Bolestné Matce boží. Vrch snad až do té doby bezejmenný obdržel jméno »Kalvarie«.

Žádané povolení došlo dne 16. srpna r 1626, »aby zbožný lid na místě tomto mohl vděčně si připomínati netoliko umučení Páně, ale i pěti radostí a pěti žalostí Rodičky boží.«

Na toto posvátné místo putovali horliví katolíci netoliko v době postní, ale i na neděle po Nejsv. Trojici, »aby od je dovatého nakažení (moru), od náhlé a nenadálé smrti, od války, boje a hladu, od všelijakých nešťastných příhod Bůh sám ráčil je zachovati a jim ochráncem býti.«

Ježto kaple dřevěné záhy sešly, postavil r. 1728 Karel Šebastian, svobodný pán z Říčan a na Česticích, na vrchu Kalvarii *pět kaplí* z kamene, které r. 1755 Mikuláš Antonín rytíř Malovec z Chejnova opravil a rozšířil, založiv i nadaci pro sídelního tam kaplana.

Sv. Otec Benedikt XIV. obdařil toto posvátné místo brevem ze dne 18 září r. 1746 plnomocnými *odpustky*, jichž dosíci mohou ti, kteří sv. svátosti hodně přijmou a na neděli po Povýšení sv. kříže svatyni tuto navštíví. Od této doby stala se »Česticská Kalvarie« široko daleko známým místem poutním, kam přicházel lid i ze vzdáleného okolí uctit památku utrpení Páně a pozdravit blahoslavenou Marii Pannu, která stala se účastnicí oběti Kristovy. Teprve novější doba oslabila tyto pouti plné nadšení a přesvědčení náboženského. Přes to vše počítáme místo toto k nejpamátnějším a stavíme je po bok Kalvarii milčínské a oné, kterou zbožný lid zbudoval na hoře Tábor u Jičína. —

Hlavní svatyně jest zbudována v pěkném slohu vlašské renaissance a opatřena jest prostrannou *předsíní*, stojící na 12 sloupech, okolo níž stojí *čtyři menší kaple* s obrazy křížové cesty na vápně. Předsíň tuto zbudovala r. 1820 Dorota, hraběnka z Rey, choť Karla, hraběte z Rey, pána na Česticích, za navrácené zdraví.

Kéž i jiní po příkladu této zbožné paní nezapomínají na toto posvátné místo, o němž lze použiti slova Arnošta Hello: »Čas mijí, svět stárne, každý věk tvoří zříceniny. Proto důležito jest uvažovati o tom, co přišlo až na nás a připomenouti lidstvu to právě z jeho pokladů, na co myslí nejméně.«

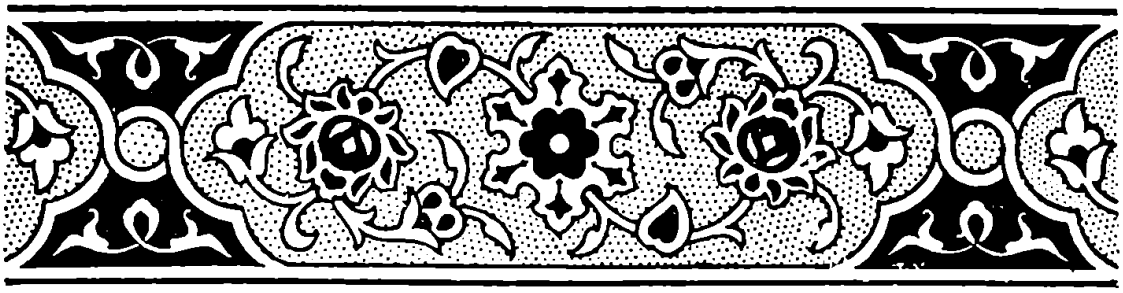

100. Milčínská Kalvarie.

Milčín jest starobylé město, ležící na pražské silnici asi tři hodiny od Tábora směrem severozápadním, mající asi přes půl druhého tisíce obyvatelů. Památný jest jeho farní chrám s pyramidální věží, zasvěcený Narození Panny Marie. Zbudován byl koncem XIV. století pány z Rožmberka a to ve velikých rozměrech. Žel Bohu, vyhořela tato znamenitá stavba r. 1746, načež později Františkem Josefem hrabětem z Kuhenburka byla znova postavena, čímž na původním slohu mnoho utrpěla. Oltářní obraz Narození Panny Marie, malovaný slavným českým mistrem Petrem Brandlem, jest netoliko cennou uměleckou památkou, ale i zbožným lidem velice uctíván.

Hlavní však věcí, která do roka sem přivádí až na 15.000 poutníků, jest na vrchu milčínském, asi 10 minut od města vzdálená *kaple, zasvěcená smrtelným úzkostem Krista Pána*, k níž od města vede 14 kamenných zastavení *křížové cesty*. Poutní tuto svatyni, která má mešní licenci na věčné časy, zbudoval milčínský farář Josef Neradius (Nerad) r. 1745, od kteréžto doby velmi četná processí na toto svaté místo přicházejí a to od čtvrté neděle postní až do října (neděle růžencové). Některé tyto průvody spějí sem až z krajů a dědin několik hodin cesty vzdálených.

Dobrá Voda.

Žádná snad země na světě není tak mnohými prameny léčivých vod obdařena, jako drahá vlast naše, která i na přírodní krásy je tak bohata. Český lid záhy dovedl oceniti tu neskonalou dobrotivost milostivého nebe a léčivou sílu pramenů a lesních studánek, které po většině »Dobrou Vodou« zval a proto některé z nich i označil svatými obrázky a svatyněmi a na důkaz upřímné vděčnosti i k nim putoval.

Tak stalo se nejedno z míst těchto místem poutnickým, a pouti tyto daly opět vznik nejedné dědině, která rovněž »Dobrou Vodou« byla nazvána.

Neuvádíme-li všecka tato místa toho jména, činíme zajisté jen proto, abychom se pokud možná obmezili na vhodnou látku a z mezí nevybočovali. Některá z nich opět zařadili jsme pod obvyklejším jménem do poutních míst diecesí jiných.

Proto v statích následujících uvádíme jen nejznámější v diecesi budějovické opírajíce se pokud možná o zprávy nejspolehlivější.

Kéž vděčnost zašlých dob i našich praotců za vše, cokoliv přijímali z rukou božích, těmito řádky oživí, aby i za dnešních dnů byla u nás domovem.

101. Dobrá Voda s poutním kostelem Matky boží Sedmibolestné u Pocinovic.

Nedaleko Českých Budějovic leží farní ves Dobrá Voda, u níž se za starých dob na zlato dolovalo. Ovšem tehdy po vísce této nebylo ani stopy, ježto povstala teprve před sto lety na gruntech vsí Bucherky, Suchých Vrben a Strupče.

R. 1630 založil tu Jan Karmínský z Ebenfeldu s manželkou svou Dorotou kapli Panny Marie Sedmibolestné, vedle níž prýštil se výborný pramen vody, o jehož léčivé moci roznášela se pověst široko daleko. Nelze se tudíž diviti, že sem záhy začal putovati lid z krajiny šumavské a zvláště čeští Chodové, kteří místu tomuto jméno »Dobrá Voda« dali, jak nazývá se až podnes.

Ježto pouti tyto rok od roku vzrůstaly, zbudován byl o několik kroků dále v letech 1733—1738 slušný, nový kostel, kam byl i obraz Matky boží Sedmibolestné přenesen, ač starší kaple zůstala státi i nadále. Později byla opravena a sv. Linhartu posvěcena, aby čeští poutníci zde v mateřském svém jazyku se modliti mohli, ježto kostel hlavní byl vykázán výhradně poutníkům německým.

Nový chrám, jenž byl před tím pouze benedikován od budějovického děkana Jana Formana, byl roku 1763 slavně posvěcen Janem Ondřejem Kaisrem, světícím biskupem pražským, stojí podnes, kdežto kaple původní (sv. Linharta) byla r. 1809 prodána a v obydlí proměněna. Ježto nebylo žádného kněze, který by na tomto posvátném místě slyšel zpověď četných a obětoval Bohu obět nejsvětější, zřídila městská rada budějovická při kostele místo kaplanské; kaplan měl býti podřízen budějovickému děkanu, což také r. 1777 povoleno bylo.

V té době dík četným poutím vzrostla i víska Dobrá Voda tou měrou, že mohlo býti požádáno, aby místo kaplanské změněno bylo v expositurú, což se také již r. 1786 stalo. R. 1858 zřízena byla samostatná fara.

Josefinský zákaz uškodil poněkud i tomuto poutnímu místu, leč ne na dlouho. Putujíť sem dodnes Němci i Češi u velikých zástupech, tak že o poutní slavnosti sejdeš se tu s poutníky z Bavor, Nýrska, ano i od Domažlic, Stankova i Plzně.

Hlavní pout koná se tu na neděli po Jméně Panny Marie, kde tísní se před kostelem hlava na hlavě.

Milo jest, věru, popatřiti na lid šumavský, který bez rozdílu národnosti kleká tu na tomto posvátném místě neznaje ani svárů, ani záští, jak ani jinak nemůže býti, kde vládne zbožnost opravdová. Jeť zajisté Maria Panna Matkou všech lidí a my tudíž jsme všickni syny a dcerami jejími, jež pojiti má láska a nikoliv nenávist.

Kostel sám jest budova prostá, ale za to krajina tím nádhernější. Velmi pěkně vyjímá se nad Dobrou Vodou pnoucí se vrch Osr, jejž jinak Prsoma Matky boží nazývají. Krása, poutním místům vrozená, dosahuje i tu svého vrchole a jímá mocně příchozího jako celá naše dumná Šumava.

Proto v dávných dobách sídlili tu i poustevníci, z nichž farní kniha pamětní uvádí Jana Stehlíka, který kolem r. 1722 do Říma putoval a od sv. Otce odpustky pro toto poutní místo vyprosil, což téhož léta na smrtelnou neděli velikou poutí bylo oslaveno.

102. Dobrá Voda s Marianskou svatyní u Nových Hradů.

Jiným poutním místem téhož jména jest Dobrá Voda u Nových Hradů, kamž putuje podnes zbožný lid z okolí budějovického a Vodňan. I tu prýští se mohutný pramen léčivé vody, který znám byl již kolem roku 1259, kdy v bezprostřední blízkosti jeho nacházela se víska zvaná »Gutenprune«, neboli Dobrá Voda nad Stropnicí, jak vysvítá ze starých zápisů kláštera vyšebrodského, k němuž náležela.

Roku 1533 příslušela již ves tato k panství novohradskému a ježto docházeli sem mnozí nemocní, aby se tu léčili, stavěny byly zde i četné domy na svahu dobrovodské hory a nově rozkvetlé osadě dáno nové jméno: »Hora Vilémova«.

V šestnáctém a sedmnáctém věku byly lázně velice četně navštěvovány a to netoliko cizinci, ale i vynikajícími osobnostmi. Tehda známy byly pod jménem »Teplice Rožmberské« a s nimi vzkvétala i obec, tak že r. 1613 povýšena byla na městys, který měl i svůj kostel, avšak bez fary.

Jak se zdá, utrpělo místo toto mnoho v době války třicetileté, tak že městys po většině obrácen byl v sutiny a Dobrá Voda stala se i s léčivým svým pramenem místem zapomenutým.

Tak bylo tomu až do roku 1701, kdy jakýsi Matěj Egydi, syn zbožného rolníka z blízké vesnice Frichrichsschlagu, měl podivný sen. Dle doznání zdálo se mu, že ve spaní spatřil Matku boží, která na léčivý pramen v lese jej upozorňovala i žádala, aby na místě tomto jí kapličku postavil. Matěj Egydi nelenil a správu o svém snu rozhlásil v celém vůkolí, z něhož

mnozí sem putovati začali, uctívajíce tu Pannu Marii Pomocnou, jejíž obrázek kdosi zavěsil na stromě. A podivno! Nejeden z chorých nalezl zde uzdravení i úlevu ve svých bolestech.

Když se bylo sešlo něco peněz i na darech, uchopil se věci majitel panství Albrecht hrabě Buquoi, který zbudoval tu kapličku r. 1706 a současně položil základ k novému městysu, který »Brünlem« nazval.

Při kapli Panny Marie Pomocné, kde zvláště na svátek Nanebevzetí Panny Marie bylo velice živo, chtěl zbožný zakladatel zříditi místo samostatného duchovního správce, avšak tomu vzepřel se opat kláštera vyšebrodského, ježto poutní místo toto náleželo k jeho farnosti ve Svaté Anně (Heilbrunnu), až naposledy rozřešen byl spor, aby farář svatoanenský z řádu cisterciáků ve Vyšším Brodě třikráte týdně do kaple docházel a tu střídavě i v neděli mši svatou sloužil. Aby to mohl zastati, byl dán jemu k ruce kaplan, na jehož vydržování složen byl náležitý kapitál.

Prvním farářem, kterému úkol ten byl svěřen, byl P. Filip Ringler, který již roku 1712 ve svaté Anně zemřel.

Nástupcové jeho sídlili však již v Dobré Vodě, kde z příspěvků poutníků rozšířena byla kaple v kostel nynější, který 26. května roku 1715 byl krumlovským prelátem a vikářem Sigismundem Heubnerem benedikován.

Zvláštní úcty požíval oltářní obraz Panny Marie Pomocné, který však nezachoval se na naše časy neporušený. Utrpělť značně dne 1. září roku 1841, kdy blesk udeřil do kostela, tak že musil býti nahrazen novým.

Starý obraz poškozený lze spatřiti dosud v sakristii, kdež stále se uchovává.

Roku 1855 zrušeno bylo spojení obou far a tak povstala samostatná fara netoliko ve svaté Anně, ale i v Dobré Vodě u Nových Hradů. První spravuje duchovní z řádu cisterciáckého, druhou kněz světský, jehož dosazuje sem biskup budějovický až po dnešní dny.

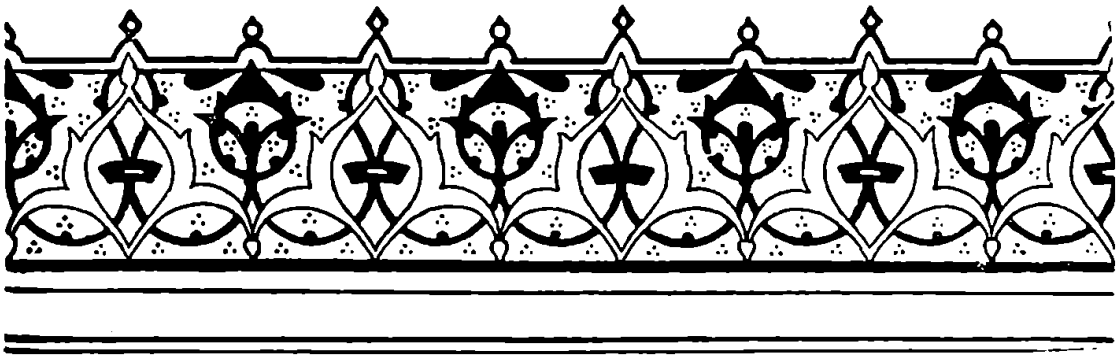

103. Dobrá Voda nad Vlčavou u Březnice.

Pod tímto jménem nacházíme na českém jihu jinou ves, která rovněž obdržela jméno své od léčivého zřídla, k němuž v starých dobách zbožní lidé z blízkého okolí putovali. Prvotně stála na tomto místě jenom kaple, vystavěná z příspěvků dobrodinců, která zasvěcena byla sv. Maří Magdaleně.

Svatyni tuto přestavěl roku 1650 Přibík Jeníšek z Újezda († 1651) a Jan Karel Krakovský z Kolovrat ji r. 1858 opět obnovil, ježto hrozila sesutím.

V minulém století byly tu i lázně.

104. Dobrá Voda, jinak sv. Vintíř u Hartmanic.

Jdeme-li pohodlnou silnicí eisensteinskou, jež vede nás šumným lesem, a překročíme-li sedlo mezi Pancířem na jedné a Fallbaumem na straně druhé a kráčíme-li ještě dále k východu, ocitneme se v středním pásmu Královského Hvozdu. Okouzleni krásami přírody, mineme Staré a Nové Hurky, Českou Huť a Paseku a blížíme se ke Křemelné podle ovesných políček, jež do sv. Václava se tu zelenají. Na levém břehu Křemelné nastává půda vlnitější a počínáme stoupati na témě Vysokého hřbetu, kde leží farní víska »Dobrá Voda« jinak »Svatý Vintíř« zvaná.

Jméno poslední upomíná nás na blahoslavence, který v zdejší krajině po dlouhý čas jako poustevník žil a tu také umřel. Avšak vlastní sídlo jeho, zvané »poustka«, jest ještě o něco dále. Odbočme lesní stezkou, od Dobré Vody k jihu vedoucí a ocitneme se asi po čtvrt hodině u kýženého cíle — kapličky, od níž po omšených, v žule vytesaných stupních, opatřených zábradlím, vystoupíme na skalisko, na jehož jednom vrcholu vypíná se železný kříž a na druhém umístěno jest kamenné sedátko.

Hle, toť *poušť svatého Vintíře*, jehož památka zahalena v nejednu posvátnou legendu i ničím neodůvodněnou pomluvu zároveň, kteroužto poslední musíme již předem odmítnouti jako křesťané.

Kdy a kde se blahoslavený Vintíř narodil, nelze přesně udati, ježto spolehlivých zpráv se nám téměř úplně nedostává. Všeobecně se udává rok 955, v kterýž po prvé spatřil světlo

světa pocházeje ze slavného rodu, který asi v oněch dobách vládl v Durynsku. Dle starých tradic byl prý blahoslavený Vintíř spříbuzněn i s německým císařem Jindřichem II. a sestrou jeho, která, jak známo, byla provdána za uherského krále Štěpána II. Maje mocné příbuzenstvo, byl znám velice dobře i na českém dvoře knížecím, kamž v mladších letech častěji dojížděl a také velice byl oblíben.

Jako mladík žil prostopášně a proto, aby chyby a hříchy své odpykal, vydal se již v pozdním mužném věku do Altaichu v Bavořích, kde tehdy sv. Gothard tamní benediktinskou řeholi zvelebil a vyznav se z hříchů svých, roucho mnišské přijal. Dříve však, nežli tak učinil, putoval do Říma na hroby sv. apoštolů Petra a Pavla. Navrátiv se r. 1006 do Altaichu, zavěsil meč svůj na oltář Panny Marie a po té složil sliby řeholní. Ježto však i tento život zdál se mu býti příliš mírný, vyprosil si dovolení, aby jako poustevník žíti směl kdesi v ústraní, což mu konečně bylo dovoleno. Světec pln radosti usadil se na Richnachu, kde později kapli svatého Jana Křtitele postavil a kterou r. 1019 přítel jeho biskup Berengar posvětil. (Kaple tato zachovala se až po dnešní dobu.) Ježto i tu byl poznán a mnoho pro svůj zbožný život ctěn, nezůstal na místě tomto, chtěje se vyhnouti veškeré poctě lidské. I odebral se asi v místa starobylého hradu Rábí, kde dlouhou dobu se skrýval a i tu prý vystavěl si malou kapli ke cti a slávě všech svatých, jež v pozdějších stoletích srovnána byla úplně se zemí. Když však i tu jej našli břevnovští mniši, kteří chtěli jej v klášteře svém u sv. Markéty učiniti opatem, unikl poznovu, usadiv se na pusté skále u Hartmanic, jež podnes nese jeho jméno. Blahosl. Vintíři neprávem se připisuje zrada, které prý se na české zemi, jež ho vlídně hostila, dopustil; ukázalť prý císaři německému Jindřichu III. cestu, když po druhé r. 1041 do Čech vtrhl, aby se za porážku, utrženou v bitvě u Brůdku, pomstil, a knížete Břetislava k odvádění poplatku 300 volů a 200 hřiven stříbra znovu přinutil.

Ale toto vše jest jenom smyšlenkou, již žádný historický důkaz nepotvrzuje. Pokud zprávy jsou známé, shledáváme věc zcela v jiném světle, neboť zcela určitě víme, že blahoslavený Vintíř právě naopak žil i po tomto druhém vpádu vojsk německých do Čech s chrabrým knížetem českým Břetislavem v přátelském poměru, ano v přítomnosti jeho a biskupa Šebíře umřel zde na své poustce zbožně a svatě jako kmet 90letý r. 1045. Tělo jeho bylo k vlastnímu jeho přání od Břetislava do Břevnova převezeno a tam před oltářem sv. Štěpána prvomučedníka uctivě pohřbeno.

Všecky však pomluvy nade vše vyvrací veliká úcta lidu

k památce bl. Vintíře, jehož hrob v Břevnově stal se cílem přemnohých poutníků a to netoliko z Čech, ale i z ciziny.*) Pouti tyto zanikly teprve v dobách husitských.

Za to sem *na skálu* Vintířskou putují lidé dodnes a ukazují si *studánku*, jakožto památku na blahoslaveného poustevníka, nad nímž prý slitovalo se nebe a otevřelo mu pramen léčivé vody, aby pro ni stářím již schvácen daleko se skály choditi nemusil. Vodě té připisují i léčivý účinek a proto pramen i blízkou ves »Dobrou Vodou« nazvali.

Kdo kapličku pod skalou postavil, nelze přesně určiti. Možná, že postavena jest na místě původní, bl. Vintířem vystavěné kaple, od některého poustevníka, jichž tu vlastně žilo i v dobách pozdějších několik; mezi nimi připomíná se i jeden z rodu Čejků z Olbramovic.

I po tomto rodu jest zde památka a to *ve vsi*, kde péčí jeho vystavěn byl *kostel* a památce bl. Vintíře zasvěcen roku 1620. V něm pro poutníky konány byly bohoslužby. Dne 19. listopadu r. 1735 zřízena byla při této svatyni i fara a to na základě nadání, jež k tomu cíli učinili: Eleonora, říšská kněžna z Mansfeldu a Fondi, a František Karel, svobodný pán Villani.

I zde *ve vsi* nachází se *studánka »bl. Vintíře«*, vroubená dřevěným zábradlím, jíž poutníci nikdy nezapomínají. Ano byl učiněn i pokus zříditi tu lázně, ale nesetkal se s výsledkem náležitým, ježto voda svatovintířská obsahuje sice některé soli železité, ale ne více, jak jiné vody v Čechách. Přes to přese vše jméno »Dobrá voda« (jinak také sv. Vintíř) zůstala vísce té dodnes, ač její původní název byl vlastně »Březník«, jinak také »Březnice«.

Od kostelíka bl. Vintíře, který nachází se 862 m. nad mořem, otevírá se nám čarokrásný pohled daleko do Plzeňska, Písecka, k Brdům, k Tremšínu a na chlumy táborské. Avšak daleko skvostnější jest ještě vyhlídka z »poušti svatovintířské«, odkud vidíme téměř vysočiny celých Čech a to nejen duminé Šumavy, ale i Středohoří, Krkonoš a pohoří Českomoravského. Před námi jako na dlani leží bělající se kostelíčky, vsi i rozpadající se hrady — ta sídla bývalé slávy, z nichž dnes sotva zbývá několik zdí a kamenů . . .**)

---

*) Husité dle jedné zprávy zpustošili prý hrob bl. Vintíře a kosti jeho rozmetali. Avšak břevnovské diarium (I. str. 149) vypráví zcela něco jiného. Dle tohoto podání byly prý kosti bl. Vintíře odneseny do Police a tam za oltářem sv. Maří Magdaleny uloženy. Opat Ottmar dal je do nového kláštera v Břevnově přenésti r. 1716 a po desíti letech r. 1726 (dne 10. srpna) pod oltářem bl. Vintíře uložiti.

**) Prameny: Čechy I. Zpráva farního úřadu. Trajer Beschr. d. Budw. Diec. Holub: Paměti sv. Markéty v Břevnově. Ekert: »Církev vítězná«.

105. Poutní místo Svatá Anna ve farnosti křečské u Pacova.

As tři hodiny směrem jihozápadním od Pacova nachází se farní ves Křeč, jejíž chrám, zasvěcený sv. Jakubu staršímu, připomíná se již před r. 1384. Filiálním kostelem tohoto jest menší *svatyně sv. Anny*, která dle zápisků zachovaných nazývá se r. 1722 pouze kaplí. Tuto v druhé polovici osmnáctého věku rozšířiti a upraviti dal hrabě Leopold Krakovský. Na hlavním oltáři tohoto filiálního kostelíčka nalézá se pěkný, starobylý *obraz sv. Rodiny Páně*, či lépe Narození Krista Pána.

Na *pobočním oltáři* umístěn jest *obraz sv. Anny*, již okolní lid velice ctí a proto snad i tuto kapli a celou dědinku, čítající něco přes 100 obyvatelů, »Svatou Annou« nazývá.

K pobožnosti schází se před oltářem světice té na tisíce osob i ze vzdálenějších obcí.

Hlavní pouti nejvíce navštěvované jsou o velikonočním a svatodušním pondělí, v den sv. Anny a neděli následující a j.

Mše sv. slouží se v tomto kostelíčku každý úterý od měsíce května až do konce září.

Dobroditel svatyně této, hrabě Leopold Krakovský, postavil tu i lázně, ježto prameny minerální dobře proti různým chorobám účinkují.

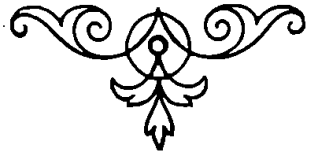

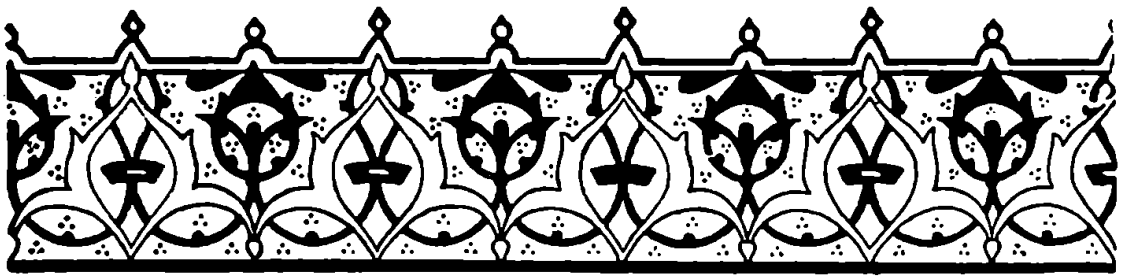

106. Poutní místo „u svaté Anny“ na Tannaberku s kostelíčkem sv. Václava na Brůdku.

Nejmenší snad osadou v celém kraji jest poutní místo »u sv. Anny na vrchu«, německy prostě »Tannaberg« zvané. Samota tato, ležící téměř na samých hranicích bavorských v naší Šumavě nedaleko Všerub, má sotva deset obyvatelů národnosti české a německé a čítá celá dvě domovní čísla — faru (kde do nedávna bývala i škola) a hostinec (kde bydlíval učitel). Za to pěkný poutní chrám, vystavěný v podobě rotundy a zasvěcený sv. Anně vypíná se tu s těmito budovami na vrchu víc jak 1200 stop vysokém a kyne mile celému vůkolí.

Vznik tohoto poutnického místa spadá do r. 1703. Bylo to, jak *pověst* vypravuje, zmíněného léta v den 25. července, kdy zbožný muž František Payer, učitel a regenschori ze Všerub ubíral se k domovu kolem vrchu, na němž stojí dnešní svatyně. Než se nadál, přepadla jej tma, tak že sotva cestu našel, která byla mu tím obtížnější, ježto už po čtyři léta churavěl různým neduhem sklíčen a co víc i těžkomyslností. Jakousi nadpřirozenou mocí stále povzbuzován vystoupil na vrch tannaberský, aniž věděl, proč tak činí, a hle! Právě v těch místech, kde stojí nyní poutní kostel, zdálo se mu, že vidí jakoby osvětlené a září nadpřirozenou skvící se sklepení. A věru podivno, ač dříve bylo mu úzko v duši a hrůza zmocňovala se jej, bylo mu při spatření tohoto zjevu tak sladko v duši, že i na svou chorobu zapomněl. Všecek vzrušen padl na kolena modle

se k Bohu a když vidění zmizelo, vstal úplně zdráv a silen a ježto si připomněl, že právě jest předvečer svaté Anny, připadlo mu na mysl, že tato mocná světice a matka Královny nebeské se nad ním slitovala a jej mocnou svou přímluvou z těžké choroby uzdravila. Pln radosti a vděčnosti slíbil, že na tomto místě kapličku k její cti a slávě vystaví, což také splnil. Ježto však sám byl chud, chodil po okolních dědinách a k tomu cíli sbíral

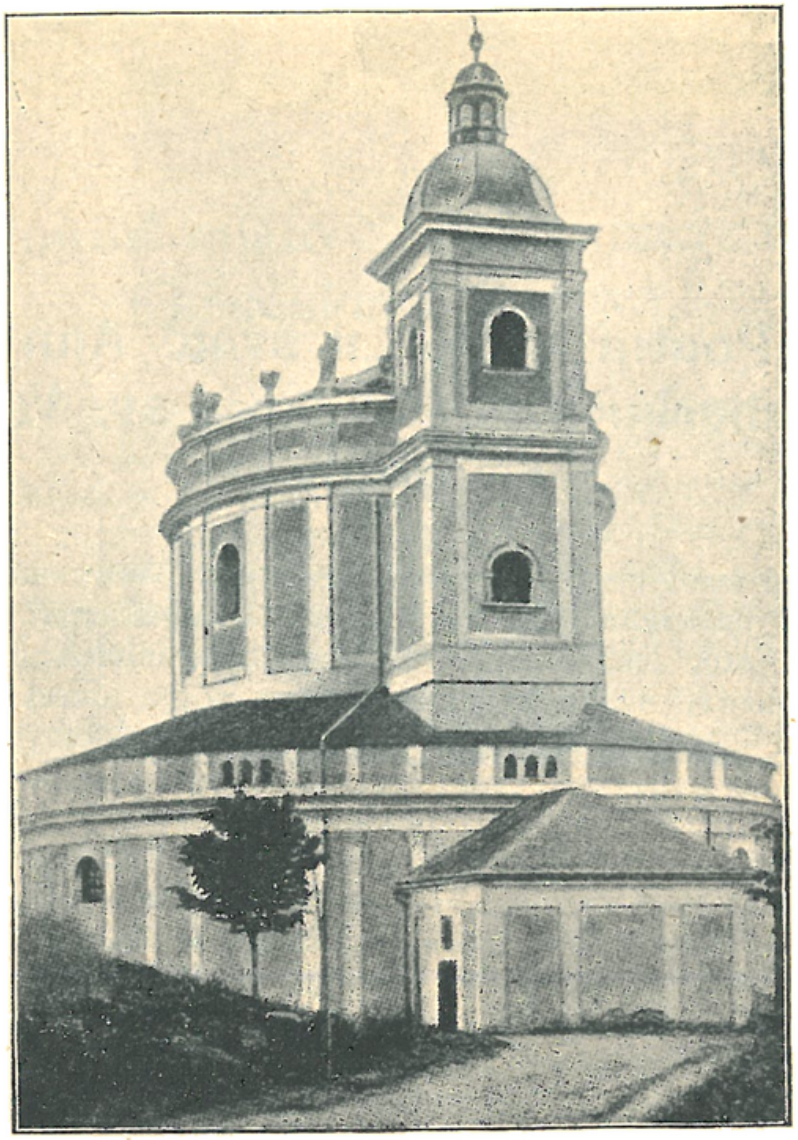

Poutní kostel u sv. Anny na Tannaberku.

milodary, z nichž dřevěná kaple byla v krátké době zbudována, a konečně dne 20. června r. 1706 posvěcena domažlickým děkanem dr. Ludvíkem Šteyerem.

Od té doby putovaly sem zástupy poutníků, kteří skládali ochotně příspěvky na stavbu důstojnější svatyně tou měrou, že mohl již r. 1712 tehdejší farář všerubský Jan Schübel na to po-

mýšleti, aby s dílem se započalo. Toho roku také skutečně položen byl slavnostním způsobem základ k nynějšímu poutnímu chrámu, který po pěti letech byl šťastně dokonán. Stavbu provedl prý, dle jména vlašský stavitel, Guilmelti, ve slohu obvyklé tehdy vlašské renaissance, ale když v klenutí ukázaly se nepatrné trhliny, které později byly zcela lehce zazděny a staženy — prchl a ač ještě doplatek měl za provedení stavby dostati — neukázal se více.

Chrám, jak jej dnes vidíme, jest 10 sáhů vysoký, půdorysu elipsovitého. Délka jeho obnáší rovněž 10 sáhů, šířka 8 toliko. Kol do kola táhne se tak zvaný *ambit*, dva sáhy široký a tři vysoký; celá délka této chodby obnáší 36 sáhů. Směrem k východu přímo za hlavním oltářem pne se 18 sáhů vysoká *věž*, opatřená *zvony*, z níž překrásná vyhlídka otevírá se do celého vůkolí.

V r. 1723 postavila koutská vrchnost nedaleko kostela k pohodlí poutníků hostinec, avšak patronát podržela obec všerubská nad tímto místem až do r. 1740, kdy teprve jej postoupila koutskému panu hraběti Stadionovi. Šlechtic tento postaral se také o to, aby při kostele svatoanenském zřízena byla duchovní správa, ježto pouti v oné době vzrostly měrou až úžasnou. K tomu cíli postavena byla r. 1747 u sv. Anny na vrchu fara a založena fundace pro dva kněze. Později polovina nadání toho přidělena byla k chodskému zámku v Trhanově. V r. 1816 zřízena byla na tomto posvátném místě i škola, dnes opět zrušená.

Avšak neočekávaná pohroma přikvačila na poutní chrám již r. 1865, kdy byl bleskem zapálen a z valné části také vyhořel k zármutku okolního obyvatelstva. Přes to nezůstal však ležeti v sutinách. Munificencí Bedřicha hraběte Stadiona byl znovu opraven a biskupem Valerianem Jirsíkem posvěcen. Při této opravě sdělána byla nad chrámem kopule, která svou výší a souměrností nemálo k okrase tohoto místa přispívala a v části nejhořejší zakončena byla lucernou. Ježto však o kopuli příliš se vítr opíral, čímž nemálo i zdivo trpělo, byla kopule opět r. 1897 sňata a kostel nižší střechou opět opatřen a opraven dle návrhu architekta Vratislava Pasovského.

Uvnitř kostela nachází se *pět chorů* a před oltářem *hrobka* říšských hrabat Stadionův. V této odpočívá již zmíněný hrabě a dobroditel tohoto posvátného místa Bedřich Stadion († 1839), jeho choť Kunigunda, rozená hraběnka z Kesselstattu († 1872) a syn jejich Bedřich hr. Stadion († 1898).

V letní době dochází na Tannaberk lid z daleka, ano i ze sousedních Bavor v průvodech k pobožnostem a to zvláště

v úterý po svátcích velikonočních a svatodušních, pak po svaté Anně a Božím Těle, ano i jindy.

Od kostela otevírá se zraku našemu přímo rozkošný pohled; na jihovýchodu zříme pohraničné horstvo Šumavy s dvojhrotým Ostrým v čele, pod vrchem tulí se půl hodiny vzdálené a námi už připomenuté městečko *Všeruby* (německy Neumarkt s 915 obyvateli německé národnosti) s lesklou hladinou velikého rybníka. Za Všeruby vidíme hranice zemské a za těmito na jih v dáli spatřujeme bavorské městečko Osí (550 obyvatelů) s bílou štíhlou věží. Za Osím zdvihá se mohutný a další výhled do Bavor uzavírající, táhlý hřbet Oseka (Hoher Bogen 1073 m.) s nepatrnými známkami hrotu »Burgstall«, zvaném po proslulém kdysi hradu pánů z Bogenu. Na jihozápad táhne se silnice do Bavor přes poněmčené obce Hájek (něm. Donau se 196 obyv.) a Brůdek.

Avšak všimněme si již zrovna naproti kostelu sv. Anny bělajícího se kostelíčka na táhlé stráni, jen čtvrt hodiny vzdálené. Jest to známý a *památný kostel svatého Václava na Brůdku*, který byť nebyl výstavný a spíše se podobal kapli bez věže s pouhou věžičkou sanktusníkovou, přece jest a zůstane nám drahocennou památkou z dob minulých, kdy národu našemu právě v těchto místech bylo hájiti ta nejsvětější práva . . .

Bylo to totiž r. 1040, kdy stála najednou dvě mohutná vojska, připravená vtrhnouti do Čech. První silnější vedeno bylo samým císařem Jindřichem III. a hledělo se dostati po řece Koubě přes Osí ke Kdýni, kdežto druhé hrozilo vpadnouti od hradu Donína skrze Krušné Hory. Zvěděv to český kníže Břetislav, pro svou chrabrost ne nadarmo českým Achillem zvaný, rozdělil vojsko své a sám táhl s jedním oddílem na místo nejnebezpečnější v Šumavě. Tu dal na pomezí bavorském zahraditi cesty silnými a mohutnými zásekami a když proti nim se Němci odvážili útok učiniti, poraženi jsou na hlavu dne 22. srpna roku 1040 u Všerub tou měrou, že vojsko jejich zničeno bylo úplně, zvláště mnoho německé šlechty tu našlo svůj předčasný hrob anebo upadlo do zajetí. Na poděkování za toto vítězství vystavěl Břetislav u Brůdku kapli, která ke cti a slávě svatého Václava byla posvěcena.

Pravdivost tohoto podání o vzniku této svatyně dokazuje i proslulý historiograf království českého Frant. Palacký, ač jiní dějepisci kladou bitvu tu těsně k pomeznímu horstvu Českého lesa, k sedlu při někdejším klášteře pivoňském, směrem severozápadním od Domažlic, což však nezdá se býti správným.

V 14. století připomíná se zde ves Zdemily s kaplí svatováclavskou, při níž ustanoven byl duchovní. Patronát mívali páni z Rýzmburka, větev to mocného rodu Drslaviců. Poněvadž

však svatyně záhy ukázala se malou, přistavěli k ní obyvatelé městečka Všerub, Hájku a Studánek šest sáhů dlouhou loď, starou kapli ponechavše jako presbytář. To stalo se asi r. 1382. O něco později dosazen byl sem ještě jeden duchovní, a kolem kostela zřízen hřbitov.

Ve válkách husitských osada zdemilská zanikla a od té doby i chrámec vydán byl veškeré zkáze, ježto se o něj nikdo nestaral. Ano došlo to i tak daleko, že přeměněn byl ve chlév. V r. 1858 nalezl jej František Palacký v tak hrozném stavu, že slze vstoupily mu do očí.

Stěny tohoto starobylého kostela byly ozdobeny malbami ze života světcova, k jehož cti byl posvěcen a na dřevěném průčelí choru nacházely se malby sv. Cyrilla a Methoda, Kosmy a Damiana, Benedikta a Norberta, Ludmily a Josefa.

Teprve r. 1879 dal jej hrabě Bedřich Stadion opraviti aspoň částečně, kdežto nynější úprava dokonána teprve r. 1890 ze sbírek na památku 850leté ročnice bitvy všerubské.

Krajina okolní bývala obývána výhradně českým obyvatelstvem, ano český živel táhl se i přes hranice do Bavor, kde ještě v sedmnáctém století město Osí bylo obýváno Čechy. Ty doby však minuly. Dnes stěží najdeš tam českou duši. *)

---

*) Prameny: Chodskem! Průvodce po Domažlicích a okolí. Čechy. I. Denkwürdigkeiten aus dem westlichem Böhmerwalde von Hippolyt Randa. D. Königreich Böhmen von J. G. Sommer. (1834) Orth a Sládek: Topograf. slovník. A. Sedláček: Slovník historický a j.

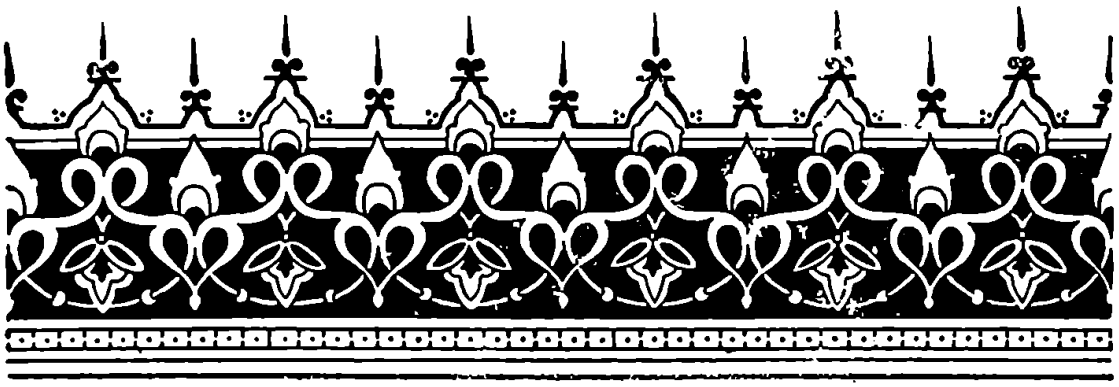

107. Poutní místo u sv. Jana Křtitele na Stražišti.

Mezi Pacovem a Lukavcem vyniká *vrch Stražiště*, který vyčnívá 734 metrů nad hladinou mořskou a proto také vévodí celému okolí. Těsně pod homolí téhož vrchu nachází se v lese *kaplička sv. Jana Křtitele* se studánkou, kam každého roku hojně poutníků putuje.

Kdy a jak toto poutnické místo vzniklo, zmiňuje se pamětní kniha farní ve Velké Chýšce, kamž toto místo farou přináleží. Ze zápisu latinského, učiněného roku 1673, dovídáme se, že jakýsi barvíř pacovský nad tímto místem září se vznášející upozorněn byl a proto také v lese na Stražišti pátral, co by to asi bylo. I našel prý pramen čisté vody, jíž záhy mnozí lidé z okolních dědin léčivou moc připisovali. Na rozkaz opata strahovského P. Jeronyma byla věc k prozkoumání uložena tehdejšímu děkanu táborskému P. Hroznatovi Želivskému, řeholníku premonstrátskému, který ku pomoci si vzal P. Jana Motelia, faráře hořepnického jakož i P. Michala Khynela, faráře pacovského, kteří nemohli však vysvětliti, jakým způsobem vlastně mnozí tu zdraví nabyli, zda uzdravila je víra jejich, či milost nadpřirozená tento pramen léčivým učinila.

Přes to vše záhy u pramene postavena byla kaplička, již tu podnes vidíme. Lid neustál sem putovati až císař Josef II. kapli dal zavříti a pouti zapověděl. V r. 1844 byla kaple děkanem pacovským opravena a slavné pouti obnoveny.

Legenda nějaká anebo zpráva o zázracích se nezachovala na naše doby pražádná; avšak lid dosud neustal ve své důvěře k prameni tomu a proto dosud vodu z něho v lahvích domů si donáší a nemocným k pití podává, kteří si ji vyprošují, když už důvěru všecku v jinou pomoc ztratili.

Kaple není stavěna v slohu církevním. Jest to prostý spíše domeček, krytý šindelem *s malou věžičkou*, kde visí zvonek darovaný neznámým poutníkem. Kaple má půdorys obdélníka. Na straně k severu jest *oltář* se *soškou* světcovou z novější doby. Na jižní straně jest ve stěně překlenutá *studánka*.

Slavné pouti bývají tu do roka tři.

První jest na svátek sv. Jana Křtitele, kdy bývá tu kázání, mše sv. a odpoledne litanie a křížová cesta. Na tento den putuje sem lidu nejvíce i přicházejí sem processí: z Chýšky Velké, z Lukavce, Slavětína, Zhoře, Těchobuze, Smilovských Hor, Bratřic, Křesína a Viklantic.

Druhá slavnost koná se v neděli po svátku sv. Jana Křt. za účastenství slušného. V tento den přicházejí průvody církevní: z Pacova, Cetoráze, Pošné, Nové Cerekve, Červené Řečice, Hořepníka, Březiny, Košetic a Velkých Outěchovic.

Třetí slavnost připadá na den sv. Petra a Pavla. I v ten den vidíme tu processí a to: z Lesné, Lukavce, Bratřic i odjinud, tak že roční návštěva tohoto posvátného místa obnáší víc jak 10 tisíc duší. *)

*) Psáno dle zprávy vdp. faráře Anastáze Runzy ve Velké Chýšce.

108. Svatý Patriarcha na Libíně u Prachatic.

Není pochybno, že působením Luthera a Kalvína i jinými bludaři byla církev v 16. století vážně ohrožována, ježto tou dobou i mravy nemálo poklesly. V této době vzbudil Bůh církvi celou řadu horlivých mužů, kteří vskutku apoštolsky působili a všemožně se přičiňovali, aby pokleslou kázeň v duchovenstvu i lidu napravili a mezi těmi nacházel se i *sv. Filip Neri*, který narodil se dne 21. července roku 1515 ve Florencii z urozených a bohabojných rodičů. Prvního vzdělání nabyl v rodném městě, kde dominikáni měli výbornou školu i vynikal záhy netoliko nadáním, ale i zbožností a dobrotou srdce, že jej záhy přátelé jeho »dobrým Filipem« nazývali. Když rodičové světcovi požárem o veškeré jmění přišli, ujal se jej bohatý strýc a obchodník v St. Germainu u Montekassina, chtěje, aby se Filip věnoval obchodu, ale tento toužil po jiném povolání. Proto rozloučil se s dobrým strýcem a odešel z domu jeho chtěje se věnovati povolání kněžskému. Za tou příčinou odebral se do Říma, kde studoval filosofii a potom bohosloví, pilně navštěvuje katakomby a chrámy římské, ano chodil i do nemocnic, kde sloužil neduživým a nuzným. Nejsa ještě knězem, nemohl ovšem kázati, ale za to napomínal lid v dílnách, na ulici, tržištích i v krámech, tak že pro tuto horlivost oblíbili si jej i světcové, jako sv. Ignác z Loyoly a sv. Felix z Kantalicia, kteří tehdy do Říma zavítali.

Působiv takto po deset let, založil roku 1548 bratrstvo nejsv. Trojice, které péči mělo o poutníky příchozí do Říma i byl konečně o tři léta později na kněze posvěcen. V hospici

sv. Jeronyma della Carita shromažďoval zvláště jinochy, které k Bohu vedl, pořádaje ve svém oratoriu pro ně duchovní promluvy. To byl první počátek řádu, který později oratoriány se zval.

Po strastiplném životě dokonal světec náš pozemskou pouť roku 1595 i byl již r. 1600 za blahoslaveného a r. 1622 za svatého prohlášen.

Sv. Filip Neri.

Úcta k velikému světci záhy pronikla i do vlasti naší, kde byla uctěna i jeho památka postavením několika svatyní.

Z těch jmenujeme i *kapli sv. Filipa Nerejského na vrchu u města Prachatic*, kterou lid okolní prostě nazývá »*Svatý Patriarcha na Libíně.*«

Libín jest vrch, as 600 m. nad hladinou mořskou se vy-

pínající, na jehož skoro nejvyšším bodu zbudována byla nedaleko studánky prostá kaple již v 18. století. A ježto na místo toto, rozkošnou polohou vynikající, záhy mnozí putovali, vidělo se potřebnou věcí kapličku tuto rozšířiti, což se na náklad obce prachatické také stalo okolo roku 1780.

Později byla svatyně tato zrušena a roku 1859 zbořena za tím účelem, aby byla nahrazena novou. To stalo se již na konci téhož roku, avšak posvěcení nové kaple vykonal teprve dne 9. července roku 1861 kanovník budějovický František Schnölzer.

Místo toto není sice poutním místem prvého řádu, ale zbožný lid putuje sem dosud byť i v menších zástupech, neopomínaje po příkladu velikého světce uctívati i památku blahoslavené Rodičky boží nadšenou písní a modlitbou.

Nedaleko od této svatyně nachází se *hřbitovní kostelík sv. Petra a Pavla* u Starých Prachatic, který dle starobylé pověsti prý posvětil sám sv. Vojtěch. V kapli této nachází se několik náhrobních kamenů, z jichž nápisů jest patrno, že tu slavného vzkříšení očekávají členové rytířského rodu Malovců z Cheynova a rytíř Chlumčanský z Chlumčan.

109. Svatý Volfgang u Chudenic.

Jdeme-li z Kolovče do Chudenic, kolébky to slavného rodu Černínů, vidíme již před vsí Lučicí vypínati se zalesněný vrch Žďár, nad nějž do značné výše vyčnívá *věž svatého Volfganga*, kralujíc pyšně celé krajině. Toť zbytek bývalého a slavného poutnického místa a kostela téhož jména, který byl za doby císaře Josefa II. zrušen a zbourán, tak že jediná věž tu ze všeho zůstala jako smutná upomínka na věci minulé.

Poutní kostel zbudoval František Josef hrabě Černín na místě menší kaple, která při návalu poutníků stačiti nemohla a dokončil jej po tříleté stavbě roku 1726, kdy i chrám byl posvěcen.

Místo kostela stojí nedaleko věže opět kaple a to na místě, kde světec tento, vraceje se z Čech naposledy do Řezna, dával české zemi své požehnání. Ano, lid dosud ukazuje si na místo, kde ve skále jest pozorovati prý stopy nohou a vedle malou jamku, kde sv. Volfgang zarazil svou hůl . . .

Že tudy asi světec ten se ubíral, jest pravděpodobno, neboť víme, že jako biskup řezenský spravoval i zemi českou, ovšem jen krátký čas, kdy tato ještě netvořila samostatnou diecesi. K jeho návrhu a svolení zřízeno bylo biskupství v Čechách r. 973, kdy prvním pražským biskupem stal se Dětmar (973—982). V onen rok asi spadá ona poslední pouť Volfgangova, jehož český národ přijal vděčně mezi patrony či ochránce českého království. Že také ctil jej upřímně, dosvědčuje i tato památka i bývalé místo poutnické.

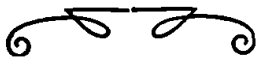

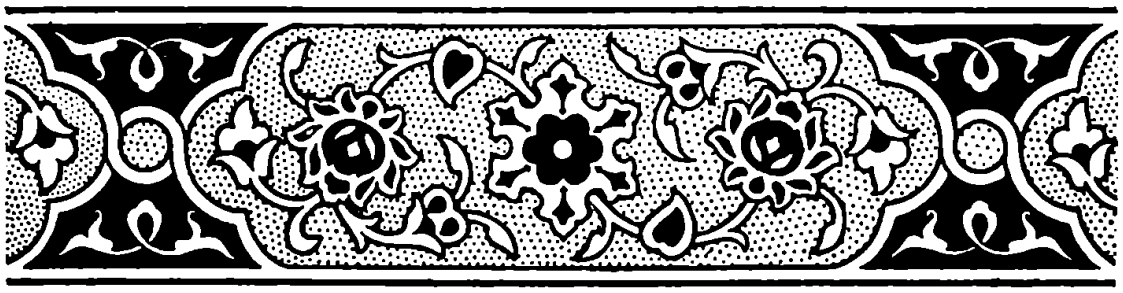

110. Poutní místo „sv. Vojtěch“ v Milavči.*)

Již v dějinách starověkých dočítáme se o tom, že právě ti nejvýtečnější synové národa byli často nuceni zlobou svých vlastních krajanů opustiti svůj rodný krb i drahé své, ano i vlast, kterou tak vroucně a upřímně milovali. A nejinak vedlo se i svatému Vojtěchovi, který stal se biskupem českým r. 982.

Těžké břímě tohoto posvátného úřadu vzal na sebe z hluboké pokory ne zrovna s radostí, avšak v té pevné naději, že Čechové spíše jej poslechnou, než kdyby na stolec biskupský vstoupil cizinec, ale zklamal se. Dvakráte bylo mu opustiti rodnou zemi, na níž stála předkův jeho i jeho vlastní kolébka, a odejíti v kraje vzdálené, kde na domov mu zbyla jenom trpká vzpomínka. Po prvé vypudily ho zakořeněné zvyky pohanské, proti kterým marně horlil a po druhé docela i nenávist Vršovců, kteří použivše těžké choroby Boleslava Pobožného, dostali ve své sítě zatímného vladaře Boleslava Ryšavého a tím nabyli i velikého vlivu v Čechách.

Avšak jako po prvním vypuzení, tak i po druhém prosili Čechové svatého Vojtěcha, aby do své vlasti se opět navrátil, a aby tato prosba jejich tím spíše byla vyslyšána, obrátili se s prosbou na papeže Řehoře V., by tento vlivem svým na světce našeho působil a jeho k návratu do Čech přiměl.

S těžkým srdcem opustil sv. Vojtěch římský klášter svatého Alexia, vymíniv si, nebudou-li Čechové hlasu jeho poslušni, že opět zpátky se vrátí. Ale nevrátil se a také Prahy více nespatřil.. Neboť když překročil hranice své vlasti a dumavou Šumavou prošel, tu u vsi Milavče (as 1 a půl hodiny směrem

*) Viz naši stať 71. str. 373—381.

severovýchodním od Domažlic) vyšli vstříc mu z Prahy poslové s neblahou zprávou, že bratři jeho byli na hradě Libici Boleslavem Ryšavým a Vršovci přepadeni a povražděni.

Že skutečně sv. Vojtěch po svém návratu druhém do Čech dále nedošel, to stvrzuje ve své historii Dobner a jiní. Ostatní jest známo. S pláčem a bolestí opustil světec náš svou vlast a za půl léta po tom (dne 23. dubna 997) umřel smrtí mučednickou na poli Romove, zavražděn pohanskými Prusy.

Ani ve vlasti nebylo mu popřáno umříti . . .

Na druhý příchod sv. Vojtěcha do Čech upomíná nás dosud *pramen léčivé vody v Milavči* a lid o vzniku této studánky vypravuje dosud pověst následující:

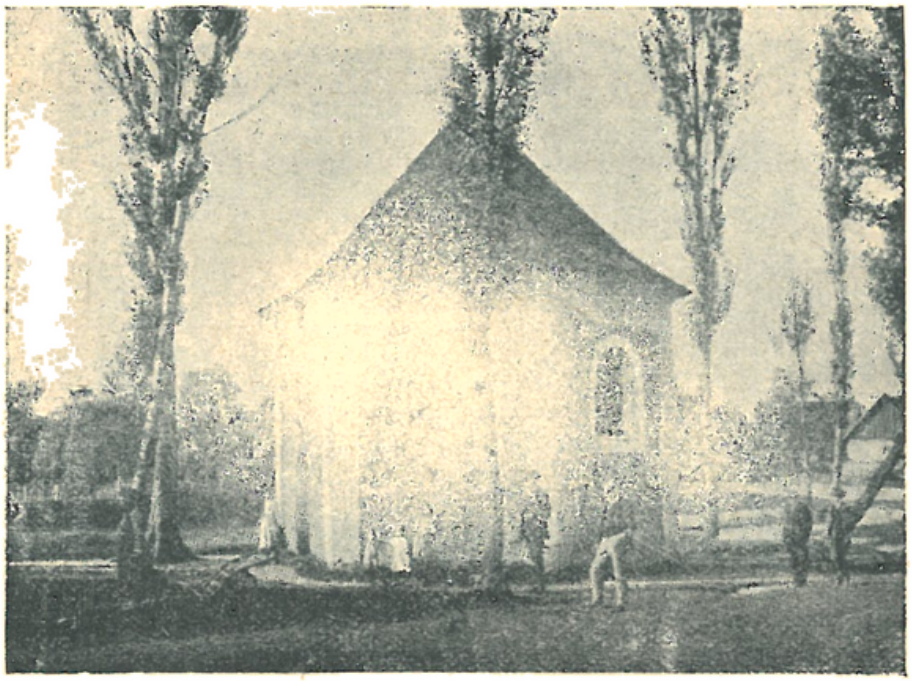

Vojtěška (studánka) v Milavči.

Když světec po druhé do Čech se vracel s bratrem Radimem a věrným Benediktem přišel až ke vsi Milavči, kde v háji odpočíval ztrmácen cestou a usnul mezi tím, co druhové jeho šli hledat pitné vody. I přišel jakýs svévolný pastýř a uzřev spícího světce v prostém hávu poutnickém, umínil si, že z něho žert si ztropí.

Vzav roh, zadul mocně sv. Vojtěchu v ucho, avšak zlou za to vzal odměnu. Nezbedník ohluchl a zůstal hluchým až do své smrti. Za to však nad světcem ustrnulo se nebe, že jím lidé pohrdali, a proto pramen čisté vody vytryskl na tomto místě, aby se mohl sv. Vojtěch občerstviti. Až potud vypráví pověst a že jí Milavští po věky věřili, proto snad také zakazo-

vali vždy přísně obecnímu pastuchovi troubiti, což až do nedávna každý obecní pastýř zachovávati musil. Jeden však prý přece neuposlechl a zákaz ten přestoupil i pozbyl sluchu jako onen jeho nešťastný předchůdce.

Česká farní víska, do níž tato legenda spadá, má dnes kolem as 380 obyvatelů a rozkládá se v malebném údolí as dvě hodiny cesty od města Domažlic směrem severovýchodním. Na světce našeho zachovala se tu podnes nejedna upomínka.

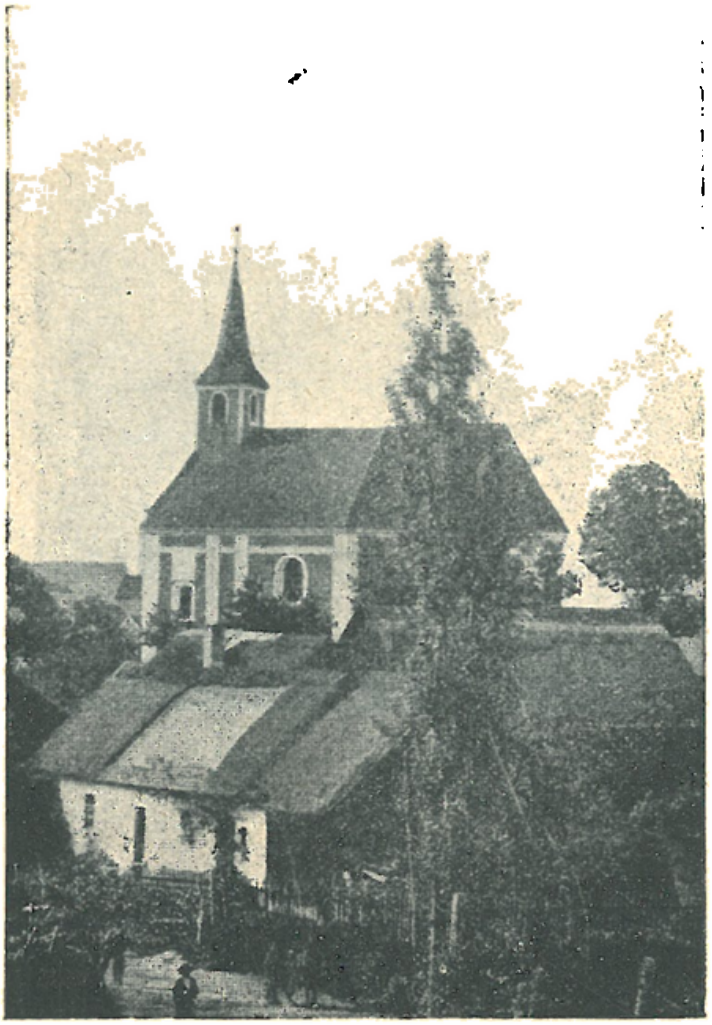

Kostel sv. Vojtěcha v Milavči.

Takou památkou jest zvláště *kaple »Vojtěška«* se *studánkou*, jejíž vodu lid ode dávných dob považoval za léčivou, a proto putoval sem v celých zástupech a putuje dosud, obzvláště za sucha a hrozící neúrody. Kdy nad památnou studánkou tou kaple vyklenuta byla, nedovedeme s určitostí pověděti, ale tolik jest jisto, že stalo se tak už v dávných dobách, ježto už Bolelucký (r. 1665), Paprocký a jiní starší spisovatelé o ní vypra-

vují. Na střeše její až do r. 1897 upevněna byla plechová korouhvička, která nesla letopočet 1385.

Hlavním ovšem cílem poutníků jest nynější *farní kostel*, zasvěcený ke cti a slávě sv. Vojtěcha, k němuž základ položen byl r. 1741. Avšak ač už r. 1745 byl postaven a jistě i dokončen, dostalo se mu posvěcení teprve dne 28. září r. 1751, od kteréhožto roku stal se filiální svatyní fary domažlické. Mše svatá od těch dob bývala tu pravidelně jen na svátky svatých patronů českých, což potrvalo až do r. 1786, kdy v Milavči zřízena byla samostatná duchovní správa Prvním lokalistou jmenován byl P. Josef Beran, který o rozkvět tohoto poutního místa nemalých zásluh si získal.

Na stěně kostelíčku svatovojtěšského v Milavči dosud nacházíme *obraz*, který připomíná nám onu legendu o světci a pastýři a byl malován J. Luxem, avšak r. 1897 libovolně byl opraven, čímž setřen byl jeho původní ráz i hodnota.*)

*) Prameny: Chodskem! Průvodce po Domažlicích a okolí. Sestavil Max Duffek. Denkwürdigkeiten aus d. westlichen Böhmerwalde von Hippolyt Randa. Trajers' Beschr. d. Budweiser Diöcese a j.

DODATEK.

111. Nepomuk s Klášterem a Zelenou Horou.

Ne bez podstatného důvodu věnujeme tuto stať památnému městu Nepomuku, jeho svatyním a nejbližšímu okolí Vždyť vede nás sem celá řada vzpomínek a to na předrahé světce národa našeho, *sv. Vojtěcha a sv. Jana Nepomuckého*, ano i vzpomínka na dávné doby, kdy místo toto bývalo i *poutním místem Marianským*.

Ještě v jedenáctém a dvanáctém století nebylo po městě tomto a dědině ani nejmenší památky, ježto čněla tu v bezprostřední blízkosti jen *Zelená Hora* tolikerými legendami ovinutá. S tohoto vrchu, dle staré pověsti svatý Vojtěch zemi české žehnal, která hynula vyprahlá deštěm, ježto od té doby, co světec tento vlast svou opustil, nepršelo. A nastojte! Sotva že požehnal odtud otčině, silná vláha snesla se s nebes a první co se zazelenalo, bylo to místo a ten vrch, na němž sv. Vojtěch stanul a kleče na kameni, za požehnání se modlil. Odtud prý vznikl i ten název »Zelená Hora«.

Teprve roku 1143 oživla krajina tato pod památným pahorkem, na jehož úpatí založil jeden z praotců českých pánů ze Šternberka *klášter cisterciácký*, do něhož první mniši přišli z Erlachu a tu záhy zdomácněli a se počeštili zároveň.

Poblíže kláštera začal se záhy usazovati lid a že obyvatelstva přibývalo, dán tím první základ *k městu*, které nezůstalo

v tomto staroslavném království tím nejmenším a bez významu. Jasněji dokazují nám to i dějiny.

Ve 14. století připomíná se tu již vedle klášterního chrámu i *farní kostel svatého Jakuba*, jehož podací právo bylo v rukou opata tamního. Jak se Ferdinand Mikovec (Alterthümer und Denkwürdigkeiten Böhmens) domnívá, stál tu chrám tento již však daleko dříve, což potvrzuje i Erazim Vocel, který r. 1858 odkryl ve svatyni této poboční branku, která svým románským slohem ukazuje na starší ještě dobu.

Roku 1334 byl farářem u svatého Jakuba Bohuněk z Pomuku. Byl-li knězem světským či řeholním, známo není.

Za to však tolik víme, že mnichové cisterciáčtí po příkladě svatého Bernarda byli horlivými ctiteli Marianskými a šířiteli tohoto kultu neúnavnými. Klášter svůj rozšiřovali stále, a to tou měrou, že měl úžasně veliké rozměry, jak ještě dnes lze zjistiti. Že nezaháleli, viděti jest z toho, že netoliko hospodářství a štěpařství pěstovali, ale že při klášteře svém zřídili i školu, v níž prvního vzdělání nabyl i *svatý Jan Nepomucký*, který v městě tomto narodil se kolem roku 1340 ze zbožných manželů Welfinových. Dle podání byl světec náš po narození svém tak sláb, že rodičové jeho se strachem nesli jej do chrámu, kde jej Matce boží obětovali a hle — syn jejich ozdravěl.

Pomíjíme li obšírného vypsání životopisu svatého Jana Nepomuckého, činíme tak jen proto, abychom nepředkládali milým čtenářům věc známou a neodvraceli se od historie místa našeho. Světec náš, který vynikal svou vroucí úctou k Matce boží, pln svatosti a horlivé obětavosti podstoupil mučednickou smrt již dne 20. března roku 1393, kdy svržen byl s Karlova mostu biřici do Vltavy na rozkaz krále Václava IV., a proto Bůh sám i mrtvé tělo mučedníka svého slávou oslavil, mezi tím co duše světcova již plesala mezi kůry andělskými.

Avšak na Nepomuk a klášter přišla záhy pohroma, ač mnichové byli šířiteli osvěty a věrnými syny české země. Léta totiž 1420. v měsíci dubnu, přitáhli Táboři k Nepomuku, kde ukrutně si počínali neušetřivše ani kláštera, který vypálili a mnichy po většině pobili; dle jiných zpráv mnozí z kněží i s opatem se prý zachránili. Aby pohroma byla dokonána, o to postaral se opět bohužel král český a císař Zikmund, který, místo aby jmění klášterního hájil, zbylé mnichy o ně připravil, zastaviv statky cisterciáků ještě téhož roku Bohuslavovi a Hynkovi, bratřím ze Švamberka. Po dlouhém prošení zavázal tyto nové držitele, aby osm mnichů téhož řádu z jmění toho vydržovali, což se záhy po ukončení válek také dálo.

Avšak stará sláva kláštera byla ta tam, ježto zůstal ležeti v sutinách. Několik jen mnichů přebývalo od té doby (viz

Sedláček: Místopisný slovník. II., str. 641) na Zelené Hoře, kde již v dávných dobách hrad s kaplí se nacházel a kam roku 1465 Bohuslav ze Švamberka české pány katolické strany pozval a kde tak zvanou »panskou jednotu« založil. Roku 1466 objevuje se na Zelené Hoře Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, jehož rod se tu udržel po celá staletí a mnichům mnoho dobrého prokázal.

Tito z bývalého kláštera zachránili *milostnou sochu Marianskou,* již už před tím lid z celého vůkolí neobyčejně uctíval, dokud husitství se v kraji tomto nezmohlo i přinesli prý ji zprvu do šternberské hradní kaple sv. Antonína Paduanského na Zelené Hoře. Když pak zbožný Zdenko ze Šternberku zbudoval roku 1464 *kostel Nanebevzetí Panny Marie* na tom místě, kde se sv. Vojtěch kdysi modlil, byla socha Matky boží zelenohorské v této svatyni na hlavním oltáři uložena.

Kostelík tento, zasvěcený ke cti a slávě Nanebevzetí Panny Marie, dal Ladislav ze Šternberka roku 1557 důkladně opraviti. V té době pouti k milostné soše Marianské začaly zkvétati, ale brzy přišly horší doby předešlých, když protestantismus rozmohl se i tu. Mnichové byli vypuzeni a milostná socha Marianská, která stala se předmětem nenávisti protestantského predikanta Matouše Žlutického, byla s oltáře sňata, potupena a naposledy do hradního sklepení vhozena, kde zůstala po drahnou dobu, až Ladislav mladší ze Šternberka ji roku 1603 dal vynésti, vzav ji s sebou do válečného ležení proti Turkům do Uher. V táboře nedaleko Wahlstadtu byla postavena do zvláštního stanu na oltář, u něhož sloužena byla polní mše dne 28. října téhož léta před bitvou, v níž Turci na hlavu byli poraženi. Vítězství toto připisovali všichni katoličtí vojíni mocné přímluvě Matky boží. Že tím i milostná socha, u níž zpíváno bylo slavné »Te Deum«, vážnosti nabyla, jest snadno pochopitelno. Obzvláštní důvěru chovali k ní Poláci, jejichž plukovník Petr Turnowski si ji od Ladislava ze Šternberka koupil za 300 kusů dukátů. Později daroval ji císařovně Marii, vdově po císaři Maxmilianu II., kteráž chovala ji ve své kapli. Po smrti této zbožné paní dostala se socha Matky boží zelenohorské r. 1607 do nového kláštera františkánského ve Vídni, založeného generálem Rosswurmem, kde nachází se podnes. Zbožní mniši posekanou sošku dali opraviti a hle, sotva že postavena byla na oltář, putovali k ní tisícové, takže františkánský chrám u svatého Jarolíma stal se na konci sedmnáctého a v osmnáctém věku slavným místem poutnickým.

Když po bitvě na Bílé Hoře katolická víra v okolí Zelené Hory opět oživla, toužili Nepomučtí po Milostné soše Marianské, která tak podivným způsobem do Vídně se dostala. Aby

přání svých poddaných vyplnil, žádal Václav ze Šternberka františkány vídeňské o vydání této milostné sochy Marianské,

Panna Maria zelenohorská.

a když tito odepřeli ji vydati, dal podobnou sochu zhotoviti, o onu dotýkati, načež na oltáři v kostelíku zelenohorském ji

umístil, kde stávala kdysi socha původní. Lid v zástupech opět přicházel do zámeckého kostela a ježto tento nestačil, dal jej Václav Vojtěch ze Šternberka strhnouti a na místě jeho nový, větší zbudovati ve slohu v oné době obvyklém, roku 1688, zachovav i kámen svatovojtěšský, který nedaleko hlavního oltáře se nachází. Svatyně tato zachovala se tu podnes.*)

V XVII. věku vznikla na zříceninách bývalého kláštera i *ves*, zvaná »*Klášter*«, která nejlepším jest toho dokladem, v jak velikých asi rozměrech vystavěli zbožní mnichové dům svůj, Bohu, umění, vědám a práci zasvěcený.

I pod Zelenou Horou v sedmnáctém věku obživla zbožná vzpomínka, a to na velikého světce a mučedníka našeho, *svatého Jana Nepomuckého,* jehož rodný dům obyvatelé města chovali ve zbožné paměti.

Na místě tohoto domu dal roku 1639 František Matyáš hrabě ze Šternberka zbudovati *kostel k úctě svatého Jana Nepomuckého,* který ještě tenkráte nebyl za svatého prohlášen, a proto zasvětili svatyni tu svatému Janu Křtiteli, jehož jméno světec náš na křtu svatém obdržel.

Avšak slavného posvěcení chrámu toho zbožný zakladatel se již nedočkal. Padlť v boji proti Švédům, Prahu obléhajícím, roku 1648. Stavbu dokončila zbožná choť jeho Ludmila Benigna, rozená Kavková z Říčan.

Nešťastnou náhodou vyhořela však svatyně tato již roku 168[illegible]. Zmíněný již Václav Vojtěch ze Šternberka, který Marianský kostel na Zelené Hoře přestavěl, obnovil i tuto vyhořelou svatyni již po dvou letech po ohni.

Když svatý Jan byl za svatého slavně prohlášen, stal se i kostel tento cílem přečetných poutníků, kteří tísnili se v něm i před ním, že šlo téměř o život. Aby tomuto nedostatku bylo odpomoženo, postavil na místě tohoto chrámu jiný, větší a nádhernější Adolf hrabě z Martinic. Slavné položení základního kamene stalo se s velikou okázalostí dne 7. října roku 1734.

Chrám byl ve čtyřech letech dostavěn a dne 18. srpna r. 173[illegible] pražským světícím biskupem Janem Rudolfem hrabětem Šporkem posvěcen ke cti a slávě svatého Jana Nepomuckého a svatého Jana Křtitele.

Když námi již zmíněný *farní chrám svatého Jakuba* byl dle dekretu císaře Josefa II. dne 24. dubna roku 1786 zrušen, byl kostel svatého Jana prohlášen za děkanský. Ze zrušeného

*) Někteří spisovatelé tvrdí, že původní socha Matky boží zelenohorské nachází se v Nicově u Plánice (viz str. 445 - 447), ale tato zpráva s výše uvedenými doklady nesouhlasí, byť historie i snad podoba obou soch se k sobě blížily. Proto na věc tuto pouze upozorňujeme, ježto zprávy legendární často si odporují.

chrámu přenesen byl do kostela svatého Jana oltář svatého Mikuláše a jiné věci.

Na štěstí nalezli se časem dobrodinci, kteří ještě včas vzpomněli si na starobylý kostel svatého Jakuba, který v letech 1856—1858 byl opraven, a čeho bylo potřebí k jeho nové výzdobě, bylo i v letech následujících vykonáno.

Tím městu Nepomuku zachráněna byla svatyně, která s kostelem svatého Jana Nepomuckého a chrámem Nanebevzetí Panny Marie na Zelené Hoře náleží k drahým památkám a místům, tolikerými vzpomínkami posvěceným, jak jsme hned zprvu pravili. Škoda, že nezachovala se i nedaleko Nepomuku kaple Božího Těla, která v r. 1766 byla rovněž zrušena, prodána a v obydlí změněna! Měli bychom o jednu zajímavou památku tu více. Než i přes to vše vyniká město toto jak svou polohou, tak posvátnými místy svými, v jejichž historii vidíme takřka i obraz dějin věků minulých. *)

---

*) Prameny: Miscelanea. Bohemia sancta. Trajer-Sedláček: Slovník. Orth a Sládek: Slovník. Ekert: Církev vítězná. Votka: Svatý Jan Nepomucký. Památky archeol. Čechy a j.

OBSAH:

I. Pražská arcidiecese.

Strana

1. Stará Boleslav.
   A) Nejstarší dějiny St. Boleslavi . . . . . 7—10
   B) Dějiny chrámu sv. Kosmy a Damiana. Kostel sv. Václava . . 10—16
   C) Popis kostela sv. Kosmy a Damiana a basiliky sv. Václava. Kaple sv. Klimenta . . . . . 16—25
   D) Původ a dějiny milostného obrazu staroboleslavského a chrámu Panny Marie . . . . . 25—36
   E) Popis poutního kostela Panny Marie ve St. Boleslavi. Kaple sv. Benedikta a bl. Podivena. Kapličky z Prahy vedoucí do St. Boleslavi. Kaple sv. Rocha u Brandýsa . . . . . 36—44
2. Chotouň, rodiště sv. Prokopa . . . . . 45—48
3. Bývalý klášter sv. Prokopa na Sázavě s chrámem Nanebevzetí Panny Marie . . . . . 49—58
4. Marianské poutní místo Hrádek u Vlašimi . . . . . 59—64
5. Loretta u Vlašimi . . . . . 65—66
6. Svatá Hora nad Příbramí.
   A) Počáteční dějiny až do r. 1647 . . . . . 67—73
   B) Sv. Hora pod duchovní správou Tov Ježíšova (1647—1773 . . 73—79
   C) Sv. Hora pod správou proboštů . . . . . 79—80
   D) Sv. Hora pod správou OO. redemptoristů až po naše doby . . 80—82
   E) Stručné popsání svatohorských památek . . . . . 8 —88
7. Marianské poutní místo »Maková« . . . . . 89—93
8. Poutní místo sv. Dobrotivá (na Ostrově) . . . . . 95—100
9. Kaple Panny Marie na Vršíčku u Rokycan . . . . . 100—102
10. Marianská kaple v lese Kyjově u Plzně . . . . . 103—105
11. Tetín . . . . . 107—114
12. Svatý Jan pod Skalou . . . . . 115—127
13. Kaplička na Rovínku . . . . . 129—130
14. Svatyně sv. Maří Magdaleny na Skalce u Mníšku . . . . 131—134
15. Kostel Panny Marie na Bílé Hoře . . . . . 135—142
16. Hájek s památnou Lorettou u Jenče . . . . . 143—150
17. Družec s poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie . . . . 151—154
18. Poutnické místo Tuřany u Slaného . . . . . 155—161
19. Marianský Chlum . . . . . 163—166
20. Starý Kinšperk s Lorettou . . . . . 167—168
21. Svatá Anna nad Planou 169
22. Maria Sorg u Jáchymova . . . . . 171—176

Strana

Dodatek.

23. Říp s památnou kaplí sv. Jiří . . . . . 177—183
24. Stochov s památným chrámem a dubem svatováclavským . . . 183—186
25. Budeč . . . . . 187—190
26. Levý Hradec . . . . . 191—193

II. Litoměřická diecese

27. Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Ročově . . . . 197—202
28. Marianské poutní místo na hradu Bezdězi . . . . . 203—211
29. Doksy s poutním chrámem sv. Bartoloměje . . . . . 212—213
30. Chorušice s chrámem Nanebevzetí Panny Marie . . . . . 214—217
31. Křešice u Litoměřic . . . . . 218—222
32. Marianské poutnické místo ve Filipově . . . . . 223—227
33. Marianské poutní místo Šejnov (Pohosudov) u Teplic . . . 228—235
34. Krupka s chrámem Nanebevzetí Panny Marie u Teplic . . . 236—237
35. Kostomlaty u Teplic s kaplí Panny Marie Pomocné . . . . 238—239
36. Kvínov s poutní kaplí Nanebevzetí Panny Marie . . . . . 240—241
37. Panna Maria račická u Oseku . . . . . 242—245
38. Marianské poutní místo Hejnice (Haindorf) u Fridlandu . . . 246—249
39. Boskov s poutním chrámem Marianským . . . . . 250—259
40. Kamenice Česká s poutní kaplí Narození Panny Marie . . . 260—262

Dodatek.

41. Památky na bl. Přibyslavu a Zdislavu v Jablonném . . . . 263—268

III. Královéhradecká diecese.

42. Památný kříž na hoře Tábor nad Lomnicí . . . . . 271—274
43. Poutní chrám Marianský na Chlumku u Luže . . . . . 275—282
44. Nová Paka s poutním chrámem Nanebevzetí Panny Marie . . 283—286
45. Marianské poutní místo Heřmanice u Jaroměře . . . . . 287—291
46. Kaplička u Třebihošti pod Zvičínem 292
47. Dvůr Králové s chrámem sv. Jana Křtitele a památnou sochou Panny Marie . . . . . 293—295
48. Marianské poutní místo Kocléřov (Ketzelsdorf) u Dvora Králové 296—297
49. Marianská poutní kaple »U studánky« nedaleko Dobrušky . . . 298—299
50. Kaplička Panny Marie v Rokolí u Nového Města nad Metují . 300—301
51. Poutní místo Svatoňovice . . . . . 302—306
52. Hvězda u Police . . . . . 307—308
53. Hora Matky boží u Králík . . . . . 309—313
54. Klášterec u Žamberka . . . . . 314—317
55. Marianské poutní místo Deštná (Deschney) v Horách Orlických 318—319
56. Dějiny Marianské svatyně v Ústí nad Orlicí . . . . . 320—323
57. Poutní kostel Bolestné Matky boží na Homoli u Cuclavi . . 324—328
58. Poutnický kostel na hoře Marianské u Čermné . . . . . 329—331
59. »Na Horách«, poutní kaple Marianská u České Třebové . . . 332—334
60. Vojslavice s poutním kostelem Nanebevzetí Panny Marie . . 335—337
61. Přeloučský kostelíček Navštívení Panny Marie na hřbitově . . 338—341
62. Svatoanenská studánka u Skutče . . . . . 342—343
63. Poutní kostel sv. Anny v Sudějově . . . . . 344—347
64. Loretta v Golčovu Jeníkově . . . . . 348—349
65. Marianské poutní místo v Sopotech . . . . . 350—355
66. Poutní místo sv. Anna v Pohledu . . . . . 356—358

Strana
67. Pravé vyobrazení Krista Pána v Chrudimi . . . . . 359 - 365
68. Knířov s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie . . . . 366 - 368
69. Posvátný obraz Matky boží ve Smiřicích . . . . . 369 - 370
70. Poutní kaple Marianská v Roztěži . . . . . 371 - 372

Dodatek.

71. Libice, rodiště svatého Vojtěcha a jiné památky svatovojtěšské . 373 — 381

IV. Budějovická diecese.

72. Křemešník u Pelhřimova s poutním chrámem zasvéceným Nejsv. Trojici . . . . . 385 - 392
73. Marianské poutní místo Nový Ettink . . . . . 393 - 396
74. Poutní chrám Nanebevzetí P Marie v Drahově u Veselí n. Lužnicí 397—400
75. Klokoty u Tábora s milostným obrazem Matky boží . . . . 401—404
76. Kašperské Hory s poutním chrámem Panny Marie Sněžné . 405—406
77. Poutnické místo Marianské Bechyně u Tábora . . . . . 407—412
78. Marianské poutní místo Sepekov . . . . . 413—417
79. Poutní místo Římov s památnou Lorettou a křížovou cestou 418—423
80. Poutní místo Panny Marie těšínské na Hosíně u Č. Budějovic . 424—425
81. Poutní kaple sv. kříže na vrchu Dunajickém u Lišova . . . 426—427
82. Marianské poutní místo Kájov (Kájový) u Krumlova . . . 427—433
83. Kaple Panny Marie »na Lizu« u Zdikovce . . . . . 434—435
84. Skočický chrám s milostným obrazem Panny Marie Pomocné . 436—437
85. Mariacel v Chlumci u Třeboně . . . . . 438—440
86. O Panně Marii klatovské . . . . . 441—444
87. Marianské poutní místo Nicov u Plánice . . . . . 445 - 447
88. Poutnický chrám Narození Panny Marie v Strašíně . . . . . 448—450
89. Marianské poutní místo Zbynice v sušickém okresu . . . . . 451—453
90. Milostný obraz Matky boží ve Lnářích . . . . . 454—456
91. Hvožďany s milostnou soškou Panny Marie javorské . . . . . 457—458
92. Panna Maria svatodušská u Vlachova Březí . . . . . 459 - 460
93. Marianské poutní místo v Lomci . . . . . 461—462
94. Poutní kostel Matky boží v Podsrpu . . . . . 463 - 466
95. Poutnické místo Marianské v Mláce . . . . . 467—470
96. Doudleby s milostným obrazem Matky boží . . . . . 471—475
97. Poutní místo Panny Marie Sněžné u sv. Kamene . . . . . 476—481
98. Několik slov o milostné sošce Panny Marie loučímské, nyní v Nových Kostelích . . . . . 482 - 485
99. Kalvarie u Čestic . . . . . 486—487
100. Milčínská Kalvarie 488
101. Dobrá Voda s poutním kostelem Matky boží Sedmibolestné u Pocinovic . . . . . 490 - 491
102. Dobrá Voda s Marianskou svatyní u Nových Hradů 492 493
103. Dobrá Voda nad Vlčavou u Březnice 494
104. Dobrá Voda, jinak sv. Vintíř u Hartmanic . . . . . 495 - 497
105. Poutní místo svatá Anna ve farnosti křečské u Pacova . . . 498
106. Poutní místo »u svaté Anny« na Tannaberku s kostelíčkem sv. Václava na B.ůdku . . . . . 499—503
107. Poutní kostel sv. Jana Křtitele na Strážišti 504 505
108. Svatý Patriarcha na Libíně u Prachatic . . . . . 506 - 508
109. Svatý Volfgang u Chudenic 509
110. Poutní místo »sv. Vojtěch« v Milavči . . . . . 510—513
111 Nepomuk s Klášterem a Zelenou Horou . . . . . 514—517

Vyobrazení.

Strana

Pohled na St. Boleslav 8
Zbytky kostela sv. Kosmy a Damiana ve St. Boleslavi (zevnitřní pohled) 11
Kostel sv. Václava ve St. Boleslavi 15
Půdorys krypty chrámu sv. Václava ve St. Boleslavi 17
Oltář Všech Svatých v chrámu sv. Václava ve St. Boleslavi 19
Památný kříž v kostele sv. Václava ve St. Boleslavi 23
Kaple sv Klimenta ve St. Boleslavi 25
Obraz P. M. staroboleslavské 27
Chrám Marianský ve St. Boleslavi 31
Kovová dvířka bývalého stánku v Marianském kostele ve St. Boleslavi . 39
Vnitřek téhož stánku 41
Trosky sázavského chrámu 52
Pohled na sázavský chrám a bývalý klášter svatoprokopský 55
Loretta u Vlašimi 66
Pohled na Sv. Horu s prostranství 71
Svatohorský portál 78
Basilika na Sv. Hoře 84
Milostná soška svatohorská 87
Poutní chrám na Makové 90
Soška Panny Marie na Makové 91
Sošky sv. Dobrotivé 98
Marianská kaple v lese Kyjově 104
Pohled na Tetín 108
Kaple sv. Kateřiny a sv. Ludmily 112
Hrob bl. Ivana 119
Pohled na kostel sv. Maří Magdaleny na Skalce 132
Kostel na Bílé Hoře 138
Obraz Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře 139
Obraz P. Marie pasovské (Pomocné) na hlavním oltáři v hájeckém ambitu 146
Marianský chrám v Družci 152
Tuřanská Madonna 157
Pohled na poutní chrám v Maria Sorgu 173
Milostná soška v Maria Sorgu 174
Pohled na Říp 178
Kaple sv. Jiří na Řípu 179
Sv. Václav 185
Starobylá socha Madonny ročovské 199
Ročovský kostel s klášterem 201
Bezděz (v době nové) 209

Strana

Panna Maria křešická 220
Poutní kostel křešický 221
Filipsdorfský chrám 226
Šejnovský (bohosudovský) chrám 231
Poutní kostel Marianský v Hejnici 248
Milostná soška Panny Marie boskovské 254
Oltář s milostnou soškou v Boskově 255
Hrobka bl. Zdislavy v kostele sv. Vavřince v Jablonném 266
Studánka bl. Zdislavy 267
Pohled na poutní chrám na Chlumku u Luže 277
Hlavní oltář na Chlumku u Luže 281
Heřmanice s poutním kostelem Marianským 288
Rokolí 301
Malé Svatoňovice 304
Lysá hora (Hora Matky boží) u Králík 310
Klášterec 316
Poutní kostel na Homoli 326
Vnitřek chrámu na Homoli 327
Poutní chrám na Marianské hoře u Čermné 330
Poutní kaple Marianská »Na horách« u Č. Třebové 333
Panna Maria přeloučská 339
Kostel Navštívení Panny Marie v Přelouči (na hřbitově) 340
Kostel sv. Anny v Sudějově 343
Sopoty 353
Milostný obraz sv. Salvatora v Chrudimi 362
Knířov 367
Kaple Rodičky boží v Roztěži 372
Kostel sv. Vojtěcha v Libici 376
Sv. Vojtěch 378
Kaplička se studánkou na Křemešníku 386
Kostel Nejsv. Trojice na Křemešníku 389
Partie z okolí křemešnického kostela 391
Milostná soška Panny Marie v Novém Ettinku 395
Milostná soška Matky boží v Drahově 398
Obraz Panny Marie v Klokotech 403
Hlavní oltář v Bechyni s milostnou soškou Bolestné Matky boží 410
Milostný obraz Panny Marie v Sepekově 415
Chrám sv. Ducha s Lorettou (se strany severní) 419
Severní část chodeb (ambitů) s novým oltářem P. Marie lurdské v Římově 420
Nová věž u chodeb Loretty v Římově 422
Hlavní oltář s milostnou soškou Matky boží v Kájově 431
Panna Maria klatovská 443
Poutní chrám zbynický 452
Panna Maria ve Mláce 468
Doudlebská Madonna 472
Panna Maria Sněžná u sv. Kamene (hlavní oltář) 478
Panna Maria loučímská, nyní v Nových Kostelích 484
Poutní kostel sv. Anny na Tannaberku 500
Sv. Filip Neri (sv. Patriarcha na Libíně) 507
Vojtěška (studánka) v Milavči 511
Kostel sv. Vojtěcha v Milavči 512
Panna Maria zelenohorská 517

Rejstřík poutních a památných míst.

Číslo znamená stránku.

Anna svatá ve farnosti křečské u Iacova 498.
Anna svatá nad Planou 169.
Anna svatá v Pohledu 356—358.
Anna svatá v Sudějově 341—347.
Anna svatá na Tannaberku 499—503.
Bechyně 407—412.
Bezděz 203—211.
Bílá Hora 135—142.
Bohosudov viz Šejnov.
Boleslav St. 7—44.
Bor u Teplé 380.
Boskov 250—259.
Bozkov viz Boskov.
Brod Německý 380—383.
Brůdek = kostelík sv. Václava na B. 504
Březí Vlachovo 459—460.
Budeč 187—190.
Cuclav viz Homole u C.
Česká Třebová = na Horách u Č. Třebové 332—334.
Čestická Kalvarie 486—487.
Čermná 329 331.
Dešná viz Deštná.
Deštná 318—319.
Dobrá Voda u Hartmanic 495—497.
Dobrá Voda u Nových Hradů 492 493.
Dobrá Voda u Pocínovic 490 - 491.
Dobrá Voda nad Vlčavou 494.
Dobrotivá sv. 95 100.
Dobruška viz Studánka u D.
Doksy 212 213.
Doudleby 471—475.
Doudleby 470—475.
Drahov 397—400.
Družec 151—154.
Dunajický vrch u Lišova 426 - 427.
Dvůr Králové 293—295
Ettink Nový 393 396
Filipov 223 227.
Golčův Jeníkov 348—349.
Haindorf viz Hejnice.
Hájek 143 - 150.
Hejnice Haindorf 246—249.
Heřmanice 287 291.
Homole u Cuclavi 324—328.
Hora Bílá 135—142.
Hory Kašperské 405—406.
Hora Matky boží 309—313.
Hora Svatá 67—88.
Hora Tábor 271 - 274.
Hora Zelená 513—517.
»Na Horách« u Č. Třebové 332 - 334.
Hosín = na Hosíně 424 425.
Hradec Levý 191—193
Hrádek u Vlašimi 59 - 64.
Hvězda u Police 307—308.
Hvožďany 457 - 458.
Chlum Marianský 163 166.
Chlumec u Třeboně 438 - 440.
Chlumek u Luže 275—282.
Chorušice 214 217.
Chotouň, rodiště sv. Prokopa 45 48.
Chrudim, sv. Salvator 359 - 365.
Ivan bl. = sv. Jan pod Skalou 115 - 127.
Jablonné (bl. Přibyslava a Zdislava) 263—268.
Jáchymov viz Maria Sorg.
Jan sv. pod skalou 115—127.
Jeníkov Golčův 348—349.
Kájov 428 433.
Kalvarie u Čestic 486 487, u Milčína 488.
Kamenice Česká 260—262.
Kámen sv. 476 - 481.
Kašperské Hory 405 - 406.
Kinšperk St. 167—168.

Klášterec u Žamberka 314 317
Klatovy 441—444.
Klokoty u Tábora 401 - 404.
Knířov 366—368.
Kocleřov = Koclířov 296 297.
Kostomlaty u Teplic 338 339.
Králíky viz Hora Matky boží.
Krupka 236—237.
Křeč viz Anna sv ve farnosti Křeč
Křemešník 385 392.
Křešice 218—222.
Křimice viz Kyjov u Plzně 103 - 105.
Kvínov 240 - 241.
Kyjov u Plzně 103—105.
Levý Hradec 191 193.
Libice 373—381.
Libín = Libina = Patriarcha na L. 306 - 308.
Libiš 379.
Lišov viz Dunajický vrch.
Na Lizu 434—435.
Lnáře 454—456.
Lomec 461 - 462.
Lomnice viz Tábor nad L
Loretta v Golčovu Jeníkově 348—349, v Hájku 143—150, v Kinšperku 167—168, v Římově 418, u Vlašimi 65 - 66.
Lštění 380.
Loučím 482—485.
Maková 89 93
Mariacel v Chlumci u Třeboně 438 až 440
Marianský Chlum 163 - 166.
Maria Sorg 171 - 176.
Milaveč = Milavče = Vojtěch Sv. v M. 380, 510 - 513.
Milčín (Kalvarie) 488.
Mláka 467 - 470.
Na Horách u Č. Třeb. 332 - 334.
Nepomuk s klášterem a Zelenou H. 513 - 517.
Neratovice 379.
Nicov u Plánice 445 - 447.
Nová Paka 283 286.
Nový Ettink 393 - 396
Ostrov viz Dobrotivá sv.
Ouňovice 380.
Paka Nová 283 286.
Patriarcha na Libíně 506—508.
Planá viz Anna sv. nad P.
Pocínovice (Dobrá Voda) 490 - 491.
Podsrp 463 466
Pohled 356 358.
Přelouč 338 341.
Račice 242 245.
Ročov 197—202.
Rokolí 300 - 301.
Rokycany viz Vršíček u R.
Rovínek = na Rovínku 129 - 130.
Roztěž 371 - 372.
Římov 418 423.
Říp 177—182.
Sázava 49—58.
Sepekov 413 417.
Skalka u Mníšku 131—134.
Skočice 436 - 437.
Skuč = studánka u Sk. 342—343
Smiřice 369 - 370.
Soběbořice 380.
Sopoty 350 355.
Stobořice viz Soběbořice.
Stochov 183 - 186.
Strašín 448—450
Stražiště 504—505.
Studánka u Dobrušky 298—299.
Studánka u Skutče 342—343.
Sudějov 344 - 347.
Svatá Hora 67 - 88
Svatoňovice 302—306.
Šejnov 228—235.
Tábor nad Lomnicí 271 274.
Tannaberk 499 - 503.
Těšín viz Hosíň.
Tetín 107—114.
Třebihošť pod Zvičínem 292.
Třebová Česká = Na Horách u Č. Tř. 332—334.
Tuřany u Slaného 155 161.
Ústí nad Orlicí 320 - 323.
Větrov 380.
Vintíř sv. = Dobrá Voda u Hartmanic 493 - 497
Vlachovo Březí 459—460.
Vlaším viz Loretta u Vl.
Voda Dobrá viz Dobrá Voda.
Vojslavice 335 - 337.
Vojtěch svatý v Milavči 510 - 513.
Vojtěšky (studánky sv. Vojtěcha) 380 až 381, 510 513
Volfgang sv. u Chudenic 509.
Vršíček u Rokycan 100 - 102.
Zbynice 451—453.
Zelená Hora 380, 513—517.
Zdikovec = na Lizu 434—435.
Zvičín 292.

Dr. Antonín Podlaha:

Uzpomínka na Svatou Horu.

Skvostně illustrovaný průvodce
památnou basilikou Panny Marie Svatohorské.

Nízká cena **30 hal.** umožňuje i nemajetnějším poutníkům tohoto průvodce si zaopatřiti.

Václav Tesař Blanický:

Pouť na Svatou Horu.

Krásný ohlas vzdechů, modliteb a proseb těch,

kdož s pevnou věrou putují na památné místo ku Svatohorské Panně Marii. — Vhodné proslovy pro družičky. — Úprava jest stkvostná.

S illustracemi. **Cena 60 hal.**

Dr. Antonín Podlaha:

Obrazy Marianské v Čechách

ze století XIV.—XVI.

20 skvostných vyobrazení na křídovém papíře s podtiskem a 10 stran textu.

Cena 2 K 50 hal.

Sochy a skulptury

Marianské v Čechách

od dob nejstarších až do století XVI.

Se schválením nejdůstojnějšího knížecího arcibiskupsk. Ordinariatu v Praze.

18 skvostných vyobrazení na křídovém papíře s podtiskem a 10 stran textu. — **Cena 2 K 50 hal.**

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství

V. Kotrba v Praze 200-II.